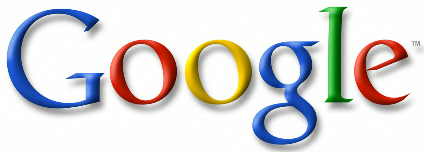

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

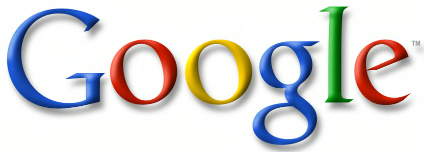
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Digitized by Google

167. c. 14.

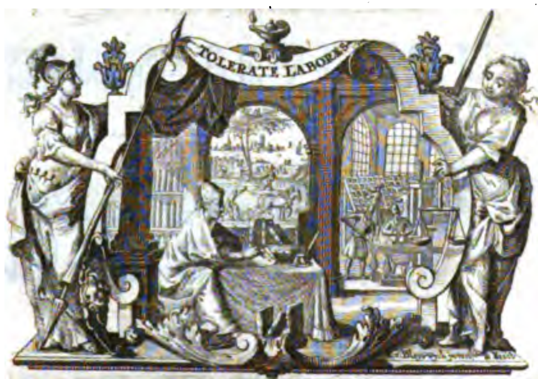
1878.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ALKMAAR
EN ZYNE
GESCHIEDENISSEN
BESCHREVEN DOOR
S. EIKELENBERG.
MET AFBEELDINGEN.

TE ROTTERDAM,

By PHILIPPUS EN JAKOBUS LOSEL,

Boekverkoopers, MDCCXLVII.

Digitized by Google

Digitized by Google

AAN DE

EDELE GROOTAGTBAARE HEEREN,

DE HEEREN

JOHAN SCHOOFF.

MR. JACOB JOSIAS VRYBURGH.

MR. DIRK SEVENHUYSEN.

JAN VAN EGMOND VANDER NYENBURG.

BURGEMEESTEREN EN REGEERDERS

DER STADT

ALKMAAR.

Digitized by Google

EDELE GROOTAGTBARE HEEREN,

K neeme met een diep ontzag de vryheyt, deeze weynige Bladeren, behelsende den eerſten aanleg en oudste Geſchiedeniſſen deezer *Stadt*, welke het gelukkig, en wys beſtier UWER ED. GROOTAGTBAARHEDEN is aanbetrout, den zelven aan te bieden, en toe te eygenen; niet twyffelende of UWEL ED. GROOTAGTBAARHEDEN, zuldt deeze Vaderlandſche, en byzonder Stadts Oudheeden; door *Simon Eikelenberg* beſchreeven, met zoo veel gunſt ontfangen, als dezelve in den Jare 1713. de eerſte vrugten zyner arbeyd wel hebben gelieven toe te dragen: Ten eynde, alzo de luſt en yver, om eene volkome Beſchryving deezer

Stadt,

Digitized by Google

Stadt, zoo uyt des overledens, als andere papieren op te maken, werden aangespoort. In welke hoope, naar toewensinge, dat den Almagtige UWEL ED. GROOTAGTBAARHEDEN, nog lange Jaren tot welzyn van Land, en Stadt; op den Stoel der Eere bevestigen, ende derzelver dierbare Personen, en Familien, met zyne Heylryke Genade, en Zeegeningen Overschaduwe, my met schuldige hoogagtinge onderschryve als

EDELE GROOTAGTBARE HEEREN,

UWER ED. GROOTAGTBAARHEDEN

verpligtste en onderdanigste
dienaar
SIMON VAN HOOLWERF.

Alkmaar den
15. Aug. 1739.

Digitized by Google

DEN
DRUKKER
AAN DEN
LEEZER.

SIMON EIKELENBERG, al om vermaart door zyn naukeurig onderzoek der Westvriesche Outheeden, heeft inden Jare 1714. in 't ligt gegeeven, *gedaante en gesteltheidt van West-vrieslandt, en ondergang van Vroone.* Aantoonende, hoe, door alteligt geloovgeving, aan overleveringen, (zelv van voorname Mannen,) dikmaal oorsake is, van groote misvattingen omtrendt de oude geschiedenissen: temeer gaf hy zulks uit, om langs eene vaster baan, (als veelen hebbe ondernomen) de beschryving zyren Vaderlyke Stadt te laten volgen. Als hebbende hier in de beuzelingen van *Alkmaars begin* uit *Vrone* en andere wederlegt. Zoo brengen wy u thans onder de oogen, *Alkmaar en zyne geschiedenissen*, zynde een nette beschryving, der gelegentheidt, begin, onlusten en Wisselvalligheeden, dezer Stadt, ja men mag zeggen tegelyk eene beschryving der Oorlogen door de Graven als anderen in en omtrendt West-vrieslandt tot den Jaare 1300. voorgevallen. Wy twyfelen niet of het zal de oudheidt minnaars behaaglyk zyn, en alle die eene regte zugt hebben voor de kennis-

se

Digitized by Google

ſe van hun Vaderlandt. Wy zullen dit werkje u niet met veel woorden aanpryzen, wyl de naam des ſchryvers genoeg zy: Indien dit met genoegen ontfangen wordt, zullen wy zoo dra ons mooglyk is laten volgen, eene nette Beſchryving der geſteldtheit van gemelde Stadt in zyne Vergrootingen en publycque Gebouwen, wordende het zelve reeds vervolgt, door de Minnaar der Nederlandſche Oudheeden, Gysbert Boomcamp. zynde onder ons beyde alle de nagelate Schriften en Aanteekeningen, van gemelte Eikelenberg, raakende de Geſchiedeniſſen van Alkmaar beruſtende; zullende tot Luyſter van het zelve de Kaarten door den Overleedene geſcheſt, en verſcheyde fraye Teekeningen van den beroemde Konſtſchilder C. Pronk:. door voorname Meeſters, op het naukeurigſte in Koper werden gebragt.

OP

Digitized by Google

OP DE

AFBEELDINGH.

VAN DEN OUDHEIDSKUNDIGEN HEERE,

S. EIKELENBERG;

GESTELT VOOR ALKMAAR

EN ZYNE GESCHIEDENISSEN.

PRONKS' Verwe en Kunstpençeel, HOUBRAKENS' Naald
en Hand
Doen yder in hunn' Kunst wel 't deftig Weezen Leeven
Van SIMON EIK'LENBERG., doch 't geen hy heeft Beschreven
Vertoond een Eed'ler deel, s' Mans schrandere verstand:
Zyn vlyt, door 't kluwen der Aloudheid gants te ontwinden,
Doet ons het Vroner Dorp en Alkmaars Grondvest vinden.

JUSTUS VIRTUTE VINCIT.

OP DEZELVE

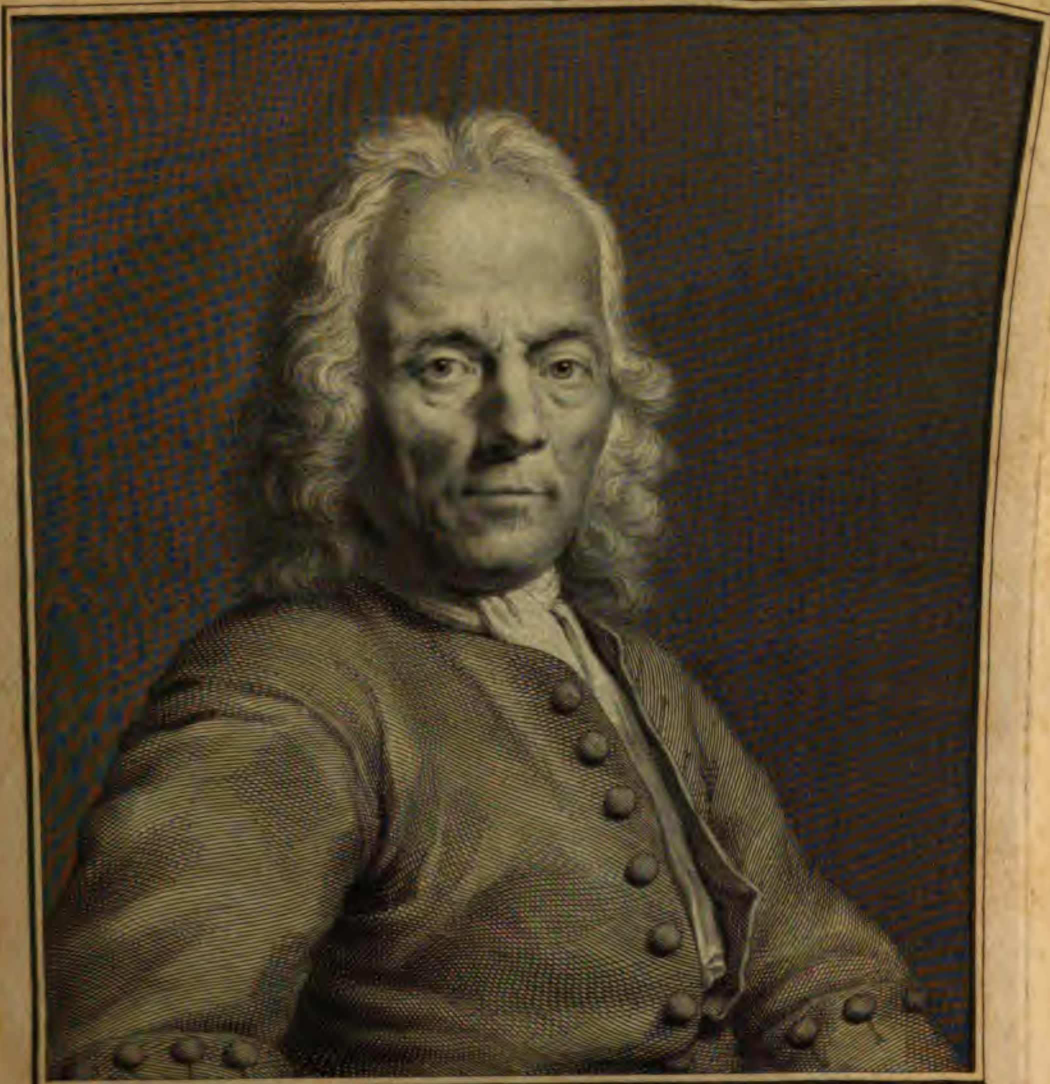
AFBEELDING,

VRaagt men wiens Beeld dit zy vol schranderheyt en Yver?
't is SIMON EIK'LENBERG westvriesch historie Schryver,
Die onvermoeyt het Vals, van het Onvalsche schift':
Die Oudheidt mindt bezie hem klaarder in zyn Schrift.

GYSBERT BOOMCAMP.

ALKMAAR

Digitized by Google

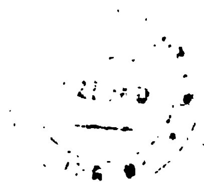
C. Pronk del. ad Viv. | J. Houbraken sculps.

SIMON EIKELENBERG
geboren te Alkmaar den 16 Maart in 't Jaar 1663,
en daar overleden den 4 November des Jaars 1738.

Westfries en Kennemer beſchouwt hier, in dit Beeld,
Dat deftige gelaat, en die doordringende oogen,
Van Hem, wiens Oudheidskunde uw' hart en zinnen ſtreelt,
Gelyk zyn Schilderkonst en Digt-Pen uw' bewoogen.
't Is EIKLENBERG, wiens Lof op alle tongen zweeft;
Die door Houbrakens ſtift en Pronks penceel herleeft.

A. v. Loon M.D.r

Digitized by Google

Digitized by Google

ALKMAAR

EN ZYNE

GESCHIEDENISSEN

BESCHREVEN EN AFGEBEELDT.

NAdien de gedaante en gesteldtheidt der Landstreeken niet zelden oorzaak is van de gevallen, die de zelven overkoomen, en voorleden geschiedenissen dikmaals niet onderscheidelijk begrepen kunnen worden, dan naar maate men kennis heeft van de gesteldtheidt des Lantschaps, daar die gebeurdt zyn; zoo zal 't den genen, die lang voorleden zaaken *willen beschrijven*, wel voeglijk wezen voor af de Landtstreeken, die 't onderwerp hunner penne hebben te strekken, wel te kennen, en, des noots der zelver oude gedaante en gesteldtheidt, zoo 't moogelijk is, den Leezers af te kunnen schilderen in zulker voegen, datze hen inbeelden, onder 't leezen der geschiedenissen, daar eigenwoordig te wezen.

Zelden zijn de Landbeschrijvers naukeurig genoeg in alle omstandigheden; en hen slegts aan de algemeene dingen houdende, laaten niet toe, dat men de gebeurtenissen beter beschouwe dan door eenen nevel, of der versleeten gesteldheidt eenige verbeeldinge hebbe.

Den Alkmaarsche geschiedenissen ter opheldering hebbe ik hierom,* alreede gepoogdt te schetsen de gesteldheidt van 't

A oude

* Gesteldh. van Westvriesl. doorgaans.

oude Westvrieslandt, dieper onder de onbekendheidt, dan onder zijne waateren, begraaven.

Van Kennemerlandt, Alkmaar van eene andere zijde omringende, en den Bodem van de grondvesten der Egmondsche Abdye, uit welke meest al, wat van de inlandsche Oudheidt der geheugenisse is overgelangdt, is voortgekoomen, is naulijx iet anders, dan een klein getal kenbare overblijfzelen door de penne der Aalouden tot ons overgebragt; even als waare alle kennis daar van onder 't puin' der Kloostermuuren bedolven.

Indien ik my derhalven een weinig ophoude in de gedaante dezer Landtstreeke te beschrijven, eer ik der Alkmaarsche geschiedenissen, 't voornaamste wit mijnes arbeidts, iet reppe, men reekene dat toe aan de verzuimenisse der Ouden en den eisch dezer geschiedenisbeschrijving, die ik daar door zal poogen toe te ligten; ondertusschen toegevende, dat ik nog eerst berigte, wat de Zomerpeil zy', zoo dikmaals te noemen als een maatregel van de verheffinge der gronden.

De Zomerpeil is een merkteeken tot Alkmaar, aan de waaterkanten geslaagen, boven 't welke, evenveel gemeenlijk, 't waater 's winters rijst, als des zomers daaldt en staan blijft, dienende om 't klimmen en zakken der waatervlakte te kunnen reekenen.

Wat grondt, wat waaterplas boven dit teeken verheven is, heetmen boven, wat laager is, beneden den Zomerpeil te leggen.

Dit teeken hebbe ik in 't peilen in 't oog gehadt, en 't is de Alkmaarsche Landmaat, die ik in mijne meetingen hebbe gebruikt. 't Welk alles voor af gezegt zy' om twijffeling en duisterheidt te verhoeden.

Dat gedeelte van 't hedendaags Kennemerlandt, dat zig van Haarlem af uitstrekt tot aan Westvrieslandt en Waterlandt, waar van het aan 't Noord-en Oost-einde bepaaldt wordt, heeft de Noordzee ten Westen, en aan de Zuidt en Oost-

Oostzijde bespoelen de golven van de Wijkermeir en het Ye zijne dijken.

De Zeekant is voor de overstroomingen gedekt met Duynen, van welken af een hooge Zandgrondt, verhevener dan de Zomervloeden, zig met ongelijke breette na de lager velden uitbreidt.

Van Schorenloo (*a*) en Zanegeest (*b*) beide Kennemerlandsche hoogtens, is alreede in mijne beschrijving van Westvrieslandt gemeldt: derhalven in 't beschouwen van de Duinkant zal ik, van Zanegeest beginnende, tot zoo verre 't ons dienstig dunkt, Zuidwaardt aantrekken.

De Bergergeest, de eerste die ons voorkomt, en vervolgens de Wimmenummer en Egmonder Zandgronden, van de Duinen afdalende, strekken zig tot aan de Berger en Egmonder Meiren, daar in zy het water hunner duinvalbeeken uitgieten.

Van de Egmondze Abdye af strekt zig de zoom van 't Geestlandt, een weinig afhellende, een stukweegs Zuidoostwaardt na de kant van Limmen; van waar het, de laagte ontmoet hebbende, weder al rijzende na Kasterkum gaat; en van benoorden dat Dorp Oostwaardt aanloopende buigt zijnen kim, tot beoosten het Slot Kroonenburg gekoomen, Zuidwestwaardt op na de Duinen, vervolgende niet wijdt van de zelve zijnen streek tot bewesten 't Huys te Heemskerk, daar het zig met de Heemskerker Geest gemeen maakt.

Dan zijnen randt Zuidoostwaardt op na 't Huis Poelenburg, verder na Asschenburg leidende, eindelijk Zuidwestwaardt langs de keeten der Adelijke Huizen Merestein, Oosterwijk en Adrichem, tot aan de verheven Beverwijkers Akkers, die na de kant van Haarlem gevolgt worden van verschillende slag van gronden, droog en zandig, of laag en waaterig na hun verscheide hoogte.

De Beverwijker Landsdouwe en de Stede zelf wordt van

A 2 de

(*a*) Geschied. van Westvriesl. bladz. 94. (*b*) Bladz. 19.

de Wijkermeer, eenen oort van 't Ye, bespoeldt; van welken ik te rug zal keeren, rekenende al dat Zuidwaarder legt, buiten den eisch mijner opmerking.

Het Ye van Waterlandt af de Zuidlijkste Zaaner en Assendelver oevers voorby gestreefdt, wendt, tot aan de Wijk gekoomen, zijnen kil oostwaardt, en noordlijker gekromdt vermengdt zig onder den naam van Krommenye niet verre van Uitgeest met de Langemeer, aan welke de Schermeer volgdt, die oulijx zijnen waterkolk tot naby de Vrooner Velden uitbreidende * 't noorderdeel van Kennemerlandt aan de oostzijde bespoelde.

Van den Krommenye af langs de Langemeir en Schermmeir voorttrekkende ontmoeten wy eerst Uitgeest, op den uitersten Geest dezer Landstreeke tegen 't Oosten gelegen; wat verder verspreidt Akersloot zijne buurten wydt en zydt op verhevenen grondt, van welke 't noordeinde krimpt in breette. De verdere Landeryen, tusschen de Boekelermeir en Schermmeir beneepen, gaan met eenen smallen streek, en naulijx boven 't Zomerwater verheeven, voort tot aan eene Waterkil, 't Zeggelis geheeten.

Midden tusschen Akersloot en Bakkum neemt zijnen aanvang een rijzende zandbult, zeer naby eene steede, even verre van de Wijkermeir gelegen, als 't Zeggelis, tot digte by 't welke die in lengte voortgaat. Op zijnen rug legt het Dorp Limmen, 't overblijfzel van Oesdom, Heiloo, het vlek de Niewepoort, en een gedeelte van Alkmaar.

By Heiloo, en, zoo 't my toeschijnt, ook te Limmen heeft die Geest de hoogte van ruim tien voeten boven den Zomerpeil; maar 't Regtsgebiedt van Heiloo (*a*) is ten grooten deele, de Alkmaarsche Geest byna geheel, (*b*) tot een vrugtbaarder laagte afgezandt, en slegts vier voeten boven dat peilteeken verheven.

Door-

* Gesteldh. van Westvriesl. bladz. 10.

(*a*) Uit bericht van oude Luiden, uit eigene ondervindinge en dagelijksche ervaarenis. (*b*) Uit oude Kaarten en Papieren, en 't Memoriaal van J. Heimenberg, Landmeeter.

Digitized by Google

Doorgaans verminderdt haare hoogte van den rug af in 't afdaalen na de wederzijdze poldervelden, en zy is breetst by de Oesdommer Ban in 't Regtsgebiedt van Limmen. Daar nadert zy meer dan elders de Duinen; en 't Landt, tusschen beide gelegen, is hooger dan onze peil, en dat, daar het ten zuiden en noorden mede belendt is.

Van hier krimptze, na mate datze 't Noorden nadert, en is smalst by Alkmaar, daarze eindigt; hebbende digt by haar Oostelijkste zijde de bedijkte Agtermeir, de Koymeir, 't Landt van Overdye, en wat wijder afgelegen de Boekelermeir.

Van de Agtermeir, maar even aan de Zuidkant van Alkmaar, af gaat een Waatertje, heden *de Die* eertijds (*a*) *De ye* genaamdt, met ongelijke streek en breette, nu een Meirtje, dan een kleine Vloedt gelykende, zuidwaards. By Limmen is het wijdst en verdeeldt 'er zig in Takken, van welken de oostelijkste 't oosteinde van Akersloot bewaaterdt; de westlijkste, Limmen voorby tot by 't Huis *Asschenburg uitgerekt*, daar in de Assummer Veersloot versmelt, met verlies van den naam de Dye, die, zoomen de Sluistogt voor een zelven Boezem hebbe te houden, waarschijnlijk tot aan 't Ye pleeg te reiken.

't Land weerzijds langs de Dye is op eenige plaatzen maar een weinig boven den Zomerpeil, doorgaans daar beneden; en laagst daar zy de Ban van Kasterkum en Heemskerk van die van Uitgeest afdeelt. Van diergelijke laagte zijn ook de Velden tusschen de Dye en de Wijkermeir; zulks van dien oort van het Ye af zig beoosten de puinhoopen van Oudt Haarlem tot aan de Dye, en weerzijds de Dye tot by Alkmaar uitstrekt eene laage streek Landts, die zig ook bewesten Limmen verspreidt tot aan den Zanddijk, eene Kade, gelegt op den rug der hooge Landerijen, van welke ik gezegt hebbe, datze hen, by

(*a*) M. S.

den Oesdommer Ban, van den Limmergeeſt af na de Duinkant uitſtrekken.

Derhalven deeze Laagte, doorgaans beneden den peil, heeft waarſchijnlijk voor de bedijkingen met waater bedekt moeten wezen, zelf by gemeene vloeden; en zy heeft zig vertoondt als een poel, door welke de Geeſtgronden van Uitgeeſt, Akerſloot en Boekel, van die van Limmen, Heiloo en Alkmaar, en de Limmergeeſt van de Kaſterkummer, waaren afgeſcheiden: in zulker voegen, datmen outliks van de Duinkant alleenlijk droogvoets na Limmen, Heiloo en Alkmaar heeft kunnen koomen langs den Zanddijk, benoorden welke door de Egmonder en Bergermeiren alle toegang lag opgedolven, ſpoelende de zelve van by de Abdye, aan hunne Weſtzijde, tot aan de Weſtvrieſche Oevers.

Dat een gedeelte van Alkmaar gelegen is op 't noordeinde van dezen langwerpigen Zandheuvel, die zig midden tusſchen de Kennemerlandſche Meiren en Poelen verheft, hebbe ik alreede gezegt; maar de gelegenheidt en gedaante van dit noordeinde, en van de omgelegen waateren en gronden, ſtaat ons wat nader uit te rekenen.

Even bezuiden de Nieuwepoort, driehondert ſeventig Roeden van de wallen van Alkmaar, ſtaat een Banpaal opgeregt. Van daar ſtrekt de Banſcheiding van Heiloo en de Steede weſtwaardt na de Bergermeir, ooſtwaardt na Boekel.

Van die Banſcheiding af gaan de Zoomen van de Alkmaarſche Geeſt byna gelijkwijdig noordwaard, tot datze eene lengte van ſes hondert Roeden bereikt hebbende bepaaldt worden van laager Landſtreek, de Weezepolder geheeten.

Twee derdendeelen van ruim vierhondert Roeden lengte, die de Alkmaarſche Landsdouwe tuſſchen den Agtermeir en Bergermeirboezem breet is, beſlaat de Geeſt; zoodanig door 't afzanden, door Gebouwen en planteryen van gedaante verandert, datze zig zelf niet meer gelijkt.

Op

Digitized by Google

Op haaren noordoosthoek is 't westeinde der Stadt getimmerdt; en de Buurte *over de Geest* vereeuwdt 'er den naam, van den Grondt ontleendt.

De noorderhoek word nog heden Scharloo genaamdt, en overmits die naam, welke van overoude herkomst *Schargeest* beteekendt, niet ophoudt dan aan de Graften der Steede, zoo heeft die, zoo ik agte, eertijds geëigendt geweest aan de geheele breette van de Geest, zelf daar die nu met gebouwen is beslaagen.

Dat de Voormeir tot aan de zuidzijde van de Geest, ter plaatse, daar nu de Krebbesteeg legt, heeft gespoeldt, wordt gemeenlijk geloofdt. Vander Woude, de Schrijver van 't Kronijkje onzer Steede, schijndt dat te bevestigen; en nog heeden rooidt de zuiderzoom van de Geest byna regtstreeks derwaards. Aan de noordzijde der Stadt neemt ook op gelijke rooijing aanvang des zelvs verheffing, door de oude Kwijdscheldingen gesteldt aan 't westeinde der Weiden, die zig van Kwakelbreg af tot haaraan toe uitstrekten.

Het is egter, zoo ik meene, daar meede anders gelegen. Nog in den Jare veertienhondert tagtig grensde de Voormeer aan de Miendt, eene buurt, die van 't Dronkenoordt tot aan den Dijk toe doorgaat: en daar is verschiet van redenen om te gelooven, datze daar by den tijdt der aalouden haaren westlijksten oever hebbe gehadt, schoon ook eenige inwijk meer Geestwaardt kan hebben geloopen.

Slegts enkele giffing is het, dat de Krebbesteeg de naam van eene waaterkribbing is aangekoomen; en zelf 't bewijs, daar men dat op grondvest, maakt het onwaarschijnlijk. (a) Vander Woude meld wel van (b) *een Huis, belendt met de Krebbesteeg ten westen, de Voormeir ten oosten:* maar dat zelf doet ons begrijpen, dat 'er doe alreede de Krebbesteeg, en by ge-

(a) Behalven dat ook de Waterkribbingen eerst in den jaare 1594 zijn bekendt geworden. Memor. van Klaas Hauwert fol. 122. Zie ook Handv. van Rijnl 91. enz. (b) Kron. van Alkm. bl. 103.

Digitized by Google

gevolg landt en een reex huizen aan de oostzijde der zelve moet zijn geweest, als zonder welke men zig geene steeg kan verbeelden. Ja dat ook dit Landt tot aan den grondt van de Pastoorsteeg hebbe gestrekt, alzoo daar, zoo die zelve Schrijver uit oude Gedenkschriften getuigdt, (*a*) een Wagthuis pleeg te staan, hoedanige men gewendt is by de aankomsten der Steden te zetten.

Te wenschen waare het, dat men had aangeteekendt, ten welken tijde de dingen in zulk eene gedaante wierden gezien: maar het zy' daar mee' zoo 't wil, 't is gelooflijk om de volgende redenen. De grondt van 't Hof, der Ramen, van de Koningswech, en der Buurten tot aan 't waater de Miendt, zoo veel verder van Scharloo, dan de Pastoorsteeg gelegen is, oostwaard strekkende, is, hooger dan de Zomerpeil, van vaste * kley, zoo wel als de grondt van de Doelens der Schutterye. Te onvermengdt is die kley om gedagten te laaten, datze van elders is aangevoerdt. Ook vindmen die nergens op mijlen na, dan in den bodem der Meiren, eeuwen, nadat de Koningsweg, en 't Hof bekendt was, landt geworden; of in velden van geene gelegenheidt of gedaante om te doen denken, datmen die zoude verlaagdt hebben om te verhoogen eenen oordt, dien overvloedt van Geestlandt nader was.

Ter plaatze in tegendeel, daar zeekerlijk de plas der Voormeir heeft gedreeven, vindmen in 't delven den grondt uit allerley slag van aardstoffe, zandig van verscheiden aart, puinig, blaauw, bruin, verwardt onder den anderen gemengdt, te bestaan: even als of men goedt gekeurdt had al, wat maar dempen, vullen en van waater landt maaken konde.

Men voege hier by, dat niet te denken is, dat de bodem van 't gemelde Wagthuis niet met voorlandt, het meirwaards in-

(*a*) Kron. v. Alkm. bl 103.

* Nota. De hoogte der kley is in de Ramen 2 voeten, op 't Hof en de korte Nieuwesloot omtrent 3 voet. in de Houtil 3 en een half voet boven de Zomerpeil.

Digitized by Google

inschietende, hebbe gedekt geweest; strekkende aan de zuidzyde der Steede 't voorlandt van de Geest tot aan den ring der Agtermeir, eeven wijdt byna oostwaardt geleegen, als de Miendt, 't voorlandt aan de noordzijde tot digt by de Zwijnmeir.

Men houde derhalven, dat het voorlandt van de Geest en de westlijkste oever van de Voormeir ontrent de plaatze van de Miendt wierden gezien, eer de uitdijing der Steede eischte den plas te besnoeyen in zijne lengte. Vast gaat het immer, dat de Overdyesche Dijk aan de zuidzyde, de Omloop van de Oudorper Velden aan de noordkant, de Kom, toen zy op haar breetst was, omheinden. (*a*)

Tegen over 't noordeinde der Miendt, daar zy aan Stads buitengragt gehegt is, legt eene Graft, laatst onder den naam van *Oude Vaart na Hoorn* bekendt. Regtstreex ging die al van outs (*b*) ontrent tweehondert Roeden noordwaard aan; dan met eene bogt na de Bergermeir, dienze honderden van Jaaren tot aan de bedijking ten waterlossing diende.

De Bruikweer aan de oostzyde is in 't middelvak maar een weinig boven 't zomerwater; de kanten zyn hooger, waarschijnlyk door 't Schot uit (*c*) de wederzijdze Vaarten, want de Hoornsche trekvaart bespoeldt de andere zyde.

Langs de Hoornsche trekvaart gaat de wech de Driesprong noordwaardt tot aan den Reekerdyk, die, van de Driesprong af door Koedyk aan de Zyp gaande, 't Geestmerambagt aan de westzyde bepaaldt.

Digt by de Stadt spruit uit den Driesprong een bogtige Dyk van 't Geestmerambagt, den *Omloop* genoemdt, gaande langs de Oudorper velden, tot daar de Kil van 't Zeggelis op zyn engst is, en door de wederzijtze dijken wordt beneepen.

Van regt daar tegen over loopt de Dyk der Landen van

(*a*) Uit oude Kaarten en Schriften, en Stads Papieren. (*b*) Uit het Memoriaal van Louris Pietersz. Landmeeter, van 't Jaar 1563. (*c*) Verklaring en Reken. van T. Heinenberg wegens de Trekvaart.

Over die Ye, eerst zuidwest, dan met verscheiden bogten noordwestwaardt tot aan den oosthoek van den Agtermeir; van beoosten welke een streek laag Lands zig tusschen de Voormeir en Agtermeir uitstrekte tot zoo na aan 't Voorlandt van de Geest, daar tegen over geleegen, dat daar alleenlijk over bleef eene opening van agt en seventig Roeden, door welke de Meiren gemeenschap konden houden. (a)

Een rak oostwaard van deze streek Lands spoelde de Voormeir tot aan den Dyk. (a) Dan volgde de grondt der Oosterbaanen en der buurte van 't Zeggelis, ten deele boven den Zomerpeil, ten deele laager en ruig van riedt. (b)

Aan de overzijde zoomde 't laage buitendijkslandt, langs den Omloop verspreidt, met verschillende strekking en breette, den Meirboezem tot aan 't Luttikoudorp. En dit alles is bewijsbaar uit Schriften en Kaarten.

Te bereekenen is het ook, dat de bodem van 't Luttikoutdorp en der Zyeldam 't overige van die zijde heeft beslooten. Want vermoedelijk is het niet, dat de Velden, die zig van de Geest af langs de noordzijde der Steede tot by den Zwijnmeir boven den peil verheffen, afgebroken aan de buitengragt, daar ten einde liepen eer de Graften gedolven, de Vestingwallen opgehaaldt waren, eer eenige grondt oostwaardt van de Miendt was betimmerdt. Waarschijnelyk is het, datze tot aan de Voormeir hebben geloopen, toen die nog den bodem der Miendt bespoelde; en daar zyn nog dusdanige reedenen.

Van de Driesprong af strekt zig langs den Omloop, een stukweegs na de Zwijnmeir, 't veldt, Hoog-Torenburg genoemdt. Het vertoondt zig eene voet boven den Zomerpeil, en zigtbaar genoeg 't beloop van 't Slot, daar weleer getimmerdt; in zulker wijze, dat de Beschouwer niet laaten kan zig in te beelden, in den begraasden grondt, den plaats

(a) (a) Waarneeming, en oude-Kaarten, (b) Getuigenis van Ouden by overleevering.

plaats van de grondveſten der Torens, een gedeelte van den kring der Graften te zien. Een gedeelte, zeg ik, want zulx blijkt uit de grondſpeuren; en de Gedenkſchriften zeggen, dat een gedeelte is vernietigdt door het delven der Graft en het bouwen der Veſting, (*a*) binnen welke egter de Straat het Torenburch nog den naam bewaardt, en een ſtuk grondts, eer 't betimmerdt wierdt, *klein Torenburg* pleeg te heeten. (*b*) Beide, zoo ik agte, dus genaamdt, omdat de omtrek der Burg zig tot daar aan toe uitbreide; vertoonende de ſpeuren van zijne Graft een ſtuk van eenen kring, van welke de middellijn wel tot zoo verre zoude reiken.

Ook hebbe ik, by 't verbouwen eener wooning in de Straat het Torenburg, zien ſloopen eenen brok muurs, opgehaaldt van ſteenen, even eens als anderen my uit de puinhoopen der Sterkte ter hand gekoomen; hoedanige men ontrent den tydt zijner bouwing, nooit, zoo ik agte, daar na, heeft gebakken.

De Buurte de Kooltuin grenſt aan de zuidweſtkant van den grondt van het Torenburg; desgelijks doet ook de bodem van het Luttikoutdorp.

Dat de Koolhof der Sterkte op de plaatze van de Kooltuin, en Luttikoutdorp eertijds, ver buiten Alkmaar, een kleiner ſamenwooning van menſchen, dan Outdorp, geweeſt is, zeggen de Overleveringen, die ik niet zie waarom men in dit geval geloove kan weigeren.

De naam Luttikoutdorp is ook ouder, dan onze Gedenkſchriften; en, doe 't Dronkenoordt in den buik der Voormeir wierdt gegrondveſt, wierdt het wel een weinig verlangdt, maar men zag 'er alreede gebouwen. (*c*) Zulks men dit alles aanmerkende, beſluiten mag, dat de Luttikoudorper bodem een gedeelte van den oever der Voormeir, toen die op haar breedtſt was, is geweeſt. En dit zelve heeft men van den grondt van den Dijk en Zyëldam te denken.

(*a*) Junii Batavia. p. 283. P. Nannii Miſcell. p. 304. (*b*) Oude Kaarten. (*c*) Memoriaal van Kerkmeeſteren van 't Jaar 1403.

Overreekenende nu, 't geene tot hier toe gezegdt is, zien wy den Voormeir uitgestrekt ter lengte van tweehondert dertien Roeden van de Miendtbuurt tot aan de keel van 't Zeggelis, van welke men twijffelen kan, of die gereekent moet worden digt by de Stadt, daarze nu legt, of hondert ses en veertig Roeden verder, daar wy 't einde der Meirboezem stellen. (*a*)

In de breette strekte zig de plas van de gronden van 't Luttikoutdorp, en 't voorlandt daar aan volgende tot by de mondt van de Agtermeir, en den Overdijschen Dijk en 't buitendijks landt neffens 't Zeggelis, ter lengte van tweehondert negen Roeden.

En de westelijkste oever van de Agtermeir op eene zelve streek, gelijkwijdig ontrent met de Geest, als die van de Miendt, leggende, (*b*) zoo heeft een doorgaansche plas waaters, van, daar nu de Zydeldam legt, tot aan den Heiloo'er Dijk, daar de Agtermeir eindigt, langs het voorlandt van den Alkmaarschen Geest gespoeldt.

Dat de Landen van de Geest af tot digt by de Zwijnmeir boven den peil gelegen zyn, hebbe ik alreede aangewezen; (*c*) maar de overige, de Oudorper Velden geheeten, staan nog te beschrijven.

De Zwijnmeer is een ondiep Meirtje, digt by de oostzijde der Voormeir, met welken 't aan de eene zijde oulyx door twee openingen gemeenschap schijnt te hebben gehadt. (*d*) Aan de andere zijde was het aan de Vroonermeir gehegt door eene waatering; al in oude tijden de Vaart na de Vroonermeir geheeten. (*e*)

't Weidlandt, daar deze vaart, en de ring van de Swijnmeir meê belendt is, en van daar af langs den Omloop, een of twee bulten en 't voetpadt naar Outdorp uitgezonderdt, legt hier een weinig, ginder dieper, beneden den Zomerpeil; in zulker wijze, dat het, by Zomer dikmaals, des Win-

(*a*) Bladz. 9, 10. (*b*) Bladz. 8, 9. (*c*) Bladz. 10. (*d*) Oude Kaarten. (*e*) Oude Kaarten, en Rijmkron, bladz. 99. in Floris de V.

Digitized by Google

Winters altijdt, plas zoude leggen, zoo dat niet door de Dyken en den Watermoolen wierdt gekeerdt.

Doorgaans smelt deze laagte, daarze de Outdorper Geest nadert, en zy is breeder en nader by Outdorp by 't Zuid dan by 't Noordeinde der Zwijnmeir. Want by 't noordeinde, oostwaardt van de vaart na de Vroonermeir, verheft zig eene streek Lands, by den tijdt der Vaderen met den naam Zwaanegeest * bekendt, boven de omgeleegen velden. 't Hoogste zijner bult legt drie voeten boven den peil, en de landstreek van daar af na Outdorp en de Vroonergeest, hoewel laager, is egter boven 't Zomerwater.

Hoewel nu 't vaste voorlandt van Scharloo zig tot aan de aangeweezen oevers van de Voormeer, zoo veel oostwaarder, als de Krebbesteeg, heeft gestrekt, zoo meene ik egter, dat de eerste beginzelen van Alkmaar ontsprooten zyn alleen op de Geest, ter plaatze, daar nog Stads westeinde legt; en dat eerst daar na de Oostelijker gronden wierden betimmerdt.

Alleen die Kennemerlandze en Westvriesche gronden, die hooger laagen, dan de wintervloeden konden reiken, waaren oulijks bewoonbaar; daar de meenigte der waaterboezems te verre overwoeg 't getal en vermoogen der Ingezetenen om beheindt te kunnen worden met Dijken, tegen de Springvloeden opgewassen.

Eerst zedert den Jaare twaalfhonderdt groeiden allengs de bedijkingen tot een genoegzaame hoogte en sterkte, niet magtig nogtans de laage landen uit het Zomerwaater te beurren en droog te houden, zoo niet de vinding der Waatermoolens was te baat gekoomen.

Van geene Dorpen nog Buurten van dezen oort reppen daarom de aaloude Geschiedenisschrijvers, dan oulijx en nog heeden op hoogen gronde geleegen; schoon eenige zig daar na tot in de laagtens hebben uitgebreidt.

Zulke waaren Vroonloo, Outdorp, Hoogtwoudt, Winkel,

* M. S.

Digitized by Google

kel, Nydorp, Widenes, de Dorpen langs de Duinkant en op de Kennemerlandſche Geeſtbulten, en Alkmaar, van 't welke blijkbaar is, dat het honderden van Jaaren voor den Jaare twaalfhonderdt was gegrondveſt; nergens, dat het ooit Geeſtwaardt, maar wel van de Geeſt af na de laagte is aangewaſſen; of zedert zijn begin niet ooit den Geeſt zoude hebben beſlaagen.

De Koorenſtraat, Paternoſterſtraat, Hoogeſtraat en Krebbeſteeg, oudſte Straaten der Steede, ſtrekken zig alle op den rug van en evenwijdiglijk met den Geeſt. Die ter zijde uitloopen, zyn laater aangegroeidt. Ook de Kerke had daar altijdt, en nooit elders, dat men vindt, haaren ſtandplaats.

Daar zijn 'er, die zeggen, dat deze grondt van Alkmaar in Kennemerlandt geleegen zy. Waar zy ſteunſel voor hunne meening vinden, weet ik niet; maar twee Handveſten van Vrouwe Jacoba wederſpreeken hen.

By de eene wordt den Alkmaarders alleen, by de andere neſſens eenige Weſtvrieſche Dorpen en Ambagten gegundt *met de Kennemaren gemeene werf te mogen houden.*

Vreemdt zoude 't wezen, dat hen dit als eene gunſt waare aangereekendt, zoo zy te vooren tot de Kennemerlanders hadden behoordt. Procurator geeft den naam Vriezen aan de Alkmaarders, (*a*) en Stoke ſteldt de Stede rond uit in Vrieſlandt, (*b*) in dat Vrieſlandt namelijk, dat zomtijds door hen enkel Vrieſlandt, dikmaler Weſtvrieſlandt wordt geheeten. Vriezen noemen zy de Alkmaarders zoo wel, als die van Schagen (*c*) en Nydorp, (*d*) en de Dregters; (*e*) en op hunne getuigeniſſen valdt geen uitvlugt, nog men kan van doling verdenken hen, die dit hebben te boek geſteldt by de dingen, die, by hunne tijdt gebeurdt, zy niet van hooren zeggen, maar door 't zien, door 't hooren van

na

(*a*) Chron. Procur. p. 117. Schrivet. Graven in Floris de V. bladz 234. (*b*) Stoke Rijmkron. door Alkemade bladz. 259. in Willem de III. (*c*) Schriv. Graven bladz. 143, 144. (*d*) Bladz. 160. (*e*) 137, 142.

Digitized by Google

na by, hebben aangeteekendt. Philips, de tweede van dien naam onder de Hollandsche Graaven, noemt in een Brief, door hem in 't Leger voor Aarnhem in den Jaare vijftienhondert vijf gegeven, by die van de Rekenkamer in Holland overgezien, en nog heeden by Stadts Perkementen be- (a) rustende, *Alkmaar een Steede in zynen Lande van Vrieslandt.*

Zoo heldere getuigenissen snijden de kibbellust den weg af. 't Eenigste, dat eenige twijffeling schynt over te laaten, is 't gevoelen der Schrijvers van zedert eene eeuwe herwaards, die, niet scherp genoeg toeziende, zomtijds de Hollanders onder de Vriezen hebben begreepen: zulks, indien zy, met welke ik te onregt eenigzints hebbe gestemdt, regt hebben, uit de hier aangetogen plaatzen niet onderscheidelijk genoeg schijndt te blijken, of de Steede wel tot het eigentlijk Vrieslandt behoorde. Maar zy zyn door Uitheemschen misleidt. Harmanus Contractus, (b) een Zwitzer, en de Luikenaar Anzelmus, (c) onzes Landts zaaken niet kundig genoeg, hebben de Hollanders Vriezen genaamdt, op gelijke wijze waarschijnlijk, als by den tydt onzer Vaderen alle Nederlanders Vlaamingen, heden Hollanders worden geheeten in de Indiën en vergeleegen Gewesten.

In de Gedenkboeken van Tacitus worden de Vriezen uitdrukkelijk van de Batavieren en (d) Canenifaten onderscheiden. En, schoon zy, naderhandt onder eene zelve heerschappye geraakt, alle voor Vriezen wierden aangezien by de Uitlanders, al lang voor den tydt van Stoke en Procurator was Hollandt, onder 't welke Kennemerlandt toen begreepen wierdt, van Vrieslandt afgescheiden. En wel duidelijk hebben die Schrijvers in hunne Tijdschriften op dat onderscheidt gelet. Invoegen dat de Landstreek, in welke zy Alkmaar stellen, hier voor 't eigentlijke Vrieslandt moet worden genoomen.

Vraa-

(a) Leade XII. in mijne Verzaamel. 3316. (b) Toetsteen op 't Goudts Kroon, 231. (c) 231. (d) Nu Kennemers.

Vraagen kan men wel, zoo 't waar is, dat Alkmaar tot Westvrieslandt behoorde, waarom het nooit met de Westvriezen tegen den Hollander zamenspande, en daar tegen zoo dikmaals vyandlijk van de Vriezen wierdt mishandeldt? maar zulx valdt ligt te beantwoorden.

De Alkmaarsche grondt, onmiddelijk aan die van Kennemerlandt gehegt, door de breede waaterboezems der Waardt en Schermer en anderen, van de overige Vriezen afgeheinigdt, lag te gereedt en genaakbaar voor de Hollanders, om de Bewoonders gedagten te laaten ooit zonder het uiterste gevaar te kunnen neigen tot de Westvriezen, toen, die nog geene bewalde Steeden hebbende, de veiligheidt alleenlijk in de overmagt der waapenen bestondt.

Die zelve gelegenheidt was het, die hen verpligte niet alleen zig onzijdig te houden, gelijk doorgaans geschiede; maar ook te lijden, dat hunne Steede den Hollandschen Graaven ten Wapenplaats tegen de Vriezen moest dienen, en teffens daarom zoo dikwijls de onverdiende wraak der zelven, hunne Landsgenooten, gevoelen.

Wijders als 'er oorlog tegen de Hollanders wierdt aangeheeven, trokken egter niet altijdt alle de Westvriezen ten strijde. 't Eene Dorp stondt niet onder het ander. Elk, een gemeenschap op zig zelven uitmaakende, hadt de keure zig ten optogt te schikken of 't huis te blijven. Dit zag men in 't maaken van Verbonden, en in 't aangaan van krijg. (*a*)

In den Jaare veertienhonderdt ses en twintig verbonden zig met de Kennemers niet alle de Vriezen. Alleen deeden het die van *'t Geestmerambacht*, *de Nydorper*, *Schager*, *Langedyker en Koedyker Koggen*, en eenige Dorpen; en toen Vroone verwoest wierdt, hieldt zig Outdorp onzijdig.

Bor zegt wel, (*b*) dat die van Alkmaar ter zaake van zeeker geschil, in de Jaaren vijftienhonderd negen en tagtig,

(*a*) Gr. Kron. Div. XIX. c. 14. Stoke 49. (*b*) XXVI. Boek bladz. 481. Historie van Enkhuysen 188.

Digitized by Google

tig, negentig en een en negentig voorgevallen, beweeren wilden geene Westvriezen te zyn; maar de eigen Schriften, door hen doe ter tijdt voortgebragt, hebben my eer het tegendeel doen zien.

En 't Gedenkschrift van 't Verdrag, waar by deze geschillen zijn geeindigt, noemdt wel duidelijk Alkmaar eene der Steeden van Westvrieslandt, met onderscheidt van de Steeden Edam, Munnikkedam en Purmerend, die byzonderlijk voor Steeden van 't Noorderquartier werden gesteldt. Zulx men hier ter plaatze Bor door 't uitlaaten van het woordt *geene* moet verbeeteren.

Dat derhalven Alkmaar onder de Westvriezen moet worden gereekendt, dunkt my klaar genoeg te blijken.

Duisterder is het, wanneer de Steède haaren aanvang heeft genoomen. 't Zy dat de Tijdboeken verlooren zyn, of dat men verzuimdt heeft de geschiedenissen te beschrijven.

Van verzuim worden algemeenlijk die tijden beschuldigdt, in welke de in-en uitheemsche oorloogen den Ingezetenen niet toelieten zig met de Letteren te bemoeyen: maar ik weet niet, of dat wel de voornaamste oorzaaken zyn, die ons de kennis der aaloude Geschiedenissen benevelen.

Gelijk de vernietiging van 't grootste deel der menschelijke voortbrengzelen doorgaans zoo ongevoelig en langzaam toegaat, of zoo weinig gerugts maakt, dat men het naulijks kan merken, of der moeite waardig agt daar op te letten; zoo gebeurdt het niet zelden, dat het einduur van de duuring van voortreffelijke Bouwgevaarten, ja zelf geheele Steeden, ganschelijk aan de onzeekerheidt blijfdt overgegeeven. En nog veel meer geschiedt dit ontrent hunne beginzelen; want daar 't gezigt van der dingen voorige staat nog aandagt ontrent der zelver einde toebrengt, heeft het begin dikmaals geene de minste teekenen van aanmerkenswaardigheidt. Weinige gebeurt het volgens bepaaldt ontwerp van men-

Digitized by Google

menschelijke gedagten, gelijk (*a*) Willemstadt en Philippeville, hun begin, naam, en volkoomene gedaante te ontfangen. En hunne beginzelen kunnen zoo klein zyn, en in die kleinheidt der geheugenisse zoodaanig verduuren, of zoo langzaam aangroeyen, dat het naderhandt onmoogelijk is de eerste Stigters en den tydt der geboorte te weeten. Zulks dat, als ten lesten een sterker wasdom de oogen der tijdgegenooten trekt om daar agt op te slaan, het alreede te laat is daarom bekommerdt te wezen. En dusdaanige zyn misschien de oorzaaken der onzeekerheidt van den begintijdt der meeste Steeden van deezen Gewesten, en van Alkmaar.

Men vindt 'er wel, die 't aanvangjaar der Steede en eenen Stigter durven melden, maar zy geven geen bewijs van hun zeggen, en zyn te jong om op hun woordt te worden gelooft.

Volgens de beste onzer Jaarboeken (*b*) waaren de Engelsaxen voor veele eeuwen bewoonders onzer gewesten. *Allie* beteekende, in de taal dier Volkeren, (*c*) geheel, gansch of al; en *Maar* of *Mare* een Meir: en over zulx *Alkmaar* Almeir; een benaaming, die de laatere tijden onveranderdt hebben behouden, en ten opzigt onzer Steede nog heeden in gebruik is.

Enkele onkunde, of lust tot beuzelen heeft eenigen doen poogen *Almere* elders te vinden. *Alkmaar* en *Almere* is even het zelfde; en de naam, en by gevolg de Steede van hoogen ouderdom, onzeeker van wanneer.

Geagte Schrijvers hebben 't voor gewis gehouden, datze haaren naam om de meenigte der omgeleegen Meiren heeft gekreegen; (*d*) en waarlijk voor ontrent pas eene eeuwe wierdt zy omheinigt van meer, dan dartig Waaterboezems, welker naamen in mijne Beschrijving van Westvrieslandt zyn opgeteldt. Zoo de naam daar uit is voortgekoomen, 't is een

(*a*) Oudenhoven Oudt Hollandt 213. (*b*) Colyn bladz. 251, 252. Stoke van Alkemade 3. (*c*) G Somneri Dictionar. Sax. Lat. anglicum. Kiliani Diction. edit 1623. (*d*) Jun. Batav. 282.

een medebewijs van haar overouden herkomst; zijnde blykbaar uit nog veeler naamen, dat de oudtste Ingezetenen dezes oorts gewendt waaren hunne Buurten, Dorpen en Steeden na der zelver gedaante, gelegenheidt en legplaats te benoemen.

Almeer, niet als Meir was het oulings verder, als men afzien konde, rondom Alkmaar: want behalven de Meirgronden (*a*) laagen ook de lage landen met waater bedekt. (*b*) De Outdorper en Vroonergeest (*c*) hebben maar Eilanden in 't midden van zoo groote plassen kunnen schijnen, en meest het geheele Geestmerambagt een Moerras, leggende de meeste Landeryen beneden den Zomerpeil.

De eerste gedaante der Steede te schetzen is ons niet moogelijk, daar onbekendt is, of zy van kleine beginzelen allengskens is aangegroeidt, of ten eerste zig als een Vlek of Dorp heeft vertoondt. Hoedaanig haare eerste buurten zig hebben geschikt en gestrekt, zoude men egter kunnen gissen.

De aaloude Vriezen woonden niet *in zaamgehegte en aaneenhangende Timmeraadjen; maar afgezonderdt en verscheiden, elk zyn huis met eene ruimte omringende.* (*d*) Egter de verstrooide wooningen schikten zig gemeenlijk, na de gelegenheidt des grondts, in eenige order. Dit ziet men nog aan een meenigte onzer Dorpen en Vlekken, die zig lang en smal, of breeder vertoonen, na de Legplaats.

De Vrooners bouden hunne wooningen langs de randt van de Geest, (*e*) die door zulk eene schikkinge voor den Akkerbouw open bleef, terwijl de Vroonermeir, met minder gevaar, dan de Waardt, by allerley getey te bevisschen, de buurt bespoelde.

Tot Outdorp heeft men zig hooger by den Geestbult gezet; leggende de Landeryen, daar bezuiden, meer verhee-

 von

(*a*) Gesteldh van Westvriesl. Lidt xL tot xLIV. (*b*) Bladz. 5, 6, 9, 10, 12, 13, (*c*) Gesteldh. van Westvriesl Lidt LXXI. en CIX. (*d*) Tacitus Zeeden der Germanen. 16. Gesteldh. van Westvriesl. 21, 22. (*e*) Gesteldh. van Westvriesl 29, 37, 38, 39.

ven dan by Vroonen; egter met die toezigt, dat de hooge grondt, veiligst voor 't gezaaide, wierdt leedig gelaaten.

Heiloo verdeeldt zig na de wegen en 't gemak van den Landman. En dit ziet men ook te Limmen, en algemeenlijk overal.

Alkmaar, overwaarschijnlijk op de Geest begonnen, is, zoo ik agte, ten eerste onder gelijke aanmerkingen, als de Gebuurdorpen, geboudt: eerst op den rug van de Geest naar zijne lengte, die zig van 't Zuidwest Noordoostwaardt strekt, vervolgens naar den Meirkant Oostwaardt. De grondt van de Koorenstraat, Kerkstraat en Paternosterstraat en Kerkbuurt, moet dus eerst beslaagen zyn; daar na die van de Langestraat, die nog in 't Jaar veertienhonderdt twee en veertig (*a*) de Breestraat pleeg te heeten. En deze Straaten zyn de oudste.

De buurten, in zulker voegen geschikt zoo verre van 't gevaar der waateren, als mogelijk was, hadden westwaardt, agter zig eenen breeden grondt voor den Akkerbouw, noodiger oulings, doe de Scheepvaart nog geene graanen aansleepte; na 't oosten beweidbare velden voor 't Vee, en Meiren ten behoeve der Visschers.

De Leet, en de Kakfloot eene Poel wel eer, daar nu de Breestraat legt, * hebben, zoo ik geloove, elk in 't byzonder, of in eenen Kil begreepen, doe ter tijdt ten waaterlossing voor de Geest, en ten invaardt derwaards gediendt: want zoo vroeg, als de oudste buurten, vinde ik deeze beide gemeldt: ook was de omleggende grondt laager en gemeener met de waateren, dan de Geestbult.

Dus zoude Alkmaar eerst de gedaante hebben gehadt van een langwerpig Vlek, hebbende weerzijds afdaalende velden, en naar 't oosten eene vaart na de Meiren; daar na oostwaardt omgeboogen de gelijkenis van een Winkelhaak.

(*a*) Oud M. S.
* Stads Papieren.

Digitized by Google

haak. Maar oude ſtukken, om zulks te bewijzen, ontbreeken ons.

Het oudſte Gedenkſchrift, daar ik Alkmaar uitdrukkelijk in gemeldt vinde, is de Blaffert der Goederen, die St. Maartens Kerke te Uitrecht al voor den Jaare agt honderdt ſes en ſeſtig zoude hebben bezeeten. Van al de geſchiedeniſſen der Steede, vòor dien tijdt gebeurdt, zal men, zoo ik agte, tot aan de ontdekking van ouder beſcheiden onkundig blijven.

De Blaffert zegt, (a) dat de Uitregtſche Kerke in Almeere 't Regt had *der Koninglijke Tiende van de Schattinge, die genoemdt werd Kogſchuldt: en de Tienden van de groote Visnetten, zijnde de andere negen deelen eigen van St. Maartens.* Zoo aanmerkelijk was al te dien tijde de Steede, dat deze Schatting en Tienden waardig wierden gekendt een gedeelte der Kerkelijke inkòmſten te verſtrekken.

Wat de Kogſchuldt was, vindt ik nergens verklaardt. Bekendt is het den Geſchiedeniskundigen, dat Koggen vaartuigen waaren des ouden tijdts, dikmaals ten oorlog toegeruſt, als de Hollandſche Graaven hun geweldt tegen de gebuurlanden wilden aanvoeren. Elk Dorp ſtondt onder hen op zeeker getal Riemen en Manſchap, by welker meenigte 't getal der vaartuigen, door de Ingezetenen der Graavelijke Krijgsmagt aan te brengen, wierdt bereekendt.

Men zoude derhalven kunnen denken, dat men d'aaloude Alkmaarders hebbe gevergdt zeeker getal Koggen ten eyſch der Kerke te leeveren.

Maar de eerſte Harders dezer Kerke, geruſt genoeg (b) op de beſcherminge der Vorſten, die toen deze Landen beheerſchten, hadden geen oorlogskoggen van nooden. Zy verweerden hen alleen met kerkelijke waapenen, ontzaggelijk genoeg voor de nieugeloovigen: en waarſchijnlijk hebben eerſt de tijden van Adelbold (c) hen in 't harnas gezien.

 Ook

(a) Boxhorn Toneel van Hollandt. 26. (b) Batav. Sacra. (c) In 't Jaar 1018. Duize Bat. Sacra 637. Oudt Batav. 93. Gr. Kron. Div. 2. Cap. 21.

Ook verneeme ik niet, dat het opbrengen van Riemtalen ooit by de Westvriezen, daar men de Alkmaarderen onder moet tellen, in gebruik was; zelf niet tot hun eigen bescherming; of dat ooit voor dien tydt eenige waatermagt is geschikt tot hulp der Kerkvoogden, by welke zy hen egter dikmaals voegden tegen de magten der Hollandsche Graaven.

Als zy Kennemerlandt of den Hollander wilden bestoken, deeden zy dat over 't ys of over de ondiepten der Moerasschen: (*a*) nooit, dat men vindt, te waater. Zelf Willem de tweede (*b*) en Floris de vijfde zyn (*c*) de eerste geweest, die hen met Koggen deeden bespringen; en uit de Kennemerlandsche Handvesten is af te neemen, dat eerst zedert dien tijdt de Schatting der Riemtalen is opgekomen.

My dunkt derhalven, dat het opbrengen van zeekere Penning van yder Kogge, den eigenaars opgelegt, voor de Kogschuldt is te houden.

Maar hardt moest het schijnen, dat den Alkmaarderen Tienden wierden afgeëyscht van 't voordeel hunner Netten, waar van de oeverige negen deelen eigen waaren van S. Maartens, ten waare men de geheele Visschery hunner Meiren voor een eigendom der Kerke hebbe aangezien, en hen die gelaaten in pagt of uit gunst, mits datze van hunne vangst de tiende betaalden, even gelijk de Egmonders aan de Abdye. Maar wat daar van zy' laat ik aan te toonen den geenen, dien 't lust na te spooren 't oudt Regt der Uitregtsche Kerke, tot welks behoeve by (*d*) Heda te vinden zyn Brieven, door welke in 't Jaar negen honderdt agt en veertig door Keizer Otto den eerste d'eigendom dezer Visscheryen, en der Kogschuldt wordt bevestigdt; en die ons gelegentheidt geven om af te meeten,

(*a*) Gesteldh. van Westvr. bladz. 9, 11, 12, 13, 16. Procurator 37. Oudt Batavia 146. Gr. Kron. Div. XIII. Cap. V. (*b*) Orlers beschr. van Leyden 218. Out Batavia 230. (*c*) Gesteldh. van Westvr. bladz. 60. Out Bat 237. Groote Kron. Div. XIX. Cap. 14. (*d*) Pag. 78. 84.

Digitized by Google

ten, welke de aaloude hanteering der Inwoonderen van Alkmaar is geweest.

Een gevoelen is 'er onder 't gemeene Volk, dat de eerste bewoonders der Steede Visschers waaren: en of dat steundt op overleveringen van oudsher, of op gerugt laater van Oudheidtkundigen voortgekoomen, is my onbekendt; dog deze *Brieven* maaken het aanneemelijk. Want 't zy 'er Otto regt toe hadt die te geeven of niet; 't zy' ook de Brieven mogten verdigt zyn, men zoude de Visscheryen niet in aanmerking hebben genoomen, zoo 'er die niet waaren geoeffendt by de Ingezetenen, daar de meenigte der omgeleegen Meiren, visrijk tot aan hun bedijking, te gelegen was om 'er zig niet van te bedienen.

Jonger bescheiden zullen ons doen zien, dat zy hen daar na zeekerlijk met den Landbouw, eindelijk ook met de Koopmanschap hebben bemoeidt; maar dat zy in de jeugdt der Vlekke hun Koggen tot iet anders, dan ter Visscherye, gebruikten, is gansch onzeeker.

Zoo onzeeker is het ook, wanneer hier ter Steede de eerste Kerke is gebouwdt, zijnde geen staat te maaken op de jonge *Schrijvers*, die voorgeeven, dat zulx gedaan zy' ontrent het Jaar seshondert ter eere van de Goden der Heidenen. (*a*) De heidensche Ingezetenen dezer Gewesten agten 't niet betaamelijk voor de grootheidt der Hemelingen hen in muuren te beperken. Bosschen, Wouden en Hoogtens wijden zy hen, en daar regten zy de Autaaren op. (*b*) Derhalven indien 'er zoo vroeg eenig diergelijk Gebouw is opgeregt, 't zal geschiedt zyn ter oeffening van de Godsdienst der Christenen, 't welk ik egter niet kan verzeekeren. Want hoewel 'er zyn, die meenen, dat al in de eerste Eeuw onzer tijdreekening de Vriezen door Maternus van hun oude Godsdienst zyn afgetrokken, de geloofwaardigste beregten ons, dat hen eerst in 't Jaar seshonderdt vijftig eene beter Lee-

(*a*) Memor. van de Kerk. Kron, van vander Wonde bladz. 3, 10. en anderen. (*b*). Tacitus Zeden der Germanen, 10.

Leere is voorgehouden; eerst door Eloy, (*a*) daar na door Wilfriedt; (*b*) en dat ook niet alle Vriezen hunne Preeke hebben gelooft, (*c*) nog by 't geloove zyn gebleven. Wijders, de Kerkelijke Schrijvers getuigen, (*d*) dat Vrieslandt eerst geheel tot het Christendom is overgebragt door Willebordt, die ontrent het einde van de zevende Eeuw (*e*) heeft geleeraardt.

Doe ten zijnen tijde de offerhanden der Heidenen wierden uitgeboendt, en buiten twijffel de nieuwe Godsdienst met behoorlijke omslag wierdt ingevoerdt, toen, agte ik, is 'er eerst eene Kapelle gestigt. Eene Kapelle zegge ik, steunende op zeeker verdragschrift, tusschen den Uitregtschen Kerkhoeder Willem en den Abt van Epternach gemaakt (*f*) in den Jaare duizendt drie en sestig: toen 'er nog niet was dan eene Kapelle, zelf *doe nog niet geconsacreerde, nog consecratie hebbende, nog eenige bepaaling*. Bescheidt vinde ik niet, of men deeze Kapelle ten eersten, of ontrent eene Eeuwe laater, zoo eenige aanteekeningen (*g*) schijnen meede te brengen, aan den Bloedgetuige Laurentius hebbe toegewijdt; nog ook, dat dit Gestigt ooit met eenen anderen, dan zijnen naam, was onderscheiden. Alle geheugenisschriften ontrent de zaaken dezer tijden zyn verwardt en duister; en daarze klaarder en geloofwaardiger schijnen, gebreekt het egter aan bescheidt van de reden en oorzaaken der gebeurtenissen. Tot een staal kan verstrekken de volgende vertelling.

De Vriezen, zeggen zy, (*h*) in den Jaare negenhondert en een na Vroone over en te hoop getrokken, toogen van daar met magt van oorlogsvolk naar den Hollander; en na datze 't Stedeken Alkmaar door 't vuur, de Inwoonders door 't Zwaardt verdelgdt hadden, rukten in Kennemerlandt, en verwoesten en vermoorden al, wat hen voorkwam. Wat ree-

(*a*) Bat Sacra in 't dui s bladz. 9. (*b*) Bat. Sacra 20. (*c*) Bat. Sacra 74, 75, 80. (*d*) Batav. Sacra 73, 74 (*e*) Ao. 690. Bat. Sacra 85 (*f*) Scriver. in octav. bladz 191. in quart. bladz. 81. (*g*) Oudt M. S. (*h*) M. S. van de boekzaal.

Digitized by Google

reedenen hen aandreeven hunne Landsgenooten, de Alkmaarders, zoo wreedelijk te handelen, wordt verzweegen.

Nergens vinde ik, dat de Alkmaarders in 't byzonder de Westvriezen beschaadigden; of dat de Westvriezen ooit in onderlingen burgerkrijg hebben gewoedt, hoewel niet altijdt al hunne Burgeryschappen eene lijn hebben getrokken. De Nijdt der Vrooners (*a*) over den aanwas van Alkmaar, nu tot de grootte van een Steedeke aangegroeidt, was ook niet de oorzaak van de woede der Vriezen. Die vertelling is maar een verdigtzel. Vroone was wel hun verzamelplaats, maar geene Vesting. Gelegener nog naader by Kennemerlandt konden zy hen niet verzaamen. In 't Dorp Vroone, omheindt van waateren en moerassige velden, (*b*) konden hunne zaameningen niet ligt in der zelver groei worden gestoordt; en van daar hadden zy een korte weg en weinige laage weyden over te trekken, 't zy' datze over (*c*) Zwaanegeest, of door de (*d*) Outdorper velden wilden naaderen.

De afkeer van 't nieuw opgekoomen Geloof kan hen eer vervoerdt hebben die van Alkmaar, neffens de Kennemers van de naaste en eerste Leerlingen van Willebordt en (*e*) Adelbert, aan den yver voor den ouden Godsdienst op te offeren. 't Bewoonen van een zelfde grondt byna met de (*f*) Kennemers, yverig in 't aanhooren der Leeringen dezer geloofspredikers, en nooit, dat ik weete, daar van afgeweeken; 't ontzag voor de magt van den Heer van Egmondt, van een zelfde gevoelen, die, zoo men Hovéus gelooven mag, doe ter tijdt (*g*) Kennemerlandt beheerichte, waaren te wigtige reedenen voor de Alkmaarders om, niet de belangen der andere Vriezen, die door de waateren (*h*) van hen

D laa-

(*a*) Kron. van Alkm. 4. (*b*) Gesteldh. van Westvr. 27, 28, 30. (*c*) Hier voor bladz. 13. (*d*) Bladz. 12. (*e*) Batav. Sacra 97. en 123. (*f*) Hier voor bladz. 16. (*g*) Kron. van Egm in Wo leb.and. (*h*) Gesteldh, van Westvr. bladz. 9, 11, 12, 13. en hier vooren Bladz. 16.

Digitized by Google

laagen afgefcheiden, maar die der Leerlingen dezer Preedikers aan te kleeven. En hen, dus van 't geloof en de belangen hunner Landsgenooten afgeweeken, zal waarfchijnlijk daarom deze ellende zyn overgekoomen.

Dat de Weftvriezen laater en zwaarlijk tot een ander gevoelen zyn overgebragt, en zig nog lang daar na tegen die verandering aankanten, blijkt alzints uit de Gedenkboeken.

Tot hier toe hadt Hollandt zig onder 't beleidt der Edelen, die toen 's Lands Staaten uitmaakten, tegen de ftroopende Noormannen verweerdt.

In den Jaare negenhonderdt en drie en twintig werdt door gifte van Karel, den Eenvoudigen, (*a*) het Opperveldheerfchap gegeeven aan Diderik, den Eerften. Een van de reedenen, om welke hem zulks wierdt opgedraagen, zijnde de befcherming der (*b*) Chriftelijke Godsdienft tegen de Heidenen, fchijndt den Weftvriezen gediendt te hebben tot een oorzaak om zig van hun gebuuren, de nieuwgeloovigen, met welke zy dus lang onder den gemeenen naam Vriezen de uitheemfche geweldenaaryen hadden tegen geftaan, af te zonderen, en zederdt de veete te voeden, die de bron van zoo veel oorlogs is geweeft. 't Zy' dat eenig Staatsbelang hen riedt 't gevoelen hunner Vaaderen te doen ftrekken tot onderlinge verharding in 't handhaaven van hunne oude Regeerwijze, en 't gezag van 't gemeene Volk en der Voornaamften, die ligtelijk eenen krak konde krijgen, zoo de gemeenfchap van Geloof hen vereenigde met de Hollanders en Kennemers onder 't gebiedt van een Graaf, die miffchien zijne magt kon misbruiken om te overfchrijden de paalen zijner heerfchappye, hem door de Staaten voorgefchreeven: of dat de yver voor hunne oude Goden, of de ophitzing der offe-

(*a*) Colyn 263. fcriv. Graven van Hollandt in quart. bladz 35. in octav. bladz. 47. 82, 83, 87. (*b*) Rymkron. van Claas Colyn 262. in Diderik de I. fcriv. Graven in octav. bladz. 47, 48.

offeraaren hen heet maakte; zy voeren meer, dan voorheene, voort de nieuwgekerstende Kennemaaren t'ontrusten, en zoodanig geduuriglijk te verstooren de Nonnen des Kloosters van Egmondt, dat Graave Diderik zig verpligt vondt 't Klooster, dat van houdt was opgeslaagen af te breeken, (*a*) van steen te herbouwen, en na de verzending der Nonnen, daar in te plaatsen Monniken, manvolk, bekwaamer dan de voorgaande kunne, om zig tegen den overlast der Westvriezen te beschermen. (*b*) Alle welke dingen niet zouden geschiedt zyn, zoo de Vriezen eenige eerbiedt voor den Nieuwen Godsdienst hadden bezeeten.

Overvloedt van voorwendtzelen verschaften dus de onderneemingen der Vriezen op hunne Nabuuren den Graave Diderik om met schijn van regt zyne waapenen op hunnen bodem te brengen. Meenigmaal werdt 'er gevogten, by den Graave om de paalen van zyn gebiedt uit te breiden, om de behoudenisse der vryheidt by de Vriezen, die zig ten lesten geparst zaagen hulde te doen aan eenen Vorst, die alleenlijk zijne eyschen kon grondvesten op 't regt der overwinninge; onder welks schaduwe 't geloove, zoo ik meene, onder de Vriezen wierdt voortgezet.

Aarnout de tweede Graave egter, na 't overlijden van zynen Vader in 't gebiedt treedende, (*c*) ondervondt wel haast, dat los staan de Heerschappyen enkel op overmagt van waapenen gevestigdt.

De Westvriezen, misschien aan zijnen Vader zonder overgift tot Erfregt verbonden, of zig ongehouden agtende de opgedronge hulde te erkennen, hervatten de bescherming van de Vryheidt, hen eigen volgens 't Regt der Natuure en der langduurige bezitting. (*d*)

Oorlog verwekte zulx tusschen den Graave en de Vriezen, die niet hebbende kunnen beletten, dat zijne Legerbenden

D 2 in-

(*a*) Colyn bladz. 265. (*b*) Gouds kron. 20. (*c*) Velden. 14. Gouds kron. 21. Rymkron. 21. Colyn 268, groote kron. Div. VI. Cap. 4. (*d*) Ao. 988.

Digitized by Google

indrongen tot in 't hart van hun Landt, daar egter ſtandt hielden en zig gemoedigdt eer 't Leeven, dan hunne Voorregten te verliezen. (*a*) De Graave, zig op eene vlakte toen Winkelmade geheeten, hebbende neergeſlaagen, ſtelde, na de wijze dier tijden, plaats en dag tot den ſtrijdt hen, die 't ongeraaden ſcheen den vyandt, van den aantogt vermoeidt en aamegtig van dorſt, gelegenheidt te gunnen zig door de ruſt te herſtellen. Derhalven zy greepen hem aan in zijne onmagt. En Aarnoudt, omheinigdt van de Bloem der Hollandſche Krijgsluiden, zelf tot hunne geleden ingedrongen, viel vegtende; laatende de behoudeniſſe van 't Veldt aan de oude eigenaars. (*b*)

Op den agtiende van Herfſtmaandt des Jaars negenhonderdt drie en tnegentig geſchiede deze Veldſlag, digt by Winkel, een der voornaamſte Dorpen van 't Gemeenebeſt der Weſtvriezen.

Wat den Alkmaarderen gebeurde, of wat zy onder zoo veel oorlogen uitgevoerdt hebben, vinde ik nergens gemeldt.

Dat het Stedeke in 't Jaar negenhonderdt twee en zeventig door 't vuur verwoeſt wierdt, (*c*) en dat Diderik, die de tweede Graave en de Vader van Aarnoudt zoude geweeſt zyn, de Tollen van Alkmaar den Inkomſten der Egmondſche Kloosterlingen hebbe bygevoegdt, verhaalen wel Veldenaar en 't Gouds Kronijkje, en ook zelf Stoke; maar het kan myns bedunkens niet waar zyn.

Eerſt heeft de doordringende Scriverius, (*d*) daar na (*e*) Simon van Leeuwen met klemmende bewijzen aangetoondt, dat men geenen Diderik den tweede, maar den eerſten, voor den Vader van Aarnoudt hebbe te houden; en zulx wordt duidelijk door Claas Colyn (*f*) den oudſten onzer beſte Schrij-

(*a*) Veldenaar 14. Gouds kron. 22. Stoke 22. Colyn 268. (*b*) Colyn 268. Rymkron. 22. gr. kron. Div VI. Cap. 4. enz (*c*) Gouds kron. 20. Veld. 10. Stoke Rymkron. van Alkemade 15. (*d*) Toetsſteen op 't Gouds kron. 217, 218, 219, 220. (*e*) Batav. illuſtrat. 1358, (*f*) Colyn 266.

Digitized by Google

Schrijveren, beveſtigdt. Invoegen dat al, wat dien Diderik de tweede wordt toegeſchreeven, op den ry der Verdigtzelen is te ſtellen.

Van meer geloove is ook niet, 't geen vander Woude (*a*) verhaaldt, te weten, dat Diderik, de Zoon van Aarnoudt, te Heiligeloo op de Weſtvriezen in 't Jaár duizendt en agtien een magtige overwinning behaalde; te onbedagt om dat te bewaarheeden bybrengende de getuigeniſſen van Ditmarus, (*b*) Sigibertus, (*c*) Beka (*d*) en anderen, die 'er niet een woordt van melden.

By de Merwe (*e*) in Zuidhollandt leeverde de Graave in 't gemelde Jaar eenen ſlag den Ooſtvrieſſchen en Biſſchoppelijke Legerbenden.

Toen hy in 't Landbeſtier was getreeden, beeter agtende de Weſtvriezen, verliefdt op de ſmaak der herveſtigde Vryheidt, door billijke aanbiedingen te winnen, dan zig in eenen oorlog te wikkelen met Luyden, die door 't herdenken der jongſte zeegen, en den neerſlag van zynen Vader, hardnekkiger, dan ooit, ſtonden te vegten; (*f*) deedt hen derhalven ondertaſten.

Zwaarlijk konden zy beſluiten. Zig aan den Graave te onderwerpen was de vrugt der overwinning af te ſtaan aan een verwonneling; en de minſte overgift een inbreuk aan hunne vrymagtigheidt. Dog des vyands magt, gekneuſdt, maar hergroeidt zeedert 's Graaven minderjaarigheidt en bet te vreezen, zoo de hitte der wraakluſt hem aandreef de verlooren krijgseer te herwinnen, was niet gering te agten. De oorlogskans haghelijk, en niet gewendt altijdt de gereqtigſte zijde te begunſtigen. Vreeſlijk ſtond ook de wraak te zyn, die zy te wagten hadden, zoo zy de neerlaag kreegen.

(*a*) Kron. van Alkm. 15. (*b*) In Scriv. Graven 54. (*c*) Sigibertus in ſcriv. 50. (*d*) Beka 54. (*e*) Zie in ſcriv. by Brugman uitgegeven. Baldricus Noviom. 50, 51. Ditmarus 53, 54. Buchelius 57. Beka in Adelboldt 54. Toetsſteen op 't Gouds kron. 237. (*f*) Colyn 269.

Digitized by Google

Zy overkoomen dan met hem. (*a*) Tienden zouden zy geeven, en, des noodts, op haaren koſten met hem ter heirvaart trekken. Op die voorwaarde gunde hy vergiffenis van 't voorleedene; met voordeeliger uitkomſt, dan hy van een gelukkigen Krijg had kunnen hoopen. De Weſtvriezen volgden getrouwelijk 't beding. Zulx, toen eenigen tydt daar na (*b*) de Uitregtſche Kerkhoeder Adelbolt, (*c*) geſtijfdt door overwigt van hulpbenden en den dapperen Godevaardt van Ardenne, Diderik uit zyn eigendom poogde te dringen, de Weſtvriezen hem holpen aan eene beroemde overwinning, terwijle de Stigtzen en Overlanders op een geſchreeuw *vliedt*, *vliedt*, latende Godevaart in handen der overwinnaars, het ſlagveldt ten beſte gaven, en zig met de vlugt poogden te bergen.

Doe ook daar na, in den Jaare duizendt en agt en veertig, Keyzer Hendrik zelf, tot hulpe van den Kerkvoogdt met eenen ontſaglijken ſleep van krijgsvolk tot by Vlaardingen afgezakt, het erfdeel van Diderik den vierde der Graaven poogde af te loopen, doe deeden ook de Weſtvriezen zien, hoe veel meer ſtaat te maaken is op Vrienden door gunſtbewijzen gewonnen, dan op onderwerpelingen, die door dwang moeten vegten. Des Keizers Heir wierdt geſloopt, (*d*) en hy zelf, van weinige Vriezen beklemdt, wiſt zig naulijx te redden.

Dit verhaale ik wijdloopiger, om dat de Schrijvers, onkundig, zoo 't ſchynt, van 't Verdrag tuſſchen den Graave en de Weſtvriezen, gevallen zyn in eene byſtere (*e*) verwarring, niet te ontwinden ten zy men (*f*) Colyn geloove, en aanmerke, dat de Ooſtvriezen (*g*) neffens Godevaardt van Ardenne onder de Bondgenooten des Kerkvoogdts, de Weſtvriezen onder de Hulpbenden van Graave

(*a*) Cölyn 269. (*b*) In 't Jaar 1018. (*c*) Colyn 271. (*d*) Colyn 273, 274, 275. Ditmarus in Scriv. toetsſteen 255. (*e*) Gouds kron. 24, 25, 26, 27. Toetsſteen 223 tot 231. (*f*) Colyn 269 tot 275. (*g*) Barlandus in Scriv. Graven 58.

Digitized by Google

ve Diderik zyn te reekenen. Dan ontwardt zig alles van zelf. Op een zelfde tijdt hebben de Vriezen verwonnen en verlooren. De Oostvriezen gevoegdt met de Uytregtenaars kreegen de neerlaag; de Westvriezen en hunne Strijdgenooten de overwinninge.

Geen deezer beide Diderikken dan hebben tegen de Westvriezen geoorloogdt, nog de laatste eenige nederlaag van de Oostvriezen geleeden. De neerlaag zelf der Oostvriezen wordt hier uit beweezen, dat zy hen daar door genoodzaakt vonden Floris, des Graaven Broeder, tot hunnen Heere te ontfangen.

(*a*) Hy heerschte derhalven over hen; en, na dat Diderik in den Jaare duizendt agt en veertig door de Laagen der Vyanden, daar hy over Zeegepraalde, was gesneuveldt, in 't Graaflijk gebiedt over Hollandt getreeden, werdt van de Overlanders besprongen. De Oostvriezen toen (*b*) voegden zig te Dordregt by zijne Legerbenden, schoon de (*c*) Keyzer, die de vyanden begunstigde, waarschijnlijk om eene afwending te maaken, eenigen hunner Slooten aantaste en bemagtigde. Voorts, 't zy het beleidt, geduurende zijne heerschappye over hen, gehouden, of 't genot eener veiligheidt onder de schaduwe van zyn krijgsgeluk, hen gewonnen hadt, zy betuigden nog daar na hunne aankleeving aan 't Graaflijk Huis met het tegenstaan des Bultenaars, vervolgens te melden.

Klaar koomen ons dus voor de geschiedenissen dier tijden, niet aan een te hegten zonder deeze aanmerkingen, die gegrondvest zyn op Schrijvers van die Eeuwe.

Floris den I. van die naam, ontzaggelijk door zijne gelukkige oorloogen en de Heerschappye over beide de Vriezen, gelijk sterflot als zijnen Broeder te beurt vallende, (*d*) liet hy Geertruidt, zijne weduwe, de Voogdye des Landts en

(*a*) Scotan. III. boek 84, 85. (*b*) Ao. 1058. (*c*) Gesch. oud Egm. Handschr. Sigibertus in scriv. Graven 72, 75. (*d*) Ao. 1061. Colyn 277.

Digitized by Google

en van haaren Zoone. Robbregt, een Vlaming, dien de toenaam De Vrieze werdt gegeven, (*a*) aan Geertruidt gehuuwdt, hadt agt Jaaren de Voogdye beregt, toen de Stigtenaar, te zamen met Godevaardt met den Bult Hartog van Lotteringen, steunende op des Keizers Giftbrieven, Robbregt, met eenen oorlog in Vlaanderen belemmerdt, met geweldige Heirkragten besprongen. Robbregt, voor de overwigt hunner waapenen wijkende, begaf zig naar Vlaanderen, (*b*) en den Bultenaar zette zig in 't bewindt des Hollandschen Graafschaps. Doe moesten de Westvriezen bezuuren hunne getrouwheidt, den voorgaanden Graave beweezen, en waarschijnelijk de woede van eenen haat, gevoedt by den Lotteringer, zedert zyn (*c*) Vader door hunne bystandt in hegtenis des Graaven geraakte. Hy voerde zijne overwinnende Leegers (*d*) op hunnen bodem, en, na alles verwoest en geplonderdt te hebben, sleepte eene meenigte gevangenen en eenen magtigen roof met zig.

De Oostervriezen 't onweer hebbende zien opkoomen en nederstorten, en door de ellende hunner nabuuren en geslagtgenooten getroffen, wel kunnende bezeffen, dat de Dwingelandt hen zoude aanreekenen 't verlaaten van de zijde des Kerkvoogdts zijnen Bondgenoot, de onderwerping aan Diderik, en 't ontzag en de hulpe (*e*) aan Floris beweezen, rukten hunne magten by een, en zoo gezwindt af op de plonderaaren, dat zy hen binnen Alkmaar bezetten en allen weg tot verderen aftogt afsneeden. Hier op volgde eene belegering volgens de meening van Bleiswijk en anderen, die 'er eene beschrijving van maaken even of 't Steedeken doe al met verweerbaare Wallen omringdt was: mijns bedunkens tegen de waarheidt. Want geene bewalde Steeden wierden 'er voor den Jaare dertienhonderdt in Westvrieslandt (*f*) gevon-

(*a*) MLXIII. (*b*) MLXXI stoke Alkem 35. (*c*) Rymkron. in Godevaardt 35. In scriv. van Brugm 48. de oude Egm kron 48. Sigib. 50 en scriv. zelf 58 (*d*) MLXXII. Velden. 19. Gouds kron 36. Beka 62. (*e*) Gr. kron. Div 1 2 Cap. 11. (*f*) Geileldh. van Westv. 21, 22, 23.

Digitized by Google

vonden; en zelf geen Burgt tot Alkmaar voor den tijdt van Koning Willem, die 'er Toorenburg, den eersten in dien oordt, daar men by geloofwaardige Schrijvers gewag van vindt, grondveste.

Oude gedenkboeken (*a*) spreeken egter van eene belegering, in welke, zoo men voorgeeft, de Inwooners gewigt byzetten aan de kragten van den Lotteringer; maar de hoedaanigheidt van 't beleg valdt af te meeten uit de geleegenheidt der Vlekken, en de oude wijze van oorloogen.

Aan de Zuidt-, Oost en Noordtkant lag Alkmaar omheinigdt met de Agtermeir, Voormeir, Schermmeir, Zwijnmeir en andere waaterboezems, en met moerassige velden. (*b*) Tegen 't weste dekten de Berger en Egmonder Meiren den bewoonderen voor allen aanloop. Alleen langs de Geest kon men derwaards naaderen of van daar aftrekken. (*c*) Voorts houtgewas, dijkjes van aarde dienen de kroften op de Geest tot eene afscheiding en bevrijding, gelijk gedolve slooten den laagere velden heeden en boven geheugenis; *en ik zie geen* reeden, waarom ook niet in dien ouden tijdt, in een Landstreek, daar de meeste rijkdom in Akkers, Vee en Veldgewas bestondt, en de afpaaling der eigendommen noodzaakelijk was. Zulk eene geleegenheidt, gelijk die den bespringer kon ophouden en 't naaderen beletten, kon voor eene bewalling dienen den verweerder, die alleen van die zijde kon aangetast worden; zoo slegts de toegangen wel wierden beschermdt.

Geen vestingmuur derhalven mijns oordeels strekte Godevaart ten Legerberging, maar alleen de geleegenheidt der onbewalde Steede; en die zelve gedaante van den grondt eenen Legerwal voor de Oostvriezen. Zulks de krijgstuigen der Aalouden geenen dienst kunnende doen, daar geene

(*a*) Gouds kron. 36. Veldenaar 19. (*b*) Zie doorgaans de Geschiedh. van Westvr en in deze bladz. 5. en volgende. (*c*) Hier voor bladz. 6.

muuren, geene toorens te beklimmen of te rammeïen waaren, niet anders dan een daagelijx gevegt der Legers, van 't eene om den uittogt te oopenen, van het ander om dien te ſtoppen, is geweeſt. En zulx is, zoo ik agte, de oorzaak, dat verſcheide Schrijvers van geen beleg hebben gemeldt.

Hoe 't zy, de Ooſtvriezen hielden den Buitenaar bekneldt, neegen weeken (a) zeggen eenige Schrijvers, (b) drie zeggen anderen, tot dat de heirmagten van den Stigtenaar, tot zijne hulpe aftoogen, ademtogt gaaven aan de beleegerden, die toen uit hun voordeel trekkende, hen voegden by de helpers, en eenen geweldigen ſlag deeden tegen de Vriezen, die 'er (c) agt duizendt mannen zaagen vallen.

Vreemdt zal 't niet voorkoomen den geſchiedeniskundigen, dat ik my hier dusdaanige beleegering verbeelde, als zy gedenken, dat voorheenen de Keurbenden der Romeinen tot Arenacum, toen een Dorp in Gelderlandt, (d) alleen met Legerveſtingen gedekt, gelijke beleegering bejegende; daar zy beſprongen wierden door de Batavieren, die ook te vooren de Aroatſlanders in 't oude Leger hielden beleegerdt.

De Aanteekeningen van (e) Caeſar vertoonen ons ook de beleegering van 't heir der Latijners by Alaix; en laater gedenkboeken van 't Leeger der Noormannen in Vrankrijk, omtrent het Jaar agthonderdt twee en tagtig voorgevallen. (e) Zulx men niet kan denken, dat in onzen oordt zouden opgekoomen zyn Leegers met begraavingen te dekken of beknellen eerſt ten tijde van Ada, doe haar Egtgenoot de Graave van Loon, om voor te koomen dat de Kennemaaren zijne krijgsbenden niet met Graften zouden beſluiten, hen

(a) Gouds kron. 36. Gr. kron. Div. IX Cap. 8. (b) Schriv. Graven 97. (c) Groote kron. Div. IX. Cap. 8. Gouds kron. 36. (d) Tacitus Hiſt. IV. 20. en 24. (e) Commentar. 146, 147. enz. en 153. (d) Mezeray in Karel de Vette 298.

Digitized by Google

hen in hun voordeel aangreep, en dat voorneemen verydelde. (*a*)

Of Godevaardt den Alkmaarderen gevonden hebbe in eenen onzijdigen staat, en als Luiden die zig stil hadden gehouden, wordt niet verhaaldt, maar dat zy, van al de Vriezen de naaste aan Kennemerlandt (*b*) en den Hollandschen bodem, voorheene zig hebben kunnen houden buiten 't verdrag door de Westvriezen aangegaan (*c*) met Diderik de derde, of dat minder dan hunne Landgenooten zouden hebben durven nakoomen, (*d*) en niet de twee Diderikken hebben geholpen, of Floris hulde gedaan, vermoede ik niet dat iemandt zal denken. 't Zy dan zwaarlijk te gelooven, dat de Geweldenaar hen met het Waapen hebbe beschonken, eene gunst, niet ligt te gebeuren aan Luiden, die alleen de noodt van den stroom te hebben moeten volgen tot verschooning kon strekken; zijnde woordhouding en zorge voor de Vryheidt geene reeden om in te brengen by eenen Vyandt, die de minste tegenstreeving voor misdaadt reekendt.

't Kan zijn, dat zy zig naar den tijdt schikkende, den ingeleegerden met allerleye gedienstigheidt hebben bygestaan, maar daar van, of van eenigen ramp, hen by of na 't aanwezen des verwinnenden Leegers overgekoomen, vinde ik geen gewag.

Godevaardt, na dezen slag geene tegenstandt meer vindende, genoot zedert tot aan zyn doodt de vrugten zijner overwinninge. Maar toen, eerst hy, (*e*) en kort daar na Kerkvoogdt Willem (*f*) was overleeden, gaf de verandering der zaaken den Verdreeveling, Graave Diderik, hoope zijner ontrukte heerschappye magtig te worden.

De wakkerheidt van zijnen Stiefvader schikte den Jongeling

(*a*) Stoke van Alkemade in Ada 72, 73 Gouds kron. 55, 56. (*b*) Voor bladz. 16. (*c*) Voor bladz. 30. (*d*) Bladz. 31. (*e*) Colyn 279. Stoke 37. Beka 62. (*f*) Zie de even aangehaalde plaatsen.

ling aan 't hoofdt van een magtig Leeger, (*a*) en hy zig daar meede naar de grenzen van Hollandt.

Tegen zijne waapenen ſtelde zig wel Koenraadt, die in de plaatſe van Willem (*b*) in 't bezit van 't Stigt was geraakt; maar Diderik, hem tot Yſſelmonde beleegerdt, (*c*) en tot afſtandt van al zijnen eyſch op 't Hollandſche Graafſchap en de Heerlijkheidt der Vriezen gedwongen hebbende, vondt verder geene moeyte zig in zijn Erfgebiedt te veſtigen.

De Vriezen zoo wel als de Hollanders hadden alleen door dwang Godevaardt gehuldigdt, en geene redenen om niet te volharden by hunne genegenheidt tot het Graavelijk Huis; te minder nu door 't ontvallen van Godevaardt en Willem, en 't overwinnen van Koenraadt niemandt over ſchoot om hunne hoope te onderſteunen, zoo zy zig der Graavelijke Landbeſtiering wilden onttrekken. Het ongeluk, hen om het tegenſtaan des Bültenaars over gekoomen, waare niet Diderik te wijten; en eer hadden zy daarom meer gunſt te wagten van hem, dan van zijne Voorzaaten, wier zagte regeering ook hen nog niet ontgaan was.

Zy hebben dan, zoo ik meene, zelf den Overwinner met gemeene toeſtemming ontfangen, en onder hem en zijnen zoone in een ſtille geruſtheidt geleefdt.

Eenige Schrijvers gedenken wel van oorloogen, die Diderik en zyn zoon Floris tegen de Vriezen gevoerdt zouden hebben, maar de oudſte en beſte van hun beider vreedzaame Regeering. De Jongſte derhalven verdienen geen geloove, daar zoo veele reedenen tegen hen zyn. Scriverius (*d*) insgelijx en anderen hebben hunne miſſlag aangeweezen.

De

(*a*) Colyn 279. Stoke 39. Beka 63. Groot kron. *Div.* x. Cap. 4, 5. (*b*) Colyn 279. Beka 63 Groot kron. Div. x Cap IV, V (*c*) Groot kron. Div. x. Cap. v. Voſſ. Jaarb. 70. Scotan. beſchr. van Vrieſlandt 78. (*d*) Oud Batav. 130. Toetſteen op 't Gouds kron. 241. Douza de Zoon in Scriv. Graven 122. Ubbo Emm. vrieſche geſchied. VI. boek. In Scriv. Graven 126.

De Geschiedenisschrijvers geeven voor, dat deeze Diderik behalven andere gunsten, 't Regterschap over Alkmaar, eigentlijk een werk der Graaven of hunne Gemagtigden, aan de Bestierders der Abdye van Egmondt hebbe afgestaan. Reeden om te gelooven, dat deeze Graave hen niet merkelijk heeft begunstigdt, zie ik niet; maar dat de Handvest, daar men die gunsten in opteldt, egt zy, kan men om veelerleye reeden twijffelen. Verscheide Schrijvers zedert eene Eeuwe herwaards hebben 'er ongerijmtheeden, tegenstrijdigheidt en valsheidt in gevonden (a) Ook is niet geloofslijk, dat de Abten van Egmondt, indien de Gifte hen waarlijk was gedaan, zig niet van 't regt op 't Schoutschap bediendt zouden hebben, of de voordeelen daar van naderhand zonder tegenzeggen aan de Graaven gelaaten. En ik hebbe nergens kunnen verneemen, dat ooit van haarent wegen 't Schoutschap is bediendt, nog ook, dat zy, toen dat Ampt neffens andere Schoutschappen (b) in den Jaare veertienhonderdt drie en tagtig, en vijftienhonderdt een en twintig van wegen de Graaflijkheidt wierdt verpagt, eenige beweeging daar tegen hebben gemaakt.

Dat Floris de Vette in 't Jaar elfhonderdt veertien den Alkmaarderen ontheeven hebbe van zeekere belasting, die hen wegens de begraving, zoo 't schijndt, door de Kerkelijken tegen billikheidt wierdt afgeparst, vinde ik in een Handschrift, voor tweehonderdt Jaaren geschreeven. (c) De Onthefbrief, die, door tusschenspraak van den Egmondzen Kloostervoogdt Adelardt verkreegen, op den sestienden van Hooymaandt, des Jaars elfhonderdt sestien in de Kerke van den Bloedgetuige Laurens wierdt bekragtigdt, verschoondt egter den Burgeren niet van dien Last dan op beding, *datze de Tienden van alle vrugten van hun Landt, en van hunne*

(a) Scriv. by Brugman uytgegeven bladz. 116. Oudheden van Kennemerland 496, 497. (b) Oudt Handschrift, en Extract uit de Reek. door Philips van Dorp geleverdt o Juny 1108. 't Roode Reg. A. in de Rekenkamer. (c) Zie ook Jaarb. der Vorstelyke Abten van Egmondt bladz. 29.

en Veulens, Kalveren, Lammeren, Biggen en jonge Ganzen, 't geene zy naar Regten schuldig waaren, zouden *betaalen; uitgezonderdt dat zy (a) in Cache den twintigsten schoof zouden opbrengen.*

Of zulk eene ontheffing voor eene gunst, daar die voor aangeteekendt is, te houden zy, staat te bedenken. Ondertusschen zegt ons dat geschrift, dat 'er tot Alkmaar al in dien tijdt eene Kerke van den heiligen Laurents was getimmerdt. En deeze dingen zouden onder Diderik en Floris zyn voorgevallen.

Na omtrent ses en vijftig Jaaren, verloopen, na dat Diderik, de vierde van dien naam, in zyn erfregt hersteldt was, tot na 't overlijden van zijnen Zoone den vreedzaamen Floris, den zevende in de ordening der Graaven, naamen des Landts zaaken eenen keer.

Keyzer Hendrik de vierde hadt het Graafschap van Hollandt en der Vriezen Heerschappye geschonken aan den Kerkvoogdt Willem. Zijn opvolger (b) Koenraadt had wel volstrekte afstandt gedaan; maar door Keizerlijke Brieven was 'er geene herroeping van de Gifte, en ligt stondt het den Giftbriefmagtigen, onder voorgeeven van gedwongen afstandt, by gunstige geleegentheidt de oude veete te doen herleeven en te poogen zig door de waapenen te herstellen in het voorgewendt Regt. Pieternelle, Weduwe van Floris, eene Staatkundige Vrouwe, hadt derhalven reeden om by Lotharis haaren Broeder, die op dien tijdt het Keizerrijk beheerde, de vernietiging der gedaane gifte, de bekragtiging van 't erfregt, ten voordeele van haaren Zoone Diderik te weeg te brengen. Lotharis herwettigdt de gifte, aan de (c) Vaderen gedaan, door nieuwe Handvesten van zoo veel kragt, als ooit diergelijke gunstbrief gegeeven by de

(a) In een Oude Handschrift uit de Abdye van Egmondt vinde ik *in Cache vigesimum Manipulum* Maar J. a Leidis in Chron. Egmond. cap. 18. heeft *in Cathe* Centesimum Manipulum. (b) Voor blads. 32. (c) Oud Batav. 114.

Digitized by Google

de Keizeren, die zig 't Regt tot zulx dorsten aanmaatigen, hebben konde.

Zoo ongeslepen was niet, zoo ik meene, de Staatkunde in dien tijdt, datze niet zouden hebben kunnen voorzien welke gevolgen uit zulk eenen omzwaai der zaaken konden spruiten. 't Was 't gewoone werk der Kerkvoogden, nu van hun vermeendt Regt ontzet, agterdogt te voeden tegen de Graaven, en 't Gemeen op te bitschen. 't Gemeene volk, niet gewendt de diepte der zaaken te doorgronden, hadt eene diepe eerbiedt voor de Geestelijken. Hen, den Uitregtschen Stoel 't zijne te zien ontrukken, waaren nooit lijdelijk geagt by de oude Kersteenen, die altijdt St. Martens erfdeel poogden te beschermen. De Graave, als geenen vyandt kennende, die hem zijne onderneemingen dorst betwisten, kon, als 't hem lustte, de paalen der oude Verbonden overschrijden.

En wie zoude hem weerhouden, zoo hy in zulk eene omstandigheidt onbepaaldt wilde heerschen?

De Hollanders zouden hem helpen niet alleen, maar hy, steunende op bystandt, van zijnen Oom te wagten, konde poogen door zijne Regters en Schouten, den Vriezen te handelen als ingezeetenen van aangewonnen Landt, en hen magteloos maaken zig tegen de onbillikste onderneemingen te kunnen verzetten. 't Waare nog tijdt hem voor te koomen, eer zyne magt onder hen te diep waare geworteldt.

't Vertoog van zulke aanmerkingen was magtig de Westvriezen, teeder op 't punt hunner vryheidt, gaande te maaken. Zy weigerden dan zijne Balliuwen (a) en Regters te ontfangen. 't Zy enkele zorg voor 't geen 'er gebeuren konde, of eenig bedrijf van de Graaflijke zijde hen daar toe aandreef.

(a) Al omtrent 1225. toen de Gift geschiede. Beschryving van Wiel 81, Ubbo Emm in de Toetsteen op 't Gouds kron. 243, Enw. beschryving der Graven 127. Gouds kron. 42.

De Weſtvriezen tot reeden te brengen was egter niet de eerſte onderneeming van Diderik, die de hitte zijner jeugdt beſteede om den mânſlag, aan zijnen Overgrootvader Floris den eerſte begaan, betaaldt te zetten aan den Kuykenaar; even of hy door eenen krijg, die meeſt in belaagingen beſtondt, tegen geringer vyandt te voeren, zig tot zwaarder bekwaam wilde maaken.

Toen in den Jaare elfhonderdt agt en twintig zijne wreek luſt bevreedigdt was, moeſt men egter nog geleegentheidt verwagten om met hoope van goeden uitſlag den wederhoorigen aan te grijpen. Weſtvrieſlandt lag van Kennemerlandt afgeheinigdt door breede waaterboezems, die, alleenlijk Zoomers op twee plaatſen engen, by ſterken vorſt ruimen toegang gaaven.

Eerſt in den winter des Jaars elfhonderdt twee en dertig (*a*) deedt eene felle koude de waateren ſtremmen tot eene dikte en ſterkte, bekwaam om Leegers teffens ten heirbaan te ſtrekken.

Toen lag de geheele Zuidweſtzijde van Weſtvrieſlandt open voor den aanvaller; zulx de ingezeetenen van zoo breede graft beroofdt, onzeeker waar men hen wilde aantaſten, niet magtig den langen oever overal te bezetten met tal van mannen genoeg om den vyandt te eevenaaren, over 't ys naar den (*b*) Alkmaarſchen bodem en den naaderenden Heirtogt te gemoet trokken. Op den aankomſt van den Hollander begaf hun de moedt, en elk zig zonder den aanval te verwagten verbaaſdelijk te rug naar den Vaderlijken grondt. Dien bereikt hebbende poogden zy zig daar, zoo zy beſt konden, te verdeedigen. (*c*) Maar te verdeeldt moeſtenze daar ſtrijden. Indien zy ergens den aandringenden Stroom der bevegters wiſten te ſtuiten, de Hollanders braaken door, el-

(*a*) Oud Batav. 235. kron van Holland Div, xi. Cap. 8. Scriv. Graven by Brugman uitgegeven 135. (*b*) Colyn 283. (*c*) Egm. kron. in Brugmans Scriv. 135 kron. van Holl. Zeeland Div. XI. Cap. 8.

elders op veele plaatsen teffens. (*a*) Rooven, branden, en vangen verspreide zig over de geheele Landstreeke, naar dat de Dorpen en Buurten voor de handt of verder verstrooidt laagen. Doe de woede haar zat hadt, keerden de verwinners overlaaden met buit, vee en gevangenen naar Alkmaar, laatende Westvrieslandt in eenen deerlijken staat; als zijnde dat Landschap, bestaande in hoogtens, door poelen gescheiden, schaars door wegen aan een gehegt, gebrooken by de Zomer, open by harden vorst, (*b*) niet te houden by gebrek van sterkten, die 'er ten dien tijde nog niet gebouwdt waaren. (*c*)

De Graave onthieldt zig doe ter tydt tot (*d*) Alkmaar; daar de Inwoonderen zyne zijde begunstigden, op 't spoor hunner Voorzaaten, die, door de geleegenheidt der Steede verpligt hunne veiligheidt te zoeken in de Graaffelijke zijde te volgen, daar van, dat ik vinde, nooit waaren geweeken. Immers kort daar na viel hen daarom, zoo ik agte, te beurt de razerny der Westvriezen, dien 't ys, dat den Hollander ten Leegerbrug hadt gediendt, een ruime weg hadt verstrekt voor de vlugt; en die, meer getergdt dan verwonnen, eerlang geleegentheidt kreegen den toom aan hunne wraaklust te vieren.

Floris, de Zwarte gebynaamdt, Broeder van Diderik en jonger Zoon van Pieternelle, een bevallig Jongeling; schrander, leevendig van geest, minzaam en bemindt by een ygelijk, hadt zig door aanhang van Geestelijken en Eedelen, dien hy gunsten, gemeenen, dien hy verligting van Lasten deedt hoopen, ontzaglijk gemaakt. (*e*) Ditwekte nadenken, als of hy naar 't gebiedt stondt, en tusschen hem en zijnen Broeder een verschil, dat, zomtijdts gezoendt, telkens heviger zig onder den man voortzette, en in weerwil

(*a*) Colyn 283. Stoke 43. Ubbo Emm. L. vi. Beka 70. Procurator 22. (*b*) Gesteldh. van Westvr. bladz. 8, 9, 11, 12. (*c*) Gesteldh. van Westvr. 22, 23, 24. (*d*) Brugm. Scriv. Graven bladz. 135. Stoke van Alkemade 43. (*e*) Colyn 283. Stoke 43, 44.

Digitized by Google

der behendigheidt van de Moeder, die Diderik poogde te handhaaven, eenen burgerkrijg dreigde.

'tGerugt van de broedertwist (*a*) sloeg over tot de Westvriezen, dien geene schooner kans kon voorkoomen.

De meeste kragt van 't oppergebiedt was onder hen (*b*) by 't Gemeene Volk, en in tijden van Vreede geen gemeene Overigheidt, dien de zorg van 't geheele Landschap wierde aanbetrout. (*c*) *Als eenig Burgerschap oorlog aannam, 't zy om zig zelven te beschermen, of om anderen aan te vallen, wierden by hen Overigheden verkooren, om opzigt over den oorlog te hebben.* Hun Gemeenebest bestondt in verscheide Burgerschappen. (*d*) De voornaamste waaren de Dregter, Schager, Nydorper, Hoogtwouder en Geestmanner Ambagten. (*e*) Zoo veele Gemeenschappen, zoo veele Hoofden derhalven voerden de Burgeryen aan in hunne krijgstogten. De verschillentheidt van bekwaamheidt, ervaarentheidt, meening, beleidt, moedt en belang, bragt verscheidenheidt van aanleg en uitvoering voort, omzien en wantrouwen onder de strijders, en niet zelden eene neep, ja eindelijk, zoo ik meene, den ondergang van een Gemeenebest, dat, nu onbedwingbaar, zonder dat ontzaglijk hadt geweest.

Hen kon zwaarlijk beweegen van hun gewoonte te wijken de geduurige ondervinding, nog de aanmerking, dat een gemeen Krijgsgezaghebber niet zoo veel te vreezen waare, daar de Burgers, maryverig over hunne Voorregten, zelf te velde trokken, dan elders, daar huurlingen, van den Gebieder afhangende, de heerschzugt konden stijven.

Maar 't is de aart der menschen onderleggende twisters te begunstigen. Uit gunst spruit vertrouwen, terwijl te magtig en vreeslijk te zijn, haat verwekt. Floris, elk behaagende,

(*a*) Stoke 44. (*b*) Gesteldh. van Westvriesl. 24, 25. 62. (*c*) Gesteldh. van Westvriesl. Lidt 107. (*d*) Kron. van Holl. Div. xix. Cap. 14. enz. Gesteldh. van Westvriesl. Lidt 241. (*e*) Gesteldh. van Westvriesl. Lidt CCXLI.

Digitized by Google

gende, elk dienst poogende te doen en nog meer doende hoopen, scheen te onregt in ongunst zijner heerschzugtige Moeder, en van Diderik, van wien de Westvriezen eene geduurige plondering ten minste, of eene geheele verkragting hunner vryheidt hadden te vreezen; en verwinnaars lieten zig zelden wetten voorschrijven. Floris op veilige voorwaarden gehuldigdt, moest hen verpligt zijn, zoo zy deel namen in zijne belangen en buiten dwang de handhaaving der veege Vryheidt zijne eedelmoedigheidt betrouden. Zy geven hem kennis van hunne geneegenheidt om 't beregten hunner Burgeryen aan hem op te draagen. (*a*) Hy omhelst de aanbieding, en, in Oogstmaandt des Jaars elfhonderdt drie en dartig tot hen overgekoomen en tot algemeene Veldheer verklaardt, (*b*) volgdt hunnen aardt in met de nabuurige Landstreeken, die de zijde van zijnen Broeder volgden, in geduurige onrust te houden. (*c*)

De Westvriezen doe meer gedenkende der jongst geleden rampen, dan dat zy den Alkmaarders in den laatsten veldtogt door hun te verbaasden te rug tredt in eene noodzaakelijkheidt hadden gelaaten van Diderik te moeten begunstigen *of ten minsten niet tegen* te staan, deeden hen ondervinden, dat inlandsche twist, door magtigen gerokkendt, altijdt gedijdt tot schaade der Ingezeetenen. Alkmaar hadt slegts nog de gedaante van een open Vlek, (*d*) en te weinig inwoonders om zonder gevaar zijde te kunnen kiezen, 't zy dat de Vriezen of Hollanders hunnen bodem naaderden.

Floris, verzelschapt van de meenigte der Vriezen, hadt derhalven geene moeite om meester te worden van eene plaatse, die niet in staat was hem buiten te houden. Hy plonderdt dan het Steedeken (*e*) en steekt 'er den brandt in. Het vuur vernielde de Kerk en Markt, zegt Stoke, anderen

(*a*) Stoke 41. Colyn 283. (*b*) Colyn 283. stoke 44 Gouds kron. 44. (*c*) Scriverius Graven by Brugm. uitgegeven 135. stoke 44. (*d*) Gesteldh. van Westvr. 21, 22, 23. hier voor bladz. 32, 33. (*e*) Stoke 44. Egm. M. S. in Scriver. Graven 135. Frocumsox 23. Colyn bladz. 283. in de Analecta van Dumbar.

zeggen, de geheele plaatſe; en ik agte, dat 'er doe ter tijdt behalven de Timmeraadjen, die de Markt omringden, van welke zig de vlam wijder verſpreidt kan hebben, weinige andere zyn geweeſt.

De Marktplaatzen in de Dorpen zyn gemeenlijk ontrent de Kerken; en de Koorenſtraat, hier by de Kerk gelegen, was oulyx eene marktplaats volgens alle overleeveringen. Over zulx, indien doe door 't verbranden der Kerk en Markt de geheele plaatſe verbrande, zoo isze van geringe uitſtrekking geweeſt, grooter egter van vermoogen dan van omtrek, nadien (*a*) Stoke getuigdt, dat de plonderaaren daar eenen zwaaren roof hebben gekreegen.

Floris de Zwarte nu verrigte dit, en de Kennemaaren, die, te zwaar geſchat, hem toevielen, by zyne Vriezen gevoegdt ziende, rukt met hen in Kennemerlandt, (*b*) en verdelgdt de Graavelyke Landhuizen door het vuur.

Of hy dit alles gedaan hebbe enkel om de oploopentheidt zijner getergde Leegerbenden te believen, of om door euveldaaden onverzoenlijk by den Hollander en trouwvaſter te maaken hen, dien 't wankelen ligt ſtondt door byzonderheidt van meening en belang, wordt door geene Schrijvers verhaaldt; maar wel dat Keizer Lotharis, van den broederoorlog verkundſchapt, door zyn gezag dien deedt eindigen in eene vreede, (*c*) die de wederzijdze krijgsgenooten inſluitende, egter niet omhelſt wierdt door de Dregterlanders, die den oorlog aanhielden. (*d*)

Twee Jaaren ontrent duurden deeze verwarringen, van welker byzondere gevallen de nette gebeurtijdt, niet klaar gemeldt by de oude en niet gaade geſlaagen by de jonger Schrijvers, derhalven niet genoeg bekendt, aldus kan worden bereekendt. Stoke volgdt in zijne tydreekening, gelijk ik al elders vermaandt hebbe, (*e*) neffens anderen der Aalou-

(*a*) Rymkron. 44. (*b*) ſtoke 44. Egm. M. S. in ſcriv. Graven 135. (*c*) Rymkronyk 45. (*d*) Rymkron. 49. (*e*) Geſtieldh. van Weſtvrieſl. bladz. 65.

Digitized by Google

ouden (*a*) den ſtyl van 't Hof. Volgens dien ſtyl nam het Jaar zijnen aanvang tuſſchen 't begin der Lente en den vijf en twintigſten (*b*) van Grasmaandt. Zulks de Winter niet, gelijk heden, verſpreidt wierdt in twee byzondere Jaaren; maar Wintermaandt, Loumaandt, Sprokkelmaandt en Lentemaandt geheel in yder Jaar waaren begreepen.

In de winter des Jaars elfhonderdt twee en dertig (*c*) geviel de togt van Diderik in Weſtvrieſlandt. In Oogſtmaandt daar aan, dat is dierhalven in 't Jaar elfhonderdt drie en dertig, ontfingen, de Weſtvriezen Floris ten Krijgshoofdt, en hy een Jaar lang, van Auguſtus tot Auguſtus (*d*) zeggen de Schrijvers, tot dat de veete gezoendt wierdt by hen blijvende, zoo is de Vreede omtrent Oogſtmaandt des Jaars elfhonderdt vier en dertig geſlooten.

De verwoeſting van Alkmaar, voorgevallen binnen het eenjaarig verblijf des Jongelings by de Vriezen, is dan geſchiedt in 't laatſt van 't elfhonderdt drie en dertigſte of in de eerſte Maanden van het volgende Jaar. Maar, na dat Floris 't bewindt over de Weſtvriezen hadt aangegreepen, wierden eerſt de Alkmaarſche en Graaflijke Huizen verbrandt. 't *Welk*, *indien* de Weſtvriezen hunne gewoonte hebben gevolgdt, eer in de winter van 't elfhonderdt drie en dertigſte Jaar naar gemelde tijdreekening, dan laater, zal geſchiedt zyn. Eenige tydt moeſt 'er wel verloopen, eer de nieuwe Veldheer gehuldt, van zyn Landbeſtier geſchikt, heirvaart gebooden en 't Leeger der Ambagten en Koggen gereedt was tot den optogt naar de overzijde der waateren; maar geene reeden is 'er om te denken, dat een Jongeling, zoo wakker, zoo vol vuurs als Floris, den vyandt tydt zoude hebben gelaaten om zig tegen 't dreigendt onweer te wapenen; of de hitte zijner getergde Vriezen hebbe laaten bedaaren,

(*a*) Zie ſcriver. Graven in Floris de III. de Egm. oude ſchriften bladz. 143. (*b*) *Te Taaſch.* Traudenii tydenzifter 65. (*c*) Voor bladz. 40. (*d*) Egmond M. S. ſtoke in ſcriver. Graven 135.

daaren, daar hy met hunne drift te volgen teffens den Hollander kon voorkoomen, en grondvafter maaken zyne nieuwe Heerfchappye.

Ik houde dan voorzeeker, dat deeze verwoefting van Alkmaar in 't laatft van 't Jaar elfhonderdt drie en dertig is voorgevallen.

't Steedeken vertoondt zig nu na dezen overval aan onze verbeelding in eene deerniswaardige gedaante. Alles is 'er geplonderdt en tot den grondt toe door de vlammen vernieldt. Maar ik hebbe nogtans by geene der oude Schrijveren kunnen verneemen, dat het te deezer tydt merkelijken moordt hebbe geleeden aan zijne bewoonders. Zy fchijnen voor den aandrang der verwoefters, onweerftaanbaar voor hunne kleine meenigte, geweeken te zyn en zig tijdig gebergdt te hebben. 't Welk ik daarom te meer geloove, om dat het Leeger van Floris, te dier tydt ook in Kennemerlandt woedende, (a) niet eenige verdelging zijner tegenftreevers werd toegefchreeven.

Of de gevlugte Burgeren terftondt na 't bedaaren deezer oorlogsbuy, of na verloop van tydt de herftellinge hunner wooningen hebben begonnen, zwijgen de Gedenkboeken. Waarfchijnlijk is het, dat de herftelling langzaam gedaan zy, daar de onmagt der bedorven ingezeetenen, en de daaglijxe verwagting van gelijke ellenden, overweegende de welgeleegenheidt der ongelukkige grondftreeke en de waarde der verlaaten akkervelden, geene fchielijke hertimmering kon toelaaten.

't Steedeken wierdt egter herbouwdt. Dog, 't zy dat het nog geene plondering waardt was, of de overtogt te wel bewaakt aan dien oordt, langs welken de Vriezen zoo dikmaals in Kennemerlandt pleegen te dringen, het fchyndt niets geleeden te hebben toen de gemelde Dregterlanders in 't Jaar elfhonderdt vyf en vyftig alle hunne magt op Kennemer-

(a) ftoke 44.

Digitized by Google

merlandt deeden neederstorten. De Kennemaren in tegendeel trof toen allerleye ellende, plondering, verwoesting; (*a*) zulks die van Haarlem en Exdorp in angst van gelijken lot den geweldenaaren tegen trokken, en door eene slagting van negenhonderdt Vriezen hen de plonderlust dermaten deeden krimpen, dat zy zeederdt niet diergelijk ondernaamen; hoewel zy den krijg nog sleepende hielden tot in den Jaare elfhonderdt een en festig, doe Floris, de derde van dien naam, vreede met hen maakte, (*b*) en de overige Gemeenschappen der Westvriezen, waarschijnlijk niet ongezengdt gebleeven van 't vuur deezes oorlogs, die volle dertig Jaaren hadt geduurdt, 't verbondt omhelsden, dat toen opgeregt wierdt, maar van korten duur was.

Want in den winter van 't Jaar elfhonderdt fes en festig, zoo als de daagen even begonden te langen, (*c*) voegden zig die van Alkmaar by de Haarlemmers, die eenen sprong naar Schaagen deeden en dat Dorp verbrandden. Wat reeden zy hadden om deelgenooten aan dien togt te zijn, kan ik vinden nog bedenken. En ik zie niet van onbezonnenheidt vry te spreeken hen, die, zoo na aan den vyandt geleegen, den *eersten* wederstoot hadden te verwagten, en geene gereede hulp van den Hollander, die, zijne meeste krijgsmagt naar de zijde van Vlaanderen hebbende gewendt, daar eene bystere neerlaag hadt geleeden, zulx, zelf de Graave Floris gevangen, (*d*) 't schip van Staat zijnen Stuurman miste, en 't Gemeenebest ondergaan moest eene onorde, hoedaanige gemeenlijk diergelijke ongelukken verzelschapt.

En nog in den zelfden winter rukten de Vriezen, door den ramp der Schagers getergdt, een geweldig Leeger by een en naar den zuidlijksten hoek van hun vaste Landt, waar ontrent nu Rustenburg gezien wordt.

Een

(*a*) Colyn 285. Stoke 48. Procur. 32. Gr kron. Div. XXI. cap. 20. (*b*) Stoke 49. Egm. M. S. by schr. 142. (*c*) Egm. M. S. by schr. 142. Goude kron. 146. Procurator 35. (*d*) Chron. Gemblacense in Script. Gouwen 152. Meyerus 152. Vossius 92.

Een reex digt by een leggende Eilandtjes ſtrekte zig, voor de bedijking van de Waardt en Schermmeir, van daar tot by de Vroonergeeſt, en diende ten ſcheidsmuur tuſſchen die twee groote Meiren. Aan de weſtzy van 't grootſte dezer Eilandtjes, op 't welk heeden 't Dorp Oterleek legt, ſtroomden de Waardt en Schermmeir door ruimer Kil tot elkander, dan tuſſchen de anderen. Die Kil wierdt om zijne ondiepte, zoo ik agte, een Wedt genaamdt en Ottervoort geheeten. (*a*) Over dit Wedt en langs deeze Eilandtjes voerden de Weſtvriezen ten dien tijde hunne waapenen naar den Alkmaarſchen bodem, daar alles in de uiterſte verbaaſtheidt zig gereedt maakte om 't geweldt van den aandringende ſpringvloedt te keeren. Maar 't open Steedeke, 't getal der Burgeren, grooter niet, zoo ik meene, dan in de laatſte verwoeſting, kon niet houden tegen het overwigt der Vriezen, zoo magtig, dat de Omwooners, ter gemeene behoudeniſſe toegeſchooten, de zwijdige meenigte ziende, te rug toogen, en Alkmaar ter beſcheidenheidt der plonderaaren lieten.

Zoo groot een buidt, als voorheene, kon 'er niet vallen by den burger, nog onherſteldt van de armoede der laatſte plondering. De Vriezen nogtans roofden, dat 'er te vinden was, (*b*) en ſtaaken toen den brandt in de huizen. Toen vielen de Alkmaarders, ſterk tagtig mannen, alles verlooren ziende, raazende van wanhoop, op de brandſtigters, en, na eenen hardnekkigen ſtrijdt, alle door 't geweer der vyanden. (*c*) Meer weerbaare Manſchap was 'er naar mijn gevoelen niet te vinden in 't Steedeken, (*d*) daar de vlammen niets over lieten dan alleen de Kerke, die met opzet, na gemeen raadsbeſluidt der Vriezen, werdt verſchoondt.

Dus

(*a*) Geſteldh. van Weſtvr. 13, 14, 15. ſtoke 49. Beka 84. M. S. van de Liby. Gr. kron. Div. XIII. cap. 5. (*b*) ſtoke 142. (*c*) ſtoke 142. Beka 84. (*d*) Daar zelf in 't Jaar zeventienhonderdt twaalf de ſchuttery nog eerſt uit ſeſtig perſoonen beſtondt.

Digitized by Google

Dus ſlegts algemeenlijk verhaalen de Jaarboekſchrijvers deeze geſchiedenis. Dat de waapentuigen der Vegters te deezer tijdt, doe de vinding van 't buskruidt nog onbekendt was, in ſtormhoeden, ſchilden, knodzen, degens en zwynſprieten beſtonden, melden zy in 't byzonder. De gedaante der buurtkring en van den ſtrijdt ſlaan zy over, en teffens wat *het* onweerbaar overſchot der inwoonderen gebeurde, of verrigte, zoo doe als na den aftogt der Vriezen. 't Blijkt uit hun zeggen, dat de Kerke neffens 't Steedeken zindt de laatſte verwoeſting herbouwdt was, maar niet hoedaanig of van welke ſtoffe. Van hout en klei wierden oulings de wanden, van riedt en ſtroo de daaken der huizen opgeſlaagen (*a*) by de Ingezeetenen deezer Landſtreeke. Metzelwerk gebruikten zy niet, dan zelden en laater, en ſlegts alleen aan *Kerkers*, Burgten en gewijde Gebouwen. Den buurten, van zoo brandbaare ſtoffen gebouwdt, moeſt derhalven een ſchielijke en geheele ondergang gebeuren, als de vlam eens gevat hadt; en geene puinhoopen konden de voorgaande gedaante bewaaren, daar de aſch 't eenigſte overſchot der opſtal verſtrekte.

Dit zy gezegdt ter beregtinge van de onkundigen in 's Landts Oudheden, die zig hier ligtelijk de dingen en geſchiedeniſſen, in hedendaagſche gedaante, zouden verbeelden.

Hoewel nu de jongſte vreedebreuk niet te wijten waare aan de Weſtvriezen, Floris, van den Vlaaming ontſlaagen, trekt met een wel toegeruſt Leeger (*b*) in den winter des Jaars elfhonderdt agt en ſeſtig naar hunne grenzen om vergelding of vergoeding der geweldenaaryen door hen in zyn afweezen gepleegdt.

Hy ſlaat zig needer te Schoorl, van de Kennemerlandſche Dorpen het naaſt aan Weſtvrieſlandt geleegen, (*c*) zulx

G ſlegts

(*a*) Graavelyke bedien. 93, 94. Tacitus Zeden der Germanen 675. Geſteldh van Weſtvrieſl bladz. 21, 22. (*b*) Stoke 50. Procurator 36. Scriv. Graven 144. Oudt Batavia 146. (*c*) Geſteldh. van Weſtvr. bladz. 19.

flegts een kleine ftreek grondts, en 't Wedt de (*a*) Reeker, toen met ys bevloerdt, tusfchen beide lag.

Terwijl hy daar raadpleegdt over 't beleidt van den voorgenoomen togt, fteekt de bloem zijner Ridderfchap, Jongelingen te vol moedts om 't marren van 't befluit te lijden, tegen zijnen raadt van honk, Vrieflandt in, en Schagen in den brandt.

De vlugt der Dorpluiden, door den fchielijken inval verraft, verfpreidde de Hollanders, die, hen volgende langs verfcheiden wegen, zorgeloos, belaaden met buidt, verftrooidt, daar vielen in de Laagen der Weftvriezen, die, uit hunne riedbosfchen opgeftooven, de meefte Eedelingen afmaakten, terwijl weinige zig den weg door hunne dapperheidt wiften te oopenen.

Die neerlaag op den twee-en twintigften van Loumaandt (*b*) voorgevallen, ftrekte den Vriezen voor eene volkoome overwinning, deedt den Graave zijn Leeger opbreeken, en eindigde den veldtogt. (*c*) De oorlog egter bleef duuren zoo hardnekkig als ooit.

Nog op deezen tijdt hadden de Weftvriezen de gewoonte niet vaartuigen tot den oorlog te gebruiken, hoewel zy 'er buiten twijffel zig ter visfcherye af bedienden. Alkmaar (*d*) en Egmondt waren de twee eenigfte poorten, door welke zy te Lande in Kennemerlandt konden dringen. Tot Egmondt was daar toe meeft altijdt kans, tot Alkmaar zeldener.

Om Alkmaar te kunnen naaderen hadden zy groote droogte en laag zeewaater van nooden. Als 't waater van de Ottervoordt of 't Wedt de Reeker (*e*) door laag zeety was weg gefleept, of door zomerhitte uitgewaazemdt, moeften de weiden, die de Moeras en de Meiren omringden, hoo-

ger

(*a*) Gefteldh. van Weftvr. bladz. 15, 16, 19. (*b*) Scriv. Graven 144. op den dag van S. Vincent. (*c*) Stoke 50 Procurator 36. fcriv. Graven 144 Oudt Batav. 146. (*d*) Zie de oude Kaarten, en de befchryving der Landftreek in de Gefteldh. van Weftvr. bladz. 9 tot 17. hier voor bladz. 6. (*e*) Gefteldh. van Weftvr. 13, 15, 16, 20, 55.

ger nog van oppervlakte, (a) zeekerlijk ten weg voor de Krijgsbenden kunnen strekken. Dit kon egter niet dikmaals gebeuren, daar de zeevloeden in eene reis en daagelijx den uitgedroogden grondt en alle toegangen konden overstroomen.

De weg naar Egmondt was zeekerder en gemaklijkst. Om derwaards te koomen, hadden de Vriezen alleenlijk door de Reeker te waaden, of, als 't waater was afgeloopen, daar over te trekken. Dan hadden zy overal de harde Duinkant te baat, die hen tot in 't hart van Kennemerlandt kon brengen; maar een sterk Slot, (b) den Egmonder Heer en Ridderen, gereedt ter verweernis, in den weg. Hinderpaalen, welke, meene ik, hen te zeldener naar den Egmonder deeden om zien.

Evenwel of eenige reeden van Staat niet toeliet te wagten tot dat de waaterboezems leedig, de laage Landen gedroogt waaren, of dat het ongeduldt hen, vol vuurs door de geheugnis der laatste overwinning, niet gunde den veldtogt uit te stellen, in 't begin van Bloeimaandt des naasten Jaars (c) vielen zy de Egmonders op 't lyf. Zy, zoo 't schijndt, daar niet hebbende kunnen doorbreeken wendden zig, in Oogstmaandt daar aan, naar Alkmaar. (d)

In die Maandt, de laatste der Zomermaanden, ziet men veeltijdts de gevolgen der Zomerdroogte, en de laage velden waaterloos leggen. Dit gety naamen zy waar, en, met eene magtige Schaare uit al hunne dorpen by een geschooldt, hunnen weg over de Reeker (e) naar de Oostkant van den Alkmaarschen bodem; 't zy om hun zaamenvoeging met de Vrooners, die hen te deezer tijdt te hulp kwaamen, (f) te begunstigen, of om niet ontrust te wor-

 den

(a) Gesteld. van Westvriesl. van 16 tot 21. enz. (b) Kron. van Egmond 35. Oudheden van Kennemerlandt 543. Annales Egmundani J. a Leidis Cap. xxiii. (c) MCLXIX. (b) Stoke 51 den 25. Augusti, zynde St. Hyppolitus Dag. (d) Stoke 51. Procurator. 3[illegible] (e) Oud M. S.

den in hunnen aantogt, dus ter regterzijde gedekt door de Berger en Egmonder Meiren. (*a*)

Hun eerste werk was brandt te stigten in de (*b*). weer herboude wooningen, even of zy door 't geheel verdelgender buurten zig voor altijdt eenen oopen weg, om in Kennemerlandt te koomen, wilden baanen: zynde de andere Dorpen dieper in die Landstreek, verder van den oever, die hen ten ingang diende, geleegen.

De Hollander hunnen toeleg voorziende, hadt alree eene bende Vlaamsche Boogschutters gelast ter versterking der Soldaaten, die hy 'er by zijn lesten aftogt gelaaten, of daar na gezonden hadt, derwaards te trekken. Deeze waaren op weg en kwaamen nog den zelven dag aanlanden. (*c*) Dog de noodt liet niet toe hen in te wagten. De toevlugt der Alkmaarderen, die hunne weerbaare Manschap voor drie Jaren hadden zien sneuvelen, (*d*) bestondt enkel in de hulpe hunner gebuuren; en zeeker de naastgezeeten Kennemaren verzuimden 't gety niet. Zy, eenige Ridderschap en 't Krijgsvolk dat 'er voor handen was, voegden zig by een, (*e*) en storten de Vriezen op 't lyf met zulk eene vaardt en dapperheidt, dat zy terstondt verstooven.

Dertig van de braafste Krijgsluiden bleeven in den loop, de overige Vriezen ontliepen 't, met te meerder haast, terwijle twee Vaartuigen van Boekel, een Vlekje wat bezuiden Alkmaar aan den zoom der Schermer geleegen, op hen van ter zijde aanstreevende, den vlugtenden angst voor laagen en een bijsteren schrik aanbragten.

Dat de Westvriezen Alkmaar in deezen togt op den Oosthoek zyn ingetrokken, wordt wel niet uitdrukkelijk by de oude Schrijvers gemeldt, maar 't volgt uit hun verhaal en de gedaante van 't Landschap. Scheepen van Boekel koomende,

(*a*) Zie de Kaart in de Gesteldh. van Westvrieslandt. (*b*) Stoke 51. Procurator 38. Gr. kron. Div. XIII. Cap. V. (*c*) Stoke 51. Procurator 39. (*d*) Voor bladz. 48. (*e*) Stoke 51. Procurator 39. Groot kron. Div. XIII. Cap. V. Beka 85.

Digitized by Google

mende, konden hen niet van ter zijden naaderen, ten waare zy hen by den boordt van de Voormeir of van de Schermeir, dat is aan den Ooſtkant van Scharloo hadden gevonden.

Dat de Alkmaarders zoo dikmaals dus ligtelijk overvallen en geplonderdt wierden, zonder dat eenige veſting, eenige beleegering den aanvaller ophieldt, behalven ten tijde des Buitenaars, toen 't eene Leeger het ander opwoeg; gelijk ons dat klaar doet blijken, dat 'er tot hier toe nog ſterkte, nog wal was te vinden, en 't Steedeken niet anders in der daadt was, dan een open Dorp (zoo 't ook van eenigen onder de Oudſten (*a*) wordt genaamdt) zynde alleenlijk door zyne geleegenheidt niet altijdt genaakbaar;

Zoo brengt het ons te gelijk in eene diepe verwondering over de onverwinnelijke taaiheidt der Alkmaarderen, die generlei onſpoedt of geweldt, nog 't wiskunſtig voorzien van de eindelooze onruſt, hen van de Weſtvriezen, dien zy altijdt in den weg moeſten zyn, te verwagten, kon aftrekken van den eens beſlaagen Vaderlijken grondt te willen blijven bewoonen. En des te meer, terwijl ook byſtere ongelukken, door magtige waatervloeden veroorzaakt, zig zoo dikmaals onder de krijgsellenden vermengden.

Behalven anderen in voorgaande tydt hadt een Springvloedt in 't Jaar elfhonderdt vier en ſeſtig deeze laage Geweſten onder waater gezet. (*b*) In den Jaare elfhonderdt zeventig, in 't begin van Slagtmaandt, deedt een felle ſtormwinde de zeebaaren inbreeken met een geweldt, van 't welk de geheugenis te dien tyde geene weerga wiſt. (*c*) Hollandt en Weſtvrieſlandt ſtondt in baare Zee, die zelf de muuren van Uitregt beſpoelde. Men verbeelde zig eens den ſtaat van Alkmaar, in die omſtandigheidt; daar ook heel Kennemerlandt blank lag, en de Landzaaten naulyx op de balken der

(*a*) J. Beka in Godefrid. Epiſc. (*b*) ſcotani Frieſche Hiſtorien 95. Outhof verhaal van de Waatervloeden 125. (*c*) Beka 86, *Diviſ.* XIII. Cap. VI. Oudt Bat. 153, 154.

Digitized by Google

huizen eene doodt wisten te ontvlugten, die hun vee hadt weg gerukt. Zeeker indien men aanmerkt de geleegenheidt en gedaante der Landsdouwe, zoo die hier voor beschreeven is, de Alkmaarderen hebben onvermijdelijk deelgenooten moeten zijn aan de algemeene ellende, ten waare de rug van Scharloo, hoe gekrompen toen door 't steigeren der golven, hen ten veiliger Lijfberging, dan de verheevenste gronden hunnen gebuuren, hebbe konnen strekken.

Weinige gevallen zijn 'er in 's Lands oude Gedenkboeken, ontrent welken de laatere Schrijvers, die 'er van spreeken, hen zoo zeer, als weegens de uitwerkzelen van deeze watervloedt hebben vergreepen. Met geweldt willen zommigen het vormen van de zuiderzee aan de woede haarer overstroomingen toeschrijven. (a) Waarlijk zonder noodzaakelijkheidt. Want wat geschiedenissen zyn 'er, welke eyschen t'ontstaan van dien waaterboezem jonger te stellen, dan voor 't bereik der oudste Latynsche Gedenkschriften, die den zelven eenen omtrek en gedaante, by na als heeden, hebben toegeëigendt? gelijk elders voor deezen door my (b) onlangs door den Heer (c) Outhof is aangetoondt.

Ongeloofelijk schijndt het my nogtans niet, dat de Vliestroom en de Stroomkillen, die Texel en de bygeleegen Eilanden bespoelen, wijder zijn uitgeschuurdt, en de Eilanden gekrompen doe, en door de geweldige vloeden, die in de les volgende Jaaren onbeschrijffelijke verwoestingen hebben aangeregt.

Al 't geweldt der ingebrooke waateren kon egter niet blusschen 't vuur van den oorlog, dat zijne vonken by beurten wijdt en zijdt verspreidde, en, hoewel eenigzints aan 't smeulen geraakt, na 't opdroogen der gronden met heeviger

(a) Oudt Batavia bladz. 150, 154. (b) Gesteldh. van Westvr. 3, 4, 5, 6. (c) Outhofs verhaal van de Watervlooden van bladz. 30 tot 37.

viger vlammen opstak, en twee der voornaamste Dorpen van Westvrieslandt, Winkel en Nydorp, tot assche verteerde.

Want Floris, in den Jaare elfhonderdt en tagtig met (*a*) een magtig heir derwaards getrokken, deedt hen betaaldt zetten de brandstigteryen, zoo dikmaals in Kennemerlandt en te Alkmaar gepleegdt door hen of de benden van hun Bondgenoodtschap, die ook nog in 't zelve Jaar door de Hollanders tot Akersloot wierden geslaagen. (*b*)

Akersloot is een Kennemerlandts Dorp, twee uuren gaans zuidwaardt van Alkmaar geleegen, toen voor de Westvriezen niet te genaaken dan te waater, ten waare over den Egmonder of Alkmaarder boodem: overtogten, nog onlangs te *vergeefs* aangevogten en waarschijnlijk te deezer tydt niet onbewaakt of verkragtbaar. Zulx zy, naar mijn dunken, zig by deeze geleegentheidt van hunne vaartuigen tot den krijgstogt hebben beginnen te bedienen. En zeeker, hoewel de Hollanders al lange gewendt waaren hunne Heirkoggen tegen de Vlaamingen en Uitheemschen te zenden, *zy schijnen* egter *die* desgelijx, van doe af eerst, teegen de Westvriezen te hebben gebruikt. Immers Wieringen en Texel, wierdt door hen in den Jaare elfhonderdt vier en tagtig streng geplonderdt en gebrandschat. (*c*)

Op die gevallen raakte het oorlog in deeze gewesten aan 't sluimeren. Ondertusschen, Floris, ter heirvaardt tegen de Sarasenen naar Palestine getrokken, overleedt in Syrië, in den Jaare elfhonderdt en negentig. (*d*) Op 't overwaaïen dier maare, wierdt het beregten des Graafschaps van Hollandt opgedraagen aan Diderik, zynen oudsten Zoone. De Jonger, Willem, die hem op den Krijgstogt was gevolgt, en nog vijf Jaaren daar na de Kruisbanieren teegen de Azia-nen

(*a*) Stoke 53. in Scriv Graven Egmond M: S: 146. (*b*) Stoke 146. (*c*) Stoke 58. Egmond M. S. in Scriver; Graven 146, Procurator 47. (*d*) Stoke 58, 59. Procur. 53.

Digitized by Google

nen aanvoerde, keerde ten leste naar 't Vaderlandt, daar hy in 't Jaar elfhonderdt vijf en negentig aangelandt (*a*) met minlijke bejegening werdt verwelkomt.

Maar 't bewindt over Oostvrieslandt en Kennemerlandt, gemeenlijk een van beiden 't erfdeel van de Broeders of Zoonen der Hollandsche Graaven, was in 't afwezen van Willem waargenoomen door Diderik.

Deeze naar den aardt der Heerschers noode laatende slippen, 't geen hy eens omvaademdt hadt, de eischen van zijnen Broeder als benevelingen van den glans zijner moogentheidt aanziende, zag ook met afkeer aan den Eischer, die, eerlang zig onder 't bereik zyns Broeders niet zeker agtende, zijne veiligheidt zogt by de Dregterlandsche Vriezen, (*b*) die 't oosteinde van Westvrieslandt bewoonen. Eene vonk was genoeg om aan te steeken de krijgslust van een volk, dat, gereedt tot den oorlog, naar gelegentheidt wagte om dien met hoop van voordeel te kunnen beginnen. Hun raadt zelt zet Willem aan om zijn regt met de waapenen te zoeken. Hy trekt op met hen. Maar de voorgaande ongelukken hadden de Kennemaaren en hun gebuuren geleerdt de ingangen, de Deuren des Landts, Alkmaar en Egmondt beter dan voorheen te verzekeren. Willem derhalven, daar niet kunnende doorbreeken, laat egter niet na hen daagelijk te bespringen en ontrusten.

Onderwijlen vielen de Vlaamingen (*c*) in Walcheren. Zulks Diderik, genoodzaakt het Leger, dat hy vergaaderdt hadt om tegen zynen Broeder te trekken, te verdeelen, met de eene helft naar Zeelandt trok. De andere helft wierdt de zorg zijner Bedgenoote Adelheidt, eene manmoedige Vrouwe, bevoolen. Zy, haare Legerschaaren naar Egmondt

(*a*) Procurator 53. Stoke 59. (*b*) Stoke 59. Procurator 53. Beka 92, 93. (*c*) Gr. kron. Div. XIV. Cap. 3.

Digitized by Google

mondt geleidende, floeg zig daar, op den tienden van Oogstmaandt des Jaars elf honderdt vijf en negentig, neder in de Buurte der Abdye. (a) En van daar Kennemerlandt en de aanslaagen der Vriezen kunnende beoogen, beleide met eene Veldheerlijke behendigheidt de zaaken van den Oorlog, die op den ouden voet voort ging tot in 't laatste van Herfstmaandt; doe Willem, gestijft door den toevloedt van verscheide Koggen, 't zy met geweldt doorgebrooken, of ingelokt door voordagtig deizen van de Grensbewaarders der listige Graavinne, die, geduurende haar stil leggen, de voornaamsten van Nyrop en Winkel hadt weeten aan haar Snoer te krijgen, met zijne Vriezen den Alkmaarschen bodem besloeg, gereedt om eenen veldslag te waagen. (b)

Op de tijding daar van breekt Adelheyd op van Egmondt, (c) en voerdt haar veldtekens aan tegen de Vriezen, die, op hunnen dapperen Aanvoerder steunende, op haar aanstieten met eenen moedt, die hen de zege kon doen hoopen. Toen 't treffen aanging, weken de Winkelers en Nydorpers uit den strijdt tot bijstere verbaastheidt hunner *Landsgenooten, die*, verwardt, verstrooidt, niet te houden waaren tegen den aandrang der Hollanders, die van alle kanten in braaken. De Alkmaarders en Kennemaren (d) zetten de vlugtelingen na. En Willem, met weinigen van de braafste te lang standt houdende, werd al vegtende in een Riedtzudde gedrongen. (e) Daar omringdt aan de eene zijde door 't waater, aan de andere door zijne bespringers, baandt hy zig naulijx eenen weg door zijne dapperheidt. Na de overwinninge bleef Adelheidt nog tot Egmondt tot den twintigsten van Slagtmaandt, tot grooten last der Kloosterlingen.

(a) Stoke 59. Procurator 53. Beka 93. (b) Stoke 59, 60. Procurator 54. (c) Stoke op de aangehaalde plaats. Procurator 55. (d) Oudt Latyns M. S. (e) Stoke 60. Procurator 55. Groote kron. Div. XIV. Cap. 3.

Haar Egtgenoot Diderik, die ter zelver tijdt de Vlaamingen in Zeelandt geslaagen hadt, toog op 't ontfangen der maare van de Alkmaarsche zeegen te rug naar Hollandt en verder naar Kennemerlandt. (*a*)

Onderwijlen bemoeiden zig de Moeder en de Oomen der Broederen om verdere verwijdering en de gevolgen daar van te stuiten. (*b*) 't Liep egter nog aan tot in de volgende Sprokkelmaandt, eer zy, om hun oogwit te bereiken, by een kwaamen tot Egmondt, daar Willem zig doe ter tijdt zoude hebben onthouden, zoo Vossius meendt, dog myns bedunkens tegen alle waarschijnlijkheidt. Want tot een Zegel der onderlinge verbintenis tusschen Willem en de Westvriezen diende de jongste neerlaag, die zy niet hem, maar de ontrouw hunner omgekogte Landsgenooten toeschreeven. (*c*) Zy hadden zijnen heldenmoedt en beleidt, en zyne aankleeving aan hunne belangen gezien, en eerbiedigden zedert met een volkoomen vertrouwen hem, die geene reeden hadt om hen en zyne eigene veiligheidt te verlaaten, met zig tot Egmondt te waagen. Zig daar te willen onthouden, waare den vyandt, die 'er meester van was, in den arm te loopen. Maar dat die Grensplaats, zoo na by zijne Westvriezen geleegen, gediendt hebbe tot eene gemeene handelplaats, blijkt klaar in de Gedenkboeken. Af te neemen is het ook uit die zelfde Gedenkboeken, dat de eensgezindheidt van Willem en de Westvriezen veel spels maakte aan de Oomen en de Moeder, eer de Heldt naar hunne voorslaagen wilde luisteren. (*d*) Hy werdt egter ten lesten over gehaaldt, en te Haarlem, daar zig Diderik onthieldt, verdraagen, dat Willem Oostvrieslandt van zijnen Broeder te leen zoude houden, en uit de Tollen van Geervliet trekken een Jaargeldt van driehonderdt ponden.

En

(*a*) Stoke 60. Duitze Beka 93. (*b*) Stoke. 60. Procurator 55, 56. Beka 94. (*c*) Stoke 60. Procurator 55. duitze Beka 93. (*d*) Stoke 60, Procurator 56. Beka 94.

En dit is voorgevallen in 't einde des Jaars elfhonderdt vyf en negentig naar den ftijl van 't Hof, dien onze aaloude Schrijvers hebben gevolgdt, te reekenen. (*a*)

In dit geval konden de Weftvriezen ondervinden, dat van hachelijken duur zyn de Verbonden, gegrondveft op twift tuffchen broederen, als 'er middel is om 't gebiedt te verdeelen. Willem, eerft naar Haarlem, voorts naar Ooftvrieflandt getoogen, nam bezit van zyn nieuw verkreegen Landbeftier, den Dregters geen fteunzel, dan de zorg voor zig zelven, laatende; zijnde zy, zoo ik agte, geenzints in 't *Zoenverdrag* begreepen. Immers ik vinde dat nergens gemeldt.

In tegendeel zy wierden, flegts drie Jaaren daar na, (*b*) befprongen door de Krijgsbenden van Diderik, die zig in *den winter* van 't Jaar elfhonderdt agt en negentig van 't ys, dat de waateren bedekt hadt, bediende, en hen plondering, moordt, en 't verbranden hunner wooningen deedt bezuuren. De overige Ambagten der Weftvriezen fchijnen doe niets geleeden te hebben; maar eerlang werdt Kennemerlandt en Hollandt een Tooneel van inlandfchen *Oorlog*.

Diderik overleedt in 't begin van Slagtmaandt des Jaars twaalfhonderdt en drie. (*c*) Willem, daar van verwittigdt en naar Hollandt getrokken, werdt door 's Graaven Gemaalinne toegang geweigerdt tot de begraavenifſe, die zy uitftelde tot datze haare Dogter gehuuwdt hadt aan den Graave van Loon, door wien zy beoogde meefterefſe van 's Landts zaaken te blijven. (*d*) Haar toeleg werdt door uitlandfche Vorften, en den Kerkvoogdt van Uytregt geftijft. De Heer van Egmondt, Waffenaar, de meefte Eedelen en de Zeeuwen begunftigden Willem. De Kennemeren

(*a*) Procurator 55. Oudt Egmondt M. S. in fcriv. Graven 161. hier voor bladz. 44, 45. (*b*) Stoke 63, 64, 65. (*c*) Oudt Egmondt M. S. in fcriv. Graven 169, 178 tot 176, Procurat. 59. (*d*) Gr. kron. Div. xv. Cap. 2.

ren ook 't zijner hulpe opgeftooven , prangden den Graave van Loon 't Landt te verlaaten, en Ada, op den Burg te Leyden gevlugt, zig in hunne handen over te geven; en voerden voorts den oorlog in Rijnlandt en Amftellandt met veranderlijke kans. Onder zulk flag van beweegingen verliep de winter, duurende welke de Looner by den Uytregtzen Kerkvoogt toezeg van hulp te weeg bragt. Met het aanbreeken van de Lente (*a*) verzaamden zy magtige Leegers, met welke zy, elk van een byzonderen kant in Hollandt gevallen, dat door 't ontzag en geweldt hunner waapenen meefter wierden; tot in 't noordtlijkfte van Kennemerlandt doordrongen, en onderweege Beeverwijk, verder Egmondt verbrandden. (*b*)

Willem, het dreigendt onweer hebbende zien opkoomen, fchool by de Zeeuwen, die, geduurende zijn aanweezen, eerft vergeefs ontruft wierden (*c*) door den Vlaaming, daar na overheerdt door de krijgsbenden van den Graave van Loon, aangevoerdt door Hugo van Voorn, welke het Droftelijk gezag, hem aanbevoolen, misbruikende eerlang voor 't geweldt der getergde Ingezeetenen moeft wijken.

Zulx Willem, die alree gevlugt was, geleegentheidt kreeg, andermaal zijnen aadem in Zeelandt te haalen.

Van die wiffeling van 't geval geeft hy by fchrijven kennis aan den Heer van Egmondt, en teffens bevel met de Kennemaaren Leyden te naaderen, en geen gevegt aan te gaan voor dat hy zelf zijne Zeeuwen by hen gevoegdt hadde. (*d*) Onderwijlen brengt Lodewijk zijne krijgsmagt uit Kennemerlandt naar Voorfchoten, (*e*) van waar hy, op kundfchap van 't verlies van Zeelandt, en dat de Kennemers, by den Rijn geleegerdt, in de weer waaren hem den weg op te

(*a*) Stoke 68. (*b*) ftoke 70. Beka 108. (*c*) ftoke 71. fcriv. Graven by Brugman gedrukt 174. Beka 110. (*d*) ftoke 72. Groote kron. Div. XV. Cap. 2. (*e*) Stoke 73. Beka 111.

te delven, weder op- en tot de delvers inbreekt, zulx hy hen deedt verſtuiven.

Willem, (*a*) zig aan die onſpoedt niet keerende, voerdt egter tot aan Rijswijk een Leger Zeelanders, uitgeleezen Manſchap, en zoodanig uitgeruſt, dat Lodewijk, 't gezigt daar van niet durvende verwagten, op de vlugt ſteekt, en door zijnen tegendinger tot aan Uytregt werdt gejaagdt. De Kerkvoogdt, al te vooren t'huys gekeerdt, herbergde den Vlugteling en hervatte den oorlog, die na een weinig marrens door een vreede werdt geëindigdt. (*b*)

Onder 't ebben en vloeïen deezer inlandſche verwarringen zogten veele onzijdelingen ſchuilplaats by de Vriezen, (*c*) die van de Twiſtelingen ongemoeidt wierden gelaaten; en zelf in een hunner Dorpen, Outdorp, (*d*) toelieten, dat Willems Bedgenoote met haar Huisgezin zig daar in veiligheidt onthieldt, ja dat ook de Krijgsgevangens daar wierden bewaardt; zulx te beſluiten valdt, dat zy zig doe ter tydt onzijdig, of op de zijde van Willem en in de waapenen hebben gehouden. Al het welk ik aanmerkende, zoo vinde ik my overreedt, dat zy ook Outdorp niet onbezet hebben gelaaten. *Hen lag* 'er aan geleegen de krijgsellenden, daar hunne nabuuren van gezoldt wierden, van hunnen bodem te houden; en Outdorp, pas twee boogſchooten weegs van den boordt van Kennemerlandt geleegen, van geleegenheidt zoodaanig als (*e*) het hier voor is beſchreeven, zwaarlijk te genaaken, daar de waateren en plaſſige velden den ingelegerden ten borſtweering tegen de aanvallers konden dienen, viel ligtelijk te verdeedigen.

Indien men nu denkt, dat het niet gelooflijk is, dat het Graavinnelijk Huisgezin, dat zig daar onthieldt, onverzeldt van weerbaare manſchap hebbe geweeſt, en dat men van daar den oever (*f*) van de Zijp, daar Willem voorheene

 was

(*a*) Stoke 73. (*b*) Duitze Beka 112. (*c*) ſtoke 70 (*d*) ſtoke 72. (*e*) Bladz. 9, 12, 13, 19. (*f*) *Tertum Zipa* zegt Beka in Theodoric. ſecund.

was aangelandt, en van waar hy weder onbelemmerdt naar Oostvrieslandt was geweeken, binnen (*a*) twee uuren, of in minder tijdt de magtigste Dorpen van Westvrieslandt kon bereiken; wijders dat Outdorp, 't welk nog heeden zijnen zelfden naam heeft, en zijn geregtsban tot op de Vroonergeest uitstrekt, en door Melis Stoke (*b*) een gebuurdorp van Vroone werdt genaamdt, dus ten veiligen wijk voor de uitgewekenen hebbe kunnen strekken; zoo blijkt de misslag der geenen, die te onregt den naam en deeze geschiedenisse aan Huisduinen op 't uiterste onzer Landstreeke, digt by Texel, en verre van Vroone geleegen, hebben toegeëigendt.

Willem nu, de eerste van dien naam, bleef na 't overlijden zijner (*c*) Nigte Ada in 't bezit van 't Graafschap. Doen hy in den Jaare twaalfhonderdt drie en twintig overleeden was, volgde zyn Zoon Floris (*d*) de vierde, en op Floris als by erfregt Willem de tweede in den (*e*) Jaare twaalfhonderdt vijf en dertig; tot welken tijdt toe de Jaarboeken in 't byzonder by na niets reppen van 't geen 'er om, of in Alkmaar, of in Westvrieslandt is voorgevallen.

Dat de verwoestingen, aangebragt door de geduurige herhaalingen der Springvloeden, die in den Jaaren twaalfhonderdt negentien, twintig, en in de drie volgende Jaaren, (*f*) ook in den Jaare twaalfhonderdt agt en dertig tot de laagste gewesten van onzen oordt met een woedendt geweldt inbraaken, de Alkmaarsche Westvriezen niet onbeschaadigdt hebben gelaaten, is af te meeten uit de gedaante des Landschaps, hier vooren door ons open gelegt. Zeeker zulx moet daar bystere onsteltenissen en veranderingen hebben veroorzaakt.

Wil-

(*a*) Zie de Kaart in de Gesteldh van Westvr. en de hedendaagsche Kaarten. (*b*) stoke in Jan den I. bladz. 147. (*c*) Oudt Batav 173, 178. Alkemade Munt der Graven van Hollandt 38. Graafl. Regeer. in Ada. (*d*) stoke 75, 76. (*e*) stoke 79 (*f*) Groote kron. Div xvi, Cap. 43. G. Outhof van de Watervloeden bladz. 143, 144, 145, 146, 153.

Willem, de tweede van dien naam in den reex der Hollandsche Graaven, in den Jaare twaalfhonderdt en agt en veertig tot Roomsch Koning (*a*) gekooren met onwil nogtans van de (*b*) Akenaars, zijne tegenstreevers door de waapenen hebbende getemdt, (*c*) werdt op den eersten van Slagtmaandt des zelven Jaars de Kroone des Duitschen Rijx op 't hoofdt gezet. (*d*) Doe naulyx die plegtigheidt gevierdt was op den elfden der zelve maandt, zagen de Graaflijke en Westvriesche stranden de zeebaaren, over alle hoogtens heen stuivende, den ingezeten aanbrengen eenen waatersnoodt, zoo bederflijk als ooit. (*e*) Welk eene schok de Alkmaarsche bodem daar door in 't byzonder geleeden hebbe, staat my niet te melden by gebrek van Schriften. Maar na de ebbe der waateren herstelden zig de Landschappen, en de gedurige *Noodt* ondertusschen leerde 's Lands Ingezeetenen de Dijken, tot hier toe alleen in staat om de zomervloeden te keeren, allengs te doen groeyen tegen 't steigeren der waateren. (*f*)

De Koning, doe pas twintig Jaaren oudt, keerde na 't in schik brengen van de zaaken des Rijx naar Hollandt, en zijne *Schatkist* door de gewilligheidt der Duytschen van geldt ziende overvloeyen, (*g*) hing 'er brokken van te kost aan grootsche Gebouwen; eenigen tot praal of dienst der Vorstelijke Grootheidt, (*h*) anderen tot steunzel van de veiligheidt des Landts, of zijner ontworpen onderneemingen.

Heet naar oorlogsroem en om de paalen zijns gebiedts uit te breiden, deedt hy tot Heemskerk in Kennemerlandt opregten eenen kringronden Burg, (*i*) die nog heden overendt staat, gebouwdt, daar de vaste grondt van de Geest smal is, en ten Oosten belendt met poelige Velden.

'tBe-

(*a*) Stoke 82. (*b*) scriv. Graven 217. Ubbo Emm. Lib. x. (*c*) scriv. Graven 208, 209. (*d*) Gr. kron. Div. XVIII. Cap. 8 (*e*) Procurator 84. Ubbo Emm. Lib x. (*f*) Graafl. bedien. bladz. 80. (*g*) Duitze Beka 147. (*h*) Gr. kron. Div. XVIII. Cap 13. Orlers beschr. van Leyden 213. (*i*) Groote kron. Div. XVIII, Cap. 13.

't Bewaaren van dien, en 't Balliuſchap van Kennemerlandt beval hy der dapperheidt van Heer Gerrit van Heemskerk, geſtijft met behoorlijk getal van Soudenieren, met welke hy de Weſtvriezen in geduurige onruſt hadt te houden; en met magt, indien de getergde Vyandt opvliegende, hem met te groote overmagt dreigde, heel Kennemerlandt tot tegenwigt in de waapenen te brengen. (*a*)

Dit geſchiede in den Jaare twaalfhonderdt twee en vijftig, doe ook door hem op 't einde van den ouden Alkmaarſchen vaſte grondt, digt by 't waater van de Miendt ter plaatze, daar nu 't begin van den Dijk en de hoek van de Paardeſteeg en Pieterſtraat gezien wordt, een Huis werdt geſtigt te zijner herberging, zoo men meendt, als hy zig hier ter ſteede zoude vinden. (*b*)

De Slotvoogdt van Heemskerk, zijnen laſt volgende en door geſtaadig tokkelen de ſluimerende krijgsluſt der Weſtvriezen ſteurende, vergde hen de waapenen aan te vatten, (*c*) en de gebuurlanden te doen gevoelen de rampen van eenen oorlog, die, hen te onregt opgedrongen, te vinniger gevoerdt wierdt, terwijl de Graave in Vlaanderen, Zeelandt, of elders werdt opgehouden. (*d*)

Zy, nooit beluſt op wingeweſten te maaken, hadden, eene halve eeuw bykans buiten moeïenis van krijg, niemandt dien aangedaan; immers men vindt daar van by geene der Gedenkſchrijvers. Geweldt met geweldt te vergelden, werdt hen nogtans nu aangereekendt voor ſchennis van vreede en billijke oorzaak om hen dien te ontzeggen.

Heirvaardt werdt 'er tegen hen beſtemdt, oorlogskoggen bemandt. En zy op den elfden van Bloeimaandt des Jaars twaalfhonderdt vier en vijftig in een Scheepsgevegt geſlaagen,

(*a*) Gr. kron. Div. XVIII. Cap. 13. (*b*) Kron. van Alkmaar 22. (*c*) Voſſii Jaarb. 162. Ubbo Emmius Lib. X (*d*) Groote kron. Div. XVIII. Cap. 26. Barlandus Cap. XVIII. en in Scriver. Graven 219.

gen, leeden eene nederlaag van vijfhonderdt mannen, en eene algemeene verwoesting. (a)

Kort daar na op den elfden van Zomermaandt, gaf de Verwinnaar, voorhebbende, zoo uit veelerly blijk af te neemen is, Alkmaar door aangroei van welvaardt, Burgeren, en Versterking, ten Voormuur van Kennemerlandt en onaantastbaar te maaken, de Steede eenen Voorregtbrief, behelzende het volgende.

Den Alkmaarderen wordt gegundt overal tolvry te zyn.

Hunne Schepenen worden gemagtigdt ten overstaan van den Schout Keuren van een Jaar kragts te maken.

Aan Schepenen zal staan 't oordeel over alle aantigting tegen stedelingen, en de Graave zal 'er niet anders af eyschen.

Wie hen in de Vierschaar tegenspreekt of versmaadelyk van hun vonnis, naar 's Stads regten geweezen, verbeurdt tegen yder van hen een, tegen den Graave tien Hollandsche Ponden.

't Vonnis van een der Schepenen, door de anderen bevestigdt, zal niet ontkragtigdt kunnen worden.

In hunnen Raadt mag niemandt koomen, dan van hen zelf geroepen.

I Poor-

(a) Orlers beschr. van Leiden uit Leeuwold van Northof bladz. 218. Oudt Batavia 230. Scriv. van Brugman 206.

Poorter kan een ygelijk worden, mits getrouwheidt zweerende den Graave en zijne Nakoomelingen, en betaalende vier penningen aan den Schout, drie schellingen aan Schepenen, en een penning aan den Boode.

Een Buitenman, nieuwlijx Poorter geworden, werden veertig dagen tijdts gegundt om zijn goedt in de Steede te brengen.

Poorters zullen niemandt dienstbaar, maar naar der Steede Regten vry zijn.

Zoo iemandt van hen ten gevalle van eenen dienstpligtigen of van eenen Edelman gevonnisdt of bekommerdt wordt, de Graave zal hem handhaaven en vergoeding bezorgen.

Een Poorter zal 't vry staan in Hooymaandt en Oogstmaandt om zijn zaadt in te oogsten, in den Herfst om te zaaïen, veertig dagen buiten 't gebiedt der Steede te blijven.

Onregt en geweldt, eenen steedeling in zijn regtelijk bezeten goedt door een buytenwooner aangedaan, zal de Schout, door al de steedelingen gestyft, beregten, zonder zig tegen de Graaflijkheidt te vergrijpen.

Iemandt,

Digitized by Google

Iemandt, in een herberg gaande om te drinken, zal de wyn niet geweigerdt moogen worden, en, een steedeling zynde en niet in staat terstondt te betaalen, zal na 't opneemen van 't gelag heen moogen gaan, mits betaalende voor den naasten middag; 't welk niet doende, zoo zal de Schout op aanklagte hem 't gelag, en twee schellingen aan den eisscher, en drie schellingen aan zig doen betaalen.

Priesters kinderen, nog die van onegten bedde zyn, nog een Buitenman mag tegen eenen steedeling getuigen.

Drie Jaarlyze Regtdagen zullen 'er in de Steede gehouden worden, de eerste op dingsdag na Drie Koningen, de tweede op maandag, agt dagen na Paasch, de derde 's maandags na St. Jan den Dooper.

Elk steedeling, in 't bezit van eenige erfnis, op yder deezer Regtdagen verschijnende en deswegen geene aanspraak leydende, zal door vonnis van Schepenen in 't gerust bezit van zyn erfdeel bevestigt worden.

Wegens Erfenis zal men binnen Alkmaar volgen de oude gewoonte, en daar boven zal de Erfenis der steedelingen, 't zy binnen of buiten de

Digitized by Google

Vryheidt vallende, op de naaste maagschap, 't zy Zoon of Dogter, besterven.

Indien iemandt eens anders erfgoedt gekogt, en met kennis van Schepenen een Jaar of langer zonder tegenspraak bezeeten heeft, niemandt zal daar na tegen hem in regte ontfangen worden.

Iemandt Thynsbaar Landt binnen de vryheidt van Alkmaar bezittende, den Thyns Jaarlijx betaaldt hebbende, zal in den eigendom blijven, zoo lang hy leefdt, en 't zelve vrijelijk moogen verkoopen, mits den Landsheer eenen dubblen Thijns betaalende; ook zijn naaste erfgenaam, 't zy man of vrouw, zulx doende zal 't zelve erflijk behouden, en alzoo van geslagte tot geslagte, ten eeuwigen daage.

Iemandt, die verpande goederen een Jaar zonder tegenzeggen bezeeten heeft, door een ander dieshalven beledigdt wordende, zal alleen door zijne handt op te steeken en te zweeren, zijn regt op die goederen sterken.

De Graave zal alle panden of verpande goederen, na gewoonte der Steede, ten voordeel der steedelingen, in goede bewaaringe houden; elk steedeling zal ook 't bewaaren zulker goederen helpen en sterken, ter tijdt toe die ten believen des

schuld-

Digitized by Google

schuldeysschers, die dezelve bezit, gelost zijn; en zulks met eede bevestigen.

Geen Vreemdeling, Nabuur, nog Ridder mag een Poorter tot een tweegevegt beroepen, nog de eene steedeling den ander.

Wie door twee Schepenen verwonnen is een ander eenen Vuistslag in 't aangezigt gegeeven te hebben, zal aan den Regter een Pondt, aan den geslaagenen een Pondt, betaalen.

Van binnen de vryheidt gevogten te hebben zal men betering doen, of gebannen worden.

Wie een knijf gedraagen heeft, zal verbeuren tegen den Graave tien Ponden; die dat met verstoorden gemoede trekt, vijftien Ponden, en een ander daar mee wondende, zijne handt, en hem ombrengende, zijn leeven verliezen.

Iemandt een ander met scherp gewondt hebbende, en deswegen door twee Schepenen verwonnen, zal den Graave en den gewonden elk tien Ponden betaalen, of zijne handt verbeuren.

Indien iemandt binnen der Steede Vryheidt eenen manslag doedt en 't geweer weg werpt, mag zig door ontkennen bevryen, ten waare hy door twee Schepenen overtuigdt was; en schoon hy aange-

klaagdt wierdt, hem zullen zeventien dagen tijdts gegeeven worden om voor de Regtbank te verschijnen; en, op daaging niet verschijnende, zal hy voor veroordeeldt en Vogelvry gehouden worden; maar, indien hy binnen dien tijdt Vrygeleide verzoekt en niet verkrijgt, men zal hem niet kunnen veroordeelen.

Die ten zijnen huize, 't zy alleen of verzelschapt, een ander geweldiglijk aanvaldt en doodt, de geweldenaar met alle zijne medestanders zal, indien hy van twee Schepenen verwonnen is, ter Genade of Ongenade des Graaven en zijner Nakomelingen staan; dog zoo de aangevallen alleenlijk gewondt is, maar niet doodlijk, de aanvegter zal tegen de Graavelijkheidt verbeuren tien Ponden, en elk der medestanders vijf en veertig Hollandsche Schellingen, ten waare Schepenen oordeelden eene zwaarder straffe behoorlijk te zijn. Den gewonden zal voldoening naar 't goeddunken van Schepenen geschieden. En zoo de besprongene, zig vromelijk weerende, den aanvaller en zijne medepligtigen dood slaat, hy zal voor yder der verslaagene verbeuren vier deniers ten behoeve der Graaflijkheidt, die hem daar voor zal beschermen, en met de ouders der verslaagenen verzoenen, of veiligheidt bezorgen.

Indien iemandt in eens anders huis den bewoonder aanrandt, die verbeurdt tien Ponden tegen den Graa-

Graave; en zoo hy daar een ander, dan den Huisvader, zoekt aan te randen, de belediger zal, indien het den Schepenen blijkt dat zulx vegtender handt geschiedt is, verbeuren tegen den Huisvader, den beledigden, en den Graave yder tien Ponden.

Wie binnen der Stede Vryheit, terwijl men om 't gemeene best de klok luydt, of binnen drie dagen daar na, iemandt wondt, zal tegen de Graaflijkheidt, en insgelijks tegen den gewonden tien ponden verbeuren, zoo hy van twee Schepenen verwonnen is.

Wie voor Schepenen verwonnen is iemandt eerst bevogten te hebben, zal hoofdt voor hoofdt, oog voor oog, lidt voor lidt verbeuren.

De doodslag van een Steedeling zal geboet worden met twee en dertig Ponden, door de Ouders des misdadigers, wiens goederen aan den Graave zullen vervallen; en zoo de doodslag in zijn eigen huis geschiedt is, met vier en seftig Ponden. Wegens den doodslag van een Schepen zal twee en veertig Ponden, en in zijn eigen huis geschiedt, het dubbeldt betaaldt worden.

Die door Schepenen verwonnen is van dievery, brandstigting, vergiftiging, of eenige moortdaadt, verbeurdt zijn leeven, maar beschuldigdt en niet verwonnen, zal zig met zijne handt op te steeken moogen bevryen.

Eene

Digitized by Google

Eene Vrouwe, klaagende verkragt te zijn, moet zulx met zeven eerlijke getuigen, 't zy man of vrouw, beveſtigen, of wordt in Regte niet gehoordt; maar zulx beweezen hebbende, zoo zal de verkragter gedoodt worden.

Iemandt, door twee Schepenen van valſche Maate overtuigdt, verbeurdt drie Ponden aan den Regter.

Wie een dief in zijn huis betrapt, zal hem, is't mooglijk, vaſt houden, zeeven buuren daar by roepen, en met hun hulp gebonden houden, tot dat hy dien met het geſtoolen goedt, op den rugge gebonden, by ligten dage kan overleeveren aan den Regter, die den zelven naar 't vonnis van Schepenen zal beregten.

Zoo eenig geſtoolen goedt door den eigenaar by een wettig man agterhaaldt en door getuigen weer bekoomen wordt, de agterhaalde mag zig tot de derdemaal ontſchuldigen, maar naderhandt in geen geval den Eedt doen. De Verkrijger zal den Regter twee ſchellingen, den Boode vier penningen geeven.

Eene Geregtsboode zal geen Poorter mogen dagvaarden, dan aan zijn huis en in 't byzijn van twee of meer ſteedelingen.

Iemandt

Digitized by Google

Iemandt wegens eenige Erffenisse in Regte betrokken, ten gestelden dage niet verschijnende, zal ten tweedemaal gedaagt worden, en, indien hy dan niet verschijndt, ten derdenmaale. Dan desgelijks niet verschijnende, zal zijn zaak verliezen, en van beide de verzuimenissen den Regter betaalen twee schellingen. Den Eisscher, eens nalaatig te verschijnen, zal van zijn Regt versteeken zijn.

Die om geldschuldt kwalijk of tegen de wijze des Eedts zweerdt, verliest zijn Regt; ook in 't stuk van Erffenisse, indien hy ten derdemaale den Eedt kwalijk doet, en de Erffenisse zal den Eischer toegeweezen worden; en vóór elken Eedt, kwalijk gedaan, zal hy den Regter twee schellingen betaalen.

Niemandt, voor eenige Vierschaar schuldeisch doende, behoefdt te zweeren, alleen zijne getuigen, zoo die wettig zijn, zullen den Eedt doen.

Een Schuldenaar, in regte aangesprooken, onmagtig zijne schulden te betaalen, zal door den Regter voor den tijdt van veertien dagen in bewaaring gegeeven worden aan de Booden, die hem zoo lang zullen voeden; en na dien tijdt in de magt des Eisschers, die hem dan zal moogen vast houden en van onderhoudt moeten bezorgen, tot dat de schuldt betaaldt, afgemaakt of kwijt geschol-

Digitized by Google

den is; zonder hem nogtans aan 't lighaam te beleedigen.

Zoo iemandt zijn ſchuldt voor Schepenen erkendt, en, gemaandt zijnde, niet voldoedt, die zal voor de Vierſchaar der Steede gedagvaardt worden, van den vijftiende tot den vijftienden dag, duurende driemaal vijftien dagen; en dan niet verſchijnende, gebannen worden, en niet van den ban onthefdt voor dat hy den Graave tien Ponden, den ſchuldeiſſcher zijne ſchuldt en koſten, en den Regter volgens goedvinden van Schepenen zal betaaldt hebben. En indien die banneling in de Steede komt, de Schout, Schepenen en Poorters zullen hem voor de ſchulden, boeten en ſchaade vaſt zetten tot dat hy alles aan den Graave zal hebben voldaan.

En, indien de banneling de Steede mijdt, de Regter, des magtig zijnde met de ſteedelingen, zal verhaal moeten zoeken op de goederen van den agterblijver; anders zal de Graave zig op zijn eerſte aankomſt doen betaalen.

Zoo iemandt, op welken de Regter iet te eiſchen heeft, in regte verſchijndt, de Regter borgen van hem vorderdt, en hy beweerdt zal hebben dat hy geene borgen heeft te ſtellen, zulk een zal ongehouden zijn iet te betaalen; maar indien hy zig niet wel verweerdt, nog borgen ſteldt, de Regter zal hem,

Digitized by Google

hem, met de Schepenen, in vaste bewaaringe geeven aan een Boode, die wegens hem aansprakelijk zal zijn. Dog zoo de Regter van een Poorter iet vorderdt, en de Poorter zoo veele middelen heeft, als de eisch, en 't regt der steedelingen bedraagdt, de Poorter zal vry zijn van borgen te stellen. De onmagtige zal verzeekering moeten geeven.

Een iegelijk steedeling hebbende eene Huisvrouw, die gewendt is te bakken of brouwen, kan haarenthalven een ooven broodts, eene brouwte biers verbeuren, zonder daar tegen te kunnen doen, en zoo zy koopmanschap in wollen of linnen gaaren doedt, een gewigt garens, een steen genaamdt; dog zoo zy haar met geen koopmanschap bemoeit, alleen vier deniers.

Van twee Pleiters zal de verliezer de kosten van 't geheele geding betaalen, mits de winner de begrooting der kosten zal beëdigen, en ter bescheidenheidt van Schepenen opgeeven.

Wie, in kennisse van twee steedelingen door den Schout of Boode bekommerdt zijnde, zonder verlof van den Regter uit de Steede gaat, zal, daar van door twee Schepenen verwonnen, den Regter vijf en veertig schellingen ten boete betaalen.

Wie niet verschijndt, als de klok klept, zal een Pondt aan den Graave betaalen.

Elk ſteedeling zal zweeren den anderen in zijn goedt regt te ſterken, en wie zijns medepoorters ſchuldenaar tegen wille van den ſchuldeiſſcher huisveſting geeft, zal voor de geheele ſchuldt aanſprakelijk zijn.

Als de regte Landsheer van Hollandt te velde trekt, zullen de Alkmaarders hem, na verloop tien Jaaren, dienen met zoo veel manſchap:

En hem na 't einde der tien Jaaren, op gezette tijden Beede betaalen, of, indien dezelve regte Heer van Hollandt naar 's Keyzers Hof trekt, eene Huisvrouw trouwdt, of eene Suſter ten huuwelijk gave, of hy zelf, of zijn Zoon, of Broeder Ridder wierdt, of eene Huisvrouw trouwde, in elk geval zullen zy hem betaalen zoo veel,

Als, na gemelde tien Jaaren, by 's Graaven Raadt, neffens de Schepenen der Steede, zal goedt geagt worden.

Maar uit byzondere gunſt worden zy voor den tijdt van tien Jaaren van gemelde Laſten vry gehouden, behalven van den Krijgstogt tegen de Vriezen.

De grootſte kragt van 't oppergebiedt onder de aaloude Weſtvriezen by 't gemeene Volk beruſtende, gelijk ik voor deezen heb betoogdt, (*a*) zoo was 't gezag van Schepenen,

(*a*) Geſchiedh. van Weſtvrieſl. bladz. 24, 25, 62.

nen, door hen uit de voornaamsten gekooren, ten aanzien van dat zelfde gemeene Volk, woest door geduurige oorloogen, 't vegten, dood slaan en wreeken gewendt, niet van dien nadruk, als dikmaals 't gewigt der zaaken vereischte.

De herhaalde bezitneemingen van 't Steedeken, van der Graaven wege, kort van duur veeltijdts, meer gedaan ter verzeekering van Kennemerlandt en ontrusting der Vriezen, dan ter beteugeling der verouderde Vryheidt, die de ongebondenheidt den toom vierde, gaaven geene verandering aan de Zeden. Nu werdt door Willem, magtig de oude inzettingen te doen gelden, op voorslag der Voornaamsten, zoo ik agte, steunsel aan de Keuren gegeeven. En 't gesterkt gezag der Overheeden fleet 'er met den tijdt de Zeedeloosheidt.

De Landbouw, te deezer tijdt, toen de Zeevaardt nog geene graanen aansleepte, eene der voornaamste handteeringen, wierdt begunstigdt, de veiligheidt der bezittingen, de rust der Ingezeetenen, niet magtig genoeg zich zelven te beschermen, gevestigdt door de tegenwoordigheidt der *Vorstelijke Waapenen*. En de vryheidt der Tollen deedt 'er de welvaardt en 't getal der Inwoonderen groeyen.

Of de tienjaarige vryhouding van de Lasten, in de Handvest gemeldt, iet daar aan toebragt, valdt zwaarlijk te raamen.

Gelijk al 't voordeel der togten, tot hier toe ooit door den Hollander op den Westvrieschen bodem gedaan, schier enkel bestondt in de winst der krijgseer en der plondering van een Volk, daar de Landeryen de voornaamste rijkdom verstrekte; zoo herstelde zig dat Landschap terstondt, en zoo dikmaals de vyanden waaren geweeken. 't Verlies der verbrande wooningen en des geringen huisraadts veranderde niets aan de gedaante der Landstreeke, even beschermbaar

Digitized by Google

als te vooren ; nog aan den moedt der Ingezeetenen, dien 't bloedt der verslaagenen de wreeklust deedt groeïen ; nog de jongste neederlaag niets in hunnen aart. Zelf eenige Dorpelingen te Vroonen, zoo na by, onder 't oog by na der krijgsmagt, die, waarschijnlijk om veele redenen, doe ter tydt Alkmaar en Kennemerlandt dekte, spartelden tegen de onderwerping.

De aanmerking van dit alles, de kreegelheidt van den Vorstelyken Jongeling prikkelende, liet hem geene hoope Westvrieslandt ooit magtig te worden zonder andere maatregels te neemen, dan men tot nog toe gevolgdt hadt.

Nieuwe ontwerpen werden 'er derhalven gemaakt. De toereedingen om die uit te voeren eischten tijdt. En of de naaste winter ook te zagt was, en geene geleegentheidt gaf iets voordeeligs te onderneemen, ruim anderhalf Jaaren verliepen 'er na den Scheepstogt, eer Willem, eenen sterken vorst waar neemende, den agt en twintigste van Sprokkelmaandt des Jaars twaalfhonderdt vyf en vijftig naar Vroonen optoog en de onwillige deedt buigen ; terwijl hy 'er voorregten gaf aan de geenen, die zijnen eisch begunstigden, (*a*) en teffens aan de nabuurige Outdorpers, die, als (*b*) voorheene, zijne zyde schijnen gehouden te hebben.

Duurende de toerustingen tot deezen oorlogstogt, in dit zelve Jaar twaalfhonderdt vyf en vyftig, werdt 'er op Koninglijk bevel oostwaard van (*c*) Alkmaar, tot nu toe door geenerleye Vestingwerken gedekt, een Slot (*d*) gebouwdt, dat de naam Torenburg wierdt toegeëigendt, zoo men zegt, ter geheugenis van 's Vorsten toorn tegen de Vriezen.

Tusschen den grondt, daar op de buurten van Alkmaar zig verspreiden, en den Burgt lag doe ter tijdt eene streek Landts,

(*a*) Handvesten van Dregterlandt 49. (*b*) Voor bladz. 61. (*c*) Voor bladz. 11. (*d*) Oudt Batav. 204. Beka 162. Gr. kron. Div. XVIII. Cap. 27. M. S.

Landts, maar een weinig booven 't gemeene Zoomerwaater (*a*) verheeven; derhalven moeraſſig, week by gemeen Ty, onbegangbaar by den winter. Die delling ſtrektte zig van, daar nu de Paardeſteeg legt, tot verder Ooſtwaardt, dan 't veldt Hoogtorenburg; gelijk af te meeten is uit de gedaante van 't overſchot, heden buiten den ring der Veſten tuſſchen de Oude Hoornſche Vaart en de Zwijnmeir begreepen.

Over zulx, om noodigen toegang tot de Sterkte te hebben, werdt 'er dwars door den poel heene opgeſlaagen een Dijk, die nog heeden gezien (*b*) en de *Dijk* wordt geheeten.

Van dien Dijk af weſtwaardt aan wierdt ook teffens (*c*) een weg gemaakt, die, zeedert tot op deezen dag met den naam *Koningsweg* bekendt, naar myn oordeel te onregt gezegdt wordt uit het Moeras gemaakt te zijn. De reeden is, dat de oude Klaygrondt van 't vaſte Landt, hoog genoeg booven het Zomerpeil, zig uitſtrekt tot aan 't waater van de Miendt, gelijk hier vooren is aangetoondt; ook eindigdt daar de naam van Dijk. Het overige weſtwaardt heeft *altijdt den naam* van eenen Weg, de Koningsweg, gedraagen.

't Maaken van den Koningsweg, van de Hoogeſtraat, nu de Doelenſtraat, af tot aan den Dijk toe reikende, geeft ons eene ſchets van de gedaante en kleinheidt van 't Steedeken; en dat het doe op ver na niet tot aan de Miendt toe in lengte was uitgedijdt.

Noodeloos waare het geweeſt eenen weg van de Hoogeſtraat af te maaken om tot den Dijk te koomen, zoo de Langeſtraat, de Agterſtraat of de Houttil derwaards eenen gereeden toegang, gelijkze heeden doen, hadden kunnen geeven. 't Is derhalven te denken, dat de grondt der

zel-

(*a*) Voor bladz. 9, 10. (*b*) Oudt Latyns M. S. (*c*) Duitze Beka 162. Groote kron. Div. [illegible] Cap. 27.

zelven doe nog niet betimmerdt, nog bekwaam ten overtogt was gemaakt. In de breette hebben zig ook de gebouwen niet wijder dan van ontrent de Laat tot by den versch gemaakten Koningsweg toe uitgebreidt. Zynde zulx nader te gissen uit eene Stads Keure van versleeten ouderdom, dog jonger dan de Koningsweg, die 'er in gemeldt wordt.

Dat het Steedeken in dien tijdt ook met wallen bemanteldt wierdt, gelijk eenige hebben voorgegeeven, is naulyx waardig tegen te spreeken.

Breedspraakig is door my voor deezen betoogdt, dat 'er voor den Jaare dertienhonderdt nog geene bewalling van Steeden in gebruik was. (*a*) De veiligheidt der landstreeken en zaamenwooningen werdt tot daar toe en laater alleen door gewaapende Burgten bezorgdt.

Westvrieslandt aan de overzijde der waateren, die de verooverde Landstreek bespoelden, de Vroonergeest, een waapenplaats zoo geleegen voor haare Dorplegers als zy den Hollander wilde bespringen, (*b*) verlooren ziende, verwagte daaglijx niet anders als dat het dreigendt onweer op haaren bodem zoude neder storten. De nabyheidt der Koninglijke waapenen liet ook den Landzaaten geene rust. De beraamde ontwerpen werden ter uitvoer gebragt, en de wegen en 't Slot Torenburg voltooidt. Hier door werdt Alkmaar gedekt, ook Kennemerlandt aan dien hoek, even als aan den Duinkant door 't Huis te Egmondt, tegen de strooperyen der Westvriezen; welke nog 't Huis te Heemskerk voor de borst hadden te vinden, zoo zy hier of elders indrongen.

Zulk eene gedaante kreegen de dingen in den Jaare twaalf honderdt ses en vijftig.

Onderwijlen naderde de winter, die ontrent den kortsten dag (*c*), met eene gaadelooze strengheidt aanving de waateren

(*a*) Gesteldh. van Westvr. 21, 22, 23. (*b*) Gesteldh van Westvr. 56. (*c*) Stoke 93.

Digitized by Google

ren te doen ftollen en den weg te baanen ten inval op den gedreigden oever. Doe 't ys ter dikte byna van een voet was gezet, (*a*) elf maanden na den voorgaanden togt, befloot de Koning den optogt aan zijne Legerfchaaren te beveelen. (*b*) Hy begeeft zig naar Alkmaar en voorts naar de bemagtigde Vrooner Velden.

De Heer Huygenwaardt, toen een groote plas waaters tuffchen Vroonen en de Weftvriefche Oevers geleegen, (*c*) nu hardt bevroozen, en daarom door Stoke *eenen grooten Yze* genaamdt, diende ten hierbaan voor 't Leger van den Hollander, dat zig aan twee hoopen verdeelde.

De eene flagorde, aangevoerdt door Heer Willem van Breederoede tegen de Dregterlanders, behaalde de overwinning. De andere volgde den Koning naar den kant van Hoogtwoudt, een voornaam Dorp van Weftvrieflandt.

De Weftvriezen, (*d*) met werpfpietzen, Deenfche bylen en halve pieken gewaapendt, met linne en ligte waapenrokken behangen, verfpreidt aan hoopen op 't ys, verwagten den aanval.

Toen 't treffen aanging deysden zy tot binnen de Riedtboffchen, die den oever beheinden, (*e*) en hunne hinderlaagen dekten. (*f*) De Veldheer hen naarzettende fpoediger, dan 't Leger kon volgen, viel daar door de zwaarte zijner rufting en van zijn paardt, met yzere plaaten bedekt, (*g*) in 't ys en teffens in de laagen, die uit het riedt (*h*) voortgefprongen hem, van weinigen (*i*) verzeldt en in onmagt, afmaakten. Zyn Leger, (*k*) onderwijlen aangelandt, den Stuurman miffende, aangevoerdt toen door fpyt en wreekluft, befprongen door de Vriezen moediger door hun gelukkig begin, verweerde zig met eene dapperheidt,

 ge-

(*a*) Math. Parifienfis in Oud Batavia 228. (*b*) Stoke 93. Duytze Beka 162. Gouds kron. 65. (*c*) Gefteldh van Weftvriefl. 10. en alle kaarten. (*d*) Math Parifiens. in Oud Batavia 228. (*e*) Gefteldh. van Weftvr. 6. Veldenaar 48. Math. Parifienfis in oud batavia 228. (*f*) ftoke 93 Beka 162, 163. oud batav. 221, 228, 229, 230. (*g*) Math, Par in oud batavia 228. fcriv. Graven 205. (*h*) Groote kron. Div, XVIII. cap. 27. (*i*) Ubbo Emmius lib. x. (*k*) Barlandus in Guilielmo fecundo fcriv. Graven.

Digitized by Google

gepaſt naar de felheidt der aanvallers, die egter door toezet van verſche benden, die geduurig de geſloopte ſlagordens aanvulden, de overhandt behielden.

Eene byſtere neep kreeg 'er het Heir der Hollanders. (*a*) De Alkmaarders en Delvenaars, die hen by 't Graaflyk Leger hadden gevoegdt, door nog verſche weldaadt verpligt, vogten te manlijker, maar ſneuvelden op vyf na, die nogtans hun Veldteeken behouden t'huis bragten na eene geweldige ſlagting onder de Vyanden te hebben gedaan.

Op den een en twintigſten van Loumaandt, of, zoo (*b*) zommigen willen agt dagen laater in 't jaar twaalf honderdt ſes en vyftig, te reekenen naar den ſtyl van 't Hof, van welken ik hier voor op 't Jaar MCXXXIII. onderrigting heb gegeeven, behaalden de Weſtvriezen deeze overwinning; dat is na de hedendaagſche jaartelling in 't Jaar twaalf honderdt en zeven en vijftig.

Indien wy ons konden toelaaten giſſingen te ſchrijven, de oorſprong van 't Waapenteeken der Alkmaarderen zoude met veel waarſchijnlijkheidt aan deezen tydt kunnen worden toegeëigendt. Zy, alleen van allen omgeleegenen door eenen Burg gedekt, kunnen dien doe ter tydt naar de wijze, als voor heene gebruikelijk, om zig van anderen te onderſcheiden in hunne Banieren hebben beginnen te voeren; en zulx vindt ſteunzel aan den getoorenden Burg, niet alleen op de hedendaagſche, maar zelf op de oudſte Zeegels der Steede, ouder dan drie eeuwen, te vinden. Ook is 't waarſchijnlijker omdat nog heden het Waapen van 't Dregterlandts Widenes, daar, in Weſtvrieſlandt, het eerſte Slot na den Alkmaarſchen Torenburg gebouwdt wierdt, de voorzijde van eenen Burg, te weerkanten met eenen tooren geſlooten, vertoondt.

Dog

(*a*) Groot kron. Div. xvi. cap. 28. Orlers beſchryv. van Leyden 220. Oudt Batav 221. kron van Zeeland Reigerb, II. Deel 85. (*b*) Groot kron. Div. xviii Cap. 27. Stoke 94. Gouds kron. 65.

Zie hier de nette afbeelding van 't oudste Zegel, dat my is ter handt gekomen, zoo als het gedrukt is geweest op eenen Brief, door Burgemeesteren, Schepenen en Raaden der Stadt Alkmaar op den veertienden dag van April des Jaars veertien hondert negen en dertig geschreven aan die van Abbekerk: zynde 't kopere Signet, daar 't mede gedrukt is, nog voor handen, en in den Jaare 1582. *eerst verwisselt in een zilver, heden in gebruik. Dat nu de Stede al voor den Jaare* 1439 *een Zegel hebbe gebruikt* (†) *is wel zeker; datze lang voor dien tydt zig van 't zelfde Zegelmerk bediende, komt my voor als overwaarschynlyk, en dus den oorsprong van Stadts Wapen (zynde heden een* ZILVERE BURG *op* EEN BLOETROODT VELDT) *tot of ontrent den tydt van Koning Willem en den bouw van* TORENBURG *te brengen als eene ten minste vry aannemelyke gissing.*

(†) *Hier achter Bladz.* 103.

Digitized by Google

Digitized by Google

Dog hier van nog hoedaanig het Veldteeken der Burgeren geweeſt hebbe, vinde ik eenig beſcheydt.

Onzeeker is het, of alle de weerbaare burgeren met den Koning te velde waaren getrokken. De t'huisgeblevenen genooten veiligheidt onder de ſchaaduw van Torenburg, eene Sterkte, niet gemaakt om als een ydel gevaarte te pronken, nog onbezet gelaaten, zoo ik mene, van den oorlogskundigen Veldheer, na wiens nederlaag de Weſtvriezen dat, nog Alkmaar, ooit, dat ik vinde, hebben durven beſpringen. Zulx men beſluiten mag, dat het zeedert altijdt met genoegzaame bezetting, en 't Steedeken daar door voor den overlaſt der ſtroopers, is bewaardt geweeſt.

Ook kenden de Weſtvriezen tot hier toe geene Veſtingen, nog beleegeringen, die tijdt vereiſchten. Veldtogten van eenen dag te doen (*a*) was hunne verouderde gewoonte. *Zulks zy ook* hierom niet hebben vervolgdt hunne laatſte overwinninge.

De Slotbewaakers, ten teugel kunnende dienen voor de Omwooners, verzorgden dus den Alkmaarderen eene kalmte in 't midden der inlandſche verwarringen, die 'er ontſtonden *duurende* de minderjaarigheidt van Floris den vijfde, den Graaflijken Erfgenaam, maar (*b*) een Kindt, toen de Vader ſneuvelde.

Doe in den Jaare twaalfhonderdt agt en ſeſtig, (*c*) terwijl het Graafſchap beregt werdt door verwiſſelde Voogden, welker onderlinge twiſten om 't (*d*) gezag den toom vierden aan den moedwil der Hoovelingen, die den gemeenen volke ſarden; raakten de Kennemaren, (*e*) Kennemervolgers en Waterlanders op de been. De Weſtvriezen, de handen ruim hebbende, voegden zig by de getergde meenigte; en de zaamgevoegde magt, even gebeeten op de Eedelen, ſtortte zyn geweldt uit (*f*) op de Kennemerlandſche Burg-

 ten

(*a*) Geſteldh. van Weſtvrieſl. Lid ccxi. (*b*) Groot kron. Div. xix. Cap. 2. Oud Batav. 233. (*c*) Groot kron. Div. xix. Cap. 8. oud Batav. 234. (*d*) Velden. 50. oud Batav. 233, 234. (*e*) Beka 166. oud Batav. 234. (*f*) Groot kron. Div. xix. Cap. 8.

ten en Landheerlyke Huizen. Na 't ſloopen van veele der zelven rukten zy naar Amſtellandt, en 't Stigt, daar zy Uytregt en andere plaatzen bemagtigden. Van waar zy wederkeerende de Kennemerlandſche Dorpen in vuur zaagen door de Krijgsmagt der Eedelen, die 't onweer binnen Haarlem waaren ontweeken, en de verwoeſters op hunne beurt verwoeſting deeden bezuuren.

En dit geſchiede terwijl de Graave een kindt was. Doen hy een Jongeling begon te worden in den Jaare twaalfhonderdt twee en zeventig (*a*) beſloot hy 't Landbeſtier aan te vatten; en, aangedreeven door begeerte tot wraak over den doodſlag van zijnen Vader door de Weſtvriezen, ſchoon naar krijgsgebruik op den aanvaller begaan, en om zijne heerſchappye te veiligen voor 't geweldt dier vryheidt minnende volken en teffens uit te breiden; doet op den raadt der Eedelen heirvaardt gebieden tegen den tienden van (*b*) Oogſtmaandt, eenen tijdt waar in de laage landen droogſt leggen. Toen hy een Leger Ruiteren en Voetvolk, ontzaglijk naar 't gewigt der (*c*) onderneeming, by een hadt, trekt hy af naar Alkmaar. (*d*) Hier vondt hy de dingen anders dan hy verwagt hadt: de Vriezen vuuriger door de grootheidt van 't gevaar, dat hen boven 't hoofdt (*e*) hing, gereedt, gehardt om hem 't ſpits te bieden; den weg tot den aantogt ongebaand. (*f*) Zulx hy, 't zy misleidt door eene drift den jongen Veldheeren eigen, of by gebrek van kundſchap, 't voornemen van daags na zyn aankomſt voort te vaaren moeſt uitſtellen.

De toeleg was op de Weſtvriezen aan te trekken over (*g*) Outdorp, een half uur weegs ooſtwaardt van Alkmaar. 't Veldt tuſſchen beide was doe ter tijdt van deeze gedaante. Van de Miendt af, (*h*) aan de zuidzijde van den dyk,

(*a*) Oud Batav. bladz. 236. 250. Orlers 229. M Stoke 99. (*b*) Gr. kron. Div. xix. Cap. 9. oud batav. 236. (*c*) Ubbo Emm Rer. Friſic Hiſt. Dec. altera fol. 28 (*d*) ſtoke 99 oud bat 151 (*e*) Ubbo Emm. Decas II. 28, 29. (*f*) ſtoke 99 oud bat. 251. Gouds kron, 68. (*g*) ſtoke van Alk. 99. (*h*) voor bladz. 7, 12. Geſt. van Weſtvr. II.

dyk, die den Torenburg ten toegang ſtrekte, ſpoelde de Voormeir; een weinig noordwaardt lag de plas van de Zwynmeir, (*a*) verder de Vroonermeir, die zig langs de Vrooner velden uitſtrekte. En alle deeze waateren waaren aan den anderen gehegt door killen of ſtroomgraften, wederzijdts gezoomdt met eene ſtreek velden beneden Zomerpeil geleegen. Midden door deeze delling liep de breedſte deezer killen, de vaart naar de Vroonermeir geheeten, (*b*) tuſſchen de Vroonermeir en Zwijnmeir, ſlegts honderdt tien Roeden van den anderen geleegen, dwars in den weg. Zulx, indien de laage Landen toen al droog hebben geleegen, deeze te doorwaaden of te dammen ſtondt, zoo men langs dien oordt, den kortſten weg van allen, het Leger wilde overvoeren.

De Voetknegten en Dijkers derhalven, (*c*) met hooi en ſtroboſſen gelaaden, werden afgezonden om de vaart te dempen en den weg te baanen onder beſcherming van eene bende Speeren en Boogſchutters.

De Vriezen, digt daar by geleegerdt, den Dam ziende groeïen, ſtooven op, derwaardts aan (*d*) en zoo verwoedelijk den Dijkers op 't lyf, dat het gedruis, tot in 't Steedeken overgewaeidt, daar alles deedt loopen tot de waapenen, en de gereedſten voor uit. Naar maate de dambewaarders onderſteundt wierden door den aanvloedt der zaamgerukte hoopen, deysden de Vriezen tot by 't voorhoofdt van hun Leger. Op 't hooge veldt, daar naderhandt Nieuwenburg gebouwdt, en nog heden een brok van dat Slot te zien is, digt by Vroonen (*e*) hieldenze ſtandt, met min voordeel der Hollanders, die, in de weeke laagte belemmerdt, met mindere kragt konden aandringen, en, met de uiterſte dapperheidt aangegreepen, de felheidt der Vriezen niet

(*a*) Voor bladz. 12, 13. (*b*) bladz. 13. (*c*) ſtoke 99. oud batav. 251. (*d*) ſtoke 99. oud batav. 251. (*e*) W. Procur. in ſcriv. Graven door Brugman uitgegeven bladz. 229. Latyns M. S. op 't Jaar 1272.

niet konden verduuren. (*a*) Zy zetten zig tot de vlucht en de verwinnaars hen na door Alkmaar heenen tot op de Geest van Heiloo. Op dezen harden Zandgrondt herstelde zig de Hollander (*b*) door versche benden gestijfdt, en hervatte den strijdt, die geëindigdt wierdt met de nederlaag van agthonderdt der hardnekkig vegtende (*c*) Vriezen. De Graave behieldt het veldt en de overwinning, dier nogtans gekogt, (*d*) daar behalven vijfhonderdt mannen veele zijner braafste Ridders, meest in 't eerste treffen, waaren gesneuveldt.

Zulk eene schok, op den twintigsten van Oogstmaandt (*e*) voorgevallen, deedt voor dien tijdt de wederzijdze vegtlust bedaaren.

De ongemakken der inlegering, den af en aandrang en den doortogt der vegtende te lijden was dus 't lot van Alkmaar, (*f*) waar van de grondt een Toonneel van den Oorlog verstrekte.

De aftogt van 't Graaflyk Heir gaf wel wat ruimte en rust aan de steedelingen, dog slegts voor eenen tydt; want Floris liet niet af de Vriezen te kwellen met herhaalde togten van ongelijken uitslag. (*g*)

Onderwijlen werdt de bezorging der gemeene zaaken niet verwaarloosdt by de Ingezeeten. De Kennemers deeden eenen dyk leggen van de Alkmaarsche Geest af tot aan Boekel, dienstig om hunne Landeryen te dekken, als 't waater van de Schermmeir buiten zijne paalen wilde springen. Over 't onderhoudt van dien dyk, den zelfden, zoo ik agte, die thans de Heiloo 'er Dyk wordt genaamdt, viel 'er verschil tusschen de Boekelers en die van Alkmaar. Deeze twist werdt bygelegt door uitspraak van 's Landts Opperregter den Graave Floris de vijfde op den vijftienden van Oogstmaandt

(*a*) Stoke 99. Velden. 151. Gouds kron. 68. (*b*) Groot kron. Div. XIX. Cap. 9. (*c*) stoke 99. oud batav. 151. (*d*) stoke 99. oud batav. 152. Gouds kron. 66. (*e*) stoke 99. oud batav. 152. oud Lat. M. S. (*f*) Vooren aangehaalde plaatsen. (*g*) Procur. in schriv. Graven 229. oud Latyns M, S.

maandt des Jaars (*a*) twaalfhonderdt en tagtig. Het maaken van den dyk wierdt goedgekeurdt en *de onderhouding aanbevoolen den geenen, die daar onder gelandt waaren, als zulx van regtswegen schuldig.*

De Hollander, door de ondervinding geleerdt, aanmerkende wat het kosten zoude van de zijde van Alkmaar in te dringen tot een landschap, byna ongenaakbaar door de meenigte der meiren, poelen en dellingen, (*b*) daar omtrent allersmalst en ligt te beschermen door de Westvriezen alreede geschaardt en gereedt tot verdediging der oevers; keerde zijne gedagten naar eenen anderen oordt.

De onregelmaatige en languitgestrekte omtrek van Westvrieslandt, (*c*) wijder af en aan de Zuiderzee geleegen, waare zwaarelijker te bewaaren, dan door onmetelijk grooter getal van manschap, welke te dun verspreidt zou moeten staan door de onzeekerheidt, waar den aanval stondt te geschieden.

Zoo men de Alkmaarsche landstreek en het Slot met genoegzaame benden verzorgde, niet ligt stonden de Vriezen daar in te dringen, en zy hadden agterwaards om te zien als zy den rook van hunne aangesteken Dorpen zaagen opgaan, zoo men hen in 't hart van hun Landt aantaste.

Zulx kon geschieden door middel van Vaartuigen, van welken men de dienstigheidt in de Scheepstogt van Koning Willem nog voor oogen hadt. (*d*)

Men besluit derhalven te landen aan de Zuidzijde van Dregterlandt, waar ontrent de Landstreek, weinig gebrooken, minder voordeel kon geeven aan de verdeedigers tegen de grootheidt van 't Leger, teffens op eene plaats aangevoerdt.

De vloot gereedt zijnde begaf zig dan over de Zuiderzee, naar

(*a*) Oud M. S Handvesten van Kennemerland van van Zanten bladz. 87. (*b*) Gesteldh. van Westvriesl. 9 tot 13. 54, 55. (*c*) Gesteldh. van Westvriesl. 3. en de Kaarten. (*d*) voor bladz. 64, 65.

Digitized by Google

naar Wydenes, (*a*) daar men voorhadt een Slot, ten rugsteun der Krijgsmagt, ten breidel der Landzaaten, te maaken.

Op de aanlanding daaverde 't Landschap van den schrik der naaderende onheilen.

Alles, wat weer konde bieden, rukte derwaardts; en, by Schellinkhout, (*b*) digt daar by geleegen, aangegreepen, weerde zig manlijk. Moeilijk kreegen de Hollanders daar de overhandt, terwijl de Vriezen zig daar hadden (*c*) versterkt, 't zy met een doorsnijding in den Dyk of eenen Wal van aarde opgeworpen. Honderden vielen 'er door 't scherp der Verwinners, dien voortstootende de weg voet voor voet betwist wierdt door den aanvloedt der verweerders hunner Vryheidt, dapperder op den vaderlijken grondt.

't Graavelijk Leger zette egter door, en dwars door 't landt naar (*d*) Hoogtwoudt; daar de Vriezen op 't gerugt van 's Graaven toeleg om 's Vaders gebeente van derwaarts, daar het ergens begraaven was, te haalen, den geweldigsten stoot verwagten.

De wederzijdze krijgsbenden daar op elkander aanhortende, vermengden zig in een woedendt gevegt. (*e*) Twaalfhonderdt Vriezen bedekten de velden van 't Dorp met hunne lijken. De overige staaken op de vlugt met al wat hen van hunne t'huisgebleeven Landgenooten kon volgen. De Hollanders toen hen nazettende bespreiden wijdt en zijdt den bodem met dooden, plonderden het Dorp en maakten 'er door 't vuur eene ysselijke verwoesting.

Floris, nu meester van 't veldt en 't vaderlijke graf, wende al zijne magt en yver tot den bouw van 't Huis te Wydenes; dat hy voltooide, (*f*) met voorraadt en manschap bezorgde, en den veldtogt eindigde.

De

(*a*) Stoke 103 oud batav. 236 (*b*) Groot kron. Div. XIX. Cap. XI. stoke 103. gouds kron 69. (*c*) Procur. in schriv. Graven 229. (*d*) Groot kron. Div. XIX. Cap. II. stoke 103. (*e*) 't Eigen Handschrift van stoke by den Heer S. Schynvoet (*f*) stoke 104 oud batav. 237. in schriv. Graven 230. Gouds kron. 69.

Digitized by Google

De Landzaaten, doe lugt ſcheppende en 't nieuwe Slot aanſchouwende als een Juk, hunnen bodem ongewoon, poogden dat met geweldt, maar vergeefs van den halze te (*a*) werpen; en hervattende hunne aangewendde ſtrooperyen op de geenen, die 't met den Hollander hielden, ſloegen eene bende Alkmaarders, en naamen 'er eenige gevangen. (*b*)

Die beweegingen prikkelden den heerszugtigen Graave, die onderwijlen 's Landts zaaken beregtte, om 't beſluit van hen te temmen, en dus zijne magt te doen aanwaſſen, ten einde te brengen; waar toe hem eerlang eene gunſtige geleegentheidt verſcheen.

Twee geweldige ſtormen deeden in 't Jaar twaalfhonderdt vyf en tagtig, (*c*) de eerſte op den zeventienden van Wintermaandt, de laatſte op den vyfden dag van Sprokkelmaandt, Hollandt en de aangeleegene Landſchappen eene verwoeſtende overſtrooming gevoelen, ook den Alkmaarſchen (*d*) bodem, die daar door nogtans buiten gevaar werdt geſteldt van door de ongeruſte nabuuren beſprongen te worden, terwijl zy, door de golven van een geſcheiden, buiten ſtaat waaren iet op anderen te onderneemen.

Toen (*e*) in de laatſtgemelde maandt deedt de Graave zijne Oorlogskoggen te waater brengen, en onder Dirk van Brederoede magt van Krijgers naar de ellendige Eylanden afſteeken.

(*f*) Gemaklijk viel 't dien Vlootheer de verſtrooide hoogtens en Dorpen, overal met het waater omringdt, te bemagtigen.

De Vriezen, magteloos, moedeloos, moeſten zig overgeven, en Gijzelaars ten onderpandt der afgedwongene onderwerping laaten volgen.

M Daar

(*a*) Stoke 204. Gouds kron. 69. (*b*) Gouds kron 70. (*c*) Groote kron. Div. xix. Cap. 14 oud batav 237. ſtoke 104. Beka 173 Procurat. in ſcriv. Graven 230. (*d*) bladz. 19 (*e*) oud Laayns M. S. (*f*) Groot kron. Div. xix. Cap. 14 Procurat. in ſcriv. Graven 30. oud batav. 237.

Digitized by Google

Daar bleef het niet by. zoo haast de waateren (a) waaren afgeloopen, toog de Graaf zelf derwaards; en om zijne overwinninge, den ingang tot het Wingewest en zyn eigen grenzen te verzeekeren, deedt opregten vier geweldige Burgten.

De bouw en begintijdt, en de standplaats deezer Vestingen wat wijdtloopiger te beschrijven, dan het by de oude Jaarboekschrijvers is gedaan, zal dienstig wezen om de gesteldheidt der zaaken en de gebeurtenissen van dien tijdt wel en onderscheidelijk te kunnen begrijpen, en te gelijk datze niet alle teffens zyn begonnen, nog, even als de getooverde Kasteelen der Romanschrijvers, schielijk voltrokken.

Aarde wallen kunnen door talrijke Legers in korten tydt opgeworpen worden; maar deeze Gebouwen, van welke dat te Medenblik nog overendt staat, en van de anderen nog overblijfzel is, waaren alle van steen, en niet voor dat de geheele landstreek was verooverdt, aangelegdt.

Indien de Graave Floris, dat nergens blijkt, voorheene, voor dat hy zyne waapenen in Westvrieslandt overbragt, al voorgehadt mag hebben in de haggelijke verooveringe van dat Landschap zulke dwangmiddelen in 't werk te stellen; zeekerlijk men kon daar van geen aanvang maaken voor dat hy der zaake geheel meester was.

In den Winter des Jaars twaalfhonderdt vyf en tagtig werdt de magt en vryheidt deezer volkeren door de Springvloeden verdronken, en geschiede de scheepstogt, die 't werk ten einde bragt; maar eerst, toen de waateren t'zeewaardt waaren gekeerdt, en de gronden gedroogt, kon 't Graaflijk Leger derwaardts worden gevoerdt, dat eenige maanden tydt moetende hebben niet voor in den volgenden Zomer, dat is naar den styl der Ouden in 't Jaar twaalfhonderdt ses en tagtig kan geschiedt zyn, en dit wordt my ook bevestigdt door een geschreven Latijnsche Kronijk.

Niet

(a) Oud Latyns M. S. groot kron. Div. xix. Cap. 14.

Niet geloofljk is 't, dat de bouwstoffen voorheenen gereedt waaren. Die doe te bereiden en ter uitgekeurder plaatze te brengen, eischte tydt; en ik maake my wys, dat 'er dat Jaar ten minste mede is verloopen.

Doe werdt eerst het *Huis te Medenblik*, (*a*) daar na *Nieuwenburg*, *Middelburg* en *Enigenburg* gemaakt.

De Slotbouw te *Medenblik* wierdt door de Legerschaaren van *Floris* gedekt, (*b*) tot dat de muuren ter vereischte hoogte waaren gestegen. De bezetting van dien Burgt kon, zaamengevoegdt met dien van *Wydenes*, pas drie uuren ver schuins daar tegen over geleegen, den ingang tot *Dregterlandt* open houden, en, waar ergens onraadt onstondt, was in 't hardt van 't Landt gereedt om allen opstandt in de geboorte te smooren.

Na de voltooying van 't *Huis te Medenblik* werdt *Nieuwenburg* getimmerdt. (*c*) Ter steede omtrent daar nu de *Halvemaansbrug* over de *Hoornsche Trekvaart*, eeuwen daar na gegraaven, ten overgang diendt, stoot het zuidteinde van de *Vroonergeest* tegen die van *Outdorp*, beide in mijne *Gesteldheidt van Westvrieslandt* beschreeven. (*d*) Regt westwaardt daar tegen aan legt een hoog verheeven Veldt, het zelfde daar onlangs in 't Jaar twaalfhonderdt twee en seventig de *Hollanders* wierden geslaagen. (*e*) Op dit Veldt werdt *Nieuwenburg* gegrondvest. Nog heden is 'er te zien een dikke muurbrok van die Sterkte, veel minder als nu vervallen voor eene halve Eeuw, en bijster gesleeten by mijne geheugenis.

Zuidwaardt van daar wierdt door last van *Floris* met grooten haast een weg gemaakt, (*f*) van *Torenburg* by *Alkmaar* af tot aan *Outdorp*, door de zelfde streek en dwars over de Vaart, daar eenige jaaren (*g*) te vooren de overtogt was ondernomen.

(*a*) Stoke 105. (*b*) stoke 105. groote kron. Div. XIX. Cap. 14. (*c*) groote kron. Div. XIX. Cap. 14. stoke 105. (*d*) Gesteldh van Westvriesl. 18. 27. 28. 29. (*e*) bladz. 85. (*f*) stoke 105. groot kron. Div. XIX. cap. 14. (*g*) 1272.

Die weg, naderhandt en nog heden met den naam Munnikkeweg bekendt, neemt eigentlijk zijnen aanvang uit den Driesprong honderdt vyf en vyftig Roeden Oostwaardt van Torenburg, en loopt met verscheide bogten tot aan de Geest van Outdorp, (a) daar hy eindigt. De Driesprong zelf, toen als een stuk van een der Zomerdijken van 't Geestmerambagt, diende ten aangang tot aan 't begin van de zelve.

Deeze zelve weg, voor deezen by die van Alkmaar van der Graaflijkheidt in erfpagt, zeedert weinige Jaaren by koop in eigendom gebruikt, hooger dan de laagste, laager dan de hoogste velden daar neffens geleegen, was nog onlangs niet verhevener boven 't Zomerwater dan anderhalve Voet. (b) Zulx die oneigentlijk door de Ouden een Dyk wordt geheeten, ten waare omdat men dien gevormdt heeft door de aarde, opgesmeten uit de Slooten, die zig wederzijdts denzelve heenen strekken. Zeedert ruim dertig jaaren (c) is die merkelijk verhoogt door puin, en 't zandt, uit de opgestoven kanten en van de Zwaanegeest daar over geworpen.

Van Torenburg af tot by de Vaart naar de Vroonermeir, langs den Driesprong en den Munnikkeweg te meten, vindt men eene lengte van driehonderdt Roeden. Op zulk eenen afstandt van den Torenburg, bezuiden den Weg digt by de Vaart, werdt het Slot Middelburg gestigt. De grondt, daar heden geen overblijfzel is dan de kring der Singels, geringe verheeventheden, door de puinbrokken veroorzaakt en hier en daar door de ruigte uitkijkende, door den naam Keukenweydt kenbaar, vertoonde nog in 't begin der zeventiende Eeuw eenig overschot der Muuren. (d)

Om den Dam, in de Vaart en door de delling, die dezelve zoomde, gelegt te beschermen (e) en voor 't doorsteeken te hoeden, wierdt Middelburg geenen boogschoot daaraf aangelegt,

(a) Ontrent 83. Roeden zuidelijk van Nyenburg (b) In 't Jaar 1685. volgens peiling van Yzak Haringhuysen Landmeter. (c) Ondervindinge. (d) oude kaarten. (e) Stoke 105. groot kron. Div. XIX. cap. 14.

Digitized by Google

legt, even ver ontrent van de twee andere Sterktens, en dus niet wyder (*a*) van de zelve dan dat het Schietgeweer van dien tydt, doe 't Buskruidt nog onbekendt was, van weerzijden wel ter halver weg konde reiken.

Voorts digt by den oostelijksten randt van de Zyp, die, nog onbedijkt, de westzijde van Westvrieslandt bespoelde, een half uur noordwestlijk van 't Dorp Warmenhuysen op eene stede, doe Nieuwendoorn (*b*) geheeten, leggen hooge Akkers, (*c*) daar werdt Eenigenburg nedergezet; regt in den weg, zoo den Westvriezen de lust mogt bevangen om, als in ouder tijden, langs de naastgeleege landstreek over 't Wedt de Reeker op den Schoorler duinkant aan te trekken; te gelijk dienstig om den intogt der Hollanders van die zijde te begunstigen.

Het bouwen deezer gevaarten, onder 't oog van 't Graaflijk Leger duurende, (*d*) deedt krimpen van angst de Ingezeetenen, die, hunne Vryheidt op 't uiterste ziende, daar geen redden aan wisten en niets beter, dan met den Overwinnaar te verdraagen. (*e*)

Zy zenden dan in den Jaare twaalfhonderdt agt en tagtig (*f*) gemagtigden naar Torenburg, daar de vreede werdt getroffen op den een en twintigsten van Louwmaandt.

De Gemeenschappen en Dorpen, door welken het Verdrag wierdt aangegaan, waaren die (*g*) van Medenblik, van 't Hoogtwouder Ambagt; Winkel, Nydorp, Veenhuizen, Barzingerhorn, Warmenhuizen en geheel Langedijk, als Outkerspel, Noordscherwoude, Zuidscherwoudt en Broek; de Dorpen Oterleek, Vroonen en Outdorp, en anderen, welker ouderwetze naamen, door den tydt versleeten of niet wel nageschreeven, ons geene zeekerheidt gelaaten hebben, waar men hen t'huis moet brengen.

M 3 On-

(*a*) Stoke 105 gouds kron 70. (*b*) Latyns M. S. (*c*) Gesteldh van Westvriesl. 19. 20. (*d*) groot kron. Div. XIX. cap. 14. (*e*) groot kron. Div. X.X. cap. 14. (*f*) Groot kron. Div. X.X. cap. 14. (*g*) groot kron. Div. X:X. Cap. 14.

Onderdaanigheidt aan den Graave en zyne Nakomers, overgaave, dat hy in hun Landt, waar 't hem behaagde, allerley gemeene wegen zoude moogen maaken; en de betaalinge van Koorntienden en Vroonschuldt; en op zyn beveel ter heirvaart te trekken, waaren de Zoenbedingen, die zy bezwooren.

Hen wierden daar tegen allerleye punten van Regten vergundt boven zulken, als de Vroners en die van Outdorp al te voren door gunst van Koning Willem hadden verkreegen.

Binnen twee maanden daar na hadt zig ook (*a*) Dregterlandt overgegeeven, en Floris aan de ingezetenen betuiging van onderlinge Zoen by een Voorregtbrief van den een en twintigsten van Dorremaandt des zelven jaars, behelzende onder byna gelijke voorwaarden nog dit in 't byzonder: *dat hy, behalven Wegen, Burgen in hun Landt naar zyn goeddunken zoude moogen maaken.*

Medenblik, doe ter tydt een der voornaamste dorpen van die Landstreek, werdt vier dagen daar na (*b*) met eene Handvest, schier gelijk luidende als die den Alkmaarderen door Koning Willem was gegeeven, begunstigdt.

Merkelijke steevigheidt kreeg de Graavelijke magt door zulk eenen aanwas. De krijgsmagt werdt ontzaggelijker door de manschap, die terstondt de heirvaart moest volgen tegen Stavoren, (*c*) dat voorzigtiglijk inhaalden eenen Veldheer, dien 't niet buiten kon houden.

Burgten zyn 'er naderhandt niet gebouwdt in Westvrieslandt; maar de Dorpen en verstrooide zaamenwooningen wierden aan elkander gehegt door Wegen. (*d*) 't Welk ik agt, dat al ten eerste moet geschiedt zyn, dewijl 'er Floris te veel aan geleegen lag eenen gereeden toegang tot, en overal dwars door, het Landt te hebben.

Ook wierdt, zulx ik voor zeker houde, ontrent deezen tydt

(*a*) Handv. van Dregterlandt (*b*) Handv. van Medenblik. (*c*) Groot kron. Div. XIX cap. 14. (*d*) Velius kron. van Hoorn bladz. 2.

tydt de Huigendijk van de Outdorper Geest af langs de Oosterleeker eilandtjes, die (*a*) den Schermer en Waardt tot een scheiding strekken, tot aan Rustenburg gelegt. Want de inlandsche Wegen zouden zonder deezen toegang van weinig dienst hebben kunnen zyn, zoo de noodt den aantogt der Hollandsche krijgsbenden derwaardts eischte; en uit de Handvest van Willem den derde, in den Jaare dertienhonderdt ses en twintig zoo kort daar na den Dregtervriezen gegeeven, blijkt, dat deeze Huigendijk jaaren te vooren was gegrondvest. (*b*)

Nu kreegen de Hollanders hier door eenen open weg tot aan den bodem van 't Wingewest, en werdt de grondt der Alkmaarderen gehegt aan die der andere Westvriezen, en de bandt herknoopt, die, door de Beheerders van Hollandt gebrooken, hen ten leste, als in heel oude tijden, tot op heden toe verknogte.

Na (*c*) 't beregten deezer zaaken keerde Floris zig tot het waarneemen der Graavelijke bediening; en 't Gemeenevolk met onzijdig regt te doen, de Steeden met gunste winnende, bevorderde tessens zijne moogentheidt tegen de Edelen, die, naaryverig van zijne grootheidt, hem gedurig in den weg waaren, en (*d*) getergdt door veelerleye ongelijken, eene zaamenzweering tegen hem berokkenden, hem in hunne laagen deeden vallen buiten Uitregt, (*e*) en van daar in strenge gevangenis sleepten naar 't Huis te Muyden.

De Kennemaren (*f*) doe met de Waterlanders, ja zelf de Westvriezen, nog onlangs door den Graave hunne Vryheidt ontwrongen, op 't gerugt daar van aangedreeven, minder door de bezeffing van zaaken als door een medelijden, eigen aan 't gemeene volk, zelf dan als strafwaardigen verdelgdt

(*a*) Gesteldh. van Westvr. bladz. 14. lidt LIV. (*b*) Zie Handvest. van Dregte l. 50. (*c*) stoke van Alkem. 106, 107. (*d*) groot kron. Div. xix cap. 21. Procurat. in scriv. Graven bladz. 231, 232. stoke bladz. 116. en verder. (*e*) groot kron. Div. xix cap. 23, 24. stoke 121, 122, 123. (*f*) stoke 124, 125. groot kron. Div. cap. 25.

delgdt worden, poogden elk om 't zeerst den Zaamenzweerders hunnen gevangen te ontrukken, en prangden hen zoodanig, dat zy, zig daar niet veilig ziende tegen de aangroeiende meenigte, zig op het Huis Kroonenburg zogten te bergen, 't geen hen voor dien tydt gelukte.

In hun derwaardtstogt belemmerdt met den gevangen Graave, werdt Geraardt Heer van Velsen, zyn eigen gevaar bezeffende zoo hy den Vorst zijner wreekluft liet ontslippen, te raade hem om 't leven te brengen.

'k Lyk wierdt door de gemeente, te laat gekoomen om hem te redden, gebragt (a) eerst by Naarden, en van daar, *begeleidt door hun Leger, ter begeerte der Vriezen van Alkmaar, in de Alkmaarsche Kerke.*

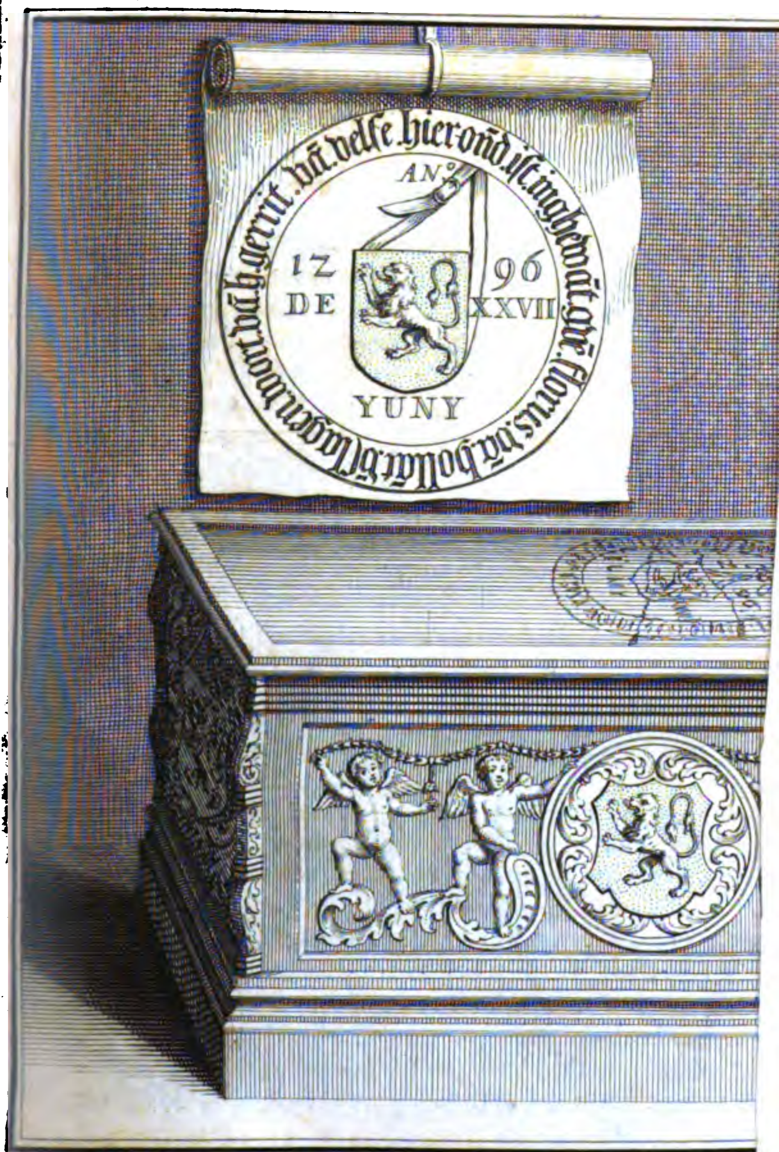
Twee van 's Graaven windhonden volgden de Baar van hunnen dooden Meester tot in 't Koor, daar 't Lyk nedergezet wierdt tot den dag der uitvaart, en het ingewandt begraaven voor 't hoog Autaar. Boven 't graf werdt opgeregt een Eerteeken naar de wijze van die Eeuwe, in gedaante van eene Kist, waar van 't bovenstuk, van een wittagtige Belgze Steen, nog heden ten dage ten inschrift heeft, als in deeze Afbeeldinge vertoondt wordt.

Van de ontsteltenissen hier te Lande werdt (b) nog voor 's Graaven ontlijving zijnen naaste maagen kennis gegeeven. Jan van Avennes, Graave van Henegouwen, zyn Oom, onder allen, zondt terstondt hulpbenden tot redding der zaaken; (c) kort daarna zelf afkoomende naar Zeelandt, daar Middelburg, door de Vlaamingen beleegerdt, door hem ontzet wierdt.

De Uitregtse Kerkvoogt (d) Willem van Mechelen deeze gebeurtenissen, zelf op zijnen bodem voorgevallen, aanmerkende verzuimde niet zig van deeze verwarringen te bedienen: trekt onderwijlen naar Westvrieslandt en hitst de

(a) Procur. in scriv. Graven 235. stoke 126. groot kron. Div. xix. cap. 25. (b) stoke 128, 129. (c) stoke 135. 140, 141. (d) stoke 137.

Digitized by Google

Eergraf Van Graaf Floris de Vyfde Ind
te Alckmaar

Digitized by Google

Digitized by Google

de (*a*) Landzaaten op om de verkragte Vryheidt te herſtellen. Zy rukken van alle kanten te hoop en voor 't Slot Widenes, dat zy bemagtigden en ſloopten; ook Enigenburg, doe nog niet voltooidt. Wyders verbrandenze Medenblik, en beleegerden den Burgt, die door Floris van Egmondt manlijk verdeedigdt, door gebrek van voorraadt zoodanig gekneldt wierdt, dat de Henegouwer, na 't redden der Zeeuſche zaaken, zig verpligt vondt zijne Legerſchaaren terſtondt derwaardts te wenden. (*b*) Hy met zyn vloot landt tot Enkhuyzen, dat hy neffens andere Dregterlandſche Dorpen in den brandt ſtak. De vlam werdt door de bezettelingen van 't Huis te Medenblik aangezien voor een teeken van 't naaderendt ontzet; waar aan zy niet mis hadden gereekendt, want de Heirvoerder kwam eerlang te waater aan, deedt de beleegeraars opbreeken, ſloeg hen vijfendertig mannen af, en verzorgde 't Slot van Levensmiddelen. (*c*)

Toen dat naulijks gedaan was, liep de herfſt van 't jaar twaalf honderdt ſes en negentig ten einde, en de winter begon zijne kragten te baaren: zulx de Vlootelingen, verſtrooidt, in gevaar door 't ys, ter nauwer noodt in behouden haaven konden koomen. (*d*)

Den Henegouwer, te Haarlem (*e*) aangelandt, werdt daar aangebragt, dat zyn Neeve Jan, Zoon van den omgebragten Floris, die zig tot hier toe by zijne Bruidt in Engelandt hadt opgehouden, door eenige Eedelen, die zonder zijne tegenwoordigheidt aan 's Landts zaaken geen ontwarren zaagen, overgehaaldt, reedts in Zeelandt was gekoomen.

Hy, die den Jongeling wel ten zijnen beſte hadt willen ſpreeken, (*f*) berigt, dat hem laagen gelegdt waaren door Wolfert van der Veer, Heer van Borzelen, die den jongen Graa-

(*a*) ſtoke 137, 138. groote kron. div. xx cap. 4. Beka 185. (*b*) ſtoke 142, 143. groot kron. Div. xx. cap. 4. (*c*) ſtoke 143. (*d*) ſtoke 143, 144. (*e*) ſtoke 145. (*f*) ſtokei 45.

Graave, met uitsluiting der andere Eedelen (*a*) naar zyn wil bestierde, vondt geraaden door een stil vertrek zijne belaagers te leur te stellen, en belandde in Henegouwen.

Doe hadt Wolfaard, en zyn aanhang, de handen ruim; zy vervolgden hunnen toeleg, en tergden het geduldt der Gemeente, daar door gedrukt.

Egter zy en de Eedelen, die geen deel aan hunnen morshandel hadden, (*b*) poogden om 't zeerst door oogdiensten te behaagen den jongen Graave, die, met beide te raade gaande, door hen allen aangezet wierdt om Westvrieslandt met magt te herwinnen. (*c*)

Dat Landschap genoot zeedert den aftogt van Jan van Henegouwen inwendig de vryheidt zijner aangeërfde volkregeering; maar hadt om te zien naar de uitloopen, die de bezettelingen van Medenblik konden doen.

't Was aan de westzijde wel gedekt (*d*) door zijne waateren, maar teffens ingeslooten door de drie Burgen, die Alkmaar en Kennemerlandt tot een voormuur verstrekten, zulx dat aan dien kant byna geen grondt overig was, dan de Vrooner en Outdorper Geest.

Al in den zelven winter, door veelerleye staatsgevallen vermaardt, wierden de schikkingen tot den voorgenoomen veldtogt van de Hollandsche zijde gemaakt, heirwaart verkondigdt, en 't Leger, doe alles gereedt was, in den aankomst der Lente naar Alkmaar afgezonden, zoo talrijk, zoo wel toegerust, dat men met reden staat kon maaken op eenen goeden uitslag.

Des Graaven Raadt nogtans inziende de haglijkheidt des Oorlogs tegen mannen, onwrikbaar van moedt, verhardt in de krijgsellenden, die, indienze hun gevaar bezeften, wanhopig stonden te vegten, (*e*) zogt hen door minnelijken aan-

(*a*) Procurat. in scriv. Graven 250. (*b*) stoke 146. (*c*) stoke 147. (*d*) Gesteldh. van Westvriesl. 9. 11, 12, 13. 54, 55. (*e*) Procurat. in scriv. Graven 251.

aanbodt van vergiffenis tot hervatting der gehoorzaamheidt te overreeden.

Maar de Eedelen, ten dien einde afgezonden, vonden onverzettelijk hen, die 't verlies van 't Leven gering agten by dat van hunne dierbaare Vryheidt.

De Graave deedt derhalven zyne Oorlogsbenden, in de Veste Torenburg en te Alkmaar geleegerdt, opbreeken, (*a*) en naaderen op eene vlakte by 't Huis Nieuwenburg.

Digt daar by lag het Dorp Vroone, (*b*) waar van de Velden, onder den naam Vroonergeest begreepen, van by Nieuwenburg af noordlijk aan zig uitstrekten ruim een half uur gaans ter breette van een vierendeel uurs. Het Dorp, uit enkelstaande huizen zaamengesteldt, besloeg (*c*) alleen den westlijksten zoom van de Geest, die tien voeten boven 't Zomerwaater verheeven is, en naar de einden en beide de zijden laager afloopt. Op 't midden van de Geest stondt de Dorpkerk. De (*d*) Vroonermeir bespoelde de Westzijde, 't Water van de Huigenwaardt de oostelijkste velden. Het overige was met laage gronden omringdt.

(*e*) Op deeze ruime velden van Vroon hadden de Westvriezen hunne kragten te zaamen gebragt om de Vryheidt, bouwvallig door de jongstgeleeden rampen, waar 't moogelijk, te schooren, en zig geheel der dwingelandye van de Hollandsche Graaven te ontslaan; houdende evenwel de Outdorpers zig naar hunne gewoonte onzijdig. (*f*)

Doe de Legers in 't gezigt van elkanderen waaren (*g*) gekoomen, werdt dat van den Hollander in slagordens verdeeldt. De eene, in Koggen gescheept, (*h*) en, langs de Waardt, zoo ik agte, omvaarende, gelandt aan 't noordeinde van de Geest, greep de Vriezen van agteren aan. De

 an-

(*a*) Procurat. in scriv. Graven 251. (*b*) Gesteldh. van Westvriesl. bladz 18. 27 (*c*) Gesteldh van Westvriesl bladz. 27, 28, 29. (*d*) Gesteldh. van Westvriesl. 27. (*e*) Gesteld. van Westvr. bladz. 37. 39, 56. stoke 147. Proc in scriv. Graven 251. (*f*) stoke bladz. 147. (*g*) stoke 147. (*h*) stoke 147. Gesteldh. van Westvr. 27.

anderen trokken tegen den Vyandt langs den rug van de vlakte, of langs de laager landen van de Agtergeeſt, naar de zijde van de Waardt geleegen, daar zy zig den weg moeſten baanen (*a*) door met ſtroo te vullen de Dellingen of Slooten, die daar ter afwaatering dienen.

Dus wierden van alle kanten aangevallen de Weſtvriezen, die, in twee Legertjes verdeeldt, geen oopen dan door de waapenen ziende, zig met de uiterſte dapperheidt verweerden.

(*b*) Hardnekkig was de ſtrijdt, en zoo heftig vielen de Zeeuwen aan op de eene ſlagorde der Vriezen, datze die verſtrooiden, en zig behouden voegden by de Hollanders, die van alle zijden toedringende eene geweldige ſlagting maakten onder hunne tegenſtrevers, die 'er meer dan drieduizendt mannen zaagen ſneuvelen. Meenigen, nog door de omgeleegen moeraſſen poogende te ontkoomen, vonden daar hun einde, zulx niemandt de tijding van de nederlaag aan zijne Landsgenooten kon brengen.

Op deeze Nederlaag volgde de verwoeſting van Vroone. (*c*) De Graaf deedt 'er den brandt inſteeken, en zelf de Kerk ſchijnt niet ongeſchonden gebleeven te zijn, dewijl die ſes jaaren daar na, in den Jaare dertienhonderdt en drie, is nedergeſtordt (*d*) volgens het opſchrift, dat op den hoek van den Kruisweg op 't Kerkhof pleeg te ſtaan, en dat sommigen ter aanwijzing van 't Jaar der verwoeſting willen brengen tegen het uitdruklijk getuigenis der Schrijvers, die op dien tijdt en digt daar by hebben geweeſt, uit welker Jaarboeken blijkt, dat den Vrooners dit ongeluk is overgekoomen op den zeven en twintigſten van Lentemaandt des Jaars twaalfhonderdt en zeven en negentig. (*d*)

Het Dorp is naderhandt herbouwdt; heeft nog in den Jaare veertienhonderdt en agtien zijne eigene Vreedemakers, die de

(*a*) Procurator in ſcriv. Graven 252. (*b*) Procurat. in ſcriv. Graven 252. (*c*) Stoke 147. (*d*) Geſteldh. van Weſtvrieſl. bladz. 50. 59. Duitſe Beka 186, 187.

Digitized by Google

de geschillen beslegtten, gehadt, en zijnen ouden naam Vroon, (a) die metter tijdt in dien van Sint Pankras is verwisseldt, daar 't, nog heeden in weezen, mee bekendt is. De Akkervelden zijn niet van naam veranderdt.

Groot was voor den Hollandschen Veldheer deeze overwinning, die een einde maakte van de magt eens Landschaps, zeedert driehonderdt jaaren vrugteloos bevogten.

Hy geen meer vyanden voorhanden ziende scheide zyn (b) Leger en trok te rug naar Alkmaar, van waar hy 't Lyk zyns Vaders met pragtige uitvaart naar Reinsburg ten grave deedt voeren.

De Kerkvoogdt van Uitregt, ziende den slegten uitslag van zijne preediking, de Westvriezen op 't uiterste gebragt, en noodzaakelijk te zyn voor de veiligheidt zijner Stigtenaaren een afwending te maaken aan de zegenpraalende waapenen, die de Hollander op den Uitregtzen bodem zoude kunnen brengen, onderneemt (c) ook de Oostvriezen door de list zijner welspreekentheidt te zijner hulpe te beweegen. De toezeg van vergiffenis der zonden, de noodt der bondgenooten, en het eigen belang der ligtgeloovigen deedt ligtelijk besluiten hen, die terstondt gereedt waaren met gewaapende vaartuigen naar den Waterlandschen oever te steeken. Zy derhalven onder 't beleidt van dien Kerkelijken zelf derwaardts aanzeilende ontmoeten by Monnikkedam de Oorlogskoggen der Waterlanders en Kennemers, die hen niet alleen 't landen beletten, maar zelf met hunnen aanvoerder voor 't geweldt van hunnen aanval de Zee deeden ruimen.

Tot dus lang was den Westvriezen nog eenige hoop ter herstelling overgebleeven. Nu, aanschouwende den deerlijken staat, daar hun Gemeenebest toegebragt was door de gedu-

(a) Zie de Vonnisbrief by de Vredemakers van Vroon gegeven in den jare 1418, hieragter ten bylage gedrukt. (b) Rymkron 148. Gesteldh. van Westvriesl. 58. (c) Rymkron. van de Heer Alkemade 153, 154. Gesteldh. van Westvriesl. blads. 59.

Digitized by Google

duurige Waatervloeden en nederlaagen, zeedert weinige Jaaren geleeden; ziende hun weerbaare manſchap geſneuveldt, het overſchot niet magtig den vyandt te beletten alles te vuur en zwaardt te verdelgen, geene hoop op hulp van buiten, hunne vryheidt in alle gevalle niet bewaarbaar dan door 't geduurig vergieten van 't bloedt hunner burgeren, en geene uitkomſt als door zig aan den Verwinnaar over te geeven; kiezen dan 't eenigſte dat hen overig was, zenden nog voor 't einde van 't Jaar twaalf honderdt zeven en negentig Gemagtigden af verzoening van verbondtbreuk te verkrygen, en betuigen eene volkoome onderwerping by Brieven, die van hunnentwegen door die van Hoogtwouder Ambagt, Dregtiger, Nydorper en Geeſtmanner Ambagt wierden bezeegeldt. (*a*)

Hen wierdt kwytſchelding toegeſtaan op beding van zig met al het hunne te ſtellen ter beſcheidenheidt van den Graave. De Weduwen der verſlagenen zelf hadden de helft van haare middelen over te geeven.

Zoo harde voorwaarden wierden den overwonnelingen, zoo men meendt, voorgeſchreeven (*b*) door beſtel van Wolfaard van der Veer, die van des Graaven wil naar zyn begeeren ſchikte.

En dit was het einde van de aaloude Vryheidt der Weſtvriezen; die van deezen tydt het begin hunner welvaart en opkomſt konnen rekenen. Want de ongeſtoorde bezittingen groeiden (*c*) zeedert teffens met het getal der Inwoonderen, ook door toevloedt van uitheemſchen, door een aanhoudende Vreede. De Dorpen dyden uit, en wierden eenige tot Steeden; en ook Alkmaar, naderhandt geen meer de Waapenplaats der Hollandſche Legers. En de onderworpelingen volgden van doe af vrywilliglyk de Graavelyke Heirtogten en belangen. (*d*)

Op den eerſten van Oogſtmaandt (*e*) van 't Jaar twaalf hon-

(*a*) Groote Kron. Div. XX. Cap. IX. Rymkron 153. (*b*) Voſſii Jaarb. 229. (*c*) Velii Kron. van Hoorn bladz 2. (*d*) Duitze Beka bladz. 196. Rymkron. van Alkemade. 185. 209. 222. Geſteldh van Weſtvr. 64 (*e*) Rymkron. 167. 168.

Digitized by Google

hondert negen en negentig wierdt Wolfaardt van der Veer, door 't verkragten van 't oppergezag, der voorregten en gemeene eigendommen, in den haat van edel en onedel geraakt, door 't woeden der opgestoove gemeente om gebragt.

Doe bleef 't Roer van Staat in handen van den wettigen Bezitter, te jong nog en onbedreeven om 't schip van 't gemeenebest, door de barningen en ontsteltenissen, onder dien geweldenaar ontstaan, geslingerdt in geruste haaven te brengen.

Ter hulpe derhalven en Voogdye van den Jongeling en van 't Graafschap wierdt Jan van Avennes, de naaste Bloedverwant, ervaarener Stuurman en geagt om zyne trouwe nog onlangs tot redding van den Lande beweezen, uit Henegouwen ontbooden. (*a*) Hy overgekoomen stelde ten eerste zyne Wakkerheidt ter ontdekking en betering van de feilen der misleide Jongheidt te werk; deedt de giften en overeenkomsten, die men haar had doen geeven of maaken, wederroepen en vernietigen, 't Graavelyk zegel breeken, het hernieuwde met nieuwe Zegels bekragtigen, en dus den Brief van onderwerping, door de Westvriezen in den Jaare twaalf honderdt zeven en negentig overgegeeven en bezegeldt, vernieuwen en herzeegelen op Zaterdag na den eersten van Slagtmaandt des Jaars twaalf hondert negen en negentig, doe zy (*c*) tot Alkmaar op nieuw de gedaane onderwerping en hulde bezwooren; en de Keuren, (*d*) hen al voorheenen gegeeven, wierden vernieuwdt, en door die van Alkmaar neffens de Haarlemmers, als getuigen die de nakooming kragt konden geeven, bezeegeldt. (*e*)

Avennes, duurende de loop deezer zaaken, de gemeente nog vol verontwaardiging over den manslag van Floris ziende, wist haar te beleezen om met hem en zynen Neeve een verbondt, ter verdelging der zaamengezworenen ten zevenden Leede, te maaken,

(*a*) Rymkron. 173. 174. 175. (*b*) Rymkron. 175. (*c*) Groot Kron. Div. XX. Cap. 9. geschiedh. van Westvr. 61. 62. (*d*) Rymkron. 175. (*e*) Handv. van Enkhuizen. en Handv. van westvr. M. S.

Digitized by Google

maaken, 't welk door Schepenen, Raadsmannen en de gemeene Poorters van de Steeden Dordregt, Middelburg, Zierikzee, Leyden, Delft, Haarlem en Alkmaar ontrent het midden van de volgende Wynmaandt wierdt bezwooren. (*a*)

Binnen weinig dagen na deeze verrigting vertrokken, Graave Jan naar Haarlem, daar hy den tienden van Slagtmaandt overleedt, (*b*) Avennes naar Vrankryk, van waar hy terstondt op verzoek der Hollanders, die hem 't Graafschap wilden op draagen, te rug kwam.

Hy omhelsde de gelegentheidt, en om de Opdragt te doen bekragtigen toog van Stadt tot Stadt (*c*) naar Dordregt, Leyden, Delft en Haarlem, en deedt zig hulden; ook zelf te Alkmaar, dat, meest altydt de zyde der Hollanderen hebbende gevolgdt, dus nu erkendt wierdt als niets van 't oppergebiedt, eigen aan alle Ingezeetenen, te hebben verlooren; mits de huldiging insloot, dat de Graave niet alleen voor Opperregter en Beregter der byzondere Gemeenschappen wierdt aan genoomen en erkendt; (*d*) maar hy ook zelf, moetende belooven hunne Regten en gewoonten te handhaaven, daar door hen voor Oppermagtigen, zonder welker toestemminge zyne Waardigheidt geenen grondt had, erkende.

En was 't Oppergebiedt in volkoome Vryheidt zoodaanig by de Ingezeetenen, dat, gelyk in de Geschiedboeken blykt, de Graave by hen verworpen of aangenoomen (*e*) kon worden; en zy, als Staaten des Lands, zonder iemandt te kennen mogten vergaaderen.

Alkmaar, gelyk regt hebbende, was dus ook van overoude tyden daar toe bevoegdt, en in die hoedanigheidt by vervolg zelf door de Edelen en Steeden erkendt; waar van de eerste blyk in de Gedenkboeken zig vertoondt op 't Jaar twaalfhonderdt ses en negentig, doe de Eedelen by 't leedigstaan van den

(*a*) Toetsteen van 't Gouds Kron. 178. Gouthoeven 352. (*b*) Rymkron. van Alkemade bladz. 175. en 176. (*c*) Stoke van Alkemade 177. (*d*) Gravel. Bediening XXIV Deel doorgaans. (*e*) Vossi Jaarboeken, XV Boek. bladz. 560.

den Graavelyken Stoel met de Steeden beraadslaagden en besllooten, uit elk der zelve, twee der voornaamsten, neffens hunne aftezendenen, naar Engelandt te doen trekken om den Graave Jan, den eerste van dien naam, ter beregting zyner bediening over te haalen, (*a*) want hoewel Alkmaar in dit geval, al zo min als eenige andere Stadt, niet uitdrukkelyk werdt genoemdt, is het niet te vermoeden, dat het, doe nog de bewaarplaats van 't Lyk van den verslaagen Floris, daar gebragt (*b*) om de Poorteren te believen; alreede aanmerkelyk door zyne Voorregten en versterking, en kort daar aan neffens Haarlem gekendt in 't bezeegelen van 't Verdrag der Westvriezen, (*c*) ook in die hoedanigheidt in 't opregten (*d*) van 't verbondt tegen den aanhang van Velsen, en verder in den rei der Steeden, die den Henegouwer hulde moesten doen, nu voorbygegaan zoude zyn, daar de reeden om die bezending te doen geweest is de voldoening aan de drift der Gemeente, onder welke de Alkmaarders te deezer tydt hebben uitgesteeken. (*e*)

In alle geleegentheden, daar 't algemeen aan geleegen was, is Alkmaar gekendt geweest. Over *kleine zaaken raadslaagden de Vorsten, over groote alleman* (*f*) al by den tydt van Tacitus, en onveranderdt staande 't Graafschap.

Doe de Keizerlyke Gravin Margriete (*g*) haar gezag overdroeg aan haaren Zoon Willem van Beyeren, en daar na toen hy tegen den zin der Hoekschen, die de Moeder aanhingen, in zyne Waardigheidt wierdt gesterkt en gehandhaafdt in de Jaaren dertien honderdt agt en veertig en een en vyftig; (*h*) ten tyde van Aalbregt van Beyeren in de (*i*) jaaren dertien honderdt ses en sestig en zeventig, en in 't Jaar veertienhonderdt vyftien, doe (*k*) Willem van Beyeren, zyne Dogter Jacoba tot zyne navolgster deedt verklaaren, wierdt Alkmaar

O wel

(*a*) Stoke van Alkem. 141. 142. (*b*) voor Bladz. 96. (*c*) Bladz 103. (*d*) Bladz. 103 104. (*e*) Bladz. 96. (*f*) Gesteldh. van Westvr Bladz. 25 (*g*) Gouthoeven 382. (*h*) Vertoog der Algemeene Vryheid Bladz. 9. 11. 17. (*i*) Voss. Jaarb. 432. 447. (*k*) Groote Kron. Div. XXVII Cap 20. Dappers Beschr. van Amsterd. 107.

Digitized by Google

wel duidelyk onder de ſtemmende Steeden geteldt. Des gelyks daar na in den jaare veertien hondert zeven en zeventig, doe de Graave Karel de Stoute was (*a*) verſlaagen; en op de dagvaart van vyftien hondert vyf en twintig, in den Hage(*b*) gehouden; en by verſcheidene gelegentheden, tuſſchen beiden gevallen.

Jan van Avennes, nu in de Graavelyke Waardigheidt bevestigdt, viel ten eerſten in eenen Oorlog tegen de Stigtzen, die met de Dood van den Kerkvoogdt wierdt geeindigt. Doe wert hy gewikkeldt in eenen Kryg met de Vlaamingen, die in Zeelandt met eene geweldige heevigheidt wierdt gevoerdt. (*c*) Duurende de haglyke wiſſelvalligheden des zelven wierdt Willem, zynen Zoone, door hem met goedkeuring der gemeente 't Veldheerſchap en 't bewindt van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt opgedraagen. De oorlogs ſtorm, doe heeviger opſteekende, verpligte den Veldheer Heirvaart met dubbele manſchap te gebieden. (*d*) De Kennemaren en Weſtvriezen trokken (*e*) met uigeleezene benden hem ter hulpe naar Zierikzee, waar binnen hy door den Vlaming wierdt bezet gehouden, terwyl de zelve Hollandt en Kennemerlandt vermeeſterde. (*f*)

Haarlem (*g*) egter ſtrekte ten lyfberging der vlugtelingen, tot dat Witte (*h*) van Heemſtede door toevloedt der Ingezeetenen de zaaken eenen keer deedt nemen, en, terwyl de Vyandt overal uitgedreeven wierdt, de Burgeryen, hem ten ſteunzel opgetrokken, naar Dordregt voerde, alwaar Willem, derwaards afgekoomen, met een vroolyk juichen door hen, en door de Vriezen en Kennemers werdt verwelkomdt. (*i*) Zeedert veranderde zodanig het krygsgeval, dat de jonge Legervoogdt eene volkoomene overwinning op den Graave van Vlaanderen bereikte. (*k*) Zyn Vader, in Henegouwen ziek leg-

(*a*) Gouthoeven 507. (*b*) Handv. Kron. 176. (*c*) Stoke van Alkemade 207. (*d*) Stoke 207. (*e*) Stoke 209. (*f*) Stoke 213. (*g*) Stoke 214. (*h*) Stoke 216. (*i*) Stoke 222. (*k*) Stoke van Alkemade van 235. tot 243. en 254.

Digitized by Google

leggende, de tyding daar van met blydschap ontfangen hebbende verliet dit Leven (a) in Oogstmaandt des jaars dertien honderdt en vier.

Willem van Henegouwen, in de Gedenkschriften met den bynaam de Goede bekendt, hadt hier door niet van nooden dan de huldiging te geeven en te ontfangen, en dus de alreede gedaane verkiezing ten Graaflyken Stoel te doen bezeegelen.

Hy beschikte zulks derhalven ten eersten in Zeelandt, toen in de Hollandsche Steeden, en eindelyk te Alkmaar.

De Westvriezen, daar als bewoonders van een aangewonnen Landschap ontbooden, deeden hem door hunne afgezondenen gewilliglyk den Eedt, en wierden zeedert met gelukkig gevolg tegen de Oostvriezen te velde gevoerdt. En deeze dingen zyn nog in 't jaar dertien honderdt en vyf verrigt.

In den jaare negen honderdt negentien zoude Dodo, Heer van Egmondt, hebben doen graaven eene Vaart van Egmondt naar Alkmaar, die, zo de Schryvers van laater eeuwen verhaalen, in den jaare dertien honderdt zeven door Arnoldt, Heer van Egmondt en Ysselstein, zoude vernieuwdt of verder uitgestrekt zyn; waar die geloopen heeft wordt niet gemeldt.

Doe ter tydt lag de Egmonder en Berger meir in eenen boezem begreepen, nog onbedykt, en kan het derhalven niet geweest zyn de hedendaagsche Vaart, die eerst in 't Jaar vyftienhonderdt ses en tagtig is gedolven; maar dit is 'er af te gissen.

Van 't Slot te Egmondt af ging, een stuk weegs Oostwaardt aan, een Bosch, beslaande zeventien morgen Landts. In een oude Kaart, voor de bedyking der Meiren gemaakt, vinde ik langs de Noordzyde van dat Bosch de Vaart aangewezen, strekkende tot aan den Egmonder meir, die gemeen lag met de Berger meir, in welke, onder meer andere Eylanden, Engelandt en 't Robons Bosch, nog heden bekendt, gelegen waaren. Benoorden deeze en bezuiden den Langerym en 't Wie-

(a) Stoke 258.

landt liep eene doorwatering, *het Egmonder gat* geheeten. Ontrent op die ſtreek daar nu de Lyn van Banſcheiding tuſſchen Alkmaar en Bergen in de heedendaagſche kaarten wordt gezien, uit de Bergermeir van regt neffens dat Gat af loopt Ooſtwaardt aan een Vaart, voor deezen de Langevaart geheeten, tot in een korter graft en voorts met een bogt tot by Alkmaar, daar eene Sluis heeft geleegen, de Quakelſluis genaamdt, dienende om 't waater van de Schermmeir de gemeenſchap met de gemelde Meiren te beletten. Deeze Vaart, loopende tuſſchen den Huiswaarder en Weeze-Polder door, meene ik dat te houden is voor de zelve, die door de boven genoemde Heeren is gegraaven.

Door middel van deze vaart konden de Egmonders gereeder Alkmaar hunne zeevis toevoeren, en allerleije behoeftens van derwaardts ſleepen, dan over Bakkum langs den Zanddyk, tot hier toe den eenigſten weg om van den Egmonder bodem af tot den vaſten grondt van den Limmer, Heiloo 'er en Alkmaarder geeſt te geraaken.

Of de fellen hongersnoodt, door natte Zomers, gedüurige Stormbuien en ſlegten groei van 't Veldtgewas veroorzaakt, die zig over alle de Duitſche geweſten uitſtrekte; en de Peſt door 't gebruik van onbekwaam voedzel daar op gevolgdt, die in 't jaar dertien honderdt en ſeſtien wel het derde deel der Europianen vernielde, den Alkmaarſchen bodem geraakt hebben, vindt ik nergens gemeldt.

Maar zulks belette niet, dat Ooſtwaardt van Alkmaar by eene Sluis, die in eenen inham van de Zuiderzee uitwaaterde, drie huizen wierden geſtigdt, die, eerlang van meerdere gevolgdt, het begin ſtrekten van 't Dorp, waar van metter tydt en ſpoedig de Gebuurſtadt Hoorn is voortgekoomen.

In den Jaaar dertien honderdt agt en twintig verdelgde 't vuur, op den vyf en twintigſten van Bloeimaandt by ongeluk onſtaan, de Kerk en 't voornaamſte deel der Huizen van Alkmaar.

West-

Digitized by Google

Westvrieslandt ondertusschen door een Inlandsche Vreede van veertig Jaaren zynen aadem hebbende gehaaldt, in welvaart en rykdom toeneemende, lokte daar door den uitheemschen hen met hunne Koopmanschappen te bezoeken. Vastgestelde Marktplaatzen waaren 'er egter niet. Elk vente zyne waar of zogt die, daar en wanneer hy wilde. Zulks, de aanvloedt van Kooper en Verkooper verspreidt en onzeeker zynde, de berekening der onderlinge handel en vertiering onzeeker was. Door de aanwyzing der Handelplaatzen en van den tydt, wanneer de wederzydtze winzoekers daar te vinden zouden wezen, groeide doorgaans de Welvaart; zulks uit de Handvesten en beschryvingen van verscheidene Steeden is af teneemen. Immers Willem, de vierde van dien naam, en de derde uit den Huize van Heenegouwen, gunde, in Wintermaandt des jaars dertienhonderdt en negen en dertig, *omme eirbaar der Poirte van Alkmaar* den Poorteren de vryheidt om *drie Jaarmarkten 's Jaars* te moogen doen houden, *ende elke Markte drie weeken dunrende*; de eene in de aankomst van de Lente, de andere in Hooimaandt en de derde in den Herfst. Vlaamingen, Brabanders en allen uitheemschen werdt toegelaaten daar ter markt te koomen, of te rug te keeren; mits alleen voor tol betaalende *van elken paird vier penningen, van elke Rind twee penningen Hollands; van ander Vee na gelyke dat 'er toebehoorde; van elken Laken onerhoeft agt penningen, en van allen Slapenden goede den honderften penning.*

Dat de Vlaamingen, Brabanders en Deenen te dien tyde de voornaamste koophandeldryvers in deeze Handvest uitzonderlyk werden genoemdt, doet zien, dat de toeleg was Alkmaar tot een Handelplaats te maaken. En zeeker zyne geleegenheidt kon een goedt gevolg doen hoopen. De Voormeir was eene gereede haaven; de Meiren, tot aan de Stede gemeen met de Zee, bevaarbaar voor koopmans kielen, doe gebruikelyk; ook om allerzydts de waaren van en naar de Dorpen te voeren. Terwyl Enkhuijzen nog geduurig door de Oostvrie-

Digitized by Google

zen wierdt ontrust, en Medenblik, gelyk nog heden, binnenlandsche vaarten gebrek hadt.

En de aanwas der Steede deedt zien, dat de Markten niet vergeefs waaren opgeregt, hoewel naderhandt de gestelde tydt om redenen werdt veranderdt.

Intusschen hadt het belang van den Koophandel haar gewikkeldt in een geschil met Dordregt.

Dat Stedeken was in 't Jaar twaalf honderdt negen en negentig door Jan den eerste begunstigdt met het Stapelregt der nederkomende goederen, 't welk, tot daar toe niet bekendt, verzette Hollanders, Kennemers en Westvriezen, die de bevoelen des Graaven aanzagen als bezwaarnissen, die men niet bevoegdt was hen op te leggen: en ter handhaaving der oude Vryheidt zaamenloopende, hielden overal tot vergelding van de bekommeringen der Dortenaaren, die met geweldt hun Voorregt wilden doen gelden, der zelver goederen en Scheepen (a) aan. Dit veroorzaakte eene bystere verwarring. Willem, de derde dier name, de Henegouwer, trok zig des wel aan, maar scheen 'er geen redden aan te weeten; of voordeel uit de twist beoogende verzuimde daar raadt voor te schaffen.

Doe bragten de twistenden, van de eene zyde Dordregt, (b) van de andere Alkmaar, Akersloot, Uitgeest, Wormer, en eenige Steeden als Haarlem, Leyden, Amsterdam en andere, hunne redenen ten Hoove voor den Graave 's Landts Opperregter, die, daar over met zyne Ridderschap en den Kerkvoogdt van Uitregt raadpleegende, van hen voor uitspraak kreeg, 't welk zy by bezegelden Brieve van den agtienden van Wynmaandt des jaars dertien honderdt vyf en twintig betuigden: *dat hy emmers die oudste Handvesten . . . . zoo zy spraaken na haaren daten hadt te houden.* En de oudste Handvesten waaren volgens verklaaring van Procurator, (c) en van Hertog Aalbregt van Beyeren, (d) daar na in 't Jaar dertien honderdt

(a) Procurator in Scriverii Graven 288. (b) Balen 498, 499. (c) by Scriverius 285. (d) Handv. van Alkmaar 14.

Oostzanen
Slooten
Tisp
Wormer
De Zaan
Star Meer
Westzaanen
Krommenye
Assendelft
HET YE
LAND
MER
Sparwoude
Spiring Meer
Uitgeest
Oud Haarlem
Het
Velsen
Het Sparen
Haarlem
Beverwyk
Kastricum
Velser slot
Breederode
t Huis te Kleef
Bloemendaal
Wyk op Zee

Digitized by Google

honderdt drie en negentig gedaan, die der tegenstreevende Steeden.

't Vonnis, daar op gevolgt, is my niet voorgekoomen; maar de Dortenaaren in den Jaare dertien honderdt zes en twintig (*a*) voortgaande de Ingezeetenen te overlasten, zoo werdt de Graaf te rade hen met een Heirtogt tot reeden te brengen. Zy, 't gevolg daar van voorziende, gingen aan de handt, dog ten koste van al hunne Voorregten.

Hoedaanig eene stilte daar ook op gevolgdt mag zyn, Willem de vierde, de zelfde die Alkmaar de jongstgemelde Handvest, daar men aanwas van Koophandel uit kon hoopen hadt gegeeven, herstelde niet alleen de Dortenaaren in hunne oude Regten, maar breide, in 't Jaar dertienhonderdt drie en veertig, (*b*) zelfs 't Staapelregt uit, beveelende, dat men alle Koopmans goederen, de Maaze inkoomende, te Dordregt ter Markt moest brengen; veroorzaakende dus beweegingen, die in geene Eeuw tot bedaaren konden koomen.

(*a*) Procur in Scriv. Graven 288. (*b*) Balens Dordregt. 441.

E I N D E

VONNIS

Digitized by Google

Digitized by Google

VOORRECHTBRIEF,

van BEVRYDINGH der

ALKMAARDERS

IN nomine Sanctæ et individuæ Trinitatis. Ego Florentius dei Gratia Hollandensium Comes Reputans mecum incertos humanæ fragilitatis Casus decrevi Iustis petitionibus assensum prebere, ut divinam miserecordiam in illo districto examine placabilem habere merear. Quapropter notum Sit omnibus, tam presentibus, quam Futuris Christi Fidelibus, quod dulcissima interventione bonæ memoriæ Adallardi abbatis Hecmundensem ecclesiam digne Regentis, Cujus donatio Ab Antecessoribus nostris Legitimè ad nos perlata est, Civibus Alcmariensibus illud Statuum, quod pro sepultura injuste

IN den naeme der heilige ondeelbaere Drieëenheyt. Ik Floris, door Godts genade, Grave der Hollanderen, de onzekere gevallen der Menschelyke broosheit by my overwegende, heb besloten op de billyke verzoeken myne toestemming te verleenen, op dat ik in dat streng gerichte magh verdienen dat de Goddelyke barmhartigheit my genadig zy. Waerom het aen alle kennelyk zy, zoo tegenwoordige, als toekomende geloovige van Christus, dat door de zeer vriendelyke tusschen spraak van den Abt Adallardus, goeder gedachtenisse, waerdigh Bestierder der Kerke van Egmont, wiens gifte

O *

* Zie hier voor op pag: 37.

injuste et immoderate magis Ab iis extorquebatur, quam dabatur, ad huc die præsenti perdonavimus, et deinceps in perpetuum per hanc chartam perdonatos esse volumus, ea tamen Conditione, ut decimas de omnibus Fructibus, quos eorum terra Protulerit, sicut ubique juste sit, sine ullo malo ingenio solvant, Insuper de pullis equarum, vaccarum, de gregibus ovium, porcorum et anserum, que jure debeant, adimplant, Excepto, quod in Cache vigesimum manipulum Fideliter Reddant, quod pro gratia, et non pro justia iis concessimus, Siquis vero, quod futurum non Credimus, successorum nostrorum, vel abbatum, vel Extraneorum, hoc testamentum infringere, vel aliquo modo immutare voluerit, iram dei, et omnium Sanctorum incurrat, et id, quod dicitur nunquam per-

gifte van onze voorzaten 't geregtelyk is over gebracht, wy de Alkmaarsche burgeren van die belastingh, dewelke voor de begraving meer onrechtveerdig en onregtmatig afgeperst dan gegeven wiert, nog op den huidigen dag hebben verschoont, en namaals, voor altoos, door deezen brief, willen verschoont te zullen zyn (Dog) evenwel met dit beding datze de tienden van alle vrugten die hun Lant zal voort gebragt hebben, zoo als het overal regtveerdig zy, zonder eenige quade vonds betalen. Daarenboven datze aengaande de Veulen Kalveren, Lammeren, Biggen en jonge Ganzen, het geenze naar regten schuldig zyn, voldoen Uitgezondert dat ze in Cache de twintigste schoof getrouwelyk opbrengen 't geen wy hun uit gunste, en niet naar regt, hebben toegestaan Dog

perficere valeat, sed cum Juda traditore Domini, et diabolo et Angelis ejus in die judicii, et cum his quorum vermis non morietur, et ignis non extinguitur, partem possideat. Qui autem hoc nostrum conservaverint praeceptum, gloriam et honorem, et benedictionem percipiant a domino, et misericordiam consequantur, et gratiam inveniant in auxilio opportuno, et ut istius nostrae Concessionis auctoritas stabilis et inconvulsa omni tempore permaneat, duos probos homines Embonem et Philgerum hoc Sacramento in paenam omnium fecimus Confirmare, dein hanc Chartam conscribi, et sigillo nostro, et dilectissimi deo nobisque Adallardi Abbatis praecepimus Corrobari, Huic rei pro testimonio interfuerunt dominus Abbas Adallardus: Meinolphus; Ulbodo, Wibrandus, presbyteri laici, Salo:

Dog indien iemant, 't welk wy niet geloven te zullen geschieden, van onze Opvolgers, of Abten, of vreemdelingen deeze uiterste wille verbreeken, of op eenige wyze veranderen wilde, dat die de gramschap Godts en aller Heiligen op zynen hals haale; en dat hy 't geen hy poogt, noit vermag uit te werken: maar dat hy met Judas den Verrader onzes Heeren, en den Duivel en zyne Engelen in den dag des oordeels, en met hun wier worm noit zal sterven en wier vuur noit uitgebluscht zal worden, zyn deel hebbe! Maar dat zy, die dit ons bevel zullen naargekomen zyn, lof en eer, en den Zegen van den Heere mogen verkrygen, en barmhartigheit mogen verkrygen, en genade vinden, en geholpen worden ter bequamer tyt. En op dat het gezag van deeze onze vergunning bestendig

en

lo: Ludolphus: Burchardus: Bertolphus: Abbo, Aliiq quam Plurimi, Hare etiam Conditionem ſtabilitam hi qui ſubter notantur, Super Reliquias ipſius Sancti Adalbarti Sacramento Confirmarunt, nunquam deinceps in perpetuum inviolandum, Thiedmer: Hera: Heroman Gerthorant: Thiderik: Hereman: Sybolt: Thidart: Sybolt: Sigereb: Bono: Broeter: Syta: Tydrik: Bono: Reinolt: Geldrik: Ubbo: Ritwert: Galo: Agget: Gerart: Nanno: Walfrydt: Tygert: Eggert: Etelgis: Hereman: Tilbrant: Walfrydt: Wygert: Entet Nanno: Hereman: Reinert Falco: Everger: Brocher: Bartout: Alnoch: Embo: Sydi: Everhert: Wybot: Etholmer: Nanno: Hetſel: Hildebrant: Sybolt: Ama: Hebeke: Reinart: Meinart: Tidrik: Gerbrant: Wibrant: Beyer:

en onveranderlyk te allen tyde mag blyven, hebben wy twee eerlyke mannen, Embo en Philger, door deezen eedt tot ſtraffe van allen, dit doen beveſtigen: daarna hebben wy geboden deeze bulle beſchreven, en met het Zegel van ons, en van den Gode en ons zeer geliefden Abt Adallart verſterkt te worden. By deeze zaeke hebben tot getuigeniſſe tegenwoordig geweeſt. De Heer Abt Adallart. Meinolp. Burghart. Bertolf. Abbo. en zeer veele andere. En dat ook dit beveſtigt beding noit na dezen, ten eeuwigen dage, zal geſchonden worden, hebben ook deeze andergeſchrevene, op de overblyfzelen van den Heiligen Adalbardus met eede beveſtigt, Thiedmer, Hera. Herman. enz. enz.

Dit is in't openbaar gedaan te Alkmaar, in de Kerk van den Heiligen Bloetgetuigen Lan-

Beyer: Heiinke: Meindek: Everhert: Tidrik: Reinbolt: Sacsperter: Otgier: Frederik: Folpertus: Wydrik: Havic: Herar: Gebat: Waſſo: Luna: Wiigardt: Ockeman: Berchot: Yvo: Adalph: Actum eſt hec publicé apûd Alcmere in eccleſia Sancti Laurentii martyris Coram innumerabil: multitudine ipſius Patriæ, Anno in carnationis Domini milleſimo Centeſimo decimo Sexto: Indictione nona, die decimo Septimo Calendarum Auguſti, Regnante quinto Henrico, undecimo imperii Sui anno Goudelboldi Trajectenſis Episcopi eccleſie anno epiſcopatus ſui tertio. Domini Addellardi abbatis anno duodecimo ſuſcepti Paſtoralis officii in dei nomine feliciter Amen.

Laurentius, in de tegenwoordigheit van eene ontallyke meenigte Inwoonders dier plaatſe in het jaar der Menſchwording onzes Heeren eenduizent een hondert en ſeſtien: de negende (Roomſche) indictie. Den ſeſtienden van Hooimaant. Onder de regering van (Keizer) Hendrik den vyfden, in het elfde jaar van zyn regering, in het derde jaar van het Biſdom van Goudebold, Biſſchop der Kerke van Uitregt, van den Abt Adellardus het twaalfde jaar van zyne Paſtorale bediening. In den naame Godts gelukkiglyk! Amen.

VONNIS.

Digitized by Google

VONNISBRIEF,

By Vreedemaakers van Vroon gegeeven in den Jaare 1418.

IC Pieter Jans zoen Scout van Vroon doe kond allen Luden. dat voir mi quam in t gherechte Jan van Alphen. Als een bode van miinre liever ghenadiger Vrouwe weghen van Holland ende claghede op ebburch Jan Gabkiins zoens wedue ende op haren rechten voecht of op die geen die daar met recht sculdich waer voir te voirantwoirden. die jegen hem ene dach van recht. aldaer opten Lande beteijkent ende bescceijden was. en̄ dair jegen hem verdaecht en̄ een weet dair of ghedaen was nae den recht van den Lande Als dat si besparret hadde een stucke Lands. dat vierendel vander Pol weijd. dat bilent heeft Boudiin Sijmons zoen op die een zide en̄ claes heinrics zoen op die ander zide dair wi dat recht op helden. dat ghelegen wair

P binne

* Zie hier voor Bladz. 100, 101.

Digitized by Google

binnē de ban van Vroon en̄ binnē der vrihede van Alcmaer. en̄ ſeide dat dat voirſz lant ſiin wair als een bode van miinre Vrouwe wegē tot miinre Vrouwē behoif en̄ dattet ebburch niet en beſtont ja woude ebburch of hoir rechten Voicht of ijemant van haren wege dair ijet wederſeggen. des woude Jan van Alphen als een bode van miinre Vrouwe wegē gaen an die gheen diet met recht ſculdich wair te wetē en̄ te ſceidē en̄ boet des dair ziin wed. en ſeide dat ſiin wed een wederwed hebbē zoude. of dat Ebburch en̄ hair rechte voicht ſiin woirde beleijen ſoude. alſoe verre alſt recht wair en̄ die vredemakers wiisden. des wart ghewiiſt met vonneſſe. dat ſiin wed een wederwed hebbe zoud of dat Ebburch ent haar rechte voicht ſiin woirde belijen zoude ſi en mochtet weren met beteren recht. doe dingde Jan voirſz binnē hoe langer tiit ſi ſculdich waer haer weer te doen. dat wart gewiiſt met vonneſſe de ene dach de anderen tot elken dage dwers nacht ten uter-

ſten

Digitized by Google

ften dage toe. eñ opte derde dag. doe dingde Jan van Alphen voirt. Alſoe alſt ſiin uterſte dag waer quaem Ebburch of hoer rechte voicht niet voirt. bi ſtaende werve bi clivender zonne dat ſi vellich waer. en dat hi ſiin clage ghewonnē hadde met recht. doe wiisden die Vredemakers waert nu kenlic. dat ſi ghedaecht waer als recht waer eñ had ſi een weet als recht waer eñ alſoe alſt hoir uterſte dach wair quam ſi niet bi ſtaenden werve eñ bi clivender zonne. dat ſi vellich waer eñ Jan voirghenoemt ziin clage gewonnē hadde met recht des was nu kenlic dat ic hair eñ haren rechten voicht jegen Jan van Alphen enē dag van recht beſceiden had op dat voirghenoemde Lant eñ jegen hem gedaecht eñ een weet dair an gedaen had naden recht vande Lande dair ſi noch haer rechte voicht niet voirt en quamen noch niet en voirſcene voir recht. doe dingede Jan voirſz voirt. alſoe als ſi noch haer rechte voicht niet voirt en quamen noch niet en voirſcenen. dat hi nae voir vonneſſe

Digitized by Google

siin clage en dat Lant voirsz met vollen recht gewonne had. en dat ic hem als een bode van miinre Vrouwe wege sculdich wair in de voirseide Lande te bannen en Ebburch en haren rechten voicht dair wt. en haer te verbieden van miinre Vrouwe wege. op haer Liif en op haer goet haer hant daer of te houden. en gheerde des een vonnesse. des wart gewiist dat ict hem sculdich wair te doen doe bannede ic Jan van Alphen dair in tot miinre Vrouwe behoef. ende Ebburch daar wt. en gheboet haer en hare rechte voicht van miinre Vrouwe wege op haer Liif en op haer goet haer hant van de voirsz Lande te houde en Jan voirsz dat rustelic en vredelic laete gebruken tot miinre Vrouwe behoef Doe dingde Jan van Alphen voirt. dat ic metten vredemakers hem sculdich wair ene brief daar of te bezegelen. ende dat wert hem ghewiist met recht. dat ik hem dat sculdich was te doen en om dattet mi met recht en met vonnesse over ghewiist wart. en dat dit aldus voir mi

mi met vollen recht besleten en gheent is ghe-
liic voirsz staet Soe heb in kenisse der wairheit
miine zegel hier aen gehangen Ende wie Sijmon
Aelberts zoen Wouter Herensz Hilbrant Claesz
Haijke Pietsz ende Isebrant Bonez om dat wi
hier bi over en an geweest hebben als vrede-
makers. en alle vonnesse gewiist hebbe nae den
recht van de Lande gheliic voirsz staet En selve
gene zegel en hebbe Soe hebben wi gebeden
Pieter Sijmonsz en Claes Lou. dat si desen brief
over ons bezegelen wille. En wi Pieter en Claes
voirsz. om bede wille van Sijmon Wouter Hil-
brant Haijke en Isebrant voirseit hebbben wi
onse zegele hier aen ghehange Int jaer ons Hen
dusent vierhondert ende achtien Op sinte
Mathys avont Apostel.

Digitized by Google

BLADWYZER

Der voornaamste

ZAAKEN.

A.

Asch

Dorpen

Digitized by Google

G.

H.

Hoog.

Digitized by Google

I.

K.

L.

Digitized by Google

Oorlogs-

P.

R.

S.

Digitized by Google

T.

V.

[illegible]

Digitized by Google

Winkel

Digitized by Google

ALKMAER

EN DESZELFS

GESCHIEDENISSEN

UIT DE NAGELATENE PAPIEREN VAN

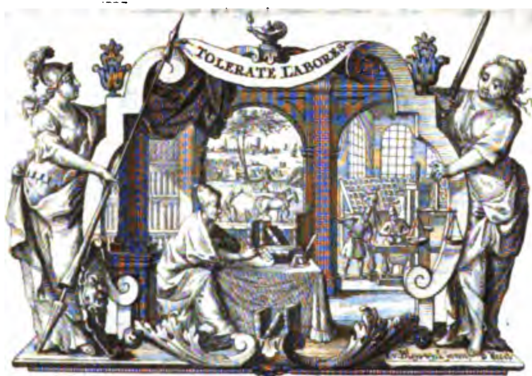
SIMON EIKELENBERG,

EN VEELE ANDERE ECHTE STUKKEN EN BESCHEIDEN.

BESCHREVEN DOOR

GYSBERT BOOMKAMP,

Met veele fraje Afbeeldingen.

TE ROTTERDAM,

By PHILIPPUS EN JAKOBUS LOSEL,

Boekverkoopers, MDCCXLVII.

(2)

Digitized by Google

AEN DE

EDELE GROOTAGTBAARE HEEREN,

DE HEEREN

CORNELIS VAN EIK
Mr. DIRK SEVENHUIZEN
Mr. EMANUEL RAS
Jonkhr. JACOB VAN-VEEN,

BURGEMEESTEREN EN REGEERDERS DER STADT

ALKMAER,

Wordt dit Deel der Beschryvinge van Alkmaer en deszelvs Geschiedenissen, in erkentenisse van hun Ed. Grootagtb. Hulpe en bevordering van dit

* Werk,

Digitized by Google

Werk, met beede van zoodanige verdere hulpe, als ter volkomene beschryving der Stad, welke het geluk heeft door Hun Edele Grootagtb. geregeert te worden, noodig zy

Eerbiedig aangeboden en toegewydt door

Hunner Edele Grootagtbare

DIENAAR en BURGER,

GYSBERT BOOMKAMP.

Alkmaer den
1 November 1746.

VOOR-

Digitized by Google

VOORBERIGT
AAN DEN
GOEDGUNSTIGEN
LEZER.

NAdat de ſchrandere, en ervaren SIMON EIKELENBERG, in het Jaer 1714. te *Alkmaer* uitgaf, de *Gedaente en Geſteltheid van Weſtvrieslandt voor den Jare 1300, en teffens den ondergang van het Dorp Vroone*, op dat het dienen zoude tot eene inleidinge van de Alkmaerſche Geſchiedeniſſen, die hy voornam te beſchryven, was'er een algemeen verlangen, om dat

werk

Digitized by Google

werk volbragt te zien; doch zyne Schilder- en Digtkonst, de briefwisseling met verscheide Oudheidkundige Liefhebbers, en zyn Ampt (groot deels hem hierom geschonken;) 't welk hem dagelyks op straet vereischte, nadien hem de toezigt over 's Stads zinlykheid in Plantagien, Wateren, enz. was aanbevoolen, waren oorzaken, dat hy niet naar zyn genoegen vorderen kon, en verwisselde het tydelyke met het eeuwige op den 4 November 1738. zonder iets meer uitgegeeven te hebben. Volgens zynen uitersten wille, moesten alle zyne aentekeningen van egte stukken, en al wat meer tot zyne beschryving van *Alkmaer* en deszelfs geschiedenisse diende, welken te samen een verzameling van 14 stukken in Folio en Quarto uitmaken, behalven verscheide losse Pergamenten, Papieren, Kaerten, Prenten, Tekeningen, enz. aengebooden worden aen de Edele Groot Agtbare Heeren Burgemeesteren dezer Stadt, op voorwaerde, dat hun Edele Groot Agtbaerheden daer voor zekere gifte aen den boedel doen zouden, en de beschryving van *Alkmaer* doen voltooijen en vervolgens ter Drukperse brengen. Terwyl deze zaak in beraed hing by de Edele Groot Agtbaren: (alzoo hunne Edele Groot Agtbaerheden hier veele zwarigheden in vonden) en ik met een der Heeren Burgemeesteren over 't werk in gesprek raekte, en my op 't aenraeden van eenige goede vrienden, die neffens my met den Overleedenen gemeenzame vriendschap hadden onderhouden, niet ongenegen toonde om zoo veel ik konde een beschryving van *Alkmaer* optemaken, zoo my de nagelate Papieren

van

Digitized by Google

van S. EIKELENBERG ter hand quamen, beloofde die Edele Groot Agtbaren Heer, zoo veel in hem ware, de Papieren en verdere stukken, en al wat meer daer by was, aen my te zullen bezorgen, onder beding, dat ik volbrengen zoude de Voorwaerdens, waer op de zaek aen Burgemeesteren was aengebooden. Kort daer na quam alles in myne handen, doch vond niets ter Drukpersse gereed, dan 't geen reeds in 't Jaar 1739. door my met een Regifter enz. voorzien, by den Boekverkooper Simon van Hoolwerf te *Alkmaer* is uitgegeeven, onder den Tytel *Alkmaer en zyne Geschiedenissen beschreeven door* S. EIKELENBERG *met Afbeeldingen;* en waer in *Alkmaers* eerste beginselen en Geschiedenissen tot na den Jare 1300 beschreven zyn. Na de dood van den Boekverkooper *Hoolwerf*, die met my tot de vervulling der Voorwaerdens zig verbonden hadt; was'er na een ander Boekverkooper omtezien, die 't werk met noodige Cieraden van Kaerten en Platen (voor welke laetsten de meesten schrikken; en ik voor my zelven reeds veel geld en tyd gespilt hadt,) wilde onderneemen; ondertusschen besteede ik myne leedige uuren tot het in ordre brengen, en in 't net stellen van S. EIKELENBERGS altewydluftige Verzameling, waer in hy agter een, al wat hy daeglyks hadt kunnen meester worden, of geleezen hadt, en eenigsints tot *Alkmaer* betreklyk was, had opgeteekent, zonder eenige order van tyden of zaken: De Regifters, die hy op zyne verzameling gemaekt hadt, zouden van groot nut zyn geweest, zoo dezelven volkoo-

Digitized by Google

men waeren geweest. Hier en daer hadt hy wel by zyne aenteekeningen eenige aenmerkingen tot wederlegging of staving gevoegt, maer niet dan spaerzaem, stellende dit uit, zoo ik meen, tot hy zelve zyn werk in 't net bragt. Hier by quamen my daeglyks nog bescheiden, onderrichtingen en authentique stukken in de handt, die regte Liefhebbers my mededeelden, en waer voor ik opentlyk myne verpligte dankzegginge betuige.

De Leezer zal hier uit kunnen begrypen, wat de woorden verzameling A, B. enz. onder verscheide bladzyden zeggen willen, namentlyk de verzameling van EIKELENBERG, en het geene door my daer by verzamelt is, onder deze verzameling zyn niet de minsten de *Aenteekeningen van Dirk Jacobsz.* en *Jacob Dirksz. Wynkooper*, zynde de eerste den 21 Maert 1550. overleden, en de laetste geweest Burgemeester en Raed van *Alkmaer*, en overleden in den Jare 1608. De egtheid van deezen en veele anderen is ons zeeker genoeg om dezelven te volgen; en de Schoolmeester *vander Woude* heeft in zyn Chronyk van *Alkmaer* in eenige gevallen *J. D. Wynkooper* geheel uitgeschreeven. Verders hebben wy ons van oorsponkelyke Handschriften van *Junius*, *Schriverius*, en andere geagte Oudheidskundigen bedient.

Agter deze Voorreden zal de Leezer vinden eene Verhandeling over *Alkmaers* Gelegentheid, voorheen kort en briefswyze my toegezonden van eenen, die met den overleden EIKELENBERG in daeglyksche vriendschap leefde, en nu dien brief nog een weinig heeft uitgebreidt tot stavinge van zyn gevoelen.

Wy

Digitized by Google

Wy die het ſpoor van onzen voorganger EIKELENBERG zoo na moogelyk, doch met ongelyke ſchreden, en minder ervarenheid gevolgt hebben, hebben ons met geene beuzeltael willen ophouden, maer ons ſteedts beroepen op tydgenootige Schryvers, of op autentique ſtukken, die de Leezer hier, zoo wy meenen, rykelyk zal vinden. Van de gedrukte Handveſten van *Alkmaer* in Folio 1667. neffens die van andere Noordhollandſche Steeden, hebben wy ons zoo bedient (ſchoon dezelven niet zonder feilen zyn, als wy met de Copiën, waar na zy gedrukt zyn, kunnen aentoonen) dat wy onzen Leezer den korten inhout in alle trouw hebben opgegeeven, verwyzende hem verder tot de bladzyde waer ieder handveſt geheel te vinden is; die nog ongedrukt waren hebben wy woordelyk opgegeeven, hoewel nu en dan de oude Schryfſtyl zoo wel ons als EIKELENBERG, die reeds verſcheiden had afgeſchreeven, heeft doen ſtilſtaen, en mooglyk wel eens eene kleene misſlag doen begaen.

Alles hebbende getragt te zeggen dat weetenswaerdig is, hebben wy ons echter der kortheid bevlytigt, want hadden wy alle Brieven, Opdragten, Verbinteniſſen en Belaſtingen tuſſchen Burger en Burger, Verkoopconditien en diergelyke Papieren, die onze voorganger EIKELENBERG ook in ontelbare meenigte verzamelt heeft, willen opgeeven, wy hadden een werk van grooten omſlag en weinig dienſt moeten uitgeeven, wy hebben daer 't ons ons nodig ſcheen, en de Stadt *Alkmaer* in 't gemeen raekte een kort gebruik van diergelyke ſtukken gemaekt.

 De

Digitized by Google

De onpartydigheid, die een Historieschryver past heb ik getragt overal te houden: misschien zullen sommigen verwondert zyn, dat ik in 't beschryven van 't beleg in 't Jaer 1573. verscheide Oudwyfs-vertellingen heb agtergelaten; doch de reede daer van is, dat wy niet zonder bewys iets aenneemen, en de ongegrondheidt van verscheide verhalen is hier en daer aengeweezen; (schoon veelen op den Vierdag des Ontsets, met opgesperden monde door de toehoorderen als zeldzaemheden worden aengenoomen.) Wy twyfelen niet of nauwkeurige liefhebbers zullen hier uit echte brieven en bewyzen verscheide omstandigheden vinden, die zy tot nu niet wisten.

Wil iemand ons werk over den heekel halen, en hier of daer op een Spel- of Drukfout vitten, hy zal ons ongevoelig vinden, als die ons daer aen niet stooren zullen, want wy hadden niet voor EIKELENBERG in zynen Hoofschen styl te volgen, waer toe wy vooraf wisten te kort te schieten (en ook daer mede aen ieder niet te zullen behagen,) doch wy tragten hem in zyne trouwe als Historieschryver in 't zog te volgen: hebben wy hier gefeilt, de waerheid verdonkert, omstandigheden ter zake dienende, vergeeten, den Leezer, wie hy zyn mag, zy zoo goed, dat hy hetzelve op eene vriendelyk wyze ons ontdekke, nooit zal hy iemand gereeder vinden om de dwalingen te erkennen, en opentlyk te herroepen, dan ons; heeft iemandt tot verbeetering en aenvulling van dit werk, of 't geen hy oordeelt te kunnen dienen tot de historie van den zeventiende of deeze agtiende Eeuwe, ofte tot

de

Digitized by Google

de beschryving van de publyke Gebouwen van de Stadt, zoo Godshuizen als anders, hy deele het ons spoedig en gulhartig meede: heeft iemandt iets tot de Levensbeschryvinge van geleerde en aenzienlyke Lieden en Konstenaren, die in *Alkmaer* gebooren zyn of geleeft hebben, wy zullen'er in 't volgende deel ons gebruik van maaken; en dewyl wy reeds een goeden en grooten voorraed hebben tot beschryving der Dorpen, Heerlykheden, en Bedykingen, in 't weereldlyke of Kerkelyke tot *Alkmaer* betrekkelyk, en daer onder (gelyk men 't noemt) behoorende, waer toe wy ook verscheide aftekeningen in gereedheid hebben, wy, die niet om geldt, maer uit liefhebberye schryven, zullen de daer na begeerigen tragten te voldoen, en onze helpers onze dankbaerheid opentlyk betoonen, gelyk wy ook by deezen gaerne gedaen hadden aen alle die Heeren, welken ons edelmoedig en gulhartig te hulp gekoomen zyn, waer onder verscheide lieden van aenzien, en Leeraers in Godts Kerk van allerley gezindtheden, alsmede deftige burgers van onze Stad en elders, doch hunne zedigheid gebiedt my hunnen dienst by naeme niet te noemen, verzoekende dan nu alleen hunnen bystand in 't vervolg; in 't byzonder, moet ik ook myne schuldpligtige dankbaerheid betuigen aen de Edele Groot Agtbare Heeren Burgemeesteren van deeze Stadt, die my ook ten gebruike hebben toegestaen de hier ingevoegde Plaet van den platten grond van *Alkmaer* geëtst door den grooten Philosooph en gadeloozen Kunstenaer *Cornelis Drebbel* 1597, van wien wy in 't volgende Deel breeder handelen zullen, zynde deeze

Plaet

Digitized by Google

Plaet (waer van ons ooit maer één afdrukſel voorquam) tot nu toe beruſtende geweeſt op de Kamer van de Ed. Groot Agtbare Burgemeeſteren dezer Stadt, welke Heeren en hier voor, en voor zoo veele andere aenbiedingen van ſtukken, in dit Werk voorkoomende, mitsgaders verſcheide onderrigtingen, niet enkel onze, maer aller burgeren en Liefhebberen Lof en dank verdienen. Het Regiſter, dat mogelyk eenigen te lang, anderen min zakelyk zal toeſchryven, is van eenen anderen opgeſtelt, ten einde men aanſtonds zien zoude, van welke Perſoonen en Plaatſen in dit Werk wordt gewag gemaakt. Dus veelen iets ter onderrigtinge hebbende gezegt, wyzen wy onze Leezers tot de beſchryving zelve, en wenſchen hun welzyn.

KORT

Digitized by Google

KORT VERTOOG

OVER

ALKMAERS GELEGENHEID,

Ter overweeging van het voorgebragte door *S. Eikelenberg* in zyne *Alkmaersche* Geschiedenissen, Bladz. 14--17.

I. Nadien het, behoudens vriendschap en zedigheid jegens nog leevende, en achting voor de overleedene welverdiende Schryvers, geoorlooft is in 't een en 't ander om zekere reedenen van hen te verschillen, kan 't niemand qualyk neemen, dat ik in 't stuk van Alkmaars gelegenheid afwyke van 't gevoelen van mynen grooten vriend en aanspoorder ten onderzoek van de Vaderlandsche Oudheden en Geschiedenissen *Simon Eikelenberg*.

II. Ik behoef my in deezen niet optehouden met *Alkmaers* Poolshoogte, die 15 Roeden bezuiden de groote Kerk gepeilt is 52 graden, 38 minuuten en 34 secunden Noorderbreedte. Onnoodig is 't hier te spreeken van den Professor Snellius te Leiden, die buiten die Stad volgens de driehoekmeetinge, *Alkmaer* stelde een graad of 28500 Rynlandsche Roeden, of 55100 Parysche Toises van Bergen op den Zoom afgeleegen te zyn, doch welke meetinge de Heer *de la Hire*, Lid der Koninglyke Academie der Weetenschappen te Parys by nader onderzoek bevonden heeft niet nauwkeurig te zyn (*a*).

III. 't Zoude ook overtollig zyn hier te gewagen van *Alkmaers* grootte, welke by onzen tyd volgens meeting bevonden is, dat de omtrek op de Binnevesten uitmaakte 900 Rynlandsche Roeden; maar

(*a*) *Suite des Memoires de Mathematique & de Physique* 1718. gedrukt te Amst. by P. de Coup 1723. in Duodecimo.

**

maar de omwandeling langs de Buitencingels van de Boompoort zuidtom tot aan de Schermerpoort 1050 Roeden; de grootste lengte binnen de Stad van de Geester- tot de Schermerpoort, (verschillende deeze lengte weinig van agter de Geest tot de Boompoort) 340 Roeden; maar de grootste breedte van 't kleine Bolwerk agter de Luthersche Kerk aan de Baan- of Zandsloot tot de Bokkesluis, of van de Nieuwlander- tot de Vriesse Poort 180 Roeden, waaruit *Alkmaars* geheele grootte gemaklyk is optemaaken.

IV. Ook hebben wy niet te zeggen, waar thans *Alkmaar* zoo in zitting der Staaten, als in Verpagtingen der Gemeenelands middelen onder behoore; 't is bekent, dat die Stad nu gereekent wordt d'eerste Stad van Westvriesland en 't Noorderquartier te zyn, en dus afgescheiden van Holland en Kennemerland. Doch in de Kerklyke verdeeling Haarlem en Kennemerland, Amsterdam en Amstelland gebragt zynde tot het Synodus van Noordholland, heeft *Alkmaar* in rang of ordre echter ook de eerste plaats; maar naar de oude verdeeling der Roomsgezinden behoorde *Alkmaar* onder het Dekenschap van Kennemerland (*a*), en is afgescheiden van die van Amstelland en Westvriesland (*b*).

V. Doch of d'Alkmaarsche grond voorheen een deel geweest zy van Kennemerland of van Westvriesland valt zwaar te beslissen, en dit alleen zal het voorwerp van ons onderzoek in deezen zyn.

VI. Veelen zeggen, dat Alkmaars grond tot Kennemerland behoort, en dat de Stad met haar Oostereinde aan Westvriesland stoot, waar van de Vriesse Poort den naam zoude dragen; anderen meenen Westvriesland eerst te beginnen aan de Halvemaansbrug (*c*), en dat dus deeze plaats behoorde onder het gebied der Graaven van Holland als Heeren van Kennemerland: dus wordt ook 't Kasteel Nieuwburg gezegt gestigt te zyn op den ingang van Vriesland (*d*).

VII.

(*a*) F. H. van Huessen, Oudh. van Kennemerl. I. D. pag. 17.
(*b*) De plaatsen onder 't Roomsch Dekenschap van Amstelland behoorende, ziet by den zelven Schryver II. D. pag. 85. en die van Westvriesland, pag. 317.
(*c*) Sierik Siersma, Beschryving van Alkmaar te vinden in eenige Exemplaren van Blaauws Steedeboek.
(*d*) L. Smids Schatkamer op 't woord Nieuwburg.

Digitized by Google

VII. Onze vriend *Eikelenberg* was ook voorheen van die gedagten, want hy ſtelt (*a*) dat men Weſtvriesland zeer naby dus kon bepaalen, als men van de Schardammerſluis een Lyn trok tot Alkmaar, en van daar weêr tot Petten, en dat tuſſchen de twee Lynen en de Noord- en Zuiderzee Weſtvriesland lag; en ſtelde dus den geheelen Beemſter, en een deel van de Schermer buiten het oude Weſtvriesland, en plaatſte de Weſtvrieſen over den Beemſter, Schermer en Heer Huigen Waard (*b*), en ſluit dus Alkmaars grond buiten Weſtvriesland, want hy noemt Alkmaar den Noordereindpaal van Kennemerland (*c*), en in 't Regiſter van zyn ſtaat van Weſtvriesland ſtaat duidelyk Alkmaar een eindpaal van Kennemerland; ja in zyne Alkmaarſche Geſchiedeniſſen getuigt hy zelf, dat Weſtvriesland lag van Kennemerland afgeheinigt door breede Waterboezems, die alleenlyk des Zomers op twee plaatſen engen toegang geeven (*d*), waarvan een tuſſchen Krabbedam en de Duinkant over 't Reekerwedde (*e*).

VIII. Nogtans herroept hy in 't zelve werk opentlyk zyn voorgaande gevoelen, en beweert, dat Alkmaar niet in Kennemerland legt, beroepende zig ook op eenige plaatſen van oude Schryveren, en Papieren, daar Alkmaar aan Weſtvriesland wordt toegeëigent (*f*). Dit gevoelen had hy ons by zyn leeven meenigmaalen gezegt, en de tegenwerpingen, die hem gemaakt wierden en zyne antwoorden, vindt men in dat zelve werk (*g*), en 't ſchynt my toe dat Eikelenberg tot dit gevoelen eerſt is overgegaan door 't gezag van den Profeſſor A. Mathæus, die in zyne aanteekening op de duitſche Beka (in Analectis T. 3. pag. 56. van den druk in Quarto) om de plaats van Stoke hier Lid xxx te onderzoeken, Alkmaar aan Vriesland toeſchryft.

IX. Wanneer Wy in 't Jaar 1736. met hem omwandelden, gelyk meermaalen gebeurde, wilde hy ons met den vinger aanwyzen de oude ſcheiding tuſſchen Weſtvriesland en Kennemerland, in deezer

(*a*) Gedaante van Weſtvriesland pag. 9. Lid 36.
(*b*) Gedaante van Weſtvriesland pag. 10. Lid 42.
(*c*) P. 1. Lid 1. (*d*) Eikel. Alkm. Geſch. pag. 40.
(*e*) Weſtvriesland pag. 20, 55. (*f*) Alkm. Geſch. pag. 14, 15.
(*g*) Pag. 16, 17.

zer voege; dat Kennemerland liep langs de Schermer tot aan het tegenwoordig Seggelis, van waar het tusschen de Voor- en Agtermeer quam tot aan het einde van het Alkmaarsch Hout by de Nieuwpoort, (daar nu omtrent ook eindigt het Rechtsgebied van den Bailjuw van Kennemerland) van daar langs den gantschen buitenweg van dat Hout (*a*) tot aan de Snaremanslaan bezyden de Herberg Jerusalem, die Laan door en verder over de Weezepolder tot aan den Hoornschen weg, van daar Noordop met verscheide bogten naar Petten; en stelde dus al wat ten Zuidweste en Noorde van het Hout aflegt, en ten Oosten van de Snaremanslaan, en zoo verder tot Kennemerland te behooren, en dus van omtrent de Vriesse Poort af, tot Petten toe, het noordelykste gedeelte van Kennemerland zig uitteſtrekken, terwyl hy Alkmaar en deszelfs Hout beweerde tot Westvriesland te behooren.

X. Maar wy voor ons kunnen nog door Eikelenbergs voorgebragte reedenen, nog door de oplossinge der tegen hem gemaakte zwaarigheden overreedt worden Alkmaar in zyn eersten opkomst op Westvrieschen bodem te plaatsen, in tegendeel beweeren wy tegen hem, dat Alkmaar op Kennemerlandschen grond lag, en tot omtrent het Jaar 1300. tot Kennemerland behoort hebbe, maar naderhand volstandig Westvriesland is toegekeurt, 't gebeurt doch dikwils dat sommige plaatsen het eene Landschap worden onttrokken, en een ander ingelyft; zoo dat men hier ook wel te onderscheiden heeft waar Alkmaar eigentlyk legt, en eerst onder behoort hebbe, en waar het naderhand toe gekomen of by gevoegt zy.

XI. Vooreerst stel ik vast dat Alkmaar op Kennemerlandschen bodem lag, 't welk ik bewys; wyl het met Limmen, Oesdom, Hyloo en de Nieuwpoort op denzelven Zandbult legt (*b*), en dus aan het vaste Land der Kennemers, welke Zandbult zig tusschen verscheide

(*a*) Ik zie in de Kaart van Alkmaar door C. Drebbel gesneeden, en in dit werk gevoegt, dat daar omtrent een Vriesche weg gelegen heeft, doch daaruit volgt niet dat die weg de scheiding was tusschen Kennemerland en Westvriesland, maar veel eer dat het de weg naar of tot Vriesland was, gelyk zoo veele wegen de naamn draagen van 't Land waar na toe zy gaan.

(*b*) Eikel. Geschied. van Alkmaar pag. 4.

Digitized by Google

verſcheide Kennemerlandſche Meeren en Poelen verheft, gelyk Eikelenberg zelf zegt (*a*), *een gedeelte van Alkmaar is geleegen op 't Noordeinde van deezen langwerpigen Zantheuvel, die zig midden tuſſen de Kennemerlandſche Meeren en Poelen verheft*: door dit gedeelte van Alkmaar de eerſte beginzelen en dus 't oudſte Deel der Stad te verſtaan, geleegen rondomme de groote Kerk (*b*), want Alkmaar zig Ooſtwaards willende uitzetten, is de grond daar toe voor een groot deel uit de wateren opgehaalt.

XII. Ten anderen bewys ik zulx, wyl Alkmaar, of liever de Zandheuvel, waarop Alkmaars eerſte beginſel was, aan de Zuidt, Ooſt en Noordkant omheinigt was met zoo veel meeren en Poelen, die te voren met elkanderen gemeenſchap hadden, en Alkmaar van de Weſtvrieſſchen afzonderden, als de Schermer, (voorheen alleen door kleine Eilandtjes van de Heer Huigen Waard afgeſcheiden) Agtermeer, Voormeer, Zwynmeer, welke Zwynmeer en Voormeer langs de Poel, die thans de Weezenpolder is (*c*), tuſſchen Huiswaard en de Stad geleegen met de Egmonder en Bergermeren gemeenſchap hadden, en deeze laatſte Meeren volgens Eikelenberg de Duinval en 't Regenwater door de Voormeer in den ruimen kolk van de Schermer pleegen te ontlaſten (*d*), zoo dat men volgens Eikelenberg zelf Alkmaar Weſt, Noord en Ooſtwaart door de wateren van Weſtvriesland ziet afgezondert.

XIII. Ten derde beroepe ik my op de Kaart van Eikelenberg zelf ontworpen, om Weſtvriesland voor de bedykingen, of liever zoo 't was omtrent het Jaar 1300 te vertoonen, geplaatſt in zyne gedaante van Weſtvriesland, en Alkmaarſche Geſchiedeniſſen, waar uit men zoo klaar als den dag zien kan Alkmaars grond tot Kennemerland te behooren, en van Weſtvriesland in 't gemeen, en van Geeſtmanner Ambagt in 't byzonder afgeſcheiden. En vergelyk met die Kaart zyne gezegdens in Weſtvrieslands geſteltheid Lid XXXIX. en volgenden, daar hy van de Schar die by Schardam uitliep tot aan de

(*a*) Alkm. Geſchiedenis pag. 8. (*b*) Alkm. Geſchiedenis pag. 7. 13, 14.
(*c*) Alkm. Geſchiedenis pag. 6.
(*d*) Geſt. van Weſtvriesland pag. 16. Lid 64.

Digitized by Google

de Zype, de wateren, die Westvriesland van de Zeevank, Waterland, Kennemerland en Geestmanner Ambagt afscheidden, aan een knoopt, en Lid XLIII. telt hy op de kleine Meeren, die Alkmaar voorheen genoeg van Geestmanner Ambagt afsneeden, als de Voormeer (die 1480. zig nog tot aen de Miendt uitstrekte (*a*) en waerin door een Gragt, thans de oude Hoornsche Vaert genaemt, de Bergermeer zig ook ontlastte (*b*)) de Zwynmeer die volgens zyn Kaertie van 't oud Vroonen geplaetst in zyn Westvriesland pag. 38. uitliep in de Vroonermeer, die weêr in de Daelmeer, en die in Marenwaerder Meer terwyl de Kleimeer, Diepsmeer, Grebbemeer, 't Jaerlingsmeer, Kerkmeer, Dergmeer en Debbemeer Noordop in Geestmanner Ambagt waren, leggende tusschen de zeeven laetstgemelde Meeren, en de Bergmeer het Reekerwedde, van de Zyp tot de Daelmeer en Koedyk zig uitstrekkende, gelyk in zyne Kaert van 't oude Westvriesland kan gezien worden (*c*), uit al het welke ten klaerste blykt, dat Alkmaers grond door de Meeren, Poelen, Wateren en Wedde, gelyk die van Kennemerland, van Geestmannerambagt en zoo ook van Westvriesland was afgescheiden. Ik behoef dan geen gebruik te maken van de Rivier of liever beeke Kinhem van Alting in zyne Kaerten gestelt, uit de Schermer (voorheen een met de Waerd) naer de Vroonermeer en van daer naer Petten zig uitstrekkende, en van veelen geagt de Scheide tusschen Kennemerland en de vrye Vriesen. Ik weet wel, dat Eikelenberg (*d*) Kinhem lochent een waterstroom geweest te zyn, doch toen was Klaas Kolyn nog niet uitgegeeven, die zoo duidelyk van de beeke Kinhem spreekt, en dezelve stelt als de Noordereindpael van 't Rechtsgebied, dat Karel d'Eenvoudige in 't Jaer 922 aen Graef Dirk opdroeg (*e*), doch ik wil my met zoo duistere zaken thans niet ophouden, en moogelyk ben ik reeds te langwylig, wyl Eikelenberg zelf toestemt, dat Alkmaers grond onmiddelyk aen die van Kennemerland

(*a*) Eikel. Alkmaar pag. 7. (*b*) Eikel. Alkmaar pag. 9.
(*c*) Ziet ook Eikel. Alkmaar pag. 84, 85.
(*d*) Gedaante van Westvriesland pag. 89.
(*e*) Ziet K. Kolyn vers. 485, 486. in Dumbars Analecta II. D. pag. 261.

Digitized by Google

land is gehegt, en door breede Waterboezems, de Waerd, Schermer en anderen van d'overige Vriezen afgeheinigt was (*a*).

XIV. Maer hadden dan de Westvriesen over de wateren, die hen van de Kennemers scheiden, een stuk Lands op den gemelden Zandbult als het hunnen in bezit genoomen, om daer een sterkte tegen hunne vyanden de Kennemers te hebben? waar blykt dit? 't kan niet zyn, wyl de Westvriezen zig alleen agter hunne wateren als de beste Vesting en Sterkte vertrouwden (*b*), en zoo het al geschiedt is, hoe hebben doch de Westvriezen die plaets, die maer een open Dorp moet geweest zyn, want tot het Jaer 1300. zyn'er geen bemuurde Steden in klein Vriesland geweest, als Eikelenberg ook erkent (*c*), tegen hunne vyanden de Kennemers, met welken zy tot op dien tyd in geduurige twisten en Oorlogen leefden, kunnen handhaven, daer Voormeer, Zwynmeer, Egmonder en Bergermeer en andere lage Landen hen daar van afscheidden, en in tegendeel de Kennemers den zelven Zandbuld, waerop Alkmaer legt, bewoonden; te Scheep kan dat niet geschiedt zyn, wyl de Westvriezen niet gewoon waren Scheepen te gebruiken (*d*).

XV. Doch 't geen my 't sterkste bewys van allen dunkt, is dit, zoo Alkmaer eene Westvriessche Stad was, waerom hebben dan de Kennemers nooit, maer de Westvriezen altyd, Alkmaer beschadigt, vol is Eikelenbergs Alkmaersche Geschiedenissen van de quellingen, die de Westvriezen den Hollanderen en Kennemers aendeeden; lang, doch vergeefs, heb ik gezogt om een bewys te vinden dat Alkmaar ooit of ooit voor 't Jaer 1300 van de Kennemers qualyk behandelt is, of de Alkmaerders zig met de Westvriezen tot leed of oproer tegen de Graven van Holland verbonden, in tegendeel Alkmaer is als de Burg van de Hollandsche Graven tegen de Westvriezen geweest, daerom ook in den Jare 1255. door 't Slot Toorenburg van Koning Willem tegen de Vriezen gesterkt (*e*), en naderhand door de Slooten Nieuwenburg en Middelburg, die Graaf Floris de V. 1286. of 1287. bouwen deedt (*f*), wanneer hy ook door 't

ma-

(*a*) Eikel. Alkmaar pag. 16. (*b*) Eikelenb. Westvr. Lid 211. en 212.
(*c*) Westvr. pag. 22. Lid 88, 89, en 90. (*d*) Eikelenb. Alkm. pag. 22.
(*e*) Eikelenb. Alkm. pag. 78. (*f*) Eikelenb. Alkm. pag. 90-92.

Digitized by Google

maken van een nieuwen weg, nu de Munnikeweg genaemt, van Torenburg by Alkmaer af, tot aen Oudorp (*a*), Kennemerland aen Westvriesland hegte.

XVI. Wil men hier tegen inwerpen, wyl Alkmaer zoo na lag aen de Kennemers, en zoo afgescheiden van de Westvriezen, was die plaets verplicht om of onzydig te blyven, of het met de Kennemers tegen de Westvriezen te houden; dan antwoord ik, dat zeggen zonder bewys in de Historien niets geldt, ten zy men van alle nauwkeurige berigten versteeken zynde, uit omstandigheden en gevolgen de zaek kan afleiden, en dan nog is zulk zeggen maer eene gissinge, die wyken moet voor meerdere ontdekkinge. Nu vindt ik nergens een gedrag Alkmaer, dat naer onzydigheid gelykt, maer die Stad altoos 't voorwerp van der Westvrieschen wrok en een sterkte tegen hen voor de Kennemers.

XVII. Is nu Alkmaer een Westvriesche Stad en op Westvrieschen bodem gelegen, volgens Eikelenberg, doch altoos van de Westvriezen gequelt, en weêr die op haer beurt aenvallende met de Hollandsche Graven, wat zal daer anders uit volgen, dan dat uit de Geschiedenissen klaer blykt, dat echter die Stad tegen hare eigene Landzaten de Westvriezen geduurig zig hebbe aengekant, en der Kennemers en Hollanderen zyde gehouden. O heerlyke lof voor Alkmaer! welk dan part nog deel heeft aen den lof den Westvriezen eigen, die zig eertyds zoo onverwinnelyk, zoo strydbaar; zoo hardnekkig voor hunne vryheid tegen den inbreuk der Hollandsche Graven toonden, als wel eer de Bataviers tegen 't geweld der Romynen (*b*).

XVIII. Ik meene dan uit al het voorgezegde te mogen besluiten, dat Alkmaers grond voorheen tot Kennemerland behoort hebbe, en dat die plaets daerom ook geduurig de zyde der Hollandsche Graven als Heeren van Kennemerland tegen de Westvriezen gehouden heeft, tot dat de laetsten op 't einde der dertiende Eeuwe onder de gehoorzaemheid der Hollandsche Graven gebragt zyn; en dat van ouds het Noorderdeel van Kennemerland bepaelt zy geweest tusschen de Noordzee, de Zype, Petten, het Reekerwedde tot Koedyk, van daer

(*a*) Eikelenb. Alkm. pag. 91. onder aan.
(*b*) Eikelenb. Westvr. pag. 1. Lid 1.

Digitized by Google

daer tot het Bergermeer, dat door de oude Hoornsche vaert in de Voormeer (ziet hier Lid 13) zig ontlaste, en welke door 't Seggelis in de Schermer uitliep, en door Starnmeer en Zaen in 't Ye uitvloeide, en dus Alkmaers grond daerin begreepen.

XIX. Vraagt nu iemand, hoe het bykoome, dat men *Alkmaar* volgens de bewyzen van *Eikelenberg* opgegeeven en vervolgens te melden, aan Westvriesland vind toegeschreeven, en nu gantsch en gaar van Kennemerland is afgescheiden; ik antwoorde, als men nagaat ons gezegde Lid xv. en de geschiedenissen van de Hollandsche Graaven Koning Willem, zyn Zoon Floris den V. en zyne Opvolgers, dan zal men weeten, dat de Westvriezen, die tot de tyden deezer Graaven altoos hardnekkig zig gestelt hadden tegen de Graaven van Holland, van Koning Willem heftig zyn aangetast, die 1252 een verblyfplaats voor zig te *Alkmaar* had doen bouwen (*a*), om nader by de hand te zyn, 1254 wierden zy streng bevogten (*b*) en geslaagen; 1255 beteugelde Willem in 't byzonder de Vrooners (*c*), en stigtte te *Alkmaar* 't Slot Toorenburg, en maakte een weg van zyne Woning tot aan 't Slot Toorenburg, wordende die weg de Dyk heeden binnen *Alkmaar* genaamt, doch sneuvelde in 't begin van 't Jaar 1256 in zynen togt tegen de Westvriezen by Hoogwoud.

XX. Zyn Zoon en Opvolger Graef Floris de V, in wiens kindsheid 1268 de Kennemers, Kennemervolgers en Waterlanders tegen de knevelende Hovelingen opstonden, waarby zig de Westvriezen toen voegden, om zig ook op hunne vyanden te wreeken (*d*), tot Manlyke Jaren gekomen zynde, besloot 1272 's Vaders dood op de Westvriezen te wreeken, en tragtte zig een weg te banen tot hen (*e*), doch stiet het hoofd, weshalven hy 1282 te Scheep in Drechterland de Westvriezen op 't lyf stortte, stigtte het Slot te Wydenes, 't geen de Westvriezen te vergeefs tragten te hinderen, doch sloegen een bende Alkmaarders (*f*), maar de Graaf bemagtigde 1286 door Oorlogskoggen onder beleid van Dirk van Brederoede de Eilanden der Westvriezen, die gedwongen wierden zig overtegeeven en Gy-

(*a*) Eikelenb. Alkmaar 64. (*b*) Ter zelver plaatse.
(*c*) Eikelenb. Alkmaar pag. 78. (*d*) Eikelenb. Alkmaar pag. 83.
(*e*) Eikelenb. Alkmaar pag. 85. (*f*) Eikelenb. Alkmaar pag. 89.

Digitized by Google

zelaars ten onderpand der onderwerping te laten volgen (*a*), de Graaf voorhebbende de Westvriezen geheel en al onder te brengen, rukte in Westvriesland om zig dat als een Wingewest te onderwerpen, en stigtte 4 geweldige Burgten, en liet van een der zelven Nieuwenburg geheeten, een weg maken tot Torenburg by Alkmaar gelegen (*b*), waardoor hy den Alkmaarschen bodem vast maakte aan den Oudorper Geest, en dus Kennemerland aan Westvriesland, en stigte daar ook 't Slot Middelburg, vervolgens Eenigenburg op de kant van de Zyp op eene Stede Nieuwendoorn geheeten:

XXI. De Vriezen dus ziende hunnen bodem aan den vyandlyken gehegt, boven dien hunne toegangen, om ooit in Kennemerland of Holland te kunnen stroopen, door sterktens bezet, begonnen 't hoofd in den schoot van den Graaf te vleijen, en maakten vrede met hem op 't Slot Torenburg den 20 January 1288 (*c*), en welke Westvriezen met den Graaf verdroegen meldt Eikelenberg (*d*), doch onder deeze is Alkmaar niet te vinden, wyl geen Westvrieze plaets was. De Voorwaardens meldt ook Eikelenberg, waarvan de voornaamsten, Onderdanigheid aan den Grave en zyne Nakomers, en op zyn bevel ter Heirvaart te trekken (*e*), vervolgens onderwierpen zig die van Dregterland, en de Graaf deedt in Westvriesland verscheide wegen maken, om altoos een gereeden toegang van plaats tot plaats te hebben (*f*), en mogelyk, ja waarschynlyk zyn toen eerst de Huyzen van Wydenes en Medenblik getimmert; en de Huigendyk gemaakt langs de Oterleeker Eilandtjes tusschen de Waart en Schermer gelegen, van d'Oudorper Geest tot aan Rustenburg: hier mag ik dan met Eikelenberg zeggen dat dus de Hollanders een open weg kregen tot den bodem van hun Wingewest Westvriesland, en d'Alkmaarsche grond gehegt aan die der Westvriezen (*g*).

XXII.

(*a*) Eikelenb. Alkmaar pag. 89.
(*b*) Eikelenb. Alkmaar pag. 91. en ziet de Kaart van zyn Vroonen pag. 38.
(*c*) Eikelenb. Alkmaar pag. 93. (*d*) ibid.
(*e*) Ziet ook P. vander Schelling Holl. Tiendregt I. D. pag. 416, 417. D. Burgers Chronyk van Medenblik pag. 71, enz.
(*f*) Eikelenb. Alkmaar pag. 94. (*g*) Eikelenb. Alkmaar pag. 95.

Digitized by Google

XXII. Ik maak geen zwarigheid om te stellen, dat *Graaf Floris*, die zyne nieuwe Onderdanen veele gunste toedroeg, waardoor hy hunne liefde won, aan dezelven verscheide voorregten, gelykvormig met die der Kennemers en anderen zal gegeeven hebben, immers dien van Medenblik gaf hy een handvest byna gelyk aan dat geen, welk zyn Vader Willem aan Alkmaar gegeeven had (*a*), en dat hy Landen nu aan een gekoppelt, en onder den zelven Heer staande ten nauwste zal vereenigt hebben, en byzonderlyk Alkmaar 't naast aan zyne nieuwe Onderdanen gelegen datzelve toegevoegt, niet om die plaats aan hen te onderwerpen, maar om daar uit over hen te heerschen, en alzoo Alkmaar te stellen als Westvrieslands Hofstad, hoedanige plaatsen men thans, doch zoo ik meen, verkeert Hoofdsteden noemt; immers dit is zeeker dat niet beweezen zal worden, dat Alkmaar voor deezen tyd eenigzints tot Westvriesland behoort hebbe.

XXIII. Hoe nauw de band van vriendschap tusschen de Westvriezen en Kennemers en Waterlanders was, en in hoe blakende liefde *Graaf Floris* by hen stondt, bleek wel uit hun yver, waarmede zy zyne moorders in 't Jaar 1296 op 't lyf quamen, en 't lyk van den vermoorden Graaf ter begeerte der Vriezen naar Alkmaar voerden.

XXIV. Na zyn dood hitste de Utrechtse Bisschop Willem van Mechelen de Westvriezen op, om hunne oude vryheid weêr aantenemen, waar toe gelegenheid scheen, wyl de Zoon van Graaf Floris in Engeland was, en zyn Oudoom Jan van Avennes in Zeeland voor Middelburg, dat de Vlamingen belegerden, wierdt opgehouden herwaards aantetrekken, de Westvriezen door zulk een Bisschop aangezet, spanden tot zyn oogmerk samen, doch de Henegouwer deedt hen deinsen, na dat hy Enkhuizen en andere Dregterlandsche Dorpen verbrandt en 't Slot van Medenblik ontzet had, doch hy vertrok naar zyn Land op den aankomst van den Jongen Graaf Jan I. die met groote magt naar Alkmaar optrok, om van daar de Westvriezen ter boete hunner ontrouw op 't lyf te vallen, gelyk den 27 Maart 1297 op de Vroonergeest geschiedde, daar de Vriezen een

(*a*) Eikelenb. Alkm. pag. 94. en Handv. van Medenblik.

algeheelen nederlaag bequamen, duizenden 't leeven lieten en allen hunne vryheid verlooren, die zy zig trouwloos tegen 't verdrag met Floris hadden aangematigt, en Vronen is toen in de brandt gesteeken; en dus vielen hunne zaken geheel in 't voetzand, waarom zy die overig waren gebleven gezanten zonden om op nieuw met den Hollandschen Graaf te zoenen (*a*), gelyk geschiede, doch op harde Voorwaarden (*b*).

XXV. Na deezen tyd nam de veete een einde, die reeds 300 jaren tusschen Westvriezen Kennemers en Hollanders geweest was, en waardoor Alkmaar om de nabyheid van 't Oorlogsvuur niet weinig geleeden had: en de eendragt groeide tusschen de Landschappen aan, tot wederzyds voordeel.

XXVI. Graaf Jan zynen Raadsman Wolfaerdt vander Veer, door den toorn des volks tegen hem ontsteken, verliezende, kreeg Jan van Avennes, voorheen genoemt, in zynen plaats, die 1299. den brief van der Westvriezen onderwerping op nieuw deed bezegelen, wyl hy de zaaken van de twee voorgaande Jaren door zynen Neef verrigt, als ongedaan hieldt, tenzy de brieven daar van zynde vernieuwt en herzegelt wierden, om dus het doen van Wolfaardt van der Veer te dempen, en den Graaflyken zetel van zyn Neef (ja ik mag zeggen ook van hem zelf, wyl hy door of voor zyn Neef regeerde) te vaster te maaken, zynde toen ook de keuren den Westvriezen voorheen al gegeeven, vernieuwt en bezegelt ten overstaan van die van Alkmaar en Haarlem. Kort hier op overleedt Graaf Jan de I. en Jan van Avennes volgde hem in 't Graaflyk gebied, welke onder anderen in Alkmaar gehuldigt is, waar uit zelf Eikelenberg besluit opmaakt, dat men deeze plaats als onder de Oppermagtigen te erkennen hebbe; zoo dit doorgaat, voeg ik'er by, en dernalven niet als een deel van 't overwonne Westvriesland.

XXVII. Dat de Westvriezen Jan van Avennes met de Wapenen ondersteunde is bekent (*c*), dat zyn Zoon en Opvolger Willem van He-

(*a*) Eikelenb. Alkm. pag. 102. (*b*) Voss. pag. 229.
(*c*) Eikelenb. Alkm. pag. 106. en Westvr. pag. 64. Lid 245.

Digitized by Google

Henegouwen ook in Alkmaar gehuldigt is 1304, zeggen de geschiedenissen, werwaards de Westvriezen op ontbooden, hem den eedt van trouwe deeden, en hem in den Oorlog tegen de Oostvriezen volgden, en dus vervolgens hebben de Westvriezen even als anderen de Graven bestendig gehoorzaamt; en zoo gy de binnelandsche onlusten der Hoeksche en Cabeljauwsche tyden, en 't Kaas en Broodspel uitzondert, zult gy Hollanders, Kennemers en Westvriezen als een volk vinden, staande onder den zelven Graaf en Heere.

XXVIII. Dus maak ik hier uit wederom dit besluit op, dat gelyk wy hebben beweezen dat Alkmaar op Kennemerlandschen bodem legt, zoo ook blykt uit de Geschiedenissen, dat die plaats altoos met die van Holland en Kennemerland tegen de Westvriezen de zyde der Graven van Holland gehouden hebbe, doch wy hebben ook gezien hoe Graaf Floris 1286 eenige Westvriezen noodzaakte zig te onderwerpen, hun Land aan dat van Alkmaar koppelde, en hoe 1288 de Westvriezen met hem verdroegen, zynde om tusschen gekomene verschillen 1297 de onderwerping van hen vernieuwt, en de brieven 1299 herzeegelt, waar na men Alkmaar als gehegt aan Westvriesland en deszelfs Hofstad mogt aanmerken.

XXIX. Hier op stap ik over tot de bewyzen, die Eikelenberg voor zyn gevoelen, om Alkmaar in Westvriesland te plaatsen, heeft voortgebragt, bewyzen, die ik oordeel van geen kragt te zyn, als wy ze nauwkeurig inzien. Het eerste dat hy bybrengt (*a*), zyn twee handvesten van Vrouwe Jacoba, by welker eene d'Alkmaarders alleen, en by de andere neffens eenige Westvriesche Dorpen en Ambagten gegundt wordt met de Kennemeren gemeene Werf te mogen houden. Vreemdt zoude 't wezen (zegt hy) dat hen dit als eene gunst ware aangereekendt, zoo zy te voren tot de Kennemerlanders behoorden, maar ik antwoorde, deeze Privilegie is gegeven den 11 April 1426 (*b*), wanneer de Kennemers en Westvriezen al meer dan 125 Jaren waren in eendragt geweest, en Alkmaar, als wy gezegt hebben, reeds aan Westvriesland was vastgekoppelt; ten an-

(*a*) Eikel. Alkmaar pag. 14. (*b*) Van Zanten, Handv. van Kennemerl. p. 38, 39. en Boomkamps Alkmaar op dit Jaar pag. 14.

Digitized by Google

deren is deeze Privilegie gegeeven in dien Hoekſchen en Cabeljauwſchen tyd, toen *Alkmaar* de zyde van Jacoba houdende, die van Hoorn, Enkhuizen, Medenblik en veele anderen ten vyand had, en in tegendeel de Kennemers tot vrienden, met wien hen nu Jacoba recht gaf om eene gemeene Werf te houden, dat is, om met hen op een plaats te vergaderen, om over zaken huns Landſchaps te handelen en te beſluiten. Ik maak hier uit voor my dit bewys op, dat dan voor dit Jaar 1426 *Alkmaar* niet met Kennemerland, maar met Weſtvriesland is vereënt geweeſt, doch dat die vereëniging na 't Jaar 1288 moet voorgevallen zyn, is beweezen, wyl voor dien tyd met Kennemerland verbonden was.

XXX. 't Tweede bewys is, dat Procurator (*a*) zegt op 't Jaar 1296. dat het Lyk van Graaf Floris op 't verzoek van 't plaatsje der Vriezen (welk *Alkmaar* heet) daar in de Kerk is geplaatſt, doch dit bewyſt ook niets tegen ons, wyl de Kennemers Waterlanders en Weſtvriezen toen eens waren in 't wreeken van 's Graven dood, wanneer d'Alkmaarders, die booven anderen yverden, reeds wiſten het verdrag 1288 tuſſchen Floris en de Weſtvriezen ingegaan, en door gemaakte wegen de grond der Alkmaarders reeds aan Weſtvriesland gehecht was, als wy te vooren getoont hebben. 't Moet beweezen worden dat voor dat verdrag Alkmaar aan Weſtvriesland zy toegekeurt, dat is onmogelyk.

XXXI. Melis Stoke voert, volgens Eikelenberg 't ſterkſte bewys aan, als die van Willem de III. zegt, dat hy naar Alkmaar toog in Vriesland om zig te laten huldigen: maar wanneer geſchiede dit? in 't Jaar 1305, en dus in dien tyd waarin Alkmaar reeds aan Vriesland gehegt was; en zoude ik om den gedwongen Schryfſtyl van dien Dichter deezen zin aan de woorden kunnen geeven, dat Willem naar Weſtvriesland toog om zig te doen huldigen, maar dat hy t'Alkmaar zynde, de Vriezen derwaarts ontboodt om hem te Alkmaar hulde te doen, en Gevolmagtigden ten dien einde te zenden, ja zoo vat het Eikelenberg zelf op (*b*), als hy zegt, dat Willem in de Hol-

(*a*) Procurator in de nieuwe druk van A. Matheus Analecta 2 D. pag. 540. Scriverius Graven pag. 234. Eikelenb. Alkmaar pag. 96.
(*b*) Eikelenb. Alkm. pag. 107.

Digitized by Google

Hollandsche Steden, en eindelyk te Alkmaar zig deedt huldigen, en de Westvriezen daar als bewoonders van een aangewonnen Landschap ontbooden, deeden hem door hunne afgezondenen gewilliglyk den eedt: doch ik kan de woorden van Stoke in hunne ordre, waarin zy staan, dus verklaren, dat Graaf Willem, wyl de twist zoo kort leeden namentlyk 1297. tusschen den Graaf van Holland en de Westvriezen was bygelegt, en zy bekent stonden nooit dan door dwang hunne erfvyandschap afteleggen (a), zig onder hen zoo veilig niet vertrouwende, liever te Alkmaar wilde blyven, daar hy best zyn verblyf kon hebben in 't huis van Koning Willem gestigt 1252 (b), of op 't nabygelegen Toorenburg, of Middelburg, of Nieuwenburg, welke twee laatste plaatsen of sterktens op Westvriezen bodem en naby Alkmaer gelegen waren, en daar de Westvriezen ter hulde tot zig heeft geroepen, en wie weet niet dat sterktens, tot bewaring van eene Stad behoorende, als deelen van de plaats zelf gereekent worden, en zoo kan Willem gezegt worden dat hy toog naar Alkmaar of eene Sterkte naby Alkmaer gelegen in Westvriesland, en dan zoude de huldiging of op Middelburg of Nieuwenburg zyn geschiedt, en zoo men een tydstipt diende te bepalen, waarop Alkmaar aan Westvriesland is toegevoegt deeze tyd van Willems huldiging schynt de voeglykste; wel is waar dat Stoke die tusschen 1250. en nog in 't Jaar 1300 leefde, en Procurator die tusschen 1300. en 1332. geschreven heeft (c), niets gewagen van Alkmaars toevoeging aan Westvriesland, doch wy gelooven zelf, dat Willem 'er nooit een handvest van gegeeven heeft, de nagelegenheid van Alkmaar aan Westvriesland, en de Koninglyke Woninge en de drie gemelde Sloten gaven van zelf gelegenheid aan de Graven, om van daar over Westvriesland te heerschen, en des noodig hen derwaards tot zig te roepen. Nogtans zegge ik ten besluit van dit antwoord op Eikelenbergs derde bewysgrond, dat wy de eerste woorden van dit XXXI. Lid alleen genoeg voldoenend en de eenvoudigste rekenen.

XXXII.

(a) Eikelenb. Westvr. Lid 231.
(b) Eikelenb. Alkm. pag. 64. (c) Eikelenb. Westvriesland pag. 34.

Digitized by Google

XXXII. De vierde reede, waerom Eikelenberg Alkmaer aen Westvriesland toeschryft, en betreklyk is tot het Jaer 1166, zoude sterker dringen, doch 't zal zoo klaer, als de dag schynen kan, blyken dat Eikelenberg zig hier grof vergist, en in plaets van zyn gevoelen te staven omverre werpt en 't onze beweert. Hy (*a*) zegt, dat zy (namentlyk Procurator en Stoke) de Alkmaerders zoo wel Vriezen noemen als die van Schagen, Nydorp en de Dregters. Hier toe haalt hy onder aen Scriverius Graven, bladz. 137, 142. 143, 144. 160. wy zullen hierop kort antwoorden.

1. Dat op alle die aangehaelde bladzyden van Scriverius Melis Stoke niet eens wordt aengehaeld, derhalven Eikelenberg hier voor *hy*, namentlyk Procurator, het meerdertal *zy* gebruikt, echter sta ik toe dat Melis Stoke en Procurator die van Schagen, Nydorp en Drechterland meenigmale Vriezen noemen, maer wie heeft dit ooit tegen gesproken, Eikelenberg moet bewyzen, dat die twee geloofwaerdige Schryvers d'Alkmaerders Vriezen noemen, en dat staet niet op een van die bladzyden van Scriverius, of in den geheelen Stoke of Procurator.

2. Procurator zegt by Scriverius pag. 143 (*b*), dat de Westvriezen 1166 Alkmaer behalven de Kerk verwoesten, om dat hunne medeburgers de Vriezen van Schagen, van de Krygsluiden van Haerlem en hunne medestanders dat zelve geleden hadden, welke medestanders der Haerlemiten de Alkmaerders waren, die mede Schagen hadden in kolen gelegt, als Eikelenberg zelf zegt (*c*), waer uit dan gantsch niet volgt, dat de Alkmaerders medeburgers van die van Schagen waren, maer die van Schagen medeburgers van die Vriezen, die Alkmaer verwoesten, en dat die van Alkmaer met die van Haerlem eens waren tegen de Westvriezen, zoo dat Eikelenberg een kragtig bewys tegen zig zelf, maer voor ons opgeeft, en wie ziet niet hoe onwaer het dan zy, 't geen hy pag. 25 zegt, dat de Alk-

(*a*) Geschiedenis van Alkm. pag. 14. onder aan.
(*b*) Ziet de Latynsche uitgaaf van Procurator in Mathæus Analecta T. 4. in Octavo en in de nieuwe druk in Quarto 2 D. pag. 459.
(*c*) Eikelenb. Alkm. pag. 47.

Digitized by Google

Alkmaarders nooit de Westvriezen in 't byzonder beschaadigden, wy zien in tegendeel, hoe in de oude en geloofwaerdige Historieschryvers blykt, dat de Alkmaarders het met de Haarlemmers en Kennemers hielden tegen de Westvriezen.

3. Scriverius of Procurator by hem pag. 144 noemt niet eens Alkmaar, maar verhaalt, hoe Floris 1168 zyn Leger by Schorel, grenzende aan Vriesland, neêrsloeg, en hoe eenigen verhit van wraak uit het Leger naar Schagen togen en dat verbrandden, 't welk ook Eikelenberg verhaalt (*a*): dat dit van 's Graven Leger Schagen wierdt aangedaan, om 't onheil te voren *Alkmaer* toegebragt, toont de aaneenschakeling der geschiedenisse genoeg aan, en 't is wel te denken dat in Floris Leger ook Alkmaarders geweest zyn, als gewoon met de Hollandsche Graven optetrekken.

4. Op bladzyde 160 wordt by Scriverius door Procurator gezegt, dat 1195 de Moeder van Dirk de VII. met de voornaamste Vriezen van Nethorp, dat is Niedorp, vriendschap maakte (*b*), maar ik sta gaarne toe dat Niedorp tot Westvriesland behoorde: op dezelve bladzyde zegt Procurator, dat Willem Graaf Dirks broeder met een ontallyke menigte Vriezen tot *Alkmaer* quam om 't Leger van zyne Moeder te bestryden, doch uit Eikelenberg zelf blykt, dat Willem gestyft door toevloed van verscheide Koggen met zyne Vriezen overquam op den Alkmaarschen bodem, maar dat, als die van Winkel en Niedorp fluks hunnen Veldheer Willem verlieten, de Alkmaarders en Kennemers de vlugtende Vriezen nazetten.

5. Op 't Jaar 1155 zegt Procurator by Scriverius pag. 137 hebben de Vriezen van Diechterne (dat is Drechterland (*c*), in de Landpalen van 't Graafschap van Holland een inval gedaan en eenige Dorpen verbrand, van waar voorkomende tot het Dorp Saanredam (*d*), zyn haer weinig Soldaten van Haerlem met de Boe-

*** ren

(*a*) Geschiedenis van Alkm. pag. 49, 50.
(*b*) Eikelenb. Alkm pag. 56, 57.
(*c*) *Drecberne* staat in 't Latyn.
(*d*) *Scbaden* staat in 't Latyn, 't welk Mattheus vraagt of geen *Scbagen* is, doch is oud Zaende, ter plaats daar nu de Zantpoort.

Digitized by Google

ren van Okkersdorp (*a*) tegengekomen, die haar in de vlugt joegen; hier blykt niet anders dan dat de Dregters Vriezen zyn, 't geen zeker is; over de Geſchiedenis laten wy ons niet in, men zie het einde van Klaas Kolyns Rymkronyk, die met deeze Geſchiedeniſſe eindigt, en Eikelenbergs Alkmaars Geſchiedeniſſe pag. 46 en 47.

6. Nog haalt Eikelenberg aan Procurator by Scriverius pag. 142, doch wat wordt daar anders gezegt, dan dat de Vrieze Drechters met Graaf Floris een verdrag maakten 1161 na dat zy 30 Jaren geoorloogt hadden, en dat alle Vriezen onder de vreede begreepen waren: zoo hier uit te bewyzen is, dat de Alkmaarders zoo wel als de Dregters Weſtvriezen heeten, dan moet bewezen worden dat de Alkmaarders te voren met de Dregters tegen Floris de Wapenen hebben opgevat, en dat vinde ik nergens, maar wel dat die van *Alkmaer* 1166, als wy op de twee voorgaande bladzyden zeiden, met die van Haarlem 't Dorp Schagen in den brand ſtaken 't geen Eikelenberg met rede eene onbezonnenheid noemt (*b*).

XXXIII. Dus hebben wy alle plaatſen van Eikelenberg aangetrokken in zyn Alkmaar pag. 14 uit Procurator onderzogt, en duidelyk bevonden niet te bewyzen het vereiſchte, maar het tegengeſtelde, en wy zouden ook kunnen zeggen, dat op Procurators getuigenis geen uitvlugt valt, en dat men hem niet van doling kan verdenken.

XXXIV. Van zoo oude tyden ſpringt Eikelenberg tot veel latere, zeggende tot bewys van zyn gevoelen, dat Graaf Philips de II. in 't Jaar 1505 Alkmaar noemt een Stede in zynen Lande van Vriesland: uit het voorgaande van ons gezegt, maakt ieder ligt op, dat Philips met reede Alkmaar aan Vriesland toeſchryft, als reeds 200 Jaren daar aan toegevoegt: en dat men toen reeds Neêrland onder den gemeenen naam van Vriesland wel uitdrukte, ſtaat zelf Eikelenberg toe, gelyk wy hem ook toeſtaan, dat Tacitus tuſſen de Vriezen Batavieren en Caninefaten onderſcheid maakt, maar geenſints ſta ik hem toe, dat Harmanus Contractus en Anſelmus de eerſte zou-

(*a*) *Okertborpe* ſtaat in 't Latyn, doch dit zal gelegen hebbe daar nu *Osdorp* is.

(*b*) Eikelenb. Alkm. pag. 47.

Digitized by Google

zouden zyn, die ook Holland en alle Neêrlanden onder den naam van Vriesland hebben uitgedrukt, immers Melis Stoke (*a*) zegt ons dat al het Land beneden Nymegen voorheen Nedersaxen heete, en zegt vervolgens dat de Nedersaxen nu Vriezen genaamt wierden, en Holland een deel van Vriesland (*b*), wyl hy zegt, zyt dies zeeker en gewis, dat dit Graafschap van Holland is een stuk van Vriesland genomen (*c*).

XXXV. Ten laatsten brengt Eikelenberg (*d*) by een plaats uit Bor, die zegt dat Alkmaar in de twist 1589 tusschen Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, en de andere Steden van 't Noorderquartier *geene* Westvriezen wilden zyn, doch deezen Gordiaanschen knoop hakt hy aan stukken, en zegt dat het woordtje *geene* in Bor moet uitgedaan worden, en beroept zich op de schriften van dien tyd, en op 't verdrag waarby de verschillen van 1589, 1590 en 1591 eindigden, daar Alkmaar een Stadt van Westvriesland genaamt word, met onderscheid van de Steden Edam, Munnikendam en Purmerend, welken drie als Steden van 't Noorderquartier gestelt worden.

XXXVI. Ter goeder uure vinden wy de Historie van dien tyd, en daartoe gehoorende stukken in dit deel van Alkmaars Geschiedenissen door den Heer Boomkamp uit Eikelenbergs nagelatene papieren en andere bescheiden ons medegedeelt van pag. 393 tot 420, waarom wy te korter hier zyn konnen en alleen zeggen, dat uit de Westvrieze Munt 1586 opgeregt (en op welker Daalders men nu nog geen andere Wapens van Steeden ziet, dan van Hoorn, Enkhuyzen en Medenblik) klaar blykt dat Alkmaar van die 3 Steeden als geen Westvriesche Stadt by hen gereekent wordende is uitgeslooten (*e*): ten anderen deeze 3 Steden, met elkanderen nauw verbonden, wilden 't Collegie van 't Noorderquartier verkleinen in getal, wyl de 4 andere Steden de zaken naar hun gelieven dreven (*f*)

 en

(*a*) M. Stoke in 't begin van zyn werk. Van Loon, aloude Hist. I. D. pag. 237.
(*b*) P. Scriverius beschryv. van Holl. voor de Graven pag. 2. en die daar worden aangehaald.
(*c*) In 't begin van Dirk de I.
(*d*) Eikelenb. pag. 16. Alkmaar onder aan en pag. 17.
(*e*) Handv. van Enkh. pag. 97. (*f*) Ziet hier pag. 394.

en dus vier tegen drie waren. 't Besluit der Staten tot beslissing der zaken, volgens Bor, was dat het Collegie zoude blyven als 't was, maar de drie Steden van Westvriesland (derhalven Alkmaar niet daar onder gerekent) zouden zoo veel gelden als de vier anderen, namentlyk Alkmaar, Edam, Munnikendam en Purmerend (*a*).

XXXVII. Doch uit de Propositie van den Westvriesen Pensionaris Maalson den 28 en 29 Maart 1589 gedaan, blykt dat de 3 Westvriese Steden 't Collegie der Gecommitteerde Raden tot 5 wilden brengen, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Medenblik en een van Waterland, namentlyk Edam en Munnikendam by beurte tusschen hen beiden (*b*): dat Alkmaar het tegen de 3 eigentlyk en in den engsten zin genaamde Westvriesche Steden hieldt, blykt uit de Resolutie van de vier Steden den 6 April 1589 genomen (*c*), zoo nu den 15 October 1589: door de Staten van Holland en Westvriesland de zaken zoo geëindigt zyn, als Bor zegt, hoe kan dan Eikelenberg zeggen dat Alkmaar 1589 (want daar spreekt Bor alleen van) een Westvriesche Stadt wilde heeten, en dat men zoo by Bor leezen moet, dan zoude die Schryver zig zelf tegenspreken.

XXXVIII. Dat echter Alkmaar in 't volgende Jaar 1590 ook over ging tot de uitsluiting van Munnikendam en Purmerent uit het Collegie der Gecommitteerde Raden (*d*) doet niets tot onze zaak, merk alleen maar aan, dat in 't antwoord van Hoorn, Enkhuizen en Medenblik die drie Steden zig noemen Steden van Westvriesland (*e*), en dat in Artykel X. (*f*) de Steeden Hoorn, Enkhuizen en Medenblik verklaren; die van Alkmaar met haar goed believen in de verbonden en Accoorden onder de drie Steden gemaakt, te willen comprehenderen.

XXXIX. De Replycque en Duplycque hier te vinden pag. 407 tot 412, doen ook niet tot onze zaak, dan alleen 't geen pag. 412 boven aan staat, dat de Verbonden tusschen de 3 Steden gemaakt zouden gestelt worden op den naam van Alkmaar, Hoorn, Enkhui-

(*a*) Ziet hier pag. 396. (*b*) Ziet hier pag. 397.
(*c*) Hier te vinden pag. 398. (*d*) Ziet hier na pag. 401. enz.
(*e*) Hier na pag. 404. (*f*) Pag. 407.

Digitized by Google

huizen en Medenblik, merk maar aan, dat op die 412 bladzyde blykt, dat die van Alkmaar in de Verbonden en Accoorden der 3 Steden getreden zyn, onder zeekere Voorwaarden, welken te zien zyn pag. 414--417.

XL. Geen wonder dan, dat by het eindelyke verdrag (*a*), waar by 't Collegie der Gecommitteerde Raden blyft op den ouden voet van de zeeven Steden, als ook de Staatsvergadering van Westvriesland en 't Noorderquartier, als Westvriesche Steden worden opgetelt Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, en als Steden van 't Noorderquartier, Edam, Munnikendam en Purmerend, want Alkmaar was als wy Lid 38 en 39 gezien hebben tot de Verbonden der 3 Westvriese Steden Hoorn, Enkhuizen en Medenblik overgegaan; derhalven moet men niet enkel zien op dit verdrag, maar op 't geen voorafgegaan is, en uit wat reede Alkmaar toen als een Westvriesche Stad genoemt is, daar kort te vooren Hoorn, Enkhuizen en Medenblik zig dien naam alleen toeëigenden, maar die nu ook Alkmaar kon gegeven worden als in hunne verbonden getreden.

XLI. Ten slot deezer zake zegge ik, dat de Steeden Hoorn, Enkhuizen en Medenblik als van ouds op den Westvriesen bodem alleen geleegen zig niet zonder reden dien naam toeëigenden, doch dat men had behooren in agt genomen te hebben, dat Alkmaar al lang te vooren, ja van 't Jaar 1288 aan Westvriesland is verbonden geweest, niet enkel door wegen, maar als een plaats waar uit de Hollandsche Graven over hun Wingewest Westvriesland heerschten, en dus als de Hofstad der Westvriezen.

XLII. Dus hebben wy Eikelenberg op 't Spoor gevolgt, en zyne bewyzen onderzogt en wederlegt, en zoo wy meenen bewezen, dat Alkmaar eigentlyk niet legt op den ouden Westvrieschen bodem, maar op dien van Kennemerland, en daar onder ook behoort hebbe zoo lang de Hollandsche Graven de Westvriezen bestreden, doch dat, na derzelver onderwerping aan de Hollandsche Graven, Alkmaar met reede

 aan

(*a*) Ziet dat hier na pag. 417-420.

Digitized by Google

aan Westvriesland is toegevoegt, en als eene Westvriesche Stadt te reekenen is in deeze dagen, en niet als de tweede Stadt, van Kennemerland, gelyk zommigen doen (*a*). En hier mede maken wy van dit Vertoog een einde, na gezegt te hebben, dat wy onder 't drukken deezer bladen, zien dat Heda in de Leevensbeschryving van Andries den xxv Bisschop (*b*) van Utrecht, Alkmaer noemt *Oppidum atque Provincia Caninefatum* (*Kenemaros vocant*) 't geen men te vertalen heeft, een Stad en plaats van de Kennemers, want 't woord *Provincia* wordt van hem gebruikt in de beteekenisse van een Plaets, Landstreek (*c*), Landschap en diergelyken, gelyk wy nog 't woord *Provincie* gebruiken.

(*a*) L. Smids, Schatkamer pag. 12, 13. uit de Zaanl. Arcadia pag. 66. b.
(*b*) Heda pag. 156. *Ex editione Buchelii*
(*c*) *Du Cange Glossarium ad vocem Provincia.*

E I N D E.

Hier voor Lid XXIV. in de vierde Regel staat, *en zyn Oudoom Jan van Avennes*, waar voor te leezen is: *en zyn Oodooms Zoon Jan van Avennes*, want deeze Jan van Avennes was de Zoon Jan van Avennes, die ten Vrouwe had Adelheid, Dogter van Floris de IV, en Zuster van Koning Willem, die de Grootvader was van Jan de I.

OP

Digitized by Google

OP DE

BESCHRYVING
DER STAD
ALKMAAR,
DOOR
S. EIKELENBERG,

althans vervolgd door

GYSBERT BOOMKAMP.

ZOo, BOOMCAMP, neem de Schryv-pen op,
En wil 't Gebouw met vlyt voltrekken
Van EIK'LENBERG, wiens lov, in top
Om zyn naauwkeurigheid, moet ſtrekken
Ten prikkel, om zoo voort te gaan
Met ALKMAAR vorder te beſchryven,
En niets gebrek'lyk in die baan,
Nog rompelig te laaten blyven.
Gy toonde reeds uw drift daar voor,
Toen gy zyn Stads regt hebt verdeedigd (a),
En hield zyn Privilezie-ſpoor,
Door grooten Bynkershoek beledigd, Be-

(a) Zie *Aanmerkingen over Alkmaars Stederegt ter gelegenheid van het voortbrengen van eenige bezwaarnissen daar tegen*, door G. Boomcamp te Alkmaar 1741. in Quarto. Te

Digitized by Google

Beledigd? neen, dat meen ik niet;
Myn vrind, met deeze feil verlegen,
En misslag, by geval geschied,
Liet voor zyn dood, van zynent wegen,
U danken voor uw onderrigt:
Zoo ziet men Alkmaars Stadregt brallen!
Uw zedigheid, die nutte pligt,
Blinkt in uw Pleit voor Alkmaars Wallen;
Gy brengt het Voorregt aan den dag,
Waar by uw Stad, wel eer veroordeeld,
In Vestingbouw, en al 't Gezag
Hersteld (*b*), als eertyds werd bevoordeeld.
Filips, die 't voorregt eerst benam (*c*),
Heeft dat aan Alkmaar weêr gegeeven (*d*):
Hy nam het, als verstoord, en gram,
Om dat die Stad was trouw gebleeven
Aan Vrouw Jakoba, zyne Nigt,
Die hy beroofde, en wreed beschimpte,
Terwyl hy, tegen eer en pligt,
In Tiranny met schynregt glimpte.
Gy toonde voorts, dat uwe Stad
Tot Kenmerland altoos behoorde,
En dat men geene reden had,
(Hoe dit ook sommigen verstoorde)

Om

Te weten de voorsz. *Bezwaarnissen* waren voortgebragt door Korn. van Bynkershoek, in zyn leven President van den Hoogen Raade in Holland, in zyne *Qu. jur. publ.* II. *l.* XIV. *Cap.* en in de Holl. Overzettinge II. D. *bladz.* 165-167.

(*b*) *Hersteld* tot wederzeggen, by Handvest van Filips de I. van 8 Juli 1445. te zien in de voorsz. *Aanmerkingen op Hollands Stederegt*, *bladz.* 21. enz.

(*c*) By Vonnis en *Condemnatie*, omtrent 't Jaar 1426. *ibid. bladz.* 3, 4. 22, 26. wegens zoogenaamde *rebellie* en *opstand bl.* 4.

(*d*) Absoluut, volkomen, en zonder bepaaling, by zyn Handvest van den Jaare 1451. in de voorsz. *Aanmerkingen bladz.* 25. en in *Alkmaars Privilezien*, *in Folio* gedrukt, *bladz.* 26. en van den 25 Jan. 1455. *Aanmerkingen bladz.* 29 wel niet te vinden zynde in de gedrukte Stads Handvesten, dog in de Burgemeester-kamer, *Lade* XII. *ibid. bladz.* 8.

Digitized by Google

Om die ooit in Westvrieslands streek
Met schyn van waarheid te bevatten;
En hoe het tegendeel zelfs bleek,
En dus die stelling uit kwam spatten.
O EIK'LENBERG, weleer een vrind
Van mynen Vader ALKEMADE,
't Verheugd me, dat ge een' Schryver vind,
In keurigheid uw wedergade,
Gy, ook myn vrind by erfenis,
Gelyk by 't leeven van myn Vader,
Als die voor u verscheiden is.
En wien raakt deeze vreugd al nader,
Dan die betreed het zelfde Spoor,
Om Steên en Landen te beschryven?
Hier ging myn Vader loflyk voor,
Ik volg, en (mogt myn wens beklyven!)
'k Voltooide wat hy ondernam,
Of onvolbragt heeft laten steeken,
Al waar het zelfs zyn *Rotterdam*;
Waar toe my voorraad is gebleeken,
Veel meer dan ergens wezen kan,
Vergaard in meer dan vyftig Jaaren;
Waar aan die onvermoeide Man
Nog vlyt, nog kosten wilde spaaren.
En, schoon myn leven waar' te kort
Om alles teffens te verrigten,
Zoo word ik nogtans aangepord;
De Maas errinnerd dus myn' pligten:
„ Inboorling wil, op Vaders spoor,
„ Eerst uwe Vaderstad beschryven,
„ Hy ging u hier, en and'ren voor:
„ Men moet by 't eerste Ontwerp niet blyven,
„ Maar dat voltooijen na de dood;
„ De tyd zal meer en meer ontdekken:
„ De stof is nog oneindig groot:
„ Dit moest navolgers yver wekken!

Zoo

Digitized by Google

„ Zoo zag de Nazaat eens geboet
„ Het tegenwoordige Verlangen,
„ Om alle *Hollands Steden* goed,
„ En net, als *Alkmaar*, ook t'ontfangen!
Dus ſchynt de Rotterdamſche Maas
Te noopen my, zyn' aangeboren,
En, onder lieflyk golfgeraas,
Uw beider Lov te laaten hooren,
O EIK'LENBERG, en BOOMKAMP, die
Naauwkeurig hebt uw' Stad beſchreeven;
Zoo dat ik beider ligten zie
Volmaakter glans aan ALKMAAR geeven.
Ik voeg daar by myn' wens, en ſtem!
Zoo kunt ge my een Eerſpoor ſtrekken,
Zoo kryge die vermaaning klem;
Zoo moet uw Werk myn' yver wekken!

P. VAN DER SCHELLING.
J. U. D.

CAR.

Digitized by Google

CARMEN SAPPHICUM
AD VIGILANTISSIMUM VIRUM
GISBERTUM BOOMKAMP,
CUM LUCULENTISSIMAM SUAM DE
A L K M A R I Æ
Urbe deſcriptionem publici juris faceret.

Te modis Dignis canerem Gisberte,
Labra ſi lymphis Clariis madêrent,
Natus ac vates, flueretque docto
Flumine lingua.
Emicat vulgo Decus, atque nomen
GISBERTI BOOMKAMP, referentis orbi
Dantis in lucem, veteris perita
Scriptaque ſæcli.
Diligens artes utiles, bonasque,
Sæpe prodiſti documenta veſtræ
Mentis, in Chartâve ſtylo illigato an
Carmine pulcro.
Sic modis quisquis ſtudet æmulandis
Vir tuas laudes canere, hæret anceps,
Quid prius ſumat ſibi concinendum
Poſteriusque.
Hoc novum, veſtrum caput, editum opus
Nuper, exornat, famulante prælo,
Lucidum fulget, velut inter omnes
Phosphorus ignes.

Digitized by Google

Tempus elapſum reſeras, & ævum,
Clarius tanto monumenta prodis,
Quæque præclara & memoranda vidit,
Cana vetuſtas.
Indicat præſens ſatis hoc volumen,
Scripta quô illuſtras tenebris operta,
Haud dies pauci, magis æva & anni
Fronte recurrunt.
Laude cum dignâ Alcmarienſis alta
Fama narratur: memori papyro
Scribitur priſca Alcmariana bello &
Gloria pace.
Tu viros fortes revocas in ævum,
Quid docens bello, ſibi tam nocenti,
Cantaber vellet facere ante ſæclum
Civibus urbis.
Hôc placent ævo cata literatis
Mentibus doctô, documenta veſtra:
Hæc leget, quæque eſt oritura quondam
Turba nepotum.
Quodque primores potuere nulli,
Res quibus cordi fuit iſta ſæpe,
Id Deus magnus, tibi ſatque pronus
Annuit ultro.
Nam Deum quis non vidit eſſe fontem
Muneris magni! fluit hôc ab imo
Fauſtitas omnis; duce te repónit
Tot bona nobis.
Hinc fides terram, pietasque clarâ
Luce perfundit; pietatis ædes
Seriis Hymnis reſonant honore
Soſpitis almi.
Sætor! inſignes gratulans honores,
Cura quos tanti peperit laboris,
Poſteris ſane monumenta feris
Certa daturi.

Cer-

Cernere ut vester labor, & peractæ
Noctium curæ, tibi nunc amæne,
Dent adoptatos, hilaresque fructus
Sunt mea vota.
Serus in cælum redeas! comes sit
Conditor mundi, & generator Almus!
Te feret pennâ, metuente solvi
Fama superstes.
Donec excurso spatio diërum,
Gratîs in sæclo capies futuro
Præmium, in quô non peritura vita
Sorsque beata.

Non artis, sed amicitiæ ergo cecinit,

R. B. V. D. M. M. A.

Digitized by Google

'T LATYNSCHE SAPPHICUM

VAN

R. B. V. D. M. M. A.

OP HET ZELFDE WERK

IN NEEDERDUITSCH LIERGEZANG

Gevolgt en Nagezongen.

ZOo 'k van geboorte af aan me een Dichter noemen kon,
Of dat ik had gesmaakt het nat uit Pimpla's bron,
'k Zong uw verdienden Lof, HEER GYSBRECHT, als een Zon
Uitstralende ter eeren.
De Luister en de Naam van GYSBRECHT BOOMCAMP klinkt
Den gantschen Wereld door; terwyl zyn geest uitblinkt
In Oudheidskundig Werk, en Schriften onverminkt,
Van yder te begeeren.
Dat ge een Beminnaar zyt van nutte wetenschap
Toont uwe geest, als die opstygt Parnassus trap;
Of ongebonden styl, zoo naauw bezet noch krap,
Voorschryft in uwe Schriften.
Zoo dat hy, die uw Lof in dichtgezang of maat
Wil roemen naar den eisch gants twyffelmoedig staat,
Wat werk van U, daar toe, hy 't eerst of 't laatst aan slaat,
Daar niets valt uit te ziften.
Het werk, by u onlangs gegeven in het licht,
Waartoe de dankbre Pers zich vond volstrekt verplicht,
Blinkt als het Phosphrusvuur, daar dit, en uw Gedicht
Doen uwen schedel pralen.

Voor-

Digitized by Google

Voorgaande tyde of Eeuw uw geest noch keert, noch stuit;
Daar gy heur Oudheidsschat gekoffert, ons ontsluit:
Wat heeft de Aloudheid niet gewoekert, gevrybuit!
Om 't hart volop te halen.
Dit toont uw Boek, het geen ge ons heden stelt ter hand.
Geschrift en Perkament, bedolven onder zand,
Graf der vergetenheid, ontgroef uw noest verstand,
Veel Eeuwen ter verklaring.
Den luister en den roem van Alkmaar daarin praalt;
Het zy het Krygslauwrier of Vreêölyf behaalt,
Wordt den verdienden Lof naar 't leven afgemaalt:
't Geheugen ter bewaring.
Gy meldde ons 't geen voorheen de Spanjaart ondernam,
Die zogt en Burgery en Stad door Oorlogsvlam
Te fnuiken, 't geen hem zelf gantsch deerlyk bekwam.
Uw Helden die herleeven.
Uw schrander Werk behaagt 't geletterde Verstand
Van deez' nauwkeurige Eeuw, dat zich aan alle kant
Uitbreid; daar men het leest en reikt van hand tot hand,
Geacht zelf by Naneeven.
Het geen Voorvaderen niet hebben uitgewerkt,
Een zaak, nochthans by hen hartgrondig opgemerkt,
Heeft God, terwyl hy U heeft met zyn hulp gesterkt,
U gunstig doen gelukken.
Want wie ziet niet zoo klaar, gelyk een Middagzon,
Dat van zoo'n groot geschenk de oorspronkelyke bron
Van God afvloeit; waardoor 't beleid van U ons kon
Die Lettervrucht doen plukken.
't Is hier uit dat Geloof en Godvrucht met haar glans
Afstraalt; daar 't Lofgezang klinkt tot aan 's Hemels trans
Uit het godvrugtig Huis; alwaar men gaat tèn dans
Tot Goëls eer, met Psalmen.
Verheugt wensch 'k U geluk met zoo veel roem en eer,
Verkregen door uw vlyt en arbeid; daar, myn Heer,
De Naneef zal uw Lof, volvaardig even zeer,
Van Eeuw tot Eeuw uitgalmen.

Uw

Digitized by Google

Uw arbeid met veel zorg in 't eind te zien volbragt,
Schoon dat gy ſlapeloos verſleet zoo meengen nacht
Verſchaffe U vrucht van ruſt, die vrindlyk U toelacht:
Wenſch ik te zien beklyven.
Blyf lang by ons myn vrind! De Bouwheer van dit rond
Verzelle U waar gy gaat! dat elkeen morgenſtond
Uw Pen houdt buiten vrees voorſtof! daar uit dien mond
Het goud vloeit om te ſchryven.
Tot zoo lang toe, dat gy uitloopt uw Levensbaan,
Aan wier eind dat gy vind Geloofsbeloning ſtaan
De prys en kroon, die U word uit genade al aan
Geboon, van uwen Koning.
Als Hy U tot zich neemt in zyne Heerlykheid;
Daar de volzaligen eerbién zyn Majesteit,
Heur grootſt geluk en vreugd: daar Hy hun heeft bereid,
En U een eeuwge Wooning.

N. J. E. A. E. C. V. O. N. B. A. V.

OP

Digitized by Google

OP

ALKMAAR

EN ZYNE

GESCHIEDENISSEN

VERVOLGT EN BESCHREVEN DOOR DEN HEER

GYSBRECHT BOOMKAMP,

KENNER EN BEMINNAAR VAN OUDHEDEN EN NUTTE WETENSCHAPPEN.

TOen EIKLENBERG ontfliep, en hier van het gerucht,
Dat als een fnelle bui aanrolde langs de Lucht,
Wier klank weêrgalmde, als die van zware Donderklooten,
Verfpreidde, en kennelyk wierd aan alle *Kunftgenooten*
Van de *Oudheidskunde* thans geacht en aangebeên,
Zag men, en te onrecht niet, by *hen* een droef geween,
Verflagentheid en druk, men was als buite reden;
Zoo trof die maar 't gemoed van deeze noefte Leden.
Zy borften eindlyk uit in hunne ontfteltenis,
Goôn! welk een zwaare flag! daar legt de hoop! waar is
Nu meerder uitzicht? Ay! waar zullen wy nu vinden
Een *Man*, als *hem*, die dorft met nyver onderwinden
Een werk, zoo zeer gewenfcht? dan om zyn moeilykheên.
Gevreeft om aan te flaan? wie zal voor 't algemeen
Dit tweede Kind opvoên, uit EIKLENBERG gebooren;
't Geen reeds beminlyk liet zyn taal en fpraak ons hooren,

***
***   Als

Digitized by Google

Als 't *Eerste*, 't geen hy zelf vol zorg heeft opgekweekt,
't Geen niet dan *Oudheidskunde* en *Wetenschappen* spreekt;
En daar door 't kluuwen deed, hoe zer vertist ontwinden,
Waar door men VROONE kan naar 't levend weezen vinden.
Deez' klagten troffen meê 't weetgieriglyk gemoed
Van my, dat zich altyd heeft met die *spys* gevoed,
En hielt voor 't aangenaamst van alle *Letterspyzen*.
Die *Wetenschap* kon ik geen eer genoeg bewyzen
Naar myn begryp te meer, als die in zich bevat
De *Aloudheid* van myn *Land*, of *Wieg* en *Bakermat*.
Zoo dat ik by my zelve, als andren verslagen,
Beweende deezen dood, en hielp 't *Genootschap* klagen:
Doch in dien rouw zoo wierd op 't onverwagst myn hart,
Door een verrukking gants ontheven van zyn smart.
Gelyk een die de vrees, verwekt door zware droomen,
Zoo draa hy wel ontwaakt, ziet van zich weggenomen.
Ik sprak, wat's dit! wie streelt, zoo zoet, zoo aangenaam,
Daar mynen geest en oor? ha zie! de LETTERFAAM,
Op eene Wolkkaros, met blaauwsaffiere stralen
Omschenen, komt tot my blygeestig nederdaalen,
Ik stake myn geklag. Ik open hart en oor.
Zoo geeve ik aan haar maar en rede best gehoor:
Zoo zoo begryp ik klaar het geen ZY voor zal leggen.
Hoe lieflyk rolt haar spraak! zwyg, hoor! wat ZY zal zeggen.
„ 't Is veel te lang beweent, den schrandren EIKLENBERG,
„ Schoon hy uit de *Oudheids schonk* opdischte 't pit en merg,
„ Zoo zuiver als yvoor. Daar's wel een tyd van treuren,
„ Maar ook een dat men moet weêr 't hoofd vernoegt opbeuren.
„ Te meer, wanneer men ziet, dat uit zulk stof die asch
„ Een *jonge Fenix* ryst, als de *Oude* voormaals was:
„ Want kon *die Oude* zich een *Oudheidskenner* noemen;
„ *Dees Jonge* mag met recht mede op *dien Eernaam* roemen:
„ Verschafte de *oude Werk*, dat roemde *op deeze stof*:
„ *Dees Jonge* draagt al meê *hier in* geen *kleene Lof*.
„ Pronkte EIKLENBERG in kunst op doeken en panneelen,
„ 't Is BOOMKAMPS hand die 't kryt ook handelt en Penseelen.

„ Schetste

Digitized by Google

„ Schetfte EIKLENBERGS vernuft dichtkundge Schildery;
„ 't Is BOOMKAMP die meê ftreelt en kuft de Poëzy.
„ En deeze, uw goede vrind, HEER BOOMKAMP, aangedreven,
„ Door zyn weetgierigheid, waar van HY gants zyn leven
„ Zoo veele preuven gaf, heeft als een *Letterheld*,
„ Zich in deeze *Oudheidsbreſſ'* vol noefte vlyt geftelt:
„ En deeze *Letterwees*, die Vaders hulp moeft derven,
„ Kon hem bewegen tot meêlyden, en verwerven
„ (Deugd mint barmhertigheid) zyn liefde en zyne gunft
„ Tot zucht voor de Oudheid en aankweekingen van kunft:
„ Waar door HY heeft dit *Kind* als eigen aangenomen.
„ Gy ziet 't als *Jongeling* (*) in kort te voorfchyn komen,
„ Die u verhalen zal de *Aloudheid* van *uw Stad*
„ En 't aandeel van het Land, dat gy zoo dierbaar fchat.
„ En wel te recht: want fchoon men als op Arendswieken,
„ Naftreeft *Hiftorien* van *Romers* en van *Grieken*,
„ En weet niet wat *uw Land*, zoo ryk in *deezen Schat*,
„ En uwen *ouden Wal* daar van in zich bevat.
„ Wat baat het? niet met al. Te doolen en te dwalen,
„ Schoon men kent vreemde *paên*, in eigene *Landpaalen*,
„ Verdient eer fpot, dan roem, 't is beter dat men kend
„ Eerft *eigen Zeên*, en dan aan *anderen* zich gewend.
„ Welaan! ga by uw VRIND, dit moeft ik aan u zeggen,
„ Verfchuldigt voor zyn vlyt, uw dankryplicht afleggen.
„ Begroet HEM met een Vers. Vlegt HEM een Laauwerkroon.
„ Zoo werd *Minervaas vriend* gefiert en *Phœbuszoon*.
„ Zoo gaat uw geeft vernoegt, als voormaals fpelemeijen;
„ Daar zy op maatzang danft met huppelende reijen.
Hier zweeg ZY en verdween, na zulk een bly verhaal,
Zoo fnel uit myn gezicht, gelyk een blixemftraal.
Wie zoude op zoo'n bevel thans niet den Citer grypen
En flaan een Maatgedicht? Wie zou 't verftand niet flypen,
Om naar zyn zwakke kracht tot 's mans verdienden lof,
Wiens fchrandre Geeft voorbrengt *een Werk*, zo ryk van ftof,

*** 2 *Een*

(*) Als Jongeling, *in vergelyk der Jaren waar mede dit Werk ten einde loopt, by de Jaren, waar dat van Eikelenberg mede geëindigt is.*

Digitized by Google

Een Werk, waarin men ziet opdelven, dat besloten
In de *Oudheidsgrond* noch zat, tot vreugd *dier Kunstgenooten*,
Een Vers te stellen op den voorgrond van *dit Werk*
Ryk in bespiegeling, en ruim in Wandelperk.
Vlegt dan een Letterkroon, en hegt die om den schedel
Uws vrinds, daar gy zyn geest vermoeit, streelt met uw Vedel.

Wanneer men de Oudheid van het lieve Vaderland,
In zyn Historiën vind naar den eisch beschreven,
Moet een Beminnaar van de Aloudheid als herleeven;
Wanneer hy die beschouwt met een verlicht verstand!

Veel meer, zoo'n minnaar, die naauwkeurig word ter hand
Gestelt een stoffe, die te kennen konde geeven
Het geen zyn Stad betreft; in 't daglicht opgeheven,
Zoo zuiver en zoo klaar, als helder Diamant.

Ging EIKLENBERGS VERNUFT *hier in volvlytig voor,*
't Is BOOMKAMPS YVER, *die betreet het zelve spoor,*
Gy kunt het in zyn Werk, zoo klaar als daglicht merken.

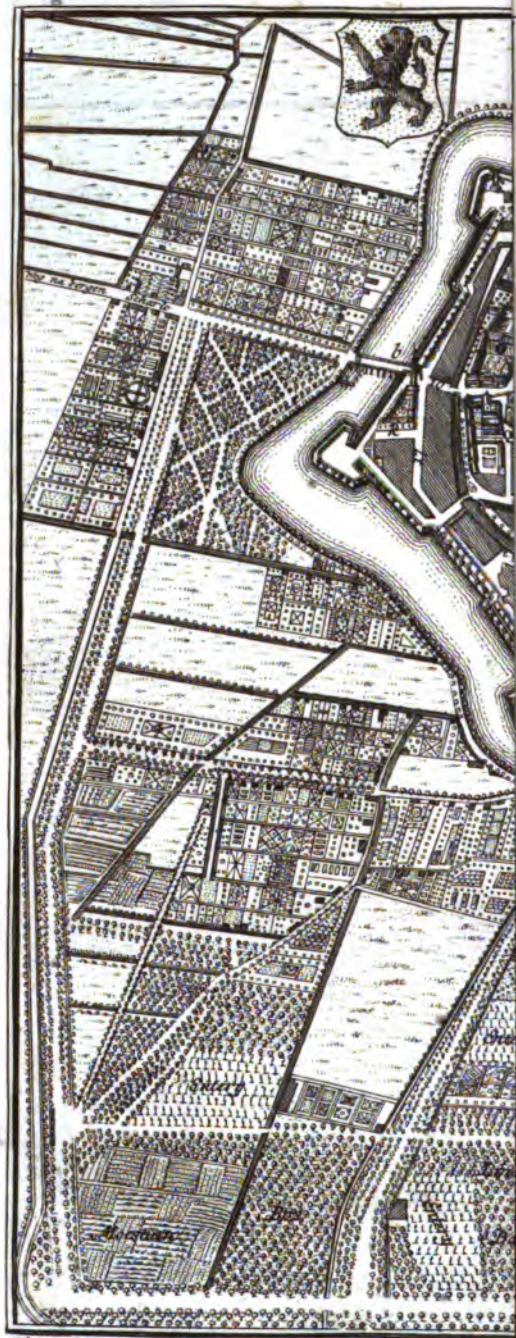
't Is Oudheid 't geen hy spreekt. 't Is zuiver in zyn taal.
Wel kort, maar nochthans gants verstaanbaar in 't verhaal.
Dus leeft men eeuwig na zyn dood door zyne Werken.

Heb dank, *geachte vrind*, voor uwe noeste vlyt,
De HEMEL schenkt U noch een reeks van Levenstyd;
Minervaas Pen tot nut, en *Phœbus Lier* en *Snaren*
Tot strelend zoet geluit, als ge in uw' hooge Jaren,
Schoon afgesloofd in kracht, doch nooit in goeden will',
Bespiegelt by u zelf, gezeten zacht en still',
GODS GUNST, door U gesmaakt; tot gy word zat van dagen:
Dan zal de *Faam* Uw Lof, GOD U ten *Hemel* dragen

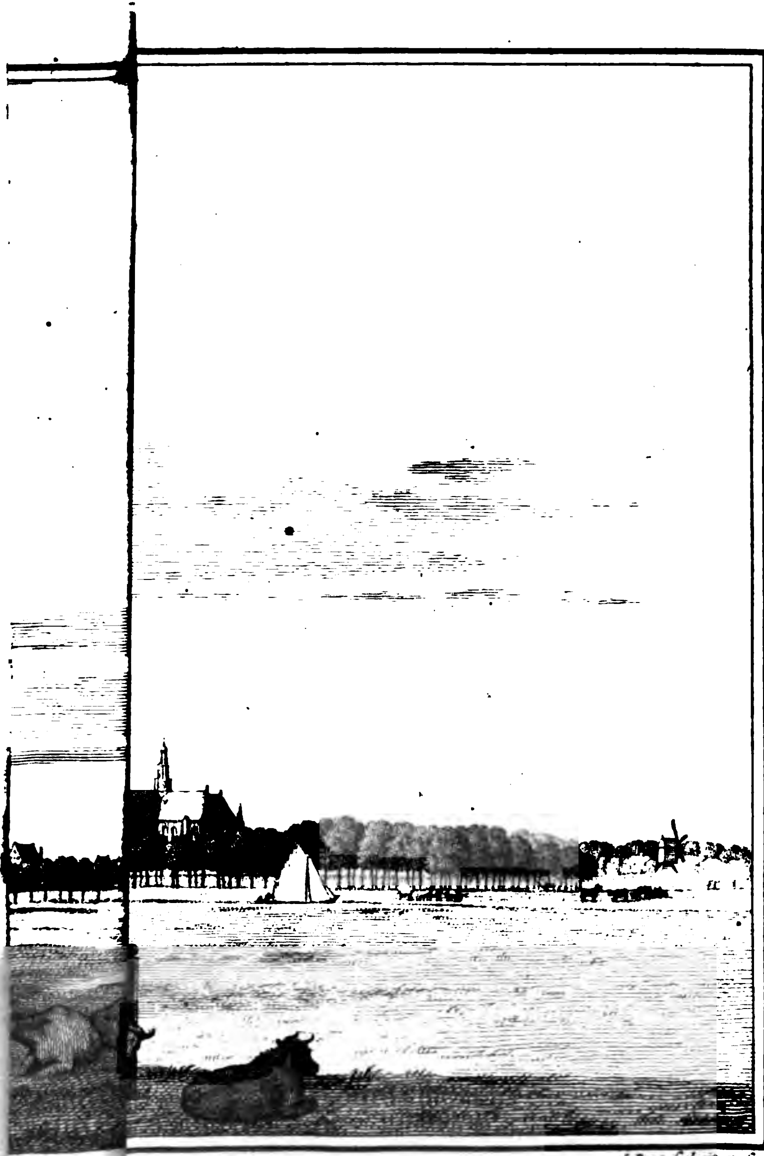
DUCE ANTIQUITATIS STUDIO.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ALKMAER EN ZIJNE GESCHIEDENISSEN BESCHREEVEN EN AFGEBEELDT.

Lkmaer *en deszelvs gebeurtenissen*, tot den Jaere 1343 door den Outheidts-Minnaer *Simon Eikelenberg* beschreeven zijnde, zullen wy met onze aenteekeningen van dien tijdt af beginnen; Doch dezelven zoo kort als 't mooglyk is tot onze Stadt bepaelen.

Hy heeft zijne beschrijving geëindigt met de onlusten en verwerringen tusschen *Dordrecht*, onze Stadt en anderen, nadien de *Dortenaars*, welken van *Willem* den III, met verlies hunner voorrechten gestraft waren, van *Willem* den IV in 't Jaer 1343 1343 (*a*) op niews het stapelrecht verkregen, waer uit zoo veele beweegingen ontstaen zijn, dat zy niet alleen onder de Regeering van *Albrecht van Beyeren* 1393 (*b*), en zijn Zoon *Willem* de VI 1394 nog duurden, maer zelve onder *Keizer Karel* 1540 (*c*) nog moeilijkheden veroorzaekten.

Ons vervolg zal met geen mindere onëenigheden zijnen aenvang neemen. Want na het kinderloos overlijden van *Willem* den IV, quam het Graeffelijk bestier in handen van zijne Oud- 1345 ste Zuster *Margareta*, welke de Huisvrouw was van den Roomschen Keizer *Lodewyk* van Beïeren (*d*), die meende dat aen hem de begeeving van de Graeffelijke bediening stondt; dewijl hy oordeelde, dat *Henegouwen*, *Hollandt* en *Zeelandt* aen 't Keizerryk vervallen waren, wijl *Willem* de IV geen kinderen naliet:

A Edoch,

(*a*) Doch Oudenhov. beschr. Dordr. pag. 255. zegt 1344.
(*b*) Handv. v. Alkm. pag. 14, 15. (*c*) Oudenh. Dordr. pag. 258.
(*d*) Vossius Jaerb. pag. 377.

Digitized by Google

Edoch, om in zijn voorgewendt gezag geen tegenspraek te lijden van de Staeten dier Landen, gaf hy die aen zijne Vrouwe, als wel kunnende denken, dat zy als de naeste aen den laest gestorven Graef niet zoude afgekeurt worden; des quam zy in den
1346 Jaere 1346 in *Henegouwen*, en korts daer na in *Zeelandt* en *Hollandt*, alwaer zy als *Gravinne* ontfangen en gehuldigt wierdt: Doch wanneer zy zig verklaerde spoedig weer naer haeren Man te willen trekken, verzogten de *Staeten*, om de hachlijkheit der tijden, en gevreesde onlusten aen de kant der Vriezen en van Utregt, dat zy eenen van haere Zoonen als haeren Stedehouder wilde zenden, 't welk zy toestond, waer op haer tweede Zoon *Willem* (naderhand genaemt Graef *Willem de Dolle*, wijl hy krankzinnig wierdt) herwaerts overquam, wien de zorg van 't Gemeene Best met veel genoegen der Ingezetenen wierd opgedragen, onder voorwaerde, dat hy zijnen Moeder Jaerlijks thien duizendt goude schilden (welken gereekent op 56 stuivers, thans een somme van acht-en-twintig duizendt gulden uitmaken) zoude opbrengen, waer op zy weeder naer haeren Man trok: *Willem* maekte zich by de Edelen bemint, en leefde eenigen tijdt in geruste Vrede, tot dat de Utregtsche Kerkvoogt *Jan van Arkel* zijne gelukkige Regeering stoorde; dit en meerder rampen verhinderden den jongen Prins de beloofde somme te voldoen; waer over *Margariet* zyne Moeder (die haeren Man Keizer *Lodewyk*
1347 door de dood verlooren had, na dat hy 't Jaer te vooren door eenige Keurvorsten was afgezet op 't aenhitsen van Paus *Clemens* VI) te onvreede zijnde, hem naer *Henegouwen* tragtte te zenden, om zelv de Regeering van *Hollandt* te aenvaerden, wijl 't beding was, dat zy weder zelv de Regeering zoude aenneemen, als haer Zoon de beloofde penningen niet opbragt,
1349 waer toe zy in den Jaere 1349 te Dordrecht in *Hollandt* aengekomen is. Dit mishaegde veelen van de *Staeten*, als zijnde aen *Willems* Regeeringe gewent, die het euvel opnamen onder eene Vrouw te staen, daer een wettig Prins in weezen was: En dit was de aenleiding van dien verwoeden Oorloch onder de naem van *Hoekse* en *Cabeljausche* bekendt, waer van men in 't breede verscheidene Schryvers heeft.

In

In deeze bloedige tweedragt kreeg ook deeze *Stad*, die reeds in deezen tijdt nevens de Voornaemste steeden geen klein bewind in de gemeene zaken des Lands hadt (*a*), haer deel, houdende benevens verscheide andere Hollandsche en Westvriesche steeden (*b*) de zijden des Hertochs, als by zeckeren Verdrag-brief blijkt, geschreeven en gezegelt in den Jaere 1351, 1351
des Maendags na St. Mauritius dach, als mede een gunstigen brief door gemelden *Willem* den Vde gegeven, en bezegelt op den drie-en-twintigsten in Meye in 't Jaer 1351; te meer waerschynlyk, dat *Alkmaer* de zijde des Hertochs gehouden heeft, en in zijne gunste stondt, is 't door een Handvest door hem den 11 Mai (*c*) van den Jaere 1355 den Alkmaerderen verleent; 1355
waer by hy belooft alle hunne Oude Handvesten, van zyne Voorvaderen verkreegen, die veroudert en verdonkert, of by geval verlooren waren, zoo zy dat betogen konden, met afschriften bezeegelt door wettige lieden, te vestigen, vernieuwen, bezeegelen buiten hunne kosten, en wat vorders tot onbreekbare Voorrechten zoude konnen dienen, enz. Vergeevende te gelyk alle doodslagen, rooven, branden, schattingen, vegtenisse van lijve, vanggenissen, brekinge van huizen en vesten, dat in dezen Oorloge om des Oorlochs wil geschiet was, en die geweest heeft tusschen zijne Moeder en haere hulperen, en tusschen hem en de zijnen: In het begin deezer brieve vergunt hy mede aen de Poorteren van Alkmaer, dat ieder derzelven niet meer dan zyn halve goedt aen de Graef verbeuren kan, als in het Handvest blykt.

Willem krankzinnig wordende in den Jaere 1357, na hy het 1357
Landt zes Jaeren geregeert hadde, wiert zyn broeder *Albrecht van Beieren* tot beschermer deezer Landen aengestelt, geduurende de krankzinnigheit van zynen broeder. De voorwaerden op welken hy aengenoomen wierdt zyn begreepen in een Handvest (*d*) door hem verleent, en gegeeven te Alkmaer den 11

 Maert

(*a*) Ziet Eikelenberg Alkm. p. 105. en die hy aanhaalt Gouthoeven 382. en Vertoog der algemeene Vryheid 9, 11, 17.
(*b*) Velden. Cronyk p. 181. Balens Dordr. p. 744.
(*c*) Handv. v. Alkm. 11. (*d*) Idem.

Maert 1357; de voornamen inhoudt daer van was, *Dat by de Landen van zyn broeder by hunne oude Rechten en Wetten zoude bestieren, en met die, wy met den goede* Steeden *voorschreven daer toe neemen zullen tot zynre eere, en tot meeste nutschap en Oorbaer zyns gemeene Landts, en ook regt doen en regeeren na de Wetten en Costume, zyns broeders schuldt betaalen, op dat de Kooplieden vry reizen mogten, en alle questien bevreedigen, en 't Landt beschermen.*

1361. Dat *Alkmaer* vreedig en vergenoegt onder Hertoch *Albrecht* is geweest, blijkt by nader Handvest van den Jaere 1361 (*a*), des Dingsdach na Apostelen dach, waer by *Alkmaer* in het byzonder met eene bevestiging haerer voorige Handvesten word begunstigt, om de menige trouwe, die de Burgers deezer Stadt hem en zyne Voorvaderen hadden beweezen.

1365. Het steedje toen in zijn eerste bloei, begon al meer en meerder toeteneemen, het welk oorzaek geweest zal zijn, dat door den grooten toevloedt der buiten volkeren op hun Jaermarkt, welke op Maendach na Paesschen gehouden wierdt, eenige onordentelykheden voorvielen, en zulx *de vereeniging met onze Heere Godt door devotie en goede werken verhinderde*, waerom dezelve door gemelde Hertoch *Albrecht* is verschoven op Maendach na de Octave van Paesschen, als by het Handtvest blijkt, gegeven te Middelburg op den 28 Mai 1365. (*b*)

Hertoch (*c*) *Albregt* bedenkende, hoe zijne Vrouwe na zijn doodt gebrek aen noodig onderhoudt mogt krijgen, vondt goedt daer toe in voorraedt een verzoek by de Staeten te doen, welke billijke eisch hem ook wierdt toegestaen, de brief daer van gemaekt, is ook by die van Alkmaer gezeegelt, dat zeekerlyk

1366 weeder een niewe band van Vriendschap tusschen den Hertoch en die van Alkmaer geweest is, en een bewijs dat Alkmaer onder de Stem- en Magthebbende Steeden dies tydts gestelt was (*d*). *Albregt* gaf in het volgende Jaer eene blijk van zijn genegenheidt jegens d'*Alkmaerders*, door dien de oneenigheidt der Inwoonderen, uit andere Landen en Plaetzen overkoomende,

(*a*) Handtv. v. Alkm. 12. (*b*) Idem. p. 12, 13. (*c*) M. Vossius Jaerb. 431. &c. (*d*) Vossius Jaerb. 431, 432. Eikel. Alkm. 105.

de, ook hier vry groot wierdt; terwijl dezelven, onkundig van de Wetten en Costumen deezer Steede weezende, zich in de Regeeringe indrongen, ofte van anderen daer in gedrongen wierden; ter welker verhoeding Hertoch *Albregt* 1367 des 1367
Donderdags na St. Paulus dach in 's Hage een Handtvest verleende (*a*), behelzende dat niemandt aengestelt zoude worden in de Gerechte deezer Steede, dan die drie Jaeren Poorter en Inwoonder deezer Stadt was geweest, om dus burgers van burgers te laten regeeren, en meerder eendragt te bevorderen: want dit was voor lang een zwaere zaek voor Vrygeboorene, door Vremdelingen geregeert te worden.

Dewijl *Alkmaer* tot den Handel gelegen was, deed men overal goede toegangen tot dezelve maeken, en dit was oorzaek dat in den Jaere 1370 eene niewe vaert van Egmondt naer hier ge- 1370
maekt wierdt, door order van Heer *Arendt van Egmondt*, Zoon van Heer *Jan van Egmondt* een der eerste voorstanderen der *Cabeljauwsche* factie (*b*).

De goede Eendragt welke tusschen den Hertoch, en de Landen was, deed hem, by het uithuwen van zijne Dochter, de toestemming der *Staaten* en *Steeden* verzoeken, onder welke ook deeze Stadt, als vooren, gekent wierdt, en daer van beneffens andere Steeden (*c*), eenen bezegelden brief aen den Hertoch 1377
gaf: Een bewijs dat dit *Steedtje* in de verzoeken en raedplegingen der Graeven haeren deel hadt: Krijgende zy in den Jaere 1379
1379 het recht tot het houden van een *Jaermarkt*, alle Jaeren ingaende drie dagen voor St. Mattheus dach, tot vierdagen daer na, met alle vrydommen, als die van belooke Paesschen, gelyk by de Handtvest te St. Geertruidenberg gegeeven (*d*), blijkt.

(*a*) Handtv. v. Alkm. 13. (*b*) Of deeze Vaert maer eene vernieuwing of verdere uitstrekking van de Egmondtsche Vaert, door *Dodo*, Heer van Egmondt, gegraeven in 't Jaer 919, dan of de eerste naer d'Abdye (of Egmondt binnen) en deeze laetste naer Egmondt op den Hoef geloopen heeft, is onzeker. Ziet Eikelenberg Alkm. pag. 107. op 't Jaer 919. en C. V. D. Woude p. 70. (*c*) M. Vossius Jaerb. 447. Eikel. Alkm. p. 105.

(*d*) Handtv. v. Alkm. 13. (Zeer qualyk brengt Vander Woude p. 69. dit Privilegie van den tweeden Jaermarkt tot het Jaer 1355. 11 Mey, wyl toen *Albregt* nog niet aen de Regeering was, maer zijn broeder *Willem* gaf toen een Handtvest, als wy gezien hebben.)

Digitized by Google

1382 Al het welke de Stadt van Inwoonders en Gebouwen deed vermeerderen, waerom men wil, dat in den Jaere 1382, de oude Kerk te klein wordende, een niewe Kerk gestigt zoude zijn, doch dit zullen wy tot de verhandeling der publike Gebouwen
1389 uitstellen: Dat *Albert* 1389. 4 Oct. het Privilegie, van Koning *Willem* 1254 gegeeven, vernieuwt heeft, blykt ten klaerste (*a*), en ik vindt daer al den naem van Burgemeester, hoewel in 't enkel getal (*b*). De *Kerkmeesters* worden by een Handtvest (*c*)
1390 van *Hertoch Aelbregt* 1390, op St. Mauritius dach, in 's Hage gegeeven, aengestelt tot het begeeven van het School binnen *Alkmaer*, aen een braef goedt man (by goedtdunken der Gerechte), die het zelve regeere; in te gaen na de doodt des geenen, die daer over door den Graeve gestelt was: In het zelve Handtvest staet hy ook toe, dat een bastaert, Poorter zynde, stervende in *Alkmaer* zonder wettige kinderen, alle gegeevene goederen keeren zullen aen de kandt van waer zy gekoomen waeren, en alle andere zoude de Graef deelen met de Moeder Magen, enz. De goede aenwas, zoo van Inwoonderen als goederen, wierdt nogthans eenigermaten benevelt door de twist, over het Stapelrecht met Dordrecht ontstaen, terwijl die Stadt zich niet langer ontzag, de schepen van andere Steeden, tot groot nadeel der aengeleegenen, aen te halen, waerom de Hertoch geraden vondt de verschillen by te leggen, en de ontruste gemoederen te bevreedigen, waer toe hy dezelven in den Haeg
1392 ontboodt tegen Zondach na St. Nicolaes dach 1392 (*d*), daer die van Dordrecht niet verschynende, en de andere steeden en plaetzen hunne vryheitsbrieven voortbrengende, ontsloeg hy die, en dus ook *Alkmaer* van den last van Dordrecht's Stapelrecht, als by een Handtvest op den eersten Vrydach des Jaers
1393 1393 gegeeven, blykt (*e*); het welk door zijn Zoon *Willem* de VIde 1394 bekragtigt wierdt (*f*); (hoewel van *Keizer Karel* 1540 weer verandert, als wy zien zullen.) By deeze ruimte quam noch een niewe gunst, door dien Hertoch *Albrecht* in den Jaere

(*a*) Handtv. v. Alkm. p. 1. (*b*) Ziet hier na op 't Jaer 1405.
(*c*) Handtv. v. Alkm. p. 13. (*d*) Idem p. 14. (*e*) Handv. v. Alkm. p 14. Eikel. Alkm p. 110, 111. (*f*) Handtv. v. Alkm. p. 15.

Jaere 1395 den 7 Mai (*a*) by Handtveste de Schoole en Kosterie 1395
van *Alkmaer*, met al haere nutschappen en toebehooren tot Kerkbehoef aen Kerkmeesteren schenkt; als mede het Klerkambacht met al zijn toebehooren, ten nutte van de Gasthuis armen; als mede het Boode Ambagt aen 't Heiligen Geesthuis, (nu de Waeg) in de Houttil, met vryheidt zulx alles ten profijte van Kerk, Gast- en Heilige Geesthuis, by 't Jaer te verpagten, by goedtdunken van den Gerechte: In het zelve Handtvest schelt hy ook de begane misdaden, (behalven doodslagen en Vreedebreuken, die nog onafgedaen waren) queit, aen de Poorters van *Alkmaer*, en gelast den Schout van *Alkmaer* binnen 's Jaers recht te vorderen over eenigerlei misdrijf, op verbeurtenisse van zijn recht.

In 't volgende Jaer verkreegen die van *Alkmaer* weder een 1396
zeekere gnnst, hoewel het nadeel dat hun gebrouwen was, de gunst verre overtrof, want de Koopluiden van *Alkmaer* vonden zich merkelijk bezwaert door het leggen van den Schaderdam, welke hun vaert belette, en de dieptens voor *Alkmaer*, toen zoo nodig, deed ondiep worden; en boven dien begeerde men, dat de Landen van Overdije, aen *Alkmaer* behoorende, Dyklasten van dien Schaderdam betalen zouden. Doch *Albrecht* verstaende, dat die Landen noit in de Schaderdam gestoelt offe gedijke hadden, verboodt (volgens een Handtvest (*b*), gegeeven op Allerzielen dach, in 's Hage des Jaers 1398) die van *Alkmaer* 1399
daer over aen te spreeken. Dezelve Hertoch *Albrecht* stelde by Handtvest het Dorp Limmen van tien op vijf Riemen in de Watertogt (*c*).

De Hertoch een gedeelte van Vrieslandt onder zyn gebiedt 1401
gebragt hebbende, onthieldt zich in den Jaere 1401 (*d*) op het slot *Nyenborgh* by *Alkmaer*, alwaer hy de ontzegbrieven van Heer *Jan van Arkel* ontfing. Op St. Levijns dach des zelven Jaers, wierdt by Handtveste (*e*) den *Alkmaerderen* gegondt, dat nie-

(*a*) Handv. v. Alkm. p. 16. (*b*) Idem, p. 20, 21. Eikelenb. Westvriesl. p. 9. en 10. (*c*) V. D. Woude p. 72. Ziet over de Riemtalen G. v. Loon, Oude Regeering van Holl. 2. D. p. 174-178. (*d*) Beka Cron. p. 316. in de nieuwe Druk van Matthæi Analecta, 3. Deel. (*e*) Handv. v. Alkm. p. 17.

Digitized by Google

niemandt in de Wet of Gerechte gestelt mogt worden, ten zy hy zes Jaer Poorter deezer Steede geweest was; als meede dat alle Geestelijke luiden, die in dien tijdt veele waren, van hunne eigene goederen, die zy hadden ofte namaels verkreegen, 't zy by koop of versterf, eeven zoo veel schot en last betaelen zouden als andere Ingezetenen; en 't schijnt of *Albrecht* hen dus heeft willen betaelt zetten de Heerschzugt, die zy tot verkleening van zijn gezag dagelijks pleegden (*a*).

1405 Na den doodt van Hertoch *Albrecht* wierdt zyn Zoon *Willem* als Graeve van *Hollandt*, te Dordrecht in den Jaere 1405, den 16de van Sprokkelmaendt gehuldigt (*b*), doch by een Handtvest van gezegde *Willem*, den 23 January 1404 in 's Hage gegeeven (*c*), blykt dat *Alkmaer* hem daer voor al eerder erkendt heeft, door dien hy in 't zelve zegt, dat zijne getrouwe Steede en Poorteren van *Alkmaer* hem vriendelijk ontfangen, en tot haeren regten Heer gehuldigt hadden, uit welke erkentenisse hy alle hunne voorgaende Rechten en Privilegien, hun door zijne Voorvaderen verleent, bestendigt.

Dat in deezen Tijdt de Regeering van deeze Stadt in Schout en Schepenen en Raedt bestondt, blijkt uit zeekeren Verbandtbrief, daer wy vinden Schout, Schepenen en Raedt, (doch daer uit kan men geen besluit maeken, dat'er geen Burgemeesters geweest zijn, immers op 't Jaer 1389 hebben wy al getoont, dat de naem van Burgemeester in een Handtvest van *Albrecht* voorkomt.) Wy zullen gemelden Verbandtbrief onzen Leezeren mededeelen, (dezelve berust ter Kamer van Haer Edele Groot Achtbaerheeden, Lade 7.) zy is van de volgenden inhoudt:

Johan van Beyeren bider genaden Goeds nu ter tyd Elect van Ludic, Greve te Loen, en Heere van Tourne, enz. enz. doen kont alle luden, dat wy sculdig zyn van gerechter schilt, onze goede vrienden Scoutet en Schepenen, ende Raedt der Stede van Alcmair vier en tagtig Nobele, als van Ossen die zy ons verleecht en gelevert hebben; die welke lxxxiiij Nobelen wy de voorgen. Scoutet, en Schepenen, en

Raedt

(*a*) M. Vossius Jaerb. p. 528. (*b*) Vossius Jaerb. p. 536.
(*c*) Handtv. v. Alkm. p. 17, 18.

Raedt geloeft hebben ende geloven te betalen, binnen Sinte bave dagen nu neest komende, in goeder trouwe, en zonder argelist, in Oirconde deze brief besegelt met onzen segele gegeven in 't Jaer ons Hrn: dusent vierhondert en vyf drye dagen in Februario.

De Graven meenende misleidt te worden van wegen hunne 1407
inkomsten, die de Bailluwen en Schouten voor hen invorderden (*a*), vonden goedt verscheidene Bailliuw- Rentmeesteren Schoutschappen te verpagten, gelijk dan in den Jaere 1407 het Bailliuwschap van Kenmerlandt en Westvrieslandt verpagt wierd voor 336 ponden en 7 schellingen, het Rentmeesterschap van Noordhollandt voor 16 ponden 13 schellingen en 4 grooten, het Rentmeesterschap van Kenmerlandt voor 100 ponden 11 schellingen en 9 grooten, 't *Schoutschap* van *Alkmaer* voor 16 ponden 13 schellingen en 4 groot, 't welk meerder was als het Schoutschap van Dort, en Amsterdam, en het Bailliuwschap van 's Hage, en juist zoo veel als het Rentmeesterschap van Noordhollandt; het Drossaertschap van Althena, en 't Schoutschap van Haerlem, als blijkt by een Extract van Rekening door Philips van Dorp ingelevert op den 10 Juni 1408: Een klaer bewijs dat *Alkmaer* toen al vry groot geweest moet zijn; dat zy veel handel dreef blijkt ook by een Handvest van den 20 Mai 1407 (*b*) haer door Graef *Willem* VI. verleendt, alwaer hy (na dat zy klagtig hadde gevallen over het vorderen der Graeffelijkheids Tollen tot Woudrichem en Heusden,) vryheit verleent om hare goederen en koopmanschappen vry van dien tol te vervoeren waer 't hun gelusten.

Dat *Alkmaer* als rontsom in meiren, moerassen en laege lan- 1408
den leggende, eene van de eerste is geweest, die het overvloedig water door hulp van watermolens te slyten, werkstellig gemaekt heeft, is te besluiten, (*c*) om dat de *Hoogheemraden* van *Delftslandt* in den Jare 1408 naer *Alkmaer* trokken, om aldaer onderzoek te doen van den watere, dat Heer *Floris van Alkemade* en *Jan Grieten Zoone* met de molen uitgeworpen hadden.

B Deze

(*a*) Reg. der Graeflyke bed. 124. (*b*) Handv. v. Alkm. 18.
(*c*) Graeflyk. bed. 83.

Digitized by Google

Deze Stadt meer bloeiende en deszelfs Waeg van groter belang geworden zynde, wiert de Schutterye, sterk zynde zestig mannen (a), de wyntappe, het quakelbord en klootbane ontnomen, en in plaets van zulks hun gegeven de Wage, van welker inkomste ider schutter 's jaerlijx eene gulden genoot, komende te reste tot profijt van het gildt (b); als Schout was Willem Dirksz., en Schepenen Jan van Haerlem, Hendrik van Toornburg, Walich Gerritsz., Maerten Gerritsz., Andries Willemsz. en Meus Gerritsz.; dit zal zekerlijk gedaen zijn om zoo veel als in vermogen der Regenten was alle onordentelijkheden voor te komen, terwijl het volk hier nog vry woest geweest moet zijn; sprekende de Stadts Keuren van dien tijdt alle van *vegtenisse* en *vredebrauken*. (c)

1414 Dat in den Jaere 1414 hier *Burgemeesteren* waren, blykt by zekere Handvest gegeven by Graef *Willem* de VI. den 19. February (d) waer in hy uitdrukkelijk de Burgemeesteren dezer Stadt de eerste plaets geeft, in welke Brief gesproken word van 't bezegelen der Verbandbrieven, der Burgemeesteren rekening doen, van de panstdagen, eiken der maten, zoengeldt voor een doodslager en gequetste, en geen vonnis binnen *Alkmaer* langer te steden dan agt weeken.

In 't zelve Handvest getuigt de Graef, dat *Alkmaer* door zwak Regiment, en allerhande onbescheide gewoontens, die daer lang geoeffent waren, zeer veragtert en in verderf gekomen was, waer tegen hy voorzien wilde.

Graef *Willem* na (e) lang aen een ongemak aen zyn been gegaen te hebben, nam voor den Staten voortestellen, wyl hy niet als eene Dochter, *Jacoba* geheten, naliet, en zijn Broeder *Jan* na de Heerschappy dong, zijn Dochter als zijn wettige Erfgenaem voor Gravin aenteneemen; het welk den Vorst toegestaen zijnde, wierd daer van eene Brief gemaekt; welke
1415 ook by die van *Alkmaer* op onzer Lievenvrouwendach 1415 onder-

(a) Eikelenb. Alkm. p. 48. In d'aent. d. stelt de Burgery ook 1412 maer 60 persoonen sterk. (b) Volgens Extract uit de Presentieboeken van Burgermeesteren. (c) Oude ongedrukte Keuren v. Alkm. (d) Handv. v. Alkm. 18. (e) O. Dapper Beschr. v. Amsterdam 106.

onderteekendt is, het welk naderhandt oorzaek van veel onrust geweest is: dus dan *Alkmaer* weder onder de voornaemste Steden in den Staet gekeurt. (*a*)

Dat 1418 het herboude Vroonen zijn eigen mem, Schout en Vredemakers had, is te zien uit een bezegelden Brief van dien tydt. (*b*) 1418

De aenwas der Geestelyken, die na dezen streek, gelijk de Beien naer bloemryke dalen, afzakten, deed dat hier; dan daer Kloosters stigten: dus wierd zelve buiten de Stadt by Heilo in den Jaere 1420 een Klooster de *Blinken* genaemt, gestigt. (*c*) 1420

Zoo men wil zoude ook dit Jaer de Conventie tusschen Burgemeesteren van *Alkmaer*, *Oudewater* en *Delft* gesloten zyn, om elkanders Burgers als eige Ingeboornen het Burgerrecht te gonnen (*d*), 't welk tot op heeden nog standt grypt (*e*). Doch, of deze Conventie is veroorzaekt, dat deze drie Steden ter bevordering van hun vryheidt of recht met den andere éene bende hebben gemaekt, of welke reden daer voor geweest zy, heb ik niet kunnen naspeuren, en moet alleen zeggen, het recht is 'er, maer ik weet niet van waer? Op de Jaermarkten worden wederzydtze Burgers als eigen erkendt, en men heeft voorbeelden dat Heeren van Regeering van hier naer daer trekkende in Stadts Regeeringe zyn aengestelt.

(*a*) Eikel. Alkm. p. 105 en die hy daer aenhaelt. (*b*) Eikel. Alkm. p. 100. 101. 112. daer die brief te zien is. (*c*) Volgens oude aent. M. S. K. v. d. Woude zegt dat naer d'aenteekening van den geleerden P. Nannius dit Klooster gestigt is een weinig bezuiden de Vennebroek, en van de Reguliers Ordre was. Ziet ook in 't breede van dit Klooster Blinken Oudh. van Kennem. 1. D. pag. 549--559. (*d*) Volgens oude Aenteek. L. C.

(*e*) 't Blijkt wel tot den huidigen dag, dat de gemelde drie Steeden weerzijdsche Burgers als de hunne erkennen, en dat zelv aen openbaere gebouwen de Wapens der Steeden, immers van Delft en Alkmaer naest elkanderen staen, doch de reede blijft duister. Men zie Bleiswijks Delft p. 49. 50. 607. 697. 679. Men weet wel dat Govert met de Bult, die men Stichter van Delft stelt 1072 uit *Alkmaer* de Westvriezen overwon, en dat by Koning Willems neerlaeg 1256 de Delvenaers en Alkmaerders, dien hy grooten gunst toedroeg, tot op 5 opquamen in Westvriesland. Ziet *Eikelenb.* Alkm. p. 32 en 82. doch of toen al tusschen de Burgers van die 2 plaetsen, zoo nauwe vereeniging gemaekt zy, zullen wy niet vaststellen,

Digitized by Google

1421 In een Brief van Erfscheiding op St. Luciënavondt 1421 (a) vindt ik het Kruiswerk en 't Molenstraetje gemelt.

In dit Jaer is geweest de schriklyke Watervloed op St. Elizabethsnagt, waer door meer dan seventig Dorpen by Dordt verdronken, en de Dyk by (b) Petten doorbrak, en de Kerk omverre geworpen wierdt.

Wy hebben op den Jaere 1351 gezegt dat de Edelen en Steden in twee deelen scheiden, te weten *Hoeksche* en *Cabbeljauws* gezinden, deze malkanderen dan hier dan gints bestokende, deed veel bloedt en Edele gebouwen spillen; deze woedende hoop, zoo veel als den Vorst mogelijk was in toom gehouden, begon na het overlyden van Graef *Willem*, welke in het Jaer 1417 gestorven was, op nieuws te herleven: de *Staten* en *Steden* hadden met bezegelde Brieven toestemming gegeven aen des overledenen verzoek, over de opvolging van zyn Dochter *Jacoba*, welke in de Regeering gestelt zynde verscheide Vreijers kreeg, doch hier was 't ondoenelyk, ieder te genoegen, dat nieuwe
1423 onlust baerde; die in den Jaere 1423 niet minderde, wanneer de Staten en veele Steden, by welken de Eerbiedt voor Vrouwe *Jacoba* en hun gegeeven woordt vergeten scheen, (c) Hertoch *Jan van Brabandt* ontbieden, hem als Voogt over zyne Vrouw stelden, en tot Graef huldigden: zulx stondt den geenen, welke het oog op *Philippus van Bourgondien* hadden gevest, maer al te weinig aen, ook Jacoba zelve was over de Eerbiedt den Brabander aengedaen te onvreden, en blies de vonken van oneenigheit door stoppelen van partyschap zoodanig aen, dat dezelve tot een hevigen vlam uitborst: dit deed de *Hoeksche Party*, waer onder ook *Alkmaer* was, na den doodt des Henegouwers de wapenen ten behoeve van hunne wettige Lands-
1424 vrouwe opvatten in den Jaere 1424 onder het beleidt van *Florens van Kijfhoek*, (d) zulks werdt te meer by de Alkmaerderen
1425 voor goet gekeurt, als Vrouwe *Jacoba* in den Jaere 1425 tot
1426 Schoonhoven quam, waerop zy 1426 de Stadt Haerlem belegerde, na dat eenige moetwilligen van Haerlem van *Philips* en der

(a) Pergam. br. Let. L. (b) Aent. L. F. (c) M. Voss. Jaerb. 639.
(d) M. Voss. Jaerb. 656.

der Kabeljauwsche zyde de Huizen *Brederoede*, *Heemstede*, en *Assendelft* hadden geplondert en verwoest, dat geen kleene verbittertheit maekte, want *Willem van Brederoede* quam de Gravin terstont te hulp, als Hooft der Hoeksche Benden, met de Kennemers, waer onder ook die van *Alkmaer*, die hy overreedt hadt. Welke trouw voor haer *wettige* Landtsvrouw toen de Bourgondiër den Meester speelde, hun slegt bequam; te meer toen *Hoorn* de zyde van *Philippus* koos, daer toe door eenen Lambertus Kruif aengezet.

De Gravinne, voor Haerlem, daer zy den 11 April 1426 den *Alkmaerders* een Handvest gaf, dat wy vervolgens zullen melden, bericht krygende van 't naderen van *Philippus*, trok schielyk van daer, en legerde zich langs den dijk by Alphen (*a*), alwaer zy des Hertochs volk sloeg, en tot voor de poorten van Leiden volgde. Deze Benden moedig op 't behaeld geluk koozen tot hun Legerhooft eenen *Willem Nagel*, welke te rug keerende veel moedtwil bedreef, en aenleiding tot den berugte *Kennemerloop* gaf; verwoestende tot vergelding der voorgenoemde Huizen (*b*) die van *Hillegondsberg*, *Cralingen* en *Spangen* in Schieland.

Deze verwoede hoop als ligte wolken door een onstuime windt voortgedreven trokken door deze Stadt naer Hoorn, berovende de Sloten *Middelburg* en *Nieuwenburg*; vaerende ook verscheidene over in Waterlandt, terwijl tusschen deze Stadt en Egmondt geene bequaeme landtweg was, als zijnde de tusschenwijtte vol Meiren en lage Landen.

Hoorn, tot (*c*) dien tydt nog een open Vlek zynde, hadt zig met een wal gewapendt; hier was de slag heevig, (*d*) in welke een Bastaert van *Philips* wierdt omgebragt, waerdoor de woedende Vorst nog meer verbittert wierdt.

De Kennemers moedig op hun eerste geluk, terwijl zy die van Hoorn sloegen en op de vlugt dreven, by het Dorp Keern, wilden Hoorn indringen (*e*), dat buiten hun weeten door versch

 volk

(*a*) Ziet v d. Woude p. 74. die reede meldt, waerom Jacoba derwaerts trok.
(*b*) Heemst. B. Arc 216. (*c*) Velius Kron van Hoorn. 23.
(*d*) M. Vossius Jaerb. 674. (*e*) V. d. Woude. p. 76-78.

Digitized by Google

volk was voorzien; 't welk hen deed wyken, zynde hun Overste *Willem Nagel* dood gebleven, als mede veele voorname Edelen, waerdoor de rest verflauwde en op de vlugt raekte, met verlies van de Baniere van onze Stadt, welke die van Hoorn in hunne Cyriacuskerk ophongen, (daer het 1482 door een edelmoedig *Alkmaerder* is van daen gehaelt, als dan gezegt zal worden,) door welken neerlaeg, als mede door den ongelukkigen Scheepstrijdt by Wieringen onder 't beleidt van de Heer *Willem van Brederoede*, de Hoeksche Steden hare poorten voor den Bourgondiër openzetten, welke zig daer schielijk van bediende (*a*) en veele Burgers van deze Stadt doodde, sommigen, of (volgens van der Woude) een groot getal van den Kerktooren afwierp, en veele der voornaemsten, die de party der Hoeksche hadden gehouden gevangen nam, en op verscheide plaetsen in Hollandt liet ombrengen.

Weinig baette hun dat Vrouw *Jakoba* op den 11 April 1426 (*b*) in haer Leger voor Haerlem een Handtvest hadt verleent waer by zy aen die van *Alkmaer* eene gemeene Werf gaf met die van Kenmerlandt (*c*); aen 16 Hooftmannen, neffens de Dekens der negen Gilden de verkiezing van drie Burgemeesteren en zeven Schepenen overliet, als mede het maken der Keuren en afschaffen der Excijnsen, ook de ingezetenen gelijk stelde in het Sluizegelt van Gouda met de Burgers van die Stadt, en dat geen poorter van *Alkmaer* over geldtschuldt in eene *nieuwe Stadt* in Vrieslandt te regt behoefde te staen dan alleen binnen *Alkmaer*, naer den inhoudt van hunne oude privilegien: en nog andere voorregten meer.

Want *Philips* Alkmaer als den Belhamel (*d*) der onlusten aenziende velde binnen Amsterdam over onze Stadt een zwaer Vonnis, welk wy geerne onzen Leezers letterlyk wilden mede-

(*a*) Oude Aentek. Let. D. (*b*) Handv. v. Alkm. 19.

(*c*) Hier uit wil Eikelenberg Alkm. p. 14 besluiten dat Alkmaer dan niet op Kennemerlandschen maer Westvrieschen bodem lag; doch deeze stelling hebben wy in eene byzondere handeling over Alkmaers gelegenheit overwogen. (*d*) Voss. Jaerb. p. 675. en het Handvest van volkome herstelling en vergiffenis, hier na op 't Jaer 1455 aen te haelen, en reeds gevoegt in ons Alkmaers Steederecht, p. 30.

Digitized by Google

dedeelen, doch hebben zulx vergeefs gezogt, en onze Geſchiedſchryvers hebben 'er maer met een woord van gemelt: (*a*) het blykt wel uit Handveſten van *Filips* naderhand aen onze Stadt gegunt, dat volgens zijn Vonnis de Poorten, Muuren en Veſten moeſten neder geworpen en geſlegt worden gelijk de aerde, en dat zy van dien tijdt af voort een open Dorp blyven zoude zonder eenig Stederegt te hebben; en dat hy tien perſoonen uit de Stedelingen neemen mogt om daer mede zynen wille te doen (*b*); en uit geen verwerpelyke Schryvers blijkt, dat *Filips* dit byzonder deede, tot beeteringe van de ſchaade, die zy den Haerlemmers en d'andere van de Cabeljauwſche zyde onder 't beleidt van Heer *Willem van Brederode* aengedaen hadden (*c*): en dat de *Alkmaerders* op hunne eige koſten alles, wat aen de Huizen *Nieuburg* en *Middelburg* vernielt en gebroken was, weder moeſten opbouwen (*d*), en dat den Kennemers in 't gemeen verboden wierdt te vergaderen op het luiden van de klok, en hun geboden wierdt ſchattingen en tienden te betalen; het recht om Magiſtraaten te verkiezen hun afgenomen, en ook al hun geweer, uitgezeidt de broodtmeſſen, (welk echter *Filips* overzag, by aldien zy uit hunne eige en hunner Bondgenooten heerlykheden binnen zes maenden hondert en vier en twintig duizent gulden konden opbrengen), en dat zy genootzaekt wierden den Soldaaten hun ſoldye te betalen, welke hen *Gaesbeek* by afgeperſte brieven te Haerlem hadt quijt geſcholden; en dan 's jaerlyks voor ieder haertſtee twee ſtuivers tot een eeuwig bewijs van hunne hartnekkigheit (gelijk zoo hunne trouw voor *Jacoba* genaemt wierdt) te betalen, en op hunnen eigen beurs te velt te trekken, en tien der voornaemſte hoofden van hunnen opſtand in zyne handen te leveren. (*e*) Wy zullen ook op 't Jaer 1435 zien dat *Alkmaer* agt duizend kroonen volgens vonniſſe moeſt opbrengen: doch waer de oude Kronijkſchryver C. van der Woude nog zoo

(*a*) Oude Kron. div. 28. C 40. (*b*) Dit zal alles blyken uit het Handveſt van 1455. (*c*) Heemsk. Arcad. p. 221, 222. die dit vonnis verkeert tot het Jaer 1428 brengt, daer in 't Handv. 1455 duidelijk 1426 gezegt wordt.
(*d*) Voſſ. Jaerb. 675. (*e*) Voſſ. 675 boven aen.

Digitized by Google

zoo veel andere byzonderheeden van daen haelt, die hy zoo breedvoerig opgeeft (*a*) en wel dat d'*Alkmaerders* binnen agt dagen na het vonnis gevelt was alle hunne Brieven en Handvesten op 't Stadhuis van Haerlem moesten brengen, weet ik niet, prijslijk hadt hy gedaen, indien hy zyne bewyzen hadt gemeldt. Ik hebbe zelv te Haerlem op alle wyzen nagespeurt of op 't Stadhuis of elders eenige blijk te vinden ware, doch niets ontdekt, en de naderhand by te brengen Zoenbrieven spreeken 'er niets af; alleen zal ik hier over nog aenmerken, dat in het Handvest van 1445 blijkt, dat *Alkmaer* toen wel Poorten hadt, maer geen deuren in dezelven, zoo dat het vonnis zoo breedt niet zal uitgevoert zijn, als 't gevelt was, en 't slechten van Poorten, Muuren en Vesten zal alleen bestaen hebben in 't uithangen van de deuren der Poorten, en geene onderhouding van Stads Muuren en Vesten.

1428 Hier op volgde de Vreede tusschen *Philippus van Bourgondien* en zyne Nigte *Jacoba van Beieren*, waerna hy in eene Gunstbrief binnen Leiden, zijnde eene gifte van agterstallen, gegeven den 8 Augusti 1428 (*b*) deze Stadt noemt onze *goede Steede* van *Alkmaer*, en uit liefde tot haer, als mede om de groote schade en onkosten by den voorigen Oorloch geleeden, spreekt hy haer vry van alle agterstallen staende die onlusten gemaekt, tot zes weken na het sluiten der Vrede met zyne Nigte.

Dezelve luid als volgt:

Philips Hertoge van Bourgon: Grave van Vlaenderen, van Arthois ende van Bourgon: Palatijn Heer van Salmis ende van Mechelen, Ruwairt ende Oir der Lande van Henegouwen van Hollandt van Zeelandt ende van Vrieslandt doen cond allen luden; want inder Zoene tusschen ons ende onser liever Nichten Vrouw Jacoba Herthogijne in Beyeren, Gravinne van Henegouwen van Hollandt van Zeelandt van Ponthieu ende Vrouwe van Vrieslandt, lestwerve uitgesproken in eene punten begrepen is, roerende van den schulden die die steden ende gemeynten van Holland ende van Vriesland schuldich weezen

(*a*) Chron. p. 79--83. (*b*) Deze berust ter kam. van Haer E. Gr, Agtb. Laede XII. Ziet Alkm: Steederecht. p. 10.

Digitized by Google

weezen mogen den geenen die wt geweest hebben in wat maten dat sijn mag het sy van den Recessen der Rekenijngen die zy den Steden gedaen hebben, of anders ende dergelijx in eenen anderen punten, dat alle die vervallen opkomijngen ende profijten der geenre huyse renten lande ende goeden die omder vreden wille wtgeweest hebben verschenen voir datum der zoene ende die verschijnen mogen bijnen ses weken dair na den lesten dach dair inne begrepen sullen geheelic ende altoebehoeren ende blyven ons Hertoge voirschreven ende den geenen die by gifte van ons of van anderen gehouden hebben die voirschreven huise land renten ende goeden (te weten elken alsoo hun toebehoeren sal.) So hebben wy om liefden willen die wy drage tot 'er goeden stede van Alcmair ende om den groeten last schade ende oncost die zy by den oirloghen geleden ende gehadt hebben der zelven steede alsoo veel gratien gedaen gegonnet ende gegeeven gonnen ende geeven mit deesen brive dat alle agterstallige Renten die voirsz: stede schuldig mogen wezen den geenen die wtgeweest hebben tot den daghe toe dat onse voirschreven Zoene wtgesproken is ende ses weeken dair na den lesten dach dair inne begrepen als voirsz: is ende oic dat sy hun schuldig mogen weezen van hoiren Rekenijng of anders toebehooren ende bliven sal alinge en al der goeden stede van Alcmaire voirsz: gelijc wy dat na inhout der Zoenen aen ons behouden, ende genomen hadden ende stelden der selver stede die voirsz schulden claerlic ende geheelic quijt mit desen onsen brive besegelt mit onsen Segele hier aengehangen. Gegeven tot Leyden upten achsten dach in Augusto int Jair ons Heeren MCCCC agt en twintig.

(op de vouwe staet)

By mijnen Heer *den Hertoge*

(en lager)

Pharoen en . . .

('t Zegel van rood was, is een weinig beschadigt.)

Dat deeze brief maer ziet op schulden den gemeenen man raekende zal op 't Jaer 1435 blyken.

In het volgende Jaer zoude alhier op den eersten Mei volgens aenteekening van (*a*) *Rosweidus* en (*b*) *Mutsaert* een byzonder Mirakel geschiet zijn, namentlijk wanneer een jong 1429

C Priester

(*a*) Kerkel. Hist. 167. (*b*) Kerkel. Hist. 187.

Digitized by Google

Priester *Volkert* genaemt, in de Groote Kerk, den kelk te schielijk na de inzeegening aen zijn mond zettende, zoo dat 'er iets langs zijn kin neerliep, dat drie andere Priesters terstont aflikten, terwijl 'er drie druppels op de Casuifel vielen, die niet konden uitgewasschen, ja van hun niet uitgebrandt worden, weshalven zy 't uitsneeden, en op een heilige plaets verborgen, dat in den volgenden winter een *Alkmaers* Schipper voor Staveren in nood van vergaen zijnde, een Engel hem verscheen, die hem voorzeide niet te zullen vergaen, maer dat hy te *Alkmaer* aen 't heilig bloed aldaer in de Groote Kerk gestort offeren moest; en t'huis komende vroeg hy verscheide Burgers naer 't heilig bloed, doch die wisten 'er niet af, en als hy by de Priesters ging, die hielden 't stil, doch ziende dat de Schipper verzeekerde van een Engel het voorschreeve bevel ontfangen te hebben, hebben zy 't hem vertoont, en hy daeraen geoffert, en allen die meer tegenwoordig: en hierom zoude een heerlyke Ommegang op St. Philippus en Jacobus dach gehouden werden; doch dingen die weinig voorvallen worden bezwaerlijk geloofť, de niewsgierigen kunnen gemelde Schryvers nazien. Doch dat 1501 dit groote wonder na 't schijnt eerst bekent of geloofť geworden is, zal op dat Jaer blyken, en dat toen eerst de Ommegang ter eere van dat zoo gemeende wonder is ingevoert.

1430 In den Jaere 1430 wierden alhier de drie Zustershoven, als het Sinte Catharinehof, Sint Maria Magdalena en onzer Lieven Vrouwenhof vry gesproken (doch 1530 is dit weêr ingetrokken, als dan gezegt zal worden) van alle Axcijnse, enz. volgens zekere Gunstbrief by Schout, Burgemeesteren, Schepenen en Raede verleent, welke luidt,

(Staende op de Rugge

Copy van die Vryheit van den Accijns.)

Wy Schout Burgermeesteren Scepenen ende Rade der stede van Alchmair Doen condt ende kenlic allen luyden dat wy eendrachtelike geloeft hebben ende geconsenteert hebben oirlouen ende consenteren myt desen

desen brieue den dryen Susteren houen in onser stede geseten Als sinte Katrinen hoff Sinte Marien magdalenen hoff En onser liever vrouwen hoff, Dese drye susteren houen voirsch. om bede willen vanden Tre-serier van Hollant. ende om bede willen der goeder stede van Hairlem ende ander goede steden ende geoerdende menschen willen die ons voir hem gebeden hebben dat wy hem goedertieren wesen souden om Gods willen: Dairom hebben wy aengesien mitter wijsheit ende vroetscap onser steden ende myt malcanderen so beraden dat wy dese drye suste-ren houen voirsch. gegunt ende gegeuen hebben ende geuen drye vry-heit in allen manieren als hier na geschreuen staet. Inden eersten sullen dese drye susteren houen voirsch. vry sitten van allen oncost van excyse, en van allen oncost tegenwoirdich ende toecomende die in onser stede is off namels comen mach. Alle dinck sonder erch ende list, wtgeseit dat elck susterhoff gelden sal sijn boodt ghelt ende dat wachter ghelt, dat is, van elck susterhoff voirsch. voir een huys ge-lijck een ander poirters huys, voirt soe en sullen dese drye susteren houen voirsch. nyemant in nemen ten sy poirters off poirters kinderen, ten ware off yemant quaem van buten dair men seer voir bade so mocht enich van desen dryen susteren houen voirsch. in nemen byden meerre deel vanden gerecht ende anders nyet. Ende dese voirsch. susteren wye sij in nemen. al hoir Inboel ende tilbaer haue leuende off steruende. dat sullen die susteren houden van dien houe daer sy woen-achtich waren. Voirt wair dat zake, dat dat susterhoff van sinte Katrijn haer hoff meeren wouden so mochten sij westwaert copen Jan Jongelincx huys opten hoeck byder poirten after an hoir huys gelegen wanneer sij willen, ende noirtwairt als sijt nv beseten hebben, en nyet meer. Ende dat susterhoff van Sinte Maria Magdalenen, mogen haren hoff meeren off sijt crighen comen zuytwairt an die straet dat viercant, om oestwairt, westwairt en noirtwairt als sij 't nv beseten hebben ende nyet meer. En dat susterhoff van onser vrouwen op die nyewe sloet. mogen haer hoff meeren noirtwairt aen die vesten, zuyt-waert aen die nyewe sloet, oest ende west als sijt nv beseten hebben ende nyet meer. Voirt so hebben wij dese drye susteren houen voirsch. geloeft dat wijse behoeden ende beschermen zullen gelijcke onse ande-ren poirteren. Ende ouermits dat onse stede seer belast ende tafteren is, ende om dat gemeen roep vander gemeenten die des nyet lijden en

 mochten

mochten dat sij vrij saten ende hoir broet in die stede wonnen, ende om dese roep te stillen ende onrust te verhoeden soe sullen dese drye susteren houen tsamen wtreiken ende betalen onser stede voirsch. alle jair twintich beyersche gulden off payment hoire wairden inder tijt der betalinge, te betalen op sinte Jans dach inden zomer, twe dagen off drye dair na onbegrepen. Ende wair dat zaeck dat dese voirsch. susteren dese voirgenoemde punten nyet en hilden soe souden sijt tgerecht laten weten wat hair gebreck wair, en wat die zake wair. Voirt, wair dat zaeck dat die stede off enich van desen drye susteren houen voirsch. ergent om twijden off scheel kregen alst oft God wil nyet vallen en sal, dat zullen sij aen beyden zijden wtter hant setten aent meerredeel vanden gerecht ende aen twe visiterers vanden dryen susteren houen voirsch. Want die stede dair toe geneycht is den susteren voirsch. vol te doen ende te beschermen, overmits dat dese goede menschen voir onser goeder stede bidden, ende bidden zullen, soe hebben wij die susteren voirsch. geloeft den koer off te doen die op hem geset was, ende nymmermeer geen koer op hem te setten die hem deeren mach aen hair neringe te doen, alle dinck sonder erch ende list. Ende wair dat zake dat aen enich van desen punten voirsch. gebreck viel, dat zoude die gheen beteren die dese voirsch. voirwairde braeck: Dese voirwairde voirsch. hebben wij desen dryen susterenhouen voir genoemt, geloeft voir ons ende voir onsen nacomelingen, hair ende hair nacomelingen alle dese punten voirsch. te houden ende te voldoen. Ende om dat dit wair is, ende wij dit houden ende voldoen willen so hebben wij onser stede zegel beneden aen desen brief gehangen tot enen wairachtigen getuych. Ende vm die meerre vastheit, ende om dat wij dit ymmer volcomelijken houden willen, ende tot ewigen dagen dueren sal, soe heb ick Jacob Jansz. als een Scout van mijns Heiren wegen vander voirsch. stede, ende Jan Baertout, Adam Claesz., Symon Warmboutsz., Pouwels Pieters zoen, Claes Heynricxz., Gijsbrecht Jelijsz., ende Evert Evertsz., Schepenen der stede van Alchmair desen brieff mede bezegelt mit onssen zegelen hier aengehangen tot enen wairachtigen getuge.

Gegeuen int 't Jair ons Heren dusent vierhondert ende dertich des vrydaghes voir Palmen.

Wy

Wy hebben zoo eeven op den Jaere 1428 gezeidt dat Hertoch *Philips* eene Gunſtbrief tot vryſpreeking der agterſtallen verleende; doch die alleen zag op ſchulden den gemeenen man rakende, (*a*) maer in den Jaere 1435 heeft hy den *Alkmaerderen*, die volgens gezegde Sententie ook moeſten opbrengen, de ſomma van acht duizent Kroonen, een quijtſchelding derzelver agterſtallen verleent (kunnende zy ook niet meer dan drie duizent Kroonen by een krygen.) De Quijtſchelding luid aldus.

Philips by der Gracien Goids Hertoge van Bourgon: van Lothr: van Brabant ende van Lymborch, Grave van Vlaenderen van Artois van Bonegon: Palatin van Henegh: van Hollant van Zeelant ende van Namen, Marcgrave des Heiligen Rijx, Heere van Vrieslandt van Salines ende van Mechelen, doen cont allen luden, Alſo onſe Stede van Alkmair in de Sentencije die wy voortijts geſeyt hebben over hem ende onſen onderſaten van Kennemerlant, getaxeert ende geſet waren, ons te geeven die ſomme van achte duyſent Croonen, dair ſy ons niet meer of betaelt hebben dan ontrent drie duyſent vyf hondert Croonen, Soo ſprak onſe Rentmeeſter Generael van Hollant Goidſchalc Oom van onſent wegen onſe Stede *van Alkmair toe, om betalinge te hebben van den afterſtal voirſz:, ende vervolgde en dede vervolgen die ſoe lange en duen, dat ſy dairom ſonden eenige notabile perſonen van onſer ſtede van Alcmair bij onſe Rade gecommitteert van onſer wege ter Sake onſer landen van Hollant, diewelke clagentlic te kennen gegeven hebben, al waſt dat ſij getaxeert waren in onſe Sentencie voorſz: te geeven achte duyſent croonen, dattet niet mogelic hadde geweeſt hem luijden die te betalen, mits dat meere dan de helfte van de rijckſte van hoiren mede poirteren, niet mit hem ſchuldich en waren te gelden, in de voirſz. Somme na uytwijſing onſer Sentencie voirſz:, overmits dat die eens deels waren wten Landen getogen by onſer liever Suſter van Oeſtervant in de oirloge, ende die belegge van H:lem in onſe hulpe gecomen waren tegen den Kenemrs ende dat dairom die gene die meynden, die Stede van Alcmair te taxeeren, dit niet bedacht en hebben, ſeggende voirt dat ſij mit dat geen dat ſy vander voirſz: ſomme betailt hadden, wail ſoe veel gegeven hebben, tot onſer Sentencie nae grootheit van hoeren goeden als andere onſe onderſaten van Kene-* 1435

 merlant

(*a*) Quytſcheld. ter kam. van Haer Ed. Gr. Agtb. Lad. VII.

Digitized by Google

merlant gedaen hebben, ons vorder te kennen gevende dat onser Stede van Alcmair grote cost ende scade gedaen wort, by onsen luyden van wapene, die aldair waren na den belegge van H:lem, ende dat Sy dagelijx heet genoech hebben te betalen horen taxe van onser bede, die sij ons Jairlijx sculdig sijn, welke saken onse Rade voirsz: weil gehoirt ende verstaen hebben, ende hem dair op hebben doen informêren deuchdelic, hoe dat sy wail bevonden hebben, dat onse Stede *van Alcmair, inder taxe van onser sentencie voirsz., ende hebben dairom by goeden rijpen Rade onse stede van Alcmair voirsz. verdragen ende quijtgescouden verdragen ende quijtscelden mit desen brieve sulc gelt als sy ons nog schuldig wesen mogen van agterstalle van de achtduysent Cronen voirsz., mits dat sy onsen Rentmeester Generael van Hollant Goidscalk Oom dair voir noch geven sullen tot onser behoef tot sulken termijn als sy mit hum overdragen sijn, ofte noch verdragen sullen, driehondert onser hollandse scilden, behoudelic onse Sentencie van Kenemerlant ende van Alcmair in allen anderen punten dair in begrepen, in horen volcomen machte te wesen ende te blijven sonder argelist, in oirconde desen brieve besegelt mit onsen Segel hier aengehangen, gegeven opten vierden dach in Februario in 't Jair ons Heren duisend vierhondert vive en dertich, na den lope van onsen Hove.*

(Onder op den rant staet)

Bi minen Hr. den Hertoge Grave van Hollant, &c.

(lager)

T. de Zweeten.

(Het Hertoglijk Wapen, met de Leeuwen die het zelve houden, nog ongeschonden in rooden Wasse daer onder aen hangende.)

1439 Het oudste Zegel van onze Stadt vindt men op een Brief van Burgermeesteren, Schepenen en Raedt van de Stadt *Alkmaer* aen die van Abbekerk geschreven in het Jaer 1439 volgens de aenteekening (*a*) van onzen voorganger Eikelenberg, doch die merkt zeer wel aen dat de Stad zeeker al lang te vooren een Zeegel zal gebruikt hebben, en waerschijnlijk al van Koning *Willems*

(*a*) Alkm. Gesch. p. 82.

Digitized by Google

Willems tijd, en 't ſtichten van Toorenburg een zilveren Burg op een bloedrood Veld tot een Wapen of Zeegelmerk zal gevoert hebben.

1442 Ik vind by den zelven ook aengeteekent, dat de Langeſtraet 1442 de Breeſtraet genaemt wierdt (*a*) daer nu die ſtraet, die agter de Langeſtraet zuidaf legt dien naem draegt.

1443 Wy hebben meermalen gezegt dat *Alkmaer* rondsom in meiren en groote waterplaſſen lagh, welke meiren hun water door *Alkmaer* of kort by het zelve heen moeſten loſſen, hier door ontſtond in den Jaere 1443 groote oneenigheden tuſſchen die van *Alkmaer* ter eenre, en die van *Bergen* ten andere zyde, willende die van *Bergen*, dat *Alkmaer* de Quakelſluis, die zy aldaer tot ontlaſting van hun water hadden mede zoude bekoſtigen, om dat zy in hunne banne gelant waren, doch de zaek voor het Hof van Hollandt gebragt zijnde, werden die van *Alkmaer* vrygeſproken van de onkoſten van gezegde Sluis, en den Dijk tot Crabbedam, terwijl die van *Bergen* tot aen de Sluis haer voordeel met de Viſſcherye zogten, volgens een accoort van den 29 Mai des voorſz. Jaers voor *Johan*, Heer te Egmondt by 't Hof van Hollandt daer toe verzogt (*b*).

In dit zelve Jaer of in 't voorgaende zoude alhier een Capelle ter eere van de heilige Maegt Maria, nu nog in 't gemeen de Capel genaemt, geſticht zijn, volgens de gedachten van S. Eikelenbergh, hangende een Klok van dat Jaer in het zelve, doch dit verſchuiven wy tot dat wy van de Gebouwen ſpreken (*c*).

1444 Het volgende Jaer (*d*) den 26 October wiert hier en in andere Steeden by Placaten het dragen van Panſieren, lange Meſſen, en andere diergelyke Wapenen, 't geen eenigen tegen gewoonte invoerden, verboden; ook ſtondt Hertoch *Philips* op den 2 December af aen eenen *Alijt van der Weide* zyne Wiſſel en Tol tot *Alkmaer*.

De Hoekſche en Cabeljauſche Partyen begonnen in deze tijdt op nieuw te herleeven, en maekten des volgenden Jaers een groot rumoer binnen Leyden en Haerlem (*e*). Doch.

(*a*) Alkm. Geſch. p 20. (*b*) Handv. v. Alkm. p. 21. (*c*) Ziet ook vervolgens hier op 't Jaer 1540. (*d*) Vander Woude kr. v. Alkm. (*e*) Orlers Beſ. v. Leyden. 303

Digitized by Google

1445 Doch dat *Alkmaer* zich toen vry ſtil en aen de zyde des Hertochs gehouden heeft, blijkt (*a*) by zekere Handtveſt op den 8 July 1445 gegeeven, waer in die van *Alkmaer* aen den Hertoch vertoonen, hoe zy openleggende, zonder deuren in hunne poorten groote duchte en vreeze hadden van overvallen te worden, van de zyde der Amſterdammeren en anderen toen den Hertoch niet gunſtig en deswegen in groote angſte zaten, waer op den Hertoch haer vryheit verleent de *Stede te veſtigen en deuren in haere poorten te hangen*, om zig zelve te beſchutten, behoudelijk nogthans de waerde van de eens gegeevene ſententie, en aen hem houdende het recht van ten allen tyden hunne ſterkte te ontnemen, en de thans gegunde vryheid optezeggen; doch zulx door hem niet gedaen zijnde, nog van iemand na hem; en dat een regt tot wederzeggens duurt zoo lang het niet opgezegt wort, dunkt ons het in twijffel trekken, of *Alkmaer volgens recht Stadts Recht bezit*, ongegrondt te zijn, te meer nadien op het Jaer 1455 blyken zal dat Hertoch *Philips* aen *Alkmaer* heeft weder gegeven al wat hy te vooren het zelve ontnomen hadt (*b*).

1446 Dat in 't Jaer 1446 nog veel vechteryen en doodſlagen voorvielen blijkt, wijl dies aengaende *Philips* den 9 Auguſtus (*c*) een Handveſt gaf tot geruſtheidt en veiligheidt aen de bloedtverwanten des verſlagers en der verſlagenen, ſprekende ook in het zelve Handveſt van 't Zeventuig.

1447 Volgens V: D: Woude zoude het Minnebroeders Klooſter nu gefondeert zijn, maer J. Walvis (*d*) ſtelt dit op het Jaer 1448. Doch zie hier na de Beſchryving der geeſtelyke Gebouwen in *Alkmaer*.

1450 In den Jaere 1450 den 26 Maert wiert de twiſt en onëenigheidt welke Jaerlijks over de verkiezing der Regeeringsperſoonen rees door een (*e*) Handveſt van Hertoch *Philippus* weggenomen, door het goedkeuren van een-en-dertig Perſoonen, welke deze Stadt voortaen regeeren en gouverneeren zouden, geevende

(*a*) Handv. v. Alkm. 22. (*b*) Ziet onze Verhandeling over Alkmaers Stedereeht. p. 2. 4. 5. 21. 22. 23. (*c*) Handv. v. Alkm. 23. (*d*) Beſchr. van Gouda. 2 D. p. 113. (*e*) Handv. van Alkm. 24.

Digitized by Google

geevende hun het regt zoo een derzelven aflyvig wierd een ander in deszelfs plaets aentestellen.

Dit zelve Jaer den 3 Augusti verleende hy (*a*) een Vonnisbrief tegen die van Hoorn ten voordeele van deeze Stadt *Alkmaer*, terwijl de eerstgenoemden afkondigden, dat wie binnen Hoorn op St. Laurens dach wilde koomen om eenige Koopmanschap te doen, vry zoude weezen: al het welk tot groot nadeel van deze Stadt was, terwijl zy hunne Jaermarkt acht dagen voor die van *Alkmaer* gelegt hadden; te meer, alzoo te *Alkmaer* by den Kooper en Verkooper den 40. penning van alle Paerden, Koeiën, Lakens, Boter en andere Koopmanschappen betaelt moeste worden, trekkende de Hertoch overzulx den 20 penning van alle het verkogte: Waerom hy wel scherpelijk beveelt dat niemant op gemelde St. Laurensmarkt zoude komen op verbeurte van alle zyne Koopmanschappen.

In 't Jaer 1451 verleende *Philips* aen *Alkmaer* om gedaene diensten en toegestaene tienjaerige beede, by Handtvest vryheid, weder hunne Muuren te maken en onderhouden, de deuren in de Poorten hangen en sluiten tot allen tyden. In het zelve Handvest gelastte hy, dat in den Gerechte geen Persoonen zitten zouden, die elkander in den derden graed of nader in maegschap bestonden (*b*). 1451

Noch wierd *Alkmaer* den 23 January des Jaers 1455 (*c*) van den Hertoch toegestaen schouw te doen, en boeten te mogen winnen by de geenen, die schuldig bevonden worden over den Rekerdijk, leggende benoorden deze Stadt, te beginnen van de Steede van *Alkmaer* tot aen Koedijk, en aen de Bergerban. 1455

Wy hebben op het Jaer 1445 gezegt, dat Hertoch *Philips* na dien tijdt nooit *Alkmaer* het tot wederzeggens gegeeven Stederecht ontnomen heeft, maer zagen zoo even op 't Jaer 1451 zijn vergunning tot volkoome en gedurige versterking van de Stadt: nu zullen wy door een klaer en duidelijk Handvest van 't Jaer 1455 toonen, dat al weer gegeeven is, wat ontnomen was in 't Jaer 1426. Dus luidt immers de

D Resti-

(*a*) Handv. van Alkm. 25. (*b*) Handv. van Alkm. 26. en Alkm. Stederecht. Bl. 25--27. (*c*) Handv. van Alkm. 26.

Digitized by Google

Restitutie Privilegie der Stadt Alkmaer.

PHILIPPUS *by der Gratien Goids, Herthoge van Bourgoundien, van Lothringen, van Brabant, van Limbourg, Grave van Vlaenderen, van Artois, van Bourgonje, Palatyn van Henegouwen, van Holland, van Zeelandt ende van Namen, Markgrave des Heiligen Rykx, Heere van Vrieslandt, van Salms, ende van Mechelen, doen Cond allen Luden, alsoe wy by onser Sententie gegeven in onser Stede van Amstelredam in 't Jair Duysent Vierhondert sesse en twintig, om die Rebellicheit ende oplopinge, geschiet by onse ondersaten van Kennemerland, Kermer-Volc ende hunne medeplegers, soo wel van den belegge van Hairlem, als van andren Saken, uytgesproke, geseyt, ende verklaert hadden, onder Puynten dat wy tot allen tyden, als ons 't gelieven soude, mogen nemen Vuyt onse Landen van Kermerlandt, Kermer-Volc, ende hunne medeplegers tien Personen, om dair mede onse wille te doene; Item dat sy verbeurt hadden alle heure Handtvesten, Previlegien, Sceependom, Vryheden ende Rechten, die zy tot dien dage toe vercregen mochten hebben, van den Graven ende Gravinnen van Hollandt ende van Vrieslant, ende van de Ruwart van den Landen voirsz. hoedanig die waren ofte verbrieft mochten wesen. Ende sonderlinge overmitz dat onse Stede van Alcmair Principael saec ende weldige opsetters geweest hadden van der selver Rebellicheit, dat alle hunne Poirten, Muyren ende Vesten neder geworpen en geslegt souden wesen gelyc der Aerden, en dat sy van dien tyt voirt open Dorp bliven souden, sonder enich Stede Recht te hebben, gelyc dat onse Brive van Sentencien die dair af zyn dat al in 't lange uytwyzen ende verclaren, ende want onze ondersaten ende Poirteren onser voirsz. Stede van Alcmair ons oitmoedelic gebeden hebben, hun Luyden te willen vergeven ende quyt te schelden alle 't guent dat sy an die voirsz Rebellicheit tegens ons misdaen ende misbreukt mogen hebben, ende hun te willen quiten ende vryen van den selven tien Personen te kiesen na inhout onser voirsz. Sentencie.*

Ende oic hunluyden weder om te willen gonnen, geven ende Confirmeren alle heuren Handvesten, Rechten, *ende* Gewoenten *die zy eer die voirsz. Sentencie aldus by ons gegeven ende uytgesproken was,*

te hebben ende te gebruyken plegen. SOO IS 'T, *dat wy genegen wesende ter begeerte van onse voirsz. onderfaten, ende Poirteren van Alcmair aengezien dat zy hunluyden sint die voirsz. Sentencie by ons gegeven, wel en deuchdelyc geregiert hebben, ende oft God willen noch doen zullen, ende mitz dat zy luyden ons geloeft ende gewillecoert hebben te betalen die Somma van Hondert tien ponden groten, tot vier Termynen, te weten tot Paesschen, Sinte Jans Misse midzomers, Baefmisse, ende Kersavondt naestkomende, elken Termyn een vierendeel van den zelven Hondert tien ponden groten, dair aff onse Rentmeester van Kennemerlandt ende Vrieslandt Aelbrecht van Raephorst ons schuldig wesen sall Rekening ende bewys, te doen gelyc dat behoeren sal: Die selven onse onderfaten, ende Poirters, nu wonachtich in onser Stede van Alcmair ende heure erven ende nacomelingen, voir ons, onse erven ende nacomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt, vergeven ende quytgescholden hebben, vergeven en quitschelden mitz desen onsen Brieve al 't guent dat sy, heure Ouders ende medeplegers Poirters nu tot Alcmair wonachtig, tegens ons, onser Hoogheit ende Heerlykheit, gelyc onse Sentencie dat begrypt, misdaen ende misbruykt mogen hebben, ende oic hun vrye ende quytgescolden hebben, vryhouden ende quytscelden tot Eeuwigen dagen van de tien Personen die wy neemen mochten vuyt onse voirsz Stede om onse wille dair mede te mogen doen. Item oic mede hun* gegeven, verleent, geconfirmeert, *ende* gevestigt hebben, *geven, verleenen, Confirmeren en Vestigen mit desen selven onsen Brieve voir ons ende onsen voirsz. erven ende nacomelingen Graven en Gravinnen van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt, ten Eewigen dagen, alle sulke Handtvesten, Previlegien, Vryheden ende Rechten; die sy tot dezen dagen toe gebruykt hebben, ende die hun verleent zyn geweest by ons ende by onsen Ouders Saliger gedachten, Graven en Gravinnen van Hollant, Zeelandt, ende Vrieslandt; Item voirt soe geven ende verlenen wy voir ons ende onse nacomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt der zelve onse Stede van Alkmair ten Eeuwigen dagen te gebruyken sulke Jair-Marcten ende Vryheden als zy die, tot desen dagen toe gehouden ende gebruykt hebben: Behoudelic dat wy dair af hebben sullen sulke Recht tot Thol ende Wissel, gelyc wy dat gewoen-*

Digitized by Google

woenlyc van zyn te hebben; ende hebben onse voirsz. Stede van Alcmair nog gegeven, geconsenteert, geven en Consenteeren mit desen Brieve, dat heure Poirteren die nu zyn mit nyemand van deser Zaiken of gelycke Zaike gelden en zullen dan mitter selver Stede, ten waere of zy Huysen hadden in onsen Landen van Kermerlendt, die om deser Zaiken wille geset worden en schuldig zyn te gelden mit die voirsz. Kermers en Kermer-Volc.

In oirconde desen onsen Brieve, ende onsen Seegel hier angehangen, gegeven in onsen Hove in den Hage, op ten XXIII *dach in Januario, in 't Jair ons Heeren Duysent Vierhondert vyf-en vyftig, na den loop van onsen Hove.*

(*Op de Vouwe staet*)

By mynen Heere den Hertoche ter Relacque van den Stede-Houder, ende Rade van Hollandt, dair by ende over waren *Pieter vander Eyke*, Gouvernm: van allen den Finan. Meester *Heyndric vander Meye*, Raid, ende *Aelbrecht van Raphorst*, Rentm. van Kermerlandt ende Vrieslandt.

N: G: PYNSSEN.

('t Zegel van Rood Was afhangende by na noch ongeschonden.)

Berust ter Kamer van Haer Edel. Gr: Agtb.

L A D. XII.

En is my door Haer Edel. Gr: Agtbaerheden vertoont; en heb dezelve van Woorde tot Woorde bevonden te Accorderen.

Ziet daer dan, hoe *Filips* niet enkel op de beede der *Alkmaerderen*, en wijl zy zig na de Sententie van 1426 wel en deugdelijk gedragen hadden, maar ook wijl zy hem hadden toegestaen hondert en tien ponden groots, vergeeft, en queitschelt al't geen zy of hunne ouders en meedepligtigen tegen hem misdaen hadden; maar ten eeuwigen dage alle oit voorheen gekreegene Handt-

Digitized by Google

Handtveſten, Privilegien, Vryheeden en Regten Confirmeert en veſtigt; en toeſtaet te gebruiken zulke Jaermarten en Vryheeden, als zy tot dien dag gebruikt hadden. Zoo dat *Filips* zijne Sententie ganſch vernietigt, en *Alkmaer* niet by oogluiking, maer by Recht Stadts Recht heeft en oeffent.

Wy gaan voorby eenige aenmerkingen over dit Handtveſt te maeken; zynde dit op den zelven dag, als dat van den Rekerdyk pag. 25 gemeldt, gegeeven, en met gelyken oogmerk als dat van 't Jaar 1451. Want wy hebben reeds de zwaerigheeden daer uit te maeken, opgeloſt in onze aenmerkingen over Alkmaers Stederegt tegen den Heer van Bynkershoek, pag, 5, 6, 7.

Volgens oude Aantekeningen zoude op den 22 Auguſtus des 1458
Jaers 1458 de eerſte ſteen geleidt zijn aen de Kerktoorn te *Alkmaer*, welke den 29 Octob. 1468 weder is neêr geſtort, waer 1468
door twee oude Bagijnen in het oude Bagijnhof, dat nu het Tugthuis is, verplettert wierden. Dat daegs na belooken Paſche hier drie klokken gegoten zyn, weegende een 2500, de ander 1500, en de derde 1200 ponden, zijnde d'eerſte gedoopt Maria, de tweede Petrus, en de laatſte Martinus, berigt ons Van der Woude (*a*).

In de Vaſten van 't Jaer 1469, of twee Jaer eerder, zouden 1469
de Vrouwebroeders zig onder Oudorp, by de Munnikenbrug, tuſſen Nieuwburg en Middelburg hebben neêrgeſlagen, en hun Klooſter daer gebouwt hebben, waertoe Hertog *Karel van Bourgonje*, *Albrecht van Raephorſt*, Schout van Haerlem en Rentmeeſter van Noordthollandt, zouden geholpen hebben. Men wijſt nog de oude ſtandtplaets van dit Klooſter, 1572 verwoeſt, aan, tuſſen de Fuik en Munnikebrug (*b*).

. In dit zelve Jaer (of 1470, zoo het Memoriebord in de 1470
groote Kerk zegt (*c*)) zijn de oude neffens elkander ſtaende Kerken van St. Laurens en St. Mattheus, die door den Toorenval zeer beſchadigt waren, afgebroken, wordende den 9 Juny

(*a*) Chron. p. 86. uit de Aenteek. van Mr. Jan Frederikſz, Chirurgyn.
(*b*) Chron. van Alkm. p. 86, 87. (*c*) V. der Woude p. 87. uit de Aanteek. van voorſz. Mr. Jan Frederikſz, Chirurgyn. Ziet ook Brouerius Cabinet, I. D. p. 158, 159.

1470 de eerste steen van de tegenwoordige Kerk gelegt, als Kerkmeesters waren Jacob Madder, Ronk Pietersz, Adriaen Woutersz en Pieter Zel Symonsz.

In 't zelve Jaer quam binnen deeze Stadt de vlugtende Koning van Engeland, *Eduward* de IV (*a*), welke heerlyk ontfangen en vriendelijk onthaelt wierdt, bezorgende de Hollandsche President hem kleederen en andere behoeftigheeden, wijl hy zonder geldt of kleinodiën gevlugt was. Vander Woude zegt, dat deeze Koning digt by deeze Stadt in de Bergermeer ankerde, en de Reliquien van St. Albert te Egmondt bezogt, en vervolgens na zijn Zwager Hertog *Karel van Bourgondien* vertrok, die zijn Zuster hadt, in den Haeg. Doch Eikelenberg heeft reeds getoont uit Schrijvers van dien tijdt, dat *Eduward* in Texel aenlande (*b*). In dit Jaer was ook op Alderheiligendach een zware Vloedt, waer door het Hondtbosch by Petten doorbrak.

1477 In den Jaere 1477 toogen veele Ridderen en Edelen met eenige kloeke mannen uit Haerlem, Delft, Amsterdam en Alkmaer op tegens Heer *Aelbregt* den tweeden, Heer van Schagen, om dat hy den Grave rebellig was geweest, en overwonnen hem.

In dit Jaer word *Alkmaer*, volgens Eikelenberg (*c*), duidelyk onder de stemmende Steeden getelt, toen *Karel de Stoute* verslagen was.

Hertoch *Philips* (*d*), in 't Jaer 1467 op den 15 Juny tot Brugge overleeden zijnde, quam het Graeffelyk bestier in handen van zijn eenigen en Wettigen Zoon; welke hy by Izabella, dochter des Konings van Portugal hadde verwekt, van welke ik niet vinde dat *Alkmaer* iets ontnomen of gegeven is. Doch deeze ook stervende, na negen en een half jaer geregeert te hebben, quam het Graeflijk bewind in den Jaere 1477 in handen van zijn eenige Dochter, genaemt *Maria* (*e*), trouwende in Oogstmaend van

(*a*) Ziet hier van Philip Comineus Hist. van Lodew. XI. L 3. c 4. Gouthoeven, p. 491. Groote Chron. div. 30. c. 31. (*b*) Eikel. Westfr. p 92. 93. uit het Goudsche Chronijkje toen geschreven, pag. 140. enz.
(*c*) Alkm. Gesch. p. 106. (*d*) P. Schriver Oud Batav. p. 558.
(*e*) P. Schriver, p 583.

Digitized by Google

van het zelve jaer aen den Aertshertoch *Maximiliaen* van Oostenrijk, welke in het volgende jaer ook als Man en Voogt der 1478
Landsvrouwe gehuldigt wierdt; deeze *Maximiliaen* verleende in het zelve jaer op den 28 Maert (*a*) een Handtveſt; waer by hy Confirmeert, Ratificeert ende Beveſtigt (in naervolging van Hertoch *Philippus van Bourgondien*) alle zulke Handtveſten, Privilegien, Regten, ende Vryheeden als zy ooit ofte ooit bezeeten ofte verkreegen hadden; ook zegt *Maximiliaen*, dat die van *Alkmaer* ten zelven dage hem als Kerkelyke Voogt en Momboir van zyne Gezellinne gehuldt, en den behoorlyken Eedt gedaen hadden.

Hier blykt weder de herſtelling van *Alkmaers* Recht, en ik heb noit anders kunnen opſpeuren of *Alkmaer* is ſedert den jaere 1426 altoos getrouw geweeſt aen de Graven, en by dezelve bemindt geworden. Van der Woude (*b*) verhaalt ons, dat *Maximiliaen*, om de Markten binnen onze Stadt te begunſtigen, vergunt heeft, dat in alle Markten Tolvry zyn zouden alle Hollandtſche Steeden, als geheel Waterlandt, Graft, Oud Kerſpel, geheel Egmonderlandt, Aſſendelft, 's Hertogenboſch, Waelwyk en Wimmenum, tot wederzeggen is getollereert. Doch ik heb dit Handtveſt noit gevonden.

Deeze Stadt hadt ook veelmaelen de eere van door de Graven en andere voornaeme gebiedende Perſonen bezogt te worden.

Gezegde *Maximiliaen* verleende binnen deeze Stadt, op den 2 April des zelven Jaers 1478 een Confirmatie (*c*) aen de Steede Groote Broek. In deez' tydt grensde de Voormeer (*d*) aen 1479
de Miendt.

Het geſchil tuſſchen den Edelen onder den naem van *Hoeks* en 1480
Kabeljauws weeder leevend wordende (*e*), deed den Graef op nieuws ſchatting vorderen, dat van veelen niet wel opgenoomen wierdt; en veelen waeren onwillig om te betaelen, onder welken ook *Oudorp* was; doch den Procureur Generael, gelaſt wor-

(*a*) Handtveſt van Alkm. p. 27. (*b*) Chron. van Alkm. p. 90.
(*c*) Handtv. Grotebr. p. 28. (*d*) Eikelenb. Alkm. p. 7.
(*e*) Orlers Leiden, 2. D. c. 4.

Digitized by Google

wordende de penningen by Executie te winnen, trok daer op naer *Alkmaer*; die van *Oudorp* dit merkende, begaven zig terſtond met haeren aenhang wel gewapend zynde naer *Alkmaer*, om de inwoonders aldaer te helpen beletten, dat die penningen niet geëxecuteert ofte geint wierden; 't welk ten Hove bekent zijnde, wierden Symen Gerriſz en Jan Oder Wairſchepen van Oudorp gedaegt, en zig niet verantwoordende, gevonniſt op den 13 Auguſtus 1480 zeekere boete te betaelen; dat de Oudorpers de Alkmaerderen hebben opgeruit, of dat zy ter beſcherming van hunne nabuuren zig tegens de Magt van den Hertoch hebben aengekant, zoude kunnen zyn; nadien my zee-
1481 kere brief van Pardon (*a*) voor de Steede van *Alkmaer* is voorgekomen, waer in alle misdaeden, beroertens, oploopinge, geruchte, enz. binnen deeze Stadt, worden quijdtgeſcholden; dezelve is gegeeven tot Brugge in de maendt January 1481. In dit zelve Jaer zoude (*b*) de wateren gediept, en een niewe ſteene brug in de Koornſtraet gemaekt;

1482 En in het volgende Jaer, volgens Aentekening het witte Bagynhof op de niewe ſloot gebouwt zyn.

Maria overleeden zijnde wierdt haer Zoon *Philips* 1482, nog maer vier jaeren oudt, Graef van Hollandt in haere plaets, doch zijn Vader *Maximiliaen* is aengeſtelt tot Voogdt over zijn minderjarigen Zoon (*c*).

Door het niet opbrengen der laſten, die van de Stadt Hoorn afgevordert wierden, en verdere onëenigheeden werdt die Stadt van 's Graeven wegen belegt, en ingenoomen; zijnde onder de belegeraers verſcheidene Alkmaerſche Burgeren, daer toe by den Stadthouder gelaſt; de Stadt verwonnen zijnde klom een Burger (*d*), Lambert genaemt, naer het welfzel der Kerke, alwaer hy het Vaendel van *Alkmaer* afnam (dat aldaer ſedert het Jaer 1426 gehangen hadt) en tot groote blijdſchap in deeze

(*a*) Beruſt ter kamere van H. E. Groot Agtb. Lade II. Zie Steederecht Nov IIII pag. 35 daer die brief letterlyk te vinden is, waer in breedvoerig het voorgevallen van dien tydt te leezen is.

(*b*) Volgens Aenteek. van Mr. Jan Frederiks, Chirurgyn, by v. d. Woude, Chr. p. 90, 91. (*c*) Lams Privileg. en Handtv. van Kennemerl. p. 74.

(*d*) Oude Aenteek. Let. I. 4251.

Digitized by Google

deeze Stadt bragt, wordende zyn stoutmoedige yver beloont met het Stadts Roep- en Boode Ampt van Alkmaer, en oudt geworden zynde de Vrye Prove in het Gasthuis verleendt; een klaere blyk van opregte erkentenis van weldoen by Stadts Overheidt.

In den Jaere 1483 wierdt het Schoutschap van *Alkmaer* van 1483
wegen de Graeflijkheidt verpagt (*a*).

In dit zelve Jaer zyn verscheide erven door Kerkmeesteren (*b*) aen verscheide persoonen verkogt, en uitgegeeven om te bebouwen; dit wierdt veelal met kalk en steen tot den opbouw der Kerke dienende betaelt. En is in dit Jaer de Klok St. Laurens gegoten, die 6300 ponden weegt, en op de Waeg heel uur slaet.

De Minrebroeders bouden in deez' tydt ook een Kerk in hun Klooster, en leenden veel steen en kalk van de Kerkmeesteren; en werdt deeze Minrebroeders Kerk in het Jaer 1486 inge- 1486
wydt.

Wy hebben zoo even gezegt, dat door het vorderen van zwa- 1491
re lasten, die niet wel opgebragt wierden, de Stadt Hoorn overwonnen wiert, doch in het Jaer 1491 begon een algemeene muitery aengevoert door honger en gebrek, het gezag van den Stadthouder Heer *Jan van Egmondt*, met de voet te schoppen; (*c*) gezegde Stadthouder quam op den Octave van Paesschen (den 11 April) met een menigte soldaten voorzien in Noordhollandt, om de Kennemers, Westvriezen en Waterlanders Ruitergelden aftevorderen, en by onwilligheit met gewelt te dwingen.

De arme landlieden, uitgeput door het stadig afvorderen van zware schattingen, mitsgaders door de laege zetting der geldtspecien, en de schaersheit der granen, zynde het Landt veelal door overstroomingen als anders vry veragtert, wierden genootzaekt, of het weinige dat zy nog bezaten aen den Stadthouder af te staen, en van honger te sterven, of vryheidt door gevegt te koopen; de Stadthouder zig de armoede der Inwoonderen

E

(*a*) Eikelenb. Alkm. p. 37. (*b*) Volgens Memoriael van Kerkmeesteren.
(*c*) Orlers Beschryv. van Leiden a. d. p. 416.

Digitized by Google

deren weinig aentrekkende ging voort in't geweldig afvorderen der Schattingen van de berooide ingezeetenen, ja zoo verre, dat zyne dienaers twee Huisluiden doodt sloegen en een gevangen naer den Haeg verzonden: Dit kon de getergde armoede niet ongemerkt voorby laten gaen, terstondt rotte elk byeen, en begaven zich te lang gesart met een verwoeden drift, waer by die van Schagen (*a*) den voortogt hadden, naer deze Stadt, hier was alles in rep en roer, men vloog terstondt naer het huis (nu by den naem van het Hooge Huis bekent, staende op den uitersten hoek van de Langestraet by de Groote Kerk) van *Klaes Korf* van Boshuizen, denwelken *Lams*, (*b*) *Klaes Prins* noemt, Rentmeester Generael van Noordhollandt, daer zy alles aen stukken, en een van zyne knechten dood sloegen, zynde hy zelve (tot zyn behoudenis) in 's Hage. Deze onstuimige hoop wert dagelijx nog vermeert, in zoo verre Heer *Jan van Egmondt* zyne Invordering moest eindigen. Deeze eerste verwildering wierdt een weinig gestuit, komende Gedeputeerden van Haerlem tot *Alkmaer*, om met de Landlieden in billijkheit te handelen, beloovende den Kennemers behulpzaem te zullen zijn, zoo zy hunne armoede behoorlijk te kennen gaven; dat voor dien tydt van een goeden uitslag was, mits dat de gevangen Huisman, welke naer den Haeg was gevoert, los gelaten wierdt.

Alle de Steden vergaderden hier over in den Hage om de Heeren Staten Generael de zaek voor te dragen, en die tot een Accomodement te brengen, zegt vander Woude (*c*); doch verkeert, wyl die zaek enkel Hollandt raekte.

Doch geheel Noordhollandt en Westvrieslandt zoo van de Steden als Dorpen, uitgezondert Enkhuizen, vergaderden onderwylen binnen Hoorn, houdende een algemeene Dagvaert, alwaer zy eendrachtiglyk besloten, veel liever den laetsten man te verliezen, dan meer schattingen te willen betalen, terwijl het hun door armoede onmoogelyk was, waer toe zy den anderen wederzijdts gezegelde brieven van getrouwigheit gaven. (*d*) Een party

(*a*) Volgens Lett. A, zijnde aentek. van J. de Wynkoper, Burgem. tot Alkm. welke v. d. Woude schynt gevolgt te hebben.
(*b*) Handv. v. Kennem. p. 75. (*c*) Beschr. v. Alkm. 94. (*d*) v. d. Woude Alkm. 95.

Digitized by Google

party, die binnen Hoorn lag, quam mede tot *Alkmaer*, verwoestende in het passeeren Middelburg, en Nieuwburg (zynde van het *laetste* nog een kleene brok muur overig, doch van het *eerste* niets dan de gedaente der platte grondt.) Verscheide Kennemers laegen tot groote kosten en overlast binnen *Alkmaer* wagtende naer het besluit in den Hage waer by zig nog eenige ruwe gasten, die niets verliezen konden, begaven, latende hun te eeten en te drinken geeven; vermeerderende van dach tot dach hun getal, waer door zy by 10 en 12 gelijk in de huizen indrongen. Onderwijl stonden de meeste Neeringen en Handteeringen stil, en de Ambagtsman zat zonder werk; zulx deze Stadt uittermaten gedrukt wert. De Magistraet en Burgers toonden groote naerstigheit om dit woeste volk met goede redenen te vermanen, want men was in vreeze dat somtyts de geheele Stadt geplondert zaude worden, ondertusschen Heer *Jan van Egmondt* heimelijk ontbiedende, quam spoedig met een goed getal volks naby *Alkmaer*, doch de hier in de Stadt zynde zulks merkende toogen hem schielijk met een stille trommelslag te gemoet, meenende zijn aenkoomendt Leeger dus te overvallen, maer hy kennis van dezen aenslag hebbende gekregen week met zijn Leger te rug; als zy nu vernamen dat hun voornemen ontdekt, en voor hen niets te halen was, quamen zy weder binnen *Alkmaer*; moetende de Magistraet dit spel met goede oogen, zonder eenige order ter uitvoer te kunnen brengen, aenzien. Dit deinzen van den Stedehouder, welk de Kennemers meenden, dat uit vrees voor hen geschiede, was oorzaek dat een grooten hoop verwoed volk, niet langer na 't besluit in den Haeg willende wagten, op den 3 Mai (*a*) binnen *Alkmaer* by één rotte, daer zy beraedslaegden dien zelven dach tot voor Haerlem te trekken, omdat zy gehoort hadden, dat de Stedehouder daer binnen lag, welken zy vreesden dat een nieuwen toevoer van knegten daer krygende weder op hun zoude afkomen, om zulx te beletten quamen zy met de Noordhollanders, en een party Alkmaerschen 's Stadts vaendel met gewelt mede neemende, op gezegden dach des avondts ten acht

(*a*) Groote Chronyk. Div. 31. Cap. 76, 77.

Digitized by Google

acht uuren voor Haerlem, daer de Magistraet hen weigerde intelaten, doch de Heeren waren nauwlyx van de Wallen getrokken, of de Kruispoort wiert door eenigen van binnen opengeslagen, en die van buiten altemael ingelaten (*a*) daer zy het zeer slegt aenstelden, geholpen door het grauw dier Stadt; hier hun lust hebbende geboet, toogen zy, driehondert sterk met de Vaendels van Haerlem en Alkmaer, den 8 Mai naer Leiden, en belegerden het zelve te vergeefs, plegende in het wederkeeren zeer grooten moetwil, plonderende en verbrandende verscheidene Dorpen, Slooten, Gehugten, enz. waeronder Noordwijk, Zantvoort, Beverwijk, Heemskerk en anderen waren. Dit was een zeer slegte belooning voor Haerlem, wiens Magistraet zoo trouw de onëenigheit hadt zoeken te beslissen, en ten nutte van deze benden (welken een *Kaes en Broodt* in hun Baniere voerden) waren na den Haeg gegaen.

1492 In dezen troebeltydt quam de jongste Broeder des Hertochs van Saxen, *Aelbert van Saxen*, die tot Stadthouder Generael over alle de Nederlanden was aengestelt, in deze Landen, om met Heer *Jan van Egmondt*, byzonder Gouverneur van Hollandt, dezen woesten hoop te bedwingen, welke terstont met een goet getal Krijgsknegten tot voor Heemskerk quam, leggende aldaer een groote hoop Alkmaerschen en Kennemers, om het naderende Leger van den Hertoch den voortgang te betwisten, gelijk terstont geschiede, doch tot groot nadeel van deze Kaes- en Broodssoldaten, zulx 'er te Heemskerk 400 Alkmaerders en Kennemers op de plaets doodt bleven, waeronder veelen van de rijksten en voornaemsten. Ook zoude in dit Jaer op het Kruiswerk een hevig gevegt geweest zijn ter oorzake van het Kaes- en Broodspel tusschen den Schout Willem van Poelenburg, en Frans Jonker, Koel Jansz. en Jan Huigens, welke drie laetsten gevangen en onthooft zyn geworden (*b*); Eindelijk liep deze troebel ten einde, na dat Haerlem met den Hertoch geaccordeert hadt, en alle Kennemers, Westvriezen en

(*a*) Zie in 't breede v. d. Woude Alkm. 98 -- 111. en Halma Woordenboek over 't Kaes- en Broodspel.

(*b*) Volgens aenteekeningen van J. D. Wijnkoper.

Digitized by Google

en Waterlanders met klokkegeslag uit hunne Stadt hadden doen gaen: waer op zy zagen dat den Hertoch hun te machtig was, en zy genootzaekt wierden, om verdere onheilen voor te komen, gehoor by den zelven te verzoeken, het geen hun ook vergunt wierdt. Waer op ook Alkmaer een ongenadige genade verleent is, in deezer voege (*a*):

Mijn G: Heere de Hertoge van Saxen, neemt die van der Stede van Alkmaer tot hoer oetmoedige bede in genade ende gracie, als zyne G: die van Haerlem gedaen hebben, in manieren hier nair voegende:

1. *Eerst zullen de Ingesetenen der Stede van Alkmair, in 't ghetal van xxv persoonen commen in hoir hemden ende linden cleederen, barbeens ende blootshoofts, elcx een wit stocxken in hoer hant hebbende voor 't logijs van mijn genadige Heere van Saxen, ende bidden oetmoedelijk op hoeren knien, mijn G: H: als Stadhouder ende in den name van de K: M: ende Eerts-Hertoge Philips sijnen Soon, omme genade ende gracie van hoere misdaat, stellende hoer lyven ende goeden in handen mijn G: Heere voorsz: om gecorrigeert te sijn alst behoiren sal, belovende in toekomende tijden van gelijken niet meer te doene, maar voortaan goede ende getrouwe ondersaten te wesen ende te blyven der K: M: ende den Eerts-Hertoghe zynen Soon.*

2. *Item zullen alle poorten, muyren, toornen, ende andere vastigheyt, wesende aen de voorsz: Stede, terstont afbreeken, ende die vesten ende graften van der Steden vollen op hoeren koste dair toe de Vriesen met Schager-Cogge, Niedorper-Cogge, ende 't Nieulandt die in dese Commocie begrepen sijn, den selven van Alkmair helpen sullen.*

3. *Item dat alle Domeynen verpant ende verset in handen van de Inghesetenen van Alkmaer wesende, het zy Schout, Ambachten, Sluysen, Visscheryen, Wage, Erf-pachten, ofte andere Officien, hoe die genoemt moegen wesen, of waar die perceelen gelegen moegen sijn, 't zy in handen van de voorsz: Stede, ofte den Inghesetenen van dien, dezelve Domeynen ofte Penningen staende in Recesse ofte*

(*a*) Orlers Beschryv. van Leiden p. 433--435. Lams Hantv. van Kennem. p. 76.

ofte eenighe Officie ofte Erf-pacht, zullen aan mijn G: H:ʳ den Roomschen Koninck, Hertoghe Philips zynen Zoon, als Graven van Hollandt, Heere van Vrieslandt, vry ende quijt zijn ende blyven, ende die geene die daar Brieven af hebben, terstont mijn G: H: overleveren.

4. *Item zullen alle heure Privilegien ende Handtvesten, Keuren, ende hoere Bannier in handen van mijn G: H: van Saxen stellen ende brengen, omme zijnre Genade geliefste daer mede te doene.*

5. *Item zullen zijnre Gen: gheven voor emende prouffitable de somme van xxvjᶜ Andries Guldens, ofte de wairde dair vooren, ende die terstont leveren ende betalen in handen van die gene die mijn G: H: daar toe ordonneeren sal.*

6. *Item mijn G: Heere hout aen zijnre G: xxv Persoenen, die zynre G: noemen ofte doen noemen zal, om zijnre G: gheliefste dair mede te doen.*

7. *Item sullen oock die K: M: Eerts-Hertoge Philips, ende hoere nakomelingen, Graven van Hollant, ende Heeren van Vrieslant, in der tijt wesende, geven ende betaelen op elcke Huys, staande in de voorsz. Stede van Alkmaer drie stuyvers Jaers gheduyrende tot eeuwigen dagen.*

8. *Item sullen terstont leveren ende brengen in handen van mijn G: Heere voorsz. alle hoere Artillerye ende Bussen, grooter wesende dan Colleberijnen.*

9. *Item sullen die van Alkmaer voorsz. contribueren ende betalen, in de beternisse van Claas van Ruyven, ende andere die doot geslagen sijn in dese Commotie, ende ook in de Beteringe van de genen die beschadight sijn in dese Commocie, alle tot moderatie en ordonnantie van mijnen G: Heere van Saxen voorsz.*

10. *Item sullen de voorsz: van Alkmaer beteringe doen van de mesusen gheperpetreert aen den persoon van Claas Corf, ende sijn huys staende binnen der Stede van Alkmaer, gemerckt dat hy op die tijt Officier was van de K: M: ende Eerts-Hertoghe Philips zynen Zoon, ter orden van mynen genadighen H: van Saxen, oft die zyne G: daer toe ordonneeren sal.*

11. *Item*

Digitized by Google

11. *Item sullen terstont geheel ende ongeschaert overleveren, al sulke besegeltheyt als sy onderlinge met malkanderen ghedaen mogen hebben, omme te conspireren ende op te stellen dese Commotie.*

Aldus gedaen tot Haerlem den xxv dach van Meije Anno xiiij^c xcij.

My tegenwoordich ondertekent

BARRY.

Dat echter dit Vonnis nooit ter uitvoer is gebragt, maer alleen zoo streng gevelt, op dat *Albert van Saxen* zig ontzaglijk zoude maaken, en van den *Alkmaerderen* voor den afkoop den hoogsten penning bedingen; blijkt ten klaerste uit de gevolgen. Ik zal my ten dien einde niet ophouden met te zeggen, dat *Albrecht* ten zelven dage van 't Vonnis der Kennemers de verbeurtverklaerde goederen weergaf, en de Handvesten en Privilegien den 7 Juny daer aen (*a*); maer wy brengen ten klaerste bewyze by een Bevelbrief den 6 July 1492 in 's Hage door den Stadhouder den Grave van Egmond gegeeven; waer by alle Tollenaers worden gelast de *Alkmaerders* over al tolvry te laten passeeren, alzoo zy herstelt waren in het bezit, daer zy voor 't Vonnis van den *Hertog van Saxen* in waren (*b*). Dit alleen is genoeg om te toonen, dat de *Alkmaerders* de vernietiging van 't Vonnis verworven hebben.

Zoo dat dan *Alkmaer* zyn Stederecht behielt, gelijk wy elders breeder hebben aengetoont (*c*), en uit de volgende Historie van deeze Stadt ten klaerste blyken zal (*d*).

Wy zien dus de gevolgen en het uiteinde van dat berugte *Kaes- en Broodspel*, waer van onze Geschiedboeken vol zijn (*e*), en zonder

(*a*) Lams Handv. van Kenn. p. 76. 85. 88. V. Zanten Handv. van Kennem. 54. 57. Handv. van Dregterl. p. 63 -- 65. en van Westzaene. p 71.

(*b*) Deeze berust nog ter kamere van haer E. Gr. Agtb. en is met het Signet van Holland gedrukt. (*c*) Alkmaers Steederecht vooral. p 12.

(*d*) Ziet hier na op de Jaeren 1498. 1508 1510. 1517. 1518 1528 1530. enz.

(*e*) Men zie vooral den Hr. Heemskerk in zyne zoetvloeijende Batavische Arcadia p. 268 -- 278. en die meer van S. Centen op Velius Hoorn zijn aengehaelt. p. 153.

Digitized by Google

der ons op te houden met de Vonnissen, over Haerlem en Kennemerland, Westvriesland, Hoorn, Medenblik, Texel, Wieringen, Edam en Munnikendam (*a*), enz., keeren wy ons naer *Alkmaer*, daer 't vry kommerlyk gestelt was: want

1493 De schaersheit van gelt in dezen tydt kan men afleiden, wijl ik in een Brief van Vonnis by Schout en Schepenen op den 16 Juny 1493 verleent, gezien heb, dat een huis met zijn erve staende op de Houtilstraet, door het niet opbrengen van drie Rijnsguldens pacht aen het Elisabeths Gasthuis, aen Regenten van 't laetstgemelde Huis is afgestaen.

1494 Dat zulx in den Jaere 1494 noch niet veel beeter geweest zal zijn, is te bevroeden, (*b*) terwijl geene Steeden Lijf- noch Losrenten betaelden, en de arme gemeente door den hondertste penning te geeven, en het betalen van nieuwe excijnsen, als mede door het verhoogen der reets zijnde, zeer gedrukt wiert, in zoo verre dat de eene Stadt de Koopmanschappen van andere Steeden in arrest hield, en door de schulden buiten Hollandt dorst niemant naer Vlaenderen, Brabandt noch Zeelandt iets zenden, ja niemant dorst zijn eigen persoon in een ander Rechtsgebiet vertrouwen dan op de vrye Markten.

1495 Het volgende Jaer wierd door Kerkmeesteren verhuurt voor de tydt van een Jaer aen eenen *Arend de Wilde* de Stadts Appelmaet voor de somma van vijf Rijnsguldens. En

1498 In het Jaer 1498 wiert de Stadts Waeg, die door de troebelen van het Jaer 1492 de Schutters ontnomen was, gepagt by *Klaes Korf* voor de somma van van zeven-en-tachtig ponden en één schelling, van veertig grooten het pondt, ook wiert in dit zelve Jaer by *Klaes Korf*, woonende te *Alkmaer* (*c*) gekocht, op een Verkooping in 's Hage op den 29 October (aldaer van verscheidene Belastingen en Verzettingen der Graeffelyke Domeinen gehouden) erffelijk zonder losinge, alzulke erffelyke Renten van zes grooten vlaems 's jaers, als hy Graef *Philips* jaerlijks had op elken huis, staende binnen *Alkmaer*, daer zevenhondert

(*a*) Ziet Orlers p. 431--432. (*b*) Groote Chron. Div. 31. Cap. 85.
(*c*) Handv. van Alkm. 28, daer ook pag. 30 de betaling daer van by quitantie te vinden is.

Digitized by Google

hondert vier-en-tachtig geldende Huizen waren, afgekort de arme en geestelyke Huizen die niet gaven, beloopende 117 ponden 12 schellingen, van veertig grooten vlaemscher munte 's jaers, en noch gelyke Renten van vier grooten vlaems op elk huis staende in Westvrieslandt, Schager Cogge, Niedorper Cogge, en 't Nieuwlandt; daer inne alle huizen waren gecondemneert in Mei van het Jaer 1492 wegens den oproer van het Kaes- en Broodtsspel, zynde de geldende Huizen aldaer boven de arme en geestelyke ten getale van 2724 beloopende, tot vier grooten elk huis, uitmakende de somma van 272 ponden en 8 schellingen, het welke opgebragt moest worden by de naervolgende Dorpen, als Grootebroek, Bovenkerspel, Lutjebroek, Hoogkerspel, Schellinghout, Wydenesse, Sybekerspel, Benningbroek, Spanbroek, Opmeer, Obdam, Hensbroek, Hoogtwoude, Hem, Venhuizen, Abbekerk, Westwoude, Oosterblokker, Westerblokker, Oudorp, Oterleek, Urcem, Koedijk, St. Pancras, Graft, Schermer, Langedyk, Schagen, Bersingerhorn, ende Haringhuizen, Nieuwdorp, Winkel, Oudeniedorp, 't Nieuwelandt, Valkencogge, ende Eenigenburgh, komt te samen voor beide perceelen, driehondert 't negentig ponden, welke Renten hy ofte zyne erven eeuwiglyk bezitten zouden, met het recht van verkoopen, overgeeven, transporteeren, enz. mits de gezegde daer voor terstont betalen zoude de somma van 4095 ponden ter waerde als vooren, doch dit eens: deze verkoping zegt de Hertoch te geschieden om de groote somme, welke hy Hertoch *Aelbregt* schuldig was, te boeten; doch ik geloove liever dat die slimme Vos wel voorzag, dat deeze belasting niet altoos zoude kunnen duuren, en niet dan met veel moeite geïnt worden; de armoede was nog te groot by het gemeen; en om het volk niet op nieuw tegens hem optehitsen, heeft hy zich van deze gelegentheit voorzien, (*a*) en 't bleek ook in 't gevolge klaerlyk dat het geldt onder zyne Hovelingen, en niet aen Hertoch *Aelbregt* uitgedeelt wierdt. Men heeft in die Verkoopbrief van 't Haertsteegelt wel aentemerken, dat de Graef *Philips* zelv *Alkmaer* steeds

F noemt

(*a*) Begin, voortgang en einde der Gr. bedien. in de Voorrede.

Digitized by Google

noemt onze Stadt in tegenstel van 's Hage, welk hy ons Dorp noemt. Op het Jaer 1518 zullen wy zien, dat onze Stadt het Haertsteegeldt afkogt van de Erfgenamen van *Klaes Korf*.

In dit zelve Jaer 1498 wiert het Klokluiden en verstellen van het Uurwerk op de Kerk voor een Jaer besteet aen eenen . . . *Roemer* voor eens 24 stuivers.

1500 Twee Jaer hier na wiert *Alkmaer* verquikt door de geboorte, binnen zyne muuren, van het Ligt der Geleerdheit *Petrus Nannius*, doch zie verder van hem onder onze Beschryving der Geleerde Mannen van deeze Stadt.

In deeze tydt raekte ook vry veel oneenigheit tusschen de Steden Alkmaer en Hoorn, en Edam, en de Staten van den Lande; den Grave van Hollandt was geaccordeert en geconsenteert een somma van tsestig duizent Rynsguldens (doch volgens een Ordonantie in den Jaere 1495 gemaekt) onder dit beding, dat een iegelyk van de Steden, Dorpen en Plekken zoude volstaen en quyt wezen van derzelver beede, mits betalende zyn portie en aendeel agtervolgende de laetste verpondingen en schulttalen, zonder dat de een voor den ander geëxecuteert zoude worden; en de Staten van Hollandt hadden van dat, en meer andere Articulen, doen passeeren Acte onder de handt van 's Graven Audientie, echter ondernamen die van Edam by den Grave te weeg te brengen, dat zy, onder voorwending van armoede, vry wierden gehouden van hun aendeel in de gemelde beede te betalen, en dat de Steeden Hoorn en Alkmaer, door de Edammers voor ryker aengegeeven, met het aendeel van Edam wierden belast. Alkmaer en Hoorn, wegens deze zaeke ten Hove geroepen, beweerden hun Recht met de voorwaerde der Beede, en dat ze met betaling van hun eigen aendeel moesten volstaen: nochthans is by voorraedt gezeidt, dat Edam een derdedeel der Beede verligt, en gemelde Steden met dat aendeel bezwaert zyn zouden.

Van dezen Uitspraek zig op den Hoogen Raed beroepen hebbende, bragten de Alkmaerders en de Hoornschen te weege, dat by Uitspraek verklaert wiert, dat die van Edam ter wederroepen van zyn Genade, zouden ontlast blyven van het derden-

derdendeel van hare portie van de bede, en dat het zelve derdendeel gestelt zoude zyn op 't Gemeenelandt, of anders zoo als 't voorsz. Hof, en die van de Rekenkamer, dat ordonneren zouden, en dat hangende dien tydt de twee gemelde Steeden zonder præjuditie 't voorschrevene derdendeel zouden namptiseren.

Alkmaer en Hoorn, ten Hove aentonende by deze handvulling bezwaert te zyn, verkregen Mandement, ingevolg van welke 's Graven Procureur Generael, en die van de Staten van Hollandt en Westvrieslandt als Staten van die Landtschappen, gedagvaert en verschenen waren. Daer eischten deze Steden hergevinge van handvullende penningen, ontheffing van het derdendeel van 't aendeel van Edam, en dat de betaling daer van tot 's Graven last zoude worden gestelt, of immers anders over 't Gemeenelandt omgeslagen.

De Procureur Generael daer tegen meende, dat de Graef schuldig was de toegestane bede ten vollen te ontfangen, en indien de eischers 't aendeel van Edam niet moesten vervullen, dat immers dat dan by de Staten moest worden goedt gedaen:

De Staten hun beroepende op de voorwaerden, op welke de bede was ingewilligt, meende dat den Grave zelve te dragen quam, het geen Edam in zyn aendeel op te brengen ontbrak, elk had alleen voor zig te voldoen: De Alkmaerschen en die van Hoorn tot hun voordeel nemende het voorgewende der Staten, wilden ook, dat de Grave de Edammers moest ontlasten van hun te kort voldoen: Het voor en tegen hier omtrent was oorzaek dat dit werk van langen duur wiert; en den 6 November des jaers 1503. by Vonnis van het Hof wert verklaert, dat het gelt, dat van wegen de twee Steden te dezer zake tot handvullinge was uitgeschoten, of verder stont uitgetelt te worden, in bewarende handt zoude blyven, ter tydt toe, dat men den omslag over 't Gemeenelandt zoude doen, dan zouden de penningen over het gemeen omgeslagen, weder werden herstelt, en den uitschieters wedergegeven, alles by voorraed en onverminderd ieders recht: Hangende nog dit rechtsgeding, wiert door een Deurwaerder van 't Wapen ondernomen, die van Alkmaer

Digitized by Google

en Hoorn te dwingen, niet alleen te namptiſeren of uit te ſchieten 't voorſchreven derdendeel der bede, maar ook het derdendeel der Omſlag van den Lande: Met ongelukkigen uitſlag bragten de Steden dit geval voor den Hoogen Raedt, want by Vonnis wert hen aengezegt, dat de begonne Executie voortgang hebben zoude alzoo wel van de Bede, als laſten van de Landen: Doch zy niet verwezen zynde als by voorraedt, en ter tydt toe dat den Omſlag over het Gemeenelandt zoude gedaen zyn, en gelaſt nog handvulling wegens den Omſlag van de Landen te doen, daegden de Staten van Hollandt en den Procureur Generael voor 't Hof, eiſſchende dat zoo wel 't derdendeel der bede als de laſten en ſchulden van den Lande over 't Gemeenelandt zouden omgeſlagen worden, zoo wel van 't gene alreede by hun was uitgeſchoten, als van 't gene nog uitgeſchoten zoude mogen worden: De gedaegden roerden het geſchil tuſſchen de Eisſchers en Edam niet, zeggende dat de ingeſlopene ongeregeltheden, en aenmerking der ſchulden, daer de Landſchappen door de Oorlogen in geraekt waren, hadden zijn Keizerlyke Majeſteit, na onderzoek van elks vermogen, vaſt doen ſtellen wat ieder te betalen hadt: Dat behoorde elk te volgen, en dat waren zy namelyk de Steden Alkmaer en Hoorn gereedt: Maer al te veel bezwaert zynde en meerder zelf, dan Edam reeds voor de verligting belaſt was, konden niets meer betalen, nog waren 't ook niet ſchuldig: En in allen gevalle zoo roerde het eerſte geding de Bede op voorwaerde toegeſtaen, en dit geſchil de opbrenging der laſten van de Landen, volgens Ordonnantie, die men ten laſten van byzondere niet hadt te verwaerloozen: De eiſſchers toeſtaende, dat men by de Ordonnantie behoorde te blyven, toonden aen, dat de verweerders ten onrecht zig onttrekken wilden van 't dragen van 't derdendeel der bede, leggende het Vonnis van den Grooten Raedt ten hunnen laſten, en 't was redelyk, dat alzoo wel het derdendeel der laſten, als der bede, over het gemeen gedragen wierdt, zynde elk in gemeene ſchulden even veel verbonden: 't Was niet in geſchil, wie dat de derdepart te dragen hadt, maer alleen verklaring op de Executie, die in beide gevallen voortgang ſtondt te hebben,

vol-

Digitized by Google

volgens de uitspraek en meening van den Grooten Raedt.

Op den 13 July 1306. wert by 't Hof gevonnist en verklaert, dat alzulken derdendeel van de portie van Edam roerende 't gunt, dat voorsz. is, ommegeslagen zoude worden over 't Gemeenelandt, en al zulke penningen, als die voorschrevene Eisschers genamptiseert hadden, en nog namptiseren of te borde brengen zouden, van Sint Jan lestleden over die portie van 't derdedeel van Edam ter cause van de schulden en lasten van den Landen voorsz. mede ommegeslagen zouden worden over 't Gemeeneland van Holland en Vriesland, de eene helfte der handvullende penningen op de eerstvolgende Kersmis, de andere op St. Jan naestkomende alles by voorraedt en onvermindert ieders recht: Alkmaer en Hoorn geraekten dus vry van meer dan andere en voor anderen te betalen.

In het gemelde Jaer 1500. kogt men binnen deze Stadt eene Koe voor vyf Ryns guldens, en een Kalf voor elf duiten.

Ook wierdt in 't gezegde Jaer Request gepresenteert aen den Grave *Philips* van Oostenryk; alzoo het Stadthuis, en ook de brug leggende voor de langestraet zeer vervallen was, zulx dat men dezelve nauwlyx langer gebruiken kon, zoo was men wel genegen voor 't Stadhuis, en de brugge die van hout was elk een ander te maken: Maer de Stad was door voorlede Oorlogen en rampspoet tot zulk' een staat gebragt, dat zy de magt niet hadden om zulx te wege te brengen, nog geloost om meer Los-of Lijfrenten te verkoopen, konnende nauwlyks betalen de intresten die zy te voren verkogt hadden, (hier bleek geensins de rykdom daer Edam op smaelde, om zelve onbelast te blyven;) Doch Kerkmeesteren van de Parochie Kerk dezer Stad booden aen, in den name derzelver Kerke, zekere Renten op de voorschrevene Kerke te verkoopen, en van de penningen die daer van komen zouden 't voorschreve Stadhuis te repareren, ende daer in te maken een Halle, daer men zekere Koopmanschappen op zoude mogen verkoopen, en daer op elk Gilde, in der Stede wezende, hare Feest en Jaerlykse Hoogtyd zoude mogen houden. Namen ook aen voor de voorsz. houtebrug een gantsch nieuwe steen te maken, die heerlyk zyn zoude. Welverstaende en

behoudelyk, dat in recompensie van de penningen, die by voorschrevene Kerkmeesters tot bovengemelde reparatie uitgeleit zullen worden, zy zullen mogen hebben tot derzelver Kerkkenbehoef de profyte, dagelyks komende van diezelve Halle, Brugge en anders, als van stalgeldt en dergelyken, dat daer op gestelt zoude worden: voorgevende dat zy nog de Kerkmeesteren zulx niet dorsten bestaen, zonder by Octroi daer toe verlof te hebben; 't welk zy derhalven verzogten, (ook mogelyk om door dus hun armoede te vertoonen, van eenige lasten ontheven te zyn of te blyven:) Zy verkregen dan zulx onder dit beding; Dat zy in de name van de Parochie Kerke van *Alkmaer* zoude mogen doen maken en repareren 't voorschreve Stadhuis en Halle, als meede de houte Brugge; en op het zelve Stadhuis en Halle, die zy aldus opmaken zouden, moesten zy ordonneren en doen maken zekere stallen, daer men alle soorten van Koopmanschappen zoude mogen verkoopen, en daer die Gilden haer Feest en Hoogtydt zouden houden: En voorts boven die voorsz. Halle moesten zy ook ordonneren ende doen maken een Kamer, daer de Burgemeesteren en andere van den Gerechte dagelijx vergaderen ende te regte zitten zouden, ende aengaende de voorschreven houte brugge, dat zy die zullen mogen afbreken, ende in stede een steenen brugge maken, daer men voortaen de Vischmarkt op zoude houden, en dat die voorsz. Kerkmeesters, op den eisch ende inkomen zoude mogen verkoopen alle zulke Renten, het zy Los- of Lyfrenten als van nooden wezen zoude, ende dat zy in den name als boven zullen heffen, ontfangen en gebruiken tot behoef van de voorsz. Kerke alzulke rechten profyten ende vervallen, als op die stallen van der voorsz. Halle ende Vismarkt gestelt zouden worden: behoudelyk en welverstaende dat het zelve stalrecht getaxeert ende geordonneert zoude worden, by Ordonnantie van den Stedehouder ende luiden van den Rade van Hollandt, en dat ten allen tyden als die voorn. Supplianten, den voorsz. Kerkmeesters rembourseren, ende opleggen zouden die penningen, die zy in de reparatie van het Stadthuis, Halle, Brugge voorsz. verleit ende geëmploieert zouden hebben, dat alsdan de voorsz. Stallen

met

met den profyten van dien komen zouden tot behoef ende in de gemeene Kas van derzelver Stede: van de inkomsten, die Kerkmeesteren daer af in der tydt stonden te trekken, zouden zy reekening hebben te geeven ten behoef der Kerke, daer 't behooren zoude. Dit Octroi is gegeven te Bergen opden Zoom den 21 September in 't Jaer onzes Heeren duizent vyfhondert, en berust ter Kamere van Haer Ed: Gr: Agtbaerh.

Van het Mirakel van het heilig Bloed spraken wy op 't Jaer 1501.
1429. Het schynt tot het Jaer 1501 nog zoo algemeen niet aengenoomen en geloofd te zyn, of verëert te wezen, want ik vind deze navolgende Resolutie rakende het heilig Bloedt.

Burgemeesteren en Schepenen ende gantsche Raedt der Stadt Alkmaer goedt gedagt, na dat wy gezien hadden het waeragtig Mirakel van 't heilig Bloedt, dat alhier tot Alkmaer in de Grote Kerk is gestort, door een jong Priester genaemt Volkert, dat men alle Jaeren Ommegang of Prosessie van het heilig Bloedt zal laten doen, en dat op St. Philippi en Jacobi dach, zijnde den 1 Mey: en zoo daer eenige belieft deezen Ommegang by te woonen, die addresseeren zig tot Alkmaer by de Grote Kerk op den 1 Mey voorsz. Aldus gedaen en gearresteert by Burgemeesteren, Schepenen en den gantschen Raedt der Stadt Alkmaer, den 4 Febr. 1501.

Dus ziet men, hoe na een tussentydt van 72 Jaren het Wonder eerst bekent wierdt, en 't is wel te zien, dat de Stadt toen op alle wyzen Financien zogt om haer kommerlyken staet te beteren. Wy zullen op 't Jaer 1508 weer van dit heilig Bloedt moeten spreeken.

Dat deze Stadt drie Jaren later nog niet zeer groot geweest 1504.
is, zou men konnen besluiten uit het menigvuldig verkoopen van het water, (of liever laege grondt die met water bedekt was) om droog te maken en vervolgens te bebouwen, terwijl het grootste deel dezer Stadt uit het water is opgemaekt, zynde alleen zyn begin op het verhevene van eene zandbultige hoogte geweest (*a*). In deze tydt wierdt het Schoutambagt van *Alkmaer* gemynt op den 4 April voor de somma van 187 gulden by eenen *Jan Gerritsz.*, hebbende tot Medestanders in winst en

(a) Eikelenb. Alkm. Geschied. p. 11. 12. 13.

Digitized by Google

en verlies *Barthout Gerritsz.*, *Dirk Symonsz.* en *Snel Klaesz.* volgens de orgineele Cedul van Accoort by hun onderteekendt.

1505 Het volgende Jaer wierden de Bestierders van *Alkmaer* gemagtigt, om Beleeningen van hun Burgers aftevorderen, het Octroi (dat ter Kamere van Haer Ed: Gr: Agtb: berust) luidt als volgt,

Philips by der Gracien Goeds, Conijnc van Castilien, van Leon, enz. . . Grave van Hollandt, van Zeelandt, van Vrieslandt, enz. Doen cont allen luden, alsoe die Scout, Burgemeesteren, Schepenen ende Raidt van onser Stede van Alcmair in onse Landen van Vrieslandt, *ons te kennen gegeeven hebben, hoe dat zi gelijc andere van de Steden en Dorpen van onsen Lande ende Ondersaten van Hollant, Zeelant, ende van Vrieslant, om ons te believen ende te hulpe te coomen, in onse groote saiken, lasten en affairen die wy te supporteeren hebben, alsoe wel om de Reductie van onsen Rebellen Ondersaten van Gelre, onse Reise van Spaengen als andersints, gecoft hebben tot behouf ende in den name van der Parochie Kerke der selver Stede, sekere partien van onse Domeinen aldair ter somme van vier hondert ponden van viertig groiten onser Vlaemscher munten 't pondt, ter lossinge den pennijnc, met sestien penn: die hun luiden, overmits den voirleden Ooirlogen die in onse voirsz. Landen van Hollant ende Vrieslant geregneert hebben, daer mede heurluider hantieringe van Coopmanschepe ende andere Nearinge soo vergaen zijn, dat sy hen selven vinden alsoe belast en onvoorsien van gelde, dat hen luiden niet mogelyke is die selve somme, die beloopt ter somme van ses duisent vier hondert ponden eens, te furneeeren en te betalen dan by verkoopinge van Renten, Leening ende andere weegen te zoeken onder heurluider Poirters ende Inwoonders van dien, dair toe zy niet wel en zoude koopen konnen, oft oic welde bestaen zonder alvoerens daer op te hebben onse lieste en opene brieven van Octroi, oitmoedelyke ons dairomme biddende: soe eischt dat wy 't gunt is overgemerkt, willende ons selven ende de voirsz. Supplianten vorderen, ende genegen zijnde tot heurluider begeerte den selven Supplianten belieft geoctroijeert ende geconsenteert ende geoirloft hebben; believen, octroijeeren en consenteeren mit desen dat sy die voirsz. somme van* VIm iiijc *ponden ten pryse voirsz. sullen mogen omslaen ende vinden onder den Poirteren,*

Inge-

Ingeseetenen, ende de inwoonende van de voirschreve Stede, om elke van dien na quantiteit van zijne goederen te versoeken ende te bedwingen, te doen coipen losrenten den penning sestien, den Coipers van dien te geeven ende te expedieeren brieven van sekerheit onder 't seegel van derzelver Stadt als dat behoirt, ende of ymant van dezelve Poirteren ofte Inwoonders der voirsz. Steede in gebreeke ofte onwillig ware 't volcoomen 't guent dat voirsz. is, soo hebben wy geconsenteert, ende gemagtigt, consenteeren en magtigen mits desen den voirschreven suppliantén deselve onwillige van onsen wegen bevel te doen binnen acht dagen dair nair hun luiden by ons te vinden, aldair wy dan weesen sullen, om te aenhoiren, zulx als ons believen sal den selven te lasten, ordoneeren en beveelen, ende dit elx van de voirsz. weigeraers ende delaijanten op de peyne en verbeurte van twe hondert mark silvers tegens ons te verbeuren uit heuren eigen goeden.

Gegeven in ons Leeger voir Arnhem den xxivste dach in Juny in 't Jair ons Heeren duisent viifhondert en viive, ende van onsen Ryke de eerste (op de vouwe staet) Byden Koninc. Ghije die Heere van Ville &c.

Op 't Zeegel van Roodt-wasse staet een Oorlochs man te paert.

Dit zal mogelyk het begin zyn der nog menigvuldig in wegen zynde Capitale Leening-brieven, in verscheide latere tyden opgenoomen, en was toen ook een bewys dat'er meer Gelt by de Burgers als 's Stadts Kasse was.

Wyl *Philips* in 't hoofd van deezen brief *Alkmaer een Stad in zyn Landen van Vrieslandt* noemd, haelt Eikelenberg in zyne Alkmaersche Geschiedenissen pag. 15, hier uit een bewys, dat *Alkmaer* niet tot Kennemerlandt maer tot Westvrieslandt behoort, ja daer onder altoos gehoort hebbe; doch in zekeren brief hier over geschreven, en die wy vooraf hebben laten gaen, na onze Voorreede, worden alle plaetsen van Eikelenberg tot staving van zyn gevoelen aengehaelt, onderzogt, en zoo wy vertrouwen, beweezen, dat *Alkmaer* voor 't Jaer 1288 altoos onder Kennemerland behoort hebbe, maer na dien tyd altoos onder Westvriesland is gerekent geworden, en derhalven kan

G *Philips*

Digitized by Google

Philips in 't Jaer 1505 zeer wel *Alkmaer* een Stadt in zyne Landen van Vriesland noemen.

Dewyl voor een Stadt nootzakelyk is ten voordeele van de goede Ingezeetenen te zorgen, en alles wat tot nadeel is te weeren, waer onder byna niet schadelyker zoude kunnen uitgedagt worden, dan zonder onderscheit de Buiteluiden met de Burgeren gelyke vryheit te vergunnen; wierdt op den 26 Juny 1505 al een Ordonantie aen Deeken en Raden van St. Nicolaes Gildt gegeeven, waerby striktelyk verbooden wierdt, aen alle buiten het Gildt zynde, met eenige Kruidenierswaren langs straet te gaen, of by de kleine maet te verkoopen, en dit Gildt was 1613 nog in standt, doch nu geheel vervallen.

1506 Het volgende Jaer is op den 24 February alhier overleeden *Klaes Korf*, Borger dezer Stadt, Rentmeester van den Grave van Hollandt en van de Abdy van Egmondt. Zie zyn Geslagt op de naem *Bosbuizen* in het *Batav. Illustrata* van *S. van Leeuwen* pag. 879. In het Jaer 1492 hadt deze *Klaes Korf* van *Bosbuizen* zyn leeven behouden doordien hy na den Hage was, wanneer zyn Huis door het zoo genaemde *Kaes-* en *Broodsvolk* geplondert, en een van zyne Knechts gedoodt wierdt. Ik vinde van dezen *Klaes Korf* in myne verzamelingen (*a*) de volgende Makinge, welke wy den Leezer om zyne byzonderheit meededeelen.

Alzoo Jacob Arijaens zoons Huisvrouwe my Claes Corff op huiden verklaert en te kennen gegeeven heeft, hoe dat zy haer bevoelt nader natuer bevangen van eender Vrugt, by toedoen van Manspersoon, daer van zy by der hulpe Godes, den dach van baringe verwagtende is op halve Aprille eerstkoomende, of binnen veertien dagen voor of na, onbegrepen, zoo ist, dat ik Claes Corff voorsz. gunst dragende totte selve Vrucht, geordoneert en gemaikt hebbe, ordonneere en maicke mits dezen, dat indien zy ten tyde voorsz. bevaelt mit eene zoone, tselve kint hebben en neemen sal uit myne Goederen drie pont groote vlaems, zyne leeven lang geduerende en niet langer, ende indien

(*a*) Let. H. 3739.

dien zy ten selven tyde bevaelt van eender dochter, dat de selve dochter sal hebben, uite selve myne goeden twe pont groote vlaems sic huere leven lanck geduurende en niet langer, Ende omme de Vrucht die ten tyde voirsz. by haer gebaert sal werden van den voirsz. lijfrente te versekeren, soe assigneere en bewyze ick dezelve Vrucht van den voorsz. lijfrenten in maniere en op condicie van een zoon ofte dochter voirsz. op een stukke lands die ic hebbe liggen, in den banne van Alkmaer, geheten de Doorneweide, willende dat de voornoemde Vrugt, het zy zoon of dochter, zyne voorsz. lijfrente in maniere voorsz. daer uit zal hebben, zyne leven lang, of ter tijd en wyle toe, dat mijn erfgenaemen, 't zelve kindt gelyke lijfrente tot zyne live gecocht zullen hebben, opter Stede van Alcmaer, en daer van in handen van de Moeder voorsz. gelevert zullen hebben brieven in behoorlyker vorme. Ende alsoe ic 't gunt dat voorsz. is alsoe volbrogt wil hebben, zoe hebbe ic tot oirconde van dien mijn gewoenlyke handteicken hier onder gestelt op den 10den van Novemb. Ao. 1505.

(*Was getekend*)

Claes Corff (*met dooreen gevlogten letteren.*)

Dit Jaer zyn weder verscheidene Erven ter betimmering door Kerkmeesteren verkogt; waer onder eenige leggende aen het Fnidser water.

In het Jaer 1507 wierd het Schoutambagt van *Alkmaer* gepagt voor de tydt van 3 Jaeren by eenen Jan Gerritse voor de somma van 187 gulden, zynde dezelve prys als hy het zelve 1504 gepagt hadt. Op Kersavondt wiert ook verhuurt volgens rekening van Augustyn van Teilingen en Jacob Basgens, Tresoriers dezer Stadt, de Wyn Excyhs voor den tydt van 13 maenden ieder maendt van 28 dagen ter maendt, om lxv. huirponden. 1507

De Bier Excyns voor 182 dagen, 's daegs tot 19 huirponden en een quart.

Die Koorn Excyns om cxlix huirponden 's maendts.

Die Laken Excynsse voor xxviij huirponden elke maendt.

Die Turf en Hout Excynsse elke maendt tot xl huirponden.

Die Vleesch Excyns het Jaer voor iijc en lij huirponden.

Wy hebben op het Jaer 1505 gezegt, dat Burgemeesteren en Kerkmeesteren wiert toegestaen eenige Domeinen te verkoopen en beleeningen te doen tot betalinge van de penningen by den Grave geheeven, welke beleeningen tusschen de Borgers beneden de prys van het Capitael wierden verkogt; daer Burgemeesters dezelve niet dan by aflossing van het geheele Capitael konden bekoomen, het geen zy aen den Rooms Koning *Maximiliaen*, Grave van Hollandt, te kennen gaven, die daer op een Octroi van Naesting van al zulke beneden prys verkogte Renten verleenden, op den negenden dach in January 1507 binnen Mechelen.

1508 Hoewel Stadts Inkomsten zeer gering waren, volgens afleiding uit de bovenstaende Lyst, zyn'er echter beneden de waerde verhuurt, om dat ik vinde dat Burgemeesteren dezelven het volgende Jaer voor de Stadt behielden, en door eenen Nanning Beijers, Dirk Alders en Jacob Pietersen van 's Stadts wegen lieten waerneemen, en in de Zomer een zetting op de Burgerye maekten, om te vervangen de groote lasten deezer Steede; dewyl deze dit Jaer moest betalen een ordinaire en extraordinaire Beede, mitsgaders haer aendeel in 30000 gulden ten onderhout van 1600 knegten, nog tot onderhout van 2000 knegten, omme te resisteeren het verlies van Muiden en Weesp volgens een omslag in May, nog volgens omslag in April gedaen tot betaling van de Grave van *Anholt* en Ruiteren en Soldaten 1092 ℒ xij ß. nog volgens omslag in Juny tot de wapeninge van Weesp 993 ℒ v ß iiij groot, nog in July tot de zake voorsz. 496 ℒ xij ß 8 groot; nog ter zake van den Gelderschen Oorloch in verscheide reizen betaelt 1638 ℒ 17 ß 8 groot; deze en meerder andere lasten waren oorzaek dat tot Amsterdam in de maendt Juny verscheidene Lyfrenten verkogt wierden.

Ten voordeele van de Stadt wierdt in dit Jaer door eenen Mr. Harmen, Lector der Schoole, een Reis na Oostvrieslandt gedaen, om dezelve te recommandeeren, en eenige Klerken

van

Digitized by Google

van daer meede te brengen, waer voor hy trok vyf ponden.

Den 24 Mei, en daer na nog eens, zyn Snel Klaesz. en Augustyn van Teilingen by den gemeene Vroedschap gecommitteert op de Dagvaert die tot Leiden by des Stadhouders Raden beschreeven was, om te spreeken hoe men de Vyanden van Gelre best wederstaen zoude, terwyl zy Muiden en Weesp reeds genoomen hadden.

Deze Stadt was door geduurige Schattinggeeving zoodanig uitgeput, dat eenen Snel Klaesz., Jan Klaesz. en Jan Huigens, op St. Catrynedach naer den Haeg reisden in gyzeling van Stadts weegen voor de somma van iiij^{c} guldens daer de Stede om gesommeert was, te leenen aen zyne K. Majesteit.

Het voorheen gedagte heilig Bloedt moet nog al in waerde gebleeven zyn, terwyl ik in een Rekening van dit Jaer vinde, dat op Meidach des Jaers 1508 is betaelt van 's Stadts wegen, aen de Priesters, die het heilig Bloedt en die Tabernakule droegen ider 2 stuivers. Waerlyk weinig geldt voor zoo heiligen arbeidt? Van dit heilig Bloedt is op 't Jaer 1429 gesproken, en op 't Jaer 1501 gezien hoe het begonnen is in 't openbaer geeert te worden, ik vinde hier van nog op een oude aenteekening, dat het zelve hier in de Groote Kerk van de Gravemakers door 2 of 3 persoonen bewaekt wiert, waervoor ieder genoot 1 stuiver en samen een mingelen bier.

Nog vinde ik dat de Speelluiden, die gewoon waren van Haerlem te koomen tot Alkmaer, om voor het heilig Bloedt te speelen op Meidach, voortaen niet te vreeden hebben willen zyn met hun oude loon van iiij guld. iiij stuiv. die zy van de Stede van *Alkmaer* plagten te ontfangen, en dat op nieuw geaccordeert is, dat zy voortaen zullen hebben xxv elk (ik gis, dat dit stuivers, en geen guldens zullen geweest zyn). 1548 is dit weder op nieuw geaccordeert.

De Gelderschen het vry druk makende met rooven en plonderen, deed de Stadt order geeven om in te koopen haekbussen, clouverbussen en buskruidt. In Maert deezes jaers was brandt in het Stadthuis, en in de Vasten in de Groote Kerk. Blyvende

Digitized by Google

vende de armoede deezer Stadt in éénen staet, dewyl Mr. Willem Gerresz, Burgemeester, en Symon Reyersz in de maend van September in gyzeling naer den Haeg toogen over der steede portie in den gemeenen Omslag, door dien de Omslag over het gemeen niet genoeg was, omme de extraordinare lasten te kunnen dragen, dewyl zy door een zesendertig jaerigen Oorlogh tegens Utregt, Rotterdam, Woerden, Monfoort en andere, mitsgaders den nog duurende Gelderschen Oorlogh, te zeer wierden uitgeput. Doch zulx aen den Stadthouder Generael voorstellende, bequamen zy volmagt, om over hondert en vyftig persoonen, van de rykften der Steeden, de geëiste somme omteslaen, en dezelven tot het opbrengen daer van te persuaderen, mits aen hun te belooven het uitgeschootene binnen drie maenden, uit den Omslag van 't gemeen, hun weder goed te doen, volgens het daer van zynde Octroi, by Keizer *Maximiliaen* op den vij Septemb. 1508 ten Hove van Hollandt verleent (*a*). De Rekening der Thresoriers van dit Jaer eindigt met hun wedde voor hun Ampt waer te neemen, zynde voor ieder zes pondt, van veertig grooten ieder pondt.

1509 Deeze soberheidt van 's Stadts inkomsten was nogthans niet genoeg om de honingzuigers der Roomsche Kerk te weeren, dewyl in het volgende Jaer 1509 het Klarisse Klooster alhier werd ingewydt, en door Klarissen van Gouda wierd gepopuleerdt, doch de Kloosterlingen veel visch behoevende, gebeurde een ongelukkige toeslag, door dien de Zeedyk tusschen Crabbendam en St. Maerten doorbrak op den 27 September, waer door op de Oudorper Geest, en in de Schermer Cabbeljauw en Schellevisch gevangen wierdt. Dit Jaer zoude de Oude Doele gebouwt zyn, alsmede het Stadthuis dat 1520 volbouwt was; zie onder de Gebouwen, naderhandt te beschryven.

Deeze Stadt nauwlyks iets beginnende aentewassen in 't getal der Inwoonderen, zogt volgens de aengehaelde vergunning, de haer opgeleide belastingen uit de vermogende Burgers te zoeken, doch zulx was oorzaek, dat verscheidene van hun de Stadt verlieten; waerom de Burgemeesteren, Schepenen en Raden

(*a*) Ter Kamere van de Burgemeesteren, Lade XII. en F. 3319.

Digitized by Google

Raden daer over klagende aen den Roomsch Keizer *Maximiliaen* en *Karel*, Aertshertoch van Oostenryk voorstelden, ende hen verzogten bevestiging van zeekere, by onze Stadts Regeering gemaekte Ordonnantie, om eenige penningen voor Exue of uittogt te vorderen van die geenen, die de Stadt verlieten, en van die uit vreemde plaetsen hier een erffenis beurden, waer op zy zoo veel had als men voor Exue of uittogt eischte op die plaetsen daer de vertrekkenden zig naer toe begaven, of de Erfheffers woonden: welke Ordonnantie *Maximiliaen* en *Karel* den 28 Maert binnen Gent by Handtveste bekragtigden, op dat dus de Stadt zoude kunnen goed maeken, de groote en zwaere kosten en lasten, daer in de Stadt belast is, zoo voor de refectien, onderhoud en fortificatien van dien, als renten en lasten, daer toe de Stadt verbonden is, mitsgaders haere portie in de Graeffelyke beeden en subventie (*a*). Welk bovenstaende Octroi, wyl 't by *Karel* in zyne minder- 1510 jarigheidt gegeeven was, by hem den 19 November 1532 geconfirmeert is (*b*), en is nog in den Jaere 1510 den 20 Juny een ander verleent, rakende de los- en lyfrenten; want die van *Alkmaer* verscheide Losrenten en veele Lyfrenten aen de ingezeetenen van Utregt, Amsterdam, Rotterdam en Haerlem verkogt hebbende, betaelden jaerlyx ten behoorlyken tyd de renten, doch de ingezeetenen van Alkmaer, te Amsterdam, Haerlem en elders insgelyks renten hebbende gekogt, wierden telkens van die Steeden, onder voorgeeven van zeeker recht van uitstel, dat zy daer toe verkreegen hadden, uitgestelt, tot de naestvolgende verscheindagh; dit belemmerde hen; zy verzogten derhalven, dat zy die van andere Steeden, met gelyke mate mogte toemeeten; dat men hen vergunde; Ende hen wierdt toegestaen gelyke uitstel te mogen gebruiken, mits zorge dragende, dat het eene Jaer niet in het andere quam te loopen, en de renten voor het vervallen des naesten verschyndag wierden betaelt. Dat ook de Regeering van *Maximiliaen* den 20 Juny 1510 Octroi verkreeg om Renten te verkoopen, en dat zy 1526, 1529, 1532 en 1533 zulks gedaen hebben, zal op 't Jaer 1532 nader blyken.

In

(*a*) Handtv. van Alkm. pag. 31. (*b*) Idem, pag. 36.

1511 In Mei van 't volgende Jaer is 't oude Orgel in de Groote Kerk volmaekt door Johannes Confluentius. (*a*)

1514 Op den 15 en 19 dach in February des Jaers 1514 wierd by Schout, Burgémeesteren, Scheepenen, de gemeene Rykdom en Vroedschap dezer Stede eene Ordonantie gemaekt op het brouwen van Bieren, hier na breeder te melden.

1515 Anno 1515 heeft Heer Jan van Schagen het Schoutambagt van *Alkmaer* gepagt, en stelde in zyn plaets Arien Dirksz. dewelke zyn eerste Rechtdag hield den 23 Juny: en vander Woude heeft hier over een misslag, wanneer hy zegt, dat de Heer van Schagen het Schoutambagt van *Alkmaer* verpagte, en dat hy 1521 zelve te recht gezeeten heeft met zyn Taelman Albert van Ryk, alzoo hem door de Kamer van Rekening en Vroedschap was ontzegt een Subsituit te stellen: hebbende de Heeren van Schagen nooit recht op de inkomste dezer Stadt als by verpagting gehadt; in dien tydt (*b*) was Heer van Schagen, Jan, Ridder, Zoon van Heer Jan van Schagen en Aefje van Berkenroede, hy stierf in 't Jaer 1542, oudt zynde 90 Jaeren, hebbende gezien vyf Graven van Hollandt. In dit Jaer is Keizer *Karel*, nu 15 Jaeren oudt zynde, tot dertigste Graef over Hollandt uitgeroepen (*c*), hebbende deze Stadt van dezelve verscheidene Previlegien verkreegen.

1516 Het volgende Jaer zyn weder verscheide Erven ter betimmering uitgegeeven, mits dat zy zouden laten leggen zoo veel grondts als tot de Fnidserstraet behoorde.

1517 Wy hebben boven op het Jaer 1508 gezegt, dat de Gelderschen Weesp en Muiden hadden ingenoomen, doch nu quam die woesten hoop naer onze Vesting zakken, nadat zy Medenblik stormenderhandt ingenomen ende verbrant hadden, (*d*) roovende, brandende en vangende, doende den arme lieden onzer Stadt groote en onverwinnelyke schaden; zy quamen hier op St. Lubiëndach na St. Jans Geboorte op een Donderdach, 's avonts tusschen 10 en 11 uuren, wegneemende een groote en ontelbare Schat van Geldt, Goudt, Zilver, Kleinodien en Juwee-

(*a*) Zie onder de Geestelyke Gebouwen. (*b*) Kronyk van Schagen. 40.
(*c*) Gouds Kron 189. (*d*) Gr. Kronyk Div. 32. Cap. 46.

Digitized by Google

Juweelen, mitsgaders kostelyke Laakens, Linnen, Wolle, Zyde, Fluweel, en andere dingen van groote waerde; zoo dat Beddens, Koper en Tin geen gading was, en zy zelv verleegen waren om hun roof te bergen: men verwondere zig niet over deezen grooten buit in Alkmaer gevonden, want verscheiden waren van de omgeleegene plaetsen herwaerts gevlugt, en hadden deeze Stadt als een Pakhuis hunner Rykdommen gemaakt (*a*).

Geduurende hunne agtdaegsche plundering van onze Stadt zouden de Gelderschen ook de Kasteelen Middelburg en Nieuburg door den brand bedorven hebben, naer 't verhael van den Heer Velius (*b*), doch op 't Jaer 1491 (*c*) hebben wy gezien, dat het *Kaes-* en *Brood-volk* deze Sterktens verwoestte, zoo dat of de Heer Velius een kleine misslag heeft; of die Kasteelen moeten na 't Jaer 1491 wat herstelt geworden zyn, of men zoude als waerschynlykst kunnen oordeelen, dat het *Kaes-* en *Brood-volk* de verwoesting zoo groot niet gemaekt hebbe, of daer bleef nog wat over voor de Geldersche Verniel-allen in dezen tyd, (*d*) die 't by hun vertrek van hier nog erger maekten. 't Is waer, dat Sligtenhorst (*e*) hun alleen te last legt, dat zy de Burgers met ontallyke schyven den brandt deeden afkoopen, en dat anderen ook alleen maer van hun wreede plondering gewagen (*f*); doch wy vinden geen zwarigheit in deezen tegen te spreeken, die op 't voetspoor van den eersten, het misdryf van zyn Landslieden verkleinende, ons de zaeken niet breed genoeg verhaelt hebben; want 't is zeeker, dat de Gelderschen by hun vertrek den brand in *Alkmaer* staken, ten minste aen de zyde van de Kennemerpoort, brandende daerdoor op 't Ritsevoort af de Meelmoolen (sommigen zeggen twee) die aen de Vest tussen 't Ritsevoort en de tegenwoordige Binnenbanen stondt, behalven nog wel hondert Huizen, (*g*) 't geen blykt wyl de Hoornschen, die op den Huigendyk tusschen de

H Waert

(*a*) Sligtenh. Geld. Gesch. p. 349. (*b*) Beschr. van Hoorn p. 196 nieuwe druk 1740. (*c*) Ziet hier boven p. 35. (*d*) Ziet den Heer Sebast Centen over Velius. p. 153. (*e*) Geld. Gesch. p. 349. (*f*) Perizon. ad sæc. XVI. p. 84. (*g*) V. d. Woude p. 113. Ziet ook hier na p. 65 en 66.

Digitized by Google

Waert en de Schermer zig verschanst hadden, ziende aen den opgaenden rook van *Alkmaer*, dat de Gelderschen de Stadt verlieten, toeschooten en den brandt blusten, bewarende dus de Stadt voor den algeheelen ondergang (*a*). Dat Egmond-binnen, de Nieuwpoort, 't Huis te Coulster en meer plaetsen van hun aen 't vuur zyn opgeoffert ten zoen hunner wreedheit, zeggen ons veele Schryvers; doch 't lust ons niet te beslissen het verschil of het voor hun intogt in deeze Stad, of geduurende hun verblyf, of by hun vertrek van hier naer 't Huis ter Hart aen den Sparendamschen Dyk tusschen Haerlem en Amsterdam zy voorgevallen: de zaek is van te weinig belang, en zoude ons, die bepaelt zyn te *Alkmaer* te blyven, te verre afleiden: wy zullen uit geloofwaerdige beschyden op 't Jaer 1523, 1526, 1528, 1531 en 1537 klaer zien, hoe deeze zwarte hoop, die Lange Pier ten Hooft hadde, hier hebbe huis gehouden (*b*).

In deze plondering zyn zeer veelen van 's Stadts Privilegien en Keuren gescheurt en verdorven, zoodanig dat de Kamer van Burgemeesteren, na uittrek der Gelderschen, ter hoogte van een knie met stukkende papieren gevult lag, volgens de verklaringe daer van by Burgemeesteren, van dien tydt, in den Jaere 1559 gedaen, (zynde zy alle toen boven de t'seventig jaer oudt) en was ondertekendt F. d. Teilingen, zynde met des Stadts Zeegel in groen Wasse gedrukt. Alle deze Rampen konden (zegt R. de Hooge) den standvasten moed der Burgeren niet krenken, maer vryheit verkregen hebbende om *nieuwe* Wallen en Bolwerken opterechten, deeden het zelve, en bezuinigden hunnen nieuwen Welvaert zoodanig, datze de Stadt vergrootten en met nieuwe (*c*) Bolwerken deede versterken; doch daer van is my geen zeeker bewys voorgekomen.

Het

(*a*) Velius Hoorn p. 196-197. & F. van Mieris Neerl. Vorsten. 2. Deel. pag. 148.

(*b*) Die meer van dit Volk, Oorlog, en Hoofden weeten wil, leeze Velius in zyn Hoorn van 't Jaer 1514-1519, en de veelvuldige Schryvers van den naerstigen Centen daer aengehaelt.

(*c*) Ziet Alkm. Stederegt. p. 15.

Digitized by Google

Het volgende Jaer is het Schildery van het Oordeel achter in de Groote Kerk gemaekt (*a*). 1518

En heeft het Dorp Vroone, in dit Jaer al St. Pancras geheeten, als blykt uit een Verzeekerschrift (*b*) van Schepenen van dat Dorp, den 19 April 1518 gegeeven, daer zy den toestand van die plaets te kennen geeven.

Ook verwierf de Vroedschap dezer Stadt, om het getal hunner Leden tot 16 te mogen vermeerderen, dewyl het alle Neringdoende Luiden waren, en overzulx nauwelyx zes ofte agt in de Stadt ter Vergadering quamen, als wy nader op het Jaer 1530 zullen zeggen.

Ook kogt de Vroedschap in dit Jaer van de Voogden of Erfgenamen van *Klaes Korf* het Haerdtstedegeldt van deze Stadt, dat hy in den Jaere 1498 voor hem ende zyne Erven gekogt hadde, volgens Copie van Afkoop in dato 5 July 1518 ter wederzydts ondertekendt. Luidende met het opschrift aldus:

Afkoop van 't Haertgeldt door die van Alckmaer gedaen 1518.

Opten dach van huyden als den vyf dach van Julio Ao. xv C en achtien, zoo zijn geaccordeert ende overgecomen die Burgemeesteren van Alckmaer ter eender syde, ende die gemeene erffgen: van salige Claes Corff ter ander, roerende dat haertgelt van drie stuypers 's Jaers op elc huys binnen derselver Stede, by tuysschen spreeken, arbitragie, ende seggen van Dirck Albertsz: ende Jan Claesz: Glaesmaicker, als arbiters gecozen by derselver Stede, ende van Jan Gerytsz: Balliu van der Nyenburch, met Augustyn van Teylingen, gecoren voer arbiters by den voirsz: Erfgen:, als dat die Burgemeesters voirsz: opleggen zullen in handen van denselven Augustyn, van wegen die selve erffgen: dat Jaer renten van 't zelve Hartgelt, gevallen Mey lestleden, beloopende xv C. vij pond xij ß van 40. grooten,

(*a*) Brouerius zegt ook dat der zeven Barmhertigheden, Kabinet 1 D. p. 181
(*b*) Eikelenb. Geschied. van Westvriesl. p. 97.

ten, ende op alre heiligen eerstcomende de somme van vijftienhonderd derselver ponden, ende by gebreck dat sy op alreheyligen voirsz: die selve xv^C £ niet en mochten opbringen, zullen zy ten minsten alsdan de gerechte helft betalen, beloopende zevenhonderd vijftig ponden, ende die ander helft zullen sy dan betalen op Mey daer aen, ende daer en boven noch vijftig derselver ponden, maer indien sy op alreheyligen te vollen betalen, zullen die van Alckmaer ongehouden wesen in de voirsz: vijftig ponden, ende hier en boven zullen die erffgen: deselve Stede leveren behoerlijke quijtscheldinge van't voirsz: Hartgelt, mitsgaders die brieven van de Abolitie, daer 't selve uit spruit, met die Obligatie, besegelt van den xvj^C Andries guldens; ende sullen hier en boven die voirn: Burgemeesters geabsolveert wesen van den oude resten van xv £ v ß van 40 groeten als voeren, als de voirsz: erffgen: noch manende waren de Ao: xv^C ende xvj.

In kennisse van dese zijn hier off twee Cedels van Contracten gemaickt, beide alleens inhoudende ende beide geteykent by den voornt partien ende arbiters, op ten dach ende jaer als boven.

Dit Appointement is geschiet by de Burgemeesteren, Scepenen ende Gerechte der Stede voirsz: by consent, wille ende weten van den persoenen uten ouden Vroetschap, die hier naer hoer naem en merck onder gestelt hebben,

Dirk Allertsz:, Jan Gerytsz:, Z. Broncborst, Ghert Claes dochter, Jan Claasz., A. de Teylingen, Marie Claas Coerffs, Barthout Gherytsz:, Snel Claasz:, Meese Willem Gherytsz:, Claes Jan Heertges, Jacob Borsge, Jacop Pietersz., Gheryt Maertsz:, Jan Jansz:, Lubbrant Maertsz:, Gheryt Tamisz, Corn. Pietersz, Bartelmies Ysbrantsz:, Martyn Florisz:, Olfert Pietersz:, Phs. Ronixz, Gerrit Heindriksz:, Clas Dirck.

1519 Onder al het verdorvene van Gelderschen was mede geweest de Gildebrief van St. Pieters of Visschersgildt, dewyl zy daer over klagende in den Jaere 1519, op den vyfden September eene nieuwe Gildebrief kregen, die nog in weezen is.

Het Verwulft in de Groote Kerk is in dit een Jaer afgeschildert.

Den

Digitized by Google

Den xxiiij September is by Schout en Schepenen gekeurt, dat een Kop Booter zoude weegen 36 loot, de Marktplaets was op de Mient, het Kruiswerk en in de Molenſtraet. (*a*)

Ik kan niet voorby uit de Keuren van dien tyd, het een en ander hier aan te halen; in 't onderaangehaalde Keurboek vinde ik Art. 17. en 18. dat niemand zal mogen bidden (verſta bedelen) 't zy in de Parochie Kerk, in de Minnebroers Kerke, of by de huizen binnen *Alkmaar* van wegen Armen, Kramen, de Bedevaart, geen Pelgrommen, of andere behoefte perſoonen, wie die zyn, of uit wat zaken dat het komen mogte, dan by oorlof en conſent van de Armen Huiszitten Meeſters, die de kenniſſe en 't bevel daar af hebben, en niemand anders. En zoo wie hem contrarie onderwinde ofte vervorderde, die zoude verbeuren tot elken reize een pond; ook wie 't voorſz conſent heeft van de Armen Huiszitten Meeſters om te bidden, dezelve zal in zyn hand hebben een van de zes ſchotelen, geteekent met der ſtede teeken, by den Burgemeeſter hier toe geordonneert, en zoo wie gaat bidden, zonder te hebben een van de geordonneerde ſchotelen, die zal verbeuren een pond.

Wy haalen hier deze Keure aan, om dat wy onzen tyd hebben zien invoeren het gebruik, dat inwoonende bedelaars niet anders dan met een wit lapje op den regterarm mogen bedelen, gemerkt met de letters A. L.

In den 37 Artykel worden allen, die zieken binnen hun huis hebben, met de peſt beſmet, of diergelyke zieken bewaren, gelaſt, terſtond een ſtroowis voor hun voordeur te hangen, groot zynde een halve gruit, en met een witte roede gaan in hun hand, en in 't openbaar, ter langte van anderhalf elle, en zulx den tyd van zes weeken, na dat de zieken uit hun huis zyn gegaan, of de dooden begraaven zyn, op de boete van een pond.

Art. 38. En dat ook alzulke perſoonen niet mogten in de Kerken komen, om Miſſe te hooren, dan alleen in onze lieve Vrouwe Gaſthuis.

(*a*) Uit een Keurboek, gemaakt, geaccordeert en by den Schout en Schepenen geſloten den 28. Sept. 1519. Art. 15.

Wy twyffelen niet of het zal den Leezer aengenaem zyn, de Inwoonderen dezer Stadt in gezegde Jaer te weeten; wy deelen hem dan mede een Descriptie der Poirteren en Inwoonderen der Stede van *Alkmaer*, gedaen en beschreven op den 15 dag in Maert, Anno xv^{C} en xix. naer 't schryven deezer Stede.

In de Varnebroek, persoonen	6
Nieuwpoort.	14
Dat Ziekhuis.	7
Op 't Ritzevoort.	34
En onder alle lange Jan de Smit.	
Van de gevange Poort, westwaerts opgaende voorby de Geestpoort naer de Minnebroeders, wederom gaende tot de Noordzyde van St. Laurens Kerke.	45
Buiten de Geestpoort.	33
De Kanisstraet.	41
Over de Geest.	30
De Heul met de Bagynestraet.	25
Koornstraet wederzyds.	31
Langestraet wederzyds	129
Hoogstraet.	11
Doelestraet.	16
Schoutestraet.	18
De Kaksloot (of Breestraet.)	6
Krebbesteeg.	15
Coman Miggielsteeg.	3
Pape Glap (nu Paiglop.)	22
d'Agterstraet tot Gerret Hendrikse van Voshol.	37
d'Houtil wederzyds.	58
Molenstraet.	28
Nyensloot.	77
St. Marien Magdalenastraet (nu Schapesteeg.)	21
De Heiligen Geeststeeg.	6
Zuidzyde van 't Dronkenoort.	48

Noord-

Noordzyde (van 't Dronkenoort.) -	42
De Miendt. - - -	32
Heugbrouwersſteeg. - -	14
Noordzyde van de laet. - -	85
Zuidzyde van dezelve. - -	115
Op 't Nieuwlandt. - -	63
Coningsweg. - - -	26
St. Pietersſtraet. - - -	16
Quakelbrug weſtzyde. - -	33
Ooſtzyde. - - -	34
Den Dyk Noordzyde. - -	12
Zuidzyde. - - -	6
Buiten de Vrieſepoort. - -	17
De Voordam. - - -	13
De Zeildam. - - -	9
Afterdam. - - - - -	22
Kooltuin. - - - -	14
Luttikoudorp. - - - -	43
Appelmarkt. - - -	25
Op 't Fnidſent. - - -	65
St. Jan of Hekelſtraet. - - -	22
Huiswaert. - - - -	8

Maekt te ſamen 1477 perſ.

Dat is zoo wel Mannen als Vrouwen, en ſomtyds twee kinderen voor een Man. Uit welk een kleen getal inwoonderen, en de geduurige Oorlogen 's Stads onvermogen in het opbrengen van zware laſten gemakkelyk te begrypen is.

In het volgende Jaer is het Stadshuis volbouwt, dat 1509. be- 1520
gonnen was. En wierd dit Jaer gekeurt en geordonneert, dat nog Delfs, Haerlems, nogte Gouds Bier, hooger verkogt zoude mogen worden, dan een halve braspenning het mingelen, en het Alkmaers Bier een halve ſtuiver het mingelen, en alle platingen en ſtaaten zouden binnen drie weeken dicht moeten zyn.

Den

Digitized by Google

1521 Den 15 April 1521. wierd by Burgemeesters bezegelt de Scheepmakers Gildebrief, na dat zy met verlof van Kerkmeesteren een Autaer, ter eere van de Maegt Maria en Jozeph in de Laurens Kerke hadden opgericht; dit Gilde is noch in standt.

In dit Jaer begost Keizer *Karel* zyn Bloedplacaten, op aenhitsing der Geestelyken, astekondigen tegen Luther, welken in vervolg van tyden dikwils vernieuwt, en meer en meer verzwaart zyn. Dit is oorzaek geweest van Oorlog, en Menschenmoort (*a*). In dit Jaer is Mr. Pieter van Foreest geboren. Waer van hier na onder de Geleerden van Alkmaer.

1522 In het volgende Jaer zoude, volgens *R. de Hooge* (*b*), deze Stadt voor de tweedemaal vergroot zyn. En heeft Heer Frank van Borselen, Heer van Schagen, als gepacht hebbende van de Graeflykheit (*c*) 't Schout Ambagt van *Alkmaer*, zelve te recht gezeten, doch is door bemiddeling gestelt, dat Pieter van Egmondt voor hem als substituit zitten zoude, en zat voor 't eerst den 8 October.

1523 1523. Zoude gemaekt zyn de Nieuwevaert met de Brugge op de Vrooner Geest, strekkende van Jan Boyes af, tot de slooten die men naer St. Pancras vaert, en heeft gekost 356 guldens 12 stuivers, volgens de rekening der Thesauriers, verantwoord 1524. en is de vergunning daer toe gedaen in 's Hage op den 26 July 1523. en was onderteekent J. de Jonge; deze vergunning moest geschieden, vermits vry veele van 's Keizers Vroon Landen moesten doorgedolven worden. Den 12 February 1523 wierd geordonneert dat de Appelmarkt zoude gehouden worden op 't Dronkenoordt, tusschen de twee bruggen, te weten voor de Scheepen of Schuiten daer mede van buiten komende.

In dit Jaer is ook het volgende door Keizer Karel aen deze Stadt verleent.

(*a*) E. van Meteren, Nederl. Oorlog. p. 11.
(*b*) Spiegel van Staet, I. D. p. 267.
(*c*) Eikelenb. Alkm. 37.

KAARLE,

Digitized by Google

KAARLE, by de gracien Gods, &c.

Onse lieven en getrouwen, die Hooft ende Tresorier van onse Domynen en Finantien, Saluit, en Dilectie, wy hebben ontfaan die ootmoedige Supplicatie van onse welbeminde die Burgermeesteren onser Stede van Alkmaer in Hollandt, over en in de name van derselver Stede, en Inwoonderen van dien, inhoudende hoe dat omtrent ses jaeren geleden, binnen die voorschr: Stede geweest is (by den Gelderschen Rebellen Vriesen) een vermaerde Schoole en Congregatien van veel Clerken, so wel uyt onse Landen, als Uytheemsche Jongheeren, waer door die voorsz: Stede met de Inwoonders van dien grootelijx van Excijnsen, Inkomste en Neeringe profijteerde, daer na in den Jaere 1517. de voorsz: Stede onvoorsienelijk is ingenomen, die voorsz: Klerken verjaegt, en een gedeelte van de Huysen verbrandt, en veel berooft sijn geweest by de Geldersche Rebellen Vriesen onsen Vyanden, immers die Inwoonderen berooft van Wijn, Bier, Coorn, Vleesch, Wollen, Linnen, Lakenen, Kleederen, Juweelen, Kleynodien, ende Huysraadt, de Mans eensdeels gevangen, in al sulker voegen, dat sy 't in dertig jaeren niet weder verhalen mogen, bysonder aangemerkt, dat die voorsz: Rebellen Vriesen; boven dien, ten selven tijden binnen die voorsz: Stede, in stukken geslagen, verbrandt en vernielt hebben, die Tresorieren, Banken en ander Houtwerk aldair wesende; ende boven dien gebrandt, gevangen, uytgeslagen en in de grondt verdurven hebben, de Dorpen ende Landsluyden omtrent die voorsz: Stede (a) wonende, in alsulken manieren, dat aldaar geen Neeringe en is, nogh incomen, prosperityt, welvaeren, of profyt.

Daar op die voorsz: Stede soude mogen dragen een nodiglyke reparation, ommeslagen van de Landen, en onse Beede en subvencien, ordinaris en extraordinaris, so dat de Supplianten omme te betalen hunne portien van de voorsz: ommeslagen gevallen, sedert die voorsz: inneminge, hebben moeten tot haarder schade opbrengen boven henluyden incomen, meer dan die somme van vierduysent ponden van xl. groten 't pond.

(a) Let wel, dat hier wel duidelyk onderscheit gemaakt wordt, tusschen Alkmaar als een Stad, en de Dorpen daar rondom.

Ende waren dagelijx de incomen van dien nog minder, overmits dat die Luyden van Neeringen ofte Ambagten gevlugt sijnde uyt der voorsz: Stede, deselve abandonneerden, overmits die krankheyt van dien, ende vergankelijkheyt der Neeringen, ende grootheyt van den Excijnsen aldaar, in sulker voegen, dat van de gebleeve Huysen niet afgebrandt sijnde, als vooren binnen die voorsz: Stede sijnde, meer dan hondert huysen ledig staen, en onverhuurt, so dat de inkomen van de voorsz: Stede niet meerder dragen magh, dan die uytgaende Renten eertijds op 't lighaam der Stede verkogt, sonder dat die Suppli̇anten weten, te verhalen ofte te verkrijgen onsen toekomende Beede, mitsgaders ommeslag der Landen, also hen geloven cesseert, overmits de beleeninge gedaan om onser voorsz: beede, ende omslag die voorlede ende verschenen sijn, waaromme en uyt sake van dien voorsz: overal en sedert die laatste Verpondingen meest alle die Rijkdom uyt de voorsz: Steede gevloden is, hen begevende naar sekerder geslote Steeden, deselve Suppli̇anten ons ootmoediglijk gebeeden hebben, hen te remitteeren en quijt te schelden die helft van hare portie in de tagtig duysend ponden van de beede, ingaande Karsmisse 1523. daar af die eerste termijn geanticipiëert is, te weten quijtscheldinge van de helft van vijf andere volgende termijnen, mitsgaders van de helft van hun partie van de andre ordin: en extraordinarisse Beede of subventien, die binnen deselve termijnen vallen sullen mogen, en daar toe nog van de helft van alle ordin: beede subventie ofte extraordinarisse, vallende in seven jaeren, daar aan eerstvolgen geconsenteert, ofte die geconsenteert sullen mogen werden, ende op al doen expediëeren behoorlijke Brieven.

Soo is 't, *dat die saken voorsz: overgemerkt, ende hier op gehad hebbende het Advijs, eerst van onsen Rentmeester van den Beede in Hollandt, daarna van den President en Luyden van onsen Raden en Rekeningen in den Hage en voorts, Wy hebben die voornoemde van* Alkmaar, *genegen wesende tot hunder voorsz: beede en begeerte, quijtgescholden en geremitteert, schelden quijt en remitteeren uyt sonderlinge Gratie; mits dese onse Gratie een derdendeel van hunne portien, ende beede van de voorsz: tagtig duysend ponden 's jaars, voor vijf termijnen, verschijnende St. Jan en Karsmis 1524. St. Jan en Karsmis 1525. St. Jan en Karsmis 1526. dat die selve beede alsdan expi-*

expireren sal, mits betalende het super plus *van heuren voorsz: portien in handen van onsen Rentmeester voorsz: Willem Gout, die daar af gehouden werd rekening, bewijs en reliqua te doen t'onser behoef, met de andre Penningen van sijn ontfangst: ontbiede u daaromme en bevele dat by u doende de voorsz: van* Alkmaar *genieten en gebruiken van dese Onse Gratie, gy hem hout en by onsen voorsz: Rentmr. doet houden een quijtschelding en ontlasting van een derde deel van heur portien in de voorsz: bede van tagtig duysend ponden voor elk van de vijf termijnen voorsz:, mits betalende het* supplus *als voorsz: is, den welken onsen Rentmr. van den beide in Holland, wy die bevelen, mits desen also te doenen ende overbrengen mitsdesen onsen Brief orgineel ofte Copy autentiecq van dien telken termijn, deugdelijk bewijs van den voorsz: van* Alkmaar *by den welke blyke, dat sy genoten en gebruykt sullen hebben van dese onse Gratie en quijtscheldinge, ende ten lesten termijn met ten selve bewysen, dese onse tegenwoordige Brief om gecasseert te werden te onser sekerheyt alleenelijk, wy willen dat alsulken sommen, als dese onse Gratie gedrage geleden sal hebben, ende gepasseert sijn in de Rekeninge, ende afgekort van den ontfangst, ons voorsz: Rentmeester van den Bede in Holland, jegenswoordig ofte toekomende, die 't behoren sal by den selve van onse Rekeninge in den Hage, dewelke wy insgelijks bevelen, dat alsoo te doen sonder eenige swarigheyt, want 't ons alsoo heeft geliest, niettegenstaande eenig Ordonnantie, Geboden ofte Verboden ter contrarie.*

Gegeven in onsen Stede van Brussele den vijfste dagh van February in 't Jaar van duysend vijf hondert en drie en twintig onderteekent by den Grave van Hoogstraten, Hooft van de Finantie, enz. gecollationeert en geaccordeert by my als Rentmeester titulair van West-vriesland.

TEYLINGEN.

Zynde dit geen geringe blyk van de toegenegentheit van dien Vorst, als teffens van den geringen toestant, waer in deze stadt door Gelderfche Vriezen gebragt was, ja het is te verwonderen dat zy ooit in bloei geraekt is.

Volgens een Brief van Regeerders van Edam (*geteekent 9 Fe-* 1524

 bruary

Digitized by Google

bruary 1524.) gaven zy volmagt aen de Steden Rotterdam, Schoonhoven, Gornichem, en Alkmaer of heurluider Gedeputeerden, omme voor hen in den Hage of elders, daer 't van nooden zoude weezen, nopens het stuk van den Beede onlanx begeert van weegen der K: M: over Hollandt en Vrieslandt enz. mitsgaders andere zaken, hunne Stadt betreffende, te handelen, belovende het geen by de afgezondene besloten wiert, by hun voor welgehandelt gerekent zoude worden; waerin die van Edam, door Schepenen en gemeene Buren van Graft, volgens
1525 een Brief in dato 27 February 1525 wierden gevolgt, luidende de Procuratie aldus: „ Alzoo om in alle Dagvaerden boven en
„ beneden by den grooten Steden van Hollandt prezent ende
„ voor de oogen te zyn, tot welvaert van de kleene Steden,
„ en 't platte Landt geconcipieert en geaccordeert is, dat de
„ Steden, namentlyk Rotterdam, Alkmaer, Gornichem en
„ Schoonhoven over en in de naem van alle kleene Steden
„ en 't platte Landt voorsz., ende mede elx naer advenant, tot
„ kosten dier alle Reizen en Dagvaerden bewaren zullen, en-
„ de want wy verstaen, 't zelve Concept en Accoort groo-
„ telyx tot onzer welvaert en profyte geconcipiëert te zyn.
„ Zoo is 't, enz. „ *Alkmaer* hier weder een stemmende (*a*) Stadt.

1626 Het volgende Jaer trof deze Stadt een Accoort met Keizer *Karel* (*b*), zynde van dezen inhout:

Die Burgemeesteren van Alcmaer by Supplicatie vertoont hebbende, dat de Steede sedert dertig Jaeren herwaerts zeer verarmt, en in haere neeringe vermindert was, byzonderlyk door de plondering der Gelderschे en Vriezen . . . ende byna verdorven met alle die Dorpen ende Landluiden omtrent der voirsz: geleegen; dat van allen ouden tyden binnen die voirsz: Steede geweest waren en nog lagen drie Jaermarkten, te weten te Paesch, op St. Bartholomeus- ende Mattheusdagen, kragtig bezogt door vreemden, die 'er ten dien tyde veelerleye Koopmanschappen brogten teffens met Paerden en Hoorenvee, dat zulx in den Neeringen, den Exijs ende Tollen hadden voordeel:

(*a*) Eikelenb. Alkm. p. 106. (*b*) Berustende het Consent ter Kamer van Haer Ed. Gr. Agtbaerhed. Lad. XII.

deel gedaen. Den Tol plagt Jaerlijx te gelden hondertvijftig Rijnsguldens of meer; dat sedert weinig Jaeren byzondere Ambagtsheeren, in en omtrent de omgelegen streek, met 's Graven toelating hadden opgerecht, Paerdemarkten, op welken, de Paerdehandelaers minder voor Tolgelt gaven dan men tot Alkmaer gewent was t'ontvangen.

Dit, ende verarmering der omgezeeten Landluiden, bragt de Paerdemarkt tot afslag, zulx den Tol daer van nauwlijx hondert Rijnsgulden kon bereiken: 't Stondt geschapen, dat niet alleen de Graeffelyke Tol, met de Paerdenmarkt zoude te niet komen, maer ook den Burger al de Neering, daeruit spruitende, verliezen. Men zoude derhalven wel geneegen zijn, voor een redelyke penning in Erfpagt te neemen den gemelden Tol, om dien als dan na gelegentheit des tijds ten lager pryse, na voorgang der gebuuren te mogen zetten, en ware 't mogelijk de Neeringe daer door te herstellen.

Op dit Vertoog wierdt van weegen den Grave, Keizer *Karel* de V. goedgevonden, geordoneert en gestatueert,

Dat de voirsz. Paerdenmarkt en Tol in der voirsz. Stede van Alcmair voer ende duerende den tijd van twaelf Jaeren, ingaende Sint Jans Misse Baptiste inden Jaere vijftien hondert zeven en twintig . . . gemindert ende gematigt zoude zijn, zulx de verkoopere van een paert binnen Alcmaer duerend de voirsz. twaelf Jaeren niet meer betalen en zoude dan vier grooten vlaems en den koper zeven grooten vlaems, van een Voel dat zonder Moeder komt gelijk van een Paert, en voor een Voel dat by den Moeder zijn zal, niet. Item van een Koe of Osse zullen de Kooper ende Verkooper geeven elk een blanke. Item van een Schaep ende Verken zes myten vlaems, ende daer de Kooper ofte Verkooper vry is, zullen zy heure vryheit genieten, soe 't zelve in onse voirsz. Stede van Alkmaer ende in andere Paerdenmarkten geuseert wort, 't welk genoeg conforme es 't recht van den Tol van der Goude, van Vlaerdingen, Voirschoten ende Valkenborgh Paerdenmarkten.

Behoudelijk dat onse Rentmeester van Kennemerlandt ende Vrieslandt, den voirsz. Tol na de expiratie van den jegenwoordigen Pagt, te weten op St. Jansdach Baptiste Ao. xvc zeven en twintig naestkomende, van onsen wegen in 't openbaer verpagten zal den meist daer

voor biedende, en 't gunt dat de voirsz. Tol Jaerlijx tot eenigen tijdt min gelden zoude dan hondert en acht ponden van veertig groten vlaems 's Jaers, dat de Supplianten en onze voirsz. Stadt van Alkmaer 't gebrek daer af, ons berechten en openleggen zullen, in handen van onsen voirsz. Rentmeester tegenwoordig en toekomende, waer af ende aleer zy hemlieden van de voirsz. Moderatie ende Affecte van deze zullen mogen behulpen, zy heure Verbandtbrieven in goede vorme tot onze zekerheit, in handen van den voirsz. van onser Rekeningen geven ende leeveren zullen, Ende oft den voirsz. Pagt meer gelden zoude dan de voirsz. 108 ponden, dat 't zelve tot onsen profyte koomen zal, hier toe consenteerende, dat zoo den Pagter van den Tol, voor de uitgang van den Pagt van dezelve aftestaen, deze matiging zoo veel eer als zyn afstant viel, zoude beginnen. En dat den Alkmaerderen vry zoude staen, deze vermindering der Tol over al daer 't hen goet dagt te verkondigen.

Het Zegel wert aen dit Verlof gehangen tot Mechelen den iiij dach van Meije duist vijfhondert zes ende twintig.

In dit Jaer verkogt de Regeering weer Renten (*a*), want veel arbeids was noodig, om de vervallen en zwakke Stad te doen herleven. Hoewel de Wethouders in der tydt daertoe ook alle vlyt aenwendden, om de Neeringen en Handteeringen weder te doen bloeijen, en dit zoude men mogen besluiten de oorzake van *Alkmaers* opkomst geweest te zyn; want zoo dra was het bovenstaende Consent niet gegeven, ofte terstont wierden by Burgemeesteren, Schepenen, en Raedt dezer Stadt, Brieven afgevaerdigt en verzonden daer zy zulx noodig agtten, gelyk nog een Afdruk onder my berust; geteekent *Splinter*, gecollationeert nog laager, by my geteekent Secretaris van Alkmaer *Teilingen*.

1527 Om dit alles nog meerder luister en vermaek voor de vreemdelingen by te zetten, wierden Trompetters van Delft en Haerlem, en Schalmeispeelders van Amsterdam ontboden, volgens extract van Rekening van A: v: Teilingen van het Jaer 1527, ook wierden de Rethorykers met vier enkelde tonnen Bier beschonken,

(*a*) Ziet op 't Jaer 1510 en 1531.

schonken, en hunne kosten, om met de Rethorykers van Amsterdam, den Haeg, Leiden en Gouda gemeenschap te houden, betaelt, alles, om waer het mogelyk, deze Stadt in bloei te brengen, en voor de vreemdelingen bevallig te doen zyn: waer toe mede zeer veel geholpen zal hebben het Octroi den 15 September 1528 binnen Mechelen verleent (*a*): het behelst in Sub- 1528
stantie, dat in het Jaer 1517 de Stadt *Alkmaer* door de Geldersche en Vriezen, overvallen en ingenomen zynde, mitsgaders de Poorteren van dien berooft, en eenigen van hen luiden gevangen, en zeer ongenadiglyk getrakteert zynde, vreesden voor gelyke overval, verzogt en verkregen had Octroi, om de voorsz. Stede te mogen vestigen en sterk maken, gelyk zy tot haer groote kosten reets begonnen hadden te doen; doch zy waren nu bezorgt dat men buiten omtrent de Vesten Wooningen zouden willen timmeren of eenige Boomgaerden planten, waertegen de Graef voorzag, gelastende dat niemandt wie hy ware binnen 100 Roeden omtrent ende rondsomme de Stede eenige Huizen of andere Timmeragien opstellen, Boomen planten of anderzins dezelve plekke bekommeren zoude, mits dat zoude blyven staen 't geen alreeds getimmert of geplant was. Waer uit weder blykt, dat Keizer *Karel* 't Vonnis van *Philips van Bourgonje* 1426 gevelt, en de Condemnatie van *Albert van Saxen* wegens 't Kaes- en Broodspel 1492 als vernietigt heeft aengemerkt (*b*).

Hier op ging men voort, en wierdt dit Jaer de eerste Steen van de oude Vriesepoort, die Ao. 1573 is weggeschoten, gelegt, en Toornburg doorgraven; en wierdt de Kraen agter de Vischmarkt dit Jaer 1528 door Kerkmeesteren verhuurt voor 15 Rynsguldens (*c*).

De Vragt van 1000 Steen was dit Jaer 8 penn: 't beslaen van een hoet Kalk 1 stuiv., de Kalk het hoet in prys 23 stuiv. een Baestimmerman won 6 stuiv. 's daegs, een Knegt 3 stuiv. een Opperman 's daegs 3 stuiv. Baesmetselaer 6 stuiv. de Vrouwluiden 1 stuiv, 's daegs.

In

(*a*) In de gedrukte Handv. van Alkm. Pag. 32. (*b*) Ziet ons Alkmaers Stederegt. (*c*) Volgens Register der Kerkm.

Digitized by Google

In November zyn de Fondamenten van Nyenburg en Middelburg aen *Alkmaer* verkogt om te slegten (*a*),

Met gezonden lyve te beedelen, wierdt in dit Jaer, en nog lang daer na, met geesseling gestraft (*b*), en Vrouwlieden die iets misdaen hadden moesten van 't Stadhuis af tot aen de Steenebrug op de Mient twee steenen aen een yzer jok om den hals dragen, en van daer weer naer 't Stadthuis.

1529 In het volgende Jaer op den 24 Mai wierdt voor den Hove van Hove van Hollandt een Accoort getroffen tusschen de Steden Amsterdam en Alkmaer, met de Dorpen Wormer en Jisp, over het leggen van een Sluis in de Beemsterdyk tot Knollendam, volgens welk eerstgemelde twee Steden aennamen gezegde Sluis voor altoos tot hunne kosten te onderhouden, om daer door een vrye Doorvaert te hebben (*c*).

Dat al van dezen tydt af de Onroomschen ook hier om de Bloedplakaten van Keizer *Karel* hardt gehandelt zyn, kan men bevroeden uit een Vonnis van den laetsten January 1530 naer den gewoonen styl, gevelt over *Lambert Dirksz.* een Inboorling van deze plaets, die bekennende, onweetend gelogeert te hebben herdoopte persoonen, zonder dat hy den Officier hadt aengegeeven, wie hy gelogeert hadt, gevonnist is, dat hy den volgenden Zondag voor de Processie bloodshoofds en barrevoets gaen zal, met een brandende kaers in zyne handen, en die te brengen voor 't heilig Bloed als de Processie gedaen is, en daerenboven tusschen dit en Pasche alle Zondagen in de Groote Kerk een devotelyke Misse te hooren; en in gevalle hy dit niet deede, dat hy een geheel jaer uit de Stadt zal gebannen wezen, en daer binnen het zelve jaer niet weder intekomen op de verbeurte van zyn regterhand.

Het slegt opbrengen van de Penningen der geenen welken geschikt waren, om deze Stadt met hunne Penningen te ondersteunen, deed den 26 July 1530 deze Keur uitgaen (*d*):

„ Wert

(*a*) Ziet hier na op 't Jaer 1541. (*b*) Correctieboek van den 7 Dec. 1517 tot den 13 April 1557. (*c*) Zie Handv. pag. 33. en op 't Jaer 1531.
(*d*) Volgens een oudt Keurboek dezer Stadt.

Digitized by Google

„ Wert gekeurt, dat alle de geene die geschikt zyn om deze 1530
„ Stadt te leenen zekere Penningen, dat die zelve de voirsz.
„ Penningen zullen opbrengen tusschen dit en een Maendag-
„ avondt eerstkomende in handen van de Ontfangers die daer
„ toe geordoneert zyn. En zoo wie onwillig is, en zyn Pen-
„ ningen niet opbrengt, daer hy op gestelt is te leenen, bin-
„ nen die voirsz. tydt, zal verbeuren vyf stuivers ider dag, zoo
„ meenigen dagen als hy vertoeft zyne Penningen optebren-
„ gen, en men zal die zelfde verbeurde Penningen mit andere
„ principale Penningen executeeren als heerlyke schulden, en
„ die geen die van ouds nog niet betaelt en hebben, de-
„ zelve zal men executeeren dach over dach mit die boeten
„ daer zy in vervallen zyn, naer uitwys van die Keur.

Ten zelven tyden wierdt ook aen de drie Zusterenhoven gelast Tol en de Exyze te betalen neffens andere Ingezetenen, hebbende zy in den Jaere 1430 vryheidt gekregen Neeringe en Handteeringe zonder Tol of Exyse te mogen doen, mits alleen tot zig neemende Poorters of Poorters Kinderen, daer zy zeer verre van waren afgeweken, naer de wyze der Geestelyken, die zig niet nauw laten bepalen; ja het ging zoo verre, dat zy Brouwkuipen en Weefgetouwen hadden tot groot nadeel der andere Ingezetenen, en in stuk van Geldwinnen meer Politiken dan Geestelyken scheenen; ook deedt een Ton Bier in het Jaer 1430 maer vyf grooten vlaems, en nu om de zware lasten en beede 10 stuiv. dat zy niet en agtten, tot dat zy van des Graven wegen in Regten wierden vervolgt, volgens het Mandament daer van op den 9 Maert 1530 binnen Mechelen verleent. Alwaer ook den 26 September door Keizer *Karel* de V. een Privelegie gegeven is (*a*) rakende 't verkiezen en vermeerderen der Vroedschap.

In dit Handvest zegt Keizer *Karel*, hoe zyn Vader *Philips* een Octroi had gegeven tot een Vroedschap van 40 Persoonen, welken gewoon waren een Nominatie te maken van Burgemeesteren, Schepenen en Thesauriers, waer uit de Schout de verkiezing deedt, en van welke Privilegie de Stadt somwylen had ge-

 bruik

(*a*) Hand. van Alkm. 34. en zie op 't Jaer 1518.

bruik gemaekt en somwylen niet: En dat hy in 't Jaer 1518 op verzoek van de Stadt om weer een Vroedschap van 40 Persoonen te hebben, hen een Vroedschap van 16 hadt vergunt, wyl de Stadt door de Gelderschen zoo gehavent was; doch wyl van de 16 Persoonen in de Vroedschap, nauwlyks 6 of 8 in de Vergadering quamen, wyl de anderen met hun Koopmanschap en Neering reisden, om hun Broodt te winnen, vergunde de Keizer in de plaets van 16 een Vroedschap van 24 Persoonen op te regten, welken voor deze eerste reize door zyn Commissarissen zouden aengestelt worden uit de rykste en notabelste Inwoonders van de Stadt, en by dezelven beëedigt, welke 24 Vroedschappen des jaerlyks een dubbeld getal tot Burgemeesters, Scheepenen, en Thesauriers uit den Rykdom der Stadt, en van den ryksten, verstandigsten en regtvaerdigsten benoemen zouden, waer uit de Graef of zyn Stedehouder 3 tot Burgemeesters, 7 tot Scheepenen en 2 tot Thesauriers te verkiezen had; en zoude de Vroedschap vervolgens by 't afsterven van een Vroedschap een drietal benoemen, waer uit als vooren door den Graef of zyn Stedehouder een zoude aengestelt worden: doch een Burgemeester, Scheepen of Thesaurier in den dienst stervende, was 't genoeg 2 Persoonen voorteſtellen; en zoude deze Privilegie duuren den tydt van 6 jaeren.

1531 1531 Bewilligden Schepenen van Wormer en Jisp dat de Sluis waer van wy op het Jaer 1529 spraken ten verzoeke van Amsterdam en Alkmaer boven open blyven zoude (*a*).

Den 19 September van gezegde Jaer quam *Christiaen* de II. Koning van Deenemarken in *Alkmaer* en vertoefde aldaer twee nagten, by zig hebbende, volgens van der Woude (*b*), 7000 Man, doch in het zoo straks aentehalen Smeekschrift zeggen de *Alkmaerders* zelve 3000 Man, en toonen den overlast die zy van deezen Koning hadden (*c*), hebbende hy veel gelds van de Inwoonderen in Waterland en elders, byeen geschrapt, om weder naer zyn Landt te keeren, daer hy om zyne wreedheit Zweeden verlooren hadt, en van de Deenen zelve was afgezet, die

(*a*) Handv. van Alkm. p. 36. (*b*) V. d. Woude Chr. van Alkm. p. 116. (*c*) Ziet op 't Jaer 1537.

Digitized by Google

die zyn Oom *Frederik van Holstein* in zyn plaets hadden aengestelt, waerom hy naer de Nederlanden gevlugt was, om van Keizer *Karel*, wiens Zuster *Izabelle* hy te huwlyk hadt, onderstant te verwerven, dat echter tragelyk gelukte. Hy passeerde den 2 October hier weder door, nemende zelv zyn Intrek in onzer Vrouwebroeders Klooster by Oudorp, na by de Munnekebrug, en zyn volk was in en om de Stadt gelegert; den 25 October vertrok hy van Medenblik met 12 schepen (hoewel *Vertot* in 't Leeven van *Gustaev* de I. zegt 25 zware en eenige ligte schepen met 10000 Man) naer zyne Landen, daer het ongelukkig voor hem uitviel (*a*).

In dit Jaer is ook de Nieuwe Vaert door Schoreldam naer Petten gegraven; ook wierdt in dit Jaer op den 26 July by Schout, Burgemeesteren en Geregte dezer Steede gekeurt en geordoneert (*b*), dat ieder Poorter en Inwoonder zoude betalen een dubbelde stuiver 's weeks van ieder hondert gulden, die hy bezat, tot hulp om deze Stede vast te maken, waertoe Huizen en Inboedels by daer toe gestelde Mannen geschat wierden; en wie zyn Penningen op den bepaelden dach in handen van den daer toe uit den Vroedschap aengestelden niet bezorgde, zoude 's anderen daegs de helft meer betalen; dezelve Penningen te winnen als heerlyke schulden: en al de geen, die van Schout, Burgemeesters, Regeerders, Ontfangers en Taxeerders, qualyk hier over sprak, zoude naer eisch van zaken worden gecorrigeert: Dit wierdt kort daer na nog eens vernieuwt, en gekeurt als boven, dat al de geen, die zyne Penningen tot het Fortificeeren en Munitie dezer Stadt niet hadt opgebragt, voor Vastenavonds Zonnedag eerst koomende, zoude voor ieder dagh daer na betalen 10 stuivers, te executeeren als boven. Uit deze vordering blykt duidelyk, dat deze Stadt jammerlyk van de Gelderschen geplaegt en geplondert is geweest, het geen nog nader by dit Smeekschrift blykt (*c*).

 Aen

(*a*) Halma Woordeb. op Christiernus p. 201. Salmon Staet der Volkeren, VII. Deel, p 808, 809. (*b*) Uit een Keurboek der Stadt Alkmaer. fol. 21.
(*c*) In myne Verzameling Lett. H. 3784.

Digitized by Google

Aen den Keizer.

Gheven in alder oitmoet te kennen uwen goetwillige ende onderdanighe Onderſaeten, die Burgermeeſteren ende Regeerders uwer Genade Stede van Alkmaer, hoe dat binnen corten jaeren harwaerts in den voirſz: uwe Stede van Alkmaer geweeſt is een vermaerde particulier Schole ende Congregatie van veele Studenten uit diverſche Landen, dair deur die voirſz. Stede ende die Poorteren van dien grotelicx van Neringe ende Inkomkomſte van Excijnſen plagen te prouffiteren, zoe dat die voorſz. Stede weſende in bloejende fortune; ende mits dat die ſelve was een open vlecke, en int Jaer van ſeventhiene onverſienlijk overvallen ende ingenomen by de Rebellen Gelderſche Vrieſen, uwer Genaden vyanden, die Clerken ende Jongeren verjaeght, die Poorteren gepilgeert, beroeft, gevangen ende een groot deel van den Huiſen by den ſelven uwen vyanden verbrant, insgelijx beroeft van alle huerluyder gereetſte haeffelyke goeden, gelt, cleederen, cleynodien ende linnen ende wollen laeken, veele mannen gevangen in notabler getalle, ende ſulx tot rantſoen gedruckt, als dat die voorſz. Poorteren in xl Jaeren nyet en ſullen mogen verwinnen die intollerable en ineſtimable ſchaeden, mits dat alle die Dorpen by ende omtrent der ſelver Stede gelegen, ende daer off zy Supplianten groetelijx plagen in huerluyden Neeringen ende Weeckmarcten te prouffyteren, insgelijx mede verbrant, uytgeſlagen ende grondelinghe bedorven ſijn geweeſt, zoe dat als noch opten dach van huyden gheen Neringhe, Proſperitijt off Welvaren en es, daer op zy Supplianten ſouden mogen vervallen ende dragen die Reparatie ende andere alderleye Onkoſten die de Stede Jaerlijx te vervallen heeft, ſulx ſoe ſal bevonden worden., dat zy ſedert den Overval ten afteren gegaen zijn over die ſes duyſent Carolus guldens, want zy die ſelfde Som geconſtringeerrt zijn te fyneren ende op Rente te halen; non obſtante, dat zy dickwijls een ommeſlach over hoerluyder Poorters gemaekt hebben ende alſoe langer hoe meerder hoerluyder Incomſte minder ende ſoberder wordden, mits dat ſy plagen te hebben groot verſoek van den vreemden ende uytheemſche Coopluyden te waetere ende oick te landen huer paſſaige ende duertochte voor by ende duer uwer Genaden Stede

van

van Alkmaer ende binnen der selver Stede houden huerl. repassen ende voorts passeren nae Amsterdam, omme huerl: Affairen ende Coopmanschappen, ende wederom komen, keeren, ende huerl. Cours nemende duer Alkmaer, welcke Repassen ende Duertochten groote Neringe ende Prouffyte plagen te brengen binnen der selver uwer Genaden Stede, maer overmits dat onlancx binnen twee Jaeren herwaerts een groete Brugge tot Purmereynde opgestelt es, ende mitsdien een vryen duerganck van den Schepen hem Supplianten benomen es, ende zichtent dat die van Hoorn opgestelt hebben met Carveelen te zeylen nae Amsterdam, soe es den uytheemsche ende vreemde Coopman die sijn passaige plach te nemen duer Alkmaer, geheel vervreemt, ende nemen die Coopluyden voortaen dagelix zoe langer zoe meer huerluiden passaige nae Amsterdam duer Hoorne, verlatende die Stede van Alkmaer: dat hier en boven in de maent van October in't Jaer van 31 leſtleden belieft gehadt heeft den Conink van Denemarken, mit hem hebbende een getal van drie duysent knechten ende meer, te comen binnen der Stede van Alkmaer aldair by hem onthouden heeft, soe voor soe nae den tijt van omtrent vijf daghen, levende mit uwer Genaden Ondersaeten soe oneerlycken van spijs en drank ende andere alderlye behoeften, die zy van uwer Genaden Ondersaeten hebben wilden, bedragende by inestimacie over die ses duysent Carolus guldens: dat hier en boven zy van uitvluchten te oncosten gehadt hebben over die vijftien hondert Carolus guldens, ende in hoerluyden Excijnsen over die twaelf hondert Carolus guldens, want meest alle die Poorters gevlucht waeren, ende hebben als noch een grooten deel wederomme in de voorsz. Stede te commen. Ende alsoe sy Supplianten overmits die redenen hier boven verhaelt, ende oick dese tegenwoordighe groote dieren tijt, gheen raedt en weten te vervullen die toekommende beede dair zy Supplianten op gestelt zijn, ende bysonder die beede van Sint Jan ende Kersmis naestcomende: zoe versouken zy Supplianten seer oitmoedelick, dat uwer Genaden Mt. gelieve hen Supplianten doer die bittere Passie ons Heeren Jhesu Christi, om Goidts willen quijt te schelden die geheele toecommende twee Termynen, als Sint Jan ende Kersmis naestcommende, ende die helfte van die andere toecommende jaerlijxse Termynen alleen voor een tijt van tien Jaeren, ten

eynde dat zy Supplianten souden moegen een luttel verkommen, ende uwer Genaden Mt. in toecommende tyden mit lijff ende goet diensteliek vallen.

Dit doende zullen zy God Almachtich voor 't Welvaren van uwer Genaden Mt. hartelicken bidden.

In nog een ander Smeekschrift (*a*) zeggen zy die Penningen te zullen aenleggen tot sterk maken en vestigen van zyner G: Mt: Stede van *Alkmaer*, waer van zy Rekening en Bewys (zoo zulks geëist wierd) zoude doen: als blykt.

Aen den Keizer.

Geven in alder oetmoet te kennen die Burgerm: en Regierders uwer G: Stede van Alkmaer over en in de name van alle der Poorteren ende Ingesetenen van dien, hoe dat de selve uwer G: Stede was voer den Jaere van xv^c xvij in bloejende fortune, alsoe dat aldaer was guede Neringe van Brouerye, Kalkbarnerye ende andere Neringe, mitsgaders een guede particulier Schole, waer deur de selve Inwoonders grotelijx geprouffiteert waeren, en de selve Inwoonders voer die tijt noit gratie om lichtenisse te hebben van hoer portie inden ordinarijs ende extraordinarijs van uwer G: beeden en verzochten: ende want de selve uwer G: Stede van Alkmaer een open vlekke was, ende in den Jaere van xv^c xvij geinvadeert ende overgevallen worde by uwer G: Vianden den Geldersse Vriesen, veele van den Poorteren gevangen tot ransoen gedrukt, veele doot geslagen ende veele grondelyke bedurven worden, de jonge Scholiers verjaegt, eensdeels van uwer G: Stede van Alkmaer verbrant, welke intollerabile ende inestimabile schaeden zy Supplianten binnen dertich ofte veertich jaeren niet verwinnen sullen mogen, mits dat veele Dorpen daer omtrent gelegen, daer zy grotelyken plagen by geprouffeteert te wesen, mede verbrant, uytgeslagen ende grondelose bedurven worden, soe dat op ten dach van huyden als noch weynich Nerings ende welvaren is, waer mede zy Supplianten souden moegen vervallen alreley Costen ende

(*a*) Verzamel H. 3780.

ende Lasten die uwer G: Stede van Alkmaer te dragen heeft, zoe van de ordinarijs en extraordinarijs uwer G: beeden, ommeslagen van de gemeene Landen, als hoer andere Lasten, daer zy Jaerlijx mede belast zijn, staende tot laste van uwer G: Stede voorn:, soe dat bevonden sal worden dat de Inkomsten van uwer G: Stede van Alkmaer nergens na dragen macht de Lasten van der selver Stede, want soe wanneer datter een termijn van uwer G: ordinarijs ofte extraordinarijs beede gevallen ende verschenen is, zoe moeten zy Supplianten de zelve fineeren uyt hoer selfs eygen buydel ende dat gadoren uyt die gemeene Poorters elck na qualitijt van sijn goet, het welk gemeeneliken tweemael sjaers geheurt boven alle hoeren Excijnsen die zy dagelijx moeten geven, en langer niet dragen en mogen, waer deur dat sommige van de Poorteren uwer G: Stede hem geabandoneert hebben, ende noch dagelijx meer abandoneerende sijn, ende overmits die zobere ende cleyne Neringe die zy hebben, zoe gaen zy Supplianten jaerlijx ten achteren in de pachte van uwer G: Tolle over die tseventich Carolus guldens, ende hier en boven zoe hebben de selve Supplianten gehadt in den Jaere van XV^{C} *ende* XXXI *zekere enormelyke schaede by den Knechten van den Koning van Denemarken gedaen, die welke hem onthilden binnen uwer G: Stede van Alkmaer, zoe voer zoe nae omtrent vijf dagen wesende de selve Knechten in de getale meer dan drie duysent, levende met hoer Supplianten seer oneerlyken van spijs ende drank, alsoe dat uwer G: Supplianten wel te Coste hadden over de vijftien hondert Carolus guldens, hebbende mede de selve Supplianten de schaede in hoeren Excijnsen, overmits dat veele van de Poorteren vertrokken waeren in andere vaste ende beslooten Steden, ende noch daer en boven zoe hebben zy Supplianten grote schade, fortse en verdriet moeten lyden in Augusto laastleden by de Knechten, die meer dan drie duysent binnen uwer G: Stede van Alkmaer waeren, doende aldaer grote inestimable Costen van eeten, van drinken de Hanen ofte Kranen uyt die vaten met wijns ende bier haelende, ende de selve drank alsoe uytlopende: welke alle Costen wel excederen de somme van* XV^{C} *Carolus guldens; ende omme in toecomende tyden gepresneert te wesen voor alsulken schaden, costen ende foortsen, die uwer G: Supplianten lyen in den deurtochten, zoe wanneer dat aldaer eenige Knechten doer uwer G: Stede van Alkmaer passeren, zoe hebben*

ben zy Supplianten zedert Bartolomey laest geleen te Coste gehadt omme uwer G: Stede te fortificeren over die xxiiij c Carolus guldens, zoe van 't oesteinde uwer G: Stede te bepalen, als van Toorens, Mueren, Wallen ende Vesten te maken, boven dat sy Supplianten van gelyken Costen van Fortificatie te Coste hadden in den Jaere van xv c xxviij. *over die xxxv c Carolus guldens, ende want sy Supplianten overmits redenen voeren verhaelt, in meninge zijn niet of te laeten aleer ende te voeren zy Supplianten alheel vast ende stark gemaekt zijn, ende uwer G: Mt: hen verlienen wille merkelyke quijtscheldinge, zonder welken zy Supplianten 't selve niet doen en mogen: zoe versoeken zy Supplianten zeer oetmoedelyken dat uwer G. Mt. verleene quijtscheldinge van die twee deelen van uwer G: ord: en extraordinarijs beede die men alsulx accorderen sullen by den Staten van den Landen van Hollant deurende 't vast maken van vwer G: Stede, omme de selve penningen te emplojeren tot Fortificatie en Munitie van uwer G: Stede van Alkmaer, die zy Supplianten met hoeren zwaere groote Costen eensdeels begonst hebben te fortificeeren ende muniëren, ende tot allen tyden van de selve geëmplojeerde penn: goede Rekeninge, Bewijs en Reliqua te doen, zoe wanneer zy Supplianten des versocht worden. Dit doende &c.*

Was *Alkmaer* in deezen tyd nog niet gevest, hoewel *Karel* al drie Jaeren te vooren zulks hadt toegestaen, en de Stedelingen ook al begonnen hadden, als wy op het Jaer 1528 gezegt hebben, geen wonder dan, dat Keizer *Karel* in een Plakaet van den 11 Octob. 1531 de Zaeken aen gesloten Steeden toegeschreeven, die ook tot *Alkmaer* uitstrekt, niet als of *Alkmaer* geen deugdsaem Stederecht toequam, maer om dat *Alkmaer* alle de Voorrechten van gesloten Steeden toequam, hoewel 't op deze tydt nog niet op nieuw genoeg gesterkt was (*a*). De reden van dit traeglyk voortgaen is te vinden, in deszelfs kommerlyken toestant doenmaels, als by de ingevoegde smeekschriften blykt. En voor al over de vermindering van Bierbrouweryen, en Kalkbranderyen, smitsgaders over het vertrek der Inwoonders naer andere plaetsen, waer tegens in het volgende

(*a*) Ze op 't Jaer 1445 en 1455.

Digitized by Google

gende Jaer een Confirmatie van het Octroi (by *Maximiliaen* 1532
gegeven,) door Keizer *Karel* geschiede (*a*) op den 19 November 1532.

In dit Jaer wierden in de Berger en Egmonder Meer twee agtkante Watermolens tot lozing van het Duinval gezet, welken het in de Nieuwe Vaert bragten, alzoo de Quakelbrug maer 18 of 20 voeten wyt het zelve niet genoeg kon verzwelgen, doch dezen nauwlyks gemaekt zynde, werdt by *Mandament penael* verboden voorttegaen, en gelast de zelven aftebreken, alzoo voorgegeeven wierdt, dat daer door het Water, en Vaert naer de Abdy te laeg zoude gehouden worden, en wyl zy in de Abdy weinig anders als Visch aten, zy daer door gebrek lyden (*b*).

Doch 1535 kregen zy vryheit om met malen voorttegaen, 1535
mits de peil door twee Gedeputeerdens gestelt in agt te neemen. Op den 5 Maert wierdt van 's Stadts wegen gekeurt, (*c*) dat alle die geenen die geschikt waren om op te brengen zeekere penningen, daer mede men vervangen zoude de groote lasten die de Stadt hadt te betalen, de ordinar: en extraord: Lasten van de K: Mt: en andere Lasten der Stede, die penningen hadden optebrengen, op pœne van gegyzelt te worden op hunne eigene kosten: doch dit nog niet genoeg kunnende helpen, verkogten zy verscheidene Renten aen de St. Laurenskerk, en anderen; de Brieven daer van gemaekt waeren van den volgenden Inhout (*d*).

Wy Burgemeesteren, Schepenen ende Rade, alle die gemeene Poirteren ende inwoonende der Steede van Alcmaer. Doen te weeten alle luyden, dat wy omme kennelicke noodwille onser meerder schade mitten minsten te verhoeden, ende sonderlinge om Oirlove ende Octroye van onsen G. H. de Keyser van Roma, Conijnck van Spangien . . . als Grave van Hollandt, Zeelandt en Vrieslandt, wel en wittelyke verkoft hebben, ende vercopen mit deesen onsen Brieve op die voirsz. Steede ende ons uit crachte van voirsz. Octroye, [illegible] *Sinte*

(*a*) Handv. van Alkm. p. 36. (*b*) Verzameling Letter E, 2633.
(*c*) Keurboek van Alkm. fol. 23. (*d*) Oude Quytscheldingen, Lade VII Verzameling Letter F. 3084.

Digitized by Google

Sinte Laurens Parochiekerke binnen onse voirsz. Steede de somme van . . . Karolusguldens . . . Jaerlicxe Losrenten . . . (in 't slot zeggen zy) . . . Ende omme dat Burgermeesteren Schepenen ende Rade alle die gemeene Pairteren ende Inwoonende der Steede van Alkmaer willen dat al deze loftenissen, verbanden, ende voirwaerden goet vast ende van waerden gehouden zullen worden ende volkomen effect sorteeren, soo hebben wy dezen brief bezegelt mit onser Steede Segel van saken die wy dagelyx gebruikende zyn. Ende om de meerder vastigheit willen soo hebben wy Schepenen van Alkmaer nu ter tydt dienende ende regeerende onse Segelen hier beneden mede aengehangen op te . . . dach . . .

Zulx was ook geschiet 1526, 1529. nu, en het volgende Jaer 1533. 't Octroy dat de Regeerders hier toe zeggen te hebben, hadden zy 20 Juny 1510 verkregen van *Maximiliaan*, toen *Karel* nog minderjarig was, weshalven zy dit Jaar de bevestiging van hem verzogt hadden.

De schaersheit van het geldt en de waerde van dien zoude uit deze volgende ordinaire uitgifte van het Jaer 1532. voor een gedeelte kunnen blyken (*a*). betaelt

Aen de Deurwaerders van den Hove van Hollandt voor hun Nieuwejaer - - -	14 ß
Aen de Bode van Hollandt voor Nieuwejaar	12 ß
Aen de 4 gezwore Bodens der Stad voor hun Nieuwejaer - - - - - -	24 ß
Aen de Schoutsdienaers voor Nieuwejaer	24 ß
Aen de Organist in de Kerk - -	18 gulden
Aen de 2 Wakers op de Kerktoorn	16 gulden
Aen de Klokstelder - - -	13 gulden
Aen die dat Stadthuisklokaken luit -	5 gulden
Voor de Vulniskrydten schoon houden	22 gulden
Aen Mr. Cornelis 's Stadts Advocaet	12 gulden
Aen Mr. Cornelis Capelle 's Stadts Procureur	8 gulden
De twe Tresoriers voor hunne weddens enz.	12 gulden

Dat

(*a*) Verzamel. Lett. H. 3790.

Dat bovengezegde gyzeling (ziet pag. 81.) ook geëxcuteert is blykt by zekere Ordonantie, waer in de Thresorier der Stadt *Alkmaer* word belast te betalen in handen van Symon Bartholomeusze Deurwaerder de somma van twe ponden 10 schellingen van xl 1
groten Vlaemsch, ter Cause van het gyzelen van zeker groot getal onwilligen tot het opbrengen van hunne penningen, waer op zy gestelt waren. Ook blykt by zekere quitantie, ondertekent *Stalpaert*, dat de Stadt voor een halfjaer Pacht in Tol had betaelt 59 ponden van 40 groten Vlaemsch.

1533. Is de Oosterdyk met Watermolens gemaekt binnen 1533
Geestmerambagt; ende verstoelinge geschiet van 't Overdie, ook zyn in dit Jaer de palen gestooken tot bedyking der Agtermeer by Jan Janse Bailliuw van de Nieuwburge, en Willem Janse Schout van *Alkmaer* (a). Ook blykt volgens een zegge of sententie tusschen de Stede van *Alkmaer* ende Jan Persyn gegeeven in 's Hage op St. Victorsdach, dat de Brouwers van *Alkmaer* van ieder Voeder Biers welk zy brouwen, zullen betalen 10 groten hollandts, waer voor zy het zelve met geheele Lasten voorby Haerlem en elders zullen vervoeren mogen, zonder gruidgelt te betalen (b). Volgens extract uit een Corectieboek vind ik dat op den 24ste Juny dezes Jaers wegens bekentenis van herdoopt te zyn, op de Kalksloot (nu de Breestraet) is onthooft Cornelis Klaesz uit de Beverwyk, en toen was Priester tot *Alkmaer* Heer Jan Pietersz Kannemaker (c). Op 't Jaer 1537 zullen wy denzelven persoon en straf vinden en onze aanmerking mededeelen. Niet tegenstaande de armoede der Burgery, bragt volgens zekere quitantie ondertekendt Aelbout Gerritsz het Zusterhuis van Sinte Marie, dat het jonge Hof genaemt wiert, voor haer portie tot beschermingе der Kerstenheit tegens de Turken, voor een Termyn, volgens eigen goeddunken uit haer Jaerlykse zuivere inkomsten den 12 Maert, op de somma van 197 £ 6 ß 6 penn. (d).

Het Reguliers Klooster buiten Amsterdam afgebrandt zynde,

(a) Uit de Aanteek. van J. Dirksz Wynkooper.
(b) Verzaaml. Lett. C. 2095. (c) Verzaaml. Letter D. 2814.
(d) Verzaaml. H. pag. 3802.

Digitized by Google

vereenigden zig de Munnikken met die van Heiloo, daer, als wy op 't Jaar 1420 zeiden, een Klooster van die zelve ordre gestigt was (a).

1534. Den 19 Augustus des volgenden Jaers (b) wiert by Schepenen gewezen, dat de eisch van den Schout van *Alkmaer* wegens Jan Harmensz Buidelmaker, om verdenken van Herdooperye gedaen, ontzegt wert, mits dat hy alle Misse en Kerkdagen zoude komen hooren, op de verbeurte van 10 stuivers ieder reis (zoo hy in de Stadt was) ten voordeele van de Schout.

1535. 1535. Is Sybrandt Klaese Grossmit te *Alkmaer* onder andere herdoopers omgebragt binnen Amsterdam (c). Den xij October 1535 en x December 1539 wierden ligte misdaders in 't stuk van Godsdienst met een bannissement gestraft, met beding dat zy niet weder in de Stadt mogten koomen, voor dat zy St. Adriaen in Vlaenderen, onze lieve Vrouw te 's Gravezande, ofte St. Pieter en Pauwels te Romen hadden bezogt, en daer van goede blyken konde geeven, op straffe van den hals, regterhandt, of eenig gelt, en andere boeten.

Den 17 Maart wierdt by Schout, Burgemeesters en Schepenen verbooden 't huisvesten van Herdoopers, of andren van de Roomsche Kerk afgeweeken, op pœne van naer 's Kyzers Placaaten te zullen gestraft worden, en dat voorwende van onkunde niet baaten zoude, dit wierdt hernieuwt den 8 Nov. 1536.

Den 25 Maart wierdt een iegelyk gelast de Persoonen aan Ketterye vast terstond by den Geregte aantegeeven, en de plaats waar zy zig onthielden, en de persoonen waar zy mee verkeerden; op pœne dat naar behooren gestraft zullen worden.

(a) Ziet daar over Oudheden van Amstell. Noordh. enz. van H. van Ryn, pag. 230 - 240.

(b) Dus vinde ik in myne Verzaaml. Lett. D. pag. 1822. doch in aanteekeningen van anderen vinde ik den 9 *Aug.* 1544. en dat dit vonnis by voorgaande Klokkegelui by alle Schepenen zonder Dirk Reijersz geweezen is: hy is waarschynlyk dezelve Jan Buidelmaker waar van G. Brandt Histor. der Reformatie op 't Jaar 1559 I. D. pag. 226 en 227 zegt, dat hy te *Alkmaer* woonende, te Enkhuizen in hegtenis geraakte, wyl hy zeeker Boekje van Kooltuin verkogt, waar over hy zyn leeven lang terstond wierdt uitgebannen. Ziet ook denzelven Brandt Historie van Enkhuizen, pag. 99.

(c) Commelyn, Beschr. van Amst. pag. 937.

Digitized by Google

den allen die iemand verzwygen. En dat men de Stads Wakers aankloppende om onderzoek te doen naer verboode vergaderingen terstondt zal inlaaten op verbeurte d'eerste reize 3 gl. en correctie naar gelegenheid; en dat de Waakers zig zelv mogen inhelpen zonder eenige verbeurtenis. Dit zelve is op nieuws gepubliceert den 21 January 1536.

Den 25 April 1535. is hier Thomas Riewerts, beschuldigt het Heilig Sacrament den Priester van Wormer uit de hand te hebben willen neemen, als die by een gequetsten quam, by wien hy stil den Chirurgyn gehaalt had, gevonnist, als te presumeeren van verboode Secte te zyn, voor Zonne ondergang des volgenden daags uit de Stad te zyn, te Maarsen aan de Vecht 't H. Sacrament verzoeken, met een brandende Waskaars in de hand, en niet weer in *Alkmaer* te koomen, dan met goed bewys, dat hy te Maarsen is geweest op verbeurte van zyn regterhand, en by zyn wederkomst hier de drie eerste Zondagen bloodhoofds en barrevoets met een brandende Waskaars in de hand te koomen voor het Kruis, en ieder Zondag de Kaars voor 't heilig Bloed te brengen, en daar te laaten, en de hooge Misse uittehooren, en te betaalen alle de kosten van hem en den Schout, en dien daarbooven te geeven tien Carolusguldens van 20 stuivers. Dus gevonnist in tegenwoordigheid van alle Scheepenen.

Den 8 November wierdt een Ordonnantie afgekondigt, waar van nader op 't Jaar 1536. den 11 July.

In dit Jaar vind ik dat de Thresorier betaalt heeft aen de Klokkestelder 3 gulden voor het bovenste van een nieuwe Tabbaert die hy alle drie Jaeren kreeg boven zyn geldt.

In een Extract (*a*) uit de Kamer van Rekeninge beginnende 1445. tot 1545. vindt men een Ordonantie ende eeuwig Edict, dat voortaen niemandt in Hollandt, ofte die daer onder gehoude worden, buiten besloten Steden (den Haeg en Alkmaer daar onder gerekendt) zal van nieuws mogen opstellen ende erigeeren eenige Weverye, Lojerye, Metzelarye, Timmerye en andere diergelyke Ambagten, Negotiatien ofte Neeringen die men binnen besloten Steden behoort te doen.

 Het

(*a*) Verzaaml. Lett. C. 1350.

Digitized by Google

Het dunke niemandt vreemt dat *Alkmaer* hier, toegerekendt word, het recht der Steeden, zonder onder dien algemeenen naem begrepen te worden; overmits haer Wallen toen nog niet voltooit waren, en over zulx naderhandt eenig misverstandt zoude kunnen reizen, met de reedsgeslote Steden.

Dat *Alkmaer* toen nog niet gesterkt was blykt onder andere uit de quitantien (*a*) gegeven in den Jare 1535, den 15 Sept. en van 1537. waer in staat dat de Pater en Mater van het Jongehof binnen *Alkmaer* telkens hebben betaelt de somma van negen gulden, ter cause van Contributie, die 't voorsz. Convent wegens de fortificeering schuldig is.

1536. Anno 1536, den 16 July is de eerste steen geleidt aen de Toorn op het Nieuwe Landt, waer uit de Stadts Wal aldaer toen ter tydt opgehaelt was; en men begon in dit Jaer de Vesten te maaken van 't Nieuwland tot de Kennemerpoort (*b*).

By Sententie van den 1 February dezes Jaers vindt ik gecondemneert ten viere eenen Frans Dirksz. van Wormer, wegens *Herdopery*, welke naem byna tot allen die buiten het Pausdom gingen wierd toegepast, en geensints tot de Menno'sgezinden alleen moet bepaeldt worden, die men ook ten onregte afkoomelingen van de Munstersche Oproermakers stelt te zyn, alzoo hun Geloofsbelydenis medebrengt, van weerloos, hun Overigheit onderdanig en gehoorzaem te zyn, en nooit contrarie bevonden is. De plaets daer de executie van verbranden wierdt gedaen, was op Roppieskuil buiten de Kennemerpoort, geringer straffe geschiede op de Trappen van het Stadtshuis, Kalsloot of Breestaet en de rode Steen. Die onweetende een Herdooper (zoo noemde men die op hun Geloof gedoopt wierden,) hadt gehuisvest, moest bloodshoofts en barrevoets, hebbende een brandende Waskaers in zyn handen, voor de Processie gaan, en dezelve brengen voor het eerwaerdige heilig Bloedt, volgens het Correctieboek van dien tydt. Wy zouden eene gantsche Lyst wegens afwyking van de Roomsche Kerk kunnen opgeeven, ter wederlegging dier geenen, welke zig hebben verbeelt, dat in

(*a*) Verzaaml. Lett. E. 2615.
(*b*) Vander Woude Chr. van Alkm. pag. 116, 117.

in *Alkmaer* nooit iemandt om het Geloof gestraft zy, want Elbert Pieters Sinckes van Wormer is hier ook, wyl herdoopt was, en tegenwoordig was geweest als Dirk Croede 't H. Sacrament wilde den Priester uit de hand nemen, zonder dat te wederstaan, by Schepenen veroordeelt op de Kakfloot met den Zwaarde geregt te worden; en Aegje Elinx Dogter en Bregte Adams, Huisvrouw van Frans Dirksz. Quintyn van Wormer als herdoopt zynde verweezen geëxcuteert te worden met den Wateren, met verbeurte van hunne Goederen, als blykt by hunne vonnissen onder my berustende.

Dat in *Alkmaer* en hier omtrent veelen de Roomsche Leer spoedig zyn afgevallen, blykt ook wyl Maartje Medinx van Alkmaer om haare Onroomsheid den 15 Mey 1536. te Amsterdam verdronken, en een Nyropper om dezelve reede onthalst.

Den 11 July 1536 wierdt by Schout, Burgemeesteren en Scheepenen alhier gekeurt, geen Huizen of Kamers te verhuuren of te verkoopen aan vreemde Persoonen zonder voorweeten van Schout of Burgemeesteren op verbeurte van 3 gl. En dat de vreemde Persoonen binnen een halfjaar ingekomen terstond moesten aangegeven worden op dezelve boete: dat is op-nieuws den 25 Mey 1542 gepubliceert.

Volgens Resolutie van den 9 May 1536 genomen op den dagvaart te Amsterdam (*a*), aldaer door den Grave van *Hoogstraten*, zyn K. Mt. Stedehouder tot beveiliging der Zuidzee beschreven, moest de Stadt *Alkmaer*, met de Dorpen Akersloot, Wormer, Jisp, Graft, Graftdyk, 't Zuid- en Noordeind van de Schermer, Purmereinde, met Purmerlandt, en Monnikkendam met Marken, bezorgen en behoeftigen een Karveelschip met een dubbelt en enkeldt Zeilschip: Op dezen dagvaert waren ook andere Steeden van Westvriesland en Waterlandt, welken den 16 Juny by gezegden Graef van *Hoogstraten* op den Landsdag te Edam verworven (*b*), dat, indien het zyn Ed: goedvont, de Stadt *Alkmaer* met haer Resorte een gedeelte der noodzakelyke Penningen aen hun ter uitvoeringe van 't geen daer zy op gestelt

waren,

(*a*) Versaaml. M. 4310. (*b*) Versaaml. 4312.

waren, zoude moeten opschieten. De brief van aenschryving aan de Stede van *Alkmaer* om tot Edam te komen luidt

De Grave van *Hoogstraten*, Stadhouder Generael van Hollandt.

Lieve byzondere Naer concideratien alhier gehouden met de meeste van de Steeden en Dorpen in Waterlandt gelegen om Provisie te maken tot dezen ende beschermenisse van de Zuiderzee, ende te verhinderen de periculen van invasien van der Geldersche zyde die anders op de Landen van Hollandt gebien mogte, hebben wy zekere Ordonancie daer op laten concipieren, ende by geschriften stellen, een eigelyk toeleggende zyn portie ende aendeel als gy by derzelver hier in geleit vernemen zult, hoe dan dese zake geen vertoch lyden mach ende gy billyk oic daer toe hoirt te gelden, Begeeren wy, ende met een van weegen Keys. Mt. beveelen, dat gy deze aengesien uwe gedeputeerde schikken binnen der Stadt van Edam, daer de Schepen toegerust zullen worden, volcomelycken gelast van U E. portie soe in de toerustinge als van de penn: die daer toe behoeven sal, te respondeeren en te handelen, en hoe eer hoe liever de voirsz. Ordonantie te werke gestelt ende volbragt mogen werden sonder deswegen te gebreken, Godt zy met U, geschreven te Utrecht den xiij Juny 1536. (Het opschrift is,) onse lieve byzondere Schout, Borgemeesteren en Schepenen der Stadt Alkmaer.

Den 14 Augustus schreven die van Edam (*a*) om ten minsten hondert gulden voor hunne Kapitein en Schippers, alzoo zy hun Volk niet houden konden.

Den 15 dito quamen wel 4000 Vriezen (*b*) binnen *Alkmaer*, doende de Burgers groote kosten, wyl zy twe dagen daer bleeven, waer na zy hun weg naer Haerlem namen.

Den 28 September schreef de Graef van *Hoogstraten* aen de Stadt van *Alkmaar*, dat zy van het uitgegeevene, zoo voor haer zelve als andere Steden van Waterlandt en van Vriesland in kosten van 't beveiligen der Zuiderzee, en Delfzyl goede speci-

ci-

(*a*) Verzamel. van egte Brieven. Lett. M. 4523. &c.
(*b*) Vander Woude Cron. van Alkm: 117. uit de Aant. van Mr. Jan Frederiksz.

Digitized by Google

cificatien zouden overzenden aen den Thesaurier Mr. Vincent Cornelisz. te Brussel, hier door wierd tegens den 1sten October een generaele Rekendag beschreeven tot Edam, op order van den Hove van Hollandt. Den 3 derzelver Maendt wierdt een Brief van waerschouwing geschreeven door den Graaf van *Hoogstraten*, rakende zeker Schip, thuis behoorende tot Harderwyk, dat door de Knegten met andere buit tot goede prys verklaert was, en aen eenen Willem Stoop Schout te Bergen en Lubbert Claesz. woonende te *Alkmaer* verkogt was, om dat Schip nog de daer byzynde goederen niet te vervreemden, maer gereed te houden, om weder te kunnen geeven, zoo het by de K. Mt. zoo wort verstaen: hier over was ook alreeds op den 19 September door de Stadt Harderwyk aen die van Alkmaer geschreeven, ondertekent by Burgemeesteren, Schout, en Rade der Stede Harderwyk, waer in zy zeggen dat zy van geen onheil hadden geweten, maer de Knegten en Scheepen als hunne vrienden hadden aengezien: Ook schynt my uit die en andere Brieven, dat verscheide Koopluiden met hunne Koopmanschappen van Harderwyk, waeren aengehouden daer ontslag voor eischte, als meede eenige Wolbalen en andere Goederen in een Enkhuizer Schip geladen, en mede aengehouden.

De Heer Schrassert, Secretaris van Harderwyk zegt in de Beschryving van die Stad (*a*) dat in 't Jaar 1536. negen Harderwyker Scheepen te *Alkmaer* zyn aangehouden en gerooft, en de byzynde burgers in bewaring gestelt van 't volk van den Paltsgraef.

Den 5 November is de Zeedyk tusschen de Slaper- en Krabbedam ingebrooken.

De Bieraccys bragt van Kersmis tot St. Jan in dit Jaar op volgens quintance 12 Rynsche guldens en een Braspenning.

Uit de Rekeninge van Jacob Willemsz. en Dirk van Teilingen beginnende Kersavondt 1536, en eindigende Kersavondt 1537, blykt dat de Wyn excys voor dat Jaer hadt opgebragt 1537
358 ℒ 6 ß. de Bier excys 2709 ℒ 12 ß. de Koorn excys

 1397 ℒ

(*a*) II. Deel pag. 67 en 72. Ziet ook 't Smeekschrift op 't volgend Jaar te melden.

Digitized by Google

1397 £ 18 ß 7 gr. Laken excys 279 £ 10 gr. (zulx de Laken Fabriecq hier vry ſterk gehandteert moet zyn) Turf en Hout 246 £ 10 ß. Vleeſch 156 £. Brandewyn 19 £. alle ponden gerekendt op 40 grooten. In dezen tydt wierdt ten voordeele van de Stadt op de Jaermarkten Tol ontfangen, en dit bragt op 108 ponden. Ook wiert een Keur op het ſchoonhouden der ſtraten gemaekt.

Door het Oorlog voeren van den Keizer tegens Vrankryk wert *Alkmaer* tot verſcheidene beeden te bewilligen genoodzaekt, om welke optebrengen by Burgemeeſteren en Raden een generaele zetting wierd gemaekt over de Goederen der Inwoonders van 5 ſtuivers van ieder hondert gulden voor een halfjaer. De Organiſt trok voor een Jaer Loon 18 gulden, alsmede de Theſaurier Andries Pieterſz. Zel. Op den 14 dag van Mey is by de Burgemeeſteren Claes Louriſz., Dirk Symonſe van Nek, ende Mr. Jacob Janſe Medicus en Yf Symonſz. Schepenen ter eenre, ende Pater en Mater van 't St. Catharyneklooſter, anders het Oudehof, een Conventie gemaekt (*a*) wegens het bewallen der Stadt, daer men dies tydts ſterk mede beezig was, namentlyk, dat men agter haer Convent, dat is van de Geeſtpoort, tot de Heul, geen aerden Wal, waer door haer Convent zeer benadeeldt kon worden, zoude leggen, maer dat een ſteene Muur, met een Waterpoort daer in, agter het zelve geſlagen zoude worden, mits dat zy daer toe zouden betalen 275 gl. optebrengen op de drie naeſtkomende halfjaeren, behalven haer maendelykſe portie ter verſterking der Stadt, daer zy op geſtelt waren, en met beding dat die Waterpoort, zoo dra eenig rumoer in de Stadt was zoude geſloten worden. Doch de ſchaersheit van geldt deedt alles weinig vorderen, alzoo ik in een Copie van een Smeekſchrift (*b*) gepreſenteert aen de K. Mt. vindt, dat Burgemeeſteren en Ingezeetenen ootmoediglyk te kennen geeven, hoe zy in den Jaere 1517. jammerlyk geplondert, en al hun Huizen bedorven waren, dat zy volgens hun Octroi, in den Jaere 1527. begoſt waren op nieuw te verſter-

(*a*) Verzaaml. Letter D. pag. 2957.
(*b*) Copien van Egte ſtukken Lett. H. 3844. & ſeq.

ſterken en te veſtigen, tot groote en zware koſten der ſchamele Burgeren, de ſomma van acht duizendt Karoliguldens binnen den tydt van drie Jaer daer aen hebbende beſteet; in welken tuſſchetyd zy mede met zware en extraördinaire beeden ende belaſtingen van wegens de K. Mt. waeren belaſt geweeſt, waer op eerſt de plondering en ſchadelyke huishouding van de Koning van Deenmarken, en nu voorleeden Jaer dat van den Palsgrave, die uit Ooſtlandt quam, met 8000 Knegten en alles geplondert heeft, neemende ook de goederen der Koopluiden van Harderwyk, welke ſchade zy ook gedrongen waren te vergoeden, handelende die van Harderwyk zeer tot deze Stadts nadeele, neemende onze Burgers gevangen tot boeting der ſchaden, uit alle het welke, als mede volgens oculaire inſpectie genomen by zyn K. Mts. Kamerling den Heere van Molenbach de K. M. de ſlegte en armelyke toeſtandt ligtelyk begrypen en weeten kan. Hierom was de ootmoedelyke Beede, dat de Stede een tydt van zes Jaeren vry verklaert mogte zyn van alle ordinaire en extraordinaire Beeden der K. M. ſchuldig, omme alzoo door ontfang dier penningen in ſtaet geſtelt te zyn, van dezelve naer behooren te bewallen en te ſterken, waer van behoorlyke rekeninge en verſlag zoude gedaen worden: Waer op ik geantwoordt vinde: Dat de K. M. beval in den eerſte, indien eenige Ruiteren en Knegten exceſſive ſchade van brande, inbreuke van Dyken, of dat de Bierbrouwende Stede hun Bier op die Bierſtallen in Vlaenderen en elders niet brengen mogten; in diergelyke quade fortuine (dat God verhoede) zullen de zoodanigen nagelang der ſchade onder de Keizerl. Beede niet gehouden zyn voor de tydt van vier Jaeren. Ten tweede zullen de Steeden van Hollandt en Vrieslandt alle Jaeren mogen eligeeren, *nutte* ende *bekwame* perſoonen, en dezelve te ſtellen tot Wethouders, en Schepenen, en zo verders.

Dat de Stadt terſtondt zoo dra zy eenige ademtogt bequam, tot haer welvaert zorgde blykt onder anderen, wyl zy in dit Jaer tot Rector in de hooge en laege Schole beriep Mr. Johan Hobingius (*a*) van Wezel, om de Jeugd zoo In- als Uitland-

(*a*) Verzaaml. Lett. H. pag. 3852.

landsche in de Talen en goede Wetenschappen te onderwyzen, deze zoude Jaerlyx booven de vrugten der Schoole genieten 5 ponden vlaems, mits hy een of twee goede Lectors mede gestudeert zynde ten zynen kosten aenstellen zou, tot genoegen der Burgemeesteren; zynde de Schoole van *Alkmaer* voor de menigvuldige plonderinge zeer vermaert geweest, doch de veelvuldige rampen schenen zig hier tot een Toneel van Jammeren te willen stellen en alle hoop van ooit in welvaert te geraken te benemen, alzoo de gecommitteerde Raden des Keizers op den 21 April aen de Stadt Amsterdam schreeven, dat zy, zeer bedugt zynde voor een inval te Water, van eenige in Overyssel leggende Knegten, die zonder oorzaek 25 Maenden Soldy van zyne Keizerlyke M. vorderden, haer verzogten en ordoneerden eenige voorzorg te gebruiken, ten einde zy geweert ende gestraft mogten worden, beveelende dat zy de andere Watersteeden zoude beschryven tot Meedehulpers; gelyk ik ook een Brief, by die van Amsterdam aen Alkmaer geschreeven op den 25 April vinde. Dat Willem Jansz. Schout tot *Alkmaer* in dit Jaer het recht betwist is, van een der vier Stadts Boodens te mogen aenstellen, om tot zyne Ampten te mogen gebruiken, doch dat het hem aen 't Hof van Hollandt klagtig vallende, is vergunt, leeze ik in aanteekeningen van dit Jaer.

Van 't Kerklyke hebben wy op dit Jaar niet aanteteekenen, dan dat by Vonnisse van alle Scheepenen den 6 February Guert, Jan Mikkers Dogter, bekennende herdoopt te zyn, met verbeurte van alle haare goederen, verdronken is.

En den 24 Juny Cornelis Claesz. uit de Beverwyk om dezelve reede op de Kaksloot onthalst, doch wy hebben den zelven naam, feit, dag maand en straffe ook op 't Jaar 1533 gevonden, en vermoeden derhalven, dat by uitschryving de een xv C xxxiij en d'ander xv C xxxvij zal geschreeven en dus van een Zaak twee gemaakt hebben. Wy houden 't Jaar xv C xxxvij 't waarschynlykst.

1538 In het volgende Jaer, wierd op den 15 April met de Bagynen van het Middelhof byna op gelyke wyze verdragen als booven van het oude Hof gezegt is, wegens het leggen van een Muur

Muur tusschen de Geestpoort ende Minnebroeders, mits het Convent zoude betalen 80 Carolusguldens booven haere maendelyksche schatting, waerop zy nevens andere Burgers ten dienst der fortificeering gestelt waren: ten welken einde den 26 November de Stadt een stuk landts wierd opgedragen en quydgescholden, dat met het vastmaken der Stadt doorgedolven was, belent het oude Bagynhof ten Westen (a).

Anno 1539. waeren Andries Pietersz. en Andries Buissen Burgemeesters en Gedeputeerdens der Stadt *Alkmaer*, nevens andere afgezondenen, zoo van de Stad als van den Grave van Egmondt, in den Haege by een, ter zaeke van een Reglement te maken wegens de Morgengelden, die de Ingezetenen tot onderhouding en verzorging van het Hondsbosch hadden te betalen. Ook wierden dit Jaer verscheidene Erven, leggende op 't Oosteinde van 't Dronkenoort ter bebouwing verkoft en de Penningen tot der Steede schulden geëmploijeert. 1539

Thans staan ons verscheide Kerklyke zaaken te verhandelen.

Den 7 Juny wierdt Maarten Luykers van Beveren uit Vlaanderen gevonnist als herdoopt, Onthoofd, 't Lyf op een Rad, en 't Hoofd op een staak gezet te worden, en zyn Goederen verbeurt verklaart.

Ten zelven dage wierden Elsgen van Wezel en Marytje Davids Dogter van Leiden, en Tryntje Jans van Dulmen, uit 't Stift van Munster verdronken, en heure Goederen verbeurt verklaart, wyl beleden hadden herdoopt te zyn, niet te houden nog te geloven van de Sacramenten des H. Autaars ofte Inzettinge van de H. Kerstekerke. Zoo zeide men in de vonnissen van dien tyd van allen, die de stellinge der Roomsche Kerke in 't stuk van 't H. Nagtmaal en Kerkplegtigheeden verlieten.

Den 10 December wierden eenige Persoonen om ligter misdaad (zoo men 't noemde) met bannissement belegt, en hoe die wierden uitgevoert, hebben wy hierbooven op 't Jaer 1534 aangeroert.

Wy vinden een zonderling Vonnis van den 13 Febr. 1540. 1540
waarby Catryn Jacobs van Munster, die bekende in haar jong-

(a) Verzaaml. F. 307.

Digitized by Google

heid herdoopt te zyn, en dat haer Man en Voogd herdoopten had geherbergt, en zy zulx niet aangegeven, by advys van Wyzen en Geleerden door Scheepenen gebannen wordt, zes Jaeren binnen de vryheid van *Alkmaer* te blyven, en daar niet buiten te gaan op verbeurte van Lyf en Goed; en van stonden aan barrevoets te gaan in de Parochiekerk voor 't H. Sacrament met een brandende Waskaars van een halfpond in haar hand, en die daar te laaten, en God te bidden om vergiffenisse 't geen zy tegen Hem en den Keyzer gedaan had; en op den eersten dag daar na of by d'eerste Vergadering te komen voor Schout, Burgemeesteren en Scheepenen Collegialiter vergadert op 't Stadhuis, daar ook de Justitie om vergiffenis te bidden; en alle Vrydagen een Jaar lang op haar knien in de Parochiekerk de Misse te hooren, en daar van bewys van twee Getuigen te brengen, op pœne van gegeeselt te worden, zoo meenigwerf zy geen Misse gehoort had op Vrydag.

Den 30 Novemb. 1707. wanneer men beezig was het bovenste agtkantig gewelf in de Kapel aftebreeken, bleek aldaer
1540 door oude Duitsche Letters, dat het zelve 1540. door Engel Engelsche beschoten was. Uit de Letters op de groote Klok staende is te vermoeden, dat de Kapel 1442. of 1443. gebout is, en 1540. met een Choor vergroot, doch dit hierna onder de geestelyke Gebouwen. Den laesten January des Jaers 1540. was tot Koster der grote Kerke binnen *Alkmaer* op navolgende Conditien aangestelt Heer Cornelis Reijers Priester als daar toe by meerderheit van stemmen geëligeert by Burgemeesteren, Scheepenen, en Kerkmeesteren der Stede van *Alkmaer*. Het Contract van aenneeming (*b*) luidt.

Dat hy aenneemt mitsdeezen die Kostery van de Parochiekerke van Alkmaer te bedienen en te bewaren, 't welk hy zulx by zyn Priesterschap, mits leggende zyn handt op zyn borst verklaert heeft te doen; eerst zoo zal die voorsz. Cornelis die zelve Costerye wel en getrouwelyk bedienen en bewaren als een goet en getrouw Koster schuldig is, ende behoort te doen, alle ding te verbeeteren en niet te verminderen; voorts

(*a*) Aantek. A. pag. 811. (*b*) Verzamel. Lett. C. 2347.

voorts zal hy gehouden zyn die Kandelaeren van dat hoge Autaer te schuuren, en schoon te houden van stof en anders op zyne kosten, noch zal hy gehouden weezen het gesnede Werk van het Choor van agteren en van vooren schoon te houden van stof en anders; mitsgaders het heilige Sacramenthuis, niet hooger dan hy met een Schabelle of kleen Ladderken daer by kan koomen; voorts zoo zal hy gehouden weezen op zyn kosten te houden schoon Lywaet overal daer 't behoort. Nog zoo zal hy te kennen geeven die Kerkmeesters of den Gravemaker, wanneer dat'er iemandt beluidt wordt, met meer Klokken als zy voor niet mogen luijen. Item *zoo zal die Kerke van Alkmaer voortaen ongehoude weezen den zelven Heer Cornelis iets te geeven van de acht Carolusguldens, die zy Jaerlyks den Koster plagte te geeven, en zal die zelve Hr. Cornelis die voorsz. Costerye bedienen tot wederzeggens toe van den geene, die daer toe geregtigt zyn te Consenteeren.*

Voorts zoo zal die zelve Heer Cornelis nog gehouden weze de Cleinodiën, toebehoorende die voorsz. Kerke van Alkmaer, in goede bewaring te houden, mitsgaders al het geen de Kerk aengaen mag, en dat die voorgaende Kosteren plagten te bewaren; hier en boven zal die voorsz. Coster nog gehouden weezen die Waskaersen, op en om het Choor, optezetten en die einden uittedoen; en daerenbooven nog die Gordynen van het Cruicifix op en toe te halen, als men des gewoonlyk is te doen, en tot believen des Kerkmeesters in der tydt weezende: om al 't welk te volbrengen, by den voorsz. Heer Cornelis Peterse, tot waerborgen gebleeven zyn Gerret Hyndrikz. van Voshol, enz.

Het heilig Bloedt (*a*) bragt in dit Jaer door het miracul doen, en onze lieve Vrouw te zamen op 38 gulden, en daer wierden zes stukken goude Lakenen ontfangen van de beste Ornamenten, ter waerde van negenhondert gulden (*b*).

In dit Jaer wierdt by Burgemeesteren, Scheepenen, Raden en gemeene Poorteren der Steede van *Alkmaer* volgens Octroi van Filippus van Bourgondie om kennelyke noodswille, van Klemens Klaes Dochter, Bagyn, in 't Jonge Bagynhof, zekere Zomma op

(*a*) Waarvan op 't Jaar 1429. 1501 en 1508.
(*b*) Volgens het Memoriaalboek van Kerkmeesteren.

op Lyfrenten opgenoomen, belovende voor ieder dach na 14 dagen over de verschyndagen zes stuivers boeten te zullen betalen van den intrest. Ook wierdt dit Jaer de Kraen agter de Vischmarkt voor drie Jaer gepagt, by Frans Verwer Jaerlyx voor 22 Rynsguldens.

De Dievery, na alvoorens meermalen gevangen geweest te zyn, wierd in dit Jaer aen twee Mansperfoonen met het uitsteken der oogen gestraft. Ook wiert by Schout, Burgemeesteren, enz. geordoneert, dat niemandt verdagte Persoonen zoude herbergen.

Over 't Stapelregt van Dordt is in dit Jaar weer geschil geweest, niet tegenstaande *Alkmaer* en andere Plaatsen reeds van Aalbert en Willem van Beyeren 1393. en 1394. daarvan ontheft waren (*a*). Want Keyzer *Karel* bevestigde den 18 Oct. 1540. Dordt in 't Stapelregt by uitspraak in Brussel, hoewel hy teffens gelasten aan den President van den Hove van Holland Gerard van Assendelft, en Mr. Pieter du Breul Raad Ordinaris, en den Advocaat Fiscaal in den groten Raad te Mechelen, een Ordonantie te ontwerpen, waar by 't Stapelregt op vasten voet en binnen zeekere paalen gebragt wierdt, welke *Karel* den 4 Juny 1541. bevestigde.

Wy sluiten 't Jaar 1540. met de volgende Vonnissen. Waarby Garbrand Gabisz van der Schelling om dat herdoopt was ten Zwaarde gedoemt, en 't Lyf op een Rad, en 't Hoofd op een Staak gezet is den 16 April; wordende ten zelven dage Styntje Jans Mikkens Weduwe, en Griet Jacobsz. Dogter van Langendyk wyl ook herdoopt waren, en Styntje, willens en weetende Herdoopten had geherbergt in 't Water verdronken en de Goederen verbeurt verklaart.

1541 Den 17 Febr. 1541. is Grietje Fransz. Dogter van *Alkmaer* om dat herdoopt was in 't Water verdronken. In 't Correctieboek lag een Brief van den eersten en andere Raaden des K. Mt. in Holland aan Schout en Scheepenen van *Alkmaer*, waarby overgezonden wierdt het toegestaane Request van de Vrienden van Margreta Frans Dogter van *Alkmaer*, dat 't Vonnis

(*a*) Oudenhoven, Beschr. van Dordt 258-295. & Ziet hier voor pag. 6.

nis en d'Executie over haar fecretelyk, als 't doenlyk was, zoude gefchieden. Deeze Brief is den 20 Mey 1540. in 's Haage gefchreeven.

Anno 1541. zyn in de nieuwe Toorn van het Heiliggeeft-huis (nu de Waeg) elf Klokken tot het voorfpel opgehangen; Voor het fpeelen op 't Orgel en beijeren op de Klokken was dit Jaer beroepen Mr. Ysbrandt Organift, op zes guldens 's Jaers voor 't beijeren, dat ten minften driemael ter Week gefchieden moeft, en voor het fpelen op 't Orgel Jaerlyx 24 gulden: 1541

Op de invordering van het Exuegeldt, ter betaling van gezegde Klokken, wierden de Kerkmeefteren, zoo lange de geheele Som daer toe betaelt zoude zyn, door Burgemeefteren en den ganfchen Raad, gelaft te paffen.

Den 4 September verklaerden en certificeerden de Burgemeefteren der Stadt *Alkmaer*, dat by hunne Voorzaten in Officio in Novemb. 1528. waren gekogt van Adriaen Stalpaert, Rentmeefter van Kennemerlandt, en Willem Cornelifz. van Haerlem, de Fondamenten van de floten Neijenburg en Middelburg, om dezelve nevens de aerde aftebreken, en dat voor veertig ponden ieder van 40 groten, doch by aldien in het breken bevonden werdt, dat het gegote werk, en overzulx onbequaem ten nutten afbraak was, zouden de Kopers ontflagen weezen: het welke alzoo bevonden wierdt volgens verklaring der bovengemelden: zynde van Nieuwenburgh op heeden nog een brok Muurs overig, doch van het ander, als meede van Torenburg, dat tegen de Stad aanlag, niets als den grondflag kenbaer.

Den 25 Mei 1542. wierdt gekeurt dat tot het diepen der Wateringe ieder huis binnen deze Stadt zoude betalen 4 ftuivers, alzoo ieder door de goede Vaert zyn voordeel kreeg. 1542

Ten zelven dage wierdt de Keure (waarvan reeds op den 11 July 1536. gefprooken is) over 't aangeeven van vreemde Perfoonen, aan welken men Kamers of Huizen had verhuurt, vernieuwt.

In dit Jaer was de Agterftraet bekent; en is het voorflag op de Grootekerk gemaekt. Ook vind ik in een quitantie van Willem Janfz. Schout van *Alkmaer*, dat hy voor 4 Maenden van het jonge Bagynhof heeft ontfangen de Somma van zesendertig

Digitized by Google

gulden wegens twee ſtuivers ten hondert ommeſlag over het fortificeeren derzelver Stadt, het Convent geſtelt zynde op negen duizent guldens.

1543 In het volgende Jaer vindt ik, dat dit Convent voor drie Maenden heeft betaelt 33 gulden. Op den 8 July 1543. wierd gekeurd (*a*) dat ieder Inwoonder beneden de 60. en boven de 18 Jaer binnen de tydt van 8 dagen zyn eigen Geweer, waermede hy zig verweeren wilde, gereed zoude hebben en ook verbooden eenige Balken of Schuiten in 's Stadts Veſten te leggen, of met eenige Goederen uit ter Steede te vlugten.

Ook moeſt ieder zig met het Geweer, daer hy zyn Lyf mede verweeren wilde, gereed houden, om ten agt uuren aen de Steede Veſten, ieder onder zyn Hoofdmannen, te verſchynen in maniere, als of de Vyanden voor de Stadt waren, ook mogten geen Vrouwen nog Kinderen aen de Veſten gaen.

1544 Den 23 January 1544. is Mr. Hendrik Rus-varken van Bruſſel, wyl herdoopt was doch bekende dat het hem leed was, onthoofdt en zyn goed geconfiſceert, doch wierdt hem de Begraafnis op gewyde Aarde toegeſtaan.

Op den 7 February (*b*) verleende Keizer *Karel* een Brief tot opregting van een Lombert of Tafel van Leening aen Jan Pieterſz. en Gabriël Maijal Kooplieden van Piëmondt voor 10 Jaeren, hebbende zy te vooren toeſtemming van Burgemeeſteren. Voor het onderhout van de Knollendam wert by deze Stadt voor een Jaer betaalt 5 gl. (c) En het onderhouden van den Kadyk van Koedyk tot de Quakelbrug werd door de Waerdſchappen van de Bergermeer voor een Jaer beſteed voor zes guldens.

Den 1 April naer den gewoonen ſtyl wierden de zes navolgende perſoonen gevonniſt.

I. Pieter Dirkſz. Bontwerker Poorter van *Alkmaer*, dat hy een geheel Jaer van den Voordam alle Zondagen en andere Hoogtyden de Hoog-Miſſe en Preeke hooren zal in de Parochiekerk, op verbeurte van een Carolygulden elken reize, ten ware by

(*a*) Verzaaml. D. 2839.
(*b*) Volgens Stads eerſte Reſolutieboek, Verzaaml. Lett. C. pag. 2099.
(*c*) Verzaaml. M. 4546.

Digitized by Google

by verlof van den Officier, d'eene helft ten profyte van de Kerk, d'andre voor den Schout, en voorts in een amende van 12 Carolyguldens van 20 ſtuivers 't ſtuk voor den Officier. Actum uts by voorgaande Klok geluit.

II. Laurens Corneliſz. Kiſtemaaker, en

III. Joris Dirkſz. Wever, moeſten beiden, op gelyke boete en voorwaarde als voorſz. 't zelve doen tot Allerhyligen.

IV. Willem Pieterſz. Meſſemaaker wierdt voor 2 jaaren binnen *Alkmaer* gebannen, en daar niet buiten te gaan zonder conſent van den Officier, op verbeurte, d'eerſte reize van zyn Regterhand, en daarna van Lyf en Goed.

V. Philip Jacobs, een geheel Jaar lang, de Miſſe en Preeke te hooren, op gelyke boete en voorwaarde als d'eerſtgemelde, en in dien tyd niet uit de Stad te gaan, zonder toeſtand van den Officier, op pœne ieder reis zes guldens.

VI. Frans Dirkſz. Bakker, hoewel uit de Stad om zyn brood te winnen, wierdt gevonniſt een jaar lang na zyn t'huiskomſt Miſſe en Preeke te hooren op zeekere boete. De Vonniſſen waren onderteekent

My tegenwoordig
TEYLINGEN.

Van alle welke Vonniſſen de Schout van *Alkmaer* geappelleert heeft voor 't Hof van Holland: doch op de kant ſtaat, *Die Schout heeft gerenuncieert voor de Scheepenen van deeze Appellatie.*

Na 't uitſpreeken deezer Vonniſſen weezen Scheepenen ten zelven dage, dat Laurens Corneliſz. Kiſtemaaker, en Joris Dirkſz. Wever gaan zullen op handttaſting en tot vermaaning van den Schout weder inkoomen, en dat Pieter Dirkſz., Willem Pieterſz. en Philip Jacobs voorn. zullen blyven in bewaarde hand. In 't Correctieboek wordt geen misdaad van hen allen uitgedrukt, doch wyl in dat Boek geen andere Vonniſſen ſtaan, dan over afwyken van de Roomſche Kerk, is 't wel te beſluiten, ook uit de opgelegde ſtraffe, dat zy als zoodaanigen gevonniſt zyn.

Den 5 Aug. wierden 2 gevangenen Adriaan Jacobs, *alias* Misdeur en Marytgen 't Vroedwyf byna op gelyke wyze als de zes voorgaande gevonniſt voor den Volke ter preſentie van alle Schepenen.

Digitized by Google

Dat het Vonnis over Jan Harmensz. *alias* Jan Tade Buidelmaaker den 9 Aug. 1544. zoude gevelt zyn, zeggen eenige uittreksels uit het Correctieboek, hoewel 't anderen stellen den 19 Aug. 1534, op welk jaar wy'er al van gesprooken hebben.

Volgens een Gratiebrief van Keizer *Karel* wierdt *Alkmaer* in het opbrengen van een extraördinaris Beede van hondertduizend ponden vlaems (zynde hare portie daer in 1908 ponden 6 ℔ 8 penn: verligt met 500 ponden uit overweging van de menigvuldige rampen by haer geleeden, zulx zy zoude voldoen met de betaling van 1408 ponden 6 Schell: 8 penn:, het Affchrift der Brief luid aldus (*a*).

KAARLE, *by der gracien Gods, Roomsch Keizer, enz. Onze lieven ende getrouwen die hoofden Tresorier Generael ende Gecommitteerde van onsen Domeynen ende Fynantien, saluyt ende dilectie, Doen te weten, dat aenziende de groote lasten die de Burgemeesteren, ende Raedt onser Stede van Alkmaer in onsen Lande van Hollant over langen tydt gehadt hebben, zulx dat hen onmoegelyk weesen zoude te moegen opbringen ende furneyren huere geheele cotte portie ende aendeel in de extraordinarys Beede van hondert duizent ponden van veertig grooten vlaemscher Munte 't pondt, te betalen tot twe Termynen te weetene d'eene helft Sintjans Misse naestcomende, en van de ander helft te Kersmisse dair naestvolgende ons up huyden datum van deze byden Staten van onsen Lande voorsz: van Hollant geconsenteert, omme dair mede te betalen de reste van 't achterweze van onsen Luyden van Oirloge, bedragende deselve huere portie ter somma van negenthien hondert acht gelyke ponden, ses Schellingen, acht penn:, wy om dese en andere redenen ons dair toe moverende, gehadt hier up uwe advys, hebben den voorn: van Alkmair Suppliaanten by advyse van onse zeer lieve en beminde Suster de Koninginne Douaigiere van Hongrien, van Boheemen, enz. voor ons Regenten en Gouvernante in onsen Landen van herwaerts over Geoctroijeert ende Geaccordeert, Octroijeeren en Accordeeren uyt sonderlinge Gratie by dese, dat mits betalende de somma van veertien hondert acht ponden ses Schellinge 8 penn: Munte, ende ten Termynen voorsz. in handen van onsen lieven ende gethrouwen Raid ende Ontfanger Generael van* on-

(a) Verzaaml. M. 4549.

onsen Beede in Hollant, Pieter Moens Willems Zoon, die gehouden wert dairaf ontfank te maken, Rekeningen, Bewys ende Relique te doene t'onsen profyten mitten andren penningen van synen ontfank, zy gehouden sullen wesen quyt ende ontlast van 't surplus van huere gehele portie in de voorsz. extraordinarys Beede, van hondert duisent ponden bedragende huere portie tot'er somme van negenthien hondert, 8 ponden, 6 Schell: 8 penn. ten voorsz. Pryse en 't surplus van dien bedragende ter somma van vyfhondert gelyke ponden, wy hen quytgescholden ende geremitteert hebben, schelden quyte ende remitteere uit onser voorsz. sunderlinge gracie by deese, ontbiede u dairomme ende beveele dat doende de voorn. Supplianten geneyten van dese onse gracie ende quytscheldinge, ghy hen hout, ende by onsen voorsz. Ontfanger Generael van onzen beede in Holland doet houden quyt ende ontlast van 't surplus van huere voorsz. portie in de extraordinarys Beede van hondert duisent ponden, mits betalende de voorsz. somma van veerthien hondert acht ponden, sess Schellingen, agt penn: zoe voorsz: is, Den welken onsen ontfanger Generael van ons Beeden in Hollant, wy oock beveelen dat alzoe te doene, ende overbringende mits dese onse Brief deuchdelyck bewys van de voorn. Supplianten dair by blyke dat Syluiden van onse tegenwoordige gracie ende quytscheldinge geneyt sullen hebben, alleenlick wy willen de voorsz. somme van vyfhondert ponden Munte voorsz: geleden ende gepasseert te zyne in 't uitgeven der Rekeninge, ende afgekort van den ontfanck onsen voerschreven Ontfangers Generaels van onsen Beeden in Holland, by onsen lieven ende getrouwen die Luyden van onsen Rekeningen in Hollant, denwelken wy insgelycks beveelen dat alzoe te doene zonder zwarigheyt want ons alzoe gelieft, niet tegenstaende eenige Ordonancien, Restrictien gebooden ofte verbooden ter contrarien. Gegeven in onser Stadt van Ghent den 26 dag van Decembere in 't Jaer ons Heeren duusent vyfhondert vier ende veerthig van onsen Keyserryke 't xxv. ende van onsen Conynckryken van Castilien en anderen 't xxix. aldus stond ondergeschreeven by den Keyzer. Die Grave van Lalaing hooft, Mr. Vincent Cornelisz. ende Micasis Claesz. Gecommitteerde van de Fynancien en anderen, tegenwoordig, onderstondt geteykent Verzeyken, ende op ten Rugge van den selven Brieff stond geschreeven, Die hoofden Tresorier-Generael ende Gecommitteerde van den Domy-

Digitized by Google

nen ende Fynancyen ons geduchs Heeren des Keysers, Consenteeren zoe verre als by hun es dat d'inhoude in 't Witte von doesen worde gefurneert ende volbragt inder Vueghen ende Manieren als zyne Majest. dat wilt ende gebiet by der zelver gedaen te werden, Gescreven onder die Hanteekenen van den selven hoofden Tresorier Generael ende Gecommitteerde den xxvj van Maerte xv hondert quarante quatre avant pasques, Aldus stondt onderteykent.

De Lalaing. V. Cornelisz. M. Claissone.

(Lager op de Copie staet)

Gecollacioneert tegens de Orgineele en bevonde te Accordeeren

By my

TEYLINGEN.

Ook vergunde Keizer *Karel* de Vde, op verzoek van de Ingelanden van 't Hondtsbos op den 17 December 1544. de Zaendammersluis die vervallen was te hermaken, en daer een van blauwe steen te leggen mits dat de Alkmaerderen vry van Sluisgelt zoude zyn.

Gelyk alle de voorgemelde gunningen klaare bewyzen waren van 's Keyzers geneegenheid tot deeze Stad, zoo zag men ook in 't volgende Jaar nieuwe preuven van zyne gonste jegens de-
1545 zelve, want den 1 April 1545. verleende hy een Handvest (a) waarby hy toestaat, wyl *Alkmaar* geene Neering ter wereld had, dan dat de Inwoonders van Texel, Wieringen, Huisduinen, en de Huisluiden onder den zouten Zeedyk, en anderen daar met hunne Scheepen en Schuiten quamen markten, met Koorn, Boter en Kaas, op Donderdag, Vrydag en Saturdag, en dan weer meedenaamen 't geen hun nodig was, doch dat de Inwoonders over de Zuiderzee gezeeten door storm en onweer dikwerf eerst Maandag, Dingsdag of Woensdag aanquamen, weshalven nu wierdt toegestaan, wyl de Stad zwaar belast was booven anderen, dat zulken te laat koomende alle dagen Victalie mogte Markten; blyvende voorts in kragt 't Placaat onlangs over de Levensmiddelen uitgegeeven.

Noch vergunde gezegde Keizer den Alkmaerderen den 23 De-

(a) Handv. v Alkm, pag. 38,

Digitized by Google

December binnen Utrecht, het afvorderen van ordentlyken ſtaet en Inventaris van de Goederen der geenen die na een ander Plaets ter woon gingen, of van daer quamen, alzoo zy dikwils daer in misleid meenden te zyn; als in het Handveſt blykt (*a*).

Dat Cornelis Kooltuin in 't Jaar 1545 reeds de Leere der Reformatie predikte, daar hy te vooren Prieſter was geweeſt, zegt ons wel de geleerde Brandt in zyne Hiſtorie der Hervorminge (*b*), doch die Schryver is hier misleidt van den geenen, die hem voorging. Schoon ons 't jaar van Kooltuins heimelyk verkondigen der waarheid onbekent is, zullen wy echter op 't jaar 1558 eerſt de duidelykſte bewyzen van zyn verlaaten van de Pauslyke Leer vinden, en daar zyn lotgevallen in dien tyd beſchryven.

't Is wel zeeker, dat in en om *Alkmaer* (*c*) al vroeg de Proteſtantſche Leer is bekent geworden; en wy hebben gezien pag. 72 hoe in 't jaar 1529 hier al Herdoopers waren (onder welken naem men toen meeſt de Proteſtanten uitdrukte) doch wie allereerſt de waare Proteſtantſche Leer hier verkondigt heeft blyft nog onbekent.

Marten Schoockius (*d*) ſtelt, dat *Petrus Nannius*, die 1539 hier Rector der Schoole zynde naer Leuven tot Profeſſor in de Latynſche Taale beroepen is, en zeeker Prieſter *Laurens* hier al vroeg de Leere zouden verbetert hebben; doch om dat Nannius in zyne werken hier en daar de gemeene Latynſche Overzetting doorſtrykt, is hy echter nog geen Voorſtander der waare Leere tegen de Proteſtanten, en 't is bekent, dat hy te Leuven 1557 in de gemeenſchap der Roomſche Kerke geſtorven is.

De Prieſter *Laurens*, waar van Schoockius meldt, is waarſchynlyk *Laurens Zas* Paſtoor der Alkmaerſche Kerk, die volgens Brandt (*e*) de Leermeeſter van Kooltuin was, en daarom in agting by hem en gepreezen als een vroom Dienaar der Gemeente en Chriſten Predikant; doch hoewel Kooltuin de beginſelen der waerheid van deezen *Zas* kan ingezogen hebben, daarom is *Zas* de eere niet te geeven van een Kerkhervormer geweeſt te zyn, nadien niet blykt, dat hy opentlyk voor de waarheid uitquam. Wy

(*a*) Handv. van Alkm. pag. 39. (*b*) I. D. p. 149.
(*c*) Ziet S. van Til aangehaalt by A. Pars Katwyksſ. Oudh. p. 281 en A. Paauw Europaas Lutherdom p 351 en volgenden, daar breed van Alkmaers Hervorming is gehandelt. (*d*) Schoockius de Bonis Eccleſiaſticis p. 491. die in dit ſtuk wederlegt is van H F. van Heuſſen Oudh. van Kennem. 2 D. p. 14. 18.
(*e*) Hiſt. der Reformatie I. D. p. 223.

Wy zullen dan op 't jaar 1558 op vaster grond zien, hoe Kooltuin met nadruk voor de Leere uitquam.

Uit een Acte van *Maria* Koninginne van Hongarye, Zuster van Keizer *Karel*, Gouvernante der Nederlanden (*a*), blykt, dat het verkiezen of veranderen der Wet, dat tot dit Jaer 1545 geweest was, omtrent St. Tomasdag, voortaen zoude geschieden op den 13 Meye, dit duurde tot het Jaer 1565. als wy dan zien zullen.

Op den 23 December wierdt door Wisse van Borrendam, Deurwaerder van den Hove van Hollant tot voorkooming der altehooge Prysvordering der eetbare Waren het volgende (*b*) gepubliceert, ter presentie van Schout en Schepenen.

By den Keyzer.

Onsen Lieven ende getrouwen die Stadhouder eerste ende andere Luyden van onsen Raeden in Hollant saluyt ende dilectie, alsoe wy om te siene tegens die dierte van de Cooren ende andere Granen dese voorleden dagen hebben doen kundigen ende publiceren in en over al onse Landen, Steeden ende Heerlycheden van herwaerts over zeekere Statuten ende Ordonnantie, nae dewelke men hem reguleren zoude in 't stuk van den Coope ende uytvoeren van de voorsz. Kooren ende Graen, nochtans is 't onser kennisse gekomen dat den prys van 't selve Coorn en Graen noch neyt aftgeslagen maer meer opgerese ende verdiert es, procederende uyt dien dat vele Coornecoopers coopen ende opslaen in de openbare merckten ende andere groote excessive quantiteyt van Coorn ende Graenen die zy op huerluyden Solders doen leggen ende bewaeren, ende als 't hem goetdunckt 't selve Cooren ende Graen seynde in de Steden ende Plaetsen, aldaer zy Luyden meest heur prouffyt duncken te doen in sulcker vougen dat gemeyn volck bedwongen es te coopene zyne Provisie telker weecken tot sulcken hoogen pryse als de voorn: Coorncoopers goetdunckt, ten grooten achterdeele schaede ende intreste van der gemeyne welvart van onsen voorsz. Landen ende Ondersaeten van herwert over: daar inne verzien. Zoe eest dat wy willendt daer inne verzien tot verlichtinge van onsen voorsz: Ondersaeten, hebben boven onse voorsz: Statuyten ende Ordonnantien verboeden ende verbieden by desen, dat alle Coorncoopers oft Grainders nyet

en

(*a*) Verzaaml. F. 3306. (*b*) Verzaaml. H. 3911. en M. 4556.

Digitized by Google

en sullen moegen seynden oft uitvoeren buiten der plecken heurl: residentie 't Coorn en Graen van de Wasse van onsen Landen, 't welk zy Luyden hebben ende noch coopen zullen, maer gehouden sullen wesen 't zelve Coorn en Graen te verkopene ende uyt te metene mitter cleynder maeten ende neyt in 't Grosse ende openbare Merkten van der Plaetse van heurl: voorsz. residentie op te verbeurte ende Confiscatie van Coorn ende Graen, dat sy soude willen transporteren oft vercoft souden hebben int grosse ende te vallen in Damende van vyftich Carolusguldens telke reyse als 't gebeuren soude: ende van gelycken verbieden wy allen vreemde Coopluyden te coopene in eenige Steden oft Plecken uit heurluiden residencie Coorn en andere Graenen van den wasse van onsen voorsz: Landen dan alleenlick op te openbare Marckten ende ter gewoelik vry, mits stellen Borchtocht ende Cautie, bringen certificatie van den Wethouders van der Vlecke van heurluider residentie dat zy aldaer 't zelve Coorn ende Grain gebrocht zullen hebben om 't zelve by hun aldaer vercoft ende gesleten te werden navolgende onse voorsz. Ordonnancien, 't welk zyluyden gehouden zullen wesen te doen, vercoepende voorsz. Coorn ende Grain, ende hetzelve uytmeten metter cleynder Maaten ende neyt int grosse op te openbare Marckten van heurluyden voorsz. residentie sonder dat te mogen transporteren, seynden oft verkoopen in andere Steden oft Vlecken. Oick op verbeurte en Confiscatie van de voorsz. Coorn ende Grainen, ende daer mede te vallen in de boete van vyftich Carolusguldens telcke reisse dat hy 't selve doen souden, dit voorsz. peyne, boete en Confiscatien t'appliceren d'een derdendeel t'onsen prouffyte, d'ander derdendeel tot prouffyte van den aanbrenger, ende 't derde derdendeel tot prouffyte van den Officier die decautie daer ofdoen sal, ende dit alles geduerende tot in de Maent van October naestcomende of ter tyt toe by ons anders daer inne geordonneert sal wesen, ende ten eynde dat neymant hier oft ignorantie pretenderen en mach, beveelen wy u van stonden aen dese jegenwordige te doen uytroepen, kundighen ende publiceren over allen den Steeden ende Vlecken van onsen Landen van Hollant ter plaetse daer men gewoenlicken es uytroepinge ende Publicatie te doene, ende van onsen wegen scerpelick gebieden die te onderhouden ende observeeren, procederende ende doende procederen, tegens den overtreders by Executie van de voorsz. peynen zonder favoir, sumula-

latie ofte verdrach des te doene, mit dester aenschrijft geven wy u volkomen macht, authoriteyt en sonderlinge bevel by desen.

Ontbieden voorts allen onsen Rechteren, Officieren ende ondersaten die dit aengaen sal, dat zy u 't zelve doen ernstelick verstaen ende obedieeren, want ons also gelieft, gegeven in onser Stat van Utrecht onder onsen Conterzegel hier op gedruckt in Placcaten den xij dach van December int Jaer xv^c vyfenveertich, onderstont geschreven by den Keyser in synen Raeden, ende ondergeteyckent Verreyken. Noch stont ondergeschreven, accordeert metten Originaal navolgende rolle by my ondergeteyckent

J. DAM.

Dese Publicatie van desen Placcate hier voor Copie gestelt is gedaen by my Wisse van Borrendamme, Deurwaerder van den Hove van Hollant binnen Alkmaer, ter presentie van Schout ende Schepenen op ten xxiiij December xv^c vyf en veertich, Toirconde myn handschrift hier onder gestelt ten zelven dage.

BORRENDAM.

Deze duurte wierdt ten deele veroorzaekt, door dien de Sprinkhanen (gelyk in de Jaeren 1535, 1536, 1542, zoo ook in dit Jaer) in Polen, Duitslandt en Silesien al het Graen en Koorn
1546 afaeten (*a*), ja in het volgende jaer wiert hier door, en door het slegte gewas in Neederlant, te Amsterdam een Last Rogge voor 68 ggulde verkogt, en een Zak Tarw voor 12 ponden vlaems, en te Hoorn wierdt op den 10 Mey het Last Rogge verkogt voor 70 ggl.

Op den 1 November 1546. wierden de Zusteren van St. Marie of 't Jonge Hof door den Deurwaerder Jan Huig gesommeert om in vier Termynen in handen van de Rentmeester van Kennemerlandt te betalen de somma van 394 ponden en 13 Schellingen van 40 grooten vlaems, wegens vereiste gifte uit haer zuiverlyke Renten te betalen.

Den

(*a*) Hist. der duure Tyden 86.

Digitized by Google

Den 5 Maert 1547. wierdt die van *Alkmaer* vergunt den Over- 1547
toom in den Huigendyk, die door d'Overstrooming in December laatstleden was weggespoelt, te verleggen aan de Westzyde van dien Dyk, tot meer geryf en profyt voor de Stad en de Waag van *Alkmaer*, die den Keyzer toequam, en tot gemak van die met Boter, Kaas en andere Goederen over de Schermer herwaerts quamen (*a*). In de vergunning hier over gegeeven, blykt dat onze Stad het recht had op de Overtoomen te Schagen en Niedorp.

Op den 10 Mey heeft Baert Jellisz. en zyn Huisvrouw gegeven de helft van een stuk Lands in de Bergermeer aen de Huiszittenmeesters om voor de Revenuen daer van komende aentestellen een bequaem Klerk of Priester, die alle Zondagen, twintig arme Knegtkens zoude leeren de tyd van drie Jaer langh, en zoo het Landt meerder opbragt als den Klerk nodig hadt, zoude dat onder die Kinderen verdeelt worden. Het Last Rogge goldt op Ligtmis den 2 Febr. dezes Jaers 16 en 1 half en den
1 November 14 ggl: en in het volgende Jaer 11 en 1 halve ggl: 1548
't Contract met de Speelluiden van Haerlem by de Processie van het heilig Bloedt wert dit jaer vernieuwt. Zie op 't jaer 1508.

Ik vinde dat de Stad in dit jaar volgens navolgende Sommatie gelast is haere portie in de Beede den Keyzer toegestaan optebrengen.

De Stede van Alcmaer *wordt gesomeert voir de somme van negen hondert vier ende vyftig ponden iij ß iiij ₰ van xl ₰ 't pont over heur portie in den termyn van der ordinaris Bede van den C.m de Keiz: Majest: geconsenteert tot Brussel in Octobri xvC. xlv gevallen en ommegeslagen op St. Jans Misse naestcomende omme aezelve somme an gevalueerden gelde nae Ordonnantie van der Keiz. Maj. tot* Alkmaer *te brengen in handen van Dierick van Teylingen, Substituyt van den Ontfanger Generaal van de Beden in Hollant Jacob Gramaije, op ten eersten ij ofte iij dag in Julio naestcomende op peyne van Ghyselinge.*

(*a*) Handv. van Alkm. pag. 40.

linge. Actum tot Alcmaer op ten ix in Junio Anno xvᶜ acht ende veertich.

By my

DIERICK VAN TEYLINGEN.

Hiervan sullen zy corten sue gratie, beloopen - - - - *ijᶜ* £. *t.*

Rest nog zuver op te brengen - - - *vijᶜ iiij.* £. *iij.* ß. *iiij* ₰.

1549 Op den 10 Mey 1549. verkogten Burgemeesteren der Steede van *Alkmaer* aen Jan. Pyns Bailliuw van Wassenaer het aengemaekte Landt leggende in de Voormeer, voor de somma van 158 en 1 halve gulden, mits dat hy drie Jaer lang alle Vuilnis, zoo uit de Kuilen daer toe zynde als van de Wallen zoude doen halen; en ook twe Slykschuiten houden, om Slyk uit het Lutticoudorp en Dronkenoort te halen, of waer het nodig mogte zyn: en dit schynt my het begin van de Voormeer geweest te zyn; van de tegenwoordige Brouwery de Starrekroon tot de Boompoort toe.

Wy hebben in ons verdeedigt *Alkmaers* Steederegt tegen den Heer Bynkershoek al gezegt waarom *Keyzer Karel* in dit jaar den 18 January in een Placaat de rechten der gesloote Steeden bepaalende, die ook aan *Alkmaer* vergunt: namentlyk wyl *Alkmaer* nog niet genoeg gesterkt en gesllooten zynde, evenwel deugdelyk het recht van alle andere Steden toequam. Wy verwyzen onzen Leezer ook tot ons gezegde op 't jaar 1426, 1455, 1517, 1531 en 1535. Dat echter de versterking van de Stad nog al voortging, hoe zwaar de lasten in dien tyd waren, zal op 't jaar 1551 blyken.

1550 Den 5 February 1550. werd door de Vroedschap aen Capelmeesters van 't Lieve Vrouwen Capel toegestaen, dat zy, een Gasthuis naest aen 't Capel zoude mogen fondeeren; doch ziet op 't jaar 1551.

Den 10 Mey wierd de Hooftsom van de leste leening van 't Jaer

Jaer 1548 wederom gegeeven, doch geene Renten: De Leening van 't jaer 1545 moest blyven tot dat de Stad die zal mogen aflossen.

Den 27 Mey wert nog by den Vroedschap besloten om Tys Zyberts van Warmenhuizen 300 Keizersguldens te geeven, om de Nering van Drapperie te ginnen, mits dat hy binnen drie Jaeren 300 Lakens moest leveren; dus wierdt de Fabrycque door 's Stadts Kas in bloei gebragt, begrypende 's Stads Regenten zeer wel dat 's Stadts welvaert aen den welvaert der ingezeetenen verknogt was.

Den 9 April 1551. werd besteet te maken de wangen van de Geestpoort, en 't gat by de Minnebroeders, en by de Quakelbrug in 's Stadts Muur te stoppen. En wierden naderhandt Poortiers aengestelt, en de Poorten en Boomen reeds alle avonden geslooten. 1551

Op den 3 October verzogten Capelmeesters, bovengenoemt, aen zyn Keizerlyke Majesteit om naest het Capel een Gasthuis voor Zieken en Kranken te bouwen, maer wiert geweigert, en in tegendeel de Gasthuismeesters van St. Elizabeths Gasthuis geordoneert het hunne te vergrooten en aldaer jonge zieke Vrouwen en Dienstmaegden te ontfangen, en daer toe twe Beeden over de Stadt vergunt.

In deez' tydt wort onder de lasten van St. Laurenskerk, dit volgende gevonden (*a*), de Kerk van *Alkmaer* heeft tot heuren last " te betalen die 12 Persoonen, die in plaets van de 12 Apos-
" telen op den Heiligen Palmzondag ons Heer op den Ezel
" voorttrekken in de Prosessie, als mede voor die 't Boek draegt,
" ieder een stuiver, te zamen 13 stuivers: Voor het bewaren
" der Lampe voor het H: Cruicifix, die altoos branden moet
" 25 stuivers 's Jaers. "

Dit Jaer hadt Adriaen Nanne de Pagt van 't Schout Ambagt van *Alkmaer*, en wert by het Hof van Hollandt gelast nog drie Maenden te continuëeren, alzoo hy afstand wilde doen, als by dezen Brief blykt.

(*a*) Volgens Reg: van Kerkm. van St. Laurenskerk. pag. 45.

Digitized by Google

Alzoo den Pacht dye Adriaen Nanne Z. heeft aen 't Schoutambacht van Alcmaer expirieeren sal den lesten Juny naestkoomende, ende dat hy verklaert heeft gehadt 't selve Schout Ambagt te willen verlaten, mits welke verklaringe van nooden wert naer eenen anderen Persoon daer toe nut ende bequaem synde te sien ende te verneemen, Ende op dat 't zelve Officie tusschen middelen tyden nyet ledig en blyve staen, maer een ygelycken Justitie geadministreert mag werden, Soe zyn *die Luyden vander Rekeninge in den Hage in den Naeme en van wegen Keys. Majest. als Grave van Hollant, ende Heer van Vrieslandt, enz. Overcomen ende geappoincteert metten voirn: Adriaen Nanne, als dat hy het zelve Schoutambacht van Alcmaer bedienen zal, oft by eenen nut ende bequaem daer toe zynde doen bedienen, 't syne pericle ende fortune by provisie en soe lange ter tyd toe, anders by de M: van de Koninginne daer inne voorsien zal wesen, ende dat op Conditien hy van alles goede Rekeninge bewys en Reliqua doen zal van Zaiken 't syner kennisse comende, Ende op den Eedt die hy van 't selven Schoutambacht lest gedaen heeft gehadt. Gedaen in de Camere van den Rekeningen in 's Hage den xxix Juny Anno xvC een en vyftig (a).*

(Onderstondt)

STALPAERT.

Ook zyn dit jaer de eerste Fabrykmeesters aengestelt en de Poortiers om des avonds de Poorten en Boomen te sluiten, een bewys dat nu de Stad geslooten was (*b*).

1552 In het volgende Jaer wierd de oude Vriezepoort opgetimmert. En met goedvinden van Schout, Burgemeesteren en Raden alhier den 12 May opgericht, een Chirurgyns Collegie zynde den 20 February door Keizer *Karel* de V, mede geconsenteert: hun Collegiekamer is een publycq Gebouw staende in de Lombaertsteeg, waer van hier na onder de publique Gebouwen.

Ook is in deeze tyd de Zypdyk by Petten begonnen (*c*). Uit hoof-

(*a*) Verzaaml. H. pag. 3983 (*b*) Verzaaml. Lett. C. 2104.
(*c*) Chronyk van D. A. Valkoog. Mieris. 3 D. pag. 305. Velius Hoorn op 't Jaer 1552. in de nieuwe Druk. pag. 264.

Digitized by Google

hoofden van den Franschen Oorloch wiert overal geldt gefourneert by Consent van 's Keyzers wegen; deze schatting ging zoo wel over geestlyke als wereldtlyke Persoonen, en wert genaemt Haertstee- of Schoorsteengelt, ieder Haertstee in *Alkmaer* gaf 6 stuivers.

[*Ik heb onder my nog een oud en raer geschildert Bortje, waerschynelyk in dien tydt voor het Huis des Ontfangers hebbende gehangen; waer in een Ontfanger met een Boek voor hem zit, en onder met oude Duitsche Letters staet*, HIER ONTFANGT MEN SCHOORSTIENGELT]

Ook wierdt dit jaer in alle Steeden en Dorpen een Wapenschouw gedaen, alzoo (*a*) *Hendrik* de II. Koning van Vrankryk in groote oneenigheit en Oorloch met den Keizer was.

Tot voorzetting der Laaken Fabryk had de Vroedschap 300 Kyzersgl. gegeeven (*b*), en 't schynt dat men in dit jaer byzonder tragte om dien handel hier te vestigen; nog zyn by ons voorhanden 4 byzondere Looden of Stempels, die men hier aen de Laekens sloeg; waer van d'eerste rondom den Alkmaerschen Burg de Letters heeft ALCMAER, en onder het jaer 1553. de tweede zoo groot als d'eerste, en in den omtrek grooter dan een Ducaton heeft rondom een Burg op een Schild geplaatst deeze woorden. 1553

SIGILLVM: PANORV: DE ALCMAER. I. HOEL: willende by verkorting uitdrukken *Sigillum Pannorum de Alcmaeria in Hollandia.* Dat te zeggen is, *Stempel der Laakenen van Alkmaer in Holland.* De derde ter groote van een gulden schynt my ouder, om 't soort van Letter; men ziet daer in 't midden alleen de Naam Alcmar en rondom deeze woorden Sigillū pannorum de Alcma / 't welk ook zegt, *de Stempel der Laakenen van Alkmaer*: De vierde is ter groote van 't kleinste soort der Schellingen, heeft in 't midden een eenvoudig Burgje, doch de Letters, zoo veel haare duisterheid toelaat die na te gaen, zyn dezelven als op de laestgemelde.

Men kan ook de voorheen in *Alkmaer* bloeijende Lakenhandel nog nagaan, uit de Gragt de Raamen genaamt, tusschen de Koningsweg en Nieuwesloot, van de oostzyde der Doelens tot de

(*a*) Mezerai Cronyk van Vrankr. IV. D. 272. (*b*) Ziet op 't Jaar 1550. p. 117.

Digitized by Google

de korte Nieuwesloot. De Vragtschuiten, die men nu nogde Volders noemt, en voorheen tot dienst der Laaken Fabrikeurs waren, kunnen de aloude Drapery in deeze Stad nog bewyzen: doch thans is'er hier niet meer van overig dan alleen, dat eenige Laekenwinkeliers nog om eenige Jaeren een Vergadering houden met de Laekenhandelaers en Fabrikeurs van de groote Steeden van Zuid- en Noordholland, en welke vergadering (die ook wel 't Laeken Fabrikeurs Synode genaemt wordt) in de gemelde groote Steeden omgaet, gelyk 't hier 1741 gehouden is. De Regeering stelt ook jaerlyks nog 2 Waerdyns der Laekenen aen.

Ook is den 20 Juny 't Kleermakers Gild opgeregt. En wierdt de Zype in dit Jaar volkoomen bedykt, zynde groot met Weegen en Slooten 9060 Mergen (*a*).

Dit jaer wiert van 's Keizers wegen aen deze Stadt geschreven dat zy 6 neutrale Mannen zoude aenstellen om alle vaste Capitalen te taxeeren ter betalinge van haer portie in een extraordinaris Beede, blykende verders by deze.

Die Heer van Beveren (*b*) *van den Veere, Vlissinge, Brouwershave, Duivelant, enz. Stadhouder Generael d'eerste en andere Raeden des Keysers over Hollandt, Zeelandt en Vrieslandt.*

Eersame dicrete goede Vrunden, alsoo by den gemeene Staten deser Landen gecompareert synde ter dachvaert alhier in den Hage upt furnissement van den extraordinare Beede van driehondert duysent Karolusgulden by den selfden Staten der Keys. Mt. geconsenteert, gesloten ende geaccordeert es dat de selfde extraordinaris Bede eensdeels gevonden ende gefurneert sal werden upt den xden Penninck van alle inmoble Goeden, als Huysen, Landen en diergelyken, en dat omme den selfde xde Penninck pertinentelyk getauxeert te werden, zoo wel binnen dese ses grooten als allen den anderen kleynen Steden elcxs meden binnen geordineert soude werden ses notabile en onpartyelicke Personen, niet wesende jegenwoerdelick van den weth der selven Stede, soo eest dat wy u Lieden van Keysers wegen lasten en ordineren binnen

(*a*) Volgens D. Burger Chr. van Medenblik pag. 94.

(*b*) Verzaaml. M. 4618.

nen uwer Stede te nomineeren en deputeeren ses bequame en eerlicke Persoonen, neutrael ende onpartyelick nyet wesende in de Weth, omme eerst behoorlicke geëdicht zynde te verstaen tot die tauxatie van den voorsz. xde Penninck agtervolgens zeekere schriftelyke instruxtie geinsereert in 't dubbelen van den Placcaten, die wy U Lieden by desen overseynden omme 't selve gedaen voerts geprocedeert te werden als 't behoeren zal, welke dubbelen men gehouden wert mette voorsz. tauxatie weder over te brengen.

Eersame discrete goede Vrunden onsen Heere God zy met U.

Geschreven in den Hage den xxvij Mey Anno XV^C. LIII.

Getekent

D A M.

Wy lasten ende ordoneren u voorts van wegen als boven, dat de voorsz. taxatie gedaen zynde ghy terstont doet procederen tot wel betaelen van den Penn: navolgende voorsz. instructie ende tauxatie, ende deselve doet overbrengen in handen van Arnoult Nobel dair toe gecommitteert.

(Lager stont)

Ontfangen opten xix Juny Anno xvC drie en vyftigh, by een gezworen Bode van 't Hoff van Hollant.

Tot welken einde ook uit naem als boven met een andren Brief een Ordonantie wierd gezonden tot het vorderen der Impost van de Wynen en Bieren: Luidende aldus:

Die Heere van Beveren (a) van den Veere, Vlissingen, Brouwershaven, Duvelant, Stadhouder Generael, Eerste ende andre Raeden des Keysers over Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt, Eersame, Discrete, goede Vrunden, Also de Edelen ende Gedeputeerden van den ses groote Steden, representerende de Staten 's Lands van Hollandt alhier in den Haghe ter dachvaert vergadert zynde, op gelykerwyze geconcipieert hebben zekere Ordonnantie van Impost op Wynen ende Bieren, waar van UE. dubbelt by desen overgesonden werdt,

P *omme*

(a) Verzaaml. M. 4619.

omme ende mede te vynden ende te vervallen de Renten op 't gemeen Landt gestelt tot furnyssement van den Beeden der Keys. Mt. onlangs geaccordeert, zoo schryven, versoeken ende ordonneren wy u van wegen der Keys: Mt. de zelfder Ordonnantie in den uwen te publiceeren ende te doen onderhouën zonder des in gebreke te syn. Eersame, Discrete, goede Vrunden, ons Heere Godt zy met u. Geschreven in den Hage den sesden December Anno XVᶜ LIII.

Getekent

DAM.

Doch de kleine Steden in Holland (*a*), die meenden in de bede van 't Jaer 1551 te hoog geschat geweest te zyn door de Edelen en de zes groote Steden, Dort, Haerlem, Delft, Leiden, Amsterdam en Gouda, welken toen de Staten van Holland uitmaekten, vreesden nu in 't aendeel van de Beede dezes Jaers bet bezwaert te zullen worden, waerom de Regeerders der kleine Steden, Rotterdam, Schoonhoven, Gorkum, Schiedam, Heusden, Vlaerdingen, 's Hage, Alkmaer, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Munnikendam, Medenblik en Texel een Smeekschrift den Keizer lieten toekomen, met verzoek dat d'algemeene Ontfanger van Holland de gemelde 6 groote Steden zoude doen uitkeeren, 't geen de kleinen te vooren boven hun behoorlyk deel betaelt hadden, en dat d'Edelen en 6 groote Steeden voortaen geen raedpleging houden, nog omslag maken zouden zonder d'Afgevaerdigden der vier kleine Steden ter Vergadering te roepen. Doch om deze en andere Redenen is deze Bede wel drie Jaeren, en dus tot na den Overdragt deezer Landen op 's Keizers Zoon slepende gebleven.

Op den 17 Augustus zyn die van Amsterdam met deze Stadt geaccordeert voor den tyd van twintig Jaren, over 't Exuegeld: ende die van Hoorn accordeerden insgelyx voor twintig Jaeren.

1554. op den 11 July 1554.

Uit

(*a*) Mieris 3. D. p. 317. uit G. Brandt Enkh. p. 75, 76. en S. Centen Aanteek. op Velius Hoorn p. 265.

Uit vreeze, dat de Franschen, die met kleen Vaertuig langs de Hollandsche en Westvriessche Kusten roofden, hier of daer een Landing mogte doen, wierden door den Stadhouder Generael aen die van *Alkmaer* gezonden agt Valconetten ofte Stukken op Raderen met Kogels daer toe, om tot Egmondt aen Zee tegens deze Vaertuigen te doen gebruiken; als by dezen Brief blykt, (*a*)

Die Heere van Beveren van der Veere, Vlissingen, Brouwershaven, Duivelant, enz. Stadhouder Generael, d'Eerste ende andre Raeden des Keysers over Hollant, Zeelant ende Vrieslant, Eersame, Discrete, goede Vrunden.

Alsoe dagelyx voer de strange de Franchoysen met heure Scepen van Oirloge zylende syn ende oeck attempteeren met Visschers Schuyte, die zy by hen hebben, aen Lant te comen, ende sulx by nachte ende ontyde een Lantganck soude moegen doen, ende branden den Dorpen omtrent der Zee gelegen, ten waere daer inne versien werde, met Resistentie ende andere Provisie.

Zoe eest dat wy u lieden van weegen der Keys. Mt. schryven ende requireren een Secretaris van dese Hove, die wy daeromme schikken zullen, te leveren onder recipisse ende belofte de restituendo als 't behoort viij Valckonetten (b) of 't ander Geschut op Raderen met Clooten ende Gereetschap daer toe dienende omme die zelfde te moegen besigen tot Egmont up't Zee, ende daer ontrent, ende wilt ons by brenger van desen laeten weeten antwoerde, wanneer wy den voorsz. Secretaris daer omme sullen moegen seynden, Eersame, Discrete goede Vrunden van des te doene en zyt in gheene gebreeken, ende onsen Heere God zy met u. Gescbreven in den Hage den xiiij Juny xv C LIV.

Getekent

D A M.

Den 7 July wierd by Schout, Burgemeesteren en Gerechte een Keur gepubliceert tegens het stellen en zetten van *Aelwandt* en

(*a*) Verzaaml. M. pag. 4620. (*b*) 't Stuk Geschut in de Kerk te Egmond op Zee, meenen eenigen nog een van deeze agt te zyn.

en verders al wat het Water zoude kunnen versparren in de Egmonder- en Bergermeer volgens deze Publicatie (*a*).

Dije Schout, Burgerm: ende Gerechte der Stede van Alkmaer, hebben geordineert ende gekeurt, ordonneren ende keuren mits desen, dat nyemant hen vervordere in't Egmonder Waeter ofte in de Waeteren van Alkmaer van eenige Aelwandt, Vuykken ofte Corven te setten by daege noch by nachte, up dije verbeurte van ses pont van elcke Aelwandt ofte Vuycken dijemen uphalen ofte bevinden sullen, ende mede upte verbeurte van den selven Aelwandt, Vuyken oft Corven, deen helft tot proffijt van den Officier ende dander helft tot proffijt van zyn Dienaers.

Voert dat nyemant by nachte noch by daege en steeke met eenige Steek Elger, noch en trappe, noch met eenige Zegenen en Corven, noch met Vuycken ofte Corven, noch met Heven ofte met eenyge andere Specie, om te visschen in de Vaert van de Quaekkelbrugge, noch op anderhalff hondert roeden buyten dije Vaert, op dije boete van twintich Carolus Guldens van 't ghene dat by daege gesciet, ende dat by nachte gesciet op dije boete van der Stede tot discretie van Schepenen nae gelegentheyt des saecx, deen helft tot proffijt van den Officier, ende dander helft tot proffijt van zijn Dienaers als voeren.

Voert dat nyemant hem en vervordere te stellen eenige Kalckuypen upte Quaeckelbrugge, noch by dije Vaert, noch up xxv roeden by dye Sluys van de Quaeckelbrugge, noch oick dat nyemant eenige Calcxvellen zal moegen weecken off spoelen in dije Vaert van de Quaeckelbrugge, noch up xxv roeden by dije Sluyse, op dije boeten van thien Carolus Guldens te gaen als boven.

Voerts dat nyemant hem vervorderen en zal voor op de Sluyse van de Quaeckelbrugge te leggen binnen noch buyten, noch haer Scepen ofte Schuyten daer aen te meeren noch oick eenige schelpen off vullis voor dije voirsz. Sluys te lossen noch te laeden, ofte eenyge Turff off mollem upte Sluys te storten om te droegen, upte verbeurte van twee Carolus Guldens te gaen als voren.

Voerts dat hem nyemant vervorderen en sal de Rekerdijk van de Nyewersloet an de Bergerzyde deur te steken, om eenich waeter inne te

(*a*) Verzaeml. M. p. 4612.

te laeten dan by advys van de Molemeesteren, en sullen gehouden wesen tselffde ingelaten waeter te keeren ende te dammen, op dattet selffde in de Bergermeer nyet en loepe, upte verbeurte van drye ponden zoe verre daer clachte over komt, te gaen als boven.

Ordonneren voirts, datmen van nu voirtaen, en tot Sinte Bartelmees naestcomende, nyemant met eenige Schuyten sullen deur dije voirsz. Sluys laeten, dan van ure tot ure uitgesondert Hoyschuyten ende Visch-schuyten, ende nae Sinte Bartelmees van twee uren tot twee uren, ende zoe wye die Sleutel van dije Sluys haelt, in absentie van de Sluyswachter, dije zal de zelve Sleutel wederom brengen alleer hy van daer vaert, op Correctie van der Stede.

Voirt verbietmen eenen Igelijcken, 't zy Visschers, Schuytluyden ofte ymandt anders van de Ondersaten wije hy zy, dat hem nyemandt en vervorderen de Molenmeesteren, Waerschappen ofte Sluyswachter van de Berger ende Egmonder Meeren, ofte heuren gewaerde Bode qualicken toe te spreeken mit woorden ofte mit wercken, op Correctie van der Stede, en na gelegentheit der Saicken.

Aldus gepubliceert van 't Stadthuys by voirgaende Clockgeslagh, upten vijden July Anno xv^c. vyer en vijftich,

By my,

DE TEYLINGEN.

Dese Keuren is gerenoveert by voirgaende Klockgeslagh, up den 18 *Mai* 1555, *in tegenwoordigheit van* Adriaen Aerts, *Schout, en up den xxvij July* 1556

Present de Schout,

Geteykent,

DE TEYLINGEN.

1555 By zeekere Sententie provisioneel blykt (*a*), dat de Waertschappen van den *Hondtbossche* Jaerlyks gehouden zyn hunne Rekeningen op het Stadthuis te *Alkmaer* te doen.

Op dit Jaer wierden by de Stadt verkogt drie stukken nieuw aengemaekt Landt, leggende in de Voormeer.

Den 14 Juny wierdt by de Vroedschap geresolveert, dat de Gilden eeten en drinken zouden op het Stadthuis, als zy tot daertoe gedaen hadden, mits dat zy op Heilige Dagen zouden wagten tot dat de Hooge Mis gedaen was.

In een Pergamenten Vergunbrief van den Keizerlyke Secreten Raedt in 's Hage vinde ik, dat aen Mr. *Pieter Foreest*, Medicyne Doctor te *Alkmaer* op den 24 July 1555 is vergunt het doen drukken en verkoopen van zeekere Prognosticatie Almanach voor den Jaere 1556. Hy luidt als volgt:

Op de Supplicatie overgeven in den Secreten Raedt 's Keizers by Mr. Pieter van Foreest, *Docter in de Medicine, woonende in de Stadt van Alkmaer, verzoekende Oirlof ende Consent, om te mogen doen stellen in Prente, ende uit te geven ter vente in alle deze Landen van herwaerts overe, zekere Prognosticatie en Almanac, inhoudende den Cours en Loop van dezen toecomenen Jaere zes en vijftig. Zijne Majest. naerdien dat by de Visitatie van den voorsz. Prognosticatie ende Almanac, bevonden is geweest, die zelve goed te wezen, heeft den voorsz. Mr.* Pieter *en geconsenteert en geaccordeert, hem geevende Oirlof ende Consent uit sonderlinge gracie, mits desen, dat hy de voorsz. Prognosticatie en Almanac zal mogen doen prenten, by een geadmitteert Prenter van herwaerts overe, ende dezelve te verkopen ende distribuëren alle omme daer 't, en alzoe 't hem goet dunken zal, zonder daeromme eenigsints tegens zyne Majest. te misdoene.*

Gedaen te Brussele, den 24 *dag July* 1555.

Onderstaet

DELATORRE.

(*a*) Handv. van Enkh. pag. 75.

In dit Jaer gaf Keizer *Karel* de V. moede zynde den zwaren last van 't regeeren langer te dragen, de Heerschappye der Nederlanden over aen zyn Zoon *Philips*, welke op den 7 July 1556 aen de Steeden Alkmaer, Hoorn, Enkhuizen, 1556
Edam en Monnekendam verleende zekere Privilegie, dat niemant voortaen iemandt der voorsz. Steden in appel zoude mogen vorderen voor den Hove van Hollandt, om eene somme minder dan 60 ponden vlaems, alzoo veele ryke Pleiters, de arme Kooplieden om geringe dingen in den Hage riepen. (*a*)

Den 26 Mai beschreven die van *Alkmaer* een Vergadering tegen den 28 der zelve Maendt, om met de groote Steden in Communicatie te komen over een extraordinare Beede.

In dit Jaer is gemaekt de Steene Brug in de Koningsweg; en de Korte Nieuwesloot aen weêrzyde lynrecht opgekeurt, gediept, en met een steene Plating uit éene handt opgemaekt. Louris Wouters en Ysbrand Franse waren Fabrycqmeesters op een Jaerwedde van zes Guldens. De Schutterye op ieder Doelen bestont den 13 Augusti uit hondert en twaelf man. Ook is het Weeshuis, of Huisarmenhuis opgerecht in het Huis, daer de Jacobinen hunne Residentie hielden, om hunne Termynen te vergaderen, staende aen de Zuidzyde van het Kerkhof.

Noch wiert dit Jaer gekeurt, dat geen nieuwe Timmeragien binnen ofte omtrent de Stadt gemaekt zoude mogen worden, als met hart dak; uitgezondert die van over de Geest, Vernebroek, Nieuwpoort, Huiswaert en Boekel.

In het volgende Jaer was groote benauwtheit in deze Stadt, 1557
vermits den duuren tydt; het last Rogge gold 117 Ggl.; en de Poorten wierden 's nagts bewaekt, op dat geen Broodt uitgevoert zoude worden, alzoo geen Rogge meer in de Stadt was, en 't Broodt wierdt van Tarw en Garst onder een gemengt gebakken; ten welken einde reeds den 13 January by de Vroedschap was geresolveert 10, 12 a 14 Last Rogge te koopen, daer van Brooden te bakken, en dezelven aen de arme luiden te geeven.

Den

(*a*) Handv. van Alkm. pag. 41. en van Enkhuizen p. 78.

Digitized by Google

Den 26 dito wierden dergelyke Brooden aen de geringe menschen voor drie en een halve stuiver verkogt.

Den 27 February wierdt weder gelast 20 a 24 Last Rogge voor de Stadt te koopen.

Den 13 April wierdt gekeurt, dat het ieder vry zoude staen van de laetste voorschrevene Rogge, die alreede gekogt was, een Zak of Agle voor zyn eige Huishouding te halen, de rest blyvende voor den Armen.

Den 23 Mei wierdt weder 12 Last Rogge gekogt, de helft voor de Armen, en de ander helft om onder de Inwoonders te slyten.

Den 28 dito weder 4 Last Graen belast te koopen en order gestelt, wegens 't verkoopen van 't Broodt voor de Poorters.

Den 3 July consenteerde de Stadt een vierdepart in de kosten te maken by een Sluis, die 't Geestmerambagt, tot geryf der buiten Eilanden, zoude doen leggen te Eerswoude.

Den 12 Augustus werden alle Koopers en Verkoopers van Beesten Tolvry verklaert.

De Oostersche Vloot overgekomen zynde, baerde groote blydschap.

Den 10 April zyn twee Brandstigters, die men eerst worgde, op Ropieskuil verbrandt: andere Misdaaders wierden in deezen tyd of op de trappen van 't Stadthuis, of agter op de Breestraet, daer thans nog de Rechtspleging geschiedt, gestraft.

In dit Jaer wierdt de Langestraet meest al vermaekt, als mede de Koornstraet: ook werdt een Brugge geleidt van de Miendt op de Voordam.

In dit Jaer is overleden in Leuven de zeer geleerde Heer *Petrus Nannius* in den ouderdom van 57 Jaeren, waer van breeder onder de Geleerden van deeze Plaets.

Schoon de Vertellingen der Stadt *Vroone* thans met reeden uit de mode zyn, kan ik niet nalaten, hier in te voegen een Extract uit een oudt Handtschrift (*a*). „ Anno 1557 heb ik, „ (zegt de Schryver) den zelven Phobustooren gezien, waer „ in de Verrader van *Vroonen* gemetselt geweest is, en ben op „ de

(*a*) Verzaeml. B. p. 1870.

Digitized by Google

„ de Ruïnen geweeſt, die als toen nog zoo genoemt werden, „ welke Ruïne van 't Huis gebikt, ende te *Alkmaer* gebragt „ werden, daer Neyenburgs Huis by de Doelen eensdeels van „ gebouwt is, met de Muur aen 't Water, ende veele Steenen „ werden verkogt by de Neyenburgen, die 't Landt van de „ Koning ende de Rekenkamer gekogt hadden, latende zy het „ zelve afkarren, en 't laege Landt met de aerde van de Wal- „ len en anders verhoogen, ende de Gragten die toegegroeït „ waren lieten zy mede verhoogen, onder allen is daer gevon- „ den digt onder Phobustooren, in het delven, een Hooft en „ Gebeente, 't welk ik gezien heb, en in myn handen nam, „ daer op de Huisluiden zeiden, dat het moeſte zyn het hooft „ van Phobus met de gebeentens. „ Even of daer zoo veel Veldtſlagen waren voorgevallen, geen doodsbeenderen konde zyn; en is waerſchynlyk deze verdichte Phobustooren het over-blyfſel van het Slot *Nieuwburg* geweeſt. Welkers Grondtſlag wy by deze gelegenheit zullen beſchryven. Den 20 April 1740 heb ik het zelve bevonden te zyn als volgt, daer ſtont een kleene brok Muurs van vyf en drie vierde voeten hoog, en ſtrekte zich (doch meeſt met de grondt gelyk) acht en twintig voe-ten in de lengte uit, zy is ruim drie voeten dik, zynde de ſtee-nen een voet lang, en twee duimen dik: nog is van het zelve te zien de Grondtſlag van een Tooren (volgens inbeelding die van Phobus) zynde 22 voeten in 't vierkant, hebbende ter wederzyde in 't Z. Z. W. en N. N. O. een Muurfondament van omtrent 40 voeten; dit legt beweſten de nog overig zynde brok Muurs 29 en drie vierde roeden: de Gragt, welke naer alle waer-ſchynlykheit het Slot omringt heeft, en ſchoon gedempt, door zyn laegte kenbaer is, heeft 140 roeden in den omtrek, zy legt een vierde uur gaens beooſten *Alkmaer*.

Philippus de II. het Beſtier hebbende aengenomen, vondt de Landen vol zware ſchulden en agterſtallen, waerom hy beſloot eenige van zyne Domeinen of heerlyke Goederen te verkoo-pen, en dus de noodt des gelts te boeten, zulks hadt hy ook reedts op den eerſten Juny 1556 door den *Hertoch van Savoien* dien hy noemt *Gouverneur Generael* van zyne Nederlanden, en

Digitized by Google

door de Rekenmeesteren in Holland laten doen; doch niet genoeg gelt bekoomen hebbende, gelaste hy op nieuw de laetstgenoemden daer toe den 2 Mei 1557, die dan ook aen Cornelis Gerbrands, Dirk Pietersz. en Janne Dirksz., Burgemeesters en Regeerders van *Alkmaer*, tot behoef van de Stadt verkogt hadden den Tol alhier, geldende 's Jaers 35 ponden van 40 grooten, voor de somme van 1750 zulke ponden in drie paijen binnen 't jaer te betalen aen den Rentmeester Generael van Kennemerland; waer van *Philips* den Verkoopbrief (*a*) verleende den 22 January 1557 naer den styl van den Hove, 't welk dan hier is 1558 naer de gemeene Rekening.

De Wateren om *Alkmaer* meer en meer tot Landt wordende gemaekt, deedt dit de Neering en Koopmanschap aengroeijen, en 't was oorzaek, dat de Waeg en Marktplaets te kleen werden, kunnende men niet meer dan een schael gebruiken, daer'er wel vier behoefden, waer door de Pagters van de Wage in der tydt genootzaekt waren buiten 't voorsz. Waeghuis tot hunne groote kosten twee of meerder Wagen ende schalen op te stellen op verscheide plaetsen, tot merkelyk nadeel der Pagters en ongerief der Kooplieden, en schade des Konings, aen wien de Inkomsten der Wage jaerlyks 760 ponden van 40 gr. vlaems opbragten, en werdende alle drie Jaren tot hooger prys gepagt. Hierom gaven Burgemeesteren, Schepenen ende gemeene Raden van *Alkmaer*, den Koning zulks te kennen door Dirk van Teilingen en Klaes Heindriks, Vroedschappen, die daerom na Brussel reisden, en teffens, dat by hen was uitgezien een plaets, bekwaem om een Waeghuis na behooren te zetten, met verzoek, dat de Koning hun wilde toestaen het koopen der plaetse; het timmeren der Wage, en een derdendeel tot betaling der kosten, die wel stonden te beloopen de somme van zes en deftig hondert guldens. Waer op zyn Majesteit vergunde (*b*) dat zy tot koste der Stede zouden mogen doen oprechten en timmeren een nieuwe en bekwame Wage aen de Zuidzyde van het *Heiligen Geesthuis*, 't welk zy ten eeuwigen dage

(*a*) Handv. van Alkm. p. 42 — 45.
(*b*) Handv. van Alkm. p. 45. Bynkershoek Verhand. van Staetsz. 2. D. p. 163.

Digitized by Google

dage onderhouden zouden met 4, 5 of meerder schalen, met de gewigten daer toe dienende, waer toe de Pagter van de Waeg jaerlyks 12 pond de Stadt betalen zoude, zullende zyn Majesteit voorts tot vordernis der Timmerage betalen een somme van zes hondert guldens, eens, die hy door den Rentmeester van Kennemerlandt zoude laaten voldoen.

Ook zoude een Brug over de Miendt geslagen worden, ten faveure der Buuren van den Voordam. Voor dit aenmaken van de *Waeg* trok het *Heiliggeesthuis* drie Rynsguldens: ook wierdt tot meer gemak der Kooplieden het Water van de Miendt verwydt, en de Wal met steene Platingen voorzien.

Dit Jaer wierdt het geven van 't Exuegelt voor den tydt van twee Jaeren opgeschort, en daer na den 10 Maert 1559 vernietigt, en geresolveert niet meer te eisschen.

Den 3 December wert goedgevonden een Schavot te maken om Justitie op te doen, op de Breestraet.

Het volgende Jaer pagten de Buuren van de Voordam de 1558
Waeg, en meenden op de hoek van dezelve een kleene Waeg op te rechten, en alzoo de Neringe tot hun te trekken, doch hier stelde zig de Buuren van de Miendt en het Fnidsen tegen, tot dat eindelyk die Questie wierdt weggenomen, met een Brug van de Voordam tot op het Straetje by het Klompje Goudt, daer toen Arien Teffel, Secretaris dezer Stadt, woonde, te leggen; welke Brug daerom in 's Stadts Keuren de Kysbrug wordt geheeten.

Den 2 Mai wiert bestelt het maken van een Vak Muurs tot Fortificatie der Stede, en de Klokkestelder uit den Haeg ontboden, om het nieuwgemaekte Voorslag te bezigtigen.

Den 18 Mai wierdt geordonneert, de getaxeerde Buuren, die tot de nieuwe Waeg niet wilden betalen, te executeeren. Ook, eerst de Waeg te maken dan de Platingen van de Voordam, en de Zyldam op te rooijen, volgens 't aengehaelde Octroi.

Den 16 Augusti wierdt besloten, om by den Utrechtsen Kerkvoogt te verzoeken, om St. Anna Klooster voor de Stadt te mogen koopen.

Ook wiert in dit Jaer tot voordeel der Stadt, by de Wet, een Keur gemaekt, dat geen Goudsch nog Delfts Bier hooger als zeven duiten het mengelen mogt verkogt worden.

Den 26 Juny heeft *Philips* op 't verzoek van Alkmaer, Warmenhuizen, Oudkarspel, Haringkarspel, Noord- en Zuidscharwoude, Broek op Langedyk, St. Pancras, Oudorp en Koedyk toegestaen (*a*), dat zyne Vroonlanden, gelegen in Geestmannerambagt, zoo wel als byzondere Landeryen, onderworpen zouden zyn, de Kosten en 't Onderhoud van twee Watermolens, die toen gezet wierden by de 4 anderen, die al 1534 gestelt waren; en gaf ten zelven dage een Ordonnantie, waer na het Dykgraefschap van Geestmerambagt zoude geregeert worden, te vinden in *Alkmaers* Handvesten (*b*), wyl deze Ordonnantie ook die van *Alkmaer* ten deele raekt.

In dit zelve Jaer verkogt *Philips* weder eenige Domeinen, en wierdt door Claes Harksz. en Willem Anthonisz. Sonk, Burgemeesteren van *Alkmaer*, ten behoeven van de Stad gekogt het Gruitgelt, jaerlyks in Pagt doende 10 pond en 10 schellingen van 40 groot vlaems het stuk, waer voor zy betalen zouden 525 ponden in twee termynen, te St. Jan en Kerkmis 1559 (*c*).

Wy hebben hier voor pag. 111 op 't Jaer 1545 van *Cornelis Kooltuin* beginnen te spreken, en gezegt dat wy op 't Jaer 1558 nauwkeuriger verslag van hem zouden doen; wy kunnen niet beter dan hem zelf volgen in zyn eigen Brief aen *Timotheus* geschreven den 12 January 1559, (*d*) daer hy zegt, hoe hy in 't eerste Jaer van zyn Roomsch Priesterdom in zyn Geboortestadt *Alkmaer* (zonder echter dat Jaer te melden) reeds Brief op Brief ontfing van *Mart. Dunkan*, Deken van 's Hage, en Inspecteur over de Pastoren, om van zyne nieuwe Leere op te houden; vervolgens naer Enkhuizen verplaetst zynde, en daer zyne ware Stellingen voortplantende, wierdt hy door zyne vyanden eenige

Paapen

(*a*) Handv. van Alkm. p. 47.
(*b*) Handv. van Alkm. p. 49. (*c*) Handv. van Alkm. p. 50.
(*d*) Ziet dien Brief in 't breede uitgetrokken van G. Brandt Hist. der Reform. 1 D. p. 219 - 226.

Digitized by Google

Paapen haest verklaegt by Mr. *Ruard Tapper*, en van hem tot Redengeving zyner Stellingen gedagvaert, hy ging ook naer den Haeg, doch vergezelt van eenige Enkhuizer Burgers, en verscheen voor een partydigen Rechtbank, daer hem 13 Ketterfche Stellingen, zoo men die noemde, wierden voorgehouden, doch weigerde te antwoorden, wyl in een Zaek, die naer den hals dong, de Beschuldigers en Getuigen tegenwoordig vereischt wierden; men zegt, dat hy dus sprak, wyl hy vertrouwde, dat men die niet zoude durven noemen, wyl hy wist, dat het eenige voornaame Geestelyken waren den geloove gantsch onwaerdig. Doch zyne vrymoedigheit zoude hem in den Kerker geworpen hebben, zoo niet de Enkhuizer Burgers by *Tapper*, ook een Enkhuizenaer, hem los gebeden hadden; hy wierdt dan los gelaten, na dat de Assessor hem dus had vermaent en toegesproken: „ Zoo lang gy deze Lutherye „ aenhangt, zult gy niet winnen, gy zult tot geen eer maer „ schande komen, gy moogt geen goede dagen verwagten „ maer altydt gevaer, gelyk gy nu ten deele bevonden hebt; „ maer is 't dat gy u draegt als een Catholyk Man, gy zult „ groot geagt worden, gy zult goede dagen hebben, ik wil u „ binnen korten tydt helpen aen een Kerk van hondert goude „ Kroonen. „ Hier op volgde bedreiging van dubbele straffe, zoo hy weer zyn ouden gang ging. Dus vertrok *Kooltuin* weêr naer Enkhuizen, op wien nog 't zoet der belofte, nog het zuur der bedreigingen eenige kragt had, want hy predikte als vooren de oude Waerheit, weshalven hy op nieuw en niet zonder valsheit beschuldigt wierdt. Doch op *Tappers* raed en aenschryven stondt hy van 't prediken af, 't welk ook zyne Gemeente uit liefde tot zyn veiligheit inwilligde: Vervolgens bezogt hy de kranken en elendigen, en haest wierdt hy beschuldigt, dat hy in zyne heimelyke Vergaderingen 't fenyn meer uitschoot, dan hy in zyne openbaare Predikatien gedaen hadt; waerom hy weêr ten Hove gedaegt wierdt, doch zyne Gemeente wilde hem niet laten gaen, als reeds ondervonden hebbende hoe 't daer toeging. *Tapper* zoude, zoo men zegt, verworven hebben dat *Kooltuin* ongemoeit bleef, zoo hy maer de

Digitized by Google

Ceremonien, 't Vagevuur, 't Aenroepen van Maria en andere Heiligen hadt willen voorstaen; doch hoewel zyne Toehoorders dit als kleinigheden aenzagen, en hem verzogten zig hier in te schikken, hy weigerde volstrekt, als niet willende huigchelen.

Hier op vertrok hy naer *Alkmaer*, en onderwees daer de Kinderen, en verligtte nu en dan een Priester, met een Sermoen in hun plaets te doen.

Doch wonderlyk was hier de Godlyke Schikking; *Laurens Zas*, van wien wy ook hier boven op 't Jaer 1545 spraken, overleden zynde, wierdt *Kooltuin* 1558 in zyn plaets Pastoor van de Alkmaersche Kerk; maer wyl hy in lang (*a*) geen Misse gedaen hadt, en zig met de anderen in hunne Missen, Vesperen, Vigilien, Loven, Ommegangen en Bedevaerden, en diergelyke menschlyke Uitvindingen niet wilde vermengen, om zyn Naesten niet te ergeren, was zyne Leere by den onkundigen Hoop niet aengenaem: Nauwlyks twee weeken in den Dienst zynde geweest, en maer twee openbare Predikatien gedaen hebbende, wierdt hem door den Vicaris van den Utrechtschen Bisschop de Dienst verboden; doch sterkte toen heimelyk de Gemeente in de Waerheit; weshalven de andere Geestelyken te vuuriger tegen hem ontsteeken wierden, en hielden niet op hem aen te klagen, waerom de Utrechtsche Bisschop den Kettermeester *Nikolaus a Castro* met eenige van zyn Rakkers naer *Alkmaer* zondt, om *Kooltuin* op te ligten en naer Utrecht te voeren, waertoe hy reeds den Schout van *Alkmaer* verzogt hadt de handt te leenen; doch *Kooltuin* van den aenslag verwittigt, ontweek stil, en vlugtte naer Embden.

Zyne Vyanden namen hier uit gelegenheit hem by zyn Aenhangers uittekryten als een die niet dursde zyne Leer verdedigen en des noods met de dood bevestigen; *Kooltuin* dit verstaende, schreef hier op voorgemelden Brief aen *Timotheus*, dien hy plaetste voor zyn Boekje, genaemt *Het Euangelie der Armen*, in welken Brief hy zyn Vlugt verdedigt; terwyl hy in 't Boekje zelf verhandelt de Troostgronden voor alle bedroefden.

Wy

(*a*) F. H. van Huessen Oudh. van Kennemerl. II. D. pag. 13.

Wy zeggen nog met een woord hier van hem, dat den 7 February 1559 zyne Goederen hier van Konings wegen zyn verbeurt verklaert en aengeslagen; en hy om zyne Lutherye van zyne eige Moeder onterft is, volgens 't Protocol van *D. van Foreest*; en is Jan Buidelmaker (waerschynlyk die zelve waer van wy pag. 84 en in de Aenteekening aldaer gesproken hebben) wonende te *Alkmaer*, binnen Enkhuizen in hegtenis geraekt, en den 7 December voor zyn leeven uit de Stadt gebannen.

Wat nu *Kooltuin* verder wedervaren en gedaen hebbe, past niet in deze Alkmaersche Historie; daer van breeder als wy zyn Leven beschryven.

't Schynt uit de hem aengetygde *Lutherye*, dat hy *Luthers* Leerstellingen volgde, zoo lange hy in Nederlandt was; men zoude het ook kunnen opmaken uit *Johannes Saskerides*, die men voor een Leerling van *Kooltuin* houdt, en naderhand in Denemarken Professor in de Hebreeuwsche Tael en Godtgeleertheit geworden is.

't Is noodig, dat wy hier met een woordt van hem spreken; men stelt hem afkomstig uit *Warmenhuizen*, een Dorp twee uuren noordwaerts van *Alkmaer* afgelegen; hy was Roomsch Priester te Haringkarspel, ten Oosten van Warmenhuizen, hy schreef reeds 1555 een klein Werkje, genaemt *Uitlegging van de zeven tyden der H. Kerke*, uit de Openbaringe van Johannes, dat de Professor *S. van Til* in 't licht heeft gegeven (*a*), dat hy met anderen in Westvriesland al vroeg op de Ongebondenheit der Roomsche Geestelyken in Leer en Leven aenviel, wordt ons ook van anderen verzekert (*b*). Verlicht zynde stak hy over naer Engeland, vlugtte voorts naer Coppenhagen, en wierdt Professor in de Hebreeuwse Tael, en vervolgens in de Godtgeleertheit: En 't is bekent, dat reeds 1537 de Deenen de Reformatie naer de Gevoelens van *Luther* hadden aengenomen.

Als

(*a*) S. van Til, Inleiding tot de Profetische Schriften, Pars Katw. Oudh. p. 280, 281.

(*b*) R. de Hooghe, Spiegel van Staet. pag. 267.

Digitized by Google

Als een ander Leerling van *Kooltuin* wordt genoemt *Nicolaes Scheltius* (*a*) ook van Warmenhuizen oorspronglyk: deze was eerst Roomsch Priester te St. Maerten, aen den Zyperdyk, ten Noorden van Warmenhuizen afgelegen; hy was in stilte getrouwt, hadt Vrouw en Kinderen, was in de Hebreeuwsche, Grieksche en Latynsche Talen en in d'Oudvaders zeer ervaren, hy wierdt van *Jan Arends*, vervolgens meermalen te noemen, geraden opentlyk 't Pausdom te verlaaten, gelyk hy deedt toen hy 1566 naer Amsterdam beroepen is, van waer hy echter het volgende Jaer om de Vervolging naer Embden gevlugt is.

Wy stappen nu voor deze reis van 't Kerklyke weêr tot het Wereldlyke van onze Stadt *Alkmaer* over.

Ik vinde in een Quohier van alle Huizen in 't Jaer 1558.

Buiten de Vriesschepoort 28 stuks; zoo Huizen als Kamers.

In de Kooltuin 16.

Aen de Noordzyde van 't Luttik-Oudorp twee Kalkovens en een Helling.

De Verponding of Tiende Penning bragt toen op 934 Gl. 19 stuiv. 2 penn.

Koning *Philips* begost in dezen tydt reets geld te fourneeren en de voornaemste Familien uit te putten, om dus zyne groote oogmerken te beter uittevoeren, en deedt, quanswys om den Oorlog met den Koning van Vrankryk, de vermogensten zekere Penningen opbrengen: Dus hebben wy in handen eene *Notariale Copie* van zekere *Ordonnantie* des Konings betreklyk tot de Gegoeden in *Alkmaer*, die wy gaerne den Leezer geheel zouden mededeelen zoo dezelve niet al te langwylig ware, en zoo onduidelyk dat nauwlyks te leezen is. De Leezer vergenoege zig dan met den korten Inhoudt.

Philips zegt, om gemelde Reden van Oorlog, door zyne Commissarissen daertoe speciael gecommitteert, verzogt te hebben zyne Officieren, Luiden van Qualiteit, Kooplieden en andere Burgeren, hem te assisteren en by Leening optebrengen in gereeden gelde zoodanige Somme, als zy naer discretie van Commissarissen

(*a*) G. Brandt. Hist. der Reform. I D. pag. 378. en volg. en 459. van Hoessen Oudh. van Kennemerl II. D. pag. 61.

Digitized by Google

missarissen zouden kunnen opbrengen, en dat voor die Commissarissen gecompareert zyn Floris van Teylingen, Andries Pieterszoon Sel, Lucas Andrieszoon, Gheerte Claes Weduwe van Willem Janszoon, Allert Claes Louwen, Meester Hendrik Rabby, Gheerte Jacobs Weduwe van Jan Jacobszoon, alle woonagtig binnen *Alkmaer*, en de Regenten van 't Oude Hof *alias* Sinte Cathryne Convent: welken allen gereedt waren den Koning tot defensie van deze Landen te willen opbrengen by Leeninge, te weten, Floris van Teylingen 200 pond, Andries Sel 100, Lucas Andrieszoon 100, Geerte Claes 100, Allert Claes Louwen 100, Meester Hendrik Rabby 150, Gheerte Jacobs 150, en de Regenten van 't Oude Hof 100, maakende samen 1000 ponden van 40 groten, welken waren toegetelt aen den Rentmeester Generael van Kennemerland en Westvriesland, *Cornelis Stalpert van der Wiele*, onder conditie van wederuitkering na een Jaer; doch de Oorlog nu hartnekkig voortgaende, quam 't den Koning niet gelegen Hergeeving te doen; doch hadt de Geevers verzogt daer voor renten op zyne Domeinen te neemen, het geen zy gaerne gedaen hadden tegen den Penning zestien. Weshalven nu de Koning, ten bewys zyner goeder trouwe, by Raed en Advys van den Hoogmogenden Prince, zynen zeer lieven en beminden Neef, Ridder zyner Ordre, Gouverneur en Capitein Generael der Landen van herwaerts over, den Hertog van Savoyen; als mede op advys van de Raden van Staten, en Finantien, voor zig en zyne Nakomelingen verkoopt en adsigneert aen Floris van Teylingen en zyne Consorten een Jaerlykse Renten van 62 pond en 10 schellingen, te lossen den Penning zestien; zullende beginnen cours en loop te hebben den 8 July 1558 tot de aflosfing toe, die de Koning of zyne Opvolgers altoos met de opgebragte Penningen zoude mogen doen, en werdt de *Raed* en *Ontfanger Generael* der *Koninglyke Financien* gelast hier van Brieven van Decharge te geven; verbindende de *Koning* voor de Hoofdsomme en Renten in 't byzonder zyne Vroonlanden buiten *Alkmaer*; en in 't algemeen zyne Domeinen in Kennemerland en Westvriesland, gebiedende den *Rentmeester* der voorschreve Vroonlanden *Jarich van Tiepma*

jaerlyks de voornoemde Renten te betalen. Alle welke Poincten *Philips* belooft by zyn Koninglyk woordt te zullen doen nakoomen, renunciëerende van alle Koninglyke en andere Regten, die Prinsen zouden mogen pretendeeren, en byzonder van dat Regt, dat zegt, dat *Generale Renunciatie* van geen waerde is, ten zy *Speciale Renunciatie* voorgaet: deze Brief, welker Copye 5 Bladzyden klein schrift in Folio beslaet, is gegeeven in Brussel, den 1 November 1558. Hierop volgt de Ondertekening van den *Koning* en zyne *Raeden van Financien* en anderen, welke de Notaris, by den Hove van Holland geadmitteert, D. Foreest betuigt niet allen te hebben kunnen leezen.

Hierop volgde de Brief van Decharge van Livien Wouters, *Rentmeester Generael* van des *Konings Financien* in de Fransche Taale, waer in voorgaende wytloopige Brief kort herhaelt wordt.

De Heer Adriaan van Westphaalen heeft op de kant van dezen Brief by den naem van Geerte Claes aengeteekent, *Geerte Claes Ryxz van Enkhuizen en Willem Broeder van Jan Baljeu van der Nieuwburg; dat verzeeker ik.* En agter op de rugge. *Bewaer wel. Gelden den Graave Philips van Holland op Intrest gedaen* 1558 *door Alkmaerders op de Vroonlanden buiten Alkmaer, en Foreest als Ordinaris Notaris.*

1559 Den 4 May 1559 wierdt by die van Alkmaer en Amsterdam een Sluiswagter aengestelt tot Knollendam.

Dit Jaer was *Nicolaes Vorstius*, Rector der Latynsche Schole, en werdt geordoneert geen Knechtkens in Byscholen te houden booven de negen Jaer, maer zullen die in 't Laege School gaen.

Op St. Pietersdach wierdt binnen deze Stadt de Uitvaert van *Keizer Karel de V.* gehouden, en zyn Zoon *Philippus de II.* vertrok naer Spangien op den 25 Augusti, zynde thans *Koning van Spangien* en *Grave van Hollandt*; welke veele Bloedstortingen en Onlusten, onder schyn van Godtsdienst als anders heeft veroorzaekt.

Wy schrikken het afschuwlyk Monsterdier ter afgrondt uitte voeren, wyl ieder mensch een killen schrik moet door de aderen

ten ryden: wy zullen dierhalven ons zoo kort als doenlyk is, tot 's Stadts aendeel in die Rampen bepalen: zynde genoeg by anderen over dezelven in 't algemeen geschreven.

De eigentlyke Oorzaken der Onlusten in deze Landen was de onminzame Ommegang van den Vorst, zynde een Spanjaert; de begeeving van verscheidene hooge Bedieningen aen zyne Landtslieden; daer ieder te vooren zyn Vaderlyk Landt, en Stadt plag te regeeren. Het Instellen van den Inquisitieraedt; de Kleenachting voor de Hollandsche Edellieden; het Vermeerderen der Bisschoppen, en het in 't Landt houden van 3000 Spaensche Soldaten; doch het Onderzoek van wegens den Godtsdienst was wel 't ondraegbaerste by 't Gemeen, en stry-dende rechtstreeks tegen 's Landts Wetten en Vrydommen; dit gaf aenleiding aen den *Prince van Orangien*, om op alles nauwe agt te geeven, en het Volk de Wreedheden der Spanjaarden voor oogen te houden; alzoo hem, als Gyzelaer by *Hendrik*, *Koning van Vrankryk*, zynde, was ter ooren gekomen, dat *Philips* alle Secten der nieuwe Religie uit wilde roeijen, om alzoo Gode dienst te doen * met het slagten der onnoozelen; dat hy zelve in Hollandt komende vast stelde te doen, alzoo het Bewint der Lande des Konings Nichte, als Gouvernante, en *Antonius Granvelle*, dien helschen Stooker van het Vuur der *Inquisitie*, als *eersten Geheime Raedt* aenbevolen was; doende hy reeds 's *Keizers Bloedtplakkaten* vernieuwen, en al wat niet Roomsch heete te vuur en te zwaert vervolgen; O averechtse Bekeering! en geheel ontaerde handelwyze van de lieffelyke Predikinge van Christus! Ja het ging zoo verre, dat de beschuldiginge van Kettery (hoe ongegrondt) genoeg was om een Edelman om den hals te brengen, of een Rykmans Goedt aen de zoogenaemde Geestelykheit te doen vervallen.

Op den 7 February 1559 wierden om gezegde redenen van Kettery, te *Alkmaer*, by Vonnisse aengetast, en ten behoeve des *Konings* verbeurt verklaert, alle de goederen van *Cornelis Koolkuin*, van welken wy hier voor reeds gesproken hebben. Echter geraekten veelen, zoo binnen als buiten *Alkmaer*,

(*) Joannis xvi. 2.

nog al meer aen 't onderzoeken der waerheit, waerdoor verscheiden van de *Roomsche Kerk* afgingen tot geen kleine verbittering van hare Geestlyken, by welken alles gehaet was, dat maer eenigzins hen schaden kon, waerom den *Rethorykers*, die niet weinig in dezen tydt den mond roerden tegen de Pausgezinde Geestlykheit en hare Levenswyze, Leerstellingen en Inhaalenheit, verboden wierdt het uitgeeven van hunne Verzen, en vertoonen hunner Spelen.

In dit Jaer is deze aenmerklyke (*a*) Verklaaring van vier Vroedschappen gegeeven, waer uit wy de slegte Huishouding der Geldersche Vriezen in 't Jaer 1517 waer van wy voorheen spraken, kunnen nadenken.

Wy Burgemeesteren der Stede van Alckmaer, doen condt eenen ygelycken dyent behoert, Certificeeren mits desen voer dye gerechte waerheyt, dat voer ons in propria persona gecoomen zyn onse lieve ende zeer beminde Medebroederen in Raide, Symon Jansz. Brouwer, out lxxiij Jaeren, Andries Pietersz. Sel (b) out lxxj Jaeren, Cornelis Claesz., out lxx Jaeren ende Jan Jansz: Buyssen, out lxij Jaeren off daer omtrent, Rechtelijcken verdaecht zynde omme dye waerheyt getuygenisse te gheven ten versoucke van ons, Ende hebben verclaert by eede in 't stuck van hoerl. Officie als Vroetschap gedaen, waerachtigh te weesen, als dat dye Stede van Alcmaer overvallen ende geplondert is geweest van de Geldersche Vryesen in den Jaere xv^c seventien, ende dat sy sedert de voirsz. overval geen ouder Keurboucken gesien en hebben dan van 't Jaer van achtienen off; Verclaerende dye voirn. Andries Pietersz. Sel soe veel meer, als dat hy Scepen van Alckmaer was in den voirsz. Jaere van xv^c xvij. ende nae dat dye Geldersche Vriessen vertrocken waeren, soe is hy Deposant binnen veertien daegen off drye weken daer nae wederom binnen Alckmaer gecomen, ende comende by Burgemeesteren ende by syn Medebroeders in Scependom, hebben hem Deposant verclaert, als dat dye Burgemeesters Camer alsoe veel pampieren lagen geraseert ende gescheurt, datmen ten halve knye daer wel in mochte gaen, soe waerlicken moste hen Deposanten Godt Almachtich

(*a*) Verzaeml. H. p. 3974. (*b*) Ziet dien zelven op pag. 132.

tich helpen ende alle syn Heyligen. Des t'oirconde soe hebben wy Burgemeesteren voirn. elx Segel ten saecken der voirsz. Stede byer beneen angedouwt upten xxixsten July, Anno xvᶜ negen en vyftich.

F. DE TEYLINGEN.

Niet tegenstaende de verwartheit der tyden, betoonden Burgemeesteren en Raeden hun genoegen in het voortzetten der Neeringen en Koopmanschappen, alzoo zy aen Teunis Heertjes, en Dirk Maertense ieder opschoten vier hondert guldens om twee nieuwe Zoutkeeten te bouwen, en die Fabrycq voorttezetten, welke Zoutkeeten in September 1560 voor de eerste reis ziedden. 1560

Ook wierdt een Windaes en Overtoom gemaekt by de Huigendyk.

En is mede in dit Jaer de Kaksloot gedempt, en de Breedestraet genaemt.

Van der Woude (*a*) zegt, dat in dit Jaer een nieuwe Vaert van Brussel tot Antwerpen gegraven is, en voor de eerste Bevaerders een Prys gestelt zynde, onder anderen een Schip van *Alkmaer* met Rogge geladen een van de eersten was, dat langs dezen Vaert tot Brussel quam; een bewys van de wakkerheit der *Alkmaerderen* in het voortzetten van hun Handel, waer toe het bedyken der Meiren mede zeer nuttig was, om welke Redenen ook zekerlyk bedykt zyn de Ael- of Daelmeer, en de Vronermeer, zynde de laetste volgens Octroi groot 125 Morgen.

Burgemeesteren en Raeden hadden ook om 's Stadts Brouweryen te bevoorrechten, gekeurt, dat geen Biersteeker het Delfts Bier hooger, als 't geen hier gebrouwen wierdt, mogt verkopen.

Doch die van Delft hier over klagende aen 't Hof te Mechelen, verkregen den 25 Mei 1560 by Sententie hun zin.

Den 11 Maert wierdt by de Vroedschap gekeurt, dat de Meelmolenaers geen Duiven, Ganzen, Hoenders, Eenden nog

(*a*) Chron. van Alkm. p. 117.

Digitized by Google

Verkens zoude mogen houden; als mede dat voortaen geen Huizen nog Zoutkeeten aen de Noordzyde van de Stadt zouden getimmert worden; maer dat zy alle aen de Zuidzyde, naer de Ton toe moesten gestigt worden.

Als ook, dat zoo een Vroedschap 's daegs te vooren geinsinueert zynde, niet compareerde, zoude verbeuren 2 stuivers, en die klokslag komt een stuiver, terstont te betalen: die van huis is eer de weete gedaen wordt zal vry zyn; wie uit de Vergaderinge gaet, voor alle Zaken gesloten, en in 't Vroedschapsboek opgeteekent zyn, zal verbeuren 2 stuivers.

1561 Het volgende Jaer is de jonge of nieuwe Doelen gemaekt, en het gelt daertoe noodig op Lyfrenten geligt, doch dat de eerste Steen door Koning *Philips* gelegt wierdt, als *Van der Woude* in zyn *Chronyk van Alkmaer* zegt, is onwaer; alzoo *Philips* toen al lang in Spanjen was.

Op den 5 Maert is geresolveert *Palen* te zetten met 's Stadts Wapen op de Banscheiding van *Heilo*, *Egmondt* en *Bergen*.

Dit Jaer was een *Ariaen Doorsz. Moler*, Bailliuw van Hensbroek, Halfschout van *Alkmaer*, bedienende het zelve met *Ariaen Nannings*, die voor de ander helft Schout was, ieder half Jaer om half Jaer.

Den 11 Maert wierdt ook vastgestelt een Waerdschap te kiezen volgens Octroi van de Kon: Maj: tot de andere Waerdschappen van *Geestmerambagt*.

Den 23 dito wierdt gekeurt, dat de *Gilden* geen Vergaderingen meerder op 't Stadthuis zoude houden, maer beneden in 't School, mits dat men een Provisieplaets zal vinden voor het Jongste School.

1562 Op den 5 Mei 1562 werdt besloten een Vyver te schieten ten nutte der *Brouweryen*, *Mouteryen*, enz.

En op den 31 derzelve Maendt werdt geresolveert zeker Huis (dit schynt my het Huis het *Nagtglas* geweest te zyn,) op de Nieuwesloot ten gebruik der gemeene Gildens te maken, als mede een Huis en Erf, eertyts een Runmolen, aen 't einde van de *Leet* te koopen, om daer van te maken een Fabrycqhuis om 's Stadts Materialen te bergen.

In

Digitized by Google

In dit Jaer wierdt een Voorslagspel op de Wage en Groote Kerk gesteld, zoo Van der Woude zegt, doch wy hebben 't al vroeger op de Waeg gezien pag. 97, op 't Jaer 1541.

Ook werden Burgemeesteren en Wethouders door de Landtvoogdesse *Margaretta van Parma*, uit 's Konings naem gelast, om aen de Commissarissen, door haer tot een nieuwe verstoeling van den *Geestmerambagtsdyk* afgezonden, de behulpzame handt te bieden.

Ook is in dit Jaer het Vrouwebroedersklooster by *Alkmaer* verkogt om afgebroken te worden behalven de Kerk.

Ook werdt geresolveert 't Huis en Windes by den Huigendyk te koopen, en de Wielen op 't Windaes te stellen.

Op den 10 November 1563 verdroegen de Steden van Alkmaer en Enkhuizen onderling, dat hunne Burgers over en weer, van de eene naer de andere plaets trekkende, vry zouden zyn van het Exue- of Uittogtgelt voor 20 volgende Jaeren, of tot Wederzeggens, mits dat men Borg stelde, om zes Jaer aen één, in één dezer Steden met 'er Woon te zullen blyven. 1563

Behalven zeer veel andere Voorrechten was deze Stadt ook met een Jaerlyksche *Paerdemarkt* voorzien, doch om dat sommigen tot nadeel der Stadt dezelve buiten de Vriesepoort begosten te houden, wierdt zulks verboden, en de *Koningsweg* daer toe gegeeven.

De *Diggelsteeg*, die maer vier en een halve voet wyt was, wierdt dit Jaer tot op acht voet verwyt; en het *Luttikoudorp* met een steene Plating voorzien; en de Brug, uitloopende op de St. Annastraet, gelegt; Ook is het *Carmeliteniklooster* door oudheit vervallen zynde, afgebroken, en verkogt, neemende de *Prior* de beste Meubelen met zig naer Haerlem, doch zeker *Conventuael* van buiten 's Landts t'huis komende heeft zig met de Woon in de Kerk begeven, die wat gerepareert wierdt; doch de tyden wat veranderende, moest de Broeder zyn Huisje ruimen, en om een goedt heenkomen omzien, want dit Jaer wierden op Texel de Beelden verbrandt door de Soldaten, en veel wanordre daer omtrent gepleegt.

In

Digitized by Google

1564 In het volgende Jaer wierdt de Leet doorgeschoten tot in de Bergermeer, om daer door meer verversching, en gemakkelyker lossing van het water te hebben, en wierdt ook *die* en de *Egmonder Meer* begonnen bedykt te worden by Accoort tusschen den *Grave van Egmondt*, den *Heer van Brederoede*, en *Alkmaer*, betalende de laetsten volgens 't Accoort 600 guldens: ook zyn de steene Bruggens by de Quakel, aen 't einde van het Luttikoudorp en 't Dronkenoort gelegt: nog is geconsenteert, dat de Stadt het Landtje, gelegen agter 't Luttikoudorp, genaemt *Torenburgh*, zoude koopen.

1565 De Vischrykheit der Wateren om deze Stadt was oorzaek, dat in den Jaere 1565 alhier een nieuwe Vischmarkt wierdt gemaekt, wordende daer toe twee Huizen opgekogt en afgebroken: dat hier om heen veel Visch gevangen wierdt, blykt, alzoo daer over verscheidene geschillen gerezen zyn, zynde de Visschery van de Quakelbrugge buiten *Alkmaer* door Mr. *Jacob Pynsen* van zyn Majesteit in Erfpagt genomen, doch hy overleden zynde, wiert het zelve gekogt by Molenmeesters van Brantgen Heines Watermolens, van des Gemeene Lands wegen, van Mr. Willem Pynsen en Jacob de Jonge, Rekenmeester, uit den naem en van wegen de Weduwe en Erfgenamen van de voorsz. Mr. *Jacob Pynsen*, voor een Jaerlykse Erfpacht van twee hondert twee en twintig ponden, 2 schell. en 8 gr. van 40 grooten 't pondt. Als nu de *Graaf van Egmondt*, en de *Heer van Brederoede*, als Heer van Bergen, Watermolens hadden doen stellen, om de bovengemelde Meiren droog te maken, waer tegen zig onder anderen gekant hadden de *Procureur Generael*, de Heeren van de *Financie* en *Rekenkamer* van Hollandt en de Stadt *Alkmaer* (*a*) wierden Aelbert Cornelisz. en Matthys Reyersz., Molenmeesters van de voorschreve Molens, van de andere Molenmeesters, en uit den naem van de gemeene Ingelanden van de Landen in en aen deze Meiren gelegen, na den Hage gezonden, alwaer zy gekomen zynde, kennisse gaven van deze Zaek aen de Erfgenamen

(*a*) Uit Aenteekeningen geschreven op een Copye van 't Accoord over de Jurisdictie en 't Bedyken der Berger en Egmonder Meeren.

Digitized by Google

men van *Pynsen* voorsz. op den 9 Mei 1564 eisschende van de Erfgenamen, dat die zouden beletten de voorgenomen Uitmalinge, als door welke de Visscherye waerschynelyk te niet stont te raken, ofte immers hen bezorgen dat de Visschery in haer geheel bleeve, waertoe zy meenden door de Overgift daer van zynde, en volgens Regten gehouden te wezen. Van wegen de Erfgenamen wierdt ten zelven dage geantwoort, dat zy Erfgenamen niet verstaen konden, volgende de *Acte van Condemnatie* van den Hove van Holland, van dato 23 September 1534; de Uitspraek gedaen by den Rentmeester van Kennemerlandt, *A. Stalpaert*, en *Jan Jansz.* Bailliuw van de Nieuwburgen, in dato den 18 Juny 1538; nog de Sententie van den Hove van Holland, in dato den 17 July 1538, met het *Arrest Informatoir* van den Raedt te *Mechelen* daer op gevolgt; en de *Constitutiebrief* van Schout en Schepenen der Stede van *Alkmaer*, in dato den 6 October 1548; en de *Procuratie* by henlieder Erfgenamen gepasseert, den 4 November 1548 op *Dirk van Teilingen*; dat zy gehouden waren die Uitmalinge te beletten enz. alzoo zy deze Visscherye aen de Molenmeesters hadden overgedragen, om daer mede als hun vry eigen goedt te mogen doen, en zig verder niet verbonden hadden daer voor in te staen, dan in gevalle, dat bevonden wierdt de Visscherye met eenige Lasten of Erfpagten door Wanbetaling, als anders, te zyn bezwaert; zeggende verders, dat men dit hadt behooren te zeggen, toen de *Grave van Egmondt* onze Molenmeesters hadde doen roepen voor Commissarissen, om hun schade die zy te wagten hadden op te geeven, zynde dezelve toen nog in zyn geheel, 't welk verzuimt was, aenbiedende nogthans ten Kosten van de Eisschers te vertoonen de schaden die dezelven daar door stonden te lyden enz. Deze Zaek bleef egter sleepende, en was 1583 nog niet afgedaan; en 1609 wierdt nog Contributie by de Contribuërenden tot Brantgen Heines Watermolens betaelt. Ondertussen ging het droogmaaken van de Egmonder en Berger Meeren voort, en men trof reeds den 20 Augustus 1565 een Accoort over de Jurisdictie in die Meeren tussen den *Koning*,

Digitized by Google

den *Graaf van Egmond*, den *Heer van Brederode*, als *Heer van Bergen*, de Stadt *Alkmaer* en *Heiloo* (*a*).

Deze Stadt verkreeg den 25 October deszelven Jaers een Handvest van den *Prince van Oranje*, als *Stadthouder van Hollandt*, wegens de Verandering der Wethouderen; deze plagt oudstyts omtrent Kersmis te geschieden, doch was omtrent het Jaer 1545, wegens de onbekwaemheit der wegen, uitgestelt tot in Mei, en sedert niet dan op den 13 van dien Maendt gedaen; 't welk dat ongerief na zig sleepte, dat de Burgemeesters en de Thesaurier, die den uitgaef van de Stads Penningen hadden, en gewent waren maer eens ten einde des Jaers, met den Excysmeester af te reekenen, nu drie byzondere Rekeningen met denzelven moesten houden, dat boven dien, mits 't verstellen van de Wet dat in Mei geschiede, de noodlyke Reparatien en Edificien der Stede zeer veragtert werden, alzoo dezelven stonden tot discretie ende last van Burgemeesteren, en 't Saisoen, om zulke Reparatien te doen, aleer de Burgemeesteren in de Meimaend gestelt waren, daer toe niet dienstig was, ende de nieuwaengestelden terstont niet alles wisten, ook de Penningen niet konden krygen om hen van Materialen te voorzien, daer inne die Burgemeesteren, die te Kersmisse zouden gestelt worden, wel in tydts zouden mogen voorzien: en omdat men ten allen tyden by Winter zeer bequaemlyk in den Haeg konde komen, verzogten Burgemeesteren en Regeerders, dat de Verkiestydt weder op den ouden voet mogt werden gestelt; 't welk ook zoo veel by zyne Exellentie te weege bragt, dat hy de Wet tot aen den volgenden Kersavondt liet blyven; opdat zy dus vervolgens Jaerlyks verandert wierdt (*b*).

In dit Jaer was Rector in de Latynsche Schoole alhier Mr. *Laurens Oirschot*.

Den laetsten February wierdt de Stadt het Landtje, genaemt Hoogtoorenburg, gelegen binnen der Stede Vesten van *Alkmaer*

(*a*) Ziet dat Accoort in de Handv. van Alkm. pag. 53.
(*b*) Handv. van Alkm. pag. 55.

Digitized by Google

maer, aen de Noordzyde, ende agter het Luttikoudorp, ſtrekkende van 't Weſteinde van 't voorſchreve Toorenburg aen de Noordzyde Ooſtwaerts op, tot den middelſten Tooren, op vyf voeten na aen de Sloot, leggende by der Steden Wal, ende voort Ooſtwaerts op van den middelſten Tooren, tot het einde van Toorenburg, op zeven voeten na aen de voornoemde Sloot, met conditie dat het huisje met den boomgaert van Huibert Pieterſz. in de Kooltuin zoude blyven ſtaen, quytgeſcholden: als mede eenige Roeden Lands, die tot het maken van de nieuwe Vaert, leggende by de Houten buiten de Geeſterpoort, wierden weggedolven.

In dees tydt ſtondt een Tooren op 't Nieuwlandt.

Nog het aenſtellen van nieuwe Biſſchoppen, nog het invoeren van de Beſluiten des *Conciliums van Trenten*, nog geenerleye Vonden, aengewent tot demping van den nieuwen Godtsdienſt, waren magtig den zelven te keeren; (zynde alomme het Bloedt der Martelaren het Zaedt der Kerke:) want men zag den drift voor de Proteſtantſche Leere by den dag aengroeijen, ja in dit Jaer de eerſte openbaere Predikatie door *Jan Arendſz.* op den 14 van Hoymaend buiten Hoorn doen. 1566

Wyl deze *Jan Arendſz.* een Inboorling van onze Stad is, zullen wy van hem hier na onder de beroemde Mannen van deze plaets breeder moeten handelen; hier moeten wy enkel zoo veel van hem, als tot de geſchiedeniſſen van dezen tydt noodig is, ſpreeken. Hy was van Hantteering een *Mandemaker*, waerom hem ook die naem wel wordt toegevoegt, en hadt dit Ambagt geleert te gelyk met *Pieter Cornelisz.* by *Albert Gerritſz.*, dien men zegt van *Kooltuin* de *Proteſtantſche Leere* gehoort en ingezogen te hebben. Na *Kooltuins* vertrek ſchynen dees Baes en zyne twee Knechten de Waerheid heimelyk voortgezet te hebben, tot grooten afbreuk der *Pausgezinden* alhier, en tot geen kleine ſchade van *Egbert Huik*, een Amſterdammer, die de *Paſtorye der Alkmaerſche Kerke* van eenige *Canonniken* te Utrecht voor 500 gl. Jaerlyks gepagt of gehuurt hadt; deze ziende 't merkelyk verval zyner Inkomſten ſedert den inkomſt van *Luthers Leere* herwaerts, tragtte, doch te vergeefs, naer afſlag zyner huur-

 penningen,

penningen, weshalven hy naer den *Paus* te Rome trok, om daer troost te erlangen; 't schynt echter, dat hy daer weinig opdeedt, want by zyn wederkomst begon hy heftig te bulderen op de *Lutheranen* (*a*) met dit gevolg, dat *Jan Arendsz.* naer Kampen, en *Albert Gerritsz.* en *Pieter Cornelisz.* elders heenweeken, komende echter nu en dan, vooral *Jan Arendsz.*, naer Noordholland en byzonder naer *Alkmaer* over, om de voorheen geplante Gemeentens in stilte te bezoeken, preedikende nu en dan buiten *Alkmaer* en in verscheide plaetsen van Noordhollandt voor veele Toehoorders, en met vermaanen en leeren de Gemeente byeen houdende.

't Is mogelyk in dezen tydt geschiedt, dat onze *Jan Arendsz.* neffens *Reinier Cant* met nog een derden een gesprek over den Godtsdienst gehouden heeft ten Huize van *Clement*, Waert in 't Gulde Vlies, met Heer *Jan Hoog en Laag* Priester, Heer *Claes Pietersz.* Capellaen en Heer *Jan Lap* Proost te Haerlem, van 's morgens ten negen tot elf, en 's middags van twee tot vier uuren; doch welk gesprek de Burgemeesteren, ziende den grooten toeloop van 't volk, en bevreest voor oproer, deeden ophouden (*b*); doch wy worden in 't onzekere gelaten of dit te Haerlem of te Alkmaer zy voorgevallen, hoewel wy 't eerste kiezen.

Eer wy voortgaen, voegen wy hier met een woord by, dat bovengemelde *Elbert Huik* door zyne heftigheit de Gemeente te Leiden ook verstoorde, doch is kort daerop met zulke krankzinnigheit en vertwyffeling aen Godts genade bezogt, dat hy te Amsterdam in 't Dolhuis raekte, daer hy meer dan 25 Jaeren gelegen heeft, en 1594 zyn Leven eindigde (*c*).

Wy gaen nu weder tot *Jan Arendsz.*, dien de Amsterdamsche Protestanten tot zig geroepen hadden uit zyn verblyf te Kampen: nu begon de vrymoedigheit van de Belyders der *Euangelische Leere* toeteneemen, tot zoo verre, dat hy reeds, als wy boven zeiden, den 14 July (*d*) opentlyk buiten Hoorn pree-

(*a*) Brandt I. D. p. 316. uit L. J. Reael, yverig Protestant in dien tydt.
(*b*) Bor 2 B. p. 108. op 't Jaer 1566. (*c*) Brandt p. 216.
(*d*) Hooft Neerl. Hist. p. 89.

Digitized by Google

preedikte; en den 21 van dien zelven Maend buiten *Alkmaer* op een Koornakker voor een groote menigte van volk, wordende daegs daer aen vervangen door *Pieter Gabriël*, die op den voorgaenden dag by Overveen voor de Haerlemsche en Amsterdamsche *Protestanten* eerst opentlyk gepredikt hadt (*a*), waer in *Jan Arendsz.* hem tot verwondering van allen op dezelve plaets meesterlyk navolgde: den laetsten July predikte hy weder op den Bergermeer by *Alkmaer*, vervolgens hieldt men Predikatie in den Lynbaen buiten de Stadt, daerna in een Schuer over de Geest buiten *Alkmaer*; vervolgens heeft *Jan Arendsz.* zig meest te Amsterdam opgehouden, tot dat hy van daer naer Embden gevlugt zynde 1567, en vervolgens weer naer Amsterdam gekeert, in 't Jaer 1573 herwaerts gekomen en overleden is, als wy op dat Jaer, en in zyne Levensbeschryving zien zullen.

Op den eersten September na den middag quam de *Heer van Brederoede* met zyn Huisvrouw en twee Zusters, vergezelt van zyn Exellentie den *Prince van Orangie*, met eenige Paerden binnen *Alkmaer* (*b*), (niet tegenstaende de *Gouvernante* den 28 Maert aen de Wethouders zulks verboden hadt, bevelende aen dezelven, nog hem *Brederoede* nog zyne *Complicen* in te neemen) en is gelogeert geweest in Coelen by de Kerk, en des anderen daegs gegaen ten Huize van Juffr. *Wilhelmina van Sonnevelt*, om haer in haer Ziekbedde te bezoeken, en weder van daer buitens huis komende, wiert hem een *Request* gepresenteert van zekere persoonen, verzoekende te hebben de Minnebroeders Kerke, omme aldaer de *Gereformeerde Religie* te prediken, zoo die genaemt wort: welk *Request*, zoo sommigen zeggen, de *Heer van Brederoede* gezien hebbende, heeft hen geantwoort, dat het in zyn magt niet was zulks toeteestemmen, alzoo 't *Regalia* waren; daer na tusschen vier en vyf uuren 's namiddags vertrok de *Heer van Brederoede* met zyn Familie uit de Stadt. Zoo haest hy vertrokken was, zyn eenigen met bylen, en andere werktuigen naer de Minnebroeders Kerk gelopen, hebben die op-, en alles stukken geslagen, die Broeders dat spel vernemende vlugten

(*a*) Brandt I. D. pag. 321. 322.
(*b*) Uit de Aenteek. van J. D. Wynkooper, Verzaml. A. p. 766.

Digitized by Google

ten uit het Klooſter, de een over de muur, de ander over het water; maer de Burgemeeſteren, met den Gerechte, hebben hen des anderen daegs daer weder ingeleidt.

Burgemeeſteren omtrent dien tydt bedugt zynde, dat eenige kwaedwilligen zouden komen om Beeldſtormerye in de Parochiekerk aenterichten, hebben, met advys van den Biſſchop van Haerlem, goedgevonden, dat zy alle de Raden der Gilden by hen zouden ontbieden, en hen ordoneren de Autaren en Beelden bekwaemlyk afteneemen, en wel te bewaren, zonder die eenige ſchade of letſel te doen: maer zy hier mede beezig zynde, is 't gemeene volk (*a*) gekomen en hebben 't al aen ſtukken geſmeten, *Autdren*, *Beelden*, en al wat'er was, en het *Autaer*, ſtaende by het *Font*, is tot den gront verwoeſt, ſchreeuwende, *Het moet af!* en zy hebben uit de Altaren genomen, dat genaemt wierdt *Reliquiæ Sanctorum*, ofte Overblyfſels der Heiligen, en ter zelver tydt is in de Kerk door ſchrik doodt gebleven een Vrouw, genaemt *Guurt Jacobs*, out tuſſchen de 60 en 70 Jaeren.

Veele Byzonderheden van dezen tydt, betrekkelyk in 't gemeen tot de Onluſten in ons Landt, en byzonder tot de Beeldſtormerye, zyn ons ter goeder uure in 't klaar daglicht geſtelt, door den Heere *Jacob Marcus*, by 't uitgeven der Sententien en Indagingen van den *Hertog van Alba* en zynen *Bloedraedt* en verſcheide Steden van Nederland tegen de Ingezetenen gevelt, in welken wy vinden (*b*) dat Dirk Maertenſſe van Schagen, doch te *Alkmaer* woonachtig, een der Aenvoerders tot de Beeldeſtormery in deze Stadt geweeſt is, dat hy de Beelden en Ornamenten in de Minnebroers Kerk verbrak, naderhant in 't Kleefſche Volk wierf, en vervolgens in Schoorel, Groet, Schagen, Winkel, Hoogtwoude, Woggenum, Zwaeg, en Weſterblokker de Geeſtlyken en Boeren quelde, waerom hy den 13 November 1568 by Vonniſſe van den Hove in 's Hage is gevierendeelt.

Dat

(*a*) Heer *Omnes* zegt J. D. Wynkooper, dien wy hier woordelyk volgen.
(*b*) Pag. 335 tot 340.

Dat in 't Jaer 1566 om de Beeldstormerye te Hoorn en in de meeste Plaetsen van Holland de Kerken niet alleen bewaert, maer ook geslooten zyn geweest, geduurende den tydt van agt en twintig weeken, tot dat zy door last van 't Hof weer geopent zyn, berigt ons de Heer *Velius* (*a*).

Die den juisten dag van den Beeldenstorm in Yperen, Antwerpen, Middelburg, Delft, Leiden, Amsterdam, 's Hertogenbosch, Utrecht, Hasselt, en meerder Plaetsen zien wil, verwyzen wy tot een oud Rym, 't geen ons de Heer *J. Lydius* in zyn *Verhoogt Nederlandt* bewaert heeft (*b*). Wy zouden te verre van *Alkmaer* afwyken, zoo wy ons breedvoerig hier mede wilde ophouden: vol zyn onze Nederlandsche Historien van dit vreeslyk Oproer, eerst van 't geringste Grauw begonnen, meer gewapent om te breeken dan om te vegten, en dat zyn moed eerst aen Kruissen en Beelden langs de wegen ten platten Lande koelde; doch van daer tot de Dorpen, en eindelyk tot de Steden indrong, daer alle Beelden, konstige Schilderyen, Sacramentshuizen, Autaers en al het verder Cieraet verworpen, verscheurt, vernielt wierden, ja de Boekeryen, de graven, en die'er in lagen, en hunne Grafschriften wierden niet verschoont op eenige Plaetsen, men hoorde eer dat het was geschiedt, dan wie het gedaen hadt, en in drie dagen waren 'er meer dan vier hondert Kerken geplondert. Aertig was het zeggen van *Viglius* tegen eenige Wethouders, die de Beelden hadden weggenomen, eer 't Volk die vergruisde, en roemden als zig wel gequeeten te hebben, doch van hem ten antwoord kregen, dat zy met verstand geholt hadden (*c*).

Deze Moetwilligheden waren wel gevolgen der dwingelandye, doch ook Pektoortsen tot verbittering en vollen vlam van zwaerder gevolgen, wyl de zwoegende Gemeente staeg nauwe en nauwer wiert bepaelt, niettegenstaende *Henricus van Brederode* en *Lodewyk van Nassauw*, verzelt met 200 Edelen, een Verzoek-

(*a*) Beschr. van Hoorn op 't Jaer 1566. p. 163 derde Druk. (*b*) P. 235-240.
(*c*) Brandt Reform. I. D. p. 341. En die meer begeert, zie Bor, Oorspr. der Nederl. Oorl. p. 83. Van Meteren p. 41. J. le Clerc, Gesch. der Nederl. I. D. p. 14.

Verzoekschrift tot matiging der Gewetensdwang aen den *Gouvernante* binnen *Brussel* op den 5 April hadden aengeboden, maer de *Gouvernante* zogt hen met uitstel, en 's Konings order, en overkomst te paijen; doch wederzydtsche Geweldenaryen namen handt over handt toe.

De Veldtpredikatien namen zoo zeer aen, dat de *Gouvernante* de *Plakkaten* daer tegen vernieuwde; nogthans zag men binnen weinig dagen omtrent 15000 Menschen in een Veldtpreeke vergadert, welken binnen Antwerpen drongen, en veel rumoers veroorzaekten, doch door den *Prins van Orangien* gestilt wierden.

De *Prins* en andere *Edelen*, verstaende hoe de Koning voor hadt overtekomen, namentlyk, met het Zwaert in de handt, en eene bitteren wrok in het harte, vergaderden op den 3 van Wynmaendt binnen (*a*) Dendermonde, alwaer overwogen wiert, of men den Koning van zyne Landen zoude uitsluiten, het geen openbare Wederspannigheit was, dan het Vaderlandt ruimen, en alles aen den Overwinnaer agter laten; want genade te hoopen hadt geen plaets; doch daer wiert niets beslooten, als in het (*b*) stillen der ontsteltenissen voorttegaen, en een volkomen gehoorzaemheit te toonen: waerom ook in deze Stadt beslooten wiert om goede Wagten te houden, zoo met de Schuttery als gemeene Buuren: ook wierden Heeren benoemt om naer Hoorn, Enkhuizen en Medenblik te gaen, om voortedragen, of men ook Wagten op de Zeedyken en tot Kolhorn zoude stellen, om alle Oproer voortekomen; ook wiert een Keur gemaekt tegens alle injurien en 't naroepen; ook wierden 30 Persoonen aengestelt tot het bewaren der Kerke. (*c*)

1567 Burgemeesteren schreven het volgende Jaer aen de *Gouvernante*, dat zy de heimelyke bevelen tot het straffen der geenen, die zig aen de Troubelen handtdadig zouden vinden, naer Rechten niet konden uitvoeren, daer zy by geschrift, om het vlugten van veelen te beletten, hadt doen afkundigen, dat zyn Kon. Maj. als een goedertieren en genadig Prince in den Lande zoude komen, hen dies eenigsints bekommerende, als

direct

(*a*) Strada pag. 339. (*b*) Brandt H. d. Ref. 389. (*c*) Ziet p. 152. boven aen.

Digitized by Google

direct met haer belofte ſtrydig zynde ; doch zy ſchreef dat zulks zonder genaden moeſt uitgevoert worden ; en zoo was deze genadige uitbieding alleen een middel om de onnoozelen in 't Land te houden, en te zekerder te ſtraffen: ook wilde zy *Gouvernante* dat de Ketters niet anders als hunne Predicatien, ende geen andere Godtsdienſt-plegtigheden oeffenen zouden, doch deze ſtrengheit ſtrekte naer voorzegginge van den Grave van *Egmondt* voor een Trompet om de te ſamen geſpannen menigte in 't Harnas te brengen, en dus gewelt met gewelt te keer te gaen. De Edelen beraedſlaegden nader, en ſchreeven weder aen de *Gouvernante* om meerder vryheit voor den nieuwen Godtsdienſt, doch zulx wiert met een ſtraf antwoord ontzegt; waer door zy zig haeſtig wapenden, waer onder *Brederode* een der eerſten was, ook vielen verſcheidene Steeden in Braband en elders van den Koning af, als mede Amſterdam, en Valencyn, dat door *Norkarmes* ſtreng wiert belegert, in den ban gedaen, en haere goederen verbeurt verklaert, ſchoon de Geuzen het vergeefs tragten te ontzetten: ondertuſſchen poogde de *Gouvernante* alle Overheden tot een Eedt te dwingen, van den Koning altydt getrouw te zullen dienen tegen zyne Vyanden, doch *Brederode*, *Hoorn*, *Hoogſtraten en Oranje* weigerden zulx, en *Oranje* week den 11 April met zyn Huisgezin naer Duislandt, het geen den moet van veele Edelen en der Gereformeerden deed vervallen, zulk eene ſchik verwekte het gerucht van 's Konings en *Alva's* overkomſt, ja zegt *Strada* (*a*) meer als 100000 vlugten ten Landen uit, uit wanhoop van vergiffenis; *Maesſtrigt*, *'s Hertogenboſch*, en *Antwerpen* kozen weder de zyde des Konings, de zaemgeſpannen in Hollandt wierden verſtrooit, en *Brederode* vlugte uit Amſterdam, en twee Broeders van *Batenburg* wierden gevangen, waer op zulke algemeene verſlagentheit ontſtont, dat niet een Stadt gevonden wiert, welke de Predikanten niet de Stadt uitjaegde, en zig aen 's Konings goedertierenheit overgaf. *Alva's* komſt ontſtak weder het vuur, dat nauwlyx gebluſt was, zoo door 't verradelyk gevangen neemen van de *Graven van Egmondt* en *Hoorn*, als 't indagen van den *Prince van Oran-*

T *gie*,

(*a*) Strada pag. 426.

Digitized by Google

je, en anderen, die niet verschynende verwezen wierden, wegens geschondene hoogheit; gelyk ook door den Bloedraedt veroordeelt wierden die geenen, die ter Predicatie hadden geweest of deel aen de Beeldstormery hadden gehadt, dus te gelyk de hoofden aentastende, ende het gemeen tergende; en hier wiert de Mei-ommegang, om de beroertenis uitgestelt zynde, op den 10 Mei plegtiglyk met Sacrament en Schel langsstraet gedaen, en de Stadt geordoneert de kosten te dragen, welken by het oproer aen de Kerk en Convent der Minnebroeders waren veroorzaekt, en het gebroken te hermaken; ook wiert goedgevonden, om van het Brouwhuis van de Witte Bagynen een Pesthuis te maken.

In dit Jaer wiert de Abdy van Egmondt zeer berooft (*a*) door de Knegten van de Heer van *Brederode*, die zelf in Amsterdam gevlugt zynde, aldaer voor zyn volk geen Herberg konde krygen, die dan over Sparendam naer Egmondt, en verders door Noordhollandt zig naer Medenblik begaven; na dat zy van den Pastoor van Oudorp zyn Geldt en beste Tabbaert en 't geen hun verder aenstondt hadden weggenomen, zy plonderden ook de Kerk van Oterleek, als mede twee Kloosters by Hoorn, doch op den 24 Mai quam den Grave van Meegen om de Kerkplonderaers te vangen; op de Koulster by Heiloo, zonden de Burgermeesters Gedeputeerden tot hem, om hem in de Stadt te noodigen, doch zulx hem niet gelegen koomende, verzagen zy hem van Wyn en Bier, en hy vertrok voorby *Alkmaer* naer *Medenblik*, alwaer hy eenige liet executeeren, en anderen met Schepen nazetten, die hy gekregen hebbende te Brussel met den Zwaerde liet regten.

Op den 24 Mai deed ook de *Gouvernante* te Antwerpen een streng Placaat aenslaen tegens de zoogenaemde Ketters, 't welk overal het vlugten vermeerderde, en de *Graef van Bossu* wiert den 7 July tot Gouverneur over Hollandt in plaetse van den Prince van Oranje, die afweezend was, aengestelt door de *Gouvernante*: op den 13 Juny daer na heeft hy gemaekt zekere In-

(*a*) Van Loon, Neêrl. Hist. Penn. I. D. pag. 97. zegt ook *verwoest* en haalt van Meteren pag. 50 aan, doch die zegt alleen *berooft*.

Instructien voor alle Hooven en Regteren van Nederlandt, belangende hoe men voor eerst, en by provizie zoude procedeeren naer gelegentheit der zaeken tegen de geenen, die onder 't dekſel van Religie Nieuwigheden of Oproer hadden gepleegt of gemaekt, welke instructie behelsden. 1. Dat de Officiers, elk in hunne plaets zouden zoeken na de hoofdt-veroorzaekers van 't geschiede, neemende daer toe des noodts de Overheit te hulp. 2. Dat de Officiers zouden vangen en met de doodt straffen, al die schuldig waren aen eenige nieuwigheit ter zake van den Godtsdienst. 3. Als mede die predikten. 4. Of hunne Huizen of Hoven daer toe leenden. 5. Of Predikanten herbergden of verborgen, met de doodt en verbeurtmaking hunner Goederen. 6. Die hen in eenige verboode vergadering lieten vinden na gelegentheit der zaeken. 7. Elk zoude voor de zynen moeten verantwoorden, de Vaders voor hunne Kinderen, de Meesters voor hunne Leerlingen, enz. 8. en 9. Is in het voorige begrepen. 10. Men zoude niemant tot de Overigheit mogen verkiezen als Catholyke Persoonen: hier op zogten de Regenten zoo door list als gewelt het vermogen der Gereformeerden te stuiten, dat hen wel gelukte, alzoo de Hoofden gevlugt zynde de minderen zig stil hielden, hier op bevlytigden zy zig om alles weder in goeden schik te brengen, en tegens nieuwe beroertens te voorzien: zy bezetten de voornaemste Steeden met Krygsvolk, belasten de gebrokene Kerken, Beelden, en Altaren te herstellen, en dat alle Gildens zouden overgeven Inventaris van de *Ornamenten*, Goederen en inkomsten van hunne Gilden: ook zond *Bossu* Commissarissen in de voornaemste Steeden, om wegens de geschiede beroertens hem te doen onderregten of kennis te neemen; deeden de Burgeren hun Geweer overgeeven behalven 't Zydgeweer, zonder dat men'er zig ergens tegens stelde; de Koning belastte niet alleen tegens de Graven, Edelluiden en andere te procederen, maer zelf, dat alle Steden (hebbende hy de Sterktens met Krysvolk voorzien) zouden opgeven een Lyste wegens haere goede voorzorge ter zuivering van haar zelven: dit deed op nieuws eenigen vlugten, doch de Hertoch van Kleef wilde de gevlugte Neder-

landers die niet langer in zyn Gebiet dulden, doch hy wiert weder overreedt. By nagt wierden echter enkelde reizen Predikatien van de verborge Protestanten gehouden uit vreeze van aengeklaegt te worden by den *Raedt van Beroerten* tot groot misnoegen van veelen ingestelt, welke met recht de *Bloedtraedt* in 't gevolg genoemt wiert, want, zegt den Drossert P. C. Hooft (*a*) de Galgen hingen gerist, de Raden, de Staken, de Boomen aen de Wegen stonden overladen met Lyken gewurgt, onthalst, verbrandt, elke dag hadt zyn deerlykheit, en 't bassen der Bloedklokken, dat met de doodt van Namaeg den eenen Zwager of Vriendt den anderen in het harte klonk, enz.

Om deze wreedheden een weinig te verzetten, zullen wy een Orgineel Affschrift, vertoonende de zeldtzaemheit der Rechtspleging in dien tyd hier tusschen voegen.

Wy Elias Rens, Schout tot Oudorp, Cornelis Dirkz., Arejaen Ronges, Garbrand Janz., Jan Reijers, en Claas Janz., Oirkonden en kennen dat voor ons gecomen is op den 16 July Anno 1567. in gespannen Vierschaer, aldaer wy Schepenen met Elias Rens, onzen Schout in rechte saten om een ygelyk recht te doen, en Justitie te administreeren, Pieter Jansz. Gorter poorter tot Alkmaer, ende heeft beklaegt Mieus Claasz., wonende tot Oudorp in de oude Vuyk voor de somma van vyftien gulden en vyftien stuivers als reste van sekere penningen, spruitende van Custinge, ende noch de somma van hondert vier en tsestig gulden, als reste van sekere penningen, daar Pieter Jansz. syn Huis mede belast is, 't welk Mieus Claasz. belooft heeft te vryen met verlope Renten van dien, na voorgaende Vonnisse ende Condemnatie van dato xij Maert 1567, ende alzoo daer geen betalinge van en gekreeg, zoo heeft Pieter Jansz. met zyn Taelman gedongen dat onse Schout schuldig was op te staen ende mede te gaan met syn Schepenen voor 't Huys met syn Erve van den voorn: Mieus Claasz., staende ende leggende binnen de banne van Oudorp, en helpen hem aan gelt of maeksel, na Coustume van den Lande, 't welk wy Schepenen alsoo gewesen hebben.

Ende

(*a*) Hooft, Neêrl. Geschiedenissen.

Digitized by Google

Ende comende voor 't voorsz: Huis met syn Erve, zoo heeft die voorsz. Pieter Jansz. met zyn Taelman gedongen, alzoo hy noch geen gelt kreeg, dat die Schout schuldig was het voorsz: Huys met syn Erve op te veylen, ten meeste oirbaer ende ten minste schaeden, 't welk wy alzoo gewesen hebben.

Voorts heeft hy noch gedongen dat hy om 't voorsz. Huys met syn Erve, zoo wel mocht bieden als een ander, 't welk wy Schepenen alzoo gewesen hebben.

Noch heeft hy voorts gedongen dat niemant voor 't voorsz: Huys en Erve schuldig was te bieden dan met gereet gelt te betalen binnen Sonneschyn, 't welk by ons alzoo gewesen worden; zoo heeft die voorn: Pieter Jansz. daer voor gebooden syn voorsz: agterwesen met de kosten daarom gedaen ende onze Schout heeftet voorsz. Huys met zyn Erve opgeveylt, eenmael, tweemael, driemael over recht of imandt beeter was, en alzoo daar niemandt meer voor boodt dan de voorsz. Pieter Jansz., zoo heeft onzen Schout den voorsz: Pieter Jansz. daer van een vreyen opslagh gegeven met de handt ende mondt, 't welk wy Schepenen voornoemt van waerde gewesen hebben.

Ende voort heeft hy gedongen dat die Schout schuldigh was den voorn. Mieus Claasz. daar uyt te bannen en den voorn: Pieter Jansz. daer inne, 't welk alzoo gewesen worde. Zoo heeft die Schout voorsz: Mieus daer uyt gebannen, en de voorn: Pieter Jansz. daar binne eenwerf, anderwerf, derdewerf, vierdewerf overrecht, ende heeft een Vonnis bestelt, of hy den eenen daer rechtelyk in gebannen hadde, en den ander rechtelyk daer uyt, 't welk alzoo gewesen worden.

Voorts heeft hy gedongen, dat die Schout schuldig was een Gebodt te laten gaen op de hoogste boeten, dat niemandt het voorsz: Huys met syn Erve mogte aenvaerden, verkopen noch versetten, 't welk alzoo gewesen werden.

Voorts heeft hy gedongen, dat hy het Huys met zyne Erve mocht verkopen, verzetten ende aliëneeren, gelyk zyn eygen selfs Goederen, 't welk alzoo gewesen worde.

Voorts dingde deselven Pieter Jansz. met zyn Taelman, dat hy schuldig was te hebben van dese Rechtvorderinge Schepenen vonnisse met de gedane costen, 't welk alsoo gewesen worde.

In kennisse der waerheit, zoo hebben wy Schepenen voorn: onsen

Schout voorsz: gebeeden om dese voor ons te willen bezegelen, 't welk ik Schout voorsz: gaerne heb willen doen door beede van myne Schepenen voorn: ende hebbe myn Zegel hier beneden aengehangen, Anno 1567. den 24 Augustus.

Zoo ziet men tien Vonnissen op eenen dach over eene zaek.

Na gezegt te hebben, dat in dit Jaar 1567. de Zwynmeer
1568 bedykt is, treeden wy met het volgende Jaar, van dezen Boeren Rechtbank tot die der Inquisitie of Bloedraad (*a*) over, alwaer wy eenen *Vargas*, meer Tyger dan mensch om zyn bloedtdorstige wreedheit, aen het hooft geplaetst zien, en buiten wien de Koning niets dorst of wilde uitvoeren, en hy *Vargas* was ook oorzaek, door dien hy aldus zyn onlesbare gierigheit konde mesten, dat niemandt, die voor een gegoet man geboekt was, veilig woonde (*b*), beveelen van 's Weerelds aenbegin ongehoort, en waer by de Heidensche dwinglandye niet dan spel te agten is, alzoo de bloedstortinge van dien tydt, als spruitende uit afgunst toorn en yver van staet, meest op de magtigsten aenquam, zonder onderscheit te maken, of 't die van 't Joods of Christen geloof trof, daer hier de doemenis over groot, over kleen, Man, Wyf, mondig en onmondig ging, zonder eenig soort van gezindtheit te sparen. Ja het reppen van 's Lands voorrechten en vryheeden was een doemniswaerde daedt, en gegeeve quydscheldinge van de Gouvernánt voortespreeken een gruwelstuk; en één woord was genoeg om welmeenenden van hunne Goederen te berooven.

Nu rees een harde, en tot in den Maendt April aenhoudende vorst, het voeder tot een hoogen prys doende steigeren.

De Prins van Oranje thans buiten 's Lands omzwervende wierd door de zwoegende Gemeente bedektelyk aengezogt, waerom hy met een sierlyke Redenvoering hulp by de Duitsche Vor-

(*a*) Onder de Bloedraden waren ook Hierom. Onfignano, Antonio del Rio en N. Beda, onder welken de Heer Reinier vander Duyn (van wien op 't Jaar 1570 zal gesprooken worden) in Salamanca gestudeert had, Ziet Luiscius Woordboek in Duyn. of IV. Deel pag. 231. a.

(*b*) Hooft, Nederl. Hist. I. Deel V. Boek 170.

Digitized by Google

Vorsten zogt (*a*), zynde hy zelfs reeds ingedaegt (*b*), en zyn Zoon tegens alle Wet van *Leuvens* hooge School gehaelt en naer Spangien gezonden; deze ongehoorde handelingen bewoogen eenige duitsche Vorsten t'zyner, en 's Landts hulpe, doch hy ende zyn Broeder *Lodewyk van Nassauw* vorderden weinig, en verstonden tot hun leedwezen het ombrengen der *Graven van Egmondt en Hoorn*, en van veele voorname Edelen, gaende het moorden en verbeurt verklaeren, hoe langs hoe gruwzamer, welke verwoetheit van *Alva* door *Paus Pius de V.* vry veel wiert aengezet, door dien hy hem als een goedt Voorvegter van het Pausdom met een Cardinaelshoet en Zwaert beschonk.

Gelyk de Koning over de verbeurt verklaarde Goederen der omgebragten of gevlugten verscheide Ontfangers aanstelde, zoo heeft hy ook Jarich van Tjepma, Rentmeester zyner Vroonlanden buiten *Alkmaar*, enz. daar toe gelast over de Steeden Haarlem, Beverwyk, Alkmaar, Schagen, Medenblik, Enkhuizen en Hoorn en de Dorpen in Noordholland, doch de Goederen van den gevlugten Heere van *Brederode*, gelegen in 't zelve Quartier, zouden blyven aan den Rentmeester van Kennemerland en Westfriesland. De Borg voor deezen Jarich van Tjepma was Jacob Muys, en hy zelf deedt den Eedt den 19 Mey 1568. tot zyne nieuwe Commissie (*c*).

Den laesten Augustus werden de uit *Alkmaer* gevlugte, en uit naem van de Hertog van *Alva* ingedaegden, om hun wegens hunne vlugt, verschuilinge of afwezendtheit, ter oorzaek van het gepasseerde in de beroertens te verantwoorden, met een Confiscatie van Goederen ten Landen uitgebannen deze navolgende Persoonen (*d*), Pieter Cornelisz. alias grooten Philip (*e*). Sybrand de

(*a*) Bor, Nederl. Oorl. 1 st. 222.

(*b*) En den 28 Mey 1568. reeds gebannen. Ziet Albas Vonnisse van J. Marcus uitgegeeven pag. 70-72.

(*c*) J. Marcus, Vonnissen van Alba. p. 21.

(*d*) J. Marcus, Vonnisse van Alba. pag. 118.

(*e*) Dus staat'er in Albaas Sententieboek op de zoo evengenoemde plaatse als mede in het oorspronkelyke te *Alcmaar*, hoewel 't zeekerlyk zal moeten zyn, Philip Cornelisse, wyl volgt, alias grooten Philip; ziet de verbeeteringen agter Albaas Sententien. En is deeze Philip Cornelisse waarschynlyk dezelve, die den 6 Sept. 1573. neffens Jan van Foreest den Burgemeesteren wierdt toegevoegdt, als dan zal gezegt worden.

de Barbier, Mr. Arnout Rozenberg, *Drost* van de Stadt en Landen van Vianen, Hein Soene, Cornelis Pietersz. Coning, Adriaen Hendriksz., Cornelis Valkoog Kleermaker, Mr. Laurens de Lant, Mr. Thomas Kleermaker, Jan Pietersz. Lapsaje, Willem Jansz. de Steenhouwer, Nicolaes Jacobs Timmerman, Jan Franse Born Loofwerker, Pol Adriaenz., Nicolaes Hendriksz. de Vriesewever, Nicolaes Adriaens Rysbrant, Ysbrand Cornelisz. van Schoorl, Willem Mostert (*a*), Adriaen Doedes (*b*), Mr. Nanning van Foreest (*c*), Dirk en Jan van Foreest, Mr. Willem Franse Doctor in de Medicynen, Willem van Trier, Bruin Gerrisz., Johan de Boer, Mr. Gysbert Cornelisz. Schilder, Willem Lambrecht Boekhandelaer, Colyn Anthonisz., Cornelisz. Jansz. van Nieuwburg, Simon van Schoorl Schryfmeester der Stadt Haerlem, Dirk Maertensz. van Schagen (*d*). En van Schoorl en Kamp, Adriaen Cornelisz. alias Roodhooft, Ridder Thomasz., Johan Huik, Adriaen Jacobsz., en Frederik Bartholomeusz.; zynde een Jan van Campen met nog een door 't sluiten van de Poorten reeds gevangen.

Ik vinde van dit Jaer verscheide quydscheldingen van Huyzen en Erven by de Quakelbrug buiten de Vrieschepoort tot het maken van een Stadts Singel. Ook wiert goedt gevonden twe Valbruggen te maken, als een aen de Vrieschepoort, en een aen de Geestpoort. En wierden twe Trompetters aengestelt om alle halfuuren op den Tooren te blazen.

Den 12 July wert geresolveert by advys van 't Mannegasthuis, en Burgemeesteren een Secretaris aentestellen voor de tyd van een Jaer. En heeft Claes Harks als Burgemeester door last van den Hove van Hollandt het Schout Ambagt aenvaert, ter presentie van alle de Schepenen op één na.

Om

(*a*) Die zelve waarschynlyk van wien wy naderhand geduurende, het Spaansch Beleg zullen te spreeken hebben.

(*b*) Deeze Adriaen Doedesz. naar allen schyn de Vader der Metiussen van welken hier na onder Alkmaers beroemde Mannen.

(*c*) Ten tyde van 't Beleg Pensionaris van de Stad en Beschryver der Belegering; van dezen en de volgende Foreesten ook hier na.

(*d*) Ziet van Dirk Maartensz. hier voor op 't Jaar 1566.

Digitized by Google

Om alles goedt Roomsch in deeze Stadt te houden, verzogten 1569
Burgemeesteren en Regeerders der Stadt aen Nicolaes, Bisschop van Haerlem, om een goedt en bequaem Pastoor, belovende de Stadt aen denzelven booven het ordinair inkoomen der Pastorie de somme van tweehondert gulden (*a*) Jaerlyx, de eene hondert gulden nochthans te ligten van de vyf rykste Autaren binnen de Parochiekerke; het geen hun by Octroy (*b*) wiert toegestaen den 3 Maert 1569. mits dat zy tot verzeekering, den Pastoor zoude passeeren Brieven onder 't Stadts Zegel in debita forma.

Op dezenzelven dag verleende dezelve Bisschop nog een Octroi wegens het vergroten der Wage, of liever om het Gasthuis, staende aen 't heilig Geesthuis, en een ongewyde plaets zynde, geheel en al tot de *Waeg* te gebruiken, en dus de *Waeg* tot profyt van den Koning te vergrooten: mits de Meubelen, en inkomsten, tot het Elizabeths Gasthuis zouden overgebragt worden, en dat de Regenten van het Elisabeths Gasthuis by hun huis, nog een huis zouden koopen, tot geryf der Vreemdelingen (*c*), alzoo dit Gasthuis aen de Waeg of Heiliggeesthuis alleen diende om de arme Reizigers drie dagen en drie nagten zonder kost te herbergen.

Den 14 Mey 1569. wierden 16 Persoonen uit Dorpen van Noordholland voortvlugtig, met verbeurtenisse hunner Goederen voor eeuwig ten Lande uitgebannen, volgens Vonnisse van *Alba*, onder welken ook gemeldt wordt Johan Cornelisz., Klerk der Steede *Alkmaar*, en wordt hun te last gelegt, dat zy getragt hebben eenige Hollandsche Steden te overrompelen, byzonderlyk Hoorn en Alkmaer, en voet te krygen voor den Prince van Oranje (*d*).

Op den 3 Augusti deszelven Jaers wiert (*e*) een Accoort getroffen tusschen den Heer *Boekholt*, en de Stadt *Alkmaer*,

 van

(*a*) Ziet hier na op den 5 Sept 1573. (*b*) Handv. van Alkm. 55.
(*c*) Gezegde Octroi is te zien Handv. van Alkm. pag. 56.
(*d*) Ziet Albaas Sententieboek van den Heer J. Marcus pag. 185 187.
(*e*) Handv. van Alkm. pag. 56.

van wegen de Zypervaart. Volgens Octroy in Maert 1552. van den *Keyzer Karel* verkregen, wierdt de Zype nog in dat zelve Jaar bedykt; zynde gemelde Heer Boekhold, Heer van *Groenenbroek*, *Berringhen* en *Wagtendonk* een der voornaamste Bedykers. Het verdrag tusschen hem en Burgemeesters van *Alkmaer* is vervolgens by den Balljuw, Scheepenen, en Heemraden van de Zype bezegelt geworden, en van deezen voornaamen inhoud:

Dat die van *Alkmaer* zouden verdiepen en regtmaken de Scheepsvaert buiten de Slykerdyk, van het Verlaet af, tot in de diepte van Wieringen, alzoo die toen begonnen was, en daer van de onkosten altemael verschieten, mits dat zy de eene helft van die verschotene onkosten zoude korten van de 1200 gulden, die zy nog uitleggen moesten, om de groote Sloot van Crabbedam af tot den Slykerdyk toe te helpen verdiepen en repareeren, van welke 1200 gulden den Heer van Boekholt zig voldaen hielt, en waertegen hy de Heeren van *Alkmaer* vryheit geeft van alle lasten van Sluysgeldt, en van alle andere lasten, hoe die genoemt mogten worden, op alle de Schepen en Schuyten, die door de zelve Sloot en Verlaet, door de Landen van de Zype, van of tot *Alkmaer* laden ofte ontladen zouden. Hy zoude ook deze Sloot in behoorlyke diepte van vier voeten, of zoo veele van nooden was, doen onderhouden, en om de Landen te beeter voor het inkomen van Zoutwater te behoeden, een Pomp of ander Werktuig om te schutten met het binnenwater doen maken. Genoemde vryheit zoude wezen onherroepelyk, erffelyk en eeuwiglyk geduurende; hy zoude ook by den Keyzer beneerstigen, de bevestiging van dit alles, en, zoo men zulx niet kon verkrygen, dat hy evenwel gehouden zoude zyn dezelve vryheit den tydt van tien Jaeren te onderhouden. Ja indien daerna by het Hof anders wierd geordonneert, dat evenwel die voornoemde vryheit zoo lange zoude duuren, tot de Heeren van *Alkmaer* van alle de vooriz. verschooten Penningen met de Rente zes van elken hondert wel betaelt zouden zyn.

In

In dit Jaer is by den Vroedschap besloten de Sloot, komende uit in het Dronkenoort, te dempen tot behoef van een straet thans de St. Jacobstraet genaemt, 't welk in 't volgende Jaar 1572. volbragt wierdt, als wy dan zien zullen. Ook wierdt vastgestelt de Erven van het slot Torenburg te verkopen om betimmert te worden.

Nog wiert goedgevonden het maken van een *Vleeshal*, doch waer die geweest zy is gantsch onzeker, en 't schynt ons toe, dat het werk geen voortgang hadt, nadien men in de Steeden van Westvrieslandt en het Noorderquartier geen *Vleeshallen* heeft, maer 't Vleesch by de Slagers uit hunne Huisen verkogt wordt. Ook is besloten dat de Stadt de Officieren Jaerlyx zoude uitkeeren tot behoef van een Substituit 36 gulden, mits de Substituit volgens zyn presentatie mede zoude uitkeeren Jaerlyx 48 gulden, onder beding dat de Schout geen Substituit zoude mogen kiezen, dan by goedvinden van Burgemeesteren, Schepenen en Vroedschappen, des de Substituit op gemeene Regtdagen niet zal komen in *Communicatie* van Burgemeesteren en Schepenen.

Alva in gezag gesterkt door het het uitwyken van veele voorname en vervolgens ingedaegde Vaderlanders, wilde zyne dwingelandye duurzaem maken door het heffen van den honderdsten Penning van ieders Goederen voor eenmael. Voorts tot last der Verkopers den tienden Penning van de roerende Goederen, zoo dikwils dezelven verkogt wierden. De Staten weigerden dit wel als strekkende strekken om alle Neeringe te verdryven, maer te vergeefs; zoo dat hy besloot de dwarsdryvende Kooplieden in hun Winkels te doen ophangen, waertoe het Krygsvolk alrede last hadde: doch de tyding van het overgaen van den Briel 1572. belette den uitvoer. Om den strik des gewetensdwang bet te doen knellen, deed hy afkondigen, als het Misbroodt of de heilige Oly ter betiging der kranken voor straet gedragen wiert, op ieders gebiet te knielen, en de onderbiedigen te straffen. Ook deed hy eenige Kasteelen bouwen, en voerden verscheide nieuwe Bisschoppen in. Dit mishaagden de Regeering zeer, als mede verscheide Abten, die

wel voorzagen, dat hunne inkomsten hier door merkelyk verminder zouden worden. Ook deedt hy verkondigen het Concilie van Trenten, en al wie daer tegen sprak wierd voor Oncatholyk gehouden; en zondt brieven aen de meeste Steeden, dat zy hunne privilegien en voorregten aen den Raedt van Troebelen zouden overhandigen. Doch Leiden en andere Steden zetten zig hier tegen. Het Vonnissen der aangehaelden ging zoo rukeloos, dat een verweezen bevonden zynde onschuldig te hebben geweest, *Vargas* daar opantwoordde, dat het 's mans ziele tot baete strekte onnoozel gestorven te zyn.

Deeze en diergelyke ongehoorde handelinge verbitterde de gemoederen hoe langs hoe meer, en zette den Prins van Oranje aen tot redding, hy deed eenige bestelling te water maken, en Engelandt diende aen hun tot Zamelplaets, van waer zy in Zee gesteeken veel buits maekten, en onder de naem van *Watergeuzen* bragten zy een roep over het gantsche Landt, doch de winst deedt ook de Schiepen der Vrienden niet ontsien, dat den Prins zeer mishaegde, die gestaêg heen en weder reisde, en in alle hoeken des Landts zyne vertroude aenbrengers hadt, door welken hy van de Vlugtelingen Weekelykse en Maendelykse insaameling van penningen liet doen; waer in Jan Arentsz. Predikant van *Alkmaer* veel hielp; zynde zyn Exelentie te over bekent, dat hy zonder geldt niets vorderen kon, als zynde dit de levendigmakende Geest van alle Weereldsche ondernemingen.

1570 Onder het tommelen en dwersdryven van 't menschelyk geslagt, vermengde zig nog de plaege des Hemels, door een yzelyke watersnood, onder de naem van alderheiligen vloet bekent, onder andere byna onherstelbare rampen sloopte zy tot drie plaetsen het Hondtsbosch by Petten, leggende 32050 treeden N. N. W. van Alkmaer; toen een bolwerk van eike palen met metale blokken geheit, met yzers geankert, en met zware Keisteenen geballast; hier door dreven veel Huyzen op de Zype weg en verdronk veel volk. Deze overstrooming, als mede de strenge vorst verydelde 's Princen oogmerk om Hoorn, en Enkhuyzen te bemagtigen, in zoo verre dat zulx tot later tyd verschoven wierdt.

Den

Digitized by Google

Den 26 October verkreeg *Alkmaer* een Handvest (*a*) van Koning *Philippus de II.* waer by haer vergunt word (ter vergoeding van de groote en excessive kosten in het voorgaende Jaer gemaekt door het verdiepen hunner Wateren en Vaerten, als ook in voorleede tyden door het vergroten der Week- en Zuivelmarkt, waertoe verscheide Huizen hadden ingekogt en gedemoljeert, ook in plaets van de oude Waeg een nieuwe getimmert, waertoe de Koning hen eens zes hondert guldens en Jaerlyks 12 gulden tot reparatie van die had toegestaen, en wyl reeds van den Bisschop van Haerlem toestand bekomen hadden, om 't Vrouwe Gasthuys, zynde een ongewyde plaets, respondeerende aen de Waeg te demolieeren, mits het zelve met al zyn inkomsten en profyten overtebrengen aen het Elisabeths Gasthuys, waer toe dan nog wel 5000 guldens aen Huyzen en Erven waeren te besteden) de pagt van dezelve Waeg voor den tyd van 18 agtereenvolgende Jaeren te beginnen den 6 July 1572. voor de somma van 1000 gl. 's Jaers, te betalen in handen van de Rentmeester van Kennemerlandt Cornelis Stalpert vander Wiele, of zyn Opvolger.

Dit Jaer wiert de St. Jacobstraet (*b*), waer van het besluyt reeds in het voorgaende Jaer genomen was, gemaekt: en wiert volgens eene quydschelding een Kamer in het Fnidse tot een ingang afgebrooken. Ook wierd het Verlaet in den Rekerdyk by Schoreldam gelegt. Deze Stadt eenigsints vermogender wordende, wierden de Gebouwen ook meer en meer verbetert, en ter aenmoediging, om niet meer met riet, maer hard dak te dekken, de vierde Pan by de Stadt uytgebooden.

Volgens aentekening van 's Stadts Resolutieboek was den 16 Juny de Heer Aernout van Tol, Bailliuw van der Nieuwburg by provisie geaccordeert, de Justitie van Klaes Kooman Reyers te mogen doen binnen deze Stadt, mits alvoorens de Galg, buiten de Vrieze Poort op den Driesprong staende, op een andere plaets te brengen. En schynt hier uit te blyken, dat de Bailliuwen geen vryheit hebben, om hunne Justitie binnen

(*a*) Handv. van Alkm. pag. 57. (*b*) Aentek. Lett. C. 2112.

Digitized by Google

ren deze Stadt te doen, dan met toestand van Stads Overheid, die het thans onder gezegde Voorwaarde toestond, om dat schouwtoneel uit het gezigt van haar Stad te hebben.

Ook eischte dit Jaer Augustyn van Teilingen Schout van *Alkmaer*, Willem Woutersz. van Buuren, over beschuldiging van Herdoopery te mogen ter torture brengen (*a*). Wy zullen den Lezer ten besluit van dit Jaer het Rechtsgeding hier mededeelen.

Augustyn van Teylingen, Schout der Stede van Alcmaer, hebbende alle middelen voren verhaelt, alst blyckt by acte daeraf zynde, versoeckt als noch eenmisse van Schepenen, omme Willem Woutersz. gevangen ter torture te hebben, ende exhibeert als noch de orginale Confessie, ende noch daerenboven de hant van Willem Woutersz., inhoudende, Ick Willem Woutersz. heb my begeven onder des Heeren Woordt den xxv dach Julius xvc lviij, *exhibeert noch zekere Cedulle by de Gemeente tot Breda geschreven.*

Exhibeert noch zekere getuigenisse van Hans Jansz. 's Heeren Wonaer tot Amsterdam in dato den xxvij deser Maent.

Versoeckt daer omme dye voirsz. Schout hem middelen byer tweemaels geëxhibeert, en des als noch, de gevangen ter Torture,

Actum up Burgermeesteren Camer den xxvj May 1570.

Schepenen versoucken als noch met alle Civiliteit in Presentie van Burgermeesteren Copie van de Confessie van Willem Woutersz. gevangen. Actum als boven.

Waer op den Schout geantwoordt heeft, dat zy 't selve nyet en versoucken achtervolgende voirgaende Appointementen ende Acten zoe zy stellen procederen.

Schepenen hier op antwoordende, seggen, soe verre myn Heere de Schout, Schepenen begeert Copie te leveren van de Confessie van de Ge-

(*a*) Volgens Origin. Request. Vonnis. Lett. B. [illegible]

Digitized by Google

Gevangen, zoo renunchiëren zy van alle voirgaende Acten, ende by weygeringe van dien soe persisteren zy by voirgaende Appointementen en Acten. Dye Schout persisteert 't gundt Hy by voirgaende Acte geproteſteert ende gesustineert heeft.

Actum als voren in kennisse van my, ter presentie van de drye Burgermeesteren, en Thomas Bartelmiesz. en Adriaen Ripprantsz., Jan Reijersz. Clock, ende Cornelis Gerbrantsz.

De TEYLINGEN.

Augustyn van Teylingen, van weghen S. Con. Mt. als Grave van Hollant, Schout der Stede van Alkmaer, eyscht als noch van wegen als voiren Willem Woutersz. van Bueren Anabaptist ter torture om syn Complicen, ende mede Herdoopers te meughen becomen, vanghen ende straffen naer behoiren, alsoot belast is deur Missive van de Hove van dato den xxiiij Maert Anno 1570. stile Curie.

Naemtelyck meede uyt crachte van seekere Missive van den voirsz. Hove aen Schepenen gedirigeert van dato den iij Juny ende by hunluyden den vyfden der selver Maent tendeerende om die Gevangen ter torture te cryghen.

Exhibeert noch die voorsz Schout die Confermatie des Con. Majest. tot exturpatie van de secten.

Noch vier Confessien ten verscheyden tyden by Willem Woutersz. voirsz. beleeden.

En alsoo die ses daeghen Schepenen gegunt om haer antwoirde over te senden om is, en daer noch anders geen dispositie van den Hove gekomen is.

Concludeert daer omme die voirsz. Schout dat Schepenen sullen procedeeren tot uitinge van Vonnisse noopende Willem Woutersz. voirsz. ter Torture te hebben, ten eynde men niet gevoirdert en is tegens Sche-

Scheepenen te procederen, als die Missive van den Hove van dato den xxj Maert 1570 Stilo Curiæ vermeldende zyn, omme inhout van dien te doen achtervolgen. Actum deese derthiende Juny 1570.

Schepenen gesien den eysch by myn Heere de Schout overgeleyt, omme Willem Woutersz. gevangen te hebbe ter Torture, vougen den selven voor antwoort, datse beroerende dese Saeck Missive van den Hove ontfangen hebben, by den Schout geimpetreert, daer by haer gelast worden binnen ses daeghen de redenen te rescribeeren, beroerende dye Zwairigheyt, dye zy benouen omme de voorsz. gevangen ter Torture te wysen, 't welk Schepenen by Missive gesonden anden Hove van Hollant volcomen hebbe, sonder vorder restrixsie, ontseggen daeromme die voorsz. Schout als noch zyn versouck.

Actum als voren, ter presentie van Thomas Bartolomiesz. ende Cornelis Willemsz. Croon, Adriaen Ripprantsz. en Jan Reijersz. Clock, ende Cornelis Garbrantsz. Ruych, Schepenen.

In kennisse van my,

DE TEYLINGEN.

Die Schout der Stede van Alkmaer eyscht uytinge van Vonnisse Scheepenen der voirsz. Stede, welke Vonnisse gesleegt is up den xvij Juny lestleden, ende weder Schepenen vermaent den xxj der selver Maent by den Subsistuyt van de voirsz. Schout, ende leyt over die Schout voorsz. vier Confessien tot diversche tyden by Willem Woutersz. tegenwoirdigh gevangen, den eerste gedaen den ij in Mey, die tweeden den xj in Mey, die derden den xxvij in Mey, die vierden den naest laesten in Mey lestleeden geconfesseert ende beleeden, ende oock tot meermael gevraeght, waerby persisteert, leyt noch over die voorsz. Schout die Confirmatie der Con. Majesteyt van de Ordinantie ende edict des Keysers Kaerle die vyfde tot exurpatie van secten van dato den xxste dach in Augusto xvc ses ende vyftich

Noch

Digitized by Google

Noch exhibeert die voirsz. Schout zekere Missive aan Schout Burgerm: en Regeerders deser Stede van den Hove gedirigeert in dato den xxj Martii Lestleeden

Actum op Burgem: Camer t'Alkmaer deesen vij July 1570.

Advertissement aen Scheepenen.

Die Schout deser Stede versouckt corte expeditie alsoo die Scarprechter hier is ende van hier treckende qualyck is te becoemen, ende dat die gevanckenis zeer cranck is, zoo datse alle nachts moet bewaert worden tot groote moyte van de voirsz. Schout; dus versouckt die voirsz. Schout corte expeditie anders soude hy Schout voorschreven daer verder in moeten versien naer behoiren.

Actum ten daeghe en plaetse als voiren.

Schepenen verklaere alsoe Thomas Bartelmiessen, hoer mede Broeder in Officie by haer up den Raedcamer geweest is, ende van daer gegaen, nyet tegenstaende daer nae van den Officier ontboden is geweest, en als noch absenteert, ende Cornelis Garbrantsz. Ruych nyet tegenstaende de Citatie om syn persoon op gisteren ter presentie van Schout ende Schepenen gedaen, absenteert, versoucken an den Officier de saken in state gestelt te werden tot dat sy sterker werden.

Dye Schout protesteert so nae rechte behoirt ende sustineert dat hy op Burgermeesteren Camer geweest is van negen uren tot tien uren, en een weyl daer nae, ende aldaer langh genoeg geweest is, en versouckt als noch expeditie, Schepenen persisteren by haer voirgaende versouck.

Actum op Burgermeesteren Camer ten daege ende jaaren als boven ter presentie Corn: Willemsz. Croon, Adriaen Ripprantsz, Ysbrandt Allers en Jan Reijersz. Clock, Schepenen in Alkmaer.

In kennisse van my,

DE TEYLINGEN.

Digitized by Google

Die schout deser Stede eyscht als noch Schepenen uytinge van Vonnis en leyt noch 't selve over als den text aldaer stont.

Actum op Burgemeesteren Camer desen tienden July 1570.

Schepenen geboirt 't versouck van myn Heere de Schout daer by eyscht off Schepenen op dye stucken hyer voir tyts geëxhibeert den gevangen absolveeren vander torture ende scharper examinatie, off dat den Schout sonder vorder ten principaele zal voortgaen,

Verklaeren, dat zy Leeckluyden ende geen Consulenten en syn, aengaende van de torture mach hem den Schout reguleren nae 't laeste Vonnisse by Schepenen gewesen; beroerende ten principale, mach den Schout doen procederen zoe hy bevinden zal te behoeren.

Actum als boven ter presentie van Cornelis Willemsz. Croon, AdriaenRipprantsz., Ysbrant Allertsz., Jan Reijersz. Clock, Cornelis Garbrantsz. Ruych Schepenen, en Thomas Bartolomiesz. mede Schepen persisterende by 't voirgaende volgende 't beschryven van den Hove, Condempneren den voirsz. gevangen als nocg ter torture en scarper Examinatie.

In kennisse van my,

De TEYLINGEN.

Op huyden den laesten Augusty Anno XV^C^ LXX. *Zoe heeft Mr. Augustyn van Teylingen, Schout der Stede van Alkmaer, Schepenen uytinge versocht omme vonnisse te hebben om Willem Woutersz. van Bueren gevangen ter torture te hebben, alsoe den Schout de Schepenen upten achtste deser Maent gelevert heeft de Copie van vyer diversche Confessien by den voirsz. Willem Woutersz. beleden, ende Contendeert de voirsz. Schout off tot Absolutie ofte Condempnatie van der Torture.*

Schepenen geboirt hebbende den eyssche van myn Heere de Schout, mitsgaeders daer op gesien 't pardoen van den Majest. verklare voir Vonnisse, dat myn Heere de Schout sal supcederen den tyt in 't pardoen begrepen.

Actum

Digitized by Google

Actum als boven ter presentie van Cornelis Willemsz. Croon, Adriaen Ripprantsz., Ysbrant Allertsz., Jan Reijersz. Clock, en Cornelis Garbrantsz. Ruych, Schepenen.

In kennisse van my,

DE TEYLINGEN.

Op den 8 April van het volgende Jaer quamen tusschen 4 en 5 uuren, vier wagens met Spaensche Soldaten, zynde Fouriers en Adelborsten gezonden door den *Graef van Bossu*, die dezelven in 't laest van Maert (*a*) uit Utregt hadt geligt; alwaer zy lang tot groot ongemak der Burgers waren geweest. Deze bragten een Brief van den Graef aen Burgemeesteren, waer in bleek dat zy twe Vaendelen Soldaten in deze Stadt moesten leggen. De Burgemeesteren den brief gelezen hebbende, lastten de Vroedschap te vergaderen om de Biljetten ter inneeming der Soldaten te maken, naer ieder Burgers qualiteit. Doch in dezen tusschentyd, viel eenige moeijelykheit tusschen de Burgers en Soldaten voor, zulx de Burgers in de Wapenen liepen tegens de Soldaten. De Magistraet hier van kennis hebbende bekoomen, zyn tusschen de Burgers en Soldaten ingeloopen, en hebben ze dus gescheiden en gestilt: en wierden de Soldaten gebragt op de plaets van het Huys van den Rentmeester Dirk van Teilingen (*nu het hoge Huys*.) Hier op liepen de Burgers na de Muuren en Poorten, sluitende dezelve voor de twee aenkomende Vendels Soldaten, die binnen wilden wezen; doch de Burgers weigerden hun zulx, wyl zy voor nieuwe beweging vreesden. De Soldaten bleeven toen in de Voorstadt leggen, en wierden door order van Burgemeesteren van spys en drank voorzien, des anderen daegs verzogten de nog in de Stadt zynde Fouriers buiten te mogen geholpen worden, dat Burgemeesteren ook deeden, voerende hen met een Schuyt door 't Bruggetje van de Minnebroeders uit. Burgemeesteren met den Raed verlegen zynde, hoe men het best in deze zaek zoude handelen, 1571

(*a*) Bor, 5 B. 246.

vonden eindelyk goedt hunne Gedeputeerden aen den *Grave van Bossu* te zenden, om hem kennis van deze moeijelykheit te geven, en zyne Genade te verzoeken mede naer *Alkmaer* te trekken, om alle onordre te verhoeden, en goede ordere onder de Burgery en Soldaten te stellen, 't welk de Graef goedvondt. Doch voor de Poort komende was dezelve nog gesloten, waerop hy de Gedeputeerdens zeer scherp aensprak, vraegende„ *waerom men zyn Majesteits volk niet in de Stadt liet gaen?*

De Burgers, den Graef ende Gedeputeerdens ziende, weeken van de Muuren en Poorten, die daerop geopent wierden. Zoo dra de Graef binnen de Stadt quam, weeken veele voorname Burgers van de *Gereformeerden* uit de Stadt. De Soldaten quamen vervolgens binnen en wierden op 's Borgers kosten gevoedt na dat zy drie dagen buiten gelegen hadden.

Pieter Opmeer zegt ons (*a*) dat de *Graef van Bossu*, Gouverneur van Holland streng meende te handelen met de Magistraet en Burgers, om dat zy niet alleen de bezetting hadden buiten gesloten, maar ook de Fouriers, die de Soldaeten zogten onder dak te brengen, byna aan de woede van het volk hadden overgeleevert, doch dat de Pastoor van de groote Kerk Eylardus Waterland, en Daniël Arendonk overste der Minnebroeders (van welker omkoomen hier na op den 11 December 1573. zal gesprooken worden) voor den Graef op hunne kniën vielen en hem verbaden: Wat hier van zy, *Bossu*, thans *Stadhouder van Holland*, zig op alles geinformeert hebbende, vertrok naer den Haege, laetende de Commissaris *Reinier vander Duyn* alhier, om hem op alles wyder te berichten. Na welk berigt de Commissaris by Klokkegeslag deed publiceeren, dat alle Burgers hun Geweer op het Stadhuis moesten brengen, op zware straf, 't welk de Burgers deeden: waerop hy ten Hove reisden om verslag te doen.

De Heer *Luiscius* (*b*), verhaelt de zaek in dezer voege, dat de *Graef van Bossu* verstaende, dat de *Alkmaersche* Burgers de gemelde Spaensche Soldaten, die eerst gekoomen waren, tegen de

(*a*) *Opmeer*, Holl. Catholyk Martelaersboek. II. Deel pag. 201.
(*b*) *Luiscius* Woordboek IV Deel pag 431.

Digitized by Google

den zin van de Overigheidt hadden uitgedreven, naer *Alkmaer* zondt den Hoogedelen Heer *Reinier vander Duyn*, Raed in den Provincialen Rade van Hollandt (wiens Hoogedel geslagt nog op het Ridderlyk kussen zit.) En dat de Burgery by zyn aenkomst hem een Schotel vol goud aenboodt om hem tot barmhertigheit te beweegen, doch dat hy zulx weigerde met verbolgenheidt, en dat hy de zaek, zoo omzigtig behandelde, dat de *Koning*, de *Magistraet*, en de *Burgers* vergenoegt waren, en dat de Burgemeesters van *Alkmaer* hem tot dankbaerheit zonden een groot Vat van de allerbeste Boter, doch dat hy dit ook weigerde, en wyl 't niet afgehaeld wiert, aen het Weeshuis in den Haeg gaf.

Als nu de Spanjaerden een langen tydt in *Alkmaer* gelegen hadden, zoo dat de Burgers begosten te morren, om dat zy door de Soldaten wierden uitgeteert, nadien zy de Burgers dwongen dat zy hun twemael 's daegs Vleesch of Visch, Bier en Wyn op den Disch bragten, klaegden Burgemeesteren hier over aen den Stadthouder, verzoekende dat hy de Soldaten wilde thuis halen, maer te vergeefs, echter zyn zy na lang aenstaen van een Vendel verlost geworden, maer de anderen moesten zy nog eenigen tyd houden, en schoon Burgemeesteren sterk aenhielden om geheel ontheeven te zyn, was zulx vrugteloos by den Stadhouder; waerom Burgemeesters en de Raedt goedvonden Gedeputeerdens naer Antwerpen aen den *Amptman* te zenden, om aen hem te verzoeken, dat hy by den Hertog van *Alba* of zyn Zoon *Don Frederik* voor hun zoude solliciteeren om van de overige Soldaten ontheeven te mogen zyn, het welk ook door dezen *Amptman* te wege gebragt wierdt; waerop de Soldaten vertrokken, schoon tegens den zin van veelen.

In dezen tyd kregen de *Alkmaerderen* (*a*) in eeuwige erfpagt van *Philips* de II. de Visschery te Rustenburg in den banne van *Ursem*, als ook het Sluiske, het Lubbertsluiske genaemt, in den zelven Banne gelegen, als voordeelig zynde tot hunne Negotie, in erkentenisse, dat zy de Waeg voor langen tyd verre booven den ouden prys in pagt genomen hadden, en tot gerief der Waege

(*a*) Handv. van Alkm. pag 59.

Digitized by Google

ge de neevensstaande Huizen ter somme van 5000 guldens zouden inkoopen. Niet tegenstaande in 't zelve handvest blykt, dat de Vissery voorsz. maar 61 gl. 's jaars in huur gedaan had; aan deeze moet echter de Stad veel gelegen zyn geweest, wyl het Octroi van dezen erfpagt door *Prins Willem de I.* op den 31 July 1574 is bevestigt (*a*).

In dit Jaer 1571 wierdt het Reguliersklooster in de Blinken buiten *Alkmaer* by de Vernebroek afgebrooken van den Bisschop van Haerlem Govert van Mierlo, die de Monniken by de Reguliers te Haerlem voegden.

Tot meerder zekerheit tegen de dreigende gevaren wert op den 30 Maert by den Vroedschap besloten, het Dronken-oort, Luttikoudorp en Leet met Boomen te sluiten, en een Borstwering op de Stadswal aen de Zuidzyde te maken.

En den 2 Juny wierdt een Omslag gemaekt over de *Burgery*, wie Spaensche Soldaten gehad hadden en wie niet, wordende den geringen inwoonders hunne kosten hier by eenigermaten goed gedaen.

Den 26 van dien Maend weerstonden de *Alkmaerders* die van Hoorn het leggen van een Verlaet by Rustenburg. En wierd het Provenhuis van Pieter Claesz. Paling (toen buiten, nu even binnen de Geestpoort staende) vryheit van exys vergunt.

De Hervormde Godsdienst meer en meer voortgaende, wiert op den 4 October dezes Jaers een *Synodus* gehouden tot Embden, waer van de in de Latynsche Tael geschrevene Acta, alsmede de namen der aldaer verschenen Predikanten alhier berus-
1572 ten. Het volgende Jaer in de Maend Augustus wierd een Synodus gehouden te Edam, en wierden de poincten daer verhandelt des volgenden Jaers te *Alkmaer* nader bestendigt.

In dit Jaar 1572 was eene wonderlyke omwenteling van zaaken, die gelegenheid heeft gegeven tot zoo veele wonderen, wreedheden, belegeringen en aanmerkelyke voorvallen, die door het geheele Land en vooral in en om *Alkmaer* zoo in dit als in de volgende Jaren zyn gebeurt. Wy zouden onzen Leezer te kort doen, indien wy niet eenige zaken met den vinger aen-

(*a*) Handv. van Alkm. pag. 63.

Digitized by Google

aenroerden. Is Parys berugt door de wreede moord der Protestanten, die in dit Jaer voorviel, niet min de eerste April, zynde Zondag voor Pascha, waar op de Watergeuzen (zynde ten opzigte der voornaamsten uitgeweeke Neêrlanders, die zig op Zee onthielden, om op de Spaansche Koopvaardyscheepen te kaapen, en hunnen buit gewoon waren in Engeland binnen te sleepen, doch daar nu niet langer mogten verblyven op 't verzoek van Spanje aan Engeland) onder hunnen zoogenaamden Admirael Graef vander Mark, den Briel innamen, met 26 meest genoome Spaansche Scheepen, zynde omtrent met 250 man bevolkt. Niet minder hadden deezen by 't verlaaten van Engeland voor, dan om die Stad te bemagtigen; maar 't voornemen was, om zig naer Texel of Enkhuizen of elders anders in Westvriesland te begeeven, en daar eenig gewin te doen: Ja toen men den Briel reeds inhad, wilde men die Stad in den brand steeken, en daarop weer op avontuur gaen, doch eenigen voorzigtiger dan hun Admiraal oordeelden, dat zy op den drempel des Vaderlands gekomen zynde, dieper moest indringen: men zette zig dan daer neer, men versterkte de Stad met 't geen men uit de Scheepen ligtte; en als *Bossu* de Stad weer wilde inneemen, zette men 't Land rondomme onder Water, zoo dat hy na vergeefschen aanslag moest te rug wyken, doch hy koelde zyn wraak over 't verlies van den Briel op de Rotterdammers.

Hier op kreeg de *Prins van Oranje* in meest alle Steden van Holland en Westfriesland zyne begunstigers, die de Gemeente aanzetten zig der Spaansche gehoorzaemheid te onttrekken; nadien de Neêrlandsche vryheid door die van Bourgondie en Oostenryk alle schaade wierdt toegebragt, want, om alle inbreuken en Geweldenaryen niet optehaalen, om niet te spreeken van de eerste bevolking en rechten deezer Landen, weete men kortelyk, dat zoo niet altoos, ten minste in deeze tyden van *Koning Philips*, volgens Verbonden, tusschen de Graven voorheen en de Staaten gemaakt, en van *Philips* bezwooren, mogt geen Vorstin een Man neemen zonder 's Staten toestemming, de bedieningen van Raedsheeren, Rentmeesterschap-

ſchappen, Schoutampten, enz. mogten niet als aen inboorelingen gegeeven worden. De Staten mogten zoo dikwils raedpleegen en te ſamen koomen als hun goeddagt, geen nieuwe Tol mogt zonder goedkeuring der Staten geheven worden; tot Oorloch en Landtbeſcherming wiert Staten ſtem vereiſt, enz. Alle welke vryheeden door *Bourgondien* eerſt ſober en heimelyk verkragt, door *Keizer Karel* openbaerder en meerder geſchonden, en door zyn Zoon *Philips* geheel vernietigt wierden; waerom hy te regt niet als 's Lands Vader, maer Vyandt wiert aengezien, en over zulx geen gehoorzaemheit, maer tegenſtand waerdig. Waerom in een vergadering der Edelen wierd beſlooten den Hertog van *Alva* opentlyk den Oorlog aentedoen om dus geheel ſlaef, of dood, of vry te zyn. *Aut Cæſar aut Nihil.* Men wilde echter nog al ſchynen den Koning als Graaf getrouw te blyven, en alleen maer tegen zyne verdrukkende Bevelhebberen, en gezonden *Alba* en de zyne te oorloogen.

Door zulke redeneeringen ging eerſt van allen den 21 Mey Enkhuyzen (daer 't volk de Wethouders *Alba'sgezind* in hechteniſſe zette) opentlyk tot den Prins over; (*a*), waerop Huigens zinſpelende de Stadt doed ſpreeken:

Groot Roomen heeft haer Juk den Spanjaerd opgedrukt,
Ik heb myn vryen hals het Spaenſche Juk ontrukt.
Noordholland, heb uw deel in d'eere van uw vryheidt,
Maer, weet dat d'eerſte ſteen van 't groote werk in my leidt.

Als *Graef Lodewyk van Naſſouw* Bergen in Henegouwen by verraſſing had ingenoomen, ſpeet dit *Alba* dusdanig, dat hy van deeze zyde alles verwaerloozende naer Bergen trok om die plaets te herwinnen, wyl 't de *Prins* niet ontſetten kon (*b*).

On-

(*a*) G. Brandt, Reform I. 572. Hooft 230. Bor. 6 B. 269. Hiſt. van Enkh. 122. Bor 272. Hooftd. 235. Velius Hoorn. 181.
(*b*) Vande Sande 27. Brandt Reform. I. D. 527. Hoofdt. 237, 238. 247. Bor 274.

Digitized by Google

Ondertusschen had men in Holland en Westfriesland de handen ruim, dies Kabeljau en Ruichaver Krygslui van den *Prins* met hunne Soldaaten en Enkhuizer Burgers Medenblik voor den *Prins* innamen (*a*).

Den 18 Juny ging Hoorn tot den *Prins* over (*b*).

Den 28 Juny *Alkmaer*, vervolgens Edam, Munnikendam en Purmerendt (*c*), en met het verwerpen van *Alba* en *Bossu* erkende men *Prins Willem* als Stadthouder van Hollandt, Zeeland en Westvrieslandt, hoewel Schoonhoven en Middelburg in Zeeland door beleg en inneeming daartoe vervolgens gedwongen wierden, en Amsterdam nog 6 Jaaren agter een aen de Spaansche zyde bleef (*d*). Doch dat Vlissingen zelf op aanraaden van den Paap de Spaansgezinden uitzette, zeggen onze Historieschryvers (*e*).

De Steeden van Westfriesland en 't Noorderquartier tot den *Prince van Oranje* zynde overgegaan, stelde hy tot zyn Luitenant Gouverneur Jonkheer Dirk Sonoy, een Geldersch Edelman, die hem lang en yverig gedient had, en gaf hem eene Instructie, waar in hy hem vooral belastte, dat het woord Gods daar verkondigt wierdt, zonder nogtans te gedogen, dat die van de Roomsche Kerk eenig overlast geschiedde, of in hunne Godsdienstoeffening belet; daar beneevens (*f*) begeerde de *Prins*, dat Sonoy, die van de Wet, en andere bedienden, mitsgaders die van de Ambagten, Gilden, Broederschappen, en voorts alle andere ingezetenen den navolgenden eedt zoude doen afleggen, dat zy den Koning onder myn Heer den *Prince* zouden getrouw zyn, voorts zyn Excellentie gehoorzaamen in al het geen hy hen beveelen zoude, dat tot vordering van het woord van God, tot dienst van zyne Majesteit, en tot welvaart, verlossing en vryheid van den Lande, van deszelfs Steden en van elk van hen in 't byzonder dienende was, en dat zy

 voorts

(*a*) Bor 274. Hooft. 6. 238. Meteren 4. 75 b.
(*b*) Velius 186. Brandt Reform. I. D. 528. en Hist. van Enkh. 133.
(*c*) Van Loon, Neêrl. Hist. Penn. I. D. 156.
(*d*) Vande Sande 25. en Commelyn Amsterdam.
(*e*) Brandt, Reform. I. D. 527. Van Loon 150.
(*f*) 't Leeven van Willem I. 2 D. pag. 255.

Digitized by Google

voorts de vryheid en voorrechten zouden handhaaven.

Dus verre in 't gemeen den wonderbaren keer der zaaken in 't Noorderdeel van ons Land gezien hebbende, zal 't vooral noodig zyn van Alkmaars overgaen tot de zyde van den *Prince van Oranje* in 't byzonder te spreeken, wy mogen hier van der Woude vry geloof geven, als die zynen Vader zegt ooggetuigen geweest te zyn.

Prins Willem, zoo hier als elders zyne heimelyke begunstigers hebbende, wilde Sonoy zyn Luitenant Gouverneur van Noordholland, na Enkhuizen, Medenblik en Hoorn aan zyn kant gekregen te hebben, gaerne het overige, en dus ook *Alkmaar* in zyn bezit hebben, om dus zyn Krygsvolk te rykelyker te kunnen onderhouden: want de *Prins* van Kampen op Enkhuizen zynde overgescheept, had behalven zyn Hofgezin maar 60 Ruiters, dus weinig volk, maar nog minder geld aangebragt. Opdat nu Sonoy aan geld quame, had hy eenige dagen na Hoorns overgaan tot 's *Princen* zyde, 17 of 18 Soldaten in de Noordhollandsche Dorpen gezonden, brandschattende de Huisluiden, en stelde elk Dorp, uit naem van den *Prins*, op Contributie, elk na de groote en menigte der Inwoonderen van dien, met bedreiginge, dat in gevalle de gezette en by hen geordoneerde tyd verstreken was zonder betalinge, men hen te Vuur en te Zwaert vervolgen zoude. De Boeren en Huisluiden meer gewoon zynde het geluit hunner Beesten dan de Wapenkreet van Mars, hebben goedwillig en zonder eenigen tegenstand te doen, de hun opgelegde Contributie en Schatting betaelt. Door welken middel de zenuwen des Oorlochs sterker, ende gelyk men ziet, tajer geworden zynde, heeft men toegelegt onze Stadt *Alkmaer* mede onder het gebiedt des *Prince* te brengen, tot dien einde aen onze Stadt schryvende ende haer vermanende, dat zy zig van het Jok der Spanjaerden zoude zien te onttrekken, en zig onder de Regeering van den *Prince van Oranje* begeeven, die haer voor 's Spanjaerts gewelt genoeg beschermen zoude, daerby voegende te gelyk eenige dreigementen in geval van nalatigheit. Maer de Magistraet zoo ontroert als de Burgery bleef buiten besluit, waarom de andere zyde zig door ge-

geweld van *Alkmaer* wilde verzeekeren, en zette de Huislui op Krygsgeweer, hen gelaſtende zig te verzorgen, de eene van een Musquet, de ander van een Piek en zoo voort. En overmits men weinig Wapenen hadde, en'er veel benoodigt waren, kon men in dezen tyd voor een Spies een mooije Koe koopen. Dit aldus beſteken zynde, wierden de Huislieden belaſt op zekeren tyd elk met zyn Geweer gereed te wezen: de Wapenſchouw gedaen zynde, hebben zy begonnen gereedſchap te maken, om van Hoorn naer Alkmaer te trekken. En om die van *Alkmaer*, met weinig Soldaten een groote vrees aentejaegen, voegden zy by elken Soldaet een of twee Huislieden, die dezelven elk in zyn gelidt zoude doen gaen, ende gingen het eene gelidt twee of drie ſteenworpen van het ander af, op dat door dit middel het zoude ſchynen een groot en wel geformeert Leger te zyn, om door dit gerugt te grooter vreeze en genegenheid tot overgaef te maken, en trokken dus door *Groſthuyzen*, *Avenhorn*, ende *Urſem*, ('t geen vander Woudes Vader zelfs gezien heeft) langs den *Huigendyk*, en ten leſten zig rondsom de Stadt vertoonende, is'er van weegen den *Prince* voor de læſtemael aen onzen Magiſtraet en Burgery geſchreeven, om de Stad voor den *Prince van Oranje* met volk te laaten bezetten, wederom met belofte van alle hulp, en dreigementen zoo anders.

Die van onze Stadt aenmerkende, dat zy tegen een zoo groot Leeger geoeffende Soldaten, als het ſcheen, niet beſtandt waren, dat de hulp der Spanjaerden verre te zoeken was, en dat de *Prins van Oranje* eenige heimelyke vrienden binnen *Alkmaer* hadde, die de zaken niet veragterden, is ten laetſte by onze Stad beſloten, zig onder de beſcherming des *Princen* te begeven, dat ook dadelyk gevolgt is.

Sonoy meeſter van de Stad geworden, ſtelde by voorraed Willem Moſtert, (dien wy onder anderen op 't Jaer 1568 p. 160 gezien hebben van *Alba* uitgebannen geweeſt te zyn, doch die neffens d'overigen weer waren ingekomen ſedert *Oranjes* terugkomſt uit Duitſchland) tot Gouverneur van onze Stad, en ſchreef aen den *Prins*, die toen te Hoorn ordre ſtelde, het voorgevallen, deeze quam aenſtonds herwaerts, daer hy eer-

Digitized by Google

biedig wierdt ingehaelt, en eenige dagen vertoefde, en bezag nauwkeurig de zwakke versterkingen van de Stad, dies hy Karel van Boizot belastte die te versterken, 't geen echter als wy zien zullen traeglyk voortging, en hierop vertrok de *Prins* naer Haerlem, en in deezen tyd schynt my toe de Magistraet van onze Stad den Hertoge van *Alba* den tienden penning ontzegt te hebben.

Dat het vervolgens allen, die in *Alkmaer* waren, niet ten volle naer hun wensch hadden, kan men ligt afneemen.

Of aenstonds by deeze verandering, of wat later zy voorgevallen, dat de Gouverneur Mostert ontslagen hebbe de Burgemeesters Baert Symonsz., Evert Jansz. en Jacob van Warendel, en in hunne plaets aenzette Floris van Teylingen, Claes Harksz. en Albert Cornelis Comans, blykt niet ten klaerste; dit is zeeker, dat wy den 15 July gemelde Warendel nog als Burgemeester op den dagvaert vinden.

En staet hier wel aentemerken, dat na het inkoomen van 't Krygsvolk van den *Prince van Oranje*, het bewindt der zaaken den Burgemeesteren als geheel onttrokken wierdt, en de Krygslieden het al naer hun zin en wille deeden; die hier slegt huis hielden; en uit gemaekte oorzaken veel burgers huizen plonderden. (*a*).

Vooral moesten het de Geestelyken ontgelden, gelyk dan de Minnebroeders en hun Klooster niet weinig aenstoot leeden, want hun Guardiaen Pater Daniël Arendonk (*b*), en Jan van Naerden Amptgenoot van van Diest by de Nonnen en Kostermeester van de Minnebroerskerk, Cornelis van Diest bestuurder van St. Catharina Convent, bewoont by d'arme Clarissen (*c*), Lodewyk Voets van Arquenne, en de Leekebroeders Adriaan van ter Goude, Kloosterwagter of Oppasser, en Engelbert Ter-Borg wierden van 't Krygsvolk gevangen genomen, en onder veele

(*a*) Veliüs, Hoorn, laetste druk pag. 361.

(*b*) Van deezen Arendonk hebben wy reeds booven op 't voorgaende Jaer pag. 172 gesproken.

(*c*) Rekening van 't Convent, in Verzaaml. C. pag. 2328. Brandt in Enkh. noemt hem Biechtvader van de Nonnen van d'ordre van St. Clara.

Digitized by Google

veele bespottingen en mishandelingen naer Enkhuizen gevoert, daer zy opgehangen zyn (*a*). Gelyk wy aan de eene zyde de verfoeilyke mishandelinge dezen menschen onder wegen verder aangedaan niet pryzen kunnen, zoo mogen wy ook aan de andere kant niet ontveinsen, dat, als men Schryvers over dit geval met elkanderen vergelykt, men veel verschil en zwarigheeden zal ontdekken (*b*), want hoe kunnen deezen naer der Schryveren verhael reeds den 24 of 25 Juny 1572. te Enkhuizen zyn opgeknoopt, nadien *Alkmaer* eerst den 28 Juny tot den *Prins* overging. Ik weet wel, dat de Heer Brandt in zyne beschryving van Enkhuizen zegt, uit aanteekeningen van een voornaam Amsterdammer gezien te hebben, dat den 12 July te Enkhuizen eenige Minnebroeders zyn opgehangen, doch schoon dus de tydreekening zoude wel uitkomen, zoo is 't nog niet bewezen, dat die toen zyn omgebragt, die van *Alkmaer* gehaaldt waren; doch wy willen dus 't geheele geval niet ontkennen of tegenspreeken, liever staan wy gaerne toe, dat de Kloosterlui en andere Geestelyken in deezen tyd zoo hier als elders, daer 's *Princen* volk meester wierdt, veel hebben moeten lyden, maer laat ons te gelyk aanmerken, dat men aan de Roomsche of Konings zyde alzoo min barmhartigheid oeffende, Zutphen, Naerden, Haerlem zullen *Albas* woede niet vergeeten: En wat zal men zeggen, Brandt meldt ons van berigten, die zeggen, dat de *Alkmaersche* Munniken gestraft zyn in weêrwraek van een Trompetter van Sonoy uitgezonden, om eenige gevangen te lossen, maar van den Vyand tegen 't recht des Oor-

 logs

(*a*) Ziet zeer breede over hen, Walvis Gouda II. D. pag. 198. Opmeers Hollands Catholyk Martelboek II D. pag. 19-31. Brandt Enkh. 132-134. Ziet verder G. Brandt Reform. I. D. pag. 528-540. en 715. en C. Tielman Seraphische Historie van 't Leeven van St Franciscus en van de Gecanoniseerden en Gebeatificeerden in die Ordres, mitsgaders der Martelaaren van Japonie, Gorcum, Praeg, Alkmaer, enz. te Leuven 1628. II. Deelen in Folio.

(*b*) Ziet ten dien einde ook G. Brandt, Enkh. op de gemelde plaats, daar hy aanhaalt *H. Sedulii*, *Historia Seraphica*, die 't inneemen van Alkmaer stelt op den 16 July 1573. en echter de Martelary der genoemde persoonen daar op laat volgen. Brandt toont ook de fouten van 't Boekje genaamt *Opkomst der Nederl. Beroerten*, gedrukt te Munster 1641.

logs opgehangen. Hoe 't zy, nog de Staaten des Lands, nog de Regeering der Steeden is de mishandeling der Roomſche Geeſtelyken te wyten, maar alleen de woeſtheid der Krygslieden, van welker Rechtspleeging geen aanteekening gehouden is in de Stads Correctieboeken, zoo dat men de juiſte feiten der mishandelden, of de voorgewende reede ter mishandeling onkundig blyft; dit is zeeker, dat de Staaten naderhand de gepleegde wreedheeden in de Krygslui, zelf in den Graaf vander Mark, Sonoy, en huns gelyken, niet verſchoont hebben.

By de mishandeling der Monnikken ging gepaert die van hun Klooſter, welk in dit Jaar voor 't grootſte gedeelte geſloopt wierdt, zynde thans niet daar van over, dan de leedige plaats tot een Paardemarkt wordende gebruikt, en nog 't Munnike-Erf genaamt, terwyl 't naby geleege Bolwerk, omtrent deezen tyd aangelegt, nog den naam draagt van 't Munnike Bolwerk.

Ik zal hier nog byvoegen, dat de Geuzen in dit Jaar ſlegten het Klooſter van de L. Vrouwebroeders of geſchoeide Carmeliten (*a*), ſtaande buiten *Alkmaer* onder Ondorp, tuſſchen Nieuwburg en Middelburg op eene plaats Zwaanegeeſt genaamt omtrent den Munnikebrug, die daar van nog zyn naam voert, wy hebben van de ſtigting van deeze Clooſters voorheen geſprooken (*b*).

Prins Willem, door den toeval der Noordhollandſche Steden zoo gelukkig, zag zyn voorſpoed ook elders bevordert; Graaf Willem van den Berg (*c*), die zyne Zuſter tot eene Vrouwe had, nam zonder ſlag of ſtoot verſcheide Steden in, als Zutphen, Deuticum, Doesburg, Hattem, Elburg, Harderwyk, Zwol, Kampen, Oldenzeel, Haſſelt, Steenwyk, Geenmuide, Vollenhoven, Amersfoort, Sneek, Bolswaert, Franeker, Dokkum en Naerden, deezen verklaarden zig alle voor den Prince van Oranje en tegen den tienden Penning; doch *Alba* Bergen in Henegouwen weer magtig wordende, hernam ſpoedig het ver-

(*a*) Oudh. van Kennem. II. D pag. 24, 25.
(*b*) Ziet op 't Jaar 1447. 1486 en 1496. pag. 24, 33 en 29.
(*c*) Vander Zande pag. 26.

veroverde, wyl de ſchrik de meeſten beving, en de geldeloosheid het Prince Krygsvolk deedt ſlinken: *Alba* om zig te wreeken over de afgevalle Steden liet de herwonne Plaetſen ſtreng behandelen. Mechelen gaf hy drie dagen ten roof aan 't verwoeſtend Krygsvolk, Zutphen en Naerden wierden erbarmelyk mishandelt (*a*), maar deeze Tiranny brak *Alba* euvel op, wyl die alle Vaderlanders grootelyks tegen hem verbitterde, die zig nu voortaan liever wilde doodvegten, dan overgeven; en 't baatte niet dat *Filips* den tienden en twintigſten Penning afſchreef (*b*).

Den 15 July vergaderden de Staaten te Dordregt (*c*), zynde wel beſchreeven van *Alba* om voorſlag van de afſchaffing van den tienden en twintigſten Penning te doen, mits men Jaarlyks twintig tonnen Gouds daar voor opgebragt, als men voorheen hem had aangeboden; doch men nam gantſch andere beſluiten, nadien men vaſtſtelde (*d*), den *Prins Willem van Oranje* voor wettig Stadhouder des Konings, doch *Alba* voor vyand te erkennen, en den *Prince* te helpen met geld onder de Collecteurs beruſtende wegens d'Impoſten; ten anderen met d'inkomſten der Gilden, met het goud en zilver der Kerken, Kloosters, enz. onder behoorlyken Inventaris van de Burgemeeſteren der Steeden: En dat men de quote des Lands niet zoude verhoogen. Dat men de byzondere Commiſſien zoude intrekken, en een Admiraal maaken. Dat men d'oude Privilegien van Holland, beruſtende op 't ſlot Gouda, zoude bezien, Inventariſeeren en Copieeren. Dat men noit met Spanje in eenig Accoort zoude treeden buiten *Oranje*. En dat *Lumey*, Stadhouder des *Prince* over Holland zoude zyn, doch geen onnodige Geldlaſten maaken, maar tragten de Steeden in haare oude vryheid te ſtellen; Niet ten eerſten voor weerſpannig houden, die traag waren zyn volk inteneemen; elk vreedelyk in zyne Religie beſchermen;

eenige

(*a*) A. Bynaeus, Naerdens Burgermoord in 12.
(*b*) Van Loon, Hiſt. Penn. I. D. pag. 157.
(*c*) Brandt, Chronykje, pag. 54.
(*d*) 't Leeven van Willem I^{ſte} II. Deel pag. 267. daar breed hun beſluit, en Bor 6 B. F. 282.

eenige Privilegien der Landen, des oorbaar zynde, met advys der Magiſtraten te moogen verminderen, en geene geheime Vergaderingen te lyden. De Vergadering beſtondt uit de Edelen en de Steeden, Dort, Haerlem, Leiden, Gouda, Gorcum, Oudewater, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Medenblik, Edam en Munnikendam. Delft en Rotterdam konden niet komen, wyl de Spanjaarts tot den 21 July daar waren. Van wegen *Alkmaer* waren Gedeputeerden (*a*) Jacob van Warendel als Burgemeeſter, en Klaas Harkſz. als Vroedſchap. Wyl hier beſloten was, al het Goud, Zilver, en Juweelen uit de Kerken en Kloofters te ligten tot behoef van den oorlog, gaf de uitvoering van dit beſluit veel ongenoegen by verſcheiden; en als de Dorpen het hunne traaglyk toebragten, wierden Soldaaten gezonden om dat optehaalen, waar onder niet weinig baldaadigheid, ſchelmery en dieffſtal (*b*) gepleegt wierdt, want veelen deeden zulx zonder daartoe gelaſt te zyn, en de Huisluiden, die maar een weinig gegoedt waren, wierdt het hunne niet weinig afgeknevelt.

Prins Willem riep ook in dit Jaar (*c*) de Staaten binnen Haerlem te ſaamen, daar Mr. Willem Bardeſius (*d*) uit naam van Sonoy, Gouverneur van Weſtvriesland, zitting wilde neemen, doch de Staaten weigerden hem zulx, wyl'er niemand ter dagvaert verſchynen mogt, dan de Edelen in eigen perſoon, en d'afgezonden van de Steeden: 't beſluit van deeze vergadering was Middelburg in Zeeland, tot nu toe Spaanſchgezind, te belegeren, 't welk geſchiede en gelukte, en de gevangen wierden hardt behandelt.

Alba Middelburg niet kunnende ontſetten (*e*), beſloot door een ander middel der Staatenmagt van daar te trekken, en wierp het oog op Haerlem, wyl 't naburig Spaans-gezind Amſterdam hem den noodigen voorraad te Water en te Land daar toe

(*a*) Chron. van Alkm. pag. 124. (*b*) Ziet in 't breede hier van Chr. van Alkm. pag 124. enz.

(*c*) Van Loon, Neêrl. Hiſt. Penn. I. D. pag. 159. (*d*) 't Leeven van Willem I. II. D. pag. 317.

(*e*) Van Loon. pag. 159.

Digitized by Google

toe verschaffen kon, weshalven *Don Frederik* de Zoon van den *Hertog van Alba* de Stad Haerlem onvoorziens dacht te overrompelen. *Sonoy* hoorende der Spaanschen aanslag op Haarlem, zondt een Vries Kapitein (*a*) *Wibe Suyrsz.* met volk naer Zaardam, om daar de Sluis te bezetten, doch deze in plaats van dat liever de Boeren plagende, kwam zeer trouloos weder naer *Alkmaer*, alwaer hy het hooft stiet, hoewel hy zyn volk de schuld gaf, 't geen vervolgens verliep, en is hy zelv naderhand agterhaalt van Jacob Cabeljau, op Sonoys last te Medenblik opgehangen. Daer wiert weder een andere Compagnie naer Saerdam gezonden, doch *Bossu's* volk hadt het daer te vooren al in. Sonoy gelaste 300 Mannen van Hoorn en 300 van Alkmaer onder Hopman Cornelis Loufs van Everdingen, daer eenige vrywilligen uit beide Steeden onder Capitein Klaas Rop zig by voegden, tot Haerlems hulp, doch tusschen Sparendam en de Santpoort wierden zy door *Bossu's* volk ontmoet, en sloegen 100 van 't zelve ter neer, doch *Bossu* onderstand gekregen hebbende versloeg hen allen, zoo dat'er weinig naer *Alkmaer* te rug quamen, om den droeven nederlaag bekent te maken.

De Chronykschryver zegt, dat een voornaam *Alkmaars* Burger by *Bossu* gevangen, verstaande dat men 't oog op Haerlem had, zyne hechtenisse ontvlugt was, en Colterman (*b*) omtrent Velzen ontmoettende het oogmerk te kennen gaf, die daer op naer Sonoy trok, die volk uit Alkmaer en Hoorn naer Haerlem schikte, doch wier groote neêrlaag den 27 July voorviel.

Wyl men nu opentlyk *Alba* tegenging, is niet te verwonderen, dat de voorheen ingedaagde en verjaagde ballingen weêr binnen geroepen wierden.

Ik vinde onder myne Papieren (*c*) het volgende Request, en daar bezyde geschreeven Apostille.

(*a*) Chron. van Alkm. pag. 127.
(*b*) Deeze Hans Colterman Commissaris van wegen den Prince van Oranje te Haerlem, trok van wege die Stad naer Sonoy Gouverneur, en de Staaten van 't Noorderquartier om voor Haerlem onderstand van volk te bekoomen.
(*c*) Verzaaml. pag. 4054.

Requeste by Gysbrecht Paeuw van wegen Dierik van Teylingen Rentmr., overgelevert binnen Enchuysen dese Sondach den xxvij July XV^c LXXij.

Anden Edelen Jonckhr. Diedrich Sonoy, Luytenant ende Gouverneur van syn F. G. over Eynchuysen ende 't geheele Noorderquartier van Hollant.

Gheeft in alder reverentie te kennen Dierick van Theylingen, Rentmeester over 't Graeffschap van Egmondt, ende Rentmr. particulier over 't quartier van Westvrieslant, by Mr. Jacob Bell daer toe gecommitteert, hoe dat hy Suppliant sonder party te spreeken, hem altoos int exereeren van syne voirsz. Offitien, zoo by 't leven van den Grave van Egmont hooger memorien gequeten heeft, als oick zedert synder G. overlyden, die oick by wille en expres Consent van myn Vrouwe myn Vrouwe de Princesse van Gaveren, Gravinne ende Douariere van Egmont, &c. zynder G. Conpaingue het selfde Officium bedient heeft, naerder blykende by zeekere Copie van de Continuatie ende het Schriftelyk believen van haere E. hier angeheft, by de welke haer E. expresselyck uitdruct, ende syn suppl. Missive beantwoirt, indien hem Suppl. by den Commissarys van zyne Con: Mts. wegen bevolen, ende voorgehouden wort zynen eedt te vernieuwen, dat haar E. 't selve wil ende begeert by hem Suppliant alsoe gedaen te worden, gemerct haer E. liever van haeren ouden ende getrouwen Officiers gedient is als van eenige nieuwe ende onbekende: ende hoewel hy Supplt. niet en weet in 't cleyn noch int groot int exerceren syns vorsz. Offitien, hem anders dan wel ende volcomelyk gedraegen te hebben, die oick met egene saecken ter werlt hem gemoeyt en heeft, schynt nochtans dat'er uwer E. belieft heeft hem Supplt. omtrent een Maent geleden tot Eynchuysen te ontbieden, die oick sulx als nu daer een Maent gelegen heeft sonder te weten wat imant hem soude willen te laste leggen: al 't welk tendeert tot hem Supplts: groote ende excessive costen ende bederffenisse, gemerkt hy Supplt. een out Man is,

ende

ende oick belast met een oude ende impotente Jouffrouwe ende Kinderen, die oick nootelicken in syn Comptoir dient te wesen, omme syn rekenyngen te mougen maecken, ende andere syne Officien te doen, die by Supplt. nergens anders bequamer en mach doen dan binnen Alcmaer, zoe versouct by Supplt. an uwer E. onder alle reverentie, dat uwer E. hem Supplt. gelieve te ontslaen uuter Gevanckenisse te Eynchuysen, ende dat hem Supplts. Gevanckenisse mocht wesen binnen synen huyse tot Alcmaer, mits dat hy Supplt. te vreden is te stellen alsulcke souffisante Cautie als uwer E. hem Suppl. soude moegen voirhouden, oft daer inne te doen voir die Commissarys van Alcmaer als uwer E. goeden raedt gedragen sal, &c. dit doende.

(Aan de zyde staat deeze Apostille.)

Die Suppl. sal noch een weynich tyt patientie hebben, ter tyt ende wyle ick antwoort sal hebben van zyne F. G., alsoe ick dese belangende specialich an zyn F. G. geschreven hebbe. Actum tot Eynchuysen den xxviij July 1572.

Geteykent,

DIEDERICH SONOY.

(Aan 't einde van 't Requeſt ſtaat)

Zedert te weten upten vij Augusti XV^{C} LXXij. *hebben voirsz. Frederik van de Zevender, ende Jan Steenhuys, wylen Burgermeesteren van Alcmaer, weder voiren selven Teylingen geintercedeert an zyn Heere de Luytenant Sonoy tot Eynchuysen, omme op Borgtocht ontslaegen te worden, daer toe zynder E. niet verstaen en wil, seggende noch brieven te verwachten van zyn F. G., ende dat hy soe lange patientie sal moeten hebben.*

Willem van Oranje tot Hooftman aengenoomen, tragtte terſtondt uit alle hoeken geldt te zamelen, als kundig zonder dat Metael weinig te vorderen. De Staeten willigden hem een

Digitized by Google

hondert duizendt Kroonen in (a), welk geld tot vrymaking der Spaensche dwingelandy wierd gebruikt. Waertoe Klaes Harks en Willem Kroon van Alkmaer den 29 July naer Enkhuizen reisden, om met Sonoy raet te pleegen, hoe men best het geldt krygen zoude, ook wierden Klaes Harks en Jacob van Warendel met het zilver van de Alkmaersche Kerk naer Haerlem, en zoo 't noodt was naer Dordrecht gezonden: om in 't vervolg de Soldaten daer mede te betalen.

Den 18 Augustus wiert by den Vroedschap bewilligt, een last Zout, drie Schippond Kaes, en twaelf vette Schapen aen die van Haerlem te zenden tot behoef van 't Leeger voor Amsterdam, mits dat zy het by den eersten omslag van het gemeene Landt weder zouden krygen.

Ook wierd geordoneert dat de Schuttebroers des daegs met Zydgeweer zouden gaen.

En geaccordeert aen de Supplianten der Gereformeerden by provisie twee Predikanten te hebben, welken bezoldigt zouden worden uit zulke goederen, als men daer toe voegelykst zoude kunnen vinden.

Alsmede wierd besloten, alle de Klokken van de omleggende Dorpen te halen, tot behoef van geschut.

En de rykste Burgers te taxeeren tot het opbrengen van 2800 of 3000 guldens te zamen om de Stadt te leenen, en op Lyf- of Losrenten te laten blyven: Ook wierd duizendt gulden aen Laken opgenoomen, om de Soldaten van G. Mostert te voldoen; mits hy aen de Staaten brieven van zekerheit zoude geeven. Op 't verzoek van Sonoy, wierd mede vastgestelt Nicolaes Ruichaver met zyn Soldaaten in te nemen; Wy kunnen niet voorby uit deezen Brief iets op te geeven; Hy verzoekt dan, „ dat zy niet weigerig zouden zyn om de knegten inteneemen, die zyn F. G. belast hadde, beloovende, die knegten, daer niet meer noodig zynde, te zullen wegneemen; willende dat zy alles zouden volbrengen, dat hy den *Gouverneur Mostert* en *Ruichaver* geschreven had: Dat de Luiden die in hunne huizen woonden, ten dienste „ van

(a) 't Leven van Prins Willem de I. 1 D. 270.

Digitized by Google

„ van 't Stads versterking afgebrooken of gebrandt, zouden
„ geplaatst worden in de Bagyne Kloosters. De Bagynen, die
„ uwe burgers kinderen niet zyn, jaagt weg, op dat zy gaen
„ dienen; doch die te oud zyn geeft een bestaan uit des Con-
„ vents goederen.

Maar schoon nu de Stad met eenige Soldaaten voorzien was, echter gantsch onvoorzien van Kruit, Victalie en Geschut, des wierd goed geoordeelt twee Leden der Vroedschap, Cornelis Kroon en Cornelis Jansz. vander Nieuwburg tot den Prins te zenden, en verslag van 's Stadts gelegentheit te doen.

Men deed ook 2 of 300 Soldaeten uit de Burgers aennemen, welken door de gegoedsten moesten betaelt worden, om dus als voorzigtige Wetgevers, de gedreigde onheilen zoo veel hun mooglyk was te verhoeden, en zorgvuldig te waken tegens de rampen, hunne buuren en bondgenooten reeds aengedaen, en schoon men moet belyden, dat de Roomschgezinden zeer veel tot 's Lands vrymaking hebben toegebragt, hielt hen zulx echter niet uit verdenken, en plaagen der Krygsluiden.

De bitterheit der Krygsknegten was zoo groot op de Geestelykheit, dat de Prins (a) by Placaate verboodt aen alle zyne Onderdanen, dat zy met de geestelyke Persoonen, nog Goederen niet meer op zoo wreede en onbetamelyke wyze zouden handelen, en onder voorwendsel van dat de Eigenaers, of uitlandig, of de Roomsche Religie toegedaen, en dus vyandig te noemen, niet te steelen, nog weg te voeren eenigerhande Vee of Huisraed; alzoo zyn Excellentie wilde dat geen onderscheit gemaekt zoude worden tusschen Roomsch en Onroomsch, voor zoo ver zy zig beiden stil ende vredig gedroegen.

In dit Jaer is de Stad door de beraaming der nieuwe versterkingen op nieuw vergroot, hoewel 't werk eerst regt in 't volgende Jaer voortging: hier door is in de Stad gebragt, al wat van de Zoutkeeten af, tot het Rissevoort toe over de oude Vest ten Zuiden legt; en van de Brug van 't Rissevoort tot aan het tegenwoordig Tugthuis, ten Westen aan de overzyde van het Water; en voorts van 't Tugthuis af tot aan de Paerdemarkt, al

(a) Bor, 1 St. 6 B. 399.

Digitized by Google

al wat agter de Mannen en Vrouwen Gasthuizen en Pesthuis gelegen is. Hierom is de Malalenbrug (*a*) of Moralenbrug gemaakt, en de Nieuwlander Poort (*b*) en meer gebouwen in dezen uitleg.

Wy stappen af van 't Jaar 1572 na gezegt te hebben, dat de beroemde Filosoof Cornelis Drebbel (*c*) in 't zelve binnen onze Stad gebooren is, van wien breedvoeriger onder de geleerden van deeze plaats zal te handelen zyn.

1573 Wy gaen dan over tot het Jaer 1573 't vermaerdste welk Alkmaer dus verre gehadt heeft, als waerin die strenge belegering, vreeslyke stormen en gelukkige verlaating zyn voorgevallen; en wyl Jaerlyks hier van nog op den agtsten October, die hier als een Dankdag is ingestelt, de gedagtenisse herhaalt wordt, waarby dikwerf verscheide onzekere vertellingen geschieden; kan niemand het ons qualyk neemen, dat wy dit stuk breedvoerig, doch niet dan uit echte bewyzen opgeeven.

1 Jan. Den 1 January werdt besloten dat Cornelis Jansz. vander Nieuwburg, Jacob Dirksz. en Philip Cornelisze naer Sonoy zouden gaen, om hem te verzoeken dat de knegten van Hopman Cabeljau (die van een wreeden inborst gezegt wierden te zyn.) buiten de Stadt gehouden mogten worden, op dat de Burgery in rust en ongemoeit mogt blyven. Waerop zy buiten bleeven, moetende de Burgers van het Ritsevoort en over de Geest te hulpe komen met 4 stuivers 's daegs voor Cabeljaus Soldaten, en Graenen voor dezelven optedoen.

7 Jan. Den 7 January 1572 (doch dit is naer den styl van 't Hof, daer 't voorgaande Jaar tot Pascha gereekent wordt, en dus naer de gewoone reekening 1573, want in 't Jaer 1572 kan 't niet gebeurt zyn) schreef Sonoy (*d*) tot Egmond op den Hoef leggende, om leedige Teertonnen en Turken om in de Vierpannen te branden.

21 Jan. Den 21 January wiert Jacob van Teilingen als Kerkmeester met zyn medehelpers door den Vroedschap geordonneert, om aen Jan Arentsz. Mandemaker, en Pieter Cornelisz. te betalen de

(*a*) Chron. pag. 124 (*b*) Chron pag. 127. (*c*) Chron pag. 119.
(*d*) Uit Brieven aan Burgemeesters en Regeerders van Alkmaer.

Digitized by Google

de Somma van dertig gulden tot betaling van hunnen Predikdienst.

Onder de origineele Ordonnantie staat; „ Actum den 21 January xvc lxxiij. en dit agtervolgende de stemminge van de „ Vroedschappen, mitsdeezen overleverende. Men zal 't u „ Erven passeeren in Reekening. „ Actum ut S. (onderstond) Aelbert Cornelisz. Coemans, Claas Herksz. op den rug staat een quitschelding van de somma. Onderteekent, Jan Arentsz. Pieter Cornelisz.

Op den zelven dach schreef (*a*) Sonoy uit Egmond op den Hoef aen Burgemeesteren van Alkmaer, dat hy uit zyn Capitein verstaen hadt, dat zyn Vendel zeer langzaem versterkt wierd, vermanende Burgemeesteren dat zy zouden aenmerken, dat zy naest aen den Vyandt zynde, de versterking meerder moesten bevorderen: verders wat meer toezien, dat niet zoo veel Granen uit de Stadt aen de Vyanden gezonden wierden, als hem berigt was; alzoo den Vyandt nooit meerder schade kon toegebragt worden, dan hem den toevoer der Levensmiddelen te beletten.

Haerlem van de Spaanschen belegert zynde, wierden de Dorpen herwaerds aangelegen van hen deerlyk uitgeplundert (*b*), als *Backum*, *Castricum* en *Limmen*, t'Uitgeest wierden wel 60 of 70 Huisluiden, die'er zig tegen kantten doodgeslagen, en 't Dorp wel half afgebrandt.

Ondertusschen schreef de Prins aan Sonoy, dat hy zig verzeekeren zoude van een ingang en toevlugt in *Alkmaer*, dat ligt den eersten aanstoot na Haerlem lyden zoude, en vermaande hem vooral zyn volk in tugt te houden, maar dit, vooral de Hopluiden meest Zeeroovers geweest zynde, pleegde allerley ongehoorde baldaadigheeden en dwinglandy (*c*). Aan 't zelve schryft men toe de verwoesting van de heerlyke abdye van Egmond

(*a*) Uit de Brieven aan Burgem. en Regeerders van Alkm.
(*b*) Chron. van Alkm. pag. 129.
(*c*) d'Alkm. Chron. pag. 129-132. heeft Staeltjes op den Langendyk aen een Priester en Huisman gebeurt, doch die Sonoy zelf met de dood aan Kapitein Krok strafte.

Digitized by Google

mond en deszelfs ryke boekschat, die als de Gedenk-schriftkamer des gantschen Lands was, en men zegt, dat hy de woonplaetsen der Monnikken, en de Kerk zoo vernielde, dat hy geen plaets overhad, om zyn eige Krygsvolk te bergen (*a*). Hier uit blykt dat zy te verre gaan, die aen 't volk van Brederode de verwoesting der Abdye reeds 1567 toeschryven (*b*), daar toen de Abdye alleen in den spoedigen vlugt en doortogt eenigzins geplundert is, gelyk 't zoo ook van Meteren noemt, als wy reeds booven hebben aangemerkt (*c*).

24 Jan. Den 24 verzogt Sonoy toevoer van eenige Levensmiddelen, volgens zyn Brief geschreven op den Hoeve (*d*). Ook schreef hy op
1 Feb den 1 February *Stylo Communi* (als hier by staet) aen Burgemeesteren, dat zy geheel geen Krygsluiden zouden laten passeeren, tenzy zy een Paspoort van hem zelv hadden: en zoo zy wisten, dat eenige Krygsluiden by rotten en halve rotten omtrent
16 Feb de Stad op den Huisman leiden, de Huisluiden te gebieden die gevangen te neemen, en by hem te brengen, of in aller yle zulx aan hem over te schryven (*e*).

Vervolgens wierd op den 16 Febr. goedgevonden, dat men de Stadt vergroten en fortificeeren zoude; in zulker voegen als het zelve by Burgemeesteren, of by Cornelis Willems Kroon beraemt was. Mits dat zyn F. Gen: zoude willen ordoneeren de Dorpen naest aen de Stadt gelegen, dezelve versterking mede te helpen doen, elk Dorp naer zyn grootheit, en dat de Huizen die ingehaelt moesten worden tot deze versterking opbrengen zullen, naer mate dat zy verbetert zyn, en de Huizen, die buiten zouden blyven, en men zoude moeten afbreken, zullen betaelt worden uit de Burgery, naer elks rykdom ofte naer de Huizen, en dat de eigenaers den Opstal zullen behouden.

En

(*a*) Oudheden van Kennemerl. I. D. pag. 475.
(*b*) Als van Loon, aloude Hist. I D. pag. 10. Neerl. Penn. I. D. pag. 97.
(*c*) Van Meteren, op 't Jaar 1567. pag. 50. en ziet hier booven pag. 154.
(*d*) Volgens gemelde Brieven.
(*e*) Uit de Brieven ontfangen by Burgemeesters van Alkmaer.

Digitized by Google

En is Cornelis Kroon en Cornelis Jansz. vander Nieuwburg met een Burgemeester benoemt, om dat aen de Schuttery bekent te maken, en vervolgens met eenige Capiteins en Luitenants naer Sonoy te reizen, om Octroi te verzoeken op dit ontwerp. Doch de buiten Burgers zetten zig hier tegen, waer op besloten wierd by de Overigheit, met goedvinden van de Schuttery, dat men maer afbreken zoude de Huyzen, voor zoo veel tot het maken der Fortificatien nodig was, en de verderen te laten staen, alzoo het afbreken van geheele Voorsteden te veel kosten baren zoude.

Den 23 Febr. wierden eenige Klokken naer Engelandt gezonden, om aldaer tegens Gotelingen te verruilen. Ook klaegden dees tyd eenige Egmonders, over de schade hun toegebragt, als blykt: 23 Febr.

Aen de Exel. van Prinse van Oranje.

Gheven zeer oetmoedelycken te kennen U. F. genade onderdanighen Dienaeren Bartholomies Symonsz. Schotgen, Coemen Jan Miesz., Aelbert van Nooll, Thyman Ghyssen, KorenKindt, en Willem Florisz. cum sociis, hoe dat zy Supliant. duer dyen 't Leger van U F. G. tot Egmondt bynnen leyt, ende daegelyx groote costen moeten leyden, duer dyen dat sy Suppliant. den Soldaeten ofte Knechten tot Egmondt upten Hoeve den cost gegeven hebben, den tyt van omtrent vijf weeken, ende nog daegelyx kost moeten geven, ende boven dyen noch daegelycx haer Coejen ende Paerden genoemen werden van den Spanjaerden, ende zoe sy Suppl. zyn schaemle Huysluyden dyen alle up gehuyert Lant sitten, hebben huer Landen tot groote hoeghe pryse van den Rentm. van Egmondt gehuyert, niet weeten waer mede den Suppliant. haer achterstallen huyere sullen betaelen, noch ook mede ghien gelt en weeten te krygen omme andere Beesten te coopen, zoude dair omme versoecken dat U. F. G. gelieve aen te sien den Suppliant. haer armoede en groote costen, dyen zy dagelycx moeten leyden, den Suppl. te ontslaen van de huyre van hoer Lant dat zy hebben, ende voort den Suppl. te gonnen een redelycken tyt omme haer achterstallige huyere te betalen, dit doende, &c. (a)

(a) Verzaaml. pag. 1573.

Digitized by Google

De Rentem. van Egmondt sal synen F. G. van de huyrige ende ontfange van dien adverteren, ende oick aangaende de grote lasten van den Suppl. overschryven, om deselve op de gebhoirtzynde voorts gedaen te worden na behoiren.

Tot Delft den xxiiij Febr. Anno xvC. lxxiij.

GUILLE DE NASSAUW.

Achtervolgende uwer F. G. Appostille van advys upte meergemelde van dese an my als Rentmr. van 't Graafschap van Egmont geaddresscheert, soe hebbe ick deselve in 't lange gevisiteert, ende beroerende myn advys upt gene by deselve requeste versocht wort, dunkt my onder Correctie van uwer F. G. dat men den Supplt. cum Socys, omme de redenen int lange verklaert in dese heurlieden requeste die sulx waerachtigh syn, wel voor desen tyt souden moegen ontslaen van de bruyck waer van de landen by heurlieden voir een tyt van vyf Jaeren in 't openbaer up wel een hooge prys in pachte genomen, soe dat die noeyt in lange Jaeren, dat ick Rentmr. geweest zy meer gegouden en hebben gehadt, ende dat men de selve alleen voor dese Jaere xvC lxxiij. *souden weder in 't openbaer verpachten, ende belangende de huyrwaer ende pacht van den voorleden Jaere* xvC lxxij. *die al verschenen was op Kersmisse nu lestleden, dat zy lieden omme de redenen voirschr. gehouden sullen wesen, de selve te betalen een iijde part op Jacobi nu eerstcomende als den xxv July, ende de andere twee Termynen up Lichtmisse en Jacobi* xvC lxxiiij. *elck de helft, mits dat die borgen verbonden sullen blyven, tot dat die laeste penningen betaelt sullen wesen. Actum onder myn handteykening dese laeste in Maert* xvC. liij.

. V. TEYLINGEN.

Depesante voorgaende advys van de Rentmr. van zynder F. G. ontslaet zyne F. G. den Supplt. van de vordere hueringe dye zy hebben van den Landen in dese benoemt, welverstaende dat zy nieuw hueringe

moe-

Digitized by Google

moeten maeken en de selvige Pacht betalen, gelyk zy met den Rentmr. sullen verdraegen. Actum den vj April Anno 1573 *tot Delft.*

GUILLE DE NASSAU.

Dat de bepaaling der Schuttery ten opzigte van het wegbreken der Huizen en Voorsteden, tot de versterking noodig, niet aangenaem was aen *Sonoy*, blykt uit de volgende Ordonantie.
„ Wert geordoneert van wegen zyn Vorstelyke Genade, dat
„ die van *Alkmaer* zullen met den eersten heure Stadt verster-
„ ken met 2 Bolwerken op den andere respondeerende boven
„ aen de hoogte, te weeten één zal beschieten de strykwee-
„ ringe Noord ende Oost, en het ander Zuide en Oost, en dat
„ al de Voorburgen of Voorstadt zal zonder uitstel afgebro-
„ ken en gedemoljeert worden; behoudelyk, dat voor het af-
„ breken zal geschieden taxatie van de schade en intressen die
„ voorsz. Voorsteden lyden, naer gelegentheit der zaken en
„ des tyts; welke taxatie zoude betaelt worden, in voegen en
„ manieren als die van Leyden, Delft, Gouda, Gornichem
„ en andere Steden gedaan hebben of zullen doen; ten ware zy
„ eenige meerder reedenen hadden, daarop na reede en billyk-
„ heid regard zal genomen worden. Aldus gedaen tot Enkhui-
„ zen den tweeden dag in Martio Anno xvC lxxiij naer gemeen
„ schryven.

DIDERICH SONOY.

Dat het Princevolk gaerne in *Alkmaer* lag, en uit dien hoofde 7 Mt.
de Regenten en Burgery verdagt hielden van verstandhouding met den vyand, hebben wy eensdeels kunnen afneemen uit Sonoys schryven aan de Regeering van deeze Stad op den 21 January, daar hy haar beschuldigt als of zy proviand naer den vyand zondt, doch nu zal hun oogmerk klaerder blyken, uit een

 brief

Digitized by Google

brief van 't Princevolk te Egmond leggende, den 7 Maert aan Sonoy toen te Enkhuizen gezonden; wy oordeelen denzelven hier van Letter tot Letter te moeten invoegen.

't Opſchrift was

Edelen, Ehrenfeſten en manhaftigen Jonker Diedrich Sonoy, Luitenant en Gouverneur van Enkhuizen en geheele Waterland, onſeren gebiedenden Heren en goeden Vrindt.

Enkhuyzen.

Onſeren vriendelyken groet, wes wy uwes en goedes Stedes vermoegen toebevoorn: Edeler, Eherenfeſten Overſte. Wy konnen U E. niet bergen, hoe wy berigt zyn, dat die Burgermeeſters van Alkmaar gemeenſchap ſolden hebben met Boſſu ende Burgermeeſters van Amſterdam, en dat onze vyanden hen luiden laaten dat zy Alkmaar genoegzaam tot haeren wille hebben, weer daarom ons vriendelyk begeeren en bidden, dat der Overſten alle mogelyke vlydt wol aanwenden, dat zoe eenige ſchelmerie vorhanden were, dat men die zelve mochte voorcomen, ende die Stadt met etlyke Crygsluiden bezetten, want die Stad Alkmaar eene Poorte en ingang van Noorderland is, en zoo wy die Stad verloren, dat wy eenen grooten afbraek ſolden lyden, tot onzer groeter verderffeniſſe.

Wy ſchikken U E. ook toe etlyke Brieven, ſoe uit Harlem an Hopman Ruichaever gecomen zyn, daar uit der Overſten alle gelegenheid zal vernemen, wie het in en buiten Haarlem gelegen is. Wy hebben ook etlyke luiden uit om condſchap, wes zy aanbrengen werden, willen wy U E. overſchryven, den Overſten zy hier in niet verzuemich dan wende alle vlydt an, opdat wy geen ſchade lyden.

U E. zollen ouc vernemen uit den Brieven an Hopman Ruichaver geſchreven, hoe groet het van noden is (zo het immer mogelyc is) dat men den Dymerdyc doorſteeke, opdat wy met Schepen daar door connen comen, en den vyand die proviande afſnyden, ende zol daar uit volgen geen klynen afbreuk der Leger, die al haer proviand zollen beroevet wer-

Digitized by Google

werden. Der Overſten zy doch hier in niet ſuemich, dan bedenk zig vlytig hoe wy dingen volbrengen mogten. God bevolen in welken ſchutz en ſcherm wy U E. bevelen. Tegmondt in F. G. toe Orangien Leger den 7 Martii Anno XV^{C} LXXIIJ.

U E. L. Dienſtwillige

HENRICH VAN BROECHUSE.

JACOB CABELJAU.

DIRK DUVEL.

NICOLAES RUICHAVER.

JAQUES HENNEBERT.

(Deeze Brief is op een half vel Papier gaaf en ongeſchonden, de hand van den Brief zelv was naaſt aan die van H. V. Broechuſen, die eerſt getekent heeft, gelykende, echter meene ik dat die hem niet geſchreeven heeft, om het genoegzaame verſchil, dat men nog in de Letters zag.)

Hierop ſchreef Sonoy den 8 Maert uit Hoorn aan de Regeerders dezer Stad, dat zy Hopman Coenraet van Steenwyk met 8 Mt. zyn Krygsvolk zouden ontfangen, zoo dra hy met zyn volk voor de Stadt quam, in hoope dat zy zig wel by de Burgers zouden gedragen, als zynde van een zeer goeden inborſt, en geheel ander volk als 't geen te Egmond lag; in 't einde van den Brief (*a*) was een belofte, dat men tegen den avond van den volgenden dag de Stad een deel Kruits zoude verzorgen. Doch dat'er de Stad niet aan wilde om volk in te hebben, is wel afteneemen, wyl de Prins den 13 Maert uit Delft ſchreef aan de Regeering van 13 Mt Alkmaer, dat den Vyandt zekeren aenſlag op de Stadt Alkmaer

 hadt,

(*a*) **Uit Brieven aan Burgemeeſters van Alkmaar.**

Digitized by Google

hadt, en dat zy hen by tydts op de een of andere wys moesten voorzien, het zy door 't inneemen van Krygsknegten of anders.

15Mt De Stadt dus keur gekregen hebbende, wat Soldaten zy wilde hebben, verzogt den 15 Maert met hun eigen Vaendel te mogen bestaen.

20Mt Den 20 Maert verzogt *Sonoy* by een Brief te Edam geschreven om geldt; als konnende de Knegten en 't Leeger tot Egmond leggende anders niet by een houden. De Rentmeester van den Impost Augustyn van Teilingen omtrent 1800 gl. onder hem hebbende, was te vreede, die aen *Sonoy* of zyn gemagtigden te tellen, indien Burgemeesters borgen wilden blyven, dat *Sonoy* hem binnen veertien dagen of drie weeken Ordonnantie zoude doen hebben van de Staten, dat al zulke penningen, als hy aentellen zoude, hem strekken zouden tot betaling en ontlasting van zynen ontfangst. *Sonoy* verzogt hen dan daer in te spreken.

23Mt Den 23 wiert Cornelis Willemsz. Kroon en Matthys Reyers gezonden naer de vergadering, van *Sonoy* geroepen om toete-staan in de opbrenging van den 100ste Penning tot toerusting der Oorlochscheepen tegen den Vyandt, zonder dat de Waterlandsche Steeden dezelve opbrenging in verder gevolg zullen trekken, mits dat het die van *Alkmaer* ten afslag strekken zal, 't geen zy van den voorsz. honderſten Penning te koste leggen aen 't Leeger tot Egmondt en Heilo, met nadruklyke voorbetuiging van geen verdere opbrenging tot die Oorlochschepen te doen, dan by advys van belasting der Staten, dat ook de afgevaerdigden der Waterlandsche Steden zyn F. Exell. onder anderen zullen aengeeven van 't vorder onderhout der voorsz. Oorlogschepen en 't Leeger voornoemt.

24Mt By quitantie door *Sonoy* den 24 Maert ondertekent, betreklyk tot het geen wy op den 20 Maert zeiden, blykt dat Burgemeesteren van *Alkmaer* hen sterk gemaekt hebben, wegens een somma van vyftien hondert gulden, en den Impostmeester bevel gegeeven die te betalen, belovende hem de voorsz. somma in rekening geleeden te zullen worden.

Dees

Digitized by Google

Dees dag wiert Charles Boisot gezonden aen die van *Alkmaer*, met volmagt naer Waterland ter verzekering van dien oort, verzoekende dat men hem geloof zoude geeven, wegens het geen hy zoude voordragen, en hem de handt bieden ter bevordering der gemeene veiligheit.

Den 25 Maert wierd by de Vroedschap besloten zyn Exell. te verzoeken een Commissaris te ordoneeren, die de versterking verstondt, om by den zelven eindelyk geordoneert te worden, of tot ampliatie of anders, en ook in wat voege men de betaling der huizen, enz. die tot de versterking nodig zyn, betalen zal, en om de burgers tot de opbrenging daer van te dwingen, en ook de Dorpen naest aen de Stadt geleegen. 25 Mt

Den 27 schreef de Luitenant H. v. Broekhuizen, leggende met zyn volk te Egmondt, dat hy kondschap hadt bekoomen, dat drie Galeien door Saerdam waren gelopen, en vermaende de *Alkmaerders* voorzigtig te zyn; alzoo somtyts vyanden onder schyn van Buuren of Koopluiden konden binnen koomen. 27 Mt

Onder het voorzorgen ter bescherming van tydelyken welvaert, en vryheit, wiert ook niet verzuimt de bezorging der zielen: Het Licht des Euangeliums meer en meer ontzwagteldt van de nevelen der onwetenheit, en bedervenis der Zeeden, tragte men in vollen dach te stellen; en eene onbeschaduwde Leer te verkondigen: op dat dit algemeen mogt zyn, was reeds den 4 Octob. 1571 te Embden, en 1572 in de Maend Augustus te Edam, 31 Mt
en den 31 Maert dezes Jaers 1573 een Sinodus gehouden, zynde *Jan Arentse Mandemaker* Voorzitter derzelve, de besluiten bestonden in 21 Articulen; onder welke waren, dat men de Priesters zoude zien te reformeeren, en dan toe te laten te prediken. Men zoude den Heidelbergschen Catechismus onderwyzen, en de Belydenisse des Geloofs der Nederlandsche Gemeente onderschryven, zoo wel die namaels zoude aengenoomen worden, als die tegenwoordig waeren. (Niet willende voor altoos, een mooglyk meer verstandige eeuw aen hun begrippen binden.) Geen Kerkendienaer zoude het geoorlooft zyn, Kerke goederen tot zyn gebruik te verzoeken. Dat matigheit gebruikt wierde in het Prediken: En het Examen van *Melanthon* wierdt vast-

Digitized by Google

vastgestelt, om daer uit die geenen, die geëxamineert zouden worden, te vragen; mits dat men echter geen kluister losmakende, een ander zoude smeeden, alzoo de vryheit bleef van buiten het zelve te mogen gaen, alleenlyk onnutte, hooge en ydele vragen vliedende. Wyl de Predikanten bezig waren, den welvaert der zielen te bevorderen, wiert aen de ander zyde niet nagelaten zulx te beschermen, doch het geldt schaers zynde, en zonder het zelve niets kunnende uitgerigt worden, wierd op
1 April. den 1 April Jan Heerts van *Alkmaer* met zyn gezelschap door Diderik Sonoy gevolmagtigt, den Brouketel, Horologie met de Klokken, en zekere Bakken uit de Abdy van Egmond te haelen tot behoef dezer Stadt. De Volmagt luid letterlyk aldus:

" Werdt by deezen geauthoriseert en gecommitteert Jan „ Heertz van *Alkmaer*, omme met zyn gezelschap te haalen uit „ de Abdye van Egmond een Brouwkeetel, Horologie met de „ Klokken en zeekere Bakken ten behoeve der Steede *Alkmaer*. „ Zal hem daaromme een ygelyk met zyn gezelschap vry, „ vrank, onverhindert en onbeschadigt laaten haalen, vervoe- „ ren, passeeren en wederkeeren op pœne van te vervallen in „ ongenade van zyn V. S. Aldus gedaen tot *Alkmaer* den eer- „ sten dag April 1573 naer Pascha.

DIDERICH SONOY.

't Is eene mondelyke overleevering, dat de Broeders van St. Eloys Gild, dat zyn de Smits en Koperslagers, dit stuk hebben uitgevoert, en dat de Bierdragers met hunne Wagens hun zyn behulpsaam geweest, en dat daarom Smits, Koperslagers en Bierdragers en hunne Vrouwen by derzelver begraafnissen nu nog vry mogen beluidt worden.

6 April Den 6 April is de boode gehangen, die van Jaques brieven bragt, en in de Nieuwpoort onderschept Symon Sneijer van Heemskerk.

7 April. Den 7 April hadden de zes Steeden van Westfriesland en 't Noorderquartier (*a*), representerende de Staaten van den Lande (wor-

(*a*) Velius, Hoorn 3 Druk pag 209,

Digitized by Google

(wordende Purmerend nog niet gereekent) een dagvaart ten overſtaan van den Gouverneur Sonoy, daar in beſlóten wierdt het toemaken van Oorlogſcheepen, en wat ieder Stad daertoe zoude opbrengen. Hier meede was een begin van 't thans genaamde Collegie der Gecommitteerde Raaden van Weſtfriesland en 't Noorderquartier, en wierdt om de zwaare tyden goedgevonden, dat het te Hoorn zoude blyven. Wy zullen vervolgens meermalen van dit Collegie te ſpreeken hebben.

Den 10 wierd een Jongen uit 't Spaenſche Leeger, die ettelyke Brieven aen ſommigen te *Alkmaer* hadt gebragt, betrapt, en door Ruichaver hier binnen gebragt. 10 Apr.

Den 29 April zyn de eerſte ſtukken Geſchuts gegooten te *Alkmaer* in 't Choor van de Minnebroeders (nu 's Stadts Magazyn,) wegende 46 à 4800 pond, en de Meeſter had bedongen voor elke 100 pond, 3 pond. 29 Apr.

Zeekere Johan de Lecluſe, wegens levering van Oorlogstuig 4851 hebbende te eiſchen, wierdt Sonoy door de Staaten van Noordholland gelaſt, hem de betaling te verzorgen; doch Sonoy weetende, dat de Theſauriers en Rentmeeſters niet al te wel by gelde waren, en dat men 't gereede geld dagelyks ter onderhouding van de Oorlogsknegten en anders van nooden had, vondt goed, gemelde penningen te adſigneeren op het Loot en Koper, komende van 't Klooſter te Egmond, 't welk de Burgemeeſters van *Alkmaer* door zyn bevel, als daartoe van zyn F. G. gevolmagtigt, afgebrooken en binnen hunne Stad gebragt hadden: hy verzogt dan Burgemeeſters, met zyn ſchryven van den 13 Mey uit Schellingwoude, dat zy Lecluſe 't Loot en Koper wilden verkoopen: doch deezen maakten zwarigheid zulx zonder goedvinden van de andere Steeden te doen; weshalven Sonoy den 23 Mey weder uit Schellingwoude aan de Steeden, te Hoorn by elkanderen vergadert, ſchreef, op voorſtel en verzoek der Burgemeeſteren van *Alkmaer*, den ſchuldeiſſcher te voldoen; klagende met een, dat hem niet genoeg Schepen gezonden wierden, en dat hy nog wel 6 of 8 groote Schepen nodig hadt, en de twee Galeikens die tot *Alkmaer* waeren, mits dat zy met Zeylen en Geſchut voorzien wierden. Waerop de- 13 Mey. 23 Mey.

zelven gezonden wierden, doch niet naer genoegen van Sonoy, als in een Brief van den 7 Juny uit het Leger aen de Diemerdyk geschreven, blykt, zeggende dat zy met Zeylen, Riemen, nog Munitie van Oorloch naer behoren waren voorzien, en verzogt nog het zenden van eenig Oorlochstuyg; 't welk, immers ten deele, wierdt nagekoomen, volgens schryven van Sonoy op den XI Juny.

26 Mey. Den 26 Mey wiert besloten Heilo, Limmen, Egmond, Uitgeest en Castricum toetevoegen 12 of 14 Roeden in de nieuwe Stadts Gragten en Wallen, om daer van betalinge te doen.

Eer wy deezen Maand Mey eindigen, moeten wy zeggen, dat aan de zes Steeden van Westfriesland en Waterland te Hoorn vergadert, een Brief van den Prins ten behoeve van Purmerend wierdt overhandigt, om die Stad ook te beschryven in de Staaten van Westfriesland (*a*); welk de zes Steeden beantwoordden niet te kunnen toestaan, wyl by de voorige vergadering van den 7 April in 't opmaaken der lasten Purmerend niet gekent nog belast was, en daer voor de andere Steeden te danken had; die Stad was ook niet gestelt op iets ongewoons, dan alleen onlangs den 8 Mey op 300 guldens eens, gelyk ook alle andere Dorpen en Vlekken naer hunne hoedanigheid, en dat eenige Steden meer duizenden hadden moeten opbrengen, en dat zoo ieder Vlek, zyn byzonder recht gebruikende, te roepen was, zoude de vergadering zeer groot zyn, en daar veel verwarring koomen; dan moesten ook Beverwyk, Schagen, Grootebroek, enz. niet min dan Purmerend geroepen worden: doch zoo 't den Prince zoo beliefde, zoude men hem niet ongehoorzaam zyn. Echter bleef Purmerend nog voor deezen tyd buiten de Staatsvergadering.

8 Juny. Den 8 Juny is by onzen Gouverneur Mostert en Dirk Kater, uit naame van Charles Boyzot, van wegen zyn Vorstel. G. Commissaris en Subintendent over geheel Waterland, de eerste steen van de Nieuwe Kennemer-poort op Rytsen Oort (dus wordt het Ritsevoort genaamt) gelegt (*b*).

So-

(*a*) Velius pag. 211, 212. (*b*) Volgens Aant. van van Teylingen.

Digitized by Google

Sonoy met zyn Leeger aen den Diemerdyk leggende, nam tot hem verscheide Knegten van Egmondt (daer zy de Abdy en het Slot verwoest hadden) welk vertrek der Krygsknegten den *Alkmaerderen* zeer mishaegde, zynde deze Stadt veel gelegen aen den goeden Legerwagt aldaer. Weshalven den 8 Juny zy by 8 Juny.
geschriften verzogten aan zyn Exellentie dat zulx niet meer
gescheiden mogt. Waerop het antwoort was: 10 Juny.

Die Prince van Orangien, Grave van Nassau, enz.

Eersame wyze lieve besundere uwen Brief voor gisteren aen ons geschreven, hebben wy alhier op gisteren ontfangen, ende daer by gesien, dat gy u een weinig verslagen hebt, overmits dat nog ettelyke Knegten uit het Legher van Egmondt naer den Diemerdyk vertogen zyn, maer alzoo het zelve tot meerder verzekerheit van den zelve Dyke; daer deze geheele Lande zoo veel aengeleegen leit, geschiet is, ende dat wy wel weeten, dat gy zulx niet en zoud willen verhinderen, zoo verhopen wy ook, dat gy 't zelve niet zoo vremt vinden zult, ende houdende midlertydt inder Stede van Alkmaer goede scherpe wagte, verhoepe wy wel, dat de Vyandt elders zoo veel werk bekoomen zal, dat gy des te min noots van hem hebben zult. Zoo begeeren wy, dat gy des niet te min met de fortificatie der voorn: Stede voortsvaert, ende wy hebben ordre gestelt, dat de Dorpluiden de Contributie ten dien einde geordoneert opbrengen en betalen zullen, waer toe gy dezelven zult mogen dwingen en constringeeren, u te dien einde Authoriseerende by dezen; ende voor zoo veel gy begeert dat wy den Heere van Boysot wederom by uwe wilde zenden, zouden wy 't zelve gaerne doen, maer alzoe wy hem aldaer nog ten tyd grotelyx van noden hebben, en waer dat niet mogelyk, dat hy zoo haest derwaerts reize, hoewel wy niet laten willen hem ten eerste gelegentheit by u te schikken.

Eersame wyze lieve besundere, onse Heere God zy met u. Geschreven tot Leiden op den x dag Juny 1573.

Digitized by Google

15 en 16 Juny Den 15 en 16 Juny schreef Sonoy van den Diemerdyk om 6000 pond Loots van de Abdy gekomen, ofte, zoo zy daervan niet zenden wilden, van 't gestole Loot, dat, zoo hy zeide, van de Burgers gekogt was, en nog om eenig Krygsgereedschap.

17 Juny Den 17 Juny werd hem geantwoort, dat men alrede aen die van Hoorn 3000 pond Loodts had gezonden, en indien men nu 6000 pond zond, dat men dan weinig tot 's Stadts versterking, daer het toe geschikt was, zoude behouden: wat het gestoole Loodt raekte, verzogten zy dat men de Dieven ofte Koopers, by geschrifte aenwees, welken zy verstonden, dat men ligtelyker te Hoorn en Enkhuizen zoude vinden, nadien die van Enkhuyzen hen verzogt hadden, het gestolen Yzer, by die van *Alkmaer* gearresteert, te laten passeeren, en die van Hoorn uit diergelyk Yzer hun gading hadden genomen. Eenig Oorlogstuig werd hem nogthans gezonden.

20 Juny. Den 20 Juny schreef Sonoy van den Diemerdyk om Timmerlieden.

23 Juny. Den 23 Juny werdt beslooten by de zes Steeden van 't Noorderquartier in Hoorn vergadert, volgens den raad en 't advys van den *Prince van Oranje*, dat ieder Stad van Westfriesland en Waterland zoude te Hoorn, (als zynde midden tusschen d'andere Steeden gelegen, en daar men al van ouds af gewoon was meest alle byeenroepingen te doen, zoo Velius zegt (*a*)) een uit hunnen Vroedschap te schikken, die de daaglyksche zwarigheden, beroerende deezen Oorlog, met die van Hoorn zouden afdoen, en tot dien einde binnen Hoorn gestadig blyven: mits dat de Gedeputeerde van iegelyke Stad by 't gemeene Land gedefroijeert zoude worden, gelyk dat behoorlyk was. Dus zien wy de eigentlyke opregtinge van 't Collegie der Gecommitteerde Raaden van Westfriesland, dat nu geduurzaam is geworden, en nog heeden zyne zitting binnen Hoorn houdt.

26 Juny. Den 26 Juny beklaegde Sonoy zig, dat men hem geen genoegsamen bystand deed, zoo van leeninge van de penningen van de Dorpen, als Loot, en vyftig Kordewagens; betuigende verders met veel hevigheit, „ dus doende zult gylieden oor-

(*a*) Velius, Hoorn 3 druk pag. 214.

Digitized by Google

„ oorzake geeven, dat die Commissarissen Frederik Ottensz.
„ ende Mr. Henrick Meyster van hier vertrekken zullen, ende
„ zig beklagen over u aen zyne Exelentie, alzoo zy zeggen, dat
„ niet van nooden is, ons eenige hulpe te doen, tot Contempla-
„ tie van de Steden van dit quartier, die hen daer toe verzogt
„ hebben, wanneer dezelve Steeden ofte eenigen van dien, heur-
„ lieden schryven onwillig zyn te volkoomen.„

Den 29 Juny schreef de *Prins van Oranje* uit Leiden, verstaen hebbende, de zonderlinge vlyt en naerstigheit, die men hadt gedaen in het versterken der Stadt, tot zoo ver, dat de versterking meest gedaen was. Hy loofde hunnen yver, vermaende hen zoodanig voorttegaen, en, op dat de Vesting niet onnut zoude zyn, alle Boomen, Wallen ende Huizen, die het gezigte der Fortificatien ende Bolwerken beneemen konden, op eene schote weegs of meer van de Stadt te doen afhouden, demoliëren ende effenen, aengezien dat anders den Vyandt by ligten dage, als beschanst en gedekt tot onder 's Stadts Walle zoude kunnen komen; voorts vermaende hy, dat men zig met Kruidt, Munitie van Oorloch en levensvoorraet verzage. 29 Juny.

Doch 't zal in 't vervolg blyken, dat het met de versterking van onze Stad zoo verre niet gekomen was, als men den *Prins* gezegt had.

Het Leger van Sonoy aan den Diemerdyk, waar van booven gesprooken is, was zeer nuttig geweest tot onset van Haerlem, en om te beletten, dat de Amsterdammers geen toevoer aan het Spaansche Leger konden doen (*a*), doch die van Amsterdam met een sterke Vloot uit het Ye en de Meer verjoegen het volk van Sonoy, wyl hy naer Edam was, om eenige Schuiten tot onderstand te verzoeken, doch hy te laet met 40 Scheepen aankoomende, deedt wel de Amsterdammers deinsen, maar moest op 't einde zelve wyken. De Schanselingen zulx merkende zogten een goed heen koomen, waar door Sonoy veel schande behaalde, als veeltyds te driftig zynde om groote onderneemingen zonder genoegzaam beraad en hulpe te bestaan.

(*a*) Hoofdt, Hist. 8 Boek pag. 310.

Digitized by Google

13 July. De 13 July was die ongelukkige dag voor Haerlem, 't welk na een beleg van 31 Weeken of 7 Maenden, en kloekmoedigen wederstand, doch geperst door hongersnood zig in hoope van genade te zullen verwerven, aan den Spanjaart overgaf, die daarop geen kleine slagting onder Kryslui en Burgers aanregtte, de verslagenheid was op dit overgaan van Haerlem zoo groot en algemeen, byzonder te *Alkmaer*, dat naast aan de beurt lag, dat men ten einde raad was, en men bleef nog al in twyffel of men voor *Alba* of *Oranje* zig verklaaren wilde, de Overheid vooral wankelde (*a*), en maakte zwarigheid des Prince volk in te neemen; de Burgery was'er meest al toe geneegen; de bedeesten van allen waren die, welken tot nu toe hadden tegengehouden, dat'er eenigerlei bezetting in de Stad genoomen was (*b*). De *Prins* had wel lang te vooren aan Jr. Philips vander Aa (*c*) belast in *Alkmaer* te gaan, en de versterkingen te bevorderen, maar 't werk ging slaplyk voort (*d*), wyl de gemoederen zoo verdeelt waren, waarom men ook Jr. Jacob Cabeljau, die van den *Prins* een Lastbrief had ontfangen tot het Gouvernement van *Alkmaer*, met zyn volk had buiten gehouden. Dit volk had eenigen tyd geleegen te Hyloo (*e*) en Egmond op den Hoef (*f*), en had daar eenigerwyze eene beschansing om op den Vyand te letten, en zyn verderen indrang noordop te verhoeden (*g*). Cabeljau wilde dan vervolgens zyn last *Alkmaer* bezetten en verdadigen, en trok ten dien einde op naer *Alkmaer*,

(*a*) 't Leeven van Willem I. II. D. pag. 392.
(*b*) Schrevel, Haarl. pag. 126.
(*c*) Ziet van deezen P. vander Aa, van Loon, Neêrl. Hist. Penn. I. D. pag. 114. (*d*) Bor, 6 B.
(*e*) Foreest, Beleg van Alkm. pag. 2.
(*f*) Velius, Hoorn 2de Druk pag. 203.
(*g*) E. van Meteren zegt pag. 92. B. dat het Prinçenvolk een Schans had te Heylo by de Kerk, en tot Egmond aan de Abdye, waar door de heerlykste en oudste Abdy van Holland is vernielt geworden, daar tien Graaven en veele Gravinnen van Holland begraaven leggen, in zulker maniere, dat'er niet een steen of grond overlegt of ongeroert is gebleeven, behalven twee Toorens van de Kerk, die nog dienen tot een baake of teeken in Zee voor den Zeevaart: doch even daar na zegt van Meteren, dat het volk te Heylo en Egmond op den Hoef lag.

Digitized by Google

maer, doch vondt de Poort voor hem gesloten; de Burgery thans zoo wel als de Overheid verdeelt zynde; want eenigen, die de Heer Foreest (*a*) Pausgezinden noemt, wilden nu opentlyk de Poorten openen voor den Spanjaerd, dien zy in hoope van pardon herwaerds geroepen hadden, gelyk veelen meenden; anderen wilden den Spanjaerd als Vyand buiten houden, en het Princevolk inneemen; anderen zagen liever, dat Cabeljau met zyn volk te Hylo en Egmond bleef, en daar 't spits afbeet; anderen schreeuwden, dat zy verraden waren door twee persoonen (*b*), die toen de Geuzen eerst in de Stad quamen, Scheepenen waren, en by *Don Frederik* in 't Leger voor Haerlem waren geweest, om voor de Catholyken pardon te krygen; anderen zeiden het tegendeel: Dit is zeeker, dat *Alkmaers* Overheid voor 't grootste deel geneegen scheen zoo wel de Spaansche als Prince Soldaaten te willen buiten houden, om dus altyd Meester van haar beraad te kunnen blyven (*c*). Maar Cabeljau wierdt niet enkel door 's *Princen* ordre, maar ook door Krygskunde aangezet liever in *Alkmaar* zig te versterken, dan in 't open veld te leggen, en daar met een hand vol volk een magtigen Vyand 't hoofd te bieden; hy tragtte dan ten minste met zyn Compagnie in de Stad te koomen, dreigende anders met al zyn volk aan de andere zyde van de Stad te gaan leggen, ronduit zeggende, met zyn volk niet te willen leggen, daar hy den Vyand van vooren had, en een Stad van agteren, die hy niet wist of Vriend of Vyand ware (*d*): doch te vergeefs: weshalven hy terstond naer den *Prins* schreef over der *Alkmaerderen* onwilligheid. De *Prins* schreef terstond weêr een Brief aan Cabeljau en *Alkmaer*, met welken hy den 15 July binnen 15 July. de Stad quam, om aan de Magistraet dien te vertoonen, opdat zyn Compagnie wierdt ingelaaten: Doch de Vroedschap weigerde zulx, en oordeelde dat men de Stad niet zoude kunnen houden, als weinig voorzien van Proviand en noodige Amunitie, ja men zeide, heeft de *Prins* de vroome Stad Haerlem niet kunnen ontzetten, wat zal hy ons doen? Dus wierdt de Bur-

(*a*) Foreest pag. 2. (*b*) Bor 6 B. pag. 327. (*c*) Hoofd 303.
(*d*) Chron. van Alkm. pag. 132, 133.

Digitized by Google

Burgery nog meer verleegen, en wist niet wat te doen, die van haar des *Princen* volk tot Guarnizoen wilden in hebben, hielden allen nagt de wagt, en vertrouwden hunne medeburgers niet.

In deezen toestand schreeven de Burgemeesters nog dien zelven dag aan Sonoy, dien zy meenden, dat met zyn volk nog op den Diemerdyk lag, dat wyl Haerlem over was, hy spoedig met zyn Leger dat te Heylo en Egmond wilde koomen versterken, om den Vyand den verderen indrang herwaerds te beletten, en dat hy Hoorn, Enkhuizen en Medenblik belastten zoude, *Alkmaer* te proviandeeren: wy zullen dien Brief, zoo als wy hem hebben in onze verzameling, en ook van den Chronykschryver is opgegeeven (*a*), hier invoegen.

Edele, Wyzen, Voorsienige Heer, wy gebieden onzer tot uwer E. adverteerende uwer E. dat de Tydinge (dat Haerlem in is) niet alleen continueert, maer ook hoe langs hoe meer vermeerdert. Ende dewyle wy den Vyandt hier aldernaest zyn gezeeten, en 't spits eerst zullen moeten afbyten; zoo dunkt ons geraden, gelyk wy u ook vriendelyk bidden, dat uw E. persoon met de Soldaten van den Dyk ende elders, terstond onder nagt en dach herwaerts komt, en 't Leeger tot Heilo ende Egmond wilt versterken: opdat den Vyandt geen inval doe in 't Noordholland, ende mitsdien ons van Victualie ende Contributie van vordere penningen berove. Zoo veel onze Stadt aengaet, zyn wy doende om aller baest de Fortificatien te volmaken, ten einde wy tegens een subite loop der Vyanden konnen onstaen. Bidden derhalven, uwer E. wilt toch hier inne met u Soldaten in geen gebreke zyn, op dat wy aen wederzyde onze beroepinge voldoende, een goede Conscientie voor Godt mochten behouden, en hem de reste beveelen. Willen ook uwer E. gebeeden hebben zeer ernstelyk, dat gy toch in haest die van Enkhuyzen, Hoorn en Medenblik, wilt belasten, dat zy luiden die van Alkmaer, terstont proviandeeren van Koorn ende Mout, op dat wy door gebrek van dien niet genoodzaekt worden die goede zake te verlaten, die wy anders begeeren met Lyf en Goed voortestaen, daerom zal uwe E. ons by de voorsz: Steden weder hier in dien-

(*a*) Chron. van Alkm. pag. 134.

Digitized by Google

dienstig zyn, bidden ook daerom uwe E. zoo verre de Steeden voorsz. ons niet weeten of wille provianderen, dat gy ons zonder vertrek 't zelve wilt adverteeren, op dat wy weeten waerop naest Godt, wy ons hebben te verlaten.

Edele, Erntfeste, Voorsienige Heer, onze Godt zy met uwer E. in voorspoedigen Gouvernemente. Uit Alkmaer den xv July 1573.

(*onderstond*)

Uwer E.^e goedwillige Burgemeesteren der Stede van Alkmaer.

Maar den volgenden dag was'er geen kleine verandering van zaaken; want *Don Frederik* moedig op het innemen van Haerlem, en een nieuw heir hebbende aangenomen, wilde nu ook meester van *Alkmaer* te zyn, werwaerds hy reeds voorheen een Trompetter gezonden had om te Stad opteëisschen (*a*), doch die met weigerend antwoord der Burgeren, die op hulp van den *Prince van Oranje* hoopten, was terug gekomen; weshalven hy op deezen dag van Haerlem herwaerds aanrukte met een Leger van 2500 Voetknegten en 300 Ruiters (*b*). 't Was in den namiddag toen hy reeds digt by de Stad gekomen was, voorneemens de plaats schielyk te overrompelen, of door eene nauwe Belegering intesluiten. Veele Burgers, op zyn aannaderen bevreest geworden, zyn in de schielyke ontsteltenisse der gemoederen doorgegaen naer Hoorn en elders, en na dat zy de boomen aan de haven van den Voormeer hadden opgebrooken, zyn zy ter scheep vertrokken. Nu had *Alkmaer* geen langer tyd van beraad, want van de kant van Heilo zag men den Spanjaard naderen; en 't Princevolk was al voor de Poorten (*c*); Ja- 16 July

 ques

(*a*) T. Schrevel. Beschr. van Haarl. pag. 139.
(*b*) Hoofd, Schrevel en de Chron. van Alkm. zeggen maar 2000 te voet en 300 Paerden, doch P. J. Visser in zyn Beleg van Alkmaar, gedrukt agter dat van Foreest, zegt in 't gemeen 3000. Foreest en van Meteren zeggen 2500 Voetknegten en 4 benden Ruiters. (*c*) Chron. van Alkm. pag. 136.

ques Hennebaert en Dirk Duivel ſtonden met hun volk voor de Vrieſſche Poort, 't ander volk bleef over de Geeſt leggen. Cabeljau (*a*) en Hopman Ruichaver quamen voor de oude Kennemerpoort, en wierden na veel mooi praatens alleen in de Stad gelaten om met de Magiſtraat te ſpreeken, daar eenigen echter tegen waren, en als zy binnen de Poort quamen om naer 't Stadhuis te gaen (*b*), wierdt de Commiſſaris Willem Moſtert (*c*) uit het gulde Vlies door zyn Been geſchoten, daar hy al zyn leeven mank van ging, dit maakte nog meer opſchudding in de Stad. Ondertuſſen naderde de Vyand naer de Kennemerpoort, 't welk de Magiſtraat, die nog niet beſluiten kon 't Princevolk in te laaten, wierdt aangedient, en de Burgery vergaderde in grooten aantal voor 't Stadhuis om te weeten, wat er beſlooten was. Als Ruichaver d'Overheid verzogt en bad Krygsvolk in te neemen, bleef de Regeering niet alleen in twyfel, maar eenigen volſtrekt weigerig (*d*) en men was zoo ontſtelt, dat men tot geen beſluit kon koomen (*e*), wyl men dagt, hoe 't Haerlem vergaan was. Ruichaver, onverduldig geworden over dit lang ſammelen, voer de Regeering in verbolgendheid te gemoed (*f*), *dat het nu langer geen tyd was om te beraaden; zegt kort af, wat gy doen of laaten wilt*; anderen geeven zyne woorden dus op: *'t Was nu geen tyd om lang over beſluit te kauwen, men moeſt het af of toe zeggen*; doch geen voldoenend antwoord krygende, ging hy ontſtelt en moeilyk heenen (*g*). Waarop de Burgemeeſter Floris van Teylingen opſtondt, zeggende, *Ik wil by den Prins en de Burgers leeven en ſterven*, verliet den Raad en volgde Ruychaver, en trok met hem en veele burgers, onder welken ook was de Stads Timmerman Maerten Pieterſz. vander Mey naar de Vrieſſche Poort (*h*), die zy met bylen en voorhaamers openſloegen, en lieten 't Princevolk

(*a*) Schrevel zegt Ruichaver met andere Bevelhebbers.

(*b*) Chron. 137. en beroept zig op Bor. (*c*) Ziet van hem p. 166. 179. en 180.

(*d*) Schrevel pag. 139. (*e*) 't Leeven van Willem I. 2 D. pag. 392 en volg.

(*f*) Chron. pag. 137. (*g*) Schrevel Haarl. pag. 139.

(*h*) Schrevel zegt Kennemerpoort, doch verkeert.

Digitized by Google

volk binnen. Wy kunnen niet voortgaan zonder aantemerken, dat de nauwkeurige Heer Foreest, die toen Pensionaris van de Stad zynde zeekerlyk de vergaadering van de Vroedschap heeft bygewoont, van 't inkoomen van 't Princevolk zoo duister spreekt, en van den Heer Burgemeester van Teylingen en zyn moedig bestaan in dit hachlyk oogenblik niet een woord rept, mogelyk heeft hy liever gewilt de verschillen van de Overheid onder haar zelve verduisteren, dan vereeuwigen, ten anderen is 't ook aanmerklyk, dat hy niet aan de Burgers maar aan 't Princevolk het opslaan van de Poorten toeschryft, gelyk ook een ander (*a*) tydgenootig Schryver zegt; dat Cabeljau en Ruichaver de Poorten met geweld opengeslagen en de Soldaaten ingekregen hebben.

By 't inkomen van dit Princevolk, wierdt door ontsteltenis d'alarmklok geluidt, wyl men niet wist of 't vriend of vyand was, die'er inquam, en veelen namen weer de vlugt (*b*), die doch na 't onweer weder keerden.

't Princevolk de Vriesschepoort ingetrokken, viel de Kennemerpoort weer uit om den Spanjaard, die al tot de Voorstad, thans de Nieuwpoort genaamt, gekomen was, weer terug te dryven, gelyk geschiede, zoo door schermutseling als grof geschut (*c*), zoo dat'er eenig volk van de Spaansche zyde sneuvelde, terwyl d'overigen naar hun Legerplaats te Heilo (*d*) keerden, en de onzen de Nieuwpoort in den brandt staaken (*e*), gelyk ook d'Alkmaerders drie dagen besteeden aan het afbranden van hunne Voorsteeden (*f*).

Den 17 July schreef Philips vander Aa uit Medenblik aan Jr. Jacob Cabeljau Gouverneur, en de Burgemeesteren van Alkmaar, dat hy vlytig bezig was om mout buskruid en andere noodzaaklykheeden by een te verzamelen, om hun die toeteschikken, verzoekende, dat zy hem lieten weeten, langs welken weg hy veiligst hun iets zoude kunnen zenden; dat zy vooral tegen verraad en oproer waken zouden, hun Bolwerken 17 July.

(*a*) P. J. Visser pag. 79, 80.
(*b*) P. J. Visser pag. 80. (*c*) P. J. Visser pag. 80. (*d*) Foreest pag. 3.
(*e*) Hooft pag. 304. (*f*) P. J. Visser.

Digitized by Google

verſterken, een Schans maaken aan de Ton op 't einde van 't Seggelis en begin van de Schermeer, toen nog Water; de Kalkovens afwerpen, en des noods de Bergermeer, en 't Land agter de Zoutkeeten doorſteeken; wy zullen den brief zelf hier Letterlyk opgeeven (*a*).

Inſondere goede vrienden, ik ſende UL. dezen expreſſelyk, omme te weten hoe deſaeke in alles met Ulieden al ſtaet. Want zoo wy alhier met alle vlytigheit arbeiden, om u lieden Greynen, Mout, Buskruit ende andere noodige dingen in der yl toeteſchikken, ende op het onſeeker niet wel derven zenden, hoewel wy alreede zekere quitantie (b) hebben bekomen, ende die van Horne, zoo ſy my ſchryven, al eenig gezonden, ſult daerom als voeren niet nalaten, my by brenger dezes van alle gelegentheit te adverteeren, wat paſſagien van de Vyandt nog vry moegen zyn ofte niet, omme my in 't toeſeynden van 't geene gy behoeft te meugen reguleeren.

Ik hebbe terſtondt Jonkhr. Frederik van Seventer na Horne afgevaerdigt, om gelyke ſaeken aldaer te voorderen met Servaes van Lymborch, ende den Dykgraef Cornelis Janſz. Niewenborch nae den Governeur Sonoy, op dat alle ſaeken in haeſt gevoordert moechen werden, den Burgemeeſter Albert Corneliſz. houde ik tot gelycke ſaeken nog huyden by my, dies weeſt goedes moets, men zal niet nalaten alle moegelyke vlyt tot uwer beſcherminge in aller yl voer te wenden, ſoe hier als by ſyn Furſt. Gen:, maer zyt alleen ernſtelyk op u hoeden voor oproer ende verraedt, u Bolwerken ende andere Weeren, met alle magt ſonder iemant te verſchoonen, Soldaet of Burger, Edel ofte Onedel, verſterkende: Dunkt my ook heel noodich, gylieden terſtondt een Schantſe, an oft over de Tonne ſlaet, daer 't beſt geleegen zal zyn, 't welk ik heel nodig achte, meucht ooc bezien oft 't niet noodig en waere de Bergermeer ende by de Soutkeetenen door te ſteeken, maer wilt altyt en vooral die Kalkovens afwerpen, en alle noodwendige ſaeken voerwenden, en my by deezen antwoerde ſchryven, hier mede

(*a*) In onze Verzaaml. C. pag. 2197.
(*b*) Zoo ſtaet'er in den Brief, doch zal *Quantiteit* moeten zyn.

Digitized by Google

mede blyft den Heere bevolen. Dat. in Medenblik op ten 17 *July* 1573.

By ulieden goedwilligen vrindt, wat ik vermagh,

PHILIPS VANDER AA.

Ook zondt Sonoy deezen dag een Brief uit Schellingwoudt aan de Wethouders deezer Stad, waerin hy zegt, nog vier Vaendels te zenden, en dat hy zonder verlies van Volk of krygsbehoefte van den Diemerdyk geweeken was, dat hy ook zondt den geweldigen Provooft om te helpen beraadflagen tot Stads welzyn: Ook dagt hem goed de Zaan ergens te laaten bezinken, en daar een Blokhuis opteregten; dat hy zelf zoude overkomen, zoo hy niet naar Enkhuizen en Hoorn moeft.

De Spanjaard nu ziende *Alkmaer* met 's Princenvolk bezet, en daar van zelf terug gedreeven, begon den 18 July zyn Legerfteê te Heilo optebreeken en naar Haarlem te keeren; 't word gezegd dat hy by zyn aftrek Egmond binnen in koolen leide (*a*), anderen fpreeken alleen van de oude boekryke Abdye en een gedeelte van 't Dorp. Wy kunnen ons met het verfchil der Hiftoriefchryvers over de verwoeftingen van de Egmonden en hunne Abdye en Slot hier niet ophouden, 't ware te wenfchen, dat een goede Pen dit pleit vereffende. Men zegt (*b*) dat de Spanjaerden by hun aftrek wel drie ja vierhonderd beeften van de huisluiden, neffens nog anderen buit meênamen, en die naar Haerlem voerden, daar onder 't krygsvolk een opftand was tegen *Don Frederik* om wanbetaalinge van 18 Maenden Soldy, en een beloofde vereering voor 't inneemen van Haerlem. Dit is zeeker dat deeze Spaanfche muitery den Vyand hinderde in 't vervolgen zyner overwinningen, en den Hollandere deedt adem halen (*c*), vooral ook *Alkmaer*, 't welk dus door Gods zonderling beftuur zeer fpoedig van de eerfte aanvallen der Spanjaerden ge-

18 July.

(*a*) Kron. van Egmond pag. 226. Kron. van Alkm. pag. 138.
(*b*) Schrevel, Haerl pag 139.
(*c*) J. Fruit, beleg van Leid. pag. 3, 4. in den Nieuwen Druk van 1739 te Haerl.

Digitized by Google

geredt wierdt; doch wyl men hun bezoek eerlang op nieuw te vreezen had, was het ten uiterste noodig, om de nog gants onvoorziene Stadt van alles, wat tot een goeden tegenstand van een zwaar beleg noodig was, te voorzien. Dit beyverde de Over-
20 July. heid op alle wyze, en zondt den 20 July Gerrit van Nieuwburg naar de Staaten van Westvriesland te Hoorn, om den toestand van *Alkmaer* te kennen te geeven, en onderstand te verzoeken en met den Heer Sonoy in 't Noorderquartier te trekken, om te zien, waar men best sterktens zoude opwerpen: *Prins Willem* wetende dat *Alkmaer* de Burg was, die den Vyand den indrang in Westvriesland moest verhinderen, en aan welker Steede verlies de ondergang van 't geheele Noorderquartier afhing, gelastte de verbonde Westvriesche en Waterlandsche Steeden *Alkmaer* met voorraad en Buskruit te voorzien (*a*).

Ter naauwernood konden d'Alkmaersche afgezondene Burgemeesteren op de vergadering te Hoorn zoo veel verkrygen, dat de Staaten van Westvriesland borg bleeven voor de Rogge en Garst, die de onzen voor een Maend of twee begeerden optedoen; zynde zelfs in dien tyd het spreekwoort waerachtig, *dat niemant hinkt aen een's anders zeer* (*b*), en dat men met het verwaarloozen van een vriend dikwils zig zelv in 't uiterste gevaar brengt. Ook kan men hier uit afneemen, dat Bentivoglio en anderen die hem volgen (*c*), zeer qualyk zeggen, dat, als de Spanjaerd den 21 Augustus voor *Alkmaer* quam, die plaats door die van Enkhuizen en Hoorn, en andere Westvriesche Steden was voorzien van al 't geen tot het uitstaan van een belegering wierdt vereischt; hier blykt het tegendeel; waarom de Overheid, wyl doch de Stad van niemand ondersteunt wierdt, zelv moest zorg draagen, lastende ieder burger eenigen voorraad van koorn optedoen; en sloeg zelf zoo veel Loot, Buskruidt, en Rogge in als'er te krygen was.

De Voorraad eenigermaate bezorgt zynde, begonnen de Stede-

(*a*) Foreest 3.
(*b*) Foreest pag. 4. Bor 6 B. 328. Hooft 8 B. 320.
(*c*) Bentivogl. VII. 385. Brandt, Hist. van Enkhuizen pag. 148, 149.

Digitized by Google

delingen yverig by beurte de Borstweeringen te maaken op 't nieuwe werk of aan de vestingen, die op last van den Prince van Oranje onder beleid van Carel van Boisot begonnen en nu ter goeder uure byna voltooit waren; de vier Bolwerken, die men in de nieuwe Vesten gemaakt had, en nog in weezen zyn, wierden genaamt

't Klein Bolwerk, leggende bezyden de Baan- of Zand-sloot agter de tegenwoordige Lutherfche Kerk.

't Groot Bolwerk of *Groenenburg*, thans bewesten de Kennemerpoort.

't Clarisse Bolwerk tussen 't voorgaande, en de Berger- of Geester-poort, 't wierdt ook *Clarenburg* genaamt; wyl 't Clarisse Klooster daar by gestaan heeft. 24 July.

En 't *Munnike Bolwerk*, anders ook genaamt *'t Franciskaner Bolwerk*, en ook *Engelenburg*: de reede der eerste benaamingen is, wyl daar 't Klooster der Minnebroers geweest is.

Ten dienst van deeze Bolwerken goot men groote Kartouwen van de Klokken; en de Schans aan de Ton van de Schermer wierdt gesterkt en bewaakt (*a*).

't Zag'er echter zoo bar en naar uit in de Landstreeken van het Noorderquartier, door het algemeen vlugten der Opgezeetenen ten lande uit, dat Sonoy zelf met zyne bygevoegde Raaden in Noordholland Philips vander Aa, Frederik van Sevender, Frederik Ottensz. en Mr. Willem Bardesius, wyl Geld, Lyftogt, Krygslui en trouwe Soldaaten ontbraken, aan den Prins van Oranje schreef, of hy eenig vast Verbond met eenige groote en mogende Potentaten gemaakt en treflyk ontzet voor handen had; wy zullen den Brief zelf moeten opgeeven, om de benauwtheid der tyden, en vooral die van Alkmaer nader onder 't oog te brengen; hy luidt dus:

Doorlugtige Hooggeboorne Heere en Vorst, wy gebieden ons onderdaniglyk aen uwe Vorstelyke Genade, en kunnen dezelven niet nalaten alle de gesteltenisse van desen quartiere vrymoedelyk (zoo wy behoren) over te schryven, hoe dat sedert het beklaeglyk ongeluk van die van

(*a*) P. J. Visser pag. 80.

Digitized by Google

van Haerlem meest op alle menschen, (ook onze zaeken meest toegedaen) een sulken verschrikking en vreeze is gevallen, dat een ieder slegts omsiet hoe hy uit de Landen best mag geraken, haer goed zoe zy best moogen wechmakende door verscheiden middelen by dage en by nagt, niet tegenstaende alle ordonantien en opsicht, 't welk wy te Water en te Lande daer op hebben, want de algemeene roep is, zoo Haerlem in soo langen tydt niet na behooren gevictualieert (zoo men, *soo sy zeggen*, te Winter wel hadden mogen doen) en ontset heeft mogen werden, wat hebben wy dan zulks te verwagten? die niet en zyn na behooren voorsien: *en of de Fortificatie alom behoorlyk waren gedaen, daertoe wy gestadig arbeiden, zoo gebreeken ons nog meest alle andere middelen van Proviande, Poeder, Geschut en andere Amunitie, ook vroome Capiteinen en Gouverneurs van Steden: want die van* ALKMAER *aengaende met die Capiteynen en Soldaten daer in zynde, en weten wy voorwaer niet of men hem daer zulx op mag betrouwen, dat sy (als de vrome Haerlemmers hebben gedaen, en daer over de fleur van onze knechten verlooren) de uiterste nood zouden willen verwagten, daerop uwe Vorstelyke Genade dan verdagt moge zyn: uwe Vorstelyke Genade heeft my Sonoy ettelyke dagen geleden geschreven van sekere Commissie onder een blank voor een Gouverneur tot Medenblik, dan hoewel zulx wel van noden waer, zoo verneeme ik die Commissie niet, ook dien al hebbende en hebbe niemant bequaem om tot zulx te committeeren, Hofwegen nu ook overleden zynde: behalven desen en hebben wy alhier de middelen niet langer om de knegten met Leninge te onderhouden, de Huysluyden door voorige Pilgeringe en gestadige Contributie geen middel hebbende om langer geld te furneeren, en de Steeluiden ook door armoed de knegten niet langer kunnende onderhouden.*

Sulx dat alle dees dingen, sulx als voorsz: gesteld zynde, na menschen oordeel niet moogelyk is, die saecke tot een goed einde te brengen, of langer te verduren, tenware uwe Vorstelyke Genade dan eenig vast Verbondt met eenige grote en mogende Potentaten, en treffelyk ontset voor handen hadde, het welke zoo 't alzoo zy, op 't hoogst van noode is, uwe Vorstelyke genade zulx aen alle de Steeden schryve om de vlugt te stutten en de Luyden te troosten, die anders geheel verloopen zullen; en wy van alle, behalven van onze Vyanden verlaten,

ons

Bolwerken van Alkmaar.
A. *'t Klyne.*
B. *'t Groote Bolwerk.*

C. *Clarenburg of Clarisse Bolwerk.*
D. *Munnike Bolw: of Engelenburg.*

Poorten.
a. *Nieuwlan*
b. *Kennemer*

Digitized by Google

ons alleen vinden, en den Vyant ten buite werden: en vermeerdert deze vreese dat men hier opentlyk seit, dat uwer Vorstelyker Genade zyn Veldleeger op heeft gebroken, de Steden alleen bezet, en daerop alleen wil laten aenkoomen, hetwelke die gemeene man dan voor een zake van de uiterste nood, ja desperatie agt, seggen daerom soo uwe Vorstelyke Genade geen andere middelen heeft, dat het best is dat onse getrouwe vrinden en toegedaene] met Wyf en Kinderen en haer armoetken, dat sy weg kunnen krygen te schepe hen wegh maken, liever dan dat syluyden buiten alle menschelyke middelen, de eene Stad voor den ander na lieten inneemen, en als moedwillig en obstinaet om den hals quamen, of dat de Vyant haer alle middelen van te ontkomen bename, hem meester van de Zee makende, daer toe geen kleene apparentien en zyn, zoo door dien dat wy veele Capiteins van den Schepen niet genoeg kunnen vertrouwen, zoo sy alreede dikwils hebben gefaillieert, en soo haest haer betalinge ten besetten dagen niet en komt, terstont muitery aenregten, soo door dien dat de Vyand hem te water nu sterk toerust, daeraf wy noch huiden van den Bailliu van Waterlandt seker schryven af hebben ontfangen, dat sy behalven de Schepen die sy op de Meir hebben gehad, nog veele Kerviels en Koggeschepen en yke toerusten, ook een gat in de Diemerdyk ('t welk schynt om daer door te brengen) openhouden, en zoo zy zulx onze Schepen meester worden (daer toe wy ontwyfelyk vermoeden dat zy tragten, en dat onze soo voorschreeven al twyfelagtig staen) soo waert niet alleen van de Zee, maer geheel van alle Steeden gedaen, soo alle 't Geschut daer op is, en sulx alle die hier waren, of door honger of door Zwaert om moeste koomen, doch so doen wy alle ons vermogen ook in desen. En is zulx tot een Vice Admirael aengestelt Cornelis Dirkse, Burgemeester tot Monikendam, en hem bygevoegt andere Gedeputeerden van Steeden: en soo uwe Furstelyke Genade tot een Verbond en ontset als vooren raed weet, is geheel nodig, dat uwer F. G. Heer broeder Graef Lodewyk met den eersten hem hier vinde, alwaer 't maer voor zyn Genade persoon alleen, soo alle herte over hem hangen, dat ook eenige Capiteins en Secours hier met den eersten werde geschikt, met middel om die te onderhouden. Uwe Furstelyke Genade schryft my Sonoy wel om den Vyand het hooft te bieden, dan hebbe geen middelen om waer meede, want de Stad ALKMAER *tot redelyke verzekeringe seven of acht Vendelen behoeft, so hebbe ik'er nodiglyk vier op den*

Waterlandsche dyk, nu blyven nog de Schepen onvoorzien, daer ten minsten wel 1000 *Soldaten toe behoeven, dan is Edam en Monnikendam ook nog onvoorsien, moete ook nog verscheidene Schansen inhouden en besetten (derwaerts ik Sonoy nu ryde om alles te voorsien, van daer op* ALKMAER *en na de Schepen) of den Vyand loopt, ons hier het platte Land al af, en soude sulx alle Contributie, ja dagelykische nodelyke Victualie, de Beesten weggedreeven zynde, ophouden: hier uit kan uwer Furstelyke Genade wel verstaen hoe nodelyke wy in yle hier secours, Capiteinen en onderhoudt derselve behoeven: soo albier het poeder ook in sobere quantiteit is, ende de Koopluiden hier qualyk betaalt worden en zulx by haer wynig zal werden gebragt, is't op't hoogst nodig dat by uwe Furst. Gen. den Staten een expresselyk tot Hamborg of daer omtrent werde gesonden met Brieven van Credentie aen de uitgewekene van dezen Lande, om hen met verspreking e ook leeningen en anders behulpsaem te zyn, en dat men den voorsz. Gedeputeerden ook eenige Waeren van hier mede doe, tot welk werk ons Frederick Ottensz. niet onbequaem soude dunken, ook verhoopen wy het selve tot gemeene nut niet soude weigeren, en soo sulx niet en geschiet sullen wy seer haestig in gebrek van Kruid raken, 't welk wy anders tot ongelyk minder prys als nu sullen krygen. Soo ons aen Enkhuisen veel gelegen is, en sy luiden obstinatelyk niet meer Knegten in willen neemen als 't geene van* 300 *koppen is geaccordeert, is nodelyk uwe Furstelyke Genade haer ernstelyk beveele, dat sy ten minste de reste van 't Vaendel dat'er nu in leid ontfange, wezende nog omtrent* 50 *Mannen, doch waer meer nodig nog boven de voorschreeven reste een geheel Vaendel daer in, om de moedwilligheid van't volk, daerop ook by veele al groot nadenken is, op dat ons niet geschiedt, als byna onlangs tot Alkmaer is gebeurt, als men in nood de Knegten (tegens haer belasten) niet en wist te krygen, ook met veranderinge van de Sleutels van de Poorte van de Stadt niet sonder groote suspitie. Is ook geheel nodig dat een Gouverneur op 't Eilandt van Texel word gestelt met omtrent* 100 *Soldaten, om aldaer een Schantse op bequame plaetse staende van 't selve verzekert te zyn, zoo daer aen grotelyx is geleegen, en de Vyand, tot welke wy zeer genegen zyn, het zelve occupeerende als hy uyt Vrieslandt ligtelyk kan, zoude ons alle middelen van toevoer, ende passagie van hier op de Maes, en van daer hier, geheel benomen zyn en wy van alle kundschap en Correspondentie versteken.*

Digitized by Google

ken. Is ook nodig dat daer beneffens 2 of 3 Boods werden geordoneert om de strandt (die de Vyandt nu meest in heeft) te bevryen: waer ook nodig zoo die van Enkhuyzen geheel slap zyn, dat uwe Furstelyke Genade een scherpe Commissie sende op Cornelis Boom, dat der fugitiven en vyandelyke Goederen geannoteert, de vrugten by hem ontfangen, ten gemeenen nutte worden geëmploijeert, soo die van Enkhuyzen daer geheel niet toedoen, als ook niet van de aengehaelde Goederen, dat ook de voorsz. Boom tot sulx werde geauthoriseert, als ook om bequame adjuncten te mogen neemen, al het welke wy uwe Furstelyke Genade wel hebben willen by deesen expresselyk adverteeren, op dat alles na behooren werde voorsien, want haestig Secours hebbende sien wy met Gods hulpe de Schepen en het Landt nog te behouden, dat sonder dien in gevaer staet, met het welk wy dan verschoont begeeren te zyn, en antwoord by desen verzoeken om ons daer na te reguleren.

Tot Medenblik den 24 *July* 1573.

Het moedig antwoord op deezen zal de Leezer op den negenden van den volgenden maand vinden; 't is zeeker, dat in deezen nood de hoofden zoo verleegen zynde, het gemeen ook wel eens den moed opgaf, hoewel onze dappere Alkmaerders zoo onverschillig nu niet meer waren, als Sonoy hen in bovengemelden te last legt. Van de verslaagenheid der Neêrlandsche gemoederen scheen *Alba* zig te willen bedienen, wyl hy de bevreesden nu begon te vleijen en niet als voorheen te dreigen, als blykt uit het publiceeren van een Pardon-brief (*a*), door den Deurwaerder van Vianen binnen Utrecht op den 26 July 1573. 26 July.
en tien dagen te vooren van *Alba* te Nymegen gegeeven, waar by hy alle Steden, die zig zonder dwang van Wapenen aan hem zouden onderwerpen, alle genade en vergiffenis toezegt, maar in tegendeel de uiterste verwoesting en straffe dreigt zoo in hunnen afval tegen hem volharden.

Den Brief vriendelyk en beleeft opgestelt, zullen hy hier niet invoegen als by onze Historieschryvers te vinden (*b*). De uitwerking was geen andere, dan dat men zig erinnerde 't bekende

 Versje

(*a*) Bor, Neêrl. Beroerte I. D. 6 B. pag. 445.
(*b*) Bor ter gemelder plaatse: en Aanteekeningen over Haarlems beleg, gedrukt 1739. pag. 163-167.

Digitized by Google

Versje *Fistula dulce canit, velucrem dum decipit auceps.*

31 July. Den 31 July wierd het Huis Kranenbroek, waer van nog een kleene puynhoop, doch groen bewassen, naby Hielo, overig is, verbrand.

2 Aug. Den 2 Augustus schreef Philis vander Aa aen Jacob Cabeljau, Gouverneur van Alkmaer, uit Edam. Dat de Alkmaerders die van Oosthuizen hadden gelast, hun 70 Schantsers te bezorgen, en wyl Oosthuizen onder Edam lag, welke Stadt zy moesten helpen versterken, waer aen zy ook reeds doende waren, hem best dagt, dat men uit de Dorpen onder *Alkmaer* zoodanigen zogt, alzoo hy anders vreesde, dat eenige muitery by de Dorpelingen mogt ontstaen, dat vooral gemeid moest worden.

De Rentmeester Gerard vander Nieuborg persoonlyk by de Staten tot Hoorn ontbooden, wierdt aldaer tot den xij in verzeekering gehouden.

9 Aug. Den 9 Augustus beantwoordde de Prins den Brief, den 24 July door *Sonoy* geschreven, in dezer voegen (*a*).

De Prinse van Orangien, Grave van Nassau, en Heere en Baron van Breda, van Diest, &c.

Edele, Vrome, Lieve, Bezondere, hoewel wy tot nogtoe aen de affectie en goede genegentheidt die gy van alle tyden tot vordering en welvaren van den woorde Godts, en onze regtvaerdige gemeene zake hebt gedragen, nooit en hebben getwyffelt, en daer door wel verhoopt hadden dat de ervarenheit en experientie van de zaken dezer wereldt ulieden ten minsten zoo verre zoude geleert hebben, dat gy luiden om geene accidenten of ongeluk (zoo als de menschen gewoon zyn zulx te noemen, den welken nogthans een iegelyk in wat state hy zy t'alle stonden is onderworpen, ja geenzints ook kan ontvlien, wat listen en arbeidt hy daer toe voorwent) u lieden zoo ligtelyk en zoudet hebben laten verschrikken en byna alle mannelyke kloekheit te nederleggen, gelyk wy uit uwen Brieven geschreven tot Medenblik (op den 24 der voorleeden Maendt July) hebben bespeurt: by den inhout van welken wy anders niet en hebben kunnen merken, dan dat gy de geheele

(*a*) Bor, 445. en 't origin verzam. Lett. S. 5249. Vande Sande pag 28. 't Leeven van Willem I. 2 D. pag. 378-384.

Digitized by Google

geheele welvaert of qualykvaert van dese Lande der Stede van Haerlem alleen wilt toevoegen: wy nemen Godt Almagtig tot getuige wat bedroeffenisse en hertwee dat wy (overmits het beklaeglyk ongeluk der zelver Stede overgekomen) gehadt hebben, en ware zulx in perikel van ons lyf en leeven te verhoeden geweest, wy hebben menigmael genoeg gepresenteert 't zelve daer toe te wagen, zoo wy ook geen middelen of wegen hebben agtergelaten, die ons eenigsints tot hulpe en bystandt derzelver Steden dogte te dienen, 't welk immers by de doodt, zo van den Heere van Batenburg, als van zoo menig ander vroom Capitein en Soldaet genoeg gecomprobeert is, en of al dezen niet tegenstaende Godt Almagtig belieft heeft van der Stede van Haerlem na zyn Goddelyke wille te disponeeren, en dezelve uit onzen handen te neemen, zullen wy hem en zyn Goddelyk woort daerom verloochenen, en verlaten? is daerom de sterke handt Godts eenigsints verkort? en zyn Kerke en Gemeente te niet gebragt? het is waeragtig dat ons de Christelyke liefde een medelyden doet hebben, over 't geene onze broederen aldaer overkomen is, maer alzoo van allen tyden het bloedt der Martelaren het zaedt is geweest der Kerke Godts, zoo hebben wy nu ook, ziende opentlyk waer onze vyandt toe tendeert, hoe dat hy violeerende alle geloften en verbonden, Gode nog den mensche geen Geloove en zoekt te houden, maer de waerheit na zyn uiterste vermogen pretendeert geheel te onderdrukken, des te meer geanimeert te zyn onze regtvaerde zaeke te defendeeren, hem tot den alderuitersten toe te wederstaen, niet twyfelende Godt almagtig hem te lesten tot confusie en spot zal laten vallen, zonder dat gy, door het ingeeven van eenige quaedwillige, blode, of onverstandige menschen, zoo ligtveerdiglyk om het verlies van eene Stede zulke goeden en regtvaerdige zake behoort te verlaten, te meer, aengezien de Vyand met al zyn kragt en gewelt dezelve niet en heeft kunnen overweldigen, en nog veele min zal kunnen bekomen zoo vele andre Steden ongelyk sterker, die ons (Godt hebbe lof) nog resteeren om zyn Goddelyk woordt aldaer te verkondigen, en zynen naem te eeren, ende welke nu nog meer als te voren gehart en geanimeert zyn om alle vyandlyk geweldt te wederstaen, wy zyn daerom des te meer verwondert, dat in dien quartiere zo vele luiden door grote verschikkingen hen lyf en goed zoeken te salveeren, ende zonder van iemant gejaegt te worden, daermede

mede buiten Lande te trekken, niet wetende wat opinie wy van al zulke menschen hebben zullen: willen zy excuse neemen dat de Steeden aldaer niet genoeg gesterkt, of van Proviande, Buspoeder, Munitie van Oorloge, en andere noodtzaeklykheeden verzien zyn. U L. is genoeg indagtig hoe menigmael dat wy U L. en den Steden zoo schriftelyk als andersints hebben vermaent, dat men alle mogelyke vlyt aenwenden zoude ten einde zulx by tyds en ter beter gelegentheidt mogte geschieden, om alzoo alle ongeluk des te beter te voorkoomen: wy hebben ook te meer reizen den Oversten en Capiteinen aldaer laten verzoeken, dat zy overdenkende de zaken die zy voorstaen, hare knegten in goede ordere, regelen en discipline zouden houden, op dat den Huisman ten platten Lande beter voor alle gewelt en schade gepreserveert hadde mogen zyn; wilden daerom wel, dat men hen de middelen had gegeeven om zulx te mogen doen. Gy schryft ons dat men u zoude laten weten, of wy ook met eenigen grooten magtigen Potentaet in vasten Verbonden staen, om alzoo door eenig treffelyk ontset die grote geweldige magt van den Vyandt te mogen wederstaen, *waerop wy niet laten en willen u lieden voor antwoorden te geeven, dat aleer wy ooit deze zake ende beschermenisse der Christenen en andere verdrukten in deze Landen aengevangen hebben, wy met den aller Oppersten Potentaet der Potentaeten zulken vasten Verbondt hebben gemaekt, dat wy geheel verzekert zyn dat wy en alle de geene die vastelyk daerop betrouwen, door zyne geweldige en magtigen handt ten lesten nog ontzet zullen worden, spyt alle zyne en onze Vyanden, zonder nogthans dat wy middelertydt eenige middelen, die ons de Heere der Heirscharen toegeschikt heeft, hebben of als nog willen laten voorby gaen. Gy klaegt* dat gy geene middelen hebt om den Vyandt te wederstaen, en 't hooft te bieden, *'t welk ons voorwaer niet weinig en verwondert, alzoo immers de Vyandt in dien quartiere hem zoo sterk niet en begeeft, hy en ware wel ligtelyk te weeren, alzoo wy ons ook op uwe vromigheidt gelyk betrouwen dat gy doen zult.* Dat de Capiteinen en Soldaten hen luiden zoo hooglyk beklaegden als zy terstont, haren Maendt geëxpireert zynde, hare betalinge niet ontfangen, *vervreemt ons grotelyx wie hen luiden in zulke gewoonte heeft gebragt, aengezien wy niet en meinen, ooit Keizer of Koning zulx gedaen*

Digitized by Google

daen heeft, en of jegenswoordiglyk by den Hertog van Alba 't zelve geschiet, mag men by experientie bevinden, by 't geene de Spangiaerts tot Haerlem aenrigte, die niet meer als 28 Maenden Soltz en eisschen, wat zyne Walen en Duitse doen zullen, zal de tyd leeren, wy konnen wel denken dat zy geen beetere betalinge ontfangen en hebben, maer wel erger. Belangende de Provisie van Buspoeder, *die gy begeert dat wy tot Hamburg en in dien quartiere zoude koopen, houden wy u indagtig, dat wy u eertyts, en meer als eens hebben geschreeven, gy weldoen zoudt en eenige derwaerts afveerdigen, ten einde om Provisie en Buspoeder te krygen, 't welk den Staten alhier ook te meer reizen voorgehouden hebben, maer hebbe aen beide zyden eeven veel verkregen. Wy en twyfelen niet aen de toerusting van den Scheepen, die de Vyandt is makende om in de Zuiderzee te koomen: maer verhope dat gy lieden daer in voorzien zult, en u zoo vromelyk en kloekelyk weeren, dat hy niet dan verlies, schade en schande aldaer halen zal, zoo ook die van Zeelandt jegenwoordiglyk met alle vrymoedigheit en kloekheit, alle stonden den Vyandt komende, met gewelt verwagten, en hem met Godts hulpe het slot Rammekens op den 5 dag dezer Maendt hebben afgenoomen, en aldaer goede Provisien van Geschut, Wyn en Koorn gevonden, niet twyfelende Godt Almagtig henluiden vorder geluk en victorie verleenen zal: te meer aengezien zy zoo vrymoedelyk de zake ter herten nemen: verzoekende daerom aen U L. wel ernstelyk, dat gy luiden alle zulke ydele vreze afleggende, en der onverstandige persuatien verwerpende, altydt het mannelyk hart, 't welk gy voortyden bewezen hebt, behoudet, en een ygelyk zyn beroep en in 't geen wy hem bevolen hebben met alle goede vlyt en neerstigheit zoekt te voldoen, en ook alle anderen tot gelyke ernst en volstandigheit te verwekken, wel verzekert zynde, dat in dien gevalle den zegen Godts in alles by U L. zyn zal. Aengezien wy den Vyandt de Zee, zoo hier in Hollandt als in Zeelandt benemen konnen niet en is te twyfelen, by zynen hoogmoedt wel zal laten zinken: en van onsen weegen en zullen wy niet laten na onsen vermogen in als te verzien, en ulieden alle bevorderinge, hulpe en bystandt te doen, des ons immermeer mogelyk wordt, zonder ons ergens in te willen sparen eenigen arbeit, perykel of dangier te ontzien. Dat gy zegt,* dat wy ons Leger opgebroken hebben, en die Knegten

in

in de Stede gelegt, *is 't zelve wel tegen onze wille geweest, aengezien dezelve zoo ten deele van den Vyandt, als ook van hen zelven opgebroken zyn, en wy dezelve jegenwoordiglyk buiten platten Landen met alle mogelyke middelen zoeken te krygen: zoo verzoeken wy daerom andermael, dat gy lieden in alle vrymoedigheit tot het welvaren van den Lande altydt wilt voorvaren. En of ons ondertusschen wat ongelux overkomen, daerom den moet niet verliezende, maer eer bedenkende wat onze zonden wel verdient hebben, en dat het in Krygshandel niet altoos voorspoedig kan zyn. Wy willen van onzen wegen niet nalaten al te doen, des ons immermeer mogelyk is, nog Lyf, nog Goedt, nog Bloedt daer aen spaeren.*

Edele, Vrome, Lieve, byzondere, onze Godt zy met u.

Geschreven te Dordregt den 9 Augusto.

Ulieden goede Vriendt,

GUILLIEM DE NASSAUW.

Op dezen Christelyken Krygsmansbrief begon de uitgedoofde moet weêr eenigzints te ontfonken; en onze Stadt wierd meer
18 Aug. en meer versterkt, gelyk dan ook den 18 Augustus wierd begonnen (*a*) een Bolwerk, de halvemaen genaemt, by de Vrieze poort, ende hadden de Boeren zulx aengenoomen binnen drie weeken voltooit te leveren. Doch deeze onderneeming was
21 Aug. Vryd. naulyx begonnen, of op Vrydag den 21 Augustus werd deze Stadt op nieuw belegerd, voerende de Spanjaerden hunne Ruiterbende en veel Voetvolk ten deele naer de Nieuwpoort, ten deele naer Oudorp en andere naest gelege plaetsen aen de Stadt, zynde een Water overgetrokken (de Nieuwe Sloot in de Oude Vertaaling van Foreest genaamt) 't welk hen van de Stadt scheidt.

's Morgens zes uuren waeren zy in zeer quaed onweder gekomen voor de Koedykersluys (*b*) De Boeren aldaer meenende dat

(*a*) Foreest pag. 45.
(*b*) P. J. Visser pag. 80. en de oude Deun op Alkm. beleg agter de Beschr. van Foreest pag. 119.

Digitized by Google

dat het een bende Struikrovers van Soldaeten ware, zonden naer de Stadt om hulpe, waerop terstont 200 Soldaaten van Hopman Dirk Duyvel van Amsterdam, en eenige Paerden gezonden wierden, welken tegens de Spanjaerden schermutzelden; doch zoo dra de Spanjaert aen de Zuidzyde der Stadt wierd gezien, wierden zy door een rydende Post weder van Koedyk in de Stadt gehaelt, vervolgens de Trommel geslagen, Burgers Ruiters en Soldaten naer de Wal geperst, en *ten* 10 *uuren* wierd den Vyand ook al aen de Noordzyde der Stad gezien. Echter wierd de herstelling der Vestingen zoo veel doenlyk was door de Burgers behartigt, en zelf de Huyzen aen de Wal met aerde gevult, en de Geelgieter gelast de Klokken tot Geschut te gieten.

Na dat de Stadt, zoo dra de Spanjaert wiert ontdekt, ten gebeede was gegaen, besloot de Wet met den Krygsraed, om nooit den Spanjaert te spraek te staen. Dien zelven dach wierden de twee Runhuyzen (staende eeven buyten de tegenswoordige Boompoort) door de Spanjaerden ingenoomen. Doch de *Tonneschans* (*a*) (leggende toen aen het einde van het Zeglis, want de Schermer was nog niet bedykt) konden zy niet overweldigen; de Burgers (*b*) deeden een uitval op hen en doorstaken een Jongen, die zyn's Meesters Geweer en Mantel droeg; doch een sterk ontzet uit de Nieuwpoort deed de Stedelingen weder binnen de Wallen wyken.

't Is waer dat de Heer Foreest van een gelukkig gevolg voor een gedeelte op dien dag spreekt, maer 't zal naer allen schyn eerst *den volgenden dag* gebeurt zyn, wanneer de Steedelingen meedegenomen hebbende, eenige Soldaaten een uitval deeden by de Zoutkeeten, na dat zy uit een Kartouw voor 't Fenidse gestelt de Runmoolen beschooten hadden, en staken de 2 Molens (*c*) en een Runhuis in de brand (hoewel Foreest maer van een Huys en een Molen zegt.) verliezende maer een Burger Klaes Kouzemaker, en kreegen ook eenige gequetsten: 22 Aug. Saturd.

Ee Het

(*a*) P. J. Visser, en oude Deun p. 120. (*b*) P. J. Visser p. 81.
(*c*) P. J. Visser oude Deun p. 120.

Digitized by Google

Het verbranden van deze Huyzen, en den Spanjaert van daer te dryven was ten hoogsten nodig, alzoo de Stadt rondsom ingesloten zynde, aldaer het eenig oopen bleef: onder dit branden tragte men twee Schuyten uittezenden, als een naer Hoorn, en een ander met Victalie naer de Ton; doch het sterk vuur uit de Musquetten der Spanjaerden, die langs den Galgdyk lagen, (thans de steene Weg tusschen de Schermerpoort en Schermer,) belette zulx.

De Vyandt om van deez' kant niet meer overvallen te worden, deedt den *volgenden nagt* een Schuyt in den mondt van onze Haven zinken, waerop *Raichaver* en zyn Volk uit de Tonneschans verliep, leggende hy daer met 125 Man en vlugtte in de Galeijen, die op de Schermer lagen, agterlatende de Bassen. De Heer *Foreest* (*a*) beschuldigt hen van zelf verloopen te zyn, dog *P. J. Visser* (die dit te onregt op den 24 Augustus stelt) zegt dat de Spanjaerden van de Galgdyk met een stuk dat 24 ponds Kogels schoot, in de Schans schooten, en dus de vlugt veroorzaekten. De Zaenlandsche Arcadia (*b*) zegt, dat de Eilanders (dat zyn die 't Schermereiland, en de daarop zynde Dorpen, als Grootschermer, Graft, Ryp, Driehuyzen, Schermerhorn, enz. bewoonen) de Tonneschans eeven na de verlating slegtten, doch het dunkt ons niet waerschynelyk, dat *Don Frederik* een plaets van zoo veel aengelegenheit, en die verlaten wierd, zoude verzuimt hebben te bezetten. Dus was de Vyand meester van alle toegangen tot de Stad, en de toevoer van voorraed van buiten en 't vlugten uit de Stad te gelyk afgesneden. De onzen in vast vertrouwen, dat men ons spoedige hulp zoude bieden, 't zy door ontset, 't zy door voorraed, tragtten ten minsten een weg open te houden, en deeden buiten de Vriesepoort een uitval. Doch de Vyand deedt onze 50 Ruiters, die uitgezonden waren, weer Steewaerts keeren, en maekte zig van den weg Meester. In deezen uitval wert de Overste der Ruiteren gequetst en stierf kort daer op. De oude Vertaelder van Foreest zegt, dat onze Rotmeester geschoten wierd met 2 halve Buskloten, waer van de eene helft in 't voorhooft lag, d'andere

(*a*) Foreest p. 6. (*b*) Zoeteboom, Zaanl. Arcadia p. 480 in de druk van 1702

dere helft binnen in zyn hoed, en dat hy kort daer aen ſtierf, nog voegt'er die Overzetter by, dat zeker François te Mompelier gebooren, die den Vyand, zoo lang zyn Buskruit duurde, niet weinig ſchade hadt toegebragt, gequetſt wierd, maer weêr genas.

Den 23 Auguſtus meenden de Stedelingen weder Meeſter van de Haven te worden, hier toe hadden zy eenige Vaertuygen (*a*), (de oude Vertaler van Foreeſt zegt twee) klaer gemaekt, gaende een Burgemeeſter en verſcheide Burgers in dezelven, om dus het vuur in het nog ſtaende Runhuys te werpen, en de Vyandt te Water (*b*) aentetaſten, te meer om dat twe Galeijen en een Oorlogſchip op de Schermer, naer 't Runhuys ſchooten, terwyl eenige Burgers aen de Zoutkeeten overgezet het Runhuis te Land zouden bevegten, doch zy moeſten onverrigter zake terug keeren, agterlatende 2 burgers en 1 Soldaet, nadien de Schepen op de Schermer niet genoeg byſtonden, en de Vyand van de Nieuwpoort eenige ligtgewapenden tot onderſtand kreeg, en booven dien op de Geeſt ten zuiden van de Stadt ſchyn van ſtormen maekte, waerop de onzen door 't gelui der Klok na binnen geroepen, met het vliegende Vaendel Steewaerts keerden. De Vyanden tragtten de deinzenden te vervaren met het roepen, val aen! val aen! her! her! als mede met gedruis van Paerden, Trommelen en Krygsvolk; maer hy wierdt dapperlyk beſchoten van 't groene Bolwerk uit een metale Slang. Onder dit rumoer ontvlugtte den Vyandt een Soldaet die binnen Haerlem Vaendrig van den Grave vander Mark was geweeſt; hy was zeer wel bekendt by 't volk van Jaques Hennebaert, gaf de burgers goede moet, en queet zig vroomelyk in 't ſtormen; ook quam'er nog een Jongen in de Stad; dus was het met de onderneeming om de haven weêr in te krygen gantſch gedaan. *Ten zelven dage* hebben de onzen een Bode uitgekreegen met brieven aen Sonoy en de Gedeputeerdens der Steden van het Noorderquartier, waerby zy den ſlegten en naeren toeſtandt der Stadt lieten weeten, en dat niet tegenſtaende zy de Schans by de Ton hadden verlooren, in meninge

23 Aug. Zondag.

(*a*) Foreeſt pag. 7. (*b*) P. J. Viſſer pag. 82.

Digitized by Google

ninge waeren hunne eer voor Godt en de geheele Weereld te betragten, en den aenval met Gods hulp te weêrstaen, doch nadien zy niet genoeg waren voorzien van knegten, buspoeder en andere noodzaeklykheeden tot den Oorlog dienende, verzogten zy dat men hen in het uiterften gevaer met eenige onderstand zoude te hulpe koomen, haestig ontsetten en de Dyken doorsteeken, om allen verderen indrang des Vyands te beletten.

Op deezen dach schreef de *Prins van Oranje* uit Dordregt, dat hy verstaen had, dat de Vyandt zyn Leger van Haerlem opgebroken, en zyn weg naer *Alkmaer* had genoomen (het schynt de *Prins* het beleg van *Alkmaer* toen nog niet geweeten heeft) waerom hy Burgemeesteren en Inwoonderen raedde en vermaende, dat zy nog meer volk zouden inneemen; en dat hy *Sonoy* gelast had hen daer in te dienen: dat hy wel zoude maken, dat zy meerder volk kreegen; dat zy goeden moet zouden houden, en hem den bequaemsten weg aenwyzen, langs welken hy volk en behoefte zoude kunnen zenden. Deze brief schynt, niet tegenstaende de Stad naeuw ingesloоten was, in dezelve gekoomen te zyn, wyl nog te vinden onder de Brieven by Burgemeesters ontfangen (*a*).

24 Aug. Maand. Tusschen den 23 en 24 in den nanagt omtrent vyf uuren, maekte men in de Stadt een loos alarm, om de Stedelingen te leeren waekzaem weezen, en hun gedrag te zien.

Maendag den 24 Augustus heeft den Vyand eenigen der zynen aen 's Stadts Vesten gezonden, om te vragen of de onzen in goeder trouwe met hen in gesprek wilden treeden, 't welk den Gouverneur Cabeljau wierdt aengedient, doch de Krygsraed Burgemeesteren en Vroedschappen hierop saamengeroepen hebben heilig en duur besloten, niet te verdragen met den Vyand, ja hem zelfs niet te woort te staen, 't geen den Spanjaert wiert aengezegt, en dus opentlyk den Oorlog verkondigt; want nu begon de Vyand te graven op den driesprong buiten de Vriessche Poort (daer thans de Volmoolen staet, en het Gerecht der Bailliuwen van de Nieuwburgen plag te zyn (*b*)) om het welk te beletten de Stedelingen uitvielen, voorneemens zynde, de Moolen die meest afgebroken was geheel te verbranden, doch ver-

(*a*) Verzaaml. F. 1989. (*b*). Ziet hier voor pag. 165.

Digitized by Google

vergeefs: by de Stad komende wierd de Ritmeester geschoten dewelke 3 dagen daer na stierf: en bleef ook een groot Meester van den Vyand, waerop die de Meelmolen zoo goet beschanste als hy konde; terwyl de onzen de Vrieze Poort met aerde vulden en digt maekten.

Hoe euvel de Spanjaard d'afgeslaage onderhandeling opnam, toonde hy door zyn grof Geschut, 't geen tegen over de Zoutkeeten geplant was; d'Oude Vertaler van Foreest zegt dat het een stuk was, 't geen tegen over de Galg bestondt; want de Geregtsplaats van de Stad was toen buiten de Schermerpoort ten einde der tegenwoordige Tuinen, doch dit beschaadigde enkel eenige Huizen, wyl d'onzen dag en nagt bezig waren zig te versterken.

Eer wy nu voortgaan met de beschryving der belegering, zal het noodig zyn de sterkte van den Vyand en zyne Legerplaatsen te zien.

Te *Oudorp* ten Oosten van *Alkmaar*, daar het Hoofdleger was, had zig neêrgeslagen Don Fredrik van Toledo, Zoon van den Hertog van Alba, en Opperveldheer in deeze belegering, by deezen onthielden zig de Heer van Noircarmes, Juliaan Romero, zyn Luitenant, Veldheer of Provoost, (*Præfectus Castorum*, in 't Latyn by Foreest (*a*) genaamt.) Don Gonsalvus de Braekamonte, Collonel; Petrus de Valasco; Petrus van Toledo; de Heer de Goigny; Stephanus Dynara (of Dyvora) Overste van den Tent of Paleismeester van Don Fredrik; de Heer de La Mote, Artillerymeester; en daarenbooven nog veelen van den Spaanschen en Franschen Adel, en voornaamsten: deezen hadden by zig 400 Paarden, en 42 Vaandels oude Spaansche Krygsknegten, daarboven nog 8 Vaandels nieuw volk, die tot vervulling van het Leger kortlings uit Italie waren aangekomen uit de Scheepsbenden, welken onder Jan van Oostenryk de Turken geslagen hadden: en behalven deezen allen nog 150 Ruiters tot een Lyfwagt van Don Fredrik, die de Kerk van Ouddorp tot zyn Oorlogsmagazyn gebruikte.

(*a*) For. 75 en 25. van Meteren pag. 91.

Digitized by Google

Te *Huiswaerd* legerde zig Ferdinand van Toledo, bloedverwant van Don Fredrik; deeze had onder zig 8 Vaandels nieuwlings aangekoome Spanjaards, als de voorgaanden uit Italie overgebragt; welker benden wel ten getale van 25 en zeer talryk waren, nadien ieder Vaandel byna op 200 koppen gereekent wierdt.

In *St. Pancras* had Polwyler een Duitscher onder zig 6 benden Duitschers, waarby quamen 5 benden Voetknegten van den Heer de Baly, Gouverneur van Groningen; anderen zeggen dat hier leiden 6 Vaanen Duitschers en 8 Walschen.

Koedyk was den Baron de Liques Gouverneur van Haarlem ten legplaats toegeweezen, of zynen Stedehouder en Luitenant; deeze had onder zig 12 benden Waalen: Terzelver plaats lag ook de Baron de Cheureaulx met 8 Vaandels Bourgondiers; deezen Baron Cheureaulx noemen anderen Chevreux, en is waarschynlyk dezelve, die van den Heer van Loon Baron van Chereau genaamt wordt (*a*).

Te *Bergen* had zig neêrgezet de Heer de Capres met 10 benden Waalen of Franschen uit Neêrland en 400 Ruiters.

By de *Nieuwpoort* waren 7 benden nieuwe Spanjaarden; booven dien Juriaan Fronsberg Overste van 12 benden welgewapende Duitsche Krygsknegten: daarenbooven Ottho Graaf van Eberstein met 3 benden.

Nog waren'er onder Juriaan Schenk twee benden ligte Ruiters, zoo Italiaanen als Spanjaards, waarvan men zig bediende in schermutselingen, en een bende Duitsche Ruiters.

Zoo dat in 't begin der Belegering 121 benden, bestaande wel in 16000 mannen voor de Stad gekomen zyn, van welken echter naderhand eenigen naar de Schans te Schellingwoude, en de Vloot te Amsterdam verzonden zyn: Zoo dat de gevange Spanjaerd, waarvan wy op den 15 September spreeken zullen 't getal te zeer verkleinde, als hy de Beleggers maar ten getale van 6500 opgeeft.

Hoewel 't waar is, dat de Vyand zig van de gemelde Legerplaatsen wyd en zyt uitbreidde; dus had hy niet alleen in de *Bever-*

(*a*) Van Loon Neêrl. Penn. I. D. pag. 101.

verwyk 30 of 40 Ruiters, maar ſtrekte zig ook Ooſtwaart (*a*) uit naar *Oterlek*, *Hensbroek*, *Obdam*, *Urſem*, ja tot *Spierdyk* toe, zoekende de Huisluiden op tot Graavers en om de Batteryen te maaken; maar al 't volk was gevlugt behalven te *Oterlek*, daar men goed Spaanſch was, en in de huizen bleef; doch hun loon was, dat men hen tot het graven dwong, en onderwyl wierdt hun Dorp door *Prinsgezinden* geplundert en in koolen gelegt.

Eenige verdwaalde Spanjaards in *Avenhorn* koomende wierden bezet, eenigen gedoodt, anderen terſtond te Hoorn opgehangen.

Tegen deeze magt der Vyanden, dient nu overwoogen de onze, en die van onze helpers.

Sonoy verſtaan hebbende dat de Vyand voor *Alkmaar* (*b*) was, was ſchielyk naar Hoorn getrokken, vergaderde 't Krygsvolk dat hy krygen kon; trok naar den Huigendyk en doorſtak denzelven een weinig buiten Ruſtenburg op een enge plaatſe, daar aan d'eene zyde de Schermer en aan de andere kant de Waart tegen aanſpoelden; hierop beſchanſte hy zig aan den mond van 't gemaakte gat, en bragt daar twee Oorlogsſcheepen en een Galey, daar Jan Dirkſz. Lepel Capitein op was, en een Carviel onder Pieter Sakels; en belette dus den vyand 't platte land aan de zyde van Hoorn verder te verderven: 't was eene groote onvoorzigtigheid in den vyand, dat hy den Huigendyk inhebbende denzelven niet inhieldt, waardoor hy 't platte land had kunnen afloopen, of dwingen tot het doorſteeken der Dyken tot verderf van 't Land, en om de Weſtvrieſche Steden te vermeeſteren.

Behalven deeze Schans te *Ruſtenburg*, liet Sonoy'er ook nog een maaken te *Broek* op den Langendyk, en een te *Schoorldam*, en een te *Crabbedam*. Bor (*c*) ſchryft hem niet onwaarſchynlyk toe het bovengemeld verbranden van *Oterlek*, en dat hy den *Prins de La Garde* met 8 Vaandels zoo Franſchen als Duitſchen in Noordhollandt zondt.

Hoe

(*a*) Velius Hoorn 215. 3de Druk. (*b*) Velius ter gemelde plaatſe.
(*c*) Bor 6 Boek.

Hoe beuzelagtig ook in zyn begin het Leuwenhorner Chronykje van Dirk Adriaansz. Valkoog (*a*) zyn mag, wy moeten ons hier van hem bedienen om zyne laatere Historien, waarvan hy ooggetuigen geweest is, deeze zegt van deezen tyd aldus:

In 't zelvde jaar liep 't Hondsbosch ook deure,
De Dyken by St. Marten waren zeer geraseert,
Om een vloed te krygen, was elk in treure;
Nota bene; hoe het in Holland was verkeert;
Men kogt een Spies, schoon en geel van coleure
Om een Koe, want zy was anders niet waart.
Alkmaar was in 't zelve jaar ook belegen
Met dertig duizend (*b*) *man, maar niet gekreegen.*
Op den Slaper *worde geslagen een Schans*
Opdat de Spanjaard, dit vreemde gespuis
Over 't Zyp niet zoude koomen, 't welk droog was gans,
En brengen Noordholland in schaade confuis,
Want de Vyanden hadden anders geen kans.
Te Petten *was een Schans, och wat een gedruis*
Was op Crabbedam *en* Schoreldam *onder de Boeren,*
Daar waren ook twee Schansen, daar men in lag te loeren.
Nergens hoorde men toen van Zypdyken praaten.
't Was al te doen met houwen en smyten,
Daar wierden gevaan drie Spanjaards lustige Soldaten,
't Was al, hang op, hang op! ging men kryten,
Men hingse aan een bint, op 't Zyp moesten zy 't leven laaten,
Een mans leeven was toen niet waardig twee myten.
Meenig schermutzingen zag men by den Zyp geschien
Die deeze Chronyk maakte, heeft het gezien.

Doch alle deeze posten, door onze vrienden bezet, beletten wel dat de vyand niet verder indrong in Westvriesland en 't Noorderquartier, maar deeden echter weinig afbreuk aan onze wederparty en nog minder voordeel aan ons, wyl de vyand zyn geweld des te verwoeder teegens onze Stad oeffende.

Nu

(*a*) Valkoog, Leuwenhorner Chronyk te Hoorn 1599. In Octav. pag. C. 2. verso. (*b*) 30000 is de helft vergroot.

Digitized by Google

Nu is 't ook noodig met een woord te reppen van de gelegenheid en ſterkte der Stad geduurende het beleg.

Van het tegenwoordige Waterpoortje tot aan de Vrieſſepoort, daar tuſſen beiden de Roo Tooren ſtondt, had de Stad geen ſterkte, dan een zwakken ouden Muur, aan de Vrieſſe Poort maakte men een halvė Maan, als wy voorheen gezegt hebben. Van de Vrieſſe Poort tot het Munnike Bolwerk, daar tuſſchen beiden de St. Pieters Tooren was, had men weêr een bouwvallige Muragie, die men van de Stads zyde met aarde ſterkte en ſtyfde. Van 't Munnike Bolwerk tot de Geeſt Poort, van daar tot de Kennemerpoort, en van daar tot de Nieuwlander Poort, en verder tot de Zoutkeeten ten einde van d'oude Veſt, waren'er aarde Wallen, gelyk nu nog, doch zeer nieuw: Maar van de Zoutkeeten tot aan de Water Poort lag de Stad oopen. De Voormeer, nu bebouwt en binnen de Stad, was een ſtuk Lands leggende aan een Water, dat de Voormeer heette en tegen 't heilig Land en Bierkaay aanſpoelde, want het tegenwoordige Eiland was nog niet uit de Voormeer opgehaalt, en het tegenwoordig heilige Land was een weg die van de Stad naar de Schermer ging; zoo dat de Voormeer, en 't heilige Land toen nog buiten de Stad waren.

Om deeze geſteltenìſſe van de Stad kon de Vyand over de Voormeer de Stad vry inſchieten van de Runhuizen aan 't Seggelis op de Huizen langs 't Dronkenoort, Bierkaay en Luttikoudorp ſtaande; en wyl de Stad tuſſen de Waterpoort en Munniken Bolwerk 't zwakſte was, is het geen wonder, dat de Spanjaard haar van dien kant 't heftigſte aantaſtte en beſtormde, als wy vervolgens zien zullen.

De Burgers en Ingezeetenen ten Oorlog ongeoeffent, doch in jaaren van de Wapenen te kunnen dragen, bevondt men 1300 uittemaaken, behalven eenige ingekoome Vreemdelingen en Huisluiden, die door 't beleg waren ingeſlooten, en geen groot getal uitmaakten.

Wy agten noodig hier te melden, wie in den Jaere 1573. Burger-Capiteins, Luitenants, Vaendrigs en mindere Officieren geweeſt zyn (*a*). Ff Ca-

(*a*) Ziet eenigen van hen gemelt in de Kronyk van vander Woude p. 144.

Digitized by Google

Capiteins. { Joris Andriesz. van Oosthoorn.
Paulus Aryans. in 't beleg.
In wiens plaats na 't beleg Simon Gertsz.

Luitenants. { Willem Dirksz.
Olif Roeloffz.
Gerrit Barents Bakker.
Pieter Dirksz. Scelven. Stierf na 't beleg, in zyn plaats Simon Jansz. Hoem.

Vaandrigs. { Theunis Willemsz. Sonk.
Aelbert Nolleman.
Egbert Diert (*a*).
Baert Michielsz.

Vaendrigs Luitenant. Harke Jansz.

Provoost. Willem Janfze Brouwer.

Luitenant. van den Provoost Pieter Mattysz.

Adelborsten { Ysbrand Allertsz.
Ariaen Franfze, geschoten in 't beleg, voor wien Jan Cornelis vander Nieuwburg.
Paulus Augustynse.
Ariaan Dirksz. Roet.
Olfert Cornelisz.
Doede Jansz. Apotheker.
Gerbrand Jansz.

Gedurende het beleg vindt ik ook als Burgercapiteins gemeldt Joris Andries van Oosthoorn, Cornelis Oeterling en Simon Gerritsz. waarvan d'eerste en laatstte dezelven zyn, die ons zoo eeven voorquamen.

By

(*a*) Sneuvelde den 20 Sept, als vervolgens blyken zal.

Digitized by Google

By de 1300 Burgers waren'er nog in de Stad 800 Bezettelingen. Daar waren te vooren wel 7 Vaandels Voetknegten naer de Stad tot verſterking en bezetting gekomen; doch *Sonoy* Gouverneur van Noordholland, had eerſt twee en naderhand nog een derde Vaendel eeven voor de laatſte belegering der Stad met drie ſtukken Geſchut van middelbaare grootte, die men hier ter verdaadiging gekreegen had, naar Waterland gebragt, wyl men zeide ze daar noodig te hebben.

Deeze 800 Soldaaten ſtonden onder

Jacob Cabeljau *Gouverneur van de Stad.* Opmeer (*a*) noemt hem Jacob Mulleim een Vlaming, Cabeljau bygenaamt, een Man van een wreeden aart en bitter gemoed tegen de Pausgezinden, doch de Heer Foreeſt pryſt hem als van een zagtmoedigen en gemakkelyken aart (*b*).

Willem Moſtert was *Commiſſaris* van den Prince van Oranje, en wordt voor Cabeljaus inkoomen ook wel Gouverneur genaamt. Ziet pag. 179, 180. en 210.

Capit.
- Willem van Zonneberg.
- Coenraad van Steenwyk.
- Jan Spiegel (*c*).
- Dirk Duivel.
- Jacob Hennebaart.
- Nicolaas Ruichaver, die van de Tonneſchans verloopen was, had nog niet kunnen in de Stad komen.

Gillis van Gorcum, was *Vaandrig* van Cabeljau.
Michiel Samploen, *Luitenant*, en Jan Waalwyk *Vaandrig* van Hennebaart.
Joachim vander Nieuwvink, *Provooſt*.
Herman Druiſelaar was *Wagtmeeſter van 't Garnizoen*.

 Ziet

(*a*) P. Opmeer Martelboek 2 D. pag. 199.
(*b*) Foreeſt pag. 39.
(*c*) Als blykt uit zyn onderteekening van een brief hier na te melden op den 2 Sept.

Digitized by Google

Ziet daar de naamen der helden zoo veel wy ze hebben kunnen uit de vergetelheid opdelven, ten einde men hunner steeds gedagtig blyve; doch ziet ook met welke kleine manschap *Alkmaar* toen voorzien was, en te stryden had tegen zeevenmaal grooter meenigte, der Wapenhandel ten vollen kundig.

Wat de Voorraad belangt, 't blykt wel niet dat men daar gebrek van had, maar wy hebben ook te vooren gezien, dat Overheid en Burgers, die voor eige reekening hebben moeten opdoen.

En op dat niet gedurende het beleg, door ongelyke uitdeeling van Vleech en Zuivel, eenige opschudding onder 't volk ontstaan mogt, wierdt daar in by de Overheid door keuren voorzien, en de opentlyke uitdeeling van Koorn en andere zaaken geschiede by de maat; terwyl de thuislegging der Krygsknegten by de Burgers zoo gelyk geschiede als 't doenlyk was: Ook was'er tusschen de bezettelingen en burgers zoo volkoome eendragt, dat de laatsten, hoe uitgeput door zwaare Oorlogslasten, zoo dat veelen nauwlyx hunne huisgezinnen konden onderhouden, liever honger en gebrek leeden, dan dulden, dat den Soldaaten spys ontbreeken zoude (*a*). Zoo goede ordre stille rust en vreede binnen de Wallen van 't belegert *Alkmaar*, heeft men te danken aan de zagte en voorzigtige Regeering van de Heeren, die toen het bewind hadden, welker naamen wy by deeze gelegenheid ook melden zullen.

Schout. Augustyn van Teilingen.

Adriaen Nanning. }
Jan Dirksz. in den Engel. } *Substituten.*

Burgemeesteren. { Floris van Teilingen.
Claas Harksz. van Houten.
Albert Cornelisz. Comis (*b*).

By

(*a*) Foreest in zyn Opdragt.
(*b*) Ziet pag. 180. daar dezelve Burgemeesters genoemt zyn, en deze laatste Albert Cornelisz. Comans genaamt wordt, gelyk wy dan eens Comis, dan eens Comans vinden geschreeven.

Digitized by Google

By welken vervolgens den 6 Sept. 1573. zyn bygevoegt

Philip Cornelisz. en Jan van Foreest.

Scheepenen.
- Adriaen Doedesz.
- Jan Jansz. Steenhuis.
- Willem van Rietwyk.
- Jan Klaasz. Naem.
- Pieter Dirksz. Nek.
- Jan van Foreest.
- Reinier Kromhout.

Raad en Pensionaris was Mr. Nanning van Foreest, van wiens nauwkeurige beschryving van 't beleg wy ons meest bedienen.

Na deezen noodigen uitstap gaan wy voort tot de geschiedenisse van 't beleg, en zien wat den 25 Augustus zy voorgevallen.

In den morgenstondt blies de Spanjaert by de Haerlemmer- of Kennemerpoort den aenval (*a*), en wilde schynen een storm op de Stadt te doen, doch 't was maer een loos alarm: Ook quam *op den dag* een Spanjaert die zig voor Hopman Steenbach uitgaf, met een Trompetter of Trommelslager, zoo d'oude Vertaaler van Foreest zegt, voor de Vrieze Poort verzoekende daer een weinig te mogen vertoeven (*b*), dat hem van d'onzen van den Wal met toeknikken wierdt toegestaen, waerop hy met den Gouverneur Cabbeljau of een Burgemeester verzogt te spreeken; maer onderwyl men de boodschap aen den Gouverneur bragt, wierdt hy door een gemeen Soldaet gekent, en gelast terstondt te vertrekken: Hy drong echter aen dat de Burgers hem gehoor zouden geeven, alzoo de Ton-schans hun grootste sterkte, en eenige opening om Lyftogt te krygen, reeds weg was, waer op hy nogthans geen gehoor kreeg; en, zoo dra hy te rugge week, begroette men hem met Musketkogels, en riep hem na dat hy een Verrader was, om dat men meent, dat door zyn toedoen Haerlem aen den Vyand is overgegaen: dit is ten minsten 25 Aug. Dingsd.

 zee-

(*a*) Foreest pag. 9. (*b*) Foreest pag. 9, 10.

zeeker, dat Steenbag in Haerlem tot behulp van die Stad gedient had, maer na het overgeeven in Spaenſchen dienſt getreden, en zyn Lutherſche Leeraer (*a*) aldaer van den Spanjaert opgehangen is; maekende toen al waer, dat een afvallige erger dan een Turk is; als hy dan geen gehoor kon krygen, maer afgeweezen wierd door woorden en ſchieten, trok hy zyn Deegen, en dreigde de onzen en pakte zig aenſtonds weg. 't Is niet geloofſyk 't geen P. J. Viſſer (*b*) zegt, dat Cabeljau met hem geſprooken heeft, doch dat de Burgers en Soldaten dat niet willende dulden, naer hem ſchoten, wy hebben liefſt den Heer Foreeſt hier gevolgt, als geloofwaardig booven allen: maer opdat de Vyand van buiten den onzen geen quaede tyding verder toeriep, wiert op deezen dag nader en op Lyfſtraf verbooden met den Vyand ooit of ooit te ſpreeken. Daer quam ook een Soldaet, naekend als of hy zyne gevangenis ontſnapt ware, by den rooden Tooren in de Stadt zwemmen, die onder Steenbach binnen Haerlem hadde gedient, welke zeer klaegde, over de wreedheit der Spanjaerden (*c*), en zeide dat het Spaenſche Leeger uit ruim dertig duyzend man (*d*) beſtond, maer men geloofde hem niet, en beſloot, dat zulks alleen diende om de burgeren te vervaeren, en men nam hem in bewaring; doch alzoo men geen quaet by hem vondt, wierdt hy losgelaten en een dienaer van den Provooſt (*e*) Joachim Nieuwvink.

26 Aug. Woensd. Doch den volgenden dach *omtrent den middach* quamen de Luitenant van Norkarmes, en de Vaendrig die eertyts in *Alkmaer* lag, en een gemeen Soldaet hun geweer afleggende by den rooden Tooren (*f*), groetende de onzen met het afneemen hunner Bonetten, en vraegden in 't Spaenſch naer den Overſten; Cabeljau ſprak in 't byzyn van zyn Vaendrig en den Geweldigen, die de Soldaaten van de Veſten deed gaen, waerop een Vaendrager der Soldaten tot zyne Spitsbroeders zeide, wy hebben zoo wel

(*a*) Van Loon penn. Hiſt. I D. 165. Brand Reform. I. D. pag. 541.
(*b*) Pag. 83. (*c*) Foreeſt pag. 10. en zyn oude Vertaaler.
(*d*) Dus hebben wy ook gezien dat de Leuwenhorner Kronyk ſtelt, ziet hier voor pag. 232.
(*e*) Foreeſt oude Vertal. pag. 10. P. J. Viſſer pag. 84. (*f*) Viſſer pag. 84.

Digitized by Google

wel een Lyf te verliezen als zy, men mogt ons verraden, 't welk de Soldaten bewoog hen zelven van de vesten te dryven; 't gesprek nu behelsde, dat de Burgers een eerlyk man zouden uitzenden, zy wilden'er ook een in de Stadt zenden, en de Burgers zouden behouden lyf en goed, en de Soldaten met hun Geweer vry uittrekken, als vrienden toebehoort. Waerop de Vaendrig van Cabeljau antwoorde, ja! gelyk gy te Haerlem en in andere Steden deed, trek af! men heeft hier niet dan Kruidt en Loot voor u ten besten; zy spraken nog, waer wilt gy u op verlaten, gy zyt uw sterkte quyt, en als gy uitgehongert wordt, zal 't qualyk met u afloopen; doch Stedelingen schooten na hen, en riepen, wy geeven om u niet.

Den 27 Aug. quam *omtrent 's avonds ten 5 uuren* een Galei en een Schip op de Schermer en vuurden zeer (*a*), 't welk de Burgers van de Vesten ziende zeer verblyde, hoopende dat'er iets goeds op zoude volgen, doch dat quam niet. De onzen ziende dat de Vyandt niet naliet Geschut aentebrengen, en Batteryen te maken, hebben de Zoutkeeten afgebrooken, en vol aerde gedragen, want de Stadt lag aen die zyde geheel oopen, ook maekten zy de Leet met een Wal en Borstweeringe ter plaetse daer men met Scheepen uit en in pleeg te vaeren, doch hier was het moeilyk de Stad digt te maken, want de Vyand had dezen dag twee stukken Kanon gekreegen, daer hy zeer mede schoot op de arbeiders: 't grootste stuk wierp 45 en het ander 24 ponds Kogels, waerdoor hy de Stadt aen die zyde openleggende groote schaden deedt, d'onzen braken de Kappen van de Poorten en Toorens aen de Noordzyde der Stadt af. 27 Aug. Dond.

Omtrent *middernagt ten half een uure* tusschen den 27 en 28 Augusti. quaemen de Vyanden met groot gedruis rondom de Stadt, en schooten meest alle hun Roers af (*b*), dit duurde ruim een uur; de Burgers en Soldaten onversaegt aen de Vesten koomende, gaven elkander moed; doch daer quam niet verders van; want de Vyand der Burgeren yver ziende, die niet tegenstaende het schieten op de Muuren stand hielden, week terug. 28 Aug. Vryd.

Des

(*a*) P. J. Visser pag. 85.
(*b*) Foreest oude Overzetting pag. 11. en P. J. Visser.

Des morgens ten zes uuren (*a*) is tot groote droefheit der gantsche gemeente overleeden de zeer Eerwaerde en Godzalige man Jan Arentsz. gebynaemt de Mandemaker, bedienaer van Godts woord in Alkmaer en allereerste Verzamelaer en Oprigter van een Onroomsche Kerk in Hollandt.

Hy was geen man van ervare geleerdheit, taelkunde of vrye wetenschappen, doch om de agtbaerheit zyns wezens, en 't gewigt zyner Zinspreuken te pryzen. Hy op het uitterst leggende, heeft op 't hooren dat de Alarmklok sloeg, met gevouwe handen met zyn huisgezin tot God gebeeden, dat Hy doch *Alkmaer* zyn Vaderlandt den Vyandt ter plondering en verwoesting niet overgave, maer liever voor de Geloovigen en Godvreezenden aldaer een hutte behielde. De Heer Brand (*b*) stelt dit van den stervenden Jan Ariensz. voorzegt te zyn, doch wy voegen ons hier weder liefst naer den Heer Foreest: van dezen Euangelyprediker zal vervolgens gesproken worden onder *Alkmaers* beroemde mannen (*c*), alleen dient hier gemeld, dat by zyn overlyden, en ziekte van zyn Amptgenoot, de Godtsdienst echter waergenoomen wiert, wyl een der Ouderlingen ter gezetter uure door 't leezen van Gods woord en gebeeden de gemeente stigte (*d*); welk ten vooorbeelde van anderen wy niet ongemerkt kunnen voorby gaen.

Doch onze Vaderstadt nog belegerd zynde, keeren wy weder om te zien wat den volgenden nagt tusschen Vrydag en Za- 29 Aug Saturd. turdag geschiedt is; namentlyk dat de Spanjaerts zig voor de Vrieze poort (*e*) daer de Meelmolen plag te staen, hadden versterkt door een Battery optewerpen, van waer zy de Stads Muuren van nader by konden beschieten: doch P. J. Visser zegt dat zy by den Draiboom daer de Meelmolen stond, een Schans opwierpen, 't welk de *Alkmaerders*, door een onophoudelyke bui van yzre hagelsteenen ook niet konden beletten, wyl een dikke mist den Vyandt dekte. Doch omtrent 12 uuren voor den middag

(*a*) Foreest pag. 12. (*b*) Brand Reform. I. D. pag. 543
(*c*) Ziet ondertusschen behalven anderen, Paauw Eur Lutherd. pag. 316, 317. 356, 357. (*d*) De voortreffelyke Voorrede van den Hr. Foreest.
(*e*) For. pag. 12, 13.

Digitized by Google

dag deed men schielyk een uitval, en dreef de Spanjaerden uit hun sterkte, maer zy, terstond ondersteunt wordende door eenige knegten uit het Leger te Oudorp, herwonnen de Schans, en dreeven de Stedelingen op de vlugt, welken echter eenige buspoeder, Mantels, Spiessen, Deegens, Wittebrood, enz. tot buid meedebragten (*a*). Men schoot ondertusschen sterk uit de Stadt, waer door een groot meester der Spanjaerden gedood wierd. Ook sloegen zy een Schans by 't Windaes: en een onzer yzere Gotelingen wierd door een der stukken, welken by 't Runhuis lagen, getroffen, springende een Boer, die daer by stond, zyn regter arm af, en zy schooten een Vrouw haer been af, zoo dat zy daer aen stierf.

Den volgenden dach schoten zy een groot stuk by de Runmoolen onklaer (*b*), waerdoor men zulke grote Kogels op dien dag niet meer in de stad kreeg, hebbende sommigen der Stedelingen het Kanon in 't water zien vallen. 30 Aug. Zondag

Doch op Maendag den 31 schooten zy weêr 45 ponds Kogels, trokken naer omtrent (*c*) Schoorel en Koedyk, en bragten veel Koeijen van daer in het Leeger. 31 Aug. Maand.

Des Dingsdags morgens tusschen 2 en 3 uuren is eindelyk een van onze Booden, als alle anderen agterbleeven (*d*) in de Stad terug gekoomen onder groote vreugde en gejuig der Burgeren. Want de brieven welken hy mede bragt van den Gouverneur van Noordholland *Dirk Sonoy*, en de Staten deszelven Lands aen den Vroedschap van *Alkmaer*, waeren vol van blyde boodschap; de eerstgenoemde in zyn schryven van den 26 Augustus, ter beantwoording van een brief den 23 Aug. hem toegezonden, ziet pag. 227, eu 228, vooraf betuigende (*e*): 1 Sept. Dingsd.

Hoe smertelyk hem viel die aldernauwste belegeringe van onze Stadt! laet daer op volgen, *dat hy, zoo haest hy daer van hoorde, alle moeite heeft aengewent, om nog een Vaendel Voetknegten tot onzen onderstant in de Stad te helpen, maer dat al die pogingen zyn vrugteloos geweest, om dat de bezettelingen de Schans aen den mondt van*

 de

(*a*) Foreest oude Vertal. pag. 13. P. J. Visser pag 86.
(*b*) P. J. Visser 87. (*c*) P. J. Visser 87. (*d*) Foreest pag. 13, 14, 15.
(*e*) 't Leeven van Will. I. 2 D. pag. 392.

Digitized by Google

de Schermer al te vooren verlaten hadden, dat hy echter niets dat tot hulp en verlossing der Stadt strekte, zoo veel in zyn vermogen was, zoude nalaten, zelf ook met gevaer van Lyf en Leeven; dat hy ook den Prins van Oranje reeds om hulp geschreeven hadt, niet twyfelende, of de onzen zouden, ondertusschen dat zy die hulpbende geduldig verwagten, grootmoedig en met ongekreukte standvastigheit den aenval der Vyanden verduuren. Voor 't overige, dat onze Overheit verzogt, dat men den Zeedyk by Medenblik zoude doorsteken, dat hy over die zaeken met de Staaten van Noordhollandt gehandelt hebbende, de Sluizen en Verlaten van de Meeren en Braaken hadt geopent, en dat hy zelfs dien Dyk, indien de nood zulks vereiste, zoude doorsteeken. Voorts dat de onzen schreeven, dat de Vyandt 24 stukken grof Geschut voor de Wal gebragt hadt, dat hem zulx van zyn verspieders niet was aengebragt, dat hy egter niet onkundig was van de Elenden en ongemakken van de zoo zwaer belegerde Stad, welke niet aenstonds te kunnen verlossen zyne Ziele smerte, dat hy nogthans op de een of andere wyze zoude uitwerken, dat zoo schielyk doenlyk was, den onzen eenige toevoer gedaen wiert.

Dus schreef deeze, ende de Staten byna op dezelve wyze, *laetende iets vooraf gaen van 't buskruid, 't welk zy alle dagen verwagten en dan zenden zouden, betuigden, dat zy onderwyle alle moeite zouden aenwenden, om den belegerden zoo te Land als over de Schermer onderstant toetezenden; derhalven baden zy, dat de Stedelingen moet schepten, en zig manlyk queeten, te meer, om dat de jongste brieven van Graef Lodewyk van Nassau aen Philips vander Aa den Hollanderen belasten goeds moets te zyn, en door wanhoop niet te versaegen, om dat Haerlem van den Vyandt was ingenomen, maer liever steunende op de regtvaerdigheit van hunne zaken in mannemoet en dapperheit volharden, om de vryheit van het Vaderlandt te verdedigen, in zeekere hoop en vertrouwen, dat zy in 't kort eens geheel en al van alle Tiranny verlost zoude worden.*

Sommigen, dewelken ter dier tyd eenige brieven aen de beleegerden toeschikten, hadden nog by het bovengemelde gevoegt „ dat Christoffel des Paltsgraefs Zoon op de grenzen van Gel-

„ der-

Digitized by Google

„ derlandt 2000 Ruiters en 5000 Voetknegten, tot onderstand
„ van de onzen hadt aengevoert, en dat Lodewyk van Nas-
„ sau met het overige Leeger volgde. Dat men ook daege-
„ lyks verwagte veele busschieters, welken de *Prins van Oranje*
„ uit Zuidhollandt ons tot hulpe zondt.

Op deeze tydingen, waar meede de Boode den twaalfden dag van 't beleg inquam, greepen onze *Alkmaarders*, die echter van den Spanjaard als in een Kooy waren opgeslooten, niet om te mesten, maar uit te hongeren, nieuwen moed; niet tegenstaande men de Stad zoo zeer van alle zyden door Schildwagten omcingelt had, dat zelf deeze boode van alle kanten zig had bezet bevonden, en hen niet dan met het grootste gevaar ontquam; zeeker niet zonder de zigtbaarste Voorzienigheid van den barmhartigen God; want het zwaar en nauw beleg begon eenigen, zelf Krygslui, zwaarhoofdig en mismoedig te maaken: Dirk Duivel en Jaques Hennebaert Capiteins van 't Garnisoen en des laatsten Luitenant Michiel Samploen sloegen voor (*a*), wyl 't hun ondoenlyk scheen de Stad te houden, dat men Goud en Zilver, Kleinodien en anderen rykdom behoorde byeen te pakken, en daar meê te vlugten; doch de Gouverneur Jacob Cabeljau en de Capitein Coenraad Steenwyk, met de Burgemeesters Floris van Tylingen en Klaas Harksz van Houten dempten voorzigtig dit raadloos voorneemen.

De Heer Foreest spreekt hier wel niets van, wyl hy zaaken, die tot iemands oneer strekken, zwygende voorbygaat, waarvan wy straks nog nader preuve zien zullen: men zeide echter den mismoedigen toe, dat men op nieuw om hulp aan *Sonoy* schryven zoude.

Op deezen dag trokken de Spaanschen (*b*) met 15 Vaandels Voetknegten en omtrent 100 Ruiters met veel Waagens naar den Langendyk, doch hielden halte op Vroonergeest.

Den tweeden September overreedde men den Stads Timmerman Maarten Pietersz. vander Mey, om een brief van hier naar *Sonoy* 2 Sept. Woens.

(*a*) Chron. pag. 139. 't Leeven van Willem I 2 D. pag 394 en hier na op 't einde van Oct. 1573. (*b*) P. J. Visser pag. 88.

Digitized by Google

Sonoy te brengen. Dezelve is wel zonder dagteekening, en doet eenigen gissen, als of deeze brief met nog eenen anderen gedagteekent 22 Sept. waarvan op zyn plaats zal gesprooken worden, eerst drie weeken laater ware afgezonden, ja dat het geval, thans te verhaalen, toen zoude zyn voorgevallen, maar te onregt en tegen de waarheid en algemeene aanteekening der Historieschryvers (*a*), als blyken zal. De brief luidt aldus:

Wy zyn zeer verwondert, dat UE. ons geen ontset en doet, na uwe beloften, nog ook eenige Boden by daege tot ons ingezonden hebt, nadien gy dien middel beter hebt intezenden als wy uit, aldus ten zy zaeke, dat gy ons met den allereersten ontset doet, 't zy met volk of Dyken doortesteeken, zullen moeten die Stad den Vyand overleeveren, en zoo zulx geschiet, protesteeren wy voor God en de Wereld, dat het niet en zy onse schuld ofte ontrouwigheid, dan die faute van uwer Edelheid. Willen daarom UE. ernstelyk vermaent hebben, dat gy ons met aller yle ontset, want wy en hebben geen Kruit om een halven storm te wederstaan. Indien die Boode overgekomen is, zoo laat die Galey of Schip booven aan de Mast een vliegende Vaane of Vlagge voor die Tonne, en wederkeerende die Vlagge afdoen: Zoo der ontset is voor ons met Knegten, zoo doet ons een teeken met vier booven aan de Mast van den Galeye of 't Schip; en zoo gy ons met water wilt ontsetten, zoo maakt twee vieren aan de Mast van der Galye of Schip: en zoo daar geen ontset en is voor ons, zoo laat die Galye of Schip twee schooten schieten: En zoo gy ons meendt met de goede borgeren te salveeren, zoo zendt ons Scheepen en Schuiten tussen de Ton en Boekelerhuizen, en doet ons teeken des daags als die Schepen 's nagts komen zullen, twee Vlaggen agter op die Galy of Schip: dit zelve volbrengt met groote haasten.

Hier meede zyt gy den Heere bevoolen. Zoo daar geen ontset en is, zendt zoo veel Schuiten en Scheepen, als uwer Edelheid tot onzen behoeven goeddunken zal. Wy en hadden UE. niet toevertrouwt, dat

(*a*) P. J. Visser, pag. 88. Chr. 140, 141. Bor, 't Leeven van Willem I. 2 D. pag. 395.

Digitized by Google

dat wy zoo lange zonder ontset of hulpe geweest zouden hebben, mitsdien gy ons beloofd hadde.

(*was ondertekent*)

JACOB CABELJAU.

WILLEM VAN ZONNENBERG.

JAQUES HENNEBAERT.

JAN SPIEGEL.

DIRK DUVEL.

FLORIS VAN TEYLINGEN.

CLAAS HERXS.

Deeze berust nog by de Heeren Burgemeesteren gaaf en ongeschonden; waar uit den 22 Maart 1714. dit afschrift gemaakt is.

Deeze Brief was behendig geborgen in een Pols of Springstok, waarin een gat gemaakt was, welk men, na dat'er de brief in was, weder met een houten Nagel digt maakte. Niet zonder groot gevaar quam vander Mey de Stad uit, tot *Sonoy*, die te Schagen op 't Slot lag, dien hy den Brief overgaf, en zyn mondelyken last aflei, namentlyk de Stad te willen ontzetten, Sluizen openen en Dyken doorsteeken. Sonoy ontschuldigde zig, betuigende het zyne daar toe gedaan te hebben om 't Land onder water te zetten, opdat de Spanjaard voor *Alkmaar* ruimen zoude; doch dat de gemeene Landen zulx tegen hielden, weshalven Sonoy vander Mey raadde naar Hoorn tot de Staaten te gaan, gelyk hy deede, daar hy alle moeite aanwendde, om 't benauwde *Alkmaar* eenige ruimte te beschikken door 't overstroomen der Landeryen. Doch hier toe kon men niet verstaan; ja zelv een der Heeren (doch P. J. Visser spreekt in 't algemeen van alle Leden der vergadering) dien de Weiden en 't

Digitized by Google

Wintervoer der beesten meer aan 't hart lagen, dan 't lyf en leeven der benauwde Nabuuren, dorst wel zeggen: *Hoe staat gy zoo en raast, waarom zouden wy dat schoone Gras, en de Vrugten op 't Land verderven, wat zullen te Winter onze Beesten eeten: gy zyt nog geen drie weeken belegert geweest; Haarlem heeft het zoo lang uitgestaen, gy kunt het wel tot Allerheiligen houden.*

Let hier, eer wy verder gaan, dat uit de woorden, *gy zyt nog geen drie weeken belegert geweest*, noodzaakelyk volgt, dat vander Mey tusschen den 5 en 12 September deeze ontmoeting moet gehad hebben, wyl den 21 Augustus het beleg begonnen is, als wy gezegt hebben; zoo nu vander Mey eerst den 22 Sept. van *Alkmaar* was gegaan, en vervolgens voor de Hoornsche vergadering gekomen, zoude men hebben moeten zeggen, dat *Alkmaar* al over de 4 Weeken was belegert geweest, derhalven is booven gemelde brief zonder dagteekening zeekerlyk den 2 Sept. afgezonden. Doch laat ons nu voortgaan.

Vander Mey, begaan met den droeven staat zyner Medeburgeren, kon op voorzegde Taal niet zwygen, maar berste in deeze woorden uit, *Weet gy niet hoe veel volk in Haarlem was, boven de onzen, dat het stormen kon tegenstaan, is u ook onbekent, dat Haarlem maar van een zyde, en wy van alle kanten kunnen bevogten worden, ten zy men het Water inlaat. Maar waart gy Koebouder meede in Alkmaar in dien staat, daar wy in zyn, gy zoudt wat minder zwarigheid voor u Beesten hebben, wat die te Winter eeten zullen, maar veel eer voor het behoud van de goede Burgers en Krygsknegten, met hunne Wyven en Kinderen, die daar binnen zyn* (*a*).

Dit vrymoedig antwoord des Timmermans werdt euvel opgenoomen, en men dreigde hem agter af te leiden; doch de zaak wierdt bygelegt door den Hr. Commissaris Fredrik Ottensz., die zeer wel begreep, dat liefde en meedelyden tot zyn Meedeburgers 's mans hart ontroerde en de Tong losmaakte. Hy onthaalde zelv vervolgens den Timmerman vriendelyk, na dat men besllooten had andere persoonen naar Alkmaar te zenden, met nieuwe belofte van ontset; maar vander Mey met eenige anderen tot den Prins te Delft.

Eer

(*a*) 't Leeven van Willem I. 2. D. pag. 395.

Digitized by Google

Eer ik hier van affcheiden, moet ik zegge, dat de Heer Foreest, geen letter van dit geval fpreekt, doch die voorzigtige Schryver wilde by zyn leeven niet bekent maaken zulke dingen, die zyne tydgenooten, lieden van aanzien en rang, weinig eer byzetten, en heeft zig ook in zyne befchryving byna niet bemoeit met zaaken, die zoo verre van 't beleg gebeurden. Men mag echter uit zyn zwygen geen gevolg trekken, dat het voorverhaalde een verciercel is; want ik vinde duidelyk, dat de geordonneerde Rentmeefter Gerard vander Nieuwenburg aan Maarten Pieterfz. vander Mey en andere Boden, om dat met brieven waren gezonden geweeft, heeft betaalt 5 pond vij ß.

Den 3 September wierd by den Stadtvoogd en Burgemeefteren op de verkooping van Levensmiddelen eene wet gemaekt, (*a*) volgens welk men de Boter niet hooger mogt verkoopen dan 3 ftuivers het pondt. **Dond. 3 Sept.**

De Vyandt zette met yver het beleg voort, en men zag deezen dag, dat hy een Battery (*b*) voor de Vrieze Poort had opgeworpen; daer toe hy by dag nog aerde aenbragt; fommigen meenden met oogmerk, dat hy gints en herwaerts Loopgraven hebbende gemaekt, dezelven met Buskruidt gevuld zoude doen fpringen, om onze Bolwerken overhoop te werpen; doch anderen oordeelden waerfchynelyker, dat hy daer zwaer Gefchut op zoude planten, om onze Wal omver te fchieten; men wierp met fteenen van de Poort geweldig op hem, en men fchoot'er onder met een Goteling, waer door men het hoofd van een, gedekt met een Stormhoed, zoodanig trof, dat men het in den hoed zag nedervallen. Maer *op 't midden van den dach* hebben de onzen met eenige Gravers een uitval gedaen om die Battery te flegten, maer de Spanjaerden op hen aendringende, zyn zy onverrigter zaeke in de Stad te rug gedreeven. *Des avonds* was 'er in 's Vyands Leeger groot rumoer met fchieten, wordende vyfmalen de Musquetten geloft, waer uit men befloot dat eenig voornaem Heer in het Leeger aengekoomen was, of dat zy elders in *Noordhollandt* eene zeege bevogten hadden.

Ook

(*a*) Oude Aenteken. (*b*) For. 17. P. J. Viffer, pag. 90.

Digitized by Google

Ook bragten zy dien zelven dach (*a*) eenige (sommigen zeggen vyf) groote stukken naer de Steenplaets. Des *avonds* ten 10 uuren vertrok gemelde vander Mey met voorgedagten brief naer den Noordhollandschen Gouverneur om 't Water over 't Land te doen ryzen; hy en de burgers, die met hem waeren om hem uit te brengen, hadden 't zeer quaet, wegens de Spaensche Schildwagten, die zoo digt stonden, dat zy hem byna met een Spiets geraekt zouden hebben, doch wierden hem niet gewaer, voor hy door was, en de Vogels al kruipende van 't nest stoorde, zy zogten hem, maer hy bleef leggen tot 's morgens ten

4 Sept. Vryd. 4 uuren als men een vuur van de groote Kerks tooren liet branden, toen kroop hy verder tot by een Lyk, daer hy zeer van verschrikte, wat verder vond hy een wagt, maer gingen beiden loopen voor elk anderen, voorts quam hy by een Spaensche Vrouw, welke zeide, men zal de *Alkmaarders* doen, als men de Soldaten te Haerlem gedaen heeft; doch kort daer op wierd zy door 2 Boeren geplondert, en de Post ontquam het.

Op deezen dag begon men een Bolwerk in de gedaente van een halve Maen te leggen, binnen de Stadt voor de Vriessche Poort (*c*), en ten dien einde brak men 4 huizen af; op dat zoo de Spanjaerden de Poort inkreegen, de onzen hem gemakkelyk van daer zouden konnen dryven, en hy niet aenstonds met de zynen in de Stad viel. Hoewel *P. J. Visser* meent, dat men het deede uit vrees dat de Poort ondermynt zoude worden.

Zaturd. 5 Sept. Den 5 wierd in de Stad gevangen *Eilard Dirksz. van Waterland* (*d*) naer 't zeggen der Roomsgezinden een Priester van een ouden Adel en weleer Pastoor te *Velzen*, deze was hier omtrent het Jaer 1570 Pastoor in de Groote kerk geweest, en had zig 51 Weeken verborgen gehouden, en in 37 Weeken, zoo hy zeide, niet onder den blauwen Hemel geweest.

Deeze wierd ontdekt in de Langestraet ten huize van een man de Kransbakker genaamt, die ook met zyn Vrouw en Dochter in hegtenis wierd genomen; gelyk ook *David Leendersz*, een Prie-

(*a*) P. J. Visser pag. 91. (*b*) P. J. Visser pag. 91.
(*c*) Foreest p. 17, 18 P. J. Visser p. 92.
(*d*) P. J. Visser p. 92.

Digitized by Google

Priester, die met gemelden Pastoor *Eilard* den 11 December, als wy dan zullen zien, wierdt opgehangen: Zoo 't waer is, dat de Roomsche Schryvers zeggen, zouden deze twee Pastoors alleen om het belyden van de Roomsche Leere (*a*) ter dood zyn gebragt. Dus ziet men hoe ligt zig een mensch bezondigt, wanneer hy vryheit heeft, aen 't quaed in anderen met recht misspreeken. Wy moeten hier in 't voorby gaen aentekenen het verschillend verhael van *Opmeer* (*b*) over dit voorval; hy zegt, dat Cabeljau zig naerstig en onvermoeit dagelyks bevindende by de Gravers, en die de sterktens opmaekten, geboodt, dat men *David Leonards Zoon* en Neef van *Coenraed Olenius* eertyds een vermaerd Lantmeter in 's Hage, bygevál daer wandelende, zoude aengrypen en gevangen zetten, om dat zyn Buurman hem had bekent gemaekt, dat hy een Priester was, en die zeer vrymoedig tegen de Calvinisten had uitgevaeren, en dat dees jongman een vroom en eerlyk burger was, diens Vader veele Jaeren met lof in de Kerk op het Orgel had gespeelt; hierop vervolgt *Opmeer*, dat ter zelver tyd *Eilard Waterland Willems Zoon* (van *Heussen* in zyne Kennemerlandsche Oudheeden noemt hem *Dirks Zoon*) door het aenbrengen van een Vrouw by een Bakker ontdekt is, welke Bakker met zyn geheel Huisgezin wierd vastgezet; naer gewoonte pryst *Opmeer* dezen Pastoor als een man volmaekt in alle deelen, en die buiten het bereik van haet en nyt scheen gestelt te zyn; want buiten de heiligheid zyns leevens en grote geleerdheidt was hy aenzienelyk wegens zyn oud geslagt en deftigheid zyner gestalte, vriendelyk en beleeft, en op eene eerbare wyze spaerzaem, aengenaem by zyne Landluiden, en geagt by de ryken; hy trok 's Jaerlyks 200 Carolynen uit de algemeene Schatkist (*c*) zelf al toen hy te Velzen Priester was, dit Pensioen was hem toegelegt te zullen behouden, als hy naer *Alkmaer* overquam, waertoe *Guelielmus Lindanus* van Dort, Bisschop van Roermonde hem bevordert en gelokt hadt, als die voor den zieken Haerlemmer Bisschop Nicolaes van

Hh Nieuw-

(*a*) Oudhed. van Kennemerl. 2 D. pag. 13.
(*b*) Opmeer, Roomsch Holl. Martelaarsboek II. D. pag. 199.
(*c*) Ziet op 't Jaar 1569. hier booven pag. 161. en Opmeer pag. 200.

Digitized by Google

Nieuwland het Bisdom bediende; deze *Eilard* was ook, naer *Opmeers* zeggen, behalven zyne kennisse in de Godgeleerdheidt, ervaeren in de Rechten, vooral de burgerlyke, en was aleer hy in de Godgeleerdheit studeerde, *Baccalaureus* in de Rechten te Leuven openlyk verklaert: Hy ziende dat de Raed van *Alkmaer* op zyn voorstel de Kettery der nieuwe Leere, zoo noemde men de Leerstellingen van Calvinus, niet dempen wilde, tragtte de afgewekenen van de Roomsche Kerk met zagtmoedigheidt te rug te trekken; hy was 't die naer geen wy uit dezen Schryver op 't Jaer 1571 (*a*) hebben aengehaeldt, met Daniël Arendonk Oversten der Minnebroeders, den Graef van Bossu verbadt, als die streng met de Alkmaerders handelen wilde, omdat men 's Konings volk buiten hieldt, en de Fouriers, die de Soldaeten tragten onder dak te brengen, byna aen 's volks woede had overgelevert: men zegt dat *Eilard* veel van *Erasmus* hieldt om deszelfs gematigtheid, en daerom zig bescheiden had gedragen; dat hy om alle deze reedenen by zyne landgenoten geacht was, en als hy in de eerste omwenteling der zaeken naer Haerlem vlugtte, was hy door Burgemeesteren van Alkmaer aengezogt door treffelyke beloften. Terwyl hy gevangen zat, hoorde men niets tot zyn nadeel, en daer quamen geen klagten tegen hem te voorschyn.

Dus *Opmeer*, die de konst van uitbreiden en vergrooten wel verstondt. Doch de Heer Forecft spreekt niets van deeze geheele historie, ziende mogelyk in deeze zaek weinig eer voor die 't spel uitvoerden.

6 Sept. Zond. Nadien dagelyks nieuwe zwarigheeden ontstonden, die niet weinig werk gaeven, vondt de Vroedschap goed den Burgemeesteren nog twee toetevoegen, die de last met hun deelen zouden.

Den 24 Decemb. 1572. zynde de gewoone verkiestydt van de Heeren van de Wet, waeren tot Burgemeesters aengestelt Floris van Teilingen, Klaes Harksz. van Houten en Albert Cornelisz. Comans (doch in de lyst der Vroedschappen vinde ik Jan Cornelisz. Comans, die 1597. overleeden is, en de Broeder

(*a*) pag. 175

der van deezen Albert schynt geweest te zyn, en dus, zoo'er geen Schryffout in de lyst der Burgemeesteren of Vroedschappen is, ons doed zien, dat de Burgemeesteren in *Alkmaar* ook buiten de Vroedschap pleegen gekooren te worden.) De twee nu, die den 6 Septemb. wierden bygevoegd, waeren Philip Cornelisz. en Jan van Foreest, waerschynlyk dezelven die wy vonden van Alba, uitgebannen, als wy zeiden op 't Jaer 1568 pag. 159 en 160. Doch ik vinde ook den 24 Octob. van dit Jaer 1573. tot Adjuncten verkooren te zyn Cornelis Willemsz. Croon en Ysbrand Allersz., maer of men hier door Adjuncten verstaen moet bygevoegden der Burgemeesteren in de zaeken der Stadt, of bygevoegden der Burgemeesteren tot de Staetsvergadering, hoedaenige Heeren nog in veele Steeden van ons Land Adjuncten ter Dagvaerd genaemt worden, blykt niet. Wy keeren weêr naer Alkmaers beleg.

Den 7 hadden de Spaenschen zig 's nagts geschanst heel naby den Roo Tooren (*a*) en schooten sterk op de Stad, by dien Tooren, Vriessche Poort en Quakelbrug, welke Battery zy des volgenden nagts nog merkelyk groter en hoger maekten tusschen den Roo Tooren en Wortel Poort (een opening in de Vest tusschen den Roo Tooren en de Vriessche Poort, waervan 't Wortelsteegje nog zyn naem draegt) zulx men niet als met gevaer op de Vesten konde gaen, waer door Jacob Poulet geboortig uit Vlaenderen een dapper Krygsman, door een Spaensch Schildwagt, met een Musquetkogel in 't hooft getroffen wierd, wanneer hy over de Muuren zag naer twee Spanjaerts voorby de Stad loopende (*b*).

7 Sept. Maend.

8 Sept. Dingsd.

Deez' dag viel een groot stuk Muurs by 't Munnike Klooster in de Vesten, en de Burgers begonnen (*c*) dat in den nagt met Boomen en Aerde optemaeken, sterker dan te vooren, 't welk de Vyand ziende, stelde een stuk Geschut by de Steenplaats van 15 ponds Kogels, en by de Meelmolen voorby de Vriessche Poort een 10 ponder, daer zy elf of twaelfmael mede schoten, zonder iemand te raeken, en men wrogt eeven sterk;

(*a*) P. J. Visser pag. 92. (*b*) Foreest pag. 18.
(*c*) P. J. Visser pag. 93.

Digitized by Google

's avons tusschen 7 en 8 uuren speelde men op de Schalmeijen op de groote Kerk tot teeken dat men nog wel gemoed was; hebbende de Spanjaerden voor gewoonte meest alle avonden by 't Runhuis op hunne Schalmeijen te speelen het Liedeken van den *Prins van Oranje*, mogelyk de Wys *Wilhelmus van Nassouwen*, waerschynlyk spottende met de Stedelingen.

9 Sept. Woensd. Des nagts wiert een Schutter Maerten Poulisz. die op de Borstweering de wagt hield, zyn Roer door den Vyandt ontnomen.

10 Sept. Dond. Den 10 September voerden zy eenige stukken Geschut van middelbaere groote op wagens, naer 't Dorp Bergen, eeven of zy wilden vertrekken. Daer zy den *volgenden nagt* (*a*) door eenige kleene Schuitjes (P. J. Visser noemt dezelven Mechelse Schuiten) in de gedaente van een Schipbrug aen elkander vastgemaekt, die zy met deelen en zooden beschansten, op dat zy schootvry waeren, eenen toegang tot de Vesten ondernamen, doch wyl zy een dam, die hun in de vaert lag, moesten doorgraven, hebben onze Schildwagten, hen door Kogels uit twee gotelingen genoodzaekt dat werk te laaten steeken, veelen van hun neêrgemaekt, en hun brug in stukken schooten.

Dus geeven de Spanjaerts een schyn van wyken, op dat zy de onderwyl onagtzaemen en slaperigen onvoorziens overvallen en vermoorden (*b*). Want men den 11 aenstonds na Zon-
11 Sept. Vrydag. ne Opgang een grooter getal Ruiters, dan men gewoon was, met Wagens zag, waermeede zy 't Geschut weêr naer de Stad voerden, alhoewel zy door den geduurigen plasreegen weinig of niets vorderden, nadien de weegen ten Noorden van de Stadt kleiagtig en onbruikbaer waeren.

Des nagts trok een Boode uit, welke beloofde binnen 4 daegen weder te keeren, maer niet door 's Vyands wagt kunnende geraken, quam weder in de Stadt (*c*). De Spanjaerd die na een groote slagting te Haerlem onder de Regeering burgers en be-
12 Sept. Saturd. zettelingen, een soort van pardon verleent had, toonde den 12 September dat hy zelden zyn woord houd, want hy vergaderde aldaer de Schutters, en gelaste by looting uit ieder Hopmanschap en Vaendel 12 persoonen te verkiezen, die in de vordere be-

(*a*) For. p. 19. P. Visser p. 94. (*b*) For. p. 19. (*c*) P. J. Visser p. 94.

Digitized by Google

belegering van *Alkmaer* voor Pioniers ofte Gravers zouden dienen, die niet anders dan honden derwaerts gedreeven wierden, en hy vergrote naderhand hun getal tot by de 300, welk altyd moest vol blyven, en aengevult worden, wanneer eenigen gedood of geschoten wierden; en als de Haerlemsche Burgers zig hier over beklaegden, als strydig teegen de vergunde genade, temeer wyl zy goed en bloed voor randsoen hadden vry gekogt, gaf men tot antwoord, dat men hun dit niet deed ter straffe, of om hen ter dood te brengen, maer op dat zy hun Koning dienden, voor wien zy schuldig waeren lyf en leeven te wagen (*a*). De Heer Theodoor Schrevelius (*b*) verhaelt hier omtrent nog deeze aenmerkelyke omstandigheid, dat zyn Vader Cornelis Schrevel ook een van die was, op welken het noodlot om uit Haerlem naer Alkmaer te trekken gevallen was, maer onderweg den Ruiter, die hem geleide, omkogt, zoo dat hy weer naer Haerlem quam, doch wierd daer verklikt en in hegtenis gezet, en moest den omgekogten Ruiter melden, dien hy aen zyn Paerd kende, en daer uit openbaerde, die dan terstond wierd opgehangen, doch hy ging vry. *P. Opmeer* in zyn Martelaersboek (*c*) (een Boek vol fouten naer 't getuigenis van den Roomsgezinden *van Rhyn*,) zegt, dat *Alkmaer* den 12 September van den Spanjaerd te vergeefs is aengezogt, naer 't overgaen van Haerlem, en daerop op nieuw streng belegerdt, doch 't is reeds gezegt, hoe den 21 Augustus de Spanjaerd zyn twede beleg van *Alkmaer* begonnen had, doch dat hy deezen dag niet minder deedt, dan *Alkmaer* vrindelyk aenzoeken zal klaer blyken, want hy voerden veele Paerden zonder Ruiters van Bergen naer de Stad, als ook een groote menigte Ruiters en Voetvolk (*d*). Omtrent den middag quam een 15 ponds Kogel van de Meelmoolen buiten de Vriesse Poort, door een Muur ruim twee voeten dik in de Monnike Kerk, omtrent 6 voeten boven de aerde, en viel aen de Zuidwest zyde van de Kerk neder, en doode een Borstelmakers Dogter van de nieuwe

 Sloot,

(*a*) Ampsing, Beschr. van Haerl. pag 245.
(*b*) Schrevel, Haerl. pag. 146. (*c*) Opmeer, II. D. pag 199.
(*d*) Foreest, pag. 20. P. J. Visser, pag. 94.

Digitized by Google

Sloot, welke voor de eerste reis aerde droeg, zy meende in de Kerk vry te zyn, doch de hersenpan wierd haer van 't hooft geschoten, dat het brein tegens den Muur kleste. Voorts wierd op dezen dach niemand meer geraekt, niettegenstaende de Vyand den geheelen dag sterk schoot van de Meelmoolen en van 't Runhuis, komende van daer Kogels van 25 pond. *Op den avond* hebben zy omtrent 20 Wagens met een groote menigte van deelen en horden voor den Rooden Tooren gebragt (*a*), en den volgenden nagt hebben zy eenige Schanskorven gestelt voor de Vriesepoort, op het Gasthuis Land, met voorneemen gelyk naderhand gebleeken is, op dat zy voor een Battery zoude dienen voor 't Geschut, dat zy daer wilden planten; want dat eenige meenden, dat het daerom geschiedde, op dat zy dus de Stedelingen van alle kanten hebbende ingeslooten door gebrek en honger zoude verzwakken en overmannen, was waerlyk een ydele gissinge, niet alleen om dat den Vyand den Vaert niet in zyn geweld hadt, zoo de Hr. Foreest zegt, maer ook om dat hy zelve agter den rug moest omzien, dat hy niet onvoor-
13 Sept. Zondag. ziens door onze Hulptroepen overvallen wierdt. De Spanjaerd volharde dan om de bestorming te verhaesten, en bragt wel 50 Schanskorven op de Gasthuisweide by de Viesche Poort, schietende hy des nagts sterk met Musquetten en Gotelingen, en trof 's morgens vroeg den Heer Evert Jansz. Stuiling, welke eertydts Burgemeester was (*b*), in zyn hooft, doch hy genas daer van (*c*); ook quam op den middag een Kogel door een Vengster in, op den hoek van de Agterstraet, over Mosterts kinderen Muur, daer Enkhuizen uithing, en verbrak het Thresoor waer voor een Vrouw stond een stuk snydende voor haere kinderen,
14 Sept. Maand. en men zegt dat de Vrouw van schrik stierf. Den volgenden nagt meende de Vyand Schanskorven (*d*) (zynde van dezelve nog 5 stuks voor handen, welke tot gedagtenis, beneffens meer andere zaken in 's Stads Magazyn bewaert worden,) te plaetsen op de Hofstede van de Quakelbrug (daer nu de Herberg de hollandtsche Thuin op den hoek van de oude Hoornsche Vaert is,)

(*a*) Foreest, pag. 20. (*b*) Ziet booven pag. 180. (*c*) P. J. Visser, pag. 95.
(*d*) For. pag. 20, 21.

Digitized by Google

is,) daer zy de Huizen hadden afgebrandt, tegen over den St. Pieters Tooren (welk Rondeel gestaen heeft aen 't einde van de Pieterstraet,) om onze Gravers, die den bouwvalligen Muur allengskens afbraken, en vermaekten, door gedurige Musquet-schooten te verdryven, zynde op die plaets, (aen den Paepen Tooren zegt den ouden Vertaelder van Foreest, doch P. J. Visser (*a*) zegt by de Vriessche Poort, doch dit alles is niet ver van den ander,) een groot stuk van den Muur nedergevallen, in welke plaets de onzen blood staende voor 't Geschut der Spanjaerden een aerde Wal maekten, doch wanneer eenigen van de aerde aenbrengers van 't Geschut der Spanjaerden getroffen schielyk neder vielen, en anderen zwaer gewont waeren, is den overigen voor dien dach een schrik aengejaegt, zoo dat zy in het begonnen werk niet voortgingen, doch den volgenden nagt hebben drie Rotten van de Bezettelingen den Spanjaert uit die sterkte onverhoeds verdreeven, maer wanneer zy by gebrek van Spaden de hoogte niet konden flegten, zyn zy op het aenvallen der Spanjaerden weder terug geweeken. Voorts wierd deezen dach weder een Post uitgezonden welke verdronk, en by den Quakelbrug wierdt een Schuit met Spanjaerden in de grondt geschooten (*b*), twee van hen kreeten jammerlyk, zynde veelen van hen gewondt, en blyvende op den Dyk leggen, riepen help help my! of doorsteekt my voort. Op dezen dag wierd by den Rooden Tooren een Vryster van Egmond aen Zee, welke aerde aen de Vesten droeg, doorschooten, en zoude op het Luttikoudorp een Kogel in een huis gekoomen zyn van 40 pond gewigts, welke een Wasehtobbe, waer aen een Vrouw stond te wasschen, en een Spinnewiel en Stoel waerop een meisje spon verbrak, zonder egter iemand te quetsen, schoon zeven menschen in huis waeren.

Die meer van zulke verhaelen begeert, kanze vinden by den ongeloofwaerdigen Wonderschryver S. de Vries (*c*), doch de Leezer zy voorzigtig, dat geen vertelsels uit andere Steeden als Alkmaersche Geschiedenissen hem in de hand worden gestopt, ge-

(*a*) P. J. Visser pag. 96. (*b*) Volgens een geschreven Chronyk, (*c*) De Vries, vervolg op Godvried k. D. pag. 48.

gelyk dus het geval van Coltermans dogter, die niet in *Alkmaer* maer in Haerlem woonden, 't zyn echter mooije historien voor 't gemeen (dat zulx met opgesparden monde zelfs op den ontzetdag aenhoort) doch menschen van verstand belagchen beuzeltael.

Des avonds wiert een Goteling by de Quakelbrug verladen (*a*) dat het barste, toen men het aenstak, springende den Busschieter zyn been aen stukken; zulx hy na 14 daegen stierf.

15 Sept. Dingsd. Doordien de Stadt van alle kanten zoodanig was ingeslooten door de veelvuldige Schildwagten der Vyanden (*b*) dat'er geen verspieders van ons konden uitkoomen, konden wy ook door de bondgenooten geen toevoer nogte tyding krygen: dit deed de Stedelingen, die nu in 14 dagen niets vanbelang van buiten vernomen hadden, op goedvinden van de Overheeden en Hopmannen, den 15 's nagts op 't Ritsevoort by het groene Bolwerk, alwaer de Vyand op den weg van Roppieskuil zig begon te verschansen, een uitval doen, zy onderkroopen den Vyandt, en schooten een Spanjaert, die niet loopen kon en bragten denzelven levendig voor den Oversten: en hadden zy zig niet aen den buit (een algemeen gebrek,) van Geweer en Mantels vergaept, dat zy ook meede bragten, zy hadden veelen der Spanjaerden kunnen vangen en den begonnen Schans slegten, die van den aennaderenden Vyand uit de Nieuwpoort weêr ingenomen en versterkt wierd: echter kreeg de Stedeling tyding door zyn Vyandt, want de gevangen Jan Jeronimo genaemt, voor den Overste gebragt, verhaelde den gantschen raed en 't voorneemen der Vyanden, en maekte bekent, dat Frederik van Toledo van weegen 't Hof was aengezegt, dat hy doch de bestorming der Stad zoude verhaesten, en, zoo hy ze in twe of drie reizen niet inkreeg, dat hy zyne Troepen na Braband voeren zoude, en zoo derhalven Don Frederik de Stad voor den twintigsten niet in had zoude hy opbreeken, weshalven hy voorneemens was op een en den zelven tydt de Stadt aen vier zyden te bestormen, waerdoor hy ten minsten een gedeelte der Stadt onvoorziens van verdeedigers zoude vinden, en dus de Stad inee-

(*a*) P. J. Visser, pag. 97. (*b*) Foreest, pag. 23-24. Visser, pag. 97.

Digitized by Google

neemen en overvallen; hoewel hy zeide, dat'er eenig verschil en twist tusschen Don Frederik en Nordkarmes ontstaen was, over de wyze van de Stad te bemagtigen; dat echter de Bruggen daer toe gereed ende overige werktuigen by de hand waeren, die tot het inneemen der Stad dienen zouden; dat hy besloten had, omtrent de Vriesche Poort en by het Ooster of Roode Toorentje eerst den Muur neêr te schieten, eer hy storm liep; en dat hy ten Zuiden, daer men naer Haerlem reist, (dat is aen de Kennemer Poort) alleen maer met een Schipbrug aen de Vesten koomen wilde, maer dat hy de Zoudkeeten te Scheep zoude aentasten; dat ook Frederik by zig had vastgestelt, zoo hy na het verwinnen der Stedelingen de Stadt stormenderhandt inkreeg, in 't ombrengen der Burgeren geen agt te geeven op Jaeren of Sexe. Dus was 't berigt van den gevangen, 't geen wy ook zien zullen den 18 September in 't werk gestelt. Doch alle vroomen en geloovigen baden met veele traanen en zugten tot Godt, dat hy zoo ontmenschte en bloeddorstige Tiranny van onze halzen genadig wilde afwenden. De gevangen booven dien gevraegt over de grootheid van de Spaansche Legermagt, welke tot dit beleg was aengevoert, zeide, dat zy omtrent zes duizend vyfhondert man sterk waere, zynde ten deele Duitschers, van welken 400 Ruiters, en ten hoogsten 14 Vaendelen Voetknegten waeren, ten deelen Italiaenen en Spanjaerden, die op 300 Ruiters, en op 64 Vaendels Voetknegten beliepen. Alhoewel deeze gevangen verzekerde, dat het Leeger der Spanjaerden niet grooter was, heeft men nogthans na 't opbreeken van het beleg, van die, welken het Leeger der Vyanden van naby hadden gezien, gantsch anders vernoomen, en dat by 't begin van het beleg wel 16000 koppen in 's Vyands Leeger geweest zyn; als wy hier voor pag. 229 en 230 gezien hebben.

Hierop wierd de gevangen Spanjaerd in een huis gebragt, en in verzekering gehouden tot den 25 Sept. wanneer hy is opgehangen, als wy dan zeggen zullen.

In denzelven nagt (a) quam een Spanjaerd voor de Vrieze

 Poort,

(a) P. J. Visser, pag. 97.

Digitized by Google

Poort de Stadt opeisschende, behoudens der Stedelingen Lyf en Goedt, en dat de Soldaten met hun Geweer zouden uittrekken; waerop men hem antwoordde, gelyk te Haerlem geschiede! daerop hy zeide, 't Is den Oversten zeer leed, dat de Spanjaerds zoo streng gehandeldt hebben, en zoo voorts. Doch de onzen schoten onophoudelyk na hem, roepende Schelmen, Schelmen wy gelooven u niet (a)! Nog *daerna* quam de Luitenant van den Grave van Overstein van wegen *Don Frederik*, en eischte de Stad op, op bovengemelde Voorwaerden, doch daer nog byvoegende, dat elk in zyn Officie zoude blyven; daerop wiert gehoor gegeeven, en gezegt, dat men hen niet geloofde, om dat men hunne handelwys te dikwils ondervonden hadt; een Hopmans Schutter daer by staende, riep al schersende, zoo zal ik dan ook Hopmans Schutter blyven als elk zyn Officie behout! waerom men lagte. Voorts als de Luitenant geëindigt had, vertrok hy met vreede.

Woensd 16 Sept. Den 16 Sept. quam'er een jonge dochter loopen uit de Nieuwpoort, zy was van Amsterdam, doch welbekend binnen *Alkmaer*, nadien haer Zuster hadt gewoond op het Dronkenoort by Jan Jacobsz. Palingman, zy wandelde langzaem tot dat zy meende vry te zyn van de Spanjaerden, daer na liep zy spoedig naer 't groene Bolwerk, 't welk de Spaenschen ziende, liepen haer na, maer men schoot dapper na hen van dat bolwerk, zoo dat zy aftrokken, en 't meisken behouden onder de Stad quam by *Houten Scheetgen* (dit was omtrent het bosch buiten de Geester Poort, daer een nieuwe Brug ten Westen van dezelve lag, alwaer zy met een Schuit wierdt ingehaeld, en booven voor den Oversten en Heeren gebragt. By St. Pieters Toorentje is een gedeelte van den Muur (b), na dat die al eenigen tyd was uitgeweeken, en door de zwaerte en vogtigheid van de nieuwe aerde Wal van onderen verzwakt was, *by nagt* weder ingestort, maer de Stedelingen hebben terstond zelfs in dien nagt, door aengebragte aerde dat gat weeder digt gemaekt; dus verschaffen de van ouds gemaekte Muuren, in plaets van aerde Wallen, niet dan moeite om dezelven af te breken, en aerde Wallen in hun plaets te maeken. Op

(a) Visser, pag. 98. (b) Foreest, pag. 27.

Digitized by Google

Op den zelven dach zag men, dat'er van den Vyand tegens over de Vriessche Poort op het Gasthuis Land negen groote stukken Geschut, en voor den rooden Tooren zeven geplant waeren. Maer nadien de Landeryen aen de noordzyde van de Stad door den regen en het openen der Verlaten en Sluizen, op last en toedoen van den Gouverneur van Noordholland, allen onder water stonden, daer 't Land ook kleiagtig is, en lager dan aen de Zuidkant legt, hebben zy in dat werk veel hinders gehad; doch *den volgenden nagt* hoogden zy de aerde op, en hebben zeer na aen de Vrieſſchepoort, ja byna aen den ingang een Wal of Batterye opgeworpen, mogelyk op dat zy door ondergesteken Buskruid ons Bolwerk overhoop wierpen, 't welk echter van het fundament af van stammen en wortels van Boomen en Puin was opgemaekt, en wel aengelegt teegen zulke ondermyningen. Ik vinde een brief (*a*) getekend deezen 16 September, geschreeven uit Hoorn door Philippus vander Aa, aen den Edelen Wyzen en Voorzienigen Heere Jacob Cabbeljau Gouverneur, Capiteinen en Burgemeesteren der Stad *Alkmaer*, waerin hy hen vermaent tot dapperheit en Standvastigheit, zendende daer nevens een brief door Graef *Lodewyk van Nassauw* ondertekend den 14 Augusti, en gezonden aen opgemelden *vander Aa*, by welken zy zien konden dat het ontzet, en een Leeger tot hunne redding op weg was, zynde die Graaf daer toe in de weer. Deze brieven wierden met byzondere Booden gezonden, en de laetste was in de France Taele geschreven; doch de Hr. Foreest meldt'er niets van, mogelyk om dat hy reeds op den 1 Sept. als wy gezegt hebben (*b*) daer van iets had gezegt, en onder praatjes, die niet veel om 't lyf hadden, gesteld had deeze tyding. En zeeker Graef *Lodewyk* was nog te verre af, om aen ons zoo benaeuwt *Alkmaer* eenige verlossing toetebrengen of ontzet te veroorzaaken.

Den 17 droegen de Burgers zeer sterk aerde aen de Vesten, op veele plaetsen, doch voornamentlyk omtrent den Rooden Tooren en Vriessche Poort (*c*). En de Spanjaert begon, als Dond. 17 Sept.

 of

(*a*) Verzamel. Letter F. 2090. (*b*) Ziet hier voor pag. 241. enz.
(*c*) P. J. Visser, pag. 99.

of alles reeds gereed en by der hand was om de Stadt te bestormen, de Bruggen van deelen gemaekt aen de Zuid- en Noordzyden te vertoonen, en 't Geschut naer den Wal te keeren; de vaerdige Ruiters en ligtgewapende Voetknegten in de naeste sterktens te leggèn, en al het overige te laten zien, 't welk tot de bestorming dienstig konde zyn.

Hier op laat de Heer Foreest volgen ('t geen nogtans in zyne oude Overzetting, nog in de aanteekeningen van P. J. Visser niet te vinden is, maar alleen in zyn Latynsch verhaal, en deszelfs nieuwe vertaaling (*a*)) dat'er by nagt een Hemelteeken in de Lucht verscheen, want, zegt hy, de Maan, welke byna tot het laatste quartier was afgeloopen, begon by den avond ten neegen uure haaren schyn aan ons te geeven, tegens den gewoonen loop der natuure, nadien zy anders om hare afneeminge eerst middernacht met haar licht gewoon is zig te vertoonen. Ter bevestiging van dit wonderteeken, brengt de Heer Foreest neffens anderen als ooggetuigen by Pieter Meerhout, Rector der Latynsche Schoole, en Dirk Kater een zeer naerstig en yverig man, die by nagt op de Wallen ten verzoeke van den Gouverneur Cabeljau de wagt waarnam, en de ronde deedt om te zien of de Schildwagten wel waakten. Dit teeken stelde, naar het getuigenis van den Heer Foreest, de harten van alle vroomen gerust, als een voorteeken van blyder uitkomst, dan de zeer bedroefde staat van de Stadszaaken scheen te belooven. In plaats van dit verhaal stelt de oude Vertaaler van den Heer Foreest deeze gantsch andere woorden; " Nogtans door Gods „ zonderlinge Voorzienigheid is 't geschiedt, dat het beter gelukt is, dan de beklaaglyke toestand van onze Stad wel voorgaf: en hierop volgt de Heer Foreest en zyn oude Vertaaler, „ want de meesten der Bezettelingen hadden nog niet veel Oorlog by der hand gehad, en de Burgers scheenen min bequaam „ en handig tot de Wapenen dan tot den Koophandel en Landbouw. „

Wy merken op dit verhaal en verschil aan: dat de Heer Foreest wel niet getuigt het verschynsel zelf gezien te hebben, doch

(*a*) Foreest, pag. 29.

doch hy verhaelt het als waaragtig op 't getuigenisse van meer dan geringe lieden, welker trouw de Heer Foreest niet wilde in twyffel trekken. Doch dat zyn oude Vertaaler dit overslaat, daarvan kan reede zyn, dat die ten tyde van 't beleg reeds leevende het zelv niet gezien had, of zoo laater leefde, het zelve verschynsel had hooren tegenspreeken van anderen, die ten tyde van 't beleg geleeft hadden: maar wyl in rechten twee geloofwaardige Lieden, die zeggen iets gezien te hebben, veel meer gelden, dan anderen, die getuigen het niet gezien te hebben, vinden wy geen zwaarigheid om den Heer Foreest als een waaragtig verhaaler aanteneemen; te meer, wyl hy in zyne heerlyke Voorrede getuigt niet geschreeven te hebben, dan 't geen hy zelf had gezien, of van ooggetuigen verstaan.

Ten anderen getuigt de Heer Foreest niet, dat zyne Verhaalsmannen de Maan zelve hebben gezien, (want dan was'er een louter wonderwerk gebeurt, als tegen de bevestigde Natuurwetten, van den grooten Schepper zyne schepselen gegeeven, strydig) maar hy zegt alleen, dat de Maan haaren *schyn* gaf reeds ten negen uuren, daar zy eerst middernagt moest opkoomen; doch dit kan geschieden zonder Wonderwerk, en door eene natuurlyke gestaltenisse des Hemels, want niet alleen de Natuurkundigen (*a*), maer ervaare Zeelieden weeten, dat de buiging die de straalen van 't licht lyden door dikke dampen of misten, die zy ontmoeten, zulke verschynselen kan voortbrengen: 't Zy verre van ons hier Gods weldaad, waar door men 's Vyands arbeid kon ontdekken, te willen verkleinen, want 't is eene uitneemende Goedertierenheid van God, dat hy zulke verschynselen by zulke omstandigheden doedt veroorzaakt worden.

Deeze eenvoudige aenmerking doet ons zien, dat men niet aenstonds alle verschynselen, 't zy die ons nut en dienstig of schaadelyk zyn, voor wonderwerken moet opvatten, maer dat het ons past de natuurlyke oorzaaken te onderzoeken, om daer uit zelf te zien hoe wys en konstig de Almagtige Schepper het alles gemaekt heeft.

(*a*) Derham, Natuurk. pag. 13. in not.

't Is dan myns bedunkens niet noodig, hier te denken aen het nu gemeene, maer voorheen weinig of zelden geziene Noorderligt, 't geen nu de Natuurkundigen naer de verschillende Gedaentens, balk, Pyl, Geitendans, Fakkel, 't Vat, en nog anders noemen (*a*), zynde niet anders dan een licht zonder vlam, en zeer verscheide van aerdsche vuuren, en welk ook zyne natuurlyke oorzaaken heeft. Waerop mogelyk de wyze Seneca L. II. C. 44. al opmerking gehad heeft, volgens dit Versje:

Daer is een ander slag van blixem niet zoo zwaer,
Door Cyklops hand gesmeed, en niet zoo vol gevaer,
Die niet zoo grimmig brand, met minder toorn gesmeeten,
En word van de Oppergoôn voorspoedig vuur gebeeten.

Nog minder, om de zwaarigheid uit den weg te ruimen, en nog natuurlyk verschynsel, nog wonder gewrogt te stellen, doen zulken, die zeggen, dat men hier denken moet aan 't verschil van tien dagen tusschen den ouden en nieuwen styl, en dat men daar uit de zaek voldingen kan; en dat men hier in plaats van den 17 September aan den zevenentwintigsten te denken heeft: maar zoo men de Maan tien dagen ouder begrypt, is 't verschynsel oneindig wonderlyker, nadien het dan omtrent nieuwe Maan moest gebeurt zyn: maar wil men de Maan tien dagen jonger maaken, die de Heer Foreest stelt byna tot het laatste quartier gekomen, dan is 't gantsch geen nieuws of iet zeldzaams, dat men eeven voor volle Maan ten neegen uuren haar Licht geniet, want zoo 't anders was, zoude het een wonder zyn; zoo dat, hoe wys het schynt dit verschynsel uit den ouden styl opteheldeeren, is het de grootste mistasting hier mede zig te willen behelpen, te meer, nadien de Heer Foreest zelf zegt, dat de Maan toen al by 't laatste quartier was; en zal, al was hy geen Natuurkundigen, wel geweeten hebben, wanneer omtrent de Maan moest opkoomen; ook was, opdat ik dit ten besluit zegge, de oude styl nog by de geheele Christenheid gebruiklyk, toen de Heer Foreest schreef, en de nieuwe nog onbe-

(*a*) Musschenbroek, Natuurk.

Digitized by Google

bekent, als zynde eerst uitgedagt van Paus Gregorius 1580. en ingevoert 1582. na den 14 December, wanneer men den volgenden dag, als ware het de 25ste, het Kersfeest vierde.

Deeze uitstap heeft ons tot *in het holle van den nagt* tusschen den 17 en 18 September gebragt, wanneer de Spanjaards en de Burgers een loos alarm maakten (*a*), 't welk doch op den dag recht ernst wierdt; want geen banger dag zag ooit *Alkmaar*, en die heuglyker eindigde, dan den 18 September van 't Jaar 18 Sept. Vrydag.
1573. op welken die geweldige stormen voorvielen, waar van 't begin vol schrik en vrees, maar 't einde vol gejuich en vreugde voor ons volk was. 't Lust ons van naby dat heftig stormen te zien, doch met minder gevaar, dan onze Voorzaaten.

Des morgens *met het krieken van den dach*, ja ten drie uuren stond de Vyand al in slagorder, en (*b*) begon op 't ysselykste te donderen, brakende uit 20 stukken zwaer Kanon gestadig vuur en vlam, op de benauwde Stad; op 't Gasthuis Land by de Vrieze Poort stonden'er negen op een rei, die 40 ponds Kogels schooten (*c*), waerby als ten onderstand nog twee by de naeste Meelmolen geplaest waren. By den Rooden Tooren beoosten de Vriesschepoort stonden zeven stukken, die P. J. Visser zoo verdeelt, dat'er 4 waeren by den overtoom, en 3 by de Schulpen of Kalkövens; welke zeven stukken op den Roo Tooren en daer omtrent aenleiden, en ook veertig ponders waren (*d*), en t'elken plaetse, als mede de volgenden, een groot rak Wals aen den buitenkant needer wierpen (*e*). Tegen over de Zoutkeeten by 't Runhuis waren'er twee, met welker een zy de verdadigers van den Roo Tooren zouden beschieten, op deezen dach heeft de Vyandt met ruim 2000 schooten uit die 22 stukken Kanon de gantsche Vesten zoodanig gerameit (*f*), byzonder by de Vriessche Poort en Rooden Tooren,

(*a*) P. J. Visser, pag. 99.
(*b*) Van Loon, Hist. penn. I. D. pag. 167. Foreest pag 30.
(*c*) Foreest, pag. 31. (*d*) P. J. Visser, pag. 99.
(*e*) Hooft, Nederl. Hist. pag. 333.
(*f*) Velius in zyn beschryving van Hoorn bepaelt het getal der Schooten net op 2036.

Digitized by Google

ren, dat de ſteenen in de lugt vlogen, als wierden zy met ſlingers geworpen, waer door de arbeiders aen de Veſten niet weinig beſchadigt wierden, ook ſchoten zy met hun Geſchut zoo vaerdig of het Roers geweeſt waren, van 's morgens eer de wagt wierd omgeſlagen, tot 's avonds ten 6 uuren, hier door zyn veele Huizen in de Stad verwoeſt en beſchadigt, doch niet meer dan vyf of zes menſchen omgekoomen: De veelvuldige Kanonſchooten hadden de voorzyde van de Vrieſſche Poort en den Rooden Tooren reeds omver geworpen (*a*), en twee breſſen of openingen in de Veſten voor den Vyand gemaekt, waerop hy na den middach *ten half vier uure* met eenige vooräfgezondene uitgeleze Spanjaerden de Stadt ſtormenderhand meende inteneemen. Wy zullen eerſt zien, hoe het by de Vrieſchepoort toeging, daer hem het afgeſchote puin een voegzaemen weg gebaendt had, en dan wat'er gebeurden by den Roo. Tooren, daer hy een Stormbrug aenvoerde, om daer mede door de Walbreuk in de Stad te dringen; vervolgens beſchouwen wat de Vyandt deed aan 't Bolwerk by de Kennemer Poort, daer hy ook een Stormbrug aenvoerde; ende ten laetſten wat'er aen de Zoutkeeten voorviel, van welke zyde de Spanjaerd te Scheep de Stad wilde indringen, waertoe hy niet weinig volk in Schuiten geſtopt had, en dat alles op een en den zelven tyd, om ten minſten aen eene zyde voet te krygen, en de Stadt te bemagtigen. Zeeker was zulk een aenſlag magtig geweeſt om den kloekhartigſten Krygsman den moed te doen verliezen, maer Godt, die *Alkmaers* zaeke als de zyne aennam, deed de Burgers en Soldaten moet grypen, en hoe meer de Vyand werkte tot *Alkmaers* ondergang, hoe meer de fierheid en ſtandvaſtigheid der Stedelingen toenam; en als de Vyand den aenval blaesde, hadden zy allen een en den zelven moed om den Vyand te keer te gaen, d'een yverde om ſtryd booven den ander; ieder hield zyn poſt, en ſtond vol dapperheid, niemand week op den aenval der Vyanden, tenzy gedoodt, of zwaer gequetſt; de bevelen van den Gezaghebber (*b*), en de laſt

(*a*) For. pag. 32. (*b*) For. pag. 32, 33.

Digitized by Google

last der Hooftmannen wierden met ongemeene vaerdigheit en genegentheit nagekomen; Vrouwen, kloeke jongedochters, Jongens, ja Kinderen weerden zig om strydt, want zy reikten den mannen, op de Vesten staende, onophoudelyk Pekkransen en smerige Hoepels toe, ook peekel, kookent water, Pis, Zeepwater (van ouds Wapeling) brandende Oly, Kalkwater, en al wat meer kan dienen, om het kokend op den Vyand uit te storten; hier by langden zy nog aen gesmolte Loot, gestoote Glas of gruis, ongeleste Kalk, brandende Takkebosschen, vlammende Zwavel, Snaphaenen zwanger van Schroot, zwaere en ligte Kyzelsteenen, aengesteeke stroo', brandende Bezemen aen lange stokken om de verafstaende toetewerpen. Hier zag men dat de woede den mensch Wapenen in de hand geeft, volgens 't spreekwoord *Furor arma ministrat*, waermede de mans, behalven met hunne spietsen den indringenden Vyand konden afweeren, ja de meeste kleene Jongens wierpen onversaegt op den Vyandt met Keisteenen, en brandende Pekkransen, van welken nog tegens de 300 stuks, in 't Stadts Magazyn bewaert worden, zynde dezelven met geteert of gepekt Touw en Werk omwonden (*a*). Dus eenigsints de Wapenen der Stryders gezien hebbende, keeren wy ons inzonderheid naer de Vriessche Poort, daer de Vyand niet naliet, 't geen tot inneemen der Stadt kon dienen; want als die geenen, welken de eerste aenval was te beurt gevallen, door het neergevelde en omvergeschotene tot boven op de Vriessche Poort, reeds tot Puin gebeukt, gekoomen waeren, deeden zy allen weêr om de onzen van den Wal te dryven. Daertegen tragtten de Stedelingen door korte en lange Pieken (*b*), Slagzwaerden, Deegens en Steenen hente doen verhuizen.

(*a*) Ook ziet men hier nog een yzere Mortier, verscheide yzere en Metaale Slangen, en grof Kanon, en drie yzere Lantaarens om vuur in te branden, en seinen te geeven, waar van de onzen zig in dien tyd bedienden, en de Vyand, en nog meer andere zaaken vervolgens te noemen; alle gedenkteekens van der Alkmaerderen noot en standvastigheid. Ziet van der Spaansche nog overgebleeve Schanskorven hier booven pag 254.

(*b*) De oude Vertaaling van Foreest noemt het Rytzwaerden, Gavelynen Verringjagers en Rappieren, in de Latynsche Taale zegt de Schryver *Verutis*, *Contis*, *Sparis*, *Gladiis*.

Digitized by Google

Men hoorde niet dan een geduurige hagelbui van Keizelsteenen, gestadig schieten, en onophoudelyk gekreits, en geklank der Wapenen. Men zag niet dan vuur en vlam, terwyl de onzen de Spanjaerden met gemelde Krygsbanketten, van de Vrouwen toegereikt, ontfingen. In den eersten storm riep de Vyand al victorie. Men zag drie Vaendragers reeds op 't Bolwerk staen, en hunne Vaendels op *Alkmaers* Vesten planten, doch een Vaendel wierdt van de onzen verbrand, en twee Vaendrigs ter neêrgemaekt en hunne Vaenen vertrapt en verscheurt, en of de derde weêr by de zynen is te regt gekoomen, wist men niet, zegt de *Heer Foreest* (*a*). Eenige plaetsen dit voorval der Vaendragers by den derden storm, en dat zy onder 't planten hunner Vaendels uitriepen, *Zeege! Zeege! de Stad is ons!* waerop een manhaftig burger een van hun de beenen met een Slagzwaerd afmajende, zeide, *en dat is myn!* en dus met nog een ander afmaekte. Maer hoe dapper zig de Stedelingen queeten, en den Vyand met grooten moet en standvastigheidt afsloegen, voor de eerst vermoeide Spanjaerden quam aenstonds versch volk uit het Leeger tot den tweeden storm, verwoeder dan de eersten, wyl de Spanjaerd kennis kreeg, dat 's Geertruidenberg aen 's Princen volk was overgegaen, en wilde dus dat verlies boeten met Alkmaer inteneemen (*b*), doch deezen maekten het zoo lang niet, wyl zy den haglyken Stormkans met hunne groote schade ondervindende, in 't kort geweeken zyn, en in plaets van overwinninge, veele wonden verkreegen. Nogthans hebben de Spanjaerden dus tweemael afgeslagen den moet niet opgegeeven, maer aenstondts quamen'er weder anderen, welker getal ongelyk grooter was, en hun drift om de Stad intekrygen hardnekkiger dan der voorigen; nogthans de kragt der onzen niet kunnende tegenstaen, zyn zy met schande naer hunne plaetse gekeert, en wierden door het schieten van de onzen agtervolgt. Nu was het al zeeven uuren op den avond, wanneer de storm by de vier uuren geduurt had (*c*). Dus is de Vriessche

(*a*) Pag. 35. (*b*) Van Loon, Neêrl. penn. I. D. pag. 166.
(*c*) Foreest, pag. 34, 35. P. J. Visser, pag. 101.

Digitized by Google

Vriesſche Poort, daar Dirk Duivel de beveelen gaf, van onze Steedelingen en Krygslui verdadigt en behouden, hebbende de onzen drie ſtormen van telkens nieuw volk afgeſlagen, daar zy zelven nooit afgeloſt wierden.

Niet min ſcherp ging het toe aen den Roo Tooren, daer Coenraed van Steenwyk het gezag over de onzen voerden; hier had de Vyand een Stormbrug van planken op Wynvaten geſpykert, over 't water leggen (*a.*) waer langs zy tot de Veſten quamen; hier ſtonden de onzen op eene ongelukkige en hagchelyke poſt, van vooren hadden zy te ſtryden met den Vyand, dat die niet over de muuren klom, terwyl zy van agteren door de twee ſtukken Kanon, die wy zeiden dat over de Zoutkeeten by 't Runhuis geplaetſt waren, beſchoten wierden. Doch de Stedelingen de Vryheid meer dan het leeven agtende, volharden manmoediglyk in 't wederſtaan der Vyanden, en als niet vergenoegt zynde met hen ééns van den Wal te hebben gebonſt, hadden zy dezelve fierheid en grootmoedigheid tegen 't verſche volk dat ten tweede maale ſtorm liep, en de plaets der deinzenden en afgematten vervulde. Hier bragten de Vrouwen en jonge Dochters ook de gemelde Geregten en Kokeragie aen, welken op de van onderen aenkoomende Spanjaerden wierden uitgeſtort. De Vyand (*b*) dus tweemalen afgeſlagen zynde quam ten derde reize, met grooter hoop van ſtryders dan ooit te vooren wakker en fier aen, om de Stad inteneemen, door de veelheit van hun Krygslieden, zoo 't ſcheen, de onzen willende overweldigen, maer de Soldaten en Stedelingen, in zoo langduurigen arbeidt en ongemak van verdaediging, zoo veel aen hunne eige kragt ontbrak, van der Vrouwen en der Jongens hulp en onderſtandt ontleenende, zyn met gelyke dapperheit en grootmoedigheit den Vyand te keer gegaen, en hielden niet eer op van ſtryden, voor dat 's avonds ten zeven uuren, de met ſchande afgeſlagene Vyandt met ſtormen ophield. Tri-

Kk 2 um-

(*a*) Van Loon, I D. pag. 167.

(*b*) *De Pausgezinden*, zegt Foreeſt, doch alzoo de Vryheidlievende Pausgezinden zoo wel als de hervormden hun vlyt hebben betoont, in 't vryvegten van deze Landen: dunkt my beeter VYAND dan PAUSGEZINDEN gezegt te zyn.

Digitized by Google

umpheerende het kleen getal der belegerden over een gantſch Heirleeger Belegeraers; die ſchoon ervaeren en ſteeds overwinnende Krygslui zig hier tot zesmalen toe op twee byzondere plaetſen, zagen afgéſlagen, van een hand vol volks, waarvan weinigen in 't School van *Mars* bekent. Zoo veel vermagde moèd, als die door zugt tot vryheid, en Godtsdienſt, geſterkt wordt; (ten eeuwigen roem myner mede-inboorelingen dezer benaeuwde Stadt!)

Nu was de Stadt behouden, en de overwinning aen onze zyde; 't kan geen ſtormen genoemt worden, 't geen de Vyand aen de andere kant der Stadt uitvoerde; 't is waer des middags ten vyf uuren quamen de Vyanden met eenige Schuiten agter de Zoutkeeten (daer de Stadt geheel aen het water open lag) om de Stadt te water in te neemen, doch een Schuit in de grond geſchooten zynde met deszelfs aenvoerder, en de overigen door onze Musketkogels wel getroffen (*a*), gingen terug, en gekomen aen het Runhuis, ſpeelden wat op hunne ſchalmeijen. De Duitſchen en Walen, die ten Zuiden van de Stad, op de Geeſt, tuſſchen Groenenburg en Klarenburg (zoo heeten toen de Bolwerken beweſten de Kennemerpoort, nu 't Groote en Clariſſen Bolwerk genaemt) aen de ſtrykweering regt op den weg van Roppieskuil in ſlagorden ſtonden, en heen en weêr trokken, doch hunne Stormbrug niet aen de Stadt bragten, gaeven niet duiſter te kennen, dat zy aen den hagchelyken ſtorm niet wilden, doch 't is naderhand gebleeken, dat zy daerom van hun voorneemen zyn afgeſtapt, om dat de Brug door ons Kanon aen ſtukken geſchoten was, gelyk men ook daer by gevonden heeft eenige ſtukken van harnaſſen, en van lichaemen, en afgeſchoote leeden, zynde de grond met het bloed der Vyanden zeer beſpat; 't welk zeekerlyk oorzaek is geweeſt, dat de ligtgewapende Spaenſche Krygsknegten, aldaer geen ſtorm ondernaemen. Wie ziet hier niet Gods byſtandt aen alle zyden, wie doch onder de menſchen hielp onze onërvarene Burgers? wie ſterkte onze Krygsbenden, die 't anders zelden zoo na en op het uiterſte laten koomen? wie ontfonkte onze wakkere Vrouwen, om met verzaeking van hare na-

(*a*) P. J. Viſſer pag. 101.

Digitized by Google

natuurlyke bloohertigheidt de Mannen te onderſteunen ? wie blies de jonge dochters den mannenmoed in? en wie leerde jongens en kinderen het ſtryden? wie deed dit alles? Godt alleen! men zegt wel dat de Viſſchers van Schermerhorn en 't Eiland onder den ſtorm met het ſchreeuwen uit hunne Schuiten en Pramen voor de Ton, *ſla dood! val aen! ſla dood!* een angſtig omzien in de Spanjaerts verwekten, doch die de afgeleegenheid van de plaets, en 't geduurig bulderen van 't Geſchut nadenkt, zal wel kunnen beſluiten, dat zulk geſchreeuw, in dien tyd hier weinig kon gehoort worden, en nog minder dienſt doen. Doch 't is raedzamer alles aen de Goddelyke Voorzienigheid toeteſchryven; want de Stad ſcheen in 't alderzeekerſte gevaer te zullen nederſtorten, wyl zy op vier plaetſen aangetaſt wierdt. Maer de aldergenadigſte Vader heeft niet gewilt, dat ons *Alkmaer*, de eerſte ſchuilplaets der Proteſtantſche Kerk in Holland, in 't geweld der wreedſte Vyanden viel, op dat niet zyn heilige Naem, daer die het langſt was aengeroepen, ſchandelyk van de (*a*) Spaenſchen ontheiligt wierde. In zoo fel en ſchrikkelyk ſtormen op de Stadt, dat na omtrent vier uuren van den aenkomenden nagt wierd afgebrooken, bevond men omtrent vierentwintig van onze bezettelingen verlooren te hebben, en dertien Burgers, booven deezen zyn'er echter verſcheiden gequetſt naer huis gebragt (*b*). Doch van de Spanjaerden wil men, dat in deezen ſtryd boven de vyfhondert, anderen zeggen wel duizendt (*c*) omgekoomen zyn, waer onder ten minſten elf Bevelhebbers en Kapiteins. Van Meteren, die hier booven anderen naeuwkeurig ſchynt (*d*), getuigt dat'er van der Spanjaarden kant wel 500 bleeven, en wel 300 gequetſt wierden, waer onder meer dan 14 Officieren en voornaame Bevelhebbers; en op verhaal van den Spaanſchen Hiſtorieſchryver Don Bernardyn de Mendoſa, noemt hy als geſneuvelden, Don Françisco de Bobadilla, Diego Felice en Blasco Nuvies de Carvyal. En zouden indien ons buskruidt niet zoo dof geweeſt waren, wyl 't op een

(*a*) For. pag. 38. (*b*) For. pag. 38. P. J. Viſſer, pag. 102. begrooten ons verlies op omtrent 40 Mannen. (*c*) Van Loon, penn. I. D. pag. 167. (*d*) Van Meteren Fol. 91. V.

Digitized by Google

vogtige plaets ſtondt, merkelyk meer geſneuveld zyn (*a*), want de ligtgequetſte Spanjaerden zyn allen herſtelt. Daerentegen heeft de yver onzer Burgeren meer van hun dan noodig was doen ſneuvelen, want zy wagten niet, tot dat de Vyand zig booven onze Muuren vertoonde, maer ſtaken zelf hun boovenlyf over onze Muuren heen, om den Vyand van de hoogte te beſchieten, en ſtelden zig dus bloot voor het geweer der Vyanden.

In deeze ſtormen hebben in moed en dapperheid boven allen uitgeblonken Dirk Duivel van Amſterdam, en Coenraed van Steenwyk, Hopmannen, waer van de eerſte, als wy zeiden, by de Vrieſche Poort, en de tweede in het verdeedigen van den Rooden Tooren een groote ſlagting onder den Vyand maekten.

De Oppergezaghebber over het Krygsvolk Jacob Cabeljau, hoewel ziekelyk in dien tydt, was echter tegenwoordig by de Vrieſche Poort, den Stedelingen moet in het lyf ſpreekende; ook moet men den lof van zeekeren Schot, (de oude Vertaler van Foreeſt noemt hem Cornelis,) die binnen Haerlem als Vaendrig gedient hadt, en na 't overgaen van die Stadt gevangen, doch van daer ontvlugt, en niet lang geleeden in *Alkmaer* gekoomen was, niet vergeeten, hebbende hy alleen door beleid en dapperheid meer dan 20 Spanjaerden omgebragt; en dus volkomen allen ſchyn van verraed by de onzen weggenoomen.

Eeuwigen roem behalen hier ook d'Alkmaerſche Heldinnen, die als fiere Amazoonen den wreedſten Vyand dorſten onder de oogen zien, en menſchlyker wyze tot de overwinning het meeſt hebben toegebragt; 't heugt my, zegt de Heer Foreeſt (*b*), dat eenige Soldaaten zeiden, indien de Vrouwen hen niet op gemelde wyze met allerlei ſoort van Wapenen geholpen hadden, dat zy zelf zeekerlyk voor d'aendringende Spanjaerds zouden hebben moeten wyken.

Dat'er onder de manmoedige Vrouwen eene Tryn Rembrants een jonge dogter hebbe uitgemunt, zegt de Schryver van *Alkmaers bitter en zoet*; doch deeze zeer laate Schryver is d'eerſte en eenige die haer noemt, en brengt geen bewys meede; en wy hebben deeze reedenen van twyfelen, wyl alle oude en echte Schry-

(*a*) Foreeſt pag. 39. (*b*) Foreeſt, pag. 33.

Digitized by Google

Schryvers als Foreest, P. J. Visser en anderen, die doorgaens zeer geringe lieden by name noemen, als zy een pryslyk feit hebben uitgevoert, geen een woord van haer spreeken, en echter was zy van geen geringe of veragte geboorte, maer van goeden huize; ten anderen heeft zy, wier eigentlyke naem Catharina Remme was, wel 60 Jaeren na 't beleg geleeft, en de Schryvers by en kort na haren leeftyd, en de lateren, als van Meteren, Bor, Hooft, en diergelyke mannen van geloof, melden niets van haer; hare nakomelingen, waerby onze voorganger Eikelenberg het naeuwkeurigste onderzoek gedaen heeft, hebben niet het minste bewys tot staving van 't verhael wegens hare dapperheid en heldenmoed booven anderen. Wy gelooven dan, dat hare heldedaaden (waer van ook niets in 't byzonder wordt opgegeeven) zyn uitgedagt in navolging van de Haerlemmer Heldinne Kenauw Hasselaer, op dat onze Stad in deeze niet minder dan Haerlem zyn zoude. 't Is waer men vindt hier veele Schilderytjes van deeze Tryn Rembrants, doch die stemmen juist in alles overeen met die van Kenauw Hasselaer, en vertoonen ons gantsch geen weezen van eene jonge dogter. Maar wy zullen evenwel geen Harnas tegen haer aentrekken, om niet alle *Alkmaersche* Vrouwen, die wy gezien hebben dat Heldinnen zyn, aen onzen hals te krygen. 't Kan zyn dat Catharina Remme, naer de wyze van dien tyd Tryn Rembrants genaemt, nessens andere jonge dogters, zig vroomelyk gequeeten, en dat de volgende tyd haer booven anderen verheeven hebbe. Wy pryzen dan de Vrouwen in 't algemeen; doch willen daerom de mannen hunnen verdienden lof niet onthouden, die hen zelf van den Vyand gegeeven is (*a*); want naer het aenteekenen van Conestagio had Solis een Spaensch Vaendrig, die zelf op den Wal van *Alkmaer* gestaen had, doch van daer was te rug gedreeven (*b*), getuigt dat hy onder die, welken den toegang verdeedigden, geen Helm- of Harnas- of Sol-

(*a*) Hooft, Neêrl. Hist. 333.

(*b*) Derhalven, is die Vaendrig, waer van de Heer Foreest in zyn tyd zeide, niet te weeten of hy by den zynen was te regt gekomen (ziet hier voor pag. 266.) wel behouden by de Spanjaerds terug gekeert om getuigen te zyn van der Alkmaerderen kloekheid.

Soldaetsgewaet bespeurt had, maer alleen mannen als bootsgezellen gekleedt, die als Leeuwen vogten, en onvertsaegde Vrouwspersoonen, die door hare tegenwoordigheid en hulp de mannen moedigden en ondersteunden. Doch wat pryzen wy menschen, daer God alleen alle eere toekomt.

Dus hebben wy den haglykften dag van *Alkmaer* omstandig beschreeven, en den zwaaren last, die het deezen dag te verduuren had: 't zoude nu met den aenkomenden nagt wel rustenstyd worden, doch 't gevaer was nog te

19 Sept. Saturd. versch om te kunnen rusten, dies d'*Alkmaerders* in den duistren nagt, een der twee Stormbruggen, die de Vyand had getragt by den Roo Tooren aentevoeren, met vuur verbranden (*a*), de andere verbranden de onzen den volgenden avond, wanneer de Vyand, die den geheelen dag was stil geweest, even of hy Zielmissen voor zyne dooden las (*b*), dezelve tragtte aen de Vesten aen te voeren, en voor den Roo Tooren weêr alles t'samenbragt, 't geen ten storm dienen konde; ook waren de onzen deezen dag geduurig bezig, men maekte groote lange breede Deuren vol yzere Pennen geslagen, en ook Rollen (*c*) om op de borstweering te leggen, en te laten vallen en weder optehalen tegens dat de Vyaud op nieuw zoude stormen. Door 't gedruis dat de Spanjaerds maekten, wierden de onzen wakker en in de wapenen gehouden; een bevreesde, en den Oorlog ongewendt, deedt 's avonds ten tien uuren de Alarmklop kleppen; de onzen waren aenstonds op de been en in de

20 Sept. Zondag wapenen als kloeke Krygslieden, gereedt of de Wallen te verbeeteren, of den Vyand van daer te weeren.

Des nagts ten drie uuren wierden onze Burgers en bezettelingen weder te wapen geroepen, wyl men vernam dat de Spanjaerd voor de Viesche Poort eenige Kistkens aenbragt om daer

(*a*) For pag 40. (*b*) P. J. Visser, pag. 102.

(*c*) Van deeze yzere Penrollen, gelyk wy ze liefst en duidelykst noemen kunnen, hebben wy in 't Jaar 1742. nog 12 stuks in de Stads Artillery gezien, zy zyn omtrent 12 voeten lang, aen vier zyden met yzere pennen van een half voet groote beslagen; en tot deeze Balken of Penrollen waren eikenhoute Sleeden, waar tegen dezelven wierden opgetrokken; doch waar Cornelis Plaats in zyn Treurspel van Alk naers beleg het van daan heeft, dat juist de Mennoniten die Penrollen hebben gemaakt, weet ik niet.

Digitized by Google

daer door zig een weg te baanen, als hy op nieuw wilde ſtorm loopen.

'ſ Morgens ten 9 uuren (*a*) begon de Vyand het geluit van zyne 20 Kanonnen te laten hooren, tragtende weder den Wal ten wederzyde van de Vrieſſche Poort daer door omver te werpen, waerdoor hy de naeſte huizen der Stedelingen meer beſchadigde dan de Veſten, welker borſtweering zelf heel bleef; en 't geen daer nog door 't gewelt van het Geſchut wierd beſchadigt, wert terſtond door de aengebragte aerde der Stedelingen geſtopt en herſtelt. Op deezen dag wierden 700 zwaere Kanonkogels op de Veſten geſchoten (*b*), doch met veel minder ſchade dan den tweeden dach te vooren, hierop deed de Spanjaerd in den middag ten 3 uuren zyne Keurbenden uit het Dorp Oudorp voor den Rooden Tooren koomen, om den zelven te beſtormen, doch terwyl dezen hun ſtormbrug op Pypen of Vaeten leggende tragten in het water te brengen, wierden zy van de Stedelingen met Musquetkogels zoo verwellekomt, dat zy'er veelen by verlooren, ook ſchooten de onzen de Stormbrug zelf, die de Vyand meende over de Stads Gragt te ſchuiven, door Gods beſtuur aen ſtukken, verbreekende de voorſz. Vaeten, waerdoor 't vooreinde van de Brug in de grond liep, en onbruikbaer wierd (*c*), en de Hoofdmannen der Spanjaerden konden, wyl de Stormbrug niet naer behooren tot de Veſten was aengevoert, door dreigen nog ſlaen de Stormers daer toe krygen dat zy de Muuren beklommen, hoewel een Spaens Capitein vyftien van die onwilligen overhoop ſtiet, doch ſneuvelde zelv kort daer op (*d*). 20 Sept. Zondag

En was deze omſtandigheit oorzaek dat de Roo Tooren niet beſtormt wierd. Want hoewel (zoo gezegt wierd) *Don Fre-*

(*a*) Doch d'aenteekeningen van P. J. Viſſer, pag. 102, 103. zeggen dat het ſchieten des Vyands, van 's morgens ten 7 uuren, tot 's avonds ten 5 uuren duurde.

(*b*) Volgens Foreeſt, doch Viſſer zegt 800.

(*c*) Volgens Velius, beſchryving van Hoorn, pag. 387. Nieuwe druk; daar 't echter verkeert op den 18 Sept. ſtaat.

(*d*) For. pag. 42. doch anderen zeggen dat de Spaenſche Capiteins verſcheide Soldaten den 18 Sept overhoop ſtieten, als Don Frederik ten vierden malen wilde ſtorm geloopen hebben, en zyn volk het weigerde.

Digitized by Google

derik den moed zyner Krygsknegten door belofte van bevordering en groote belooning voorteftellen, zoo zy de Stadt wonnen, heeft opgewekt, nogtans heeft hy daer niets dan flagting en wonden voor zyn volk behaelt (*a*). Het liep niet gelukkiger af, met die tot het beftormen van de Vriesfche Poort gefchikt waeren, die bleeven ftaen aen de naefte Meelmolen, om niet te na aen de Stadt te koomen; door ramp en nederlaeg der anderen reeds afgefchrikt. Die voor de Kennemerpoort de kans zoude wagen, liepen daer wel gints en weêr, doch niemant dorft een hand aen de Stormbrug uitfteeken. By 't ondergaen der Zonne vergaerde een hoop Ruiters en Voetvolk aen de Zuidzyde der Stadt, digt onder den Wal, doch onze Conftapel een handig Jongman, heeft uit een groot ftuk Gefchut met hagel zoodanig onder hen gefchooten dat veelen fneuvelden; en de overigen vlugtten. Terwyl de Spanjaert dan volgens zyne vermeetelheit zyn begonne werk zeer hardnekkig voortzette, heeft hy de Burgers en Soldaten den geheelen dach in het geweer gehouden, terwyl de Veften en Bolwerken door de Boeren en Vrouwen zeer wel herftelt wierden; welke laetften, wyl alle oogenblikken den ftorm verwagten, hebben weder overvloed van brandftof als te vooren gereed gemaekt, om den Spanjaerd nu op de Amfterdamfche Kermis, die toen inviel, te vergaften. Doch die niet durvende aenkoomen, hebben de onzen des avonds als de Spanjaert zyn volk allengskens van de Stad afvoerde (*b*), na 't uitzetten van dubbelde Schildwagten op de Veften, hunne lyven wat te goed gedaen en zig een weinig tot ruft begeeven. Hoe veel Soldaten de vyand dien dach verlooren had, wift men niet; van de Burgers miften men'er 3 of 4, onder welken Egbert Dirkfz. Diert, Vaendrig van de Stadt (*c*) een Jongeling van uitftekenden moed en dapperheidt, doch al te onvoorzigtig, die van een Spanjaerd met een Koogel wierd getroffen, terwyl hy zelf te onbedagt een ftukje op den vyand losbrandde, doch van de bezettelingen zyn'er agt door des vyands Kanon omgekoomen. Dus heeft Godt ten tweedemaele doen bly-

(*a*) For. pag 43. (*b*) For. pag. 44.
(*c*) Ziet hier voor pag. 234.

Digitized by Google

blyken, al wierd van de vermaegtschapten en bondgenooten geen hulp gezonden, dat Hy echter, hoe wanhoopend onze zaeken stonden, ons niet verlaten hadt (*a*). Want terwyl de Vyand belaglyk talmde in het uitleggen van zyne Stormbruggen, draeide de wind, die hem eerst meê was, waarom hy sterk met stroo smookte, tot zyn nadeel, en was ons gunstig, hier by had men doorgaens storm en reegen, die den vyand niet weinig ophielden. De Heer Foreest verhaelt hier weder een Luchtverschynsel des middags ten 3 uuren gezien te hebben, hy noemt het een vuurig indruksel in eene driekantige gedaente ('t geen zyn oude vertaeling opgeeft, blinkende teekenen heel driekantig) van 't Noorden opkoomende, en allengskens naer 't Zuiden loopende, en na een klein uur verdwynende, 't welk de onzen, wyl het by 't stormen der Stadt voorviel, voor een gunstig voorteeken hebben aengemerkt, als of zy van het Noorden en Zuiden hulp te verwagten hadden (*b*), welke hoop gesterkt wierd, door dien men zag dat ten Oosten en Zuiden groote vuuren even voor der Zonne ondergang gemaekt wierden, dat men vast stelde door 't Princenvolk te geschieden, welk dien kant heen in schansen leide, om quanswys den belegerden eenige hoop van ontset of hulp te doen scheppen. Doch die maets, welken van den *Prins van Oranje* tot onze hulp waeren toegeschikt, hielden zig zorgvuldig in hunne Schansen by de naeste Dorpen, weinig bekommert, hoe het met de zoo naeuw belegerden zoude afloopen; op dat zy evenwel niet zouden schynen niets te doen, tragten zy nu en dan, door zeeker sein (*c*), van gelukkigen voortgang te vertoonen, ons tot hoop en vertrou-

Ll 2 wen

(*a*) For. pag. 45. (*b*) Dat dit verschynsel een *Byzon* zoude geweest zyn, (van welk zie Musschenbroeks Natuurkunde 2 D. pag. 824. en welk verschynsel van 2 Byzonnen te gelyk wy in de Maend July 1741. hebben gezien.) als eenigen meenen, kan om den stand, figuur en loop qualyk worden toegestaen; doch als wy bemerken dat de Lugt in dien tyd doorgaens zeer ontstelt was door stormen en onweeren, heeft de Zonne op de over haer zynde dampen en wolken konnen veroorzaken dit Lugtverschynsel; dieshalven meer waerschynelyk, dat de Schepper der Natuure in zulken hagchelyken tyd zyn volk heeft willen opbeuren, door een natuurlyk verschynsel.

(*c*) For. pag. 46.

wen van verlossing op te wekken, even als of onze voorvegters en verlossers al naby waeren: kloekhertiger droegen zig onze vroome *Alkmaerders*, die allen oogenblik den storm wagtende, elkander een moed in het lyf spraeken, en onder het zingen van den zesden en zesendertigsten Psalm van David zig op de Muuren lieten vinden (*a*): Ja als de Vyanden in slagordere buiten schoots staen bleeven; riepen de onzen over de borstweering hen toe, zy zonden maer aenkoomen, dat hun Kermiskost al klaer was, dronken hen een half glas Bier toe, en riepen, zy zouden 't koomen haelen. Jonge maegden verwenschten de beste Keurs, die zy hadden, als de Vyand maer dorst aenkoomen, doch die trok af, 't geen eenigen niet naer den zin was, om dat men nu nog meer geregten dan voorheen te vuur had (*b*).

Eenige brieven van vrienden, vooral van *Sonoy*, door twee Jongmans van Schermerhorn ons dien zelven dag tegens den nagt toegeschikt, gaeven ons moed; in dezelven wierd te kennen gegeven. „ Dat Hertog Christoffel des Paltsgraven Zoon, „ eenige reizen by Nymeegen gelukkig met de Spanjaerden gevogten, en na 't verslaen van dezelven zyne benden naer „ Tiel, een Stedeken van Gelderlandt gevoerd hadt; dat Lodewyk van Nassauw met een groote meenigte van Voetvolk „ en Ruiters uit Kleef aenquam; dat Augustus Hertoch van „ Saxen en Paltsgraef Frederik een groot Leeger werfden. *Bo-* „ ven dien dat ons uit Zuidhollandt van den *Prins van Oranje* „ agt (*c*) Vaendels Walsche Voetknegten tot hulp gezonden „ waeren; waer van de meeste gelegert waeren op den Langendyk, een bekende streek niet ver van *Alkmaer*, van waer „ men gemakkelyk na de belegerde Stadt konde koomen. Dat „ wel de Schans te Schellinkwoud den onzen door de Vyanden „ was ontnoomen, doch dat daerentegen Munnikendam en „ Purmerend, Steeden van Waterland, door 't volk van den „ *Prins van Oranje* bezet waeren: ten laetsten dat de derde man „ in de Noorhollandsche Steeden op de Vloot opontbooden „ was.

(*a*) P. J. Visser, pag. 103, 104.
(*b*) P. J. Visser pag. 104. en 't Liedeken op Alkmaers beleg, pag. 129.
(*c*) Dus For. pag. 46. doch P. J. Visser zegt 10 Vaendels.

Digitized by Google

„ was, om de Scheepen, waermede de Amfterdammers zig mee-
„ fter van de Zee tragten te maeken, hen te ontneemen. „

Dit was de korte inhout deezer brieven, waermede de Burgers, als waere het met eene tegenwoordige hoop, en uitzigt van hulp weder gevoed wierden; doch de verftandigen konden wel begrypen, dat'er uit Noordhollandt geen hulp te wagten was, om dat hun magt veel te kleen was, tegens de groote menigten der Spanjaerden.

Wanneer de Huisluiden hun bericht deeden aen den Raed, klepte de Klok weder, doch men bevondt aenftonds dat het maer een loos gefchrei der Vyanden was; gelyk ook voorheen des nagts geduurig gefchiede.

Op den volgenden dach, die St. Matthys by de Roomfchen toegeheiligt word, hebben de Spanjaerden des nagts meer dan eens een Krygsgefchrei opgeheeven, en de onzen tot driewerf in de wapenen doen koomen, maer de Spanjaert heeft terftond zyn Geweer neêrgelegt en opgehouwen met fchreeuwen (*a*), doende zelf dien dach geen een fchoot. De Vyandt had ook in 't beleg van Haerlem dit voor een manier, op dat hy met zulke verfchrikkingen, die de uitkomft naderhand toonde maer looze alarmen te zyn, de belegerden fatzig en traeg zoude maeken, en zoo by gelegentheid, terwyl zy meenden dat de Vyand met hen fpeelt, en valfchelyk voorwent te ftormen, hen flaperig en zorgeloos te overrompelen, doch de onzen waeren altoos waekzaem en gaven naeuwen acht op het doen der Spanjaerden. Deezen 21 Septemb. fchreef ook de Prins uit Delft aen die van *Alkmaer*, doch wyl die brief eerft den 28 in de Stadt quam, zullen wy dan denzelven opgeeven. 21 Sept. Maend.

Des nagts van den 22 September waren weêr drie alarmen, op welken doch niets volgde, dan dat de Vyand 3 kleine Schanfen verliet (*b*) ten Zuiden van de Stadt over 't Bolkwerk van de Kennemerpoort. De onzen gewillig om den Spanjaerd in het opkramen en verhuizen te helpen, trokken als 't begon te dagen derwaerts heen, flegtten twee Schanfen naeft aen de Stad, 22 Sept. Dingsd.

 en

(*a*) Foreeft, pag. 48. P. J. Viffer, pag. 105.
(*b*) Foreeft, pag. 48. P. J. Viffer, pag. 105.

Digitized by Google

en plonderden de derde op Roppieskuil, en verbrandden daer de Tenten: men kon in de Schansen aen 't geplengde bloed en 't afgescheurde vleesch wel zien, hoe de onzen daer in geschoten hadden; ondertusschen quam de Vyand van de Nieuwpoort aentrekken, schermutselde met de onzen, en dreeffe Steewaerts; doch d'*Alkmaerders* niet te vreede met den buit uit de Schansen behaelt, namen met zig de Stormbrug, daer de Vyand te vooren zoo meede gesukkelt had, en daer de tonnen ter zyde aenhingen, die zy in 't water wierpen, sleepten 't hout naer 't groene Bolwerk, hakten de brug aen stukken, en bragtten de spaenders als goede brandstof voor den aenkoomenden Winter in de Stadt; om welke het nu gantsch anders begon uittezien dan te vooren, nu zag men al Burgers wandelen op dezelve plaetsen, die de Vyand voor weinig dagen, als ware het zyn eigendom, door Oorlog gewonnen, beslagen had; 't gezicht van de Vesten Zuidop wierdt ook veel wyder, nadien daer de Vyand zyne Paveljoenen en Tenten opbrak.

Tegen den avond zag men, dat hy eenige vaatjes, men meende met Buskruid, met Wagens van voor den Roo Tooren naer Oudorp voerde.

Op deezen dag is hier de volgende brief geschreeven, waer van 't Opschrift, dat onder de aenteekening was geschreven, hield aan

Jonker *Dirk Sonoy*, Gouverneur over 't Noorderquartier.

E. Wyze en zeer Voorzienige Heere, wy gebieden ons in uwer goeder gratie, en hebben ontfangen UE. Missive, mitsgaders een Missive van Albregt Cornelisz. onze Confrater, daer inne ons geschreven wort, dat men ons zal ontzetten met de hulpe Godes, van de Tyrannen daermede wy rondsom bezet en becingelt zyn, met zekere France en Waelsche Soldaten, die ons ter hulpe koomen zullen, zoo wy uit 't zelve schryven verstaen, en mede zoo verre 't ons goet dagte, de Dyken deurgesteoken worden; zoo is 't, dat wy zeer ernstig verzoeken en begeeren met alle yver, dat eerstdaegs de Capiteinen met de Knegten ons te hulpe koomen, ende arriveeren tusschen de twee

Ton-

Tonnen en de Boekelerbuizen aen de Schermerzyde, en aldaer op 't landt trede, omme zoo voorts te treeden na de Nieuwlander Poort, daer men ze met Bruggen en Schuiten waernemen en verwagten zullen om in te laten ende te ontfangen, en dat in de naernagte 's morgens voor den dageraet, ende brenger dezes overgekoomen zynde, zult ons een langweilig vuurteeken doen, en voorts als dezelve Capiteinen met te zelve Soldaten van meening zyn in der Stadt te komen, dat zy des daegs te vooren als zy 's nagts daer aen zullen komen, met een Schip van Oorlog, of een Galei komende voor de Tonne, ons drie vuurteekens doen aen de Spriet, tot drie reizen toe, elk apart, ten einde wy ons daer na hebben te reguleeren, voorts, dat zy by hun neemen de brenger dezes met zekere Huisluiden van Schermer en van Graft en Ryp, of andere die men betrouwen mag, om haer de passagie bequaemlyk door 't Landt van Over-Die *te leiden, die de wegen of passagie zeer wel kennen, alzoo men daer best zonder perykel in kan koomen, voort dat zy alle gelyk op 't Landt getreden zynde, ons terstont een vuurteeken doen zullen, daer jegens wy ook een vuurteeken doen zullen, ende haer alzoo tegens koomen, omme in te helpen; en dat men tog in aller haeste de Zeedyken deursteeken wille, en het zelve niet laten, daer mede wy (de knegten in hebbende) ontzet zullen worden van de Tyrannen, ende 't zelve gedaen zynde; zullen al haer Geschut daer moeten laten, overmits 't zelve altezaemen aen de Noord- en Oostzyde van de Stadt leidt, ende haer niet mogelyk zal zyn om weg te krygen, want het beeter is den Dyke deurgestoken, dan de Stadt en geheel Noorderlandt verlooren, want de Vyandt daer niet op slaept, dat men voorts met dezelve Knegten schikken, een deel Huisluiden omme buspoeder mede te dragen, dat wy zeer grootelyks van nooden hebben, verhoopen en niet twyfelende alle het zelve van Dyken deursteeken, en Knegten in hebben, gedaen zynde, zullen wel haest een vrye passagie weder maeken, en 't geschut van den Vyand in onze handen krygen. Verzoeke en begeere wel ernstelyk op Uwer Ed. 't zelve allegaer te willen voorkoomen en niet te laeten, als wy Uwer Weled. toevertrouwen, en alzoo ons 't zelve zeer noodlyken is, als UEd. en Godt Almagtig bekent is; die Uwer Ed. wil spaeren en neemen in zyn behoet, en wil voorts den boode of brenger dezes 't gunt hy met den monde zal zeggen, goede geloof geeven; metterhaest uit Alkmaer dezen xxij Septemb. Anno* XV^c LXXIIJ. *Hier*

Digitized by Google

Hier op volgt dit naſchrift.

Dit ingerolde Briefje was geſchreeven in onze groote noot, eer wy Booden en Uw Ed. ſchryven ontfangen hadden, doen en koſte het zelve met geen Boode overſchikken, overmits ons de Vyand de tweede reize vreeſelyk beſchoot, en rondsomme in ſlagordre ſtondt, om ons een geweldigen ſtorm aentebrengen, daer van wy, door de groote goedheit Godts, met grooter moeiten haer wederſtaen, verloſt zyn, begeeren nog daerom op 't aldervriendelykſten, dat gy doch wilt met alder yl benaerſtigen, om ons te ontſetten, op dat wy niet in de handen der Tirannen en vallen, alzoo wy in groote benaeuwtheit zyn, en geen Kruit en hebben om den Vyand te reſiſteeren, anders dan met vuiſten en Zwaerden, ende ſpoet u met de knegten te ſchikken, en de Dyken deur te ſteeken, of wy zyn alle verlooren, en gy zoud de oorzaek weezen van 't onnoozel bloedt, dat dan geſtort zoude worden, daervan wy proteſteeren voor Godt en de Weereld, zoo verre gy ons niet ontzet.

Als voren

(*Onderſtondt*)

JACOB CABELJAU.

WILLEM VAN ZONNEVELD.

JAQUES HENNEBAERT.

DIRK DUIVEL.

FLORIS VAN TEILINGEN.

CLAES HARKSZ.

'Ten opzigte van deezen Brief zeggen wy, dat dezelve eeven als die zonder dagteekening, waer van wy ſpraeken hier vooren op den 2 September, by 't overbrengen is verborgen geweeſt in een Pols of Springſtok, 't geen blykt uit eene aenteekening op de antentique Brieven, die zegt, *twee Brieven die ten tyde van het beleg van Alkmaer in de Pols van de Stadts Timmer-*

man

Digitized by Google

man hebben gesloten geweest. Dat deeze Brief na den tweeden yslelyken storm is geschreven, ten minsten met deszelfs naschrift gesloten, wyst hier klaer en duidelyk de dagteekening, en de inhout van 't naschrift aen. Doch schoon op dezen brief ook geschreeven staet, *dat hy in de Pols van de Stads Timmerman hebbe gesloten geweest*, ik meen echter, dat hy geensints door den Stads Timmerman *Maerten Pietersz. vander Mey* naer Hoorn zy gebragt, en dat nu eerst zoude voorgevallen zyn, zyne ontmoeting voor de vergaedering, daer van wy op den 2 Sept. reeds spraeken, want wy hebben op dien tyd gezien, hoe die ontmoeting kort na den tweeden September moet voorgevallen zyn, en na den 22 September niet kan zyn gebeurt, wy zaegen toen ook dat de Timmerman naer Delft tot den Prins gezonden is, van waer hy nog niet was thuis gekomen, maer zullen hem eerst zien wederkeeren den 28 September (*a*), derhalven is een ander persoon met deezen brief naer Hoorn of Schagen aen *Sonoy* gezonden, hoewel ook deze brief in een tweede Pols van den Stads Timmerman kan zyn verborgen geweest.

Wy gaen nu voort met onze geschiedenisse van den 22 Sept. op welken dach de Stedelingen het hart over den Vyand begonnen gerust te stellen, en als niet meer bekommert waeren over de voorneemens der Spanjaerden; doch door Gods onuitsprekelyke Goedertierendheid, is 't gebeurt, dat men duidelyk vernam, dat'er nog zoo goede grond van gerustheid niet was, als men wel meende, want de Vyandt schynende den moed verlooren te geeven, om de Stadt met stormen te winnen, tragtte dezelve door verraed te bemagtigen. Hier toe zond hy een (*b*) Wael, welken hy onder de gevangen van Haerlem had mede gevoert naer de Stadt, op dat hy der Soldaten en Stedelingen toestandt van naby vername, en in de Stadt koomende dezelve aen vier hoeken zoude in den brand steeken, ofte de Pausgezinden en vreesagtigen overhalen tot de belangen van den Vyandt, die ondertusschen nog 2 of 3 nagten in slagordre blyven zoude om den uitslag aftewagten.

(*a*) Bor, Ned. ber. 6 B. 454. (*b*) For. pag. 49, 50. P. J. Visser, pag. 106.

Digitized by Google

Tot al het welke de Wael zig verbonden hadt op 't uitbod van een belofte van 2000 Kroonen, ten dien einde zoude hy zig aenstellen, als of hy de Spanjaerden ontvlugtte, die hem dan ook quanswys tot aen de Vesten naliepen, daer hy met een Schuit door de Nieuwebrug by Houtescheetgens 's nagts in de Stad gehaeld wiert; deze by den Oversten Cabeljau gebragt zynde, bad terstondt om lyfsgenâ, en openbaerde den last die hem was aenbevolen; de Oversten kende hem aenstonds, alzoo hy zyn Dienaer in den Briel was geweest. De Wael boodt aen ter gevangenisse te willen gaen, zoo lange de Vyand voor de Stadt lag, en betuigde den Spanjaerd te hebben moeten belooven, zoo'er in de Stad eene gelegentheid voor den Spanjaerd zig opdeedt, dat hy zulx door sein of stem van den Wal zoude bekent maeken, of anders op den bestemden tyd weder koomen, en berigt van den toestand der Stad brengen; dat ook voor zyn trouw en wederkomst voor aenstaenden Zondag den 27 Septemb. andere gevangen borgen gebleeven waeren, als wy op den 25 Sept. zullen zien. Voorts verzekerde hy, dat hy wel by den Spanjaerd had aengenoomen den gegeven last te volbrengen, doch dat hy in zyn hardt een afgryzen van zulke schelmerye had; en dat hy enkel door dat middel had getragt, zyn eigen leeven te redden, en vooral gezien had op het welzyn van deeze Stadt en derzelver Burgeren, en derhalven de aen hem gedaene beloften aen een zyde stelde, dat men ook uit zyne openbaering der vyandelyke listen en aenslagen genoeg kon afneemen, dat hy niets quaeds voor hadt. Wanneer men hem vraegde, hoe veel volx van den Vyandt den 18 Sept. in den storm was gebleeven (*a*), zeide hy ruim 600 dooden, en 300 gewonden zyn naer de Beverwyk gevoert, en neegen Hopmannen, en zes Vaendragers zyn'er onder, en had uw Kruidt goed geweest, daer zouden'er meer gebleeven zyn; ook zeide hy dat de Spaenschen begonnen te overleggen, hoe zy met hun Geschut weg zouden raeken, want zy waeren zeer van het water gekwelt. Nog wierdt hy gevraegt, wat voor een die *Jan Jeronimo* was? die te vooren, als wy zeiden op den 15 September gevangen was

en

(*a*) P. J. Visser, pag. 107.

en in de Stad gebragt, waerop hy antwoordde, dat het was een Corporael of Oversten over driehondert Knegten, die veel quaeds had gedaen binnen Haerlem, want als men niet wist, wat dood men den Heer Pieter Kies en zyne Kinderen aen zoude doen, om dat hangen één te zagten dood voor hen was, gaf deze te raed, men zoude hen met de beenen omhoog hangen, en drajen hen dan de hals aen stukken als de Endvogels.

Burgemeesteren der Stad, Capiteinen der Soldaten, en die, welken verder den Krygsraed uitmaekten (a) vonden 's anderen daegs goed, van al dit niets te laten onder het gemeen koomen, maer in tegendeel te verspreijen, dat de Wael had gezegt, dat de Vyandt binnen 14 daegen de belegering zoude opbreken, om dat de hulpbenden der Duitschers naby waeren; en de Wael wierdt in de gewoone Gevangenis gezet, welke ook verhaelde dat het den Vyand zeer smertte, dat hy nog door overloopers, nog door brieven der Pausgezinden had kunnen ontdekken wat hope of moed en Levensmiddelen de Stedelingen hadden. 23 Sept. Woensd.

Dit is zeeker een groot getuigenis voor de *Alkmaerders* in 't gemeen, en voor de Pausgezinden in 't byzonder, dien van eenige bezettelingen wierdt te last gelegt, dat zy verraed in 't zin hadden, by nagt tot den Vyand waeren overgeloopen, of door brieven aen Pylen gebonden, raed en middel om de Stadt te bemagtigen, hadden aen de hand gegeeven, 't welk dus altemael verviel.

In den nagt quam een Duitscher (b) die zig noemde een Dienaer van Juriaen Fronsberg, en verzogt met de onzen te mogen spreeken, waerop men Willem Zonneberg ontboot, welke om de zwakke gesteltenis van den Oversten Cabeljau, voor dien tyd zyn ampt waernam, en op 't bolwerk ten Zuiden by hem quam, de Zendeling bood gunst en getrouwheit van het verdrag aan, dat zy treffen zouden, indien zy zig by tyds aen zyn Kon. Majesteit onderwierpen. Waerop Zonneberg antwoorde, dat hy nog de Stedelingen zig ooit het rechtvaerdig gebied van den Koning ontrokken, of hem voor regten Leenheer hadden geweigert te erkennen, maer dat zy in tegendeel onder het bestuur en bescherming van den *Prins van Oranje* als 's Konings Stadhouder

Mm 2 over

(a) Foreest, pag. 51. (b) Foreest, pag. 52.

Digitized by Google

over Holland hun leeven en goederen, en ten laetsten de gantsche Stad gaerne onderwierpen; doch dat zy een afkeer hadden van de Tirannye en onregtvaerdige Regeering van den Hertog van Alba, denwelken zy besslooten hadden op alle wyze te keer te gaen; met welk bescheit de Duitscher vertrok. Voorts is'er op deezen dag niets zonderlings voorgevallen, dan dat de Vyanden dikwils uit hunne Schansen schooten naer de geenen die zy zaegen (a).

24 Sept. Dond. Op den 24 Sept zyn die twee Schermerhorner Boeren, van welken wy te vooren hebben gewag gemackt, als zy weêrom gezonden naer den Gouverneur van Noordhollandt, eenen geheelen dach in het ried gesteeken hadden, voor de tweede reize weder in de Stadt gekoomen, om dat'er door de Schildtwagten der Vyanden geen doortocht was; en dit zelf rekende (b) men zoo voordeelig als ongelukkig te zyn, dewyl de Vyandt ook geene tyding van onzen zwakken staet kreeg, waerom Burgemeesters en Kapiteinen ook wilden, dat de Briefdragers in de Stadt gehouden zouden worden, op dat de Spanjaerd die reeds aen 't deinzen was, niets van ons vernam.

Men had by den vroegen morgen uit de Stadt alreede niet anders kunnen zien, of het grof Geschut was voor den Rooden Tooren, daer 7 stukken gestaen hadden, tot op twee na weg (c) gevoert; en voor de Vriessche Poort, daer'er 9 waeren geweest, zag men'er nu maer drie. Men had in den nagt den Spanjaerd hooren ryden met Paerden, zoo men meenden aen 't Geschut arbeidende (d), ook zag men nu de buitenste boom van de Voormeer door den Vyand geopendt, die geduurende het beleg altyd was gesslooten geweest; men vermoedde dat de Vyand langs dien weg eenig Geschut vervoert had. En tegens den avond zaegen de Stedelingen de twee stukken Geschut, welken by den Rooden Tooren waeren gebleeven, verplaetst en omgekeert, alsmede die zy by de Zoutkeeten gebruikt hadden (e).

Vervolgens zag men ten Zuiden de Tenten daeglyks verminderen, waer uit men gemakkelyk kon opneemen, dat de Stadt

door

(a) P. J. Visser, pag. 107. (b) For. pag. 53.
(c) Foreest zegt drie, en stelt dit op den 25 September pag. 59.
(d) P. J. Visser, pag 107. (e) For. pag. 54.

Digitized by Google

door 't opbreeken van het beleg haeſt vry zoude zyn, of dat de Spanjaert eene heimelyke liſt zogt uittevoeren.

Voorts nadien de Wael, welken de Vyand 's daegs te vooren had uitgelaeten om ons te verſpieden, den onzen had te kennen gegeeven, dat'er 's nagts een hoop Spanjaerden aen de Zuidzyde zoude t'ſamenkoomen, aen welken hy by ſtem of ſein volgens afſpraek, iets zoude te kennen geeven, vonden Burgemeeſteren en Capiteinen der Soldaten goedt, zoo'er Spanjaerden daer vergaderden, met het Geſchut hen van daer te dryven, en die, welken daer toe bevel gekreegen hadden, hebben zoo haeſt zig eenige Spanjaerden aldaer vertoonden, met Kanonkogels onder hun geſchooten; dit oordeelden anderen dat onvoorzigtig was, niet alleen om dat men de trouw van dien, welke zulx aengeraden hadt, met reede nog kon in twyfel trekken, niet alleen om dat hy zeide van den Vyandt door 't voorſtellen van groote belooningen tot het ſchelmſtuk te zyn aengezogt, maer ook om dat het gemakkelyk kon gebeuren, dat de gantſche zaek zoo beſteeken was; want wat zoude het geweeſt zyn? indien de Wael den Vyand te vooren belooft hadt, door zulk een teeken hem den raed der Pausgezinden, of den ſtaet van de Stad bekent te maeken? doch de uitkomſt toonde dat deeze vreeze ongegrondt was. En de nagt verliep zonder eenige beweeging dat zeer gelukkig was, doordien de zieke Gouverneur Cabeljau, en Zonneberg, die zyn poſt waernam, ieder een byzonder woort aen de wagthouders hadden gegeeven (*a*), waer uit men niet alleen de grootſte verwarring, maer zelv een bloedbad onder de Stedelingen zoude hebben veroorzaekt kunnen worden. Ook had men deezen dach met veel vermaek beſchout, dat het water wel een handbreed gereezen was, 't geen den Vyandt aenſpoorde om ſpoedig op te kraemen, wyl 't Veld nu al blank lag (*b*).

Den 25 September 's avonds omtrent vier uuren, wierd Jan Jeronimo (zynde die Spanjaerd van wien wy op den 15 en 22 September ſpraken) in de kleederen van den Wael aen een Ladder opgehangen. Men zegt van hem, (doch Foreeſt en Viſſer melden'er niets van) dat hy nu ziende zyn dood voor oogen, 25 Sept. Vrydag

 den

(*a*) For. pag. 55, 56. (*b*) P. J. Viſſer, pag. 108.

Digitized by Google

den onzen beloofde met hen in den Duivel te gelooven zoo men hem het leeven schonk; dus schynt de Spaensche Geestlykheid hem te hebben ingeboezemt, dat de Protestanten in den Duivel geloofden, en hem eerden; doch Jeronimo wierdt opgeknoopt en zyn lichaem vervolgens aen drie overeindstaende sparren of staken op de Vest by den Roo Tooren in 't gezigt der Spanjaerden opgehangen.

Waerlyk zoo men terug ziet op zyn trouw verhael van 't voorneemen zyn's volks, door welks ontdekking de onzen zig in staet konden stellen tegens de verhaelde stormen, kreeg hy eene slegte belooning, die men niet op reekening van de Stadsregeering zetten moet, die haer magt en gezag aen de Krygsluiden moest overlaten, die dan hier Jeronimo's wreedheit in Haerlem, en de algemeene woede der Spanjaerden aldaer en elders tegen de Protestanten, en deze Krygs-rede voorwenden, dat de Wael, die naer de Stadt gekoomen was door opzet van den Spanjaerd om de Stad te verspieden, voor het opvolgen van den hem gegeven last, het leeven zyner medegevangen met hunnen wille verpand had, en dat hy zelf voor den 27 September weêr by de Spanjaerds zyn zoude; om nu deeze borgen te doen vrygaen, was'er geen ander middel, zoo men meende, als Don Jeronimo in de kleederen van den Wael optehangen, eeven als of de Wael zig trouw voor de Spanjaerts quytende, door de Steedelingen en Soldaten nu wierd opgehangen; op dat zoo zyn dood het hachlyk leeven der gevangen Haerlemiten in 't Leger behouden zoude. Doch wy laeten aen de Regtsgeleerden en Krygskundigen dit pleit over; en of buiten deezen nooddwang van een te moeten ophangen, de zagtmoedigheid der Nederlandsche Krygslui, hem zoude gespaert hebben, als de Heer Foreest oordeelt, durven wy niet beslissen, om dat wy den 11 December nog een Krygsmansstuk aen Pater Eilard zullen gepleegt zien. Ondertusschen had de Vyand het nog druk met het wegvoeren van zyn Oorlogstuig, geevende nu den moet gantsch op, om de Stad te winnen (*a*). Des nagts is de Post die tusschen den 3 en 4 September uitreisde (waerschynlyk M. P. vander Mey, zie 28 September) door de Spaensche Schildwagten

(*a*) For. pag. 59.

ten geraekt, en als hy zig voort begaf, is hy in een diep water gevallen, loopende gevaer om te verdrinken, nadien hy niet zwemmen kon, waerdoor hy een blaes met brieven verloor: hy uit het water geraekt zynde, kroop weder door den Spaenschen Schildwagt heen, en ontquam het, wordende op de Schermer met een Schuit verwagt, zynde dit de derde reize dat hy gepoogt had in de Stad te koomen (*a*).

Tusschen den 26 en 27 September, 's nagts voerde de Spaenschen de rest van het Geschut van by de Vriessche Poort, maer by den Rooden Tooren bleeven nog drie, en by de Meelmoolen nog twee stukken (*b*) leggen. Dees nagt quam de Post die de brieven verlooren had, met een Schuitje digt by de Spaensche Wagt, die hem gewaer wordende liep hem een Spanjaerd met een Hellebaerd in de hand na, doch viel toen hy in 't Schuitje trad, waerop de Post daer uit sprong en 't gevaer ontliep, agterlaetende het Schuitje, de Spanjaerd schreeuwde lustig, een Schip! een Schip! 't welk de Spaensche Schildwagt hoorende, meende daer was een Schip met Staeten volk om een aenslag te maeken, en ging loopen; waerom de Trom in de Nieuwpoort alarm sloeg, maer terstond weder gestilt wierdt (*c*). 26 Sept. Zaterd.

Den 27 September bragten de Spaenschen hun Geschut dat zy tot den Steenplaets hadden gebragt, met Paerden tot den Steenooven, daer men gaet naer Huiswaert, en daer wierd het door twee bokken in de Schuit gezet en naer Bergen gevoert. 27 Sept. Zondag.

Den volgenden dag deeden zy van gelyken, en bragten nog meer Geschut langs den zelven weg heen, waertoe zy veel volk, veel Wagens en Paerden noodig hadden, wyl de weegen zeer slegt waeren, weshalven zy ook een weg van 't Vrouwebroeders Klooster buiten by de Munnikebrug tot aen de Steenplaets maekten (*d*); wy vermoeden dat zy hun Geschut by den Overtoom en over denzelven deeden brengen, hoe wel men eerst meende dat zy daer een blokhuis wilde opregten om ons uittehongeren. Dus spaerde de Vyand geen moeite om zoo schielyk te vertrekken als doenlyk was, want den 27, 28 en 29 vervoerde hy 28 Sept. Maend.

(*a*) P. J. Visser, pag. 108. (*b*) For. pag. 59.
(*c*) P. J. Visser, pag. 109. (*d*) Visser, pag. 109.

hy zynen Leegertros te Scheep naer Egmond, doch was lang bezig met gemelden weg van Oudorp naer Alkmaer optemaeken, wyl hy dien ftopte en vlakte met ftammen van Boomen, Hooi, Stroo en Puin, want de reegen en overftrooming van 't naefte Meir (*a*) had dien weg zeer doen zakken, en zy waeren nogthans genoodzaekt langs deezen weg met Wagens en Karren hunne zwaere pakkagie te vervoeren.

Op den 28 quam ook terug de yverige Stadts Timmerman Maerten Pieterfz. vander Mey, die naer den Prins te Delft was geweeft, als wy op den 2 September hebben gezien; de Prins zond hem weder terug met een brief aen de Overheid van de Stad, om dezelve te vermanen volftandig te blyven, en om haer te bedanken voor hare kloekmoedigheid, beloovende haer en haere Stad zulx in toekoomende zoo te vergelden, dat zy zouden te vreeden zyn, en dat zy met nog een kleinen tydt te volharden, zich zelf, haer Stad, Nabuuren, en 't geheele Land van der Spanjaerden Tirannye voor eeuwig zoude verloffen; beloovende de Prins van zyn kant, den Vyand zoo veel werk te zullen geeven, dat het verdere beleg hem zoude verdrieten; belaftende haer een zeeker teeken te doen, zoo zy meenden de Stad niet langer te kunnen houden, gelyk uit den Brief breeder blykt, dien wy hier laeten volgen (*b*).

De Prince van Oranjen, Grave van Naffauw, Heere en Baron van Breda, van Dieft, enz.

Edele, Vroome, Lieve, Bezondere; wy hebben UL. binnen zekeren tyd herwaerts twee of drie diverfe Brieven gefchreeven, niet wetende nogthans of UL. dezelve ter handen gekoomen zyn, overmits het beleg

(*a*) For. pag. 59, 60. die door dit Meir mogelyk verftaet de Zwynmeer, 1567 wel bedykt, ziet hier voor pag. 158. maer door den geduurigen reegen weder onder geloopen, wyl in de oudfte Kaert van Alkmaers beleg de Zwynmeer niet alleen met water verbeeldt word, maer zelve met Schuitjes daer in.
(*b*) Zie ook Bor 6 Boek pag. 454. Chron. van Alkm pag. 141.

Digitized by Google

leg der Stadt van Alkmaer, daerin als wy tot nog toe verstaen hebben gy UL. zoo vroomelyk zyt dragende, dat u 't zelve by alle Natien, tot groote eere, prys en lof wort gerekent, en hoewel wy door dien nodeloos agten u vorder tot standvastigheid te vermanen, als hebbende zulken manlyk hart en gemoed tegens des Vyands razende geweld bewoezen, zoo en hebben wy nogthans niet willen laeten UL. deze jegenswoordige te schryven, zoo om UL. van alzulken vrymoedigen yver en kloekheidt te bedanken, als ook te verklaeren den jegenswoordigen staet van den zaeken van herwaerts over, dewelke (Godt hebbe lof!) zulx is, dat ons de Vyandt in deeze qualité niet veele voor deze tydt hinderen zal, maer ook daer en booven vastelyk verhoopen door het ontzet 't welk wy daeglyks zyn verwagtende, hem zoo veel te doen te geeven dat hy eerlange niet alleen de Stadt Alkmaer, maer ook het geheele Landt zal moeten verlaeten, alzoo wy gewisselyk onderrigt zyn, dat door de mattigheid zyner knegten, hy langer 't Veld niet zal kunnen houden, des wy alleen u dit willen waerschouwen en vriendelyk vermanen, dat gy luiden volherdt, en vromelyk noch eenen kleinen tyd den Vyandt wederstaet: verzekert zynde dat hy zal moeten wyken, waerdoor gy luiden niet alleen de Stadt Alkmaer, en u zelven, maer ook alle uwen Nabuuren, ja 't geheele Landt van alle vordere overlast, en tyranny ten eeuwigen dagen zult bevryden, en middelertydt en willen wy ook geen tyd verliezen: maer met alle mogelyke vlyt, arbeidt en naerstigheidt alom den Vyandt zoo veel moeite en arbeids op den hals dringen, dat hem te eer alle vordere beleg verdrieten zal, en willen wy in toekomende tyden 't zelve zoo tegens de Stadt Alkmaer, en UL. elk in 't byzonder verschulden, dat gy luiden oorsake hebben sult des van ons te vreeden te zyn, wy begeeren wel, indien 't zelve mogelyk sy, dat gy ons schriftelyk of met mannen by monde laet weten de gesteltenisse van uwer saken, en hoe dikmaels de Vyandt gestormt heeft, en hoe gy van binnen zyt arbeidende, ten einde wy ons daer na mogen rechten, en UL. in als des mogelyk word te secoureren, daer wy Lyf noch goed om sparen willen, en daer zy God getuigen van, den welken wy bidden, Edele, Vrome, Byzonderen, dat hy UL. lang zoo meer versterken en tegens zynen, uwe, en ons algemeine Vyanden tot haerder eeuwige Confusie, verleene victorie geluk en voorspoedt.

Digitized by Google

Geschreven tot Delft op den 21 dag van September 1573. (en was getekendt) *UL. goede vrient* Guilliaume de Nassau.

Bezyden op de kant stond geschreven,

Indien gy luiden bemerkt onmoogelyk te zyn UL. eenig ontzet in der Stede te zenden, en daer door in der lengte niet zoud mogen tegenhouden, zoo zult gy een teken doen met vuur tot drie diverze plaetse opgaende, latende het zelve branden van 9 uuren des avondts, tot na middernagt, en zullen wy, in dien gevallen als dan de Dyken doorsteken om het geheele land om Alkmaer onder water te stellen, en of gy het zelve teken niet en doedt, en dat wy nogthans bemerken, dat gy luiden in noot zyt, zoo zullen wy evenwel de Dyken doorsteken.

Hoewel de Heer Foreest, en d'aenteekeningen van P. J. Visser hier van niets reppen, hebben wy echter geene rede om de laatere Schryvers te verdenken die ons melden (*a*), dat de *Prins* ook aen *Sonoy* een Affchrift van deezen Brief had gezonden, en geschreeven op het teeken der *Alkmaerderen*, ja zelf eerder, zoo 't noodig was, de Dyken doortesteeken, doch alvoorens de Landluiden waerschuuwen, op dat die met hun Vee zig by tyds elders heen begaven: Verder melden ons ook die Schryvers, dat vander Mey reeds naby de Stad gekomen, van de Spaensche Schildwagten wierdt ontdekt, en door verbaestheid in zyn vlugt de brieven van zig wierp; 't welk zelf tot verlossinge van de Stad gedeide, wyl de Brieven aen *Don Frederik* gebragt, hem klaer deeden zien, dat men inderdaed voorhad de Dyken doortesteeken, des hy zeer verschrikte.

Wyl de voorgaende Brief den 21 Sept. te Delft is geschreeven, en de Spanjaerd den 25sten en volgende dagen eerst met regten ernst en haest het Beleg begon optebreeken, mag men vermoeden, dat reeds op dien dag den Spanjaerd de Brieven in handen gevallen zyn, en dat die Post, die tusschen den 24 en 25 Sept. een blaes met Brieven verloor, vander Mey geweest is, waervan wy hier booven (*a*) gesprooken hebben; temeer, wyl de Schryvers ons ook verhaelen, dat *Sonoy* al voor den 28 Sept. ver-

(*a*) Ziet byzonderlyk 't Leeven van Willem I. 2 D. pag. 406-409.
(*b*) Ziet bladzyde 286 en 287.

Digitized by Google

verscheide Sluizen had doen open zetten, om 't Water over 't Land te brengen, onder anderen de Sluis van de Zyp, die by een Noorden wind geopent, veel water inzwolg, zoo dat de Reekerlanden onder raekten, en men niet anders dan den top van den Rekerdyk tusschen de Schansen van Schoreldam en Krabbedam gebruiken kon. Doch tegen welk openen der Sluizen de Landlieden zig aenkantten, en die weêr slooten, zoo dat men genoodzaekt was, de geopende Sluizen door Krygsvolk te doen bewaeken. Met het doorsteeken der Dyken zoude het nog slegter gestaen hebben, wyl de meeste Steden daertoe niet wilden verstaen, zoo dat het voor die van *Alkmaer* een groot geluk was, dat *Don Frederik* door de ontvalle brieven zoo grooten schrik opvatte; want ziende met stormen niet te winnen, dat zyn volk onwillig wierdt door 't groot verlies, en dat de beleegerden het nog wel een tyd scheenen te willen verduuren, dat het water door d'ingelaete Sluizen dagelyks waste, en de Wegen door den geduurigen regen onbruikbaer wierden, en voor nog erger bedugt, besloot met het opbreeken van 't beleg voort te vaeren.

Het openen der Sluizen wordt van anderen (*a*) nog naeuwkeuriger opgegeeven, namentlyk, dat Capitein Lau, uit last van Jonkheer Frederik van Zevender, op ordre van Sonoy, de Sluis te Krabbedam opende, wanneer 't een harde storm uit den Noordwesten waeide, die veel schade in Texel en 't Vlie deedt, wyl 't nu om de nieuwe Maen ook Springvloed was, dus'er veel water Steewaerts quam, doch eenigen van Geestmerambagt, wier Landen schaade leeden, stopten de Sluizen, die door geweld weêr geopent, en door Krygsvolk moesten bewaekt worden. Ook deedt Capitein Schetter de Sluis te Eertswoude openen, om door de Langereis en Heer Huigenwaart, en voorts door 't Verlaet agter Noordscherwoude, als ook door eenige gaten in den Oosterdyk, agter Langendyk gesteeken, Geestmerambagt onder water te zetten, doch hier wilden het ook de Huisluiden beletten, maer men bragt het echter zoo ver, dat het meeste Land benoorden *Alkmaer* met Water stondt, en de Dykjes hunne

(*a*) Vander Woude, Kron. pag. 142.

kruinen nauwlyks booven ſtaken, waer over de Spanjaerd zoo min als onze Noordhollandſche Veehoeders te vreede waren. Men zegt (*a*) dat de Heer Cornelis van Egmond vander Nyenburg, Zoon van Cornelis, en van Johanna van Noord-wellandt, in deezen tyd Dykgraef van Geeſtmerambagt, Schagen, Nydorper Cogge en 't Hondsboſch zynde, mitsgaders Burgemeeſter van *Alkmaer*, door laſt van den Prins met gevaer van zyn Leeven, de Dyken en Dammen deedt doorſteeken tot opbraek van 't beleg van *Alkmaer*.

De Heevendyk tuſſen Bergen en Koedyk, en de Galgdyk, agter Oudorp omloopende tot de Schermerpoort, wilde men ook wel doorſteeken, doch hier waren de Boeren meeſter in 't hinderen.

Doch daer ſcheen ook reeds water genoeg, om den Vyand met vloeken en ſchelden de Stad te doen verlaeten (*b*).

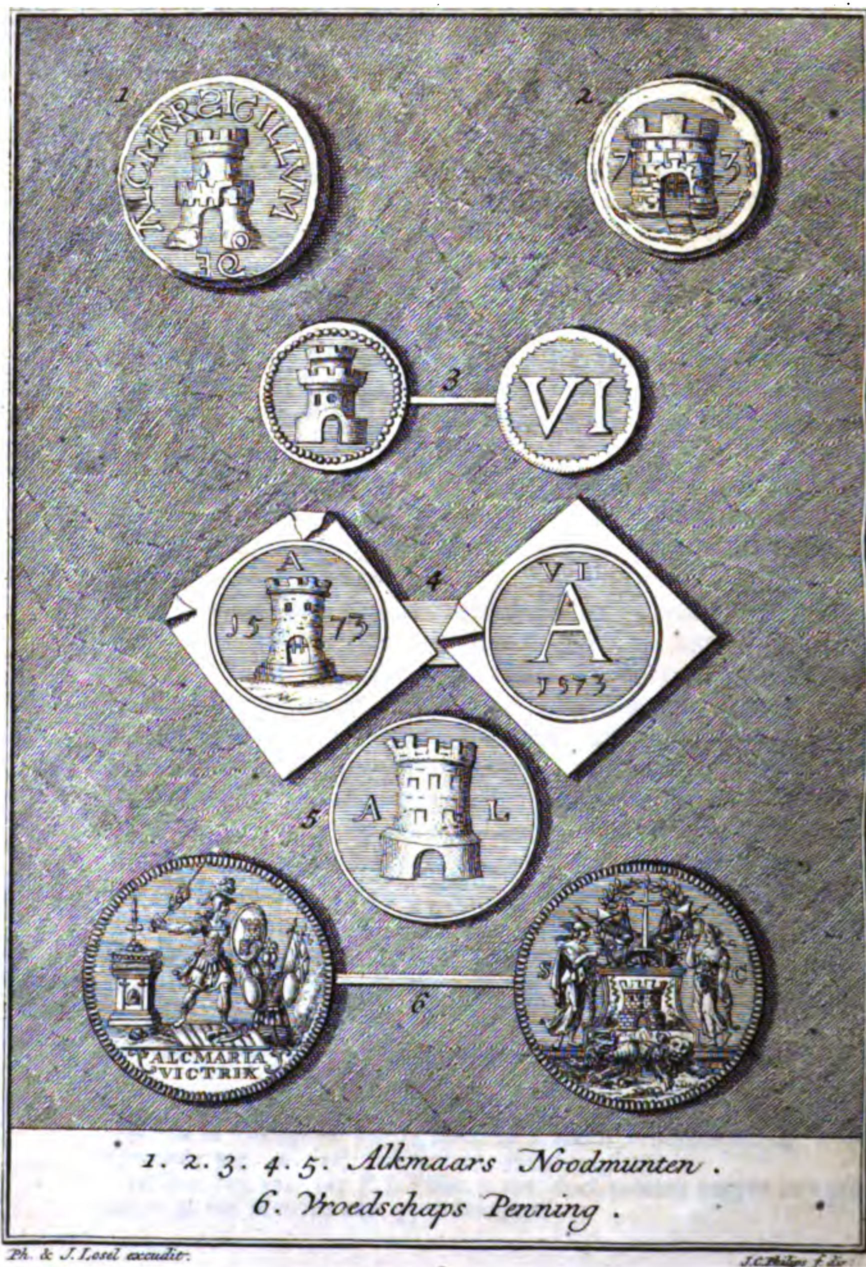
Laet ons nu van buiten Steêwaerts keeren, en zien wat daer op deezen dag gebeurde.

d'Overheid had om de dapperheid der Soldaaten gebleeken in het afſlaen van die (*c*) geweldige ſtormen op den 18 en 20 Sept. hun belooft in 't nieuw te ſteeken, doch vondt zig by nader overleg genoodzaekt van dit voorneemen afteſtappen, eenswyl'er niet genoeg Laeken voor zoo veel volk, by de 800 nog ſterk, in de Stad te bekoomen was, en 't geen'er was, verſchilde in waerdye, dierhalven beſloot de Vroedſchap Tinne Munt met Stadts merk te ſlaen, onder beding dat men die na 't opbreeken van 't beleg tegen goed geld zoude inwiſſelen; opdat de Soldaten, die men hier meede in plaets van kleederen beloonen zoude, en de Burgers die ze van de Soldaaten zouden moeten ontfangen, geen ſchade leeden; en beliep de Somma
29 Sept. deezer geldſtukken, die men daegs daer aen munte, tienduizend
Dings. en vyfhondert guldens (*d*); het blykt ten klaerſte uit de tydgenootige Schryvers, dat'er ſtukken gemunt zyn die voor een dael-

(*a*) In de Geſlagtlyſt van Egmond in Luiſcius Woordtboek op 't woord Egmond, pag. 40. (*b*) T. Schrevel, Haerl. pag. 147.
(*c*) For. pag. 57. (*d*) P. J. Viſſer. p. 111. doch anderen zeggen in 't gemeen 10000 gl. van Meteren zegt 5500 Daelders.

Digitized by Google

Digitized by Google

1. 2. 3. 4. 5. *Alkmaars Noodmunten.*
6. *Vroedschaps Penning.*

Ph. & J. Losel excudit. *J.C. Philips f. dir.*

Digitized by Google

daelder of *dertig stuivers* (*a*) moesten gangbaer zyn; en dat ieder gemeen Soldaet zes, en de dubbel Soldenaers twaelf zulke stukken hebben ontfangen, en de Hoofdmannen naer evenreedigheid. Dus zullen'er 7000 zulke stukken geslagen zyn, en de 800 Soldaten ieder 6 ontfangende, bedraegt het 4800 stukken, zoo dat'er nog 2200 voor die dubble Soldy trokken, en Opperofficieren overschooten.

Behalven deeze Daelders spreekt P. J. Visser nog van *Vierendeelen*, die ter voldoening van de Stormsoldy aen de Soldaeten gegeeven zyn (*b*), Vander Woude schryft (*c*) dat'er tien duizend gulden tinne Penningen van *dertien* stuivers geslagen zyn; en de Heer van Loon (*d*) zegt ons dat'er van *dertig*, *dertien*, en van *zes* stuivers zyn gemunt.

'tIs een groot jammer, dat men by de oudste Schryvers, geene naeuwkeurige beschryving van den stempel der *Alkmaersche* Noodmunten vindt, hier door zoude men verscheide Penningen thans voor Noodmunten gehouden, kunnen afkeuren, want men ziet in de Penningkassen der Liefhebbers verscheide soorten, en nog meer verbeeldingen, dan Penningen; gelyk uit de neevensgaende afteekening en volgende beschryving blyken zal.

Dit zeggen wy vooraf, dat ons na alle vlyt aengewent te hebben, geene anderen dan de drie eerste zyn voorgekoomen.

Wat de stoffe belangt, waervan de eerste en tweede Penning gemunt is, dezelve is Tin, en de eerste (*e*) van beeter soort dan de tweede, hoewel de tyd en ouderdom het thans voor Loot doen aenzien.

(*a*) For. pag. 58. Visser, pag. 111. (*b*) P. J. Visser, pag. 111.
(*c*) Kron. van Alkm. pag. 141.
(*d*) Van Loon, Hist. penn. I. D. pag. 166. daer hy Hoofdt pag. 334 en Bor 6 B. Fol. 334 Verso ten bewys aenhaelt.
(*e*) Men zoude mogelyk uit de Catalogus van de Penningen, nagelaten door den geleerden en Weleedl. Heer C. A. V. Sypestein Burgemeester te Haerlem, vermoeden dat deeze Penning ook van Zilver geslagen ware, ziet zyn Ed. Catalogus No. 380. doch 't zilver gewigt dat daer by deezen Penning staet, is op den daer voorgaenden Penning toepasselyk; dien wy hier den derden in ordre geplaetst hebben.

Digitized by Google

De eerste onzer verbeelde Penningen, voert het Wapen van de Stad, en uit het Omschrift blykt, dat het Zegel van de Stad daer toe gebezigt is, niet onwaerschynlyk oordeelt de Heer van Loon, dat in 't begin by gebrek van stempel 't Stadts Zegel ter Munte gebezigt is, en de waerschynlykheid krygt grond, als men nadenkt, dat daegs na het besluit om de Munt te slaen, d'uitdeeling aen de Krygslui reeds geschiedde. In 't midden staet een Burg zynde 's Stadts Wapen, waerom in ten deele oude Letters te leezen is:

SIGILLUM DE ALCMAR.

Dat uitdrukt

HET ZEGEL VAN ALKMAER.

Uit het soort van Letters is ligt te besluiten, dat dit Zeegel al voorlang gesneeden is; deeze Munt zal zeekerlyk om de groote en meerdere zuiverheid van stoffe dan de volgende voor een daelder gangbaer geweest zyn, waervan de gemeene Soldaaten, als wy zeiden, ieder zes kreegen, die gantsch niet wel daer meede te vreede waren, zoo dat hun ongenoegen naeuwlyks te stillen was.

De agterzyde van deeze Penning is gantsch blind.

De tweede Penning heeft enkel een Burg staende aen de eene zyde 't getal 7, en aen de andere zyde 3, willende te saamen uitdrukken 't *Jaar* 1573. Wy meenen dat deeze voor 13 stuivers zal uitgegeeven zyn, deeze Penning heeft ook geen verbeelding op de andere zyde.

De derde Penning, die hier verbeeldt wordt, is van Zilver, en voorheen in eigendom van den Heer Burgemeester C. A. van Sypestein te Haerlem, in wiens Catalogus van nagelate Medailjes dezelve No. 388 staet uitgedrukt, wegende 7 en een half Engels. Aen d'eene zyde ziet men een Burg, aen d'andere kant de twee Letters VI, die het zestal te kennen geeven; wy kunnen naeuwlyks van ons verkrygen, om dit Penningje voor een *Alkmaersche* Noodmunt te doen doorgaen; want in de Stads Rekeningen van dien tyd vinde ik geen Zilver tot eenige Munt ver-

Digitized by Google

verreekent, maer wel dat door den Thesaurier is betaelt aen Cornelis Symonsz. Kannegieter de somma van 34 gl. en 15 stuivers voor arbeidsloon van Klooten en Tinnedaelders, mitsgaders verschot van Tin (*a*). Hoe dan deeze Penning is in de Waereld gekoomen, bekennen wy niet te weeten; en wyl'er geen naem van Stad of Jaer opstaat, zouden de Middelburgers, welker Stad ook een Burg ten Waepen voert, denzelven zig ook kunnen toeëigenen, hoewel de Heer van Loon in 't beschryven der Middelburgsche Noodmunten deezen niet opgeeft, zoo min als hy van deezen Penning gewaegt, als hy van *Alkmaer* spreekt. Dat echter dit Penningkje geen *Alkmaersche* oude Vroedschapspenning is, maer te eeniger tyd voor 6 stuivers zal gangbaer geweest zyn, 't zy hier of daer, is uit de gemelde Letters VI te besluiten.

De vierde Penning heeft aen d'eene zyde een Burg, en booven de letter A, welke *Alkmaer* zeggen wil, en neffens den Burg staet wederzyds 1573, aen d'andere zyde zien wy 't zelve Jaertal onder de letter A. en daerenboven VI. welk *zes* beduidt, ten bewys dat deeze voor zes stuivers gangbaer zal zyn geweest.

De naerstige Heer Corn. van Alkemade, die met onzen voorganger Eikelenberg eene vriendelyke Briefwisseling onderhieldt, heeft de afteekening, zoo als wy ze hier opgeeven, hem toegezonden met deeze bygevoegde woorden, *op Brieven overdekt met eene Papiere Ruit*; de Heer van Loon (*b*) vertoont ons dezen Penning eeven eens op een vierkante Ruit, en zegt die van Tin geslagen te zyn, 't geen wy om het Jaertal en teeken der waerdye, door VI uitgedrukt, gaerne toestaen, doch tot nu toe hebben wy deezen Penning niet kunnen magtig worden; dat nu dezelve van Papier zoude gemunt zyn, als iemand wilde, (gelyk men in 't volgende Jaer te Leiden Papiere Noodmunten maekte) kunnen wy niet voor- of tegenspreeken, wyl geen Schryver daer iets van meldt.

De vyfde verbeelding, die wy hier den Liefhebbers opgeeven, is van den Heer Alkemade aen Eikelenberg toegezonden, nef-

(*a*) Verzaeml. V. pag. 5514. (*b*) Van Loon, Neêrl. Hist. Penn. I. D, pag. 167.

Digitized by Google

neffens die, welken wy hier de tweede vertoont en beſchreven hebben, zeggende van beiden *Noodgeld in 't Beleg* 1573 *van Tin geſlagen*, doch deezen hebben wy ook nimmer gezien, of kunnen magtig worden, wy twyfelen echter niet, of de Heer Alkemade zal zynen vriend naer waerheid berigt hebben; men ziet hier enkel een Burg, hebbende de Letter A aen d'eene, en een L aen d'andere kant om te bewyzen dat die te *Alkmaer* thuis hoort.

De Heer van Loon geeft ons nog een klein Penningkje op, welke by hem de vierde is, doch twyffelt met reede of deeze wel ten tyde van 't beleg geſlagen zy, en meent liever, dat zy naderhand gemunt is, om 't Kroontje booven 's Stadts Wapenſchild, waer neffens die Heer zegt te ſtaen I. S. als of het zeide, dat deeze Munt te *Alkmaer* voor *een ſtuiver* ware gangbaer geweeſt. Doch wy moeten hier omtrent zeggen, *vooreerſt*, dat al de Penningen, die ons van deezen ſtempel zyn in handen gekomen, niet hebben de Letters I. S. maer ter wederzyde van 't Wapenſchild ſtaet I. I. en wil dus *twee ſtuivers* uitdrukken. *Ten anderen*, dat deeze Penning niet neffens de voorgaende gemunt zy, toont de ſtoffagie, namentlyk Loot, daer de eerſte en tweede van Tin zyn. *Ten derde*, is deeze Penning alleen geſlagen ten dienſt der Armen, welken hier, gelyk wel op meer plaetſen van ons Land van de Armbezorgers in plaets van gangbaer geld, zulke loode Munt ontfingen, op dat niet d'aelmoeſen in Drink- Dobbel- en Quiſt-huizen verſpilt wierden, moogende alleen de Bakkers, Kruideniers, en andere Winkeliers, die noodzakelykheeden verkogten, deeze loode Penningen in betaaling aenneemen, die zy 's weeklyks by de Arm-voogden voor goed geld wiſſelden; doch men heeft naderhand bevonden, dat de naeuwkeurigſte toezigt ook kan bedrogen worden: dat nu de Munt by den Heer van Loon verbeeldt, een arme Penning is geweeſt, is ook te beſluiten, wyl men dezelve ſtempel ook bevindt in plaets van een Kroontje het woord DIACONI te voeren; welk woord het bewys was, dat d'uitgeevers van deezen Penning van d'Aelmoeſen leefden.

De

Digitized by Google

De Heer Alkemade, die eene groote meenigte van fraeije en net geschreeve Werken met goede Teekeningen en naeuwkeurige verbeeldingen van Penningen, over byna alle deelen en zaaken van ons Land heeft nagelaeten, besteede onder anderen zynen tyd aen eene beschryvinge der Nood- en Steede-munten, daer in hebben wy door toelating van deszelfs Schoonzoon den Heere en Mr. Pieter vander Schelling gezien, behalven de beschryving en verbeelding van den eersten, tweeden, en vierden der hier vertoonde Penningen, nog een anderen ter zyde afgeteekent, die de verbeelding van een Burg had, en van koper gemunt was, en ter groote als d'eerste die hier vertoont wordt, en ter eene zyde van deezen Burg stondt een B. onder den Burg een V, en aen de andere zyde van den Burg een L. Van deezen Penning had de Heer Alkemade niets anders aengeteekent dan dat de Letters B. V. L. zeer ruuw en ieder byzonder daer op geslagen waren: Zoo wy dan gissen moogen, behoort deeze Penning niet tot *Alkmaer*, maer men zoude de Letters beter kunnen toepassen tot den *Burg Van Leiden*; doch dit zy genoeg van *Alkmaers* Penningen, over den Vroedschaps Penning zullen wy voeglykst ten einde van 't Beleg spreeken. Doch laet ons den afgebrooken draed van ons verhael weder opvatten.

Wy hebben gezegt, dat de Vyand in de voorgaende daegen sterk bezig was met het vervoeren van zynen Legertros, zulx deed hy ook op deezen 29, nadien hy veel geroofde en andere goederen in Schuiten van Oudorp en St. Pancras naer Bergen en Egmond op den Hoef voerde, men telde op eene reis *voor den middag* wel 20 Schuiten agter een; men zag ook dat hy de Raeders, daer 't Geschut op geleegen had, wegvoerde, en eenige stukken, uit welker getal men begon optemerken, dat'er meer dan twintig voor de Stad geweest waren, hoewel men'er uit de Stad maer zoo veel gezien had, nu stonden'er nog twee by den Meelmoolen, vier by den Overtoom (*a*) voor den Roo Tooren, en twee by 't Runhuis. 29 Sept. Dingsd.

Den laetsten September hebben de Spaenschen, na dat zy *den voorgaenden nagt* lang doch te vergeefs gearbeidt hadden om hunne 30 Sept. Woensdag.

(*a*) P. J. Visser, pag. 110.

Digitized by Google

hunne metale ſtukken, (die de oude Vertaeler van Foreeſt zegt nog twee geweeſt zyn) van voor den Roo Tooren weg te voeren, doch die door hunne zwaerte in den modderigen en drasſigen grond vry diep ingezakt waeren, zig eenen anderen weg geopendt (*a*), tot vervoering van hun Geſchut, want den ingang van onze Haeven, daer zy voorheen ook aen den buitenſten Ooſterboom (*b*), een Schip hadden doen zinken, (hoewel gemelde oude Overzetter van Foreeſt den Noorderboom zegt) openden zy, en voerden de Schuit, die zy uitgewonden hadden, te Landt. Ook waeren zy den *gantſchen nagt* beezig met hunne bagazie, voor zoo veel zy die nog voor den Roo Tooren hadden, met eenige Schuitjes naer den overkant van 't water over te zetten; en men zag, dat alle Schuiten met zwaere Pakkagie gelaeden den weg naer Egmond naemen. De Heer Foreeſt verhaelt zelf (*c*) *tegen den avond*, wanneer hy volgens zyne gewoonte de Veſten omwandelde, gezien te hebben, een aenzienelyk man, zoo men giſſen konde, omhangen met eenen purperen, of liever Roodſcharlaken Krygsmantel, en gevolgt van vyftien Ruiters te Paerd voorby de Stad naer Egmondt trekken.

1 Oct. Dond. Den *volgenden nagt* wierdt'er voor den Rooden Tooren een geduurig gedruis in 's Vyands Leeger gehoordt, als of zy met moeite, het afgevoerde Geſchut (*d*) weder voor de Stadt wilden brengen; doch *by het aenkomen van den dach*, zag men dat zy hunnen arbeid beſteedt hadden in 't vervoeren van vier ſtukken Geſchut naer den Galgdyk, welken *op den middag* in Schuiten gezet en naer de Nieuwpoort afgevoert wierden, gaende eenig gewaepend Krygsvolk op den Oever, mogelyk op dat niet onze Galey die op de Schermer kruiſte, hen den buit zoude ontwringen; kort hier na quamen de Schuiten, het Geſchut zoo men meent aen de Nieuwpoort ontladen hebbende, leedig te rug: Men hoorde deezen dach

(*a*) For. pag. 60.

(*b*) 't Blykt uit de oude en egte Kaert van 't Beleg, dat'er twee Boomen aen 't Seggelis zyn geweeſt, in welken beiden een Schip gezonken verbeeldt wordt, zoo dat den 24 en 30ſte telkens een der Boomen zal geopent zyn, als P. J. Viſſer duidelyk op beide dagen zegt.

(*c*) For. pag. 61. (*d*) For. pag. 61, 62.

Digitized by Google

dach sterk geschiet ten Noorden, waerom men zeeker stelde, dat de onzen met den Vyand schermutselden by Krabbedam of Schoreldam (a), en men zag van Engelenburg (nu 't Munnike Bolwerk genaemt) gedaentens van menschen hangen aen de drie Hekken van den Meelmoolen te Koedyk. En *tegens den avondt* trokken eenige Spaensche Ruiters met omtrent 100 Voetknegten naer de Stad terug, welken men oordeelde dat ergens om buit waeren geweest.

Den volgenden dach zag men van 't Geschut, 't welk voor den rooden Tooren gestaen had nog maer twee stukken (b), en het Weder liep hen geheel tegen, alzoo de geduurige stortreegens en sterke winden hunnen aftogt moeijelyk, en de Wegen onbruikbaer maekten, zoo dat zy niet naer genoegen den omslag van hun Oorlochstuig konden afvoeren; want by 't Runhuis bleef het groote Metale stuk leggen, alzoo zy 't zelve door het slegte weêr niet Scheep dorsten brengen, de andere pakkagie bragten zy met veel moeiten met Wagens en Karren naer den Hoef, blyvende dezelven dikwils in den moerigen grond steeken, niet tegenstaende zy den weg door veel arbeidts met hooi en stroo tegens het water van het naeste Meir hadden opgehoogt: Men zag ook deezen dach eenige goederen te Scheep naer den Hoef vervoeren, terwyl eenige overdekte Wagens, die men vaststelde met de voornaemste Edellieden beladen te zyn, naer Bergen reeden (c). 2 Oct. Vrydag

Wyl de Vyand den *volgenden nagt*, om 't stormagtig en ruuw weder zyne Vaertuigen niet kon regeeren om zyn Oorlogstuig te vervoeren, deed hy zulx by dach, wanneer men de twee grootste Tenten in 's Vyands Leeger by de Nieuwpoort, en de grootste Tent by 't Runhuis miste. *Op den middag* zag men hen in twee Scheepen eenig Geschut vervoeren, 't welk omtrent 100 Soldaeten geleidden; terwyl eenige Voetknegten uit Huiswaerdt gezonden, nog wakker beezig scheenen in de Weegen aentehoogen. *Na den middag* verbranden de Spanjaerden de Boekelerhuizen; en opdat men niet zeggen zoude, dat zy niets ge- 3 Oct. Zaturdag

(a) P. J. Visser, pag. 111. (b) Foreest, pag. 61, 63.
(c) P. J. Visser, pag. 111.

gedaen hadden, schoten zy 't stuk aen den Meelmoolen elf maelen, of zoo een ander zegt vyftien reizen, op de Stad af (*a*).

Den volgenden nagt wierd een Spanjaerd door een klein Kanonkogeltje getroffen, waerdoor hy jammerlyk kermde, en riep *Moeder Godts gedenkt myns!* de Heer Foreest (*b*) gelooft, dat, wyl Christus hem niet schootvry had gehouden, hy by zyne Moeder om een pleister liep, en dat, nadien de Spaensche Landäert zeer onkuisch is, en de jonge Dochters op hunnen wenk gereedt vindt, deeze moogelyk meende, dat de Moeder-maegd uit Vrouwlyk mededoogen van zelf zoude genegen zyn, hem te helpen: Zoo ziet men, zegt hy, de blindheit van 't Spaensch vernuft.

4 Oct. Zondag Op *den vroegen morgen* van den volgenden dach, bevondt men dat de sterktens by den Overtoom, over den Rooden Tooren van den Vyand verlaten waeren, en 't Geschut van daer weg gebragt, ook miste men de Mechelse Schuiten en Schansen, die hen tot een Brug gestrekt hadden, om 't Geschut op de Gasthuisweide over te brengen (*c*), op deezen tyd vervoerden zy ook den roof en buit, den Huisluiden ontnoomen, zoo haest zy konden, neffens de Oorlogspakkagie naer Egmond, en *na den middag* bragten zy met een Schuit naer de Nieuwpoort het zware Metale stuk, dat altoos aen het Runhuis over de Zoutkeeten gelegen had, gaende eenige Musquettiers ten geleide, dus mogt men vry besluiten het zeeker vertrek der Vyanden, want nu waeren'er niet meer dan nog maer twee stukken by den Meelmoolen buiten de Vriesche Poort. Echter wierd deezen dach *Pieter Buser*, Stadts Roedragende Boode, over den Wal naer den Vyand ziende, door een Spaenschen Musketkogel hem in 't hooft geschooten, van het leeven berooft, wiens dood van alle Stedelingen betreurt wierdt (*d*).

5 Oct. Maend. Den 5 October scheenen de Spanjaerden *in den vroegen morgen* eenige Wagens, met zieken, gekwetsten, en pakkagie van het Dorp St. Pankras (*e*) weg te voeren, wordende van eenige Rotten voetvolk gevolgt. De *Alkmaerders* ziende, dat 's Vyands magt

(*a*) Foreest, pag. 63, 64. P. J. Visser, pag. 111, 112.
(*b*) For. pag. 65. (*c*) P. J. Visser pag. 112. (*d*) For. pag. 65.
(*e*) For. pag. 66, 67. P. J. Visser 113.

Digitized by Google

magt voor de Stadt van dach tot dach minder wiert, mackten zig gereed ten uitval, opende den Binneboom van het Dronkenoord, die toegepaelt was geweest, en bragten 't groot Karveelschip, dat'er voor geleegen had, om den Vyandt het vry inschieten in de daer openleggende Stad te beneemen, naer buiten, men wilde nu den Vyand met eenige Scheepen aen 't Runhuis bestoken, en dat weêr inkrygen, dat de Spaenschen noch bezet hielden, doch als die vernaemen, dat de toestel tot den aenval op hen gereed was, zyn'er eenige met Schuiten van den Galgdyk het Seggelis overgezet naer 't Runhuis, om die post nog intehouden, waervan de onzen onderricht zynde stapten van hun voorneemen af, te meer, wyl de Gouverneur Cabeljau 'er zelfs tegen was. Doch *des middags* hebben de Bezettelingen een uitval gedaen by 't Munnike Bolwerk, en een Schuit met geroofde goederen, Soldaeten Kleederen, bonte Tabbaerts, Zinkroers en Beukelaers den Vyandt ontweldigt, en men zag Rogge op den bodem van de Schuit uitgestort, doch de tyd was'er niet dit laetste opteneemen, terwyl 's Vyands Trommel te Huiswaert alarm sloeg, en veel volk op de onzen aendrong, en met hen schermutselde, doch die hakten met een Byl het Schip in den grond, en naemen een Schuitje met geroofde goederen meede, trokken 't over 't Land en zoo in de Stadt; wordende de waerde van den buit geschat by den Heer Foreest op 200, doch van P. J. Visscher wel op 1000 guldens. De Vyand om diergelyk verlies verder voortekoomen, geleidde *in den namiddag* alle zyne Schuiten met Haegschuiten. Op dezen dach sloeg *Bossu* tegen de Hollanderen op de Zuiderzee van 's middags ten 3 uuren, tot's avonds, en den volgenden dach was'er tusschen dezelven we- 6 Oct.
der een Zeebattalje. Dingsd.

Op den vroegen morgen, ja eer het eens dach wierdt, quamen twee jonge knaepen (*a*), zynde Huisluiden binnen de Stadt, zynde de een van Schagen en d'ander van Bergen, zy zeiden, als zy onderzogt wierden, dat zy uit de Schans der onzen te Krabbedam quaemen, dat zy des nagts vryelyk uitgewandelt tot Bergen gekomen waeren, om het een of 't ander te vernee-

 men

(*a*) For. pag. 67. P. J. Visser, pag. 113.

men of buit te maeken; en nadien zy op den weg geene wagten van den Vyandt aentroffen, waeren zy tot *Alkmaer* gekomen om te boodschappen, dat zy in geen twee of drie nagten iemand der Vyanden vernoomen hadden; maer by 't krieken van den dach zag men van den Muur, dat de Vyanden noch wagt hielden, aen den mond van de Schermer of Schermerton, daer noch wel ten getaele van omtrent hondert en vyftig Spanjaerden waeren, booven dien quamen'er nog verscheiden uit de Tenten by Oudorp voor den dach, daer naderhandt nog een bende Ruiters byquam, welken naer Bergen trokken *met eenige rotte Voetvolk* de Stadt voorby; waerom op den Raed der Capiteinen en Overheit van *Alkmaer* wierd goedgevonden, die twee Boeren in bewaering te neemen, uit vreeze van bedrog, doch de Bezettelingen met eenige Schuitjes de Haven uitgezonden (*a*), hebben de sterktens voor den Rooden Tooren, van den Spanjaerd verlaten, bezogt, en eenigen buit by elkander gehaelt; ook deeden zy eenige uitvallen by de Vriessche Poort, en bragten verscheide Spietsen, Stormhoeden en eenige Musquetten mede, doch P. J. Visser (*b*) zegt ons, dat de Spanjaerds tusschen den zesden en zevenden October van voor de Vriessche Poort weeken, en uit hunne sterktens voor den Roo Tooren, en dat op den volgenden dach, en dus den zevenden 's morgens vroeg de Stedelingen uittrokken met een Schuitje, en de Schepen der Spanjaerden van Zakken en Kisten beroofden, gelyk zy ook de dooden, die'er in laegen in 't Water of op 't Land wierpen; de Schanskorven omver haelden en in 't Water smeeten of verbranden, en de twee Stormbruggen op Mechelsche Schuiten, en nog een ander, waervan de Vyand zig den 20 September meende ten storm te bedienen, binnen bragten, die men stelde op de Miendbrug (nu de platte steene Brug genaemt.) Onder deeze laetste stormbrug waren 10 Wynpypen, daer dezelve op voortrolden, hangende ter wederzyde 20 Biertonnen, op dat zy vast op het Water leggen zoude. 't Fatsoen zegt *Visser* is by zyn tyd in de groote Kerk te zien geweest, doch thans weten wy niet dat'er eenige overblyfselen van zyn; dan alleen in een

(*a*) For. pag. 68. (*b*) P. J. Visser, pag. 113.

eene schildery van Alkmaers beleg in den ouden Doelen, alsmede eene duistere aftekening op de oude Kaert van Alkmaers beleg, daer men eene stormbrug in ziet, waer by staet, lang 100 voet, 5 hoog en 10 breed. Doch de Heer Foreest (*a*) die maer spreekt van eene brug, van voor 't Roo Toorentje in de Stadt gehaelt, en tot gedagtenis bewaert voor de Nakomelingen (zoo hy zegt) plaetst dit op den zesden October; op welken dach Claes Almersz. binnen *Alkmaer Wyting en Haring* gevangen heeft, welke voor den Oversten gebragt wierdt (*b*), waer over men zich echter zoo zeer niet te verwonderen heeft, want het Zeewater thans door de Buitensluizen vry inliep, zoo dat'er wel *Panbaring* en *Wyting* in Alkmaer kon gevangen worden. De Spanjaerds (*c*) die den vierden en vyfden October ten Noorden van de Stadt Alkmaer het Dorp Koedyk hadden afgebrandt (hoewel een ander (*d*) dit op de zevenden stelt) gingen vervolgens naer Schorel, al wat hun voorquam in de assche leggende, moogelyk om deeze Stadt te berooven van al 't geen, waer uit zy haer voordeel trekken moest. De Stedelingen en Bezettelingen waeren wel genegen de Spanjaerden zulx te beletten, doch het was te gevaerlyk zoo een kleen getal te splitsen, want zoo een gedeelte uitgetrokken om den Vyandt te vervolgen waere geslagen geworden, was het getal der in de Stad blyvenden te klein om dezelve te verdadigen, om welke reede men ook geen uitvallen doen kon, om den Vyand zyn Geschut te ontweldigen, maer waerom 't Princevolk, dat onder Sonoy en anderen in de naestgeleegene Dorpen en Schansen lag, zulx niet gedaen hebbe, weeten wy niet.

Den volgenden nagt zyn de meeste Spanjaerden uit de naeste Schansen geweeken; de Wagens en Schuiten waeren deezen dag merkelyk minder (*e*), als ook het volk in 't Leeger, dat niet meer zoo af en aentrok als voor deeze, ook waeren de Schildtwagten des nagts by de Stadt uitgezet zeer weinig. Een die by ligten dage uit de Scheepen der onzen door de vyandlyke Schildwagten gekoomen was, verhaelde dat de onzen met de Spaen- 7 Oct. Woensd

(*a*) Pag. 68. (*b*) P. J. Visser, pag. 113. (*c*) For. pag. 68.
(*d*) Visser, pag. 114. (*e*) For. pag. 69.

Spaensche Vloot der Amsterdammers slaegs waeren geweest, en dat onze party, een Schip verlooren hebbende, de meeste Scheepen by de Stad had opgelegt (*a*).

Hy verhaalde ook, dat de oudste Spaansche Soldaaten betuigden nooit ysselyker en zwaerder storm op een Stadt gedaen te hebben, dat'er 1400 van de Spaensche zyde gesneuvelt waren, waar onder twee Hoofdmannen befaamt door dapperheid en Oorlogsroem, waer van d'een in de Beverwyk, en d'ander te Amsterdam zeer statelyk begraven was.

Mogelyk was deeze boodschapper de Veldmeester van Hopman Jaques Hennebaert, geheeten Pater Noster, die mede uit de Tonneschans verloopen was, van wien Visser (*b*) zegt, dat hy den zevenden October door de Nieuwlander Poort in de Stad quam.

8 Oct. Dond. Wy koomen tot den blyden dag in alle Hollandsche Gedenkboeken, maer vooral in alle Neerlandsche harten met dankbaerheid jegens God aenteteekenen, namentlyk den agtsten dag van October des Jaers 1573, waerop men zig geheel en al van 't zware Spaensch beleg verlost zag; en roepen met het Tydvers ter gedagtenisse van Alkmaers verlossinge in de groote Kerk opgehangen.

CLareat oCtobrIs LVX oCtaVa aLCMarIanIs.

Gezeegent moet het Licht den agtsten October dien van Alkmaer opgaan.

't Was op deezen dag, dat de boode (*c*) die tussen den 3 en 4 Sept. uittrok, meende in de Stad te koomen, en was reeds naby

(*a*) Het is aenmerkelyk, dat de twee grootste Steeden van twee Provintien, Amsterdam en Middelburg, het met Spanjen hielden ter onderdrukking van haere broeders, niet tegenstaende de verbintenis die'er tusschen de Nederlandsche Provintien was. Iets, waervan wy in het leeven van Prins Willem de I. 2 Boek pag. 397 etseq een aenmerkelyken brief vinden, door de Staeten van Hollandt aen de Generaele Staeten geschreeven, wy zullen onze Leezeren dien niet mededeelen, maer tot denzelven verwyzen.

(*b*) Visser, pag. 114. (*c*) P. J. Visser, pag. 114, en hier voor 248.

naby de Spaensche Wagt, als de Vyand 't Runhuis in den brandt stak, door welkers vlam de Schildwagt en Boode elkanderen zagen, weshalven de Bode terug keerde, die nogtans naderhand met een Schuit by den Boom in de Stad quam: de Spanjaerds hadden aan dat Runhuis geleegen van den eersten dag van hunnen aenkomst, en zig daer aen vier plaetsen beschanst. Nu staeken zy ook den Watermoolen van het Agtermeer in brand, daer zy zig ook verschanst hadden, en begonnen vervolgens hunnen algemeenen aftogt; want men zag alle Spanjaerden tot een (*a*) toe van St. Pancras en Oudorp naer Bergen trekken, nadat zy 's nagts te vooren hunne twee groote stukken, die by den Meelmoolen stonden, weggevoert hadden; 't Spaensch Krygsvolk van Oudorp, St Pancras en daerom heen, wegtrekkende, nam den weg naer den Meelmoolen aen den Driesprong, daer de Voetknegten, die den agtertogt hadden, eenigen tyd met onze Soldaaten, ten getaele van 200 man, schermutselden, doch hier door kreegen d'eersten een vryen aftogt naer de Schants by de Steenplaets (*b*), die d'onzen inkreegen, waer op de Vyand naer Huiswaerd moest, en bleef daer drie of vier uuren leggen; in den Spaenschen terugtred herwaerds moesten zy schietende aftrekken, wyl onze Busschieters sterk met een goteling uit de Stad op hen schooten, zoo dat'er zelf nog veelen in hun vlugt omquamen (*c*). Ons volk trok wel den Vyand na, maer durfde nog niet Huiswaerd inrukken, wyl'er de Vyand nog te sterk was van Ruiters en Soldaten, die'er omtrent den middag uittrokken, waerop het gantsche Leger, dat ten Noorden aen de Stad geleegen had, naer Bergen optrok, van waer het vervolgens naer Haerlem keerde, en Don Fredrik naer zyn Vader den Hertog van Alba, die te Amsterdam was, dus was *Alkmaer* verlost van het beleg, na dat het juist zeeven weeken of 49 dagen geduurt had.

(*a*) For. pag 70, 71. (*b*) P. J. Visser, pag. 115.
(*c*) Van Loon, I D. pag. 167. Penn. Hist. zegt, *dat geen klein gedeelte van de Spaensche agterhoede geslagen werdt*; onder welken mogelyk ook Henr. Pyghius, wyl P. Opmeer 2. D. pag. 202. in 't Holl. Mart-boek zegt, *dat by den onvoorzigtigen aftogt onder anderen H. Pyghius, uit een voortreffelyk Haagsch geslagt, broeder van Stephanus, en broeders Zoon van Albertus met een Kogel is ter neêr gevelt.*

Onze Burgers en Soldaaten uit den boom van 't Dronkenoort uitgevallen (*a*), trokken naer Oudorp, en vonden het verlaeten van den Vyand, en daer quamen toeschieten eenige Krygsknegten van de Galey, en andere Scheepen, die op de Schermer gekruist hadden, nadien nu de weg daer omtrent veilig was geworden, en staken buiten last van onze Overheid den brandt in het zeer oude, en ten tyde der Graven vermaerde Dorp Oudorp, en verwoestten vervolgens op gelyke wyze 't gehugt Huiswaerd (*b*).

Hoe groot het verlies der Spanjaerden voor *Alkmaer* geweest is, weet men niet zeeker, eenige Historieschryvers bepaelen het op 1400, welk getal echter zeer klein zoude zyn, indien men aenmerkt dat de Spanjaerds alleen den 18 Sept. tot zesmael toe zyn afgeslagen, en den 20 van dien Maend niet weinig geleden hebben, behalven de zware ongemakken van slegt weder en natte gronden, waermeede zy gedunrende het beleg te worstelen hadden. Volgens 't gebrekkig Tydvers zouden'er wel duizenden gesneuvelt zyn, want dat zegt

DonFrederIIC wILde InaVgVstoaLCkMaerVeraIeLen door geweLt
Dan VeeL dVIzenden zIInder dIe 't nIet hebben VerteLt (*c*).

Het overschot van 't Leger trok onder Juliaen Romero voor een gedeelte naer den Haeg, en van daer op Maessluis, daer een sterke Schans lag, die zy veroverden, en onder anderen den Heer van St. Aldegonde, die'er 't gezag voerde, gevangen namen (*d*), hoewel anderen schryven dat het Spaensche Leger onder 't opperbevel van Franc. Valdes (onder den naem van Baldeus zoo berugt om zyne belegeringen van Leiden) naer Holland keerde (*e*).

Dat

(*a*) P. J. Visser, pag. 115. (*b*) For. pag. 71. P. J. Visser, pag. 115, 116.
(*c*) Broucrius Kabinet I. D. pag. 174. en vander Woude Chr. van Alkm. pag. 143. doch wy zien niet hoe het Jaertal is optemacken.
(*d*) Geschreeven Werkje van den Sp. Oorl. dat in veelen overeenstemt met van Meteren pag. 92 b.
(*e*) Opmeer, 2 D. pag. 202.

Dat kort hier op weêr gerugten liepen (*a*), dat de Spanjaerd zoude wederkoomen naer Alkmaer; berigt ons vander Woude, die'er byvoegt, dat Sonoy onderwyl Hylo, Egmond binnen, en den Hoef, Bergen en Oterlyk deedt verbranden, ſparende in 't laetſte Dorp alleen twee Huizen, die vander Woudes Grootvader Cornelis Janſſe by hem verbadt. (*b*)

Dus eindigde het beleg van *Alkmaer*, daer de Spanjaerd behalven zware (*c*) koſten, niet dan wonden, ſchanden en ſmaet van daen bragt; want wat voor hun veragtelyker, wat ſmadelyker? dan dat hun hoogmoedige trots, die tot nu toe met mannen geſtreeden en altoos overwonnen had, zig paalen zag gezet door ongeoeffende Burgers, Vrouwen en Kinderen, en een hand vol Krygsvolk, dat nauwlyks zoo veel vyftigen als de Spanjaerd duizenden uitmaekte; doch zoo wilde God het hoovaerdigſte en opgeblazenſte volk der Waereld ten ſpot ſtellen, en hunne eer in 't voetzand werpen, en daertegen ons *Alkmaer* in 't oog van ſommigen toen een ſlegt en veragt plaetsje (*d*) tegen alle hoop en verwagting door de heerlykſte overwinningen eenen naem maeken, en als uit den drek en ſlyk verhoogen, en onder de eerſte der beroemde Steden van Holland plaetſen.

En dewyl de Spanjaerd hier eerſt zyn hoofd ſtootte, en vervolgens zyne zaeken terug liepen, is het ſpreekwoord in de Waereld gekomen, *van Alkmaer begint de Victorie*, en het waeragtig zeggen, *Invictis invicta viris Alcmaria Victrix.* dat is: Het Zeegehaftig *Alkmaer* is niet overwonnen van mannen, die nog nooit overwonnen waren.

Doch beſt zullen wy doen met deeze Zeegeprael optehangen ter eere van den grooten God alleen, die onze hand leerde ſtryden, en onze regterhand ſterkte gaf; 't is God alleen die onze Stad, Gemeenebeſt en Kerk heeft willen behouden, en van de laſtige heerſchappy der Spanjaerden, en onſchriftuurlyke Kerkplechtigheden hunner Kerke verloſſen: Zoo dat wy onzen Godsdienſt en Vryheid alleen den Heere dank wyten, die dan

(*a*) Hier van dan mogelyk die waarſchuwende brief van Prins Willem, dien wy op den 24 October zullen opgeeven.
(*b*) Vander Woude Alkm. Chron. pag. 143.
(*c*) For. pag. 71. (*d*) For. pag. 72.

ook naer zyne Vaderlyke goedheid en barmhartigheid op de gebeden der Burgeren deeze Stadt al veele jaeren herwaerds de schuilplaets der zuivre Leere (*a*) (schoon in stilte en bedekt) behouden heeft, en voortaen bewaeren zal tot eenen ongeschonden en zeekeren zetel van zyne Kerk tot lof en heerlykheid van zynen Allerheiligsten Naem.

En zeeker, schoon men doorgaens *Alkmaers* verlossinge *het Ontset van Alkmaer* noemt, wy kennen geen Ontzetter dan God alleen, die met zyne Wapenen van storm, weêr en wind en plasreegenen voor ons streedt, en den Vyandt 't Veldt deedt ruimen.

Geen Prins van Oranje, geen Staten des Lands, geen Bondgenooten, geen Sonoy of zyn Krygsvolk deelen hier met God, want de eersten bragten niets toe dan Troostbrieven, een zwakken troost voor belegerden; de laetsten hielden zig wel digt en stil in hunne Schansen te Krabbedam, Schoreldam en elders, en zagen met goede oogen aen, het branden en blaken der Spanjaerden; 't is waer, zy hebben hier en daer de Sluizen voor 't Zeewater opengezet, maer niet dan met tegenzin der Opgezeetenen, en Regenten des Lands aen deeze plaetsen.

Niet zonder reede heeft dan de Magistraet van deeze Stadt in gulde Letters voor de vernieuwde en pragtige Vriesse Poort dit Latynsche Versdoen stellen:

Hispanus hoc pulsus Loco
Cives docet niti Deo,
Parvaque Sanctorum Manu
Fundi impiorum Copias.

'T Welk wy dus vertaalen:

De Spanjaerd op dees plaets geslagen
Leert Burgers God uw nood opdragen,
En dat der vroomen klein getal
Brengt veele boozen tot den val.

Of

(*a*) For,

Of anders:

De Spanjaerd, die 't hier niet kon houwen
U Burgers leert op Godt betrouwen,
En dat door vromer kleine magt
Veel boozen zyn ten val gebragt.

Men ziet neevens dit Latynsche Vers voor de Vriesse Poort nog deeze vier regels:

De Spaensche Guiten, hadden hier buiten, op my gestelt
Negen stukken rat, die schoten my plat, ter aerden,
Maer Godt heeft my behouwen, door Mannen en Vrouwen met gewelt:
Die hebben my ter eeren, weder doen repareeren met grooter waerden.

Wy besluiten *Alkmaers* beleg, waer van de gedagtenisse nog Jaerlyks in de Protestantsche Kerke deezer Stadt door 't verkondigen van Godts wonderen aen ons gedaen, en met dankzegginge voor zyne hulpe, geviert wordt, doch by de meesten met meer vreugde en gevaerlyke baldaedigheid, dan innerlyke en Christelyke dankbaerheid, met het Zeegenlied (*a*) van onzen voorganger in de beschryving van *Alkmaers* staet en geschiedenissen, Simon Eikelenberg, 't welk hy opzong, en in druk gaf onder deezen tytel:

(*a*) De oude Deunen op Alkmaers Beleg en Ontzet gemaakt, kan de Leezer vinden agter den nieuwen druk van Foreest Beleg van Alkmaar, en P. J. Vissers aanteekeningen te Haarlem gedrukt 1739. in Octavo pag. 119-130.

Digitized by Google

ALKMAER ONTZET,

OF

BLYDE DAGERAAT

VAN DEN VIII. VAN WYNMAANDT, MDLXXIII.

Op, Alkmaar, op! de morgenstondt
Verspreid zyn blyde straalen
Langs uwen vrygevogten grondt.
Nu moogt gy adem haalen.
De trotze dwinglust afgewoedt
Moet aanzien, dat uw heldenmoedt
Van haar mag zegepraalen.

Juicht, Burgers, juicht! al 't veld is vry.
De vyand is geweeken.
Gewetensdwang en Tiranny,
Gereet om in te breeken,
En vlammende op godloozen buit,
Heeft, door uw dapperheidt gestuit,
De vlugt-trompet gesteken.

Verblydt u, Maagdelyk geslagt,
En Vrouwen ryp van dagen,
De ontsachelyke Spaansche magt
Is door u afgeslagen.
Gy hebt door 't aangevoerde vier
De Kuisheidtskroon, de Krygslaurier
In 't stryden weggedragen.

Op

Op Jongelingen! zyt verheugt!
De felste doodsgevaaren
Hebt gy, in 't teederst van uw jeugd,
Als mannen, hoog van jaaren,
Veragt, en 's vyands vuur gedooft.
Een eikelkrans voegt om uw hooft
Te pronken en uw hairen.

Van u, ô Burgers! leerd men thans
Den Iber te overwinnen.
Maar, Helden, deelt uw zegekrans
Vry met uw Huisvriendinnen.
Zy sterkten u in 't stormgeweldt,
Toen schrik uw vesten hield bekneldt.
Hoe moet gy haar beminnen!

Maar boven al geeft hem de eer
Die u zoo grooten zegen
Geschonken heeft; der Heeren Heer,
Die door geweld van regen
En storm den vyand heeft geplaagdt,
En 't leger uit het veld gejaagdt,
Deedt vlugten allerwegen.

Geen menschen magt heeft u de vuist
Der Moorderen ontwrongen;
Toen, met onnoozel bloed begruist,
Zy fel uw Stadt besprongen:
En gy hen, in uw hoogsten noodt
Getroost een eerelyke doodt,
Ten wal hebt afgedrongen.

De Oogstmaand, ruim ter halverweg,
Zag Alvaas Oorlogschaaren
Den toestel tot een streng beleg,
Gereet om moord te baaren,

Aan-

Digitized by Google

Aanſleepen, en een wapenſchreeuw
Verwekken, dreigende als een leeuw
U in den ſchild te vaaren.

Maar toen de Herfſtmaand agtienmaal
De zon had neêr zien klimmen,
Verſpreide d'Oorlogs blixemſtraal
Een gloed langs weyde en kimmen.
Het donderde op uw poort en wal,
Met een afgryſlyk moordgeſchal,
En deed de wraaktoorts glimmen.

De Rooden Toorn wierd rood van 't bloedt
Der Aartsgeweldenaaren,
Die, als een opgezwollen vloedt
Zig neêrſtort in de baaren,
Steil ſtorten van de walbreuk neêr,
Daar 't vreeſlyk vuur, en 't noodgeweer.
Hun vegtluſt deed bedaaren.

De Vrieſche Poort, gebeukt tot puyn
Door meer dan duizendt klooten,
En 't bolwerk zag op zynen kruin
Slagordens ſamen ſtooten;
En, woedende onder een gemengt,
Toledoos vaan, met bloed beplengt,
Door 't Burgerzwaard vergooten.

Toen nam de Oorlogskans een keer
Met de aangedreven benden:
Toen gy voor Vryheid, Regt en Eer,
Hen, ſtortende op de lenden,
Verleerde 's Lands geërfde Wet,
Den dwingeland ten paal gezet,
Te ſcheuren en te ſchenden.

Nu

Digitized by Google

Nu roem de goedheid wyd en veer
Voor 't schenken van dien zeegen.
Het was der Vorsten Opperheer,
Die, door geweld van reegen,
En storm den vyandt heeft geplaagt,
En 't Leger, van uw wal gejaagt,
Deed vlugten allerwegen.

S. EIKELENBERG.

Schoon wel *Alkmaers* standvastigheid door geene eerzuilen of gedenkpenningen, veel min door eevenreedige en van den Prins beloofde vergeldingen (*a*) is vereeuwigt, welk geluk naderhand Leiden is te beurt gevallen, nogtans heeft men hier gelyk in andere Steden ingevoert goude en zilvere Vroedschaps-penningen, welken nadien geheel en al zien op 't beleg van *Alkmaer*; hier moeten beschreeven te worden, hebbende wy hier voor onder de Noodmunten de afbeelding daer van vertoont. 't Ontwerp van deezen Penning was toevertrouwt den grooten en stouten Teekenaer Romein de Hooge, die zelf deeze beschryving van den Penning maekte, (zoo als de Weleedl. Groot Agtb. Heer en Mr. Dirk Zevenhuizen, Burgemeester en Raed deezer Stadt ons dezelve heeft gelieft mede te deelen.)

„ *Alkmaer* als eene stoute Amazoone met den Deegen in de
„ vuist, bekranst met Lauren en Yken; haer Schild aen den
„ arm; treedende op den Stormbrug, waer op de knods van
„ 't geweld, en de Sabel der Ongeregtigheid vermeestert leg-
„ gen, neevens de Mutsaerden der Inquisiteurs, onder een
„ Tropheen van Wapenen, waer op 't gulde Vlies, en Vaen-
„ dels, waer op 't Bourgondies kruis staet; zy heeft aen haere
„ eene zyde een Licht op den Kandelaer gezet op den Bybel,
„ leggende op een Pedestal, met de Ponjaerden van Brutus. „

De Heer G. van Loon, die deezen Penning ook vertoont, geeft'er deeze beschryving van, (*b*)

(*a*) Ziet hier voor pag 288 en 289.
(*b*) G. van Loon, Neêrl. Hist. penn. I. D. pag. 168.

„ Op de eene zyde ziet men eenen Burg, welke het Wapen
„ zynde van *Alkmaer*, die Stadt zelve beteekent: Ter we-
„ derzyden wordt de kracht van twee vuurbrakende Kartouwen
„ door 's Hemels blixemstraalen afgewend en verydeld; ter be-
„ teekenis, dat zy door Gods gunst den storm, van twee kan-
„ ten aangevoerdt, hadden afgeslaagen, en wel met eene weer-
„ galooze moedigheid, die door de twee byleggende Leeuwen
„ beteekend wordt: Verder staet in den slinkerhoek de Over-
„ winning, in den regter' de Koopgod Merkuur, en in 't mid-
„ den binnen eenen Laurierkrans een bloote deegen, van welks
„ punt, ondersteund door twee Romeinsche bondels en by-
„ len, de Weegschael des Geregts, tusschen dit byschrift, afhangt,
„ S. C. dat is, SENATUS CONSULTO. *Door Raadsbesluit.*
„ De andere zyde verbeeldt Alkmaer in de gestalte van een
„ Krygsknegt op eene Stormbrug, zinspeelende op de Tonne-
„ brug, door de burgers 's nagts naer binnen gesleept. Zyne
„ slinkerhand voert een schild, waerop een Burg Stadts Wa-
„ pen staet, en de rechter eenen Deegen, waer aen twee Kroo-
„ nen, verdiendt door 't afweeren van de bestormers, gehecht zyn.
„ Met den voet vertreedt hy eene Knods en Sabel, zinnebeel-
„ den van openbaer geweld. Voorts is de eene hoek versiert
„ met eenen opgeregten Standaard, behangen met de Wapenen
„ der verslagene Spanjaerden; en de andere met een Altaer,
„ op welks voorzyde de Hoed van Vryheid tusschen twee Dee-
„ gens, gelyk op het Altaar zelf een Bybel; draagende eene
„ brandende Kaars, gezien wordt. Op den voorgrond leest men
„ alleen ALCMARIA VICTRIX. *Het Zegehaftige Alkmaar.*
Ten besluit zegt de Heer van Loon.
„ Zoo door 't eene als andere zinnebeeld wordt beteekent,
„ dat de dapperheid der Alkmaerderen het geweld der Spanjaerden
„ en de kragt hunner Wapenen had vertreeden, en door 't af-
„ slaen van twee zoo verwoede en herhaelde stormen, zig de
„ twee aen den Degen gehechte Lauwerkroonen onbesprocken
„ mogten toeëigenen, waerdoor op den grondslag der bevestig-
„ de Vryheid, de Hervormde Godsdienst op den kandelaer ge-
„ stelt te kragtiger doorstraelde.

De

Digitized by Google

De Heer Gerard Kempher, in zyn leeven Conrector der Latynsche Schoole in deeze Stadt, heeft in een fraei Vers, waerin hy de uitlegginge van Romein de Hooge meest volgde, den Vroedschapspenning in deezer voege uitgelegt in 't Jaer 1735.

ALKMAARS ONTZET-LIEDT.

CLAREAT OCTOBRIS LVX OCTAVA ALCMARIANIS!

I.

WAt pluim, zoo schoon, ô Amazoon,
Vercierdt uw helm? wat wapen,
Met Burg en Kroon, voerdt gy ten toon?
Gy schyndt tot kryg geschapen.
'k Ben Alkmaar, die al 't Spaansch geweldt,
Toledoos heir, verduurde in 't veldt,
Ten schrik der legerknaapen. :/|:

II.

Wat Brug vertreedt uw voet, gereedt
Om moedig storm te loopen?
Den Spanjaardt deed' ik dus, hoe wreedt,
Zyn vlucht met bloedt bekoopen:
Deez' Tonnebrug sleepte ik by nacht
Zelf steêwaert in; toen 's burgers wacht
Dit stormgevaart' dorst sloopen. :/|:

III.

Wat vuurvlams-spook zie ik, vol rook,
Ten strooboste uitgebrooken?
'k Heb door dien smook het Runhuis, ook
Al 't werk, in brandt gestooken.

Maar wat verbeeldt die dubble kroon?
Die eerkrans past' myn Kling, ten loon
Dat ik my hadd' gewrooken. :||:

IV.

Maar 'k zie uw voet, vol heldenmoedt,
Op Knods en Sabel treeden:
Ai zeg, wat doet, daar de Oorlog woedt,
Dit moordtuig hier benéden?
Deez' Zinnebéelden van Geweldt
Heb ik met kracht ter neêr geveldt,
Door 't woeden afgestreeden. :||:

V.

Wat Praalbanier toondt zich zoo fier
Met krygstriomfgewaaden,
Vol Vaandelzwier? of zie ik hier
Bourgonjes Kruiscieraaden?
Dit's de Oorlogsbuit, dien ik, ten spyt
Van Alva, Mavors heb gewydt,
Door 't Guldenvlies belaaden. :||:

VI.

Wat wil 't Altaar, wiens voorgrondt klaar
Dien Hoedt toondt, als vertreeden?
Wat doen ook daar twee Dolken, zwaar
Van staal, met 't punt benéden?
's Landts Vryheidt, door Geweetensdwang
Ter neêr gerukt, zag ik eerlang,
Met Godtsdienst, fel bestreeden. :||:

VII.

Wat Staatsmuts straaldt, zoo schoon gemaaldt,
In 't midden van die Klingen?
Dien roem behaaldt myn Stadt, en praaldt,
Door 't Graaflyk erf te dwingen:

Dies

Drie Stormen sloeg myn' Burgery
Kloekmoedig af; toen van weêrzy'
My 't moordtrot kwam bespringen. ://:

VIII.

Maar 'k vraag al voort: wat Boek (zoo 't hoordt)
Legt op dien Altaar néder?
Dit's 't Bybelwoordt, 't geen elk bekoordt
Door de Evangelivéder.
Wat toondt de Kaars, die brandend' licht?
Hoe 't rein Geloof nu zielen sticht,
Tot 's Hoogsten dienst gereeder. ://:

IX.

Maar wat vermeldt die Burg, in 't veldt
Als op een' Rots verheeven?
Hoe 'k, als een Heldt, in 't stormgeweldt
Door Trouw ben vast gebleeven:
Dies kroont de groene Lauwerkrans
Myn bloedtroodt Schildt, wiens Burg den glans
Der blanke Deugdt doet leeven. ://:

X.

Wat Vuurstraalskracht stuit onverwacht
Twee barstende Kartouwen?
Dit's Hemels Macht, die my, zoo 'k acht',
In stormen deedt vertrouwen.
Wat Leeuwenpaar waakt voor die Rots?
Die tuigen beid', hoe ik den trots
Des Spanjaardts hebb' verhouwen. ://:

XI.

Wat Lauwerkring sluit in zyn ring
Dien schitterenden Dégen?
Aan deeze Kling was 't hoofdgeding,
En 's Stads Ontzet, geleegen.

Digitized by Google

Wat Weegschaal hangt aan 't punt, waar by
Twee Bundelbylen staag ter zy'?
Dit's merk, om 't Recht te weegen. :/:

XII.

Wat vriendlyk Beeldt, 't geen ieder streeldt,
Komt gintsch myn oog te vooren?
Merkuur, die weeld' en rykdom teeldt,
Kon dus myn' Stadt bekooren.
Wat Schoonheidt reikt hem de Eerkrans toe?
't Is de Overwinning', bly te moê,
Met d'Amaltheeschen hooren. :/:

XIII.

Lang leef Stads Raadt, die vroeg en laat
Uw Burg doe zégepraalen!
Zoo bloei' de Staat! uw heldendaadt
Zal eeuwig lof behaalen.
Heb dank, ô Vreemdling: zeg, hoe bly
Mag Alkmaar 't vroolyk Jaargety'
OP WIINMAANDT WEER ZIEN STRAALEN! :/:

VOTO HOC,

NOBILI SENATVS CONSVLTO CLAREAT

ALCMARIA VICTRIX.

G. KEMPHER.

CIↃIↃCCXXXV.

Nog ten zelven dage van *Alkmaers* verlossing quamen veele Landluiden en Burgers om de Stadt te bezien, maer men liet geen anderen nog in, dan zulken die eenige waren te koop bragten (*a*). Doch

(*a*) Visser, pag. 116.

Doch den volgenden dag quamen'er verscheide menschen binnen, die op 't zien van der Steede zwakke gestelenis, zig niet onthouden konnen God te danken voor haere zonderlinge bewaringe (*a*), doch naderhandt wierdt by de Vroedschap goedgevonden, geene inwoonders van Westzaenen, Krommenie Krommenidyk, Heilo, Bergen, Koedyk en andere plaetsen, daer de Vyand geweest was, inteläeten, tenzy dezelven met getuigenissen voorzien waren, waer zy zig het laetst hadden opgehouden. 9 Oct. Vrydag

Den tienden October *omtrent den middag* vertrokken de Spanjaerds uit hun groot Leger in de Nieuwpoort naer Limmen en Castricom; 't welk ons volk ziende, voeren terstond met veele Schuiten de Stadt uit, liepen naer de Nieuwpoort en plonderden de Schansen, Hutten en Tenten; voorts naer Heilo, en 't daer by gelegen huis te Colster, daer zy meenden buit te haelen; doch de Spanjaerds daer digt by nog hunne Schildwagt hebbende, quamen met magt op de onzen af, die meenden dat het Paerden van ons volk waren, die omtrent twintig in 't getal waren; doch hoorende het steken der Spaensche Trompetten, zogt ieder een goed heenkomen steêwaerts, doch veelen verschuilden zig onder weg in 't ried, en zwommen door 't water. *Des nagts* quamen'er nog veelen in de Stadt, want de Spanjaerden volgden de onzen tot digt by de Stadt, waer uit men zoo dapper onder hen schoot, dat zy weêr aftrokken naer Limmen en den Hoef (*b*). 't Is om deeze ontmoeting, dat eenigen meenen dat de 10 October de eigentlyke dag van *Alkmaers* verlossing te reekenen zy, gelyk ook Visser en anderen met deezen dag hun verhael besluiten (*c*), doch waer de Heer J. Le Clerc het van daen hebbe, dat Don Fredrik den 20 October van *Alkmaer* opbrak, kan ik niet raemen, zoo dit is om den nieuwen styl, moest die Heer de voorgaende geschiedenissen ook daer na geschikt hebben (*d*). 10 Oct. Zaturd.

De

(*a*) Visser, pag 116. (*b*) Visser, pag 1[illegible], 119.
(*c*) Van Meteren, pag 91. 5 Boek, en geschreeven Werkje van den Spaenschen Oorlog, voorheen in eigendom van de Heeren Schoemaker te Amst. nu van den Burgemeester van Veen te Alkmaer.
(*d*) Ziet J. le Clerc, Neêrl. Geschiedenisse I. Deel in Folio, pag. 52.

De Gelukzon, die dus zoo vrolyk *Alkmaer* in 't byzonder bescheen, begon hare aengenaeme ſtraelen ook verder uitteſchieten, 't geen klaerlyk bleek op den 12 October, wanneer na een hartnekkig Zeegevegt op de Zuiderzee, de Spaenſche Vloot vermeeſtert, *Boſſu* gevangen, en Weſtvriesland van den ſchrik der Spaenſche dwinglandye verloſt, en de Vryheid van gewiſſe, en bezit van den Proteſtantſchen Godsdienſt bevogten wierdt: 't is noodig dit iets hooger optehaelen. Den 12 September was *Boſſu* van Amſterdam ſcheep gegaen, zyn Onderadmirael was Jan Simons Rol van Hoorn, zy hadden 18 Scheepen, naemen de Schans van Schellingwoude in, en de meeſten in Waterland. Te Hoorn en Enkhuizen ruſtte men ondertuſſchen 24 Scheepen uit; maer om 't geduurige ruuw weêr keerde *Boſſu* weêr naer Amſterdam, doch ging den 3 October op nieuw onder zeil, zyn Schip, de Inquiſitie genaemt, voerde 32 koopere Stukken en 200 Spaenſche Soldaten; den 5 October kon hy eerſt over Pampus koomen. Den 11 October, als *Boſſu* dapper vuur gaf, wierdt hy aengetaſt van den Noordhollandſchen Admirael Cornelis Dirkſz. van Munnikendam, op wiens Schip Ruikhaver thans Capitein was, dees enterde *Boſſu*, en nam hem na 28 uuren ſlaens den volgenden dag gevangen (*a*), die met nog omtrent 300 gevangenen tot Hoorn wierdt binnen gebragt, waer van verſcheiden naer Enkhuizen gezonden wierden. Dit groot verlies ter Zee, en 't ſchandelyk verlaeten van *Alkmaer*, gaf *Alba* zulk een krak in zyne agting onder de zynen zelf te Amſterdam, dat veelen, die zyne beeltenis in de beſte vertrekken van hunne huizen hadden opgehangen, dezelve in het allerveragtſte plaetsten (*b*), doch daer teegen groeide de agting van *Prins Willem van Oranje* hier door niet weinig: Als *Chiapin Vitelli* hoorde, dat *Boſſu* den neêrlaeg had en gevangen was, zeide hy, dat hy over geen volk zig meer verwonderde, dan over de Weſt-

12 Oct. Maend.

vrie-

(*a*) *Ex Collectione monumentorum Fœderati Belgii*, pag 388. daar deeze Zeeſlag breedvoerig wordt beſchreeven, en Bor, Neêrl. Hiſt. 6 B. pag. 456. Hooft, 8 B. pag 335 Van Meteren en anderen als van Loon Penn. I. D. pag. 168-170. daar de Gedenkpenningen op Boſſu's vangen zyn te zien.

(*b*) *Collect. Monum* pag. 390. Ziet ook Commelyn Amſterd. pag. 1050.

Digitized by Google

vriezen, want als zy een Boodt ten dienst des Konings zouden uitrusten, klaegden zy over hun onvermogen, nu zy weêrspannig geworden zyn, konnen zy een Koninglyke Vloot in Zee brengen, en onderhouden: Doch hy moest aengemerkt hebben, dat het veel scheelt, of men met tegenzin tot wellust der Spanjaerden, of met liefde tot zyne eige behoudenis opbrengt; hiervan had men in deezen tyd een merkwaerdig voorbeeld door Westvriesland; als'er gebrek van Geschut was, gaven de Overheeden der Steeden daer toe de Klokken van de Kloosters, Kerken, Toorens, die men in de Steden en ten platte Lande missen konde (*a*) en 't koperwerk der Kerken, ja zelf de Tralien en Kandelaers van 't Choor, en dit nog niet genoeg zynde, liet men de Sleeden door de Steden ryden, om het koper te verzamelen, dat de Burgers geeven wilden, en een iegelyk smeet om strydt daer in zyne kopere Keetels en ander Koperwerk, dat hy in huis had, waer van (*b*) 't Geschut gegoten wierdt. 24 Oct.

Den 24 October schreef de *Prins van Oranje* den volgenden uit Delft (*c*) aen Schout, Burgemeesteren en Regeerders der Stadt *Alkmaer*.

Die Prince van Orangien, Grave van Nassauw, enz.

Eerzaeme, Wyze, Lieve, Bezundere; hoewel wy u onlanx geschreven hebben, ende daer by verklaert het wel ghenueghen, dewelke wy hebben, overmits ulieder bewesener vromicheydt en kloekheyt, dewyle die Vyandt ulieden belegert, ende zoo hart aenghevallen heeft, zoo en hebben wy nogtans niet willen laeten de brengers dezes expresselyken derwaerts aftevaerdigen, om van onzent weghen ulieden wyders te bedancken, en voorts op 't gene wy hen lieden belast hebben met uwen Raide en advyze ordere te stellen, tot meerdere verseekerheyt en goede bewaernisse der Stede van Alckmaer, ende van allen den goeden Inwoonderen derselve, gelyck ulieden by der Commissie, die wy daer op hebben doen expediëeren, breedelyken blyken zal, en indien

Rr

(*a*) Velius, Hoorn pag. 374, 375. en aldaer S. Centens aanteekening
(*b*) 't Leeven van Willem I. 2 D. pag. 215. (*c*) Verzaaml D, pag. 2916.

Digitized by Google

indien wy in eenighe zaeken wyders kunnen voorsien, moecht u lieden des altyt versekert houden, dat wy geensints in gebreeken blyven en willen, soo verre ons vermogen strekken zal, versoekende dat gy lieden insgelyks altyt in ulieder vromigheid ende vrymoedicheit volherdet, ende by alle moghelyke mittelen, die Stadt van Alckmaer, soo met Proviande, Bussenpoeder als andere noodsaeklykheeden, genoechsaemelyk sult versien, mitsgaders ook die Fortificatien te volmaeken daer ende ter plaetse gylieden 't selve nodich bevinden sult, ende alzoo gylieden daer by niet alleenlyk u zelven, maer ook allen uwen nabuuren, des te meer voor alle vyandlycken invasien bevryden sult, zal uwe 't selve ook by alle de Natien tot meerderen roem, prys en lof gerekent worden.

Eersaeme, Wyze, Lieve, Bysundere, onse Heere Godt zy met ulieden. Geschreeven tot Delft op den xxiiij dach in October 1573.

Ulieder goede Vrindt,

GULL. V. NASSAUW.

B. VAREYK.

Wy hebben hier voor (*a*) reets aengemerkt, dat op deezen dag Cornelis Willemsz. Croon en Ysbrand Allersz. tot adjuncten verkoozen zyn, en gezegt niet te begrypen, hoe dit woord *Adjuncten* hier te verstaen zy, ik vinde nu in eene andere aenteekening, dat deeze twee gemelde Persoonen tot *Adjuncten aen Burgemeesteren* zyn toegevoegt.

Nadien de twee Bagynen weiden, leggende d'eene ten Noorden, de andere ten Zuiden van de Stadt, (draagende daer van nog een deel van de Oude-Vestgragt den naem van de Bagyneweide) door 't vergrooten en versterken der Stadt, meest vergraven en bedorven waeren, verzogt de regeering aen den Prins het overgebleevene van die Weiden als eigen te mogen hebben en houden; 't welk haer by Apostille op hun Request wierdt toegestaen, mits het zelve zonder vermindering en præjuditie van onderhoud, den Bagynen uit haere goederen geordonneert en toekomende, geschiede (*b*). Den

(*a*) pag. 251. (*b*) Handvesten van Alkmaar, pag. 61.

Digitized by Google

Den 26 October gaf de Prins neffens de Staeten binnen Delft nog een handvest aen die van *Alkmaer* (*a*), waerby ten allen tyde verbooden wordt, geen Huizen te timmeren nog eenige neeringe te doen buiten *Alkmaer* op zeshonderd Roeden na aen de Stadts Gragten, en dat de Burgemeesters in der tyd alle ondernoome Timmeragie van Huizen en Gebouwen zullen mogen doen afbreeken en te gronde leggen, en alle Neeringe verbieden, zonder eenige verdere Authorisatie daer toe noodig te hebben; de Reedenen van deeze vergunninge waren aen de zyde van den Prins en Staeten, dat hun had goedgedagt *Alkmaer* tegens den algemeenen Vyand den Hertog van Alba te versterken tot bescherming van 't geheel Waterland en Noorderquartier: aen de zyde van de Stadt was deeze reede, dat zy zwaere kosten hadde gehad, met het koopen van verscheide erven, en afbreeken van Huizen en Voorsteeden, om welken te gemoed te koomen de Neeringen buiten de Stadt verboden wierden, tot voorstand van de burgers binnen de muuren. 26 Oct.

Den 8 November is beslooten, dat de Vroedschap van haare geleende penningen vergelding zoude geschieden van 't zilver gekoomen van de Kapel tot Egmond. 8 Nov.

Den 24 is goedgevonden, dat niet meer dan 300 Soldaeten, zynde twee Vaenen tot bewaering in de Stadt zouden blyven; 't welk Commissarissen van den Prins toestonden. Ook wierd vastgestelt de goederen der gevlugte Persoonen op te schryven, en de Huizen by provizie te verhuuren; en wierd de lyst van 't opgeschreeven goed naderhand den Prins overgezonden. 24 Nov.

Wy hebben hier voor gezien, hoe eenige hoofden der Krygslieden, die hier in bezetting waren, gedurende het beleg den moed als opgaaven (*b*), na het beleg wierden hierom de Kapiteinen Jaques Hennebaert en Dirk Duivel, en den Luitenant van den eersten Michiel Samploen gevangen gezet door den geweldigen Provoost Joachim van Nieuwvink, hunne beschuldigers, waer onder zelf de Gouverneur Jacob Cabeljau, leiden hen wanordre te last, en dat zy de Stadt hadden willen verlaeten, en gezegt zouden hebben, wel pardon te zullen krygen, en geen lust in 't ster-

(*a*) Handv. van Alkm. pag. 60, 61. (*b*) Ziet op den 1 Sept. pag. 243.

ſterven te hebben, dat zy uit de Stadt wilden, al zouden zy'er alleen uitgaen, en dat zy Cabeljau wel by geſchrifte hier omtrent wilden bevryden, waer by zy getuigen zouden zonder zynen toeſtand vertrokken te zyn; booven dien beſchuldigde men hen de gemeene Soldaeten tot muiterye en kleinmoedigheid opgerokkent te hebben: Om alle het welke de gemelde Provooſt beſloot, dat zy aen Lyf, eer en goed, anderen ten voorbeelde, te ſtraffen waren. De gevangenen verdeedigden zig door den voorſpraek Hans van Haert, en deeden zeggen, dat de Eiſſcher zyne gezegdens nooit konde bewyzen, maer zy het tegendeel, door getuigeniſſen, waer by bleek, dat zy zig, voor, onder en na het beleg, by dage en nagte als vroome en getrouwe Krygsmannen gedragen hadden; zynde deeze Getuigſchriften geteekent door Joris Andrieſz. van Oudtshoorn, Cornelis Oeterling, en Simon Gerritſz. Burger-Capiteinen; Olif Roeloffz., Willem Dirkſz., en Gerrit Barentſz. Bakker, Luitenants der Burgeren; Teunis Willemſz. Sonk en Albert Nolleman, Vaendrigs; Harke Janſz. Vaendrig Luitenant; Willem Brouwer, Provooſt der Burgerye; Paulus Auguſtynſz., Jan Corneliſz. vander Nieuwburg, Doede Janſz. Apotheker, en Gerbrand Janſz.; alle burger Adelborſten: waer by nog quam 't goed getuigenis van Willem van Zonneberg (*a*) Kapitein der Soldaeten, die de poſt van Cabeljau by zyne ziekte had waergenoomen, die nefſens de voorgemelden verklaerde, dat de gevangenen de gemeene Soldaeten hadden aengemoedigt en opgewekt tot dapperheid, daer 't noodig was, tot behoudeniſſe van de Stadt;
4 Dec. waerop dan den 4 December dit vonnis volgde: dat de gevangene Hopluiden en Luitenant zig genoegzaem verontſchuldigt hadden van 't gunt hen was te laſt gelegt, en daer over zy gevangen en aengeklaegt waren, en dat zy in hun eer onbeſchadigt zouden blyven, en vry en ledig uit des Provooſts handen zouden

(*a*) Deeze wordt hier van vander Woude genaemt Rentmeeſter van Brederode en Bergen, doch volgens de Lyſt der Baljuwen Houtveſters en Stadhouders der Leenen van Brederoode, is hy eerſt 1575 tot de waerdigheid van Rentmeeſter van Brederode enz. verheeven. Ziet de Lyſt der Regeering van Haerlem, pag. Dd. 3, en Opmeer II. D. pag 255.

Digitized by Google

den worden ontslagen ; gelyk ook daadelyk geschiedde tot genoegen der Soldaaten en Burgerye ; niet tegenstaende de Gouverneur Cabeljau nog drie getuigenissen, onderteekent by Jan Waelwyk , Gillis van Gorcom en Herman Druiselaer (*a*) inleeverde ; doch op dezelven wierdt geen agt geslagen ; en men vermoedde by 't gemeen, dat'er meer jalouzy dan waerheid in de beschuldigers huisvestte.

Nadien ons in de uitgegeeve Handvesten van *Alkmaer* zeer gebrekkig wordt opgegeeven, zeeker Vertoog en Smeekschrift van de Regeering aen den *Prins van Oranje* en deszelfs neevensstaende Antwoord en toestand, geteekent den 11 December 1573. 11 Dec.
vinden wy ons verplicht het zelve geheel en al hier te laeten volgen , zoo als wy 't vinden in onze verzaemling van authentyke stukken en aenteekeningen aengaende onze Stadt , ons eigen geworden van onzen voorganger Eikelenberg (*b*), berigtende wy by deezen den Leezer , dat des Prinsen antwoord op ieder Artykel hier met eene *Cursyve* Letter een weinig binnenwaerts zy uitgedrukt.

Aen zyne Exellentie.

„ Geven in aller ootmoedigheid te kennen, die Burgermee-
„ steren en Regeerders der Stadt *Alkmaer* , hoe dat uwe Exel-
„ lentie met advize van die van Rade , beneffens uwe F. G.
„ zynde, den 29 October laestleden ordonnantie verleend hadde
„ aen Zeventer, en op den Rentmeester Hans Kolterman (*c*), ten
„ einde by hem geen betalinge aen iemanden gedaen en zou-
„ den worden, voor ende aleer die Suplianten gerembourzeert
„ zouden zyn van die tienduizend gulden, tot redempsie van
„ die Munte van Tin geslagen in 't beleg der Stede voorsz.
„ 't Is nu zoo , dat die voorsz. Zeventer verklaert , niet meer
„ Zuiver onder die Koopers van die Tiende, en Pagters te

 „ resteeren,

(*a*) Ziet van alle de persoonen op deeze en voorgaende bladz. gemelt, hier voor pag. 234, 235. (*b*) Verzaaml. pag. 610 en volgende.

(*c*) In 't affchrift staat Kollerman , door verkeerde afschryving , doch in den Lyst van de Raaden en Rentmeesters Generael van Kennemerland en Westvriesland, vind ik Hans Kolterman 1574 aangestelt te zyn, die hier echter 1573 al Rentmeester genaamt wordt.

„ resteeren, dan die somma van tienhondert veertig ponden
„ vier schellingen van veertig grooten Vlaems 't pond, agter-
„ volgende zyn Attestatie hier aen gehegt; uit de Kantoore van
„ Hans Kolterman. En zouden niet meer te verwagten staen dan
„ vyfentwintig hondert ponden van veertig grooten Vlaems,
„ van welke nog geen penningen ontfangen zyn, en zullen eens-
„ deels te Kersmis toekomende eerst verschynen, breeder bly-
„ kende by de Missive des voorschreve Koltermans hier aen ge-
„ hegt, ende alzoo die voorsz. twee somme nuwersna en mon-
„ teeren tot die voorsz. tienduizend gulden toe, die welken
„ die van *Alkmaer* van nooden hebben, ten waaren dat die Bur-
„ gers van armoede wilde verloopen, zoo verzoeken die voorsz.
„ Suplianten, dat uwe F. G. insiende die overtallige kosten der
„ vroome Burgers tot *Alkmaer*, dog wil die van *Alkmaer* by die
„ van Zuidholland in promptis doen aenstellen, en verschie-
„ ten die resterende zesduizend ponden, ofte ten minste hem
„ luiden Suplianten by Apostille ordonantie verleenen op die Li-
„ centen, waer van Mr. Willem Bardesen bewind en admini-
„ stratie heeft.

Ter zyde stond

Zyn F. G. gehoort hebbende 't raport van de Pointen en Artykelen hier naer volgende, heeft op elk den zelver bevoolen, geordoneert en gedecreteert, beveelt, ordoneert en decreteert in dezer manieren naervolgende

Apostille.

Alzoo op dit pas alhier geen middel en is om eenige gereede Penningen te funneeren, tot solagementen van Suppl., zyn F. G. en ziet geen middel om den Suppl. verzoeken te akkorderen, dan aengaende die zelve te mogen gerieven met ordonn. op de Licenten aldaer, zy 't zelve gecommuniceert de Gedeputeerde van de andere Steden om te hebben hun advies, verhoopende zyn Exelentie, dat zy luiden op die nootelykheden by den Supplianten geallegeert, zulken aenschouw nemen zullen, als 't behooren zal,

zon-

Digitized by Google

zonderling gemerkt de Supplianten die gemeine Vyand zoo vroomelyk gekeert en wederstaen hebben, waer door de gemeine zaeken veel voordeels in dat quartier aengekomen is, zullen ook met malkander moogen advizeeren op zulke middelen van Accyzen, en Imposten, als hier in Zuidholland gebruikt en ter werk geleid word, opdat zy luiden in alle zyde en met alle hun leden hun zelve behulplyk mogen wezen.

II.

„ Daerenbooven zoo uwe Exelentie laestmael den Suppl. belast hadden over te zenden zekere Specificatie der goederen „ van die Burgers, die uit die Stadt *Alkmaer* geweeken, en by „ de Vyand zyn, zoo hebben de Suppl. zulks niet willen na„ laaten, maer veel liever volgens uwe F. G. bevel, zekere „ specificatie der voorsz. Goederen hier aen hangen; maer ge„ merkt zy luiden geduurende het laetste beleg veel Huizen „ binnen haer lieden Stadt hebben moeten afbreken, als die „ voorsz. specificatie pertinentelyk ook uitdrukt, zoo ware der „ Suppl. ootmoediglyk verzoek, dat uw Exelentie hen wilde „ vergunnen en laten volgen de Huizen en Kameren, staende „ binnen de voorschreve Stadt den uitgewekenen toebehoorende.

Zyn Exelentie accordeert den Supplianten, dat zy zullen mogen aenvaerden 't gebruik van Huizen en Kameren binnen de Stad Alkmaer zynde, en den uitgewekenen toebehoorende, om daer mede te gerieven den genen die men haer Huyzen duurende het beleg heeft moeten afbreken, en dat by provizie ter tyd toe men eenige middelen zal vinden om hun luiden ten vollen te contenteeren.

III.

„ Beneffens deze is uwe Exelentie niet onbekend, dat het „ Dorp Oudorp (sorterende onder het Baluasieschap vander „ Nyenburg, waer af ook het Schouts-ambagt komt het H. „ Geesthuis ende Mannen Gasthuis binnen de Stadt *Alkmaer*) met „ die Kerk onlanx verbrand is: dat ook uwe F. G. laestmael die

van

„ *Alkmaer* gegunt heeft, dat men op zeshondert roede naer, aen
„ haer luider Stadts Gragten niet zal moogen timmeren: ver-
„ zoeken daeromme dat uwe Exelentie het Territorium of ban-
„ ne, 't welk die van Oudorp gehad hebben, dien van *Alkmaer*
„ wil Octrooijeren en gunnen in zulker voegen, dat die Juris-
„ dictie en banne der voorschreven Stadt van nu voortaen zoo
„ verre hem zal strekken, als het Territorium en banne van
„ die van Oudorp ooit te vooren is geweest.

Gemerkt de Jurisdictie en Ban van het Dorp Oudorp de Koninklyke Majesteit is toekomende, zyn F. G. in den naeme deszelfs heeft gewillekeurt en geconsenteert by dezen, dat dezelve Jurisdictie geappliceert en toegevoegt werde aen het Schout-ampt van de Stadt, om by den Schout met de andere Jurisdictie van de Stadt van Konings wegen bedient en geadministreert te werden.

IV.

„ Boven dezen, alzoo die Kerke tot *Alkmaer* niet veel meer
„ inkomsten heeft, dan zy Jaerlyks tot nootelyke reparatie en
„ onderhoud behoeft; aenschou genomen ook, dat die Kerken-
„ dienaers van *Alkmaer* nog niet met ordinaris loon ofte onder-
„ houdinge voorzien en zyn: zoo waer der Suppl. vrindelyk be-
„ geren, dat uwe Exelentie het Land en inkoomen der Kerke
„ en Pastorye tot Oudorp, dien van *Alkmaer* wilde laeten vol-
„ gen, tot een redelyk onderhoud harer Kerkendienaren, welke
„ inkoomen nog niet zullen mogen strekken ten volle onder-
„ hout der Dienaren aldaer.

Fiat in zulker voegen als by den Suppliantem verzogt werd, by provizie nogthans, en tot dat by generale Ordonnantie van 't Landt anders gedisponeert zal werden.

V.

„ Voorts, alzoo laestmael uwe Exelentie den Commissaris-
„ sen, reizende na 't Noordland, belast hadde rapport te doen
„ van

„ van die rekeningen der Steden aldaer, zonder dat die Commis-
„ sarissen, alzoo zy zeggen, speciale lasten van uwe Exelentie
„ hebben, om die voorsz. rekeningen te hooren en op te ne-
„ men: verzoeken daeromme de Supplianten, dat uwe Exelen-
„ tie den zelven Commissarissen van nieuws authorizeere en be-
„ veele, binnen der Stede *Alkmaer*, die voorsz. Steden rekeningen
„ te ontfangen, te visiteren en optenemen: om daer na, aen uwe
„ F. G. van alles raport gedaen zynde, eerstdaegs te Procede-
„ ren tot slot van dezelve Rekeningen, op dat alzoo de Water-
„ landsche Steden eens ophouden, die van *Alkmaer* te blameren
„ over hare agterweezen, zoo zy luiden roepen, en dat die
„ van *Alkmaer* hun onschuld eenmael by neuterale mannen ver-
„ toonende, mogte de andere Steden veroorzaken hem luiden
„ behulp en adsistentie in haer uitterste nood te doen.

Zyn Exelentie ordonneert en beveelt den Commissarissen tegenwoordiglyk wezende in 't Noordland, dezelve daer toe te Autborisеeren en Committeeren by deezen, de rekeningen van de Steden van 't zelve quartier optenemen en te ontfangen, en die te hooren, Appostilleren daer zy luiden geen zwarigheid zullen bevinden, en in gevallen van zwarigheden zullen zien partyen te appunctineeren. Indien niet, zullen van alles memorie maken, en zyn Exelentie daer af rapport doen, als ook op slot van den rekeningen naer reden regt en exigentie van zaeken respectivelyk geordoneert en geprocedeert te werden.

VI.

„ Daerenboven, alhoewel die van *Alkmaer* by ordonantie van
„ die gemeene Staeten en Ridderschap van Holland gegunt is,
„ dat die Rentmeester van Noordholland, agtervolgende het
„ oude herkoomen en gebruik der zelver Stadt, tot *Alkmaer* zyn
„ woonplaetse zoude hebben, zulks dat die Burgemeesteren der
„ voorsz. Stadt voor S. M. Gerard vander Nyenburg als Ont-
„ fanger in 't voorsz. quartier, den Staten borgen hebben moe-
„ ten stellen: 't schynt nogthans dat die van Noordholland te-

„ gens die vryheid en het regt der Steden voorsz., eenen Hans „ Kolterman Rentmeester over 't voorsz. quartier gestelt heb„ ben, die, welke ook hem onderstaet, die restanten S. M. „ Gerrards vander Nyenburg te innen en te ontfangen tot groote „ preiudicie, nadeel en schade van de Suppliauten, alzoo die „ van *Alkmaer* den voorsz. Nyenburg ontfang tot haren lasten ge„ noomen hebben, en daer voor by die gemeene Staten zullen „ moeten responderen, zulks dat uwe Exelentie hier mag wel „ afneemen, hoe dat men die van *Alkmaer* alle middelen van secours „ in hare groote benauwtheid beneemt; zoo verre is 't te halen, „ dat men hen luiden met geld assistentie zouden willen doen: „ Verzoeken daeromme dat uwe F. G. gelieve die van Noord„ holland, mitsgaders den voorsz. Rentmeester Kolterman te „ belasten, dat zy luiden haer handen aftrekken van die vordere „ Ontfang der voorsz. restanten en andere nieuwe omslagen, „ sorterende onder het voorsz. Rentmeesterschap van Noord„ holland, latende die van *Alkmaer*, agtervolgende de Reso„ lutie van de gemeene Staten tot Haerlem gehouden, daer „ mede beworden.

Alzoo die Suppliauten niet exhibeeren d'Ordonnantie van de gemeene Staten hier gementioneert, word het poinct hier verhaeld gehouden in surcheantie.

VII.

„ Behalven dezen, alzoo die Stadt *Alkmaer* eerst met het „ Gouverneurschap van Guiliaume Mostaert (*a*), daer na van Jonk„ heer Jaques Cabeljau, belast is, zulks dat Burgermeesteren deze „ kosten ter onderhoudinge der voorsz. Gouverneuren hebben „ moeten verschieten, op hoope dat het hen luiden in 't Gemee„ nelands rekeninge gepasseert zal worden: dewyle ook uwe „ Exelentie inderdaet verzekert is, van der Burgeren tot *Alk*„ *maer* vroomigheid: zoo is der Suppliauten ootmoedelyk ver„ zoek, dat uwe F. G. die Stadt *Alkmaer* van nu voortaen ont„ lasten wil van 't Gouverneurschap en onkosten van dien, ge-

„ lyk

(*a*) Ziet hier voor pag. 235.

Digitized by Google

„ gelyk andere Steeden alhier van zulke lasten vry en los zyn;
„ dat ook uwe Exelentie den voorsz. Jonkheer Jaques Cabeljau
„ schryve, dat hy alleen heerschappye dwank en straffe hou-
„ de over die Soldaten, in Guarnizoen tot *Alkmaer* leggende:
„ latende voorts de Officier, den Burgemeesteren en Regeer-
„ ders der Stede *Alkmaer*, alleen bewonden met die Jurisdictie
„ en Gouvernementen over de Burgeren en Inwoonders, zon-
„ der dat die voorsz. Jaques Cabeljau, hem met eenige Stadts
„ zaken meer zal moogen bemoejen, verbiedende ook den Sol-
„ daten geen Wagt in de Poorten ofte Boomen te houden, al-
„ zoo dan der knegten ongeschikt en importuin onderzoek van
„ die gaende en komende man, die Stadt genoeg van neringe
„ en welvaert berooft werd: welverstaende dat die Schuttery
„ en Burgeren goede wagt en toezigt daer op nemen.

Zyn Exelentie zal eerster gelegentheid de Stadt Alkmaer ontlasten van den last hier geruurt, ook zoo bevind zyn Exelentie redelyk, dat de kosten by de Supplianten ter cause van hunnen Gouverneur gedragen, in den Gemeenelands Rekeninge gepasseert worde, voorts is de meininge van zyn Exelentie geensints dat den Gouverneur hem verder onderwinden, dan de bewarenissen van de Stadt, Hoogheid en Bevel over de Capiteinen en Soldaten, aldaer in Guarnizoen leggende, latende de Officieren en Wethouders derzelver geworden met die Jurisdictie, Justitie en Regeeringe van de Stadt, in alle gemeene politike en wettelyke zaken, en over de Burgers en Inwoonders van de Stadt, welverstaende nogthans, dat men in alle goede Respondentie en vriendschap met malkander zal houden, en twyffelt zyn Exell. niet, de Gouverneur Cabeljauw en zal hem hier na voegen en de goede meininge van zyn Exelentie in alles volbrengen, alzoo hy ook die Soldaten zal verbieden, geen onderzoek te doen aen de wagten van de Poorten op den gaende en koomende man, maer zullen schuldig zyn de Burgeren, die aen de Poorten en Boomen met hen luiden die wagt houden, en zonderlingen die geenen, die 't hooft van dezelve Burgeren aldaer zyn zal, daer mede te laten be-

Digitized by Google

bevorden, dewelke zyn Exellentie den voorsz. Cabeljau en Soldaten respectivelyk mitsdezen alzoo gebiet te doen.

VIII.

„ Hier bygevoegt, alzoo de Gedeputeerden der Steden in Noord-„ holland tot nog toe onwillig zyn, omme volgens uwe Exe-„ lentie bevel de Stadt *Alkmaer* te provianderen met Victalie „ en Buskruit, dat uwe F. G. ter ootmoedige verzoeke der „ Supplianten Mr. Willem Bardezen, als Ontfanger van de Li-„ centen, vallende in 't Noorderquartier, wil by expresse be-„ veelen, dat hy die van *Alkmaer* eerstdaegs furneere met „ zoo veel Boskruit, als zy luiden tot nootzakelyke resistentie „ der Vyanden van nooden hebben, te meer, want die voorsz. „ Stadt te deezer tyd genoeg ontbloot is, ende mitsdien in groote „ vaerlykheid en prykel zit.'

Zyn Exelentie ordoneert by deeze Mr. Willem Bardesen, Ontfanger van 't geld, procederende van de Licenten in Noordholland, de Stadt van Alkmaer te voorzien met vierduizend pond Kruit, en mits brengende Copie autentique van deze Ordonantie, zal hem 't zelve Kruit in zyn rekening gepasseert worden zoo 't behoord. Voorts zullen de Supplianten met de Gedeputeerde van de andere Steeden moogen bezien, of men aldaer niet zouden kunnen te werk stellen den Impost van drie stuivers op elke Tonne Biers, die in dat quartier gebrouwen zal worden, om de penningen, die aldaer af zullen koomen, te moogen converteeren tot munitie, alzoo dezelve hier in Zuidholland gepractizeert worde.

IX.

„ Voorts, alzoo die Schoole tot *Alkmaer* voormaels heerlyk „ en vermaerd is geweest, ook in vreemde Landen, en die „ zelve (lyder Godts!) dagelyks meer en meer vergaet. Over-„ mits het sobere loon der Schoolmeesters aldaer, 't welk de „ Overigheid ter cause der voorsz. Stadts overtallige lasten, „ voor deeze tydt niet kan verbeteren:

„ Zoo

„ Zoo is der Supplianten vriendelyk verzoek, dat uwe Exe-
„ lentie tot onderhoudinge en verbeteringe der voorſz. Schoole
„ de Stadt wil gunnen en laaten volgen, die inkoomen van
„ zekere Papegilde, 't welk te *Alkmaer* plach gehouden te wor-
„ den, niet gefondeert van amortiseerde goederen, maer eerſt
„ begoſt, en daer na geaugmenteert, van 't geld, 't welk de Gil-
„ debroers tot eenen ingang voormaels geconfereert en gege-
„ ven hebben, waer toe uwe Exelentie immers behoorden be-
„ weegt te worden, aenſchouw nemende, dat deeze waerlyke
„ Gildebroeders daer inne bewilligt hebben en van haer regt,
„ ter verbeteringe van die Schoolen afſtand gedaen. En zoo
„ veele aengaet die Papen of genommineerde Geeſtelyken, die
„ binnen der voorſz. Stadt niet meer als negen in 't getal zyn,
„ zoo preſenteeren die Supplianten hen luiden en elks van hem
„ byzonder te reſtitueeren, het geene zy luiden tot ingang der
„ zelver Gilden gegeeven hebben, ofte zoo veel als elk van hem
„ luiden in voorleden Jaeren, wanneer zy geen ſolemneele
„ maeltyden en hielden, plag van die inkomen der voorſz.
„ gelden te genieten.

Zyn F. G. accordeert en willekeurt, dat die Supplianten zullen moogen appliceeren het Jaerlyks inkoomen van de Gilden hier genommineert tot het onderhouden van hunne Schoole, augmentatie en vorderinge der zelver, zonder nogthans eenige deszelfs Gildegoeden te mogen verkoopen of belaſten, en met Conditie dat zylieden de reſterende Geeſtelyke zullen reſtitueeren het innekomgeld by hem luiden betaelt, zoo verre zylieden dat verzoeken.

X.

„ Uwe Exelentie is ook wel bekend, dat Jonker Charles van
„ Boyſot, naervolgende uwe Exelentie bevel, den eigenaaren
„ van die Huizen, die buiten om der fortificatie wille afgebro-
„ ken zyn, mitsgaders van die Landen ter zelver Cauſe ver-
„ dolven, belofte gedaen heeft, dat zy luiden van die Stadt be-
„ taelt zouden worden op zekere Termyne, waer van die eerſte
„ paje van die Landen te Kersmis, en van die Huizen te May

Digitized by Google

„ verschynen zal. Die Supplianten houden ook uwe F. G. wel
„ bewust te zyn, van die overtallige onkosten in 't beleggen der
„ Stadt *Alkmaer* en andere gevallen, zulks dat die Supplianten
„ niet doenlyk is, het eerste Termyn van die voorsz. Huizen
„ en Landen te betaalen: Verzoeken daeromme prorogatie en
„ uitstellinge van betalinge, als van die Landen tot Kersmis Anno
„ vier en tseventig, en van die Huizen tot May Anno vyf en
„ tseventig, mits die andere Termynen na de voorsz. dagen
„ haer kours en loop hebbende, behoudelyk dat die Supplian-
„ ten prezenteeren den eigenaers van die voorsz. verdolven Lan-
„ den en afgebrooken Huizen, in verminderinge harer agter-
„ weezen te willen redderen, en zulks na zyn gadinge laten
„ volgen ledige Erven binnen der Stadt, tot zeggen van goede
„ en neuterale mannen, ten einde zy luiden aldaer na haer ap-
„ petyte zullen mogen timmeren en bouwen.

Gemerkt de reden by de Supplianten hier gealligeert; en ook om andere zaken zyne Exelentie moverende, accordeert dezelve zyne Exelentie den Supplianten de prolongatie van den Termynen hier verhaeld, voor eenen Termyn van een half Jaer respectivelyk, en de andere twee Termynen naer advenand.

XI.

„ Voor het laetste, alzoo de Officier of Schout der Stede
„ *Alkmaer* ziek is, en geschapen van zyn bedde niet te zullen
„ opstaen, alzoo hy aen die tseventig Jaaren oud is, zoo ver-
„ zoeken de Supplianten, dat uwe F. G. de Stadt *Alkmaer* het
„ voorsz. Officie of Schouts-ambagt voor eenen tydt van twin-
„ tig Jaaren wil octrooijeren en gunnen, op dat uwe Exelentie
„ na die Nominatie en by Advys van Burgermeesteren der
„ voorsz. Steede een goed bequaem man tot Schout aldaer stelle.

De Supplianten zullen tot het Schout-ampt hier geroert, nommineeren drie gequalificeerde mannen, en die zelve zyn Exe-

lentie

Digitized by Google

lentie overzenden, om den eenen daer af by hem met het Schouts-ampt van Alkmaer verzien te worden.

Aldus geordonneert en geappoincteert by mynen Heer de Prince van Oranje, Stadthouder over Hollandt, Zeelandt, Westvrieslandt en Uytrecht, den xj December Anno 73.

(Onderstondt geteikent)

GUILLE DE NASSAU,

Gecollationeert tegens die principale Requesten en Appostille onderteekend als vooren, hebbende zyne Pr. rood op gedrukt Pitcier, en daer mede bevonden te accordeeren.

By my der Stede Alkmaer Secretaris en Notaris Publiecq, by den Hove van Holland geadmitteert myn Subsig.

L. B. B. BOOREN. Vt.

Wy hebben hier voor (*a*) op den 5 September gesprooken van 't gevangen neemen van de twee Roomschgezinde Priesters Eilard Dirksz. van Waterland, en David Leendertsz., en wat tot hunnen lof van de Pausgezinden gezegt wordt, thans is het tyd van hun einde te gewagen, ten breedste ons opgegeeven door P. Opmeer (*b*), die echter hier weêr verschilt van anderen in het bepaalen van den tydt van hun sterven, 't welk hy stelt (*c*) op den derden December, daer anderen zeggen (*d*), dat zy op den 11 December omquamen, die wy hier ook liefst volgen. Volgens Opmeer zouden de Gereformeerde Predikanten te vergeefs meermalen met Waterland hebbende geredentwist, hem by Cabeljau en Zonnenberg zwaer beschuldigt hebben, als een die van kant moest, en dat dit wiendt toegestaen; dat men echter om Wa-

(*a*) Pag. 248-250.
(*b*) Opmeer, Rooms Hollands Martelaersboek II. Deel pag. 198-209.
(*c*) Pag. 207. (*d*) Oudh. van Kennem. II. D. pag. 13.

Digitized by Google

Waterland, die gezegt wierdt zeer ryk te zyn, eerst van zyn geld te berooven, quanswys als of men hem wilde vrylaaten, overbragt ten huize van den Provoost, ja vryheid beloofde, zoo hy nog 300 guldens tot randsoen wilde opschieten, booven de 200 die hy reeds gegeeven had, 't geen hy aennam, en daerop ruimer maeltyd dan naer gewoonte des avondts hieldt; doch dat des nagts ten twee uuren de Provoost hem en David Leenderts, die in dezelve Kamer sliep, opwekte, en aenzeide, dat zy zig tot sterven hadden te bereiden, wyl dit hun laetste nagt was; waer op David Leenderts groot misbaer maekte, doch kragtig van Waterland zelf getroost en opgebeurt wierdt, waer na Waterland zynen gouden Ring de Dienstmaegd van het huis schonk ter vergelding van hare gedienstigheid sedert eenige dagen; wanneer hier op de Gereformeerde Predikanten hen weder te vergeefs toespraken, quamen de Gerechtsdienaers en leiden de gevangenen naer de Steenebrug, van welke men langs de Langestraet op de Grootekerk ziet, daer Waterland te vergeefs de Burgers te hulp riep, wyl'er niemand voor den dag quam, dan eene Vrouw, die van haer Spinnewiel opgestaen, al wat voor den mond quam uitlapte, terwyl men voortging met Waterland, na dat hy in 't duitsch den 90 Psalm had opgezegt, eerst aen een Galg te hangen, zynde nog geen 44 jaaren oudt, waer na men David Leonards ook ophing, geschiedende deeze doodstraf reeds 's morgens ten zes uuren, wanneer men zeekerlyk om de langheid der nagten weinig menschen op straet zal gehadt hebben: Tegen den avond wierden de Lyken op een Wagen naer 't Kerkhof gevoert, en door den Stadts Lykbezorger eerst van de kleederen berooft, en daer bloot gelaten, tot dat zy eindelyk ten Oosten in een kuil in eene grazige Weiden gesmeeten wierden, terwyl de Jongens hunne naektheid bespotten, en de half begravene lichamen met drek en vuilnis ophoopten.

Wy kunnen ons by gebrek van andere berigten niet langer met deeze zaek ophouden, alleen zeggen wy dat van Huessen (e) zegt in zyn Batavia Sacra, een staeltje van den yver van Waterland opgegeeven te hebben, 't geen wel oorzaek van de verbittering tegen

(e) Oudh. van Kennemerland II. Deel pag. 13.

Digitized by Google

tegen hem kan geweeſt zyn, echter hoopen wy den Leezer by het beſchryven der Kerken, nog een weinig breeder berigt der Prieſteren in der tydt te geeven.

Van de vergadering der Gecommitteerde Raeden in Weſtvriesland en 't Noorderquartier ſpraken wy reeds hier booven (*a*), nu verſtonden dezelven, dat de vergadering behoorde geduurig te blyven, waer toe de Prins ook aanraadde, vermits 't Noorderquartier nog bleef van 't Zuiderquartier afgeſcheiden, wyl de Spaenſchen Haerlem inhadden, en Amſterdam nog Spaenſchgezindt was. 't Beſluit was dierhalven, dat ieder Gecommitteerde aen de Vroedſchap van zyne Stadt ſchryven zoude om te benoemen drie perſoonen, uit welken by den Gouverneur en Commiſſariſſen van den Prince, een gekooren zoude worden, mits dat na drie maenden van de zeven verkooren perſoonen (zynde Purmerend nu ook een der Zeeven Steeden, die haare Gemagtigden in deeze Vergadering zonden) drie weder zouden afgaen, voor welken weder anderen gekooren zouden worden, en vier aenblyven. Dat echter Purmerend nog niet lang zitting gehadt hebbe, blykt wyl de Prins in Auguſtus en September zyne brieven nog ſchreef aen de zes ſteeden (*b*) van Weſtvriesland: dat Schagen en Grotebroek ook in 't eerſt hunne Gedeputeerdens zonden, word ons van geloofwaerdigen verzeekert (*c*), maer met byvoeging dat het niet lang duurde; zonder dat de reede bekent zy, doch de Heer Velius vermoedt dat de Steeden hen weerden; dit Collegie vondt in dezen maendt goed, de Vloot weder toeteruſten en uittebrengen, en de Soldaten in beter order en tugt te houden, die verdeelende volgens het aenſchryven van den *Prince van Oranje*, namentlyk te Alkmaer, Hoorn, Enkhuizen, Edam en Medenblik, twee Vaendels van 300 man; te Munnikendam, Purmerend, Ilpendam en Purmerlandt en in 't Kalf ieder een; te Krommenie, Krommeniedyk, Wormer en Weſtzaenen ſaemen vier (*d*).

(*a*) Pag. 204 op den 23 Juny. (*b*) Ziet boven op pag. 202.
(*c*) Velius, beſchryving van Hoorn, nieuwe druk 1740. pag. 413.
(*d*) G. Brand, beſchryving van Enkhuizen pag. 153. Uit Velius, Hoorn pag. 414.

Digitized by Google

Gelyk wy te vooren opgaven (*a*), wie geduurende het beleg Schout, Burgemeesters en Scheepenen waren, zullen wy voor deeze reize opgeven wie op 't einde van dit Jaer 1578 verkooren zyn, tot

Schout. Adriaen Nanning.

Tot den volgenden 5 Maert, wanneer in zyn plaets quam

Johan van Foreest.

Burgemeesters.
- Claes Harks van Houten.
- Jacob Reyers Boonkooper.
- Cornelis Jansz. Nieuwburg.

Schepenen.
- Adriaen Doedesz.
- Pieter van Neck.
- Klaes Hendrikse Edam.
- Servaes Goes.
- Mr. Adriaen Komes, *Landmeter.*
- Claes Druif.
- Jan Jacobsz. Boerman.

Zynde in 't Jaer 1573 uit de Vroedschap gestorven,

Pieter Janse Nierop
en
Pieter Dirksz. Seelin.

(*a*) Zie pag. 236.

Den

Digitized by Google

Den 29 December wierd den Lyndraeijers voor een halfjaer toegestaen, 't gebruik van de Bagyneweide, om daer huisjes te timmeren, en hunne nering te doen.

Schoon Neêrland blyde was over 't vertrek van *Alba* naer Spanje, 1574. 't stond echter in Zeeland nog slegt gesteld, en hoewel Westvriesland en 't Noorderquartier gantsch aen des Princen zyde was, was'er nogthans zoo veel volk ter bezetting noodig, dat het de onkosten niet kon goed maken (*a*), om dat Amsterdam nog Spaensch was, en men teegens de Vrienden waken moest, waer door veel onlusten, onwilligheid en muitery van 't Krygsvolk veroorzaekt wierden; Zuidholland had aen zig zelve ook genoeg, wyl Haerlem nog met Spaenschen bezet lag; 's Hage, Maesfluis en andere omleggende plaetsen hadden de Spaenschen, zoo dat Delft als ingeslooten was, men kon niet zonder gevaer reizen, de Landen lagen onbebouwt, de Landtluy gevlugt, verarmt en geplondert, Rentenier en Koopman viel tot armoe. Middelburg noch Spaensch, was belegert. Goes en Tholen wierd door de Spaenschen bezet gehouden, en de Prins van alle vreemde hulp ontbloot. Echter bleef Holland en Westvriesland trouw voor hem.

De groote Commandeur Louis de Requesens, Albaes Opvolger, zondt, om zoo mogelyk 't verlooren van zynen Voorzaet spoedig te herwinnen, aenstonds na het begin van 't Jaer 1574 omtrent 3000 nieuwe Soldaten, zoo Walen als Duitsers tot versterking van zyn oud volk in Waterland, hier toe meest aengezet door 't Spaenschgezind Amsterdam, welk te vergeefs aengezogt om tot den Prins en Staaten over te koomen; te vuuriger tegen de Noordhollanders was geworden, en zelf van de Hanse-steden hunne bondgenooten Oorlogschepen tegen hen verzogten (*a*). 't Gemelde volk trok naer Assendelft, voorneemens daer te wagten tot dat de Vorst hun een weg banen zoude tot in 't hart van Westvriesland; doch de Winter hen niet naer genoegen

(*a*) 't Leven van Willem de I. 2 D. pag. 33.

gen dienende, deeden zy echter zoo veel schade als zy konden.

Om de Vloot, die de Gecommitteerde Raaden van Westvriesland en 't Noorderquartier besloten hadden in den voorgaenden Maend weder in Zee te zenden, van 't noodige te voorzien, moest, volgens besluit van den Raed op den 13 January, Alkmaer, Hoorn, Enkhuizen en Medenblik ieder 2000 ponden Lont beschikken, Edam 1000, Munnikendam en Purmerend ieder 500 ponden (*b*), en wierdt ook den 13 Jannary op ordre van *Sonoy* beslag op alle Scheepen in 't Noorderquartier gelegt, wyl men vernam, dat de Amsterdammers uit waren om te Hamburg en Breemen Scheepen te koopen, en zig sterk toerusten (*c*).

Wyl 't echter nog lang scheen te zullen aenloopen, eer de geheele Vloot gereet was, besloten de Noordhollandsche Steden by voorraed vier Waterscheepen op de Zuiderzee te brengen, om die vry te houden (*d*).

Den 26 January wierden by de Vroedschap op het goedvinden van den Prins de inkomsten der Altaaren, waer van Kerkmeesters het Register hadden, aen het Weeshuis toegestaen.

In 't begin van February quamen 11 of 12 Scheepen, die van Noord- naer Zuidholland buiten om voeren (gelyk zy moesten om den Vyand) om Bier en Koopmanschappen te haalen, door storm om op de Noordzee (*e*).

Den 15 February verkreeg de Regeering van *Alkmaer* van den Prins toestand en bevestiging van een Accoort of Contract tusschen de Stadt en zeekere Priesteren, die hun Pausdom verlaaten, en voor in en na 't beleg zig vroom tegen den Vyand gedragen hadden, gesloten over de inkomsten van de Paapelyke memorie, en door welk Contract de Regeerders de armoede en soberen staet van die Priesteren wat wilden verligten, en ten dienste van

(*a*) Commelyn, Amst. pag. 1052. Velius, Hoorn pag. 416.
(*b*) Velius ter zelver plaetse. (*c*) Bor, 7 B. F. 18.
(*d*) Velius, pag. 417. die de zonderlinge Voorwaerdens opgeeft; waarop toen 't volk geworven wierdt tot deeze 4 Scheepen. (*e*) Velius, Hoorn 417.

Digitized by Google

van den Prince en der gemeene zaaken gewilliger maaken (*a*).

Deezen dag begon de slappe Winter, die al 't scherpen van Spaensche Paerden, 't maaken van wel 400 nieuwe Ysleden in 's Hage en meerder toerustingen der Vyanden had te leur gestelt, in eene strenge koude te veranderen, ten minsten zoodanig, dat de Vyand te voet over het Ys uit Assendelft den 19 February een inval doen kon in Krommenie en Krommeniedyk, Wormerveer, Wormer en Jisp, waer toe een dikke mist, en de slegte wagt, die men te Wormerveer hieldt, hem gunstig waren, deerlyk hield hier de Vyand, vooral te Wormer, huis, daer al wat vlugten kon, zig naer Purmerend begaf, terwyl de Vyand agt dagen beezig was met buit naer Assendelft te slepen, vertrekkende hy den 7 of 8 Maert uit die Dorpen en zyne Schansen te Nieuwendam, en van de Waterlandsche Dyken, om op bevel van de Requesens Graef Lodewyk tegen te trekken, waerop de Hollandsche Krysluy de verlatene plaetsen in bezit naamen (*b*), behalven Assendelft en Zaendam, welken de Spaenschen nog inhielden (*c*).

Den 22 February wierd besloten, een kist met 2 Slooten op 't Stadtshuis te brengen ter bewaring van de sleutelen der Poorten en Boomen.

Den 27 schreef Diedrich Sonoy uit Purmerend, om eenige kleene en groote Scheepen, luidende zyn Brief aldus (*d*).

Eerzame bezundere goede vrunden, dewyle U L. niet onbekent is, hoe sich de saeke op gister en toegedragen heeft, en om 't selve wederom te cryghen ende den Vyandt te verdryven, es myn frundelyk begeeren, ghyliede doch in aller haeste sonder eenich vertrek wilt toemaeken cleyne Scheepen, Schuiten, Galeijen ende noch een groot Schip, dewelke gy sult voorsien met Geschut, 't groote Schip sal Cnollendam be-

(*a*) Handv. van Alkm. pag. 63.
(*b*) Velius in 't breede pag 417 420 en zyn aanteekenaar S. Centen.
(*c*) Zoeteboom, Arcadia 5 B. pag. 495, 496.
(*d*) Brieven aen Burgemeesteren geschreven in onze Verzameling Letter F. pag. 2992.

Digitized by Google

bewaeren, en de cleine Schuyten, Scheepen en Galeijen sullen Wormerveer al t'samen aensteeken en verbranden met de overgebleeven huyzen op Knollendam, 't selve gedaen zynde zal den Vyandt op Wormer ende Jisp als op een Eiland leggen, ende van daer moeten verloopen soo sy best kunnen, want ik als dan op hen passen soude eenighe middelen te cryghen om 't Calf te bespringen, vermanende de Cryghsluyden die meede sullen vaeren, dat sy der voorgaende eere in Alcmaer verkreeghen, trachten te vermeerderen, den vromen en de goede Burgheren, die de Stede van Alcmaer in tyd des noots voor den Vyandt bewaert hebben, betrouwe seer wel die als noch te bewaren, 't gunt nog ongehyt soude weesen moghen, sal UL. alle instrumenten met luyden op de Scheepen beschikken, die 't selve voirt op hyten souden, het water te verwyën, op dat hem den Vyand niet en sterke, hoopende UL. hier in niet versuimelyken sult zyn, soo lief UL. het gemeen Vaderland ende u eigen staet is, ik hebbe ook an de Commissarissen Mr. en den Staten geschreven, dat sy in alle yle toemaeken Scheepen en Galeyen om den Vyant ten Landen uit te jaegen, ende als hy eens qualyk gevaeren sal hebben, en sal sich niet meer vervorderen, alle vlyt te doen om hem van deese syde te benouwen, ende beveelen den Heere, in haeste tot Purmerendt den 27 February Anno 1574.

UL. goede Vrundt,

DIEDRICH SONOY.

Om den uitvoer van dit verzoek te verhaesten, zond Sonoy den 1 Maert nog een brief (*a*), luidende:

Eersame, Wyse en besundere goede Vrunden, alsoo ik op huyden Jochem Nisiendt (b) gesonden hebbe omme te vervorderen, dat doch in aller yle de Scheepen afgeveerdigt werden na Wormerveer, alwaer het den Vyand soe seer benaut can worden, soe dat hy van daer met groote moeite zal moeten wycken, ik hebbe op heeden seekere cunt-

schap

(*a*) Als booven 2993.
(*b*) Dit zal zyn Joachim vander Nieuwvink van wien hier voor pag. 135 den Provooft van 't Staaten Krygsvolk.

Digitized by Google

schap gecreghen, dat den Vyand wel dry duisent in getale heeft geweest, maer nu es hy soe sterk niet, alsoe dat veele wech getrocken syn, dus is myn vrundelyk versoek en begeeren, gy lieden doch met alle naerstigheid de saeke avantheurt, ende denzelven Jochem in alles helpt, volgende den brief van Credentie hem an de La Garde, Fredrik Ottensz., ende Burgemeesteren geschreeven. Op dat het gheene wy nu met cleine moeiten mogen beletten, namaels als zy zich gesterkt sullen hebben, nyet achterweege en moete blyven laeten, ende het gemeen, 't Calf, uw staet, ende 't gantsche Land daer deur geen merckelyke schade en lyde; 't welk ik immers hoope Gyliede nyet nalaten en sult, soe lief als u de gemeene saeke is, en hier mede den Heer bevoolen. In Purmerend den 1 Marty 1574.

UL. goede Vrundt,

DIEDRICH SONOY.

(onder op de kant staet)

Gebenedyt sy Godt die onse hulper is, ende de vorst in dooijen verandert heeft.

Dat dit van goede uitwerking geweest moet zyn, blykt uit zeeker schryven door Sonoy aen Burgemeesteren, den 3 Maert gedaen, waer in hy die van *Alkmaer* looft voor hunne naerstigheid in 't toerusten der Scheepen, eer hem den Vyandt heeft kunnen versterken, en vermaende hen voorttevaren, ende belaste de Staten hen de hand te bieden, alzoo hy bedugt was, dat den Vyand op 't Ye eerder open water zoude hebben, dan men binnen verwagten kon, en over zulx eer by 't Kalf (*a*) wezen dan der bondgenooten volk. Voorts zondt hy La Garde en F. Ottens om den nieuwen Schout den eed af te neemen, volgens 't goeddunken van zyn F. G. 3 Maart

Den 5 Maert schreef Sonoy, dat tot Wormer en Jisp, niet dan wat arm volk was, en tot Wormerveer maer een weinig.

Den

(*a*) Zynde een Buurt gelegen tusschen de *wyde* en *enge Wormer*, *de Poel*, en *de Zaen*, doch of hier eertyds een Capel gestaen heeft, als *Zoeteboom* meent, weet ik niet.

Digitized by Google

Den 8 Maert, op welken de Spanjaerds Wormer Jisp en alle andere plaetsen in Noordholland, behalven Assendelft en Zaandam verlieten, als hier voor pag. 341 gezegt is, verzogten Burgemeesteren om ligtenis van Soldaeten, waer op Sonoy den 9 Maert schriftelyk beval, dat de Soldaten van *Sige* en *Robaert* werpen zouden, wie van hun lieden uit de Steede naer den Hoef trekken zouden, onder 't bevel van Sige, Sonoy zelf willende overkoomen, om op alles goede ordere te stellen.

Den 12 Maert werd vryheid gegeeven, om de Zoutkeeten die met het belèg bedorven waren, weder op de oude Fundamenten te mogen oprechten, zoo haest de buitenste Wal gelegt zoude zyn. Mitsgaders Kalkovens te stellen in de Bergermeer. Ook wierd by de Vroedschap beslooten, voortaen het *woord* of *leuze* by Burgemeesteren en niet by G. Mostert te haalen. In 't begin van April (*a*) werd zeekere manier van Leeger buiten *Alkmaer* opgerecht, om alle intogten, die de Vyand uit Haerlem, en langs de duinkant weér mogt voorneemen, daer door te stuiten. Ook liet de Gouverneur Sonoy, kondschap hebbende bekoomen, dat de groot Commandeur weder een aenslag op het Noorderquartier hadt voorgenoomen, terstond aen de Schouten van alle Dorpen van het gemelde Noorderquartier schryven (*b*), dat zy elk uit hun Dorp eenige manschap zouden zenden, sommigen 40, 30, 20, 12, 10. en vervolgens ieder naer zyn vermoogen, en de gesteltheid van het Dorp, met Pramen, Schoppen, Graven, Spaden en andere instrumenten, om de Schansen van Schoreldam en anderen te versterken, tot behoudenis van dit quartier; en belastte met de Staaten van dit quartier, eenige kleine Vaertuigen te verschaffen, om op de Binnemeeren en wateren te gebruiken, waervan nog Riemen in vander Woudes tyd in ons Artilleryhuis bewaerd wierden (*c*).

Den 5 April schreef Sonoy uit Enkhuizen, zoo aen 's Stadts afgezondenen tot Hoorn, als aen Burgemeesteren en Jonkheer Jacob van Zevender, dat de gemelde afgezondenen tot Hoorn, met minder geld, dan hun aendeel tot betaaling van het Scheepsvolk

(*a*) Velius, Hoorn, pag. 423. (*b*) Bor 7 B, F. 17. en vander Woude Chr. van Alkm. pag. 145. (*c*) Chron. pag 146.

volk waren gekoomen, vermanende haer de resterende Penningen in aller yl te bezorgen, op dat de andere Steeden, die hy zeide allen gereed te weezen, dat in geen gevólg trokken: en hy hadde, zegt hy, zeeker kondschap dat de Vyanden op deezen waterhoek iets zonderlings voorhadden, zulx de noodzaeklykheid te grooter was.

Den 6 April schreef Sonoy aen Burgemeesteren dit volgende Briefje (a) ten voorspraaken van Jan Janse van der Nieuwburg, die tot deezen tydt zeer slegt voor zyne moeite beloondt was, en weder naer zyn Exelentie stondt te reizen.

Eersame, enz. Alsoo my Jan Jansen van den Nieborch brenger deses te kennen heeft gegheeven, dat hy aen syn Exelentie begeert te reisen, versocht derhalven myne voerschrift aen uwer L. ten einde hem voor syn getrouwen dienst eenige recompense gedaen worde, begeer derhalven vrundelyken UL. wille soo veel gelts versorgen, dat hy syn reise mag volbrenghen, ende bevele u den Heere. Met haeste den 6 April 1574.

UL. goede Vrund,

DIEDRICH SONOY.

Bang en angstig begon 't op nieuw voor 't Noorderquartier en gantsch Holland uittezien, wyl de groote Commandeur na zyne overwinning, op Graaf Lodewyk behaelt op de Mokerheide, den 14 April aenstonds Baldes last gaf, met zyn volk naer Holland te trekken en de belegering van Leiden te hervatten; ook zondt hy den Heere van Chevreaux met eene groote magt weder naer Waterland, byzonder naer Assendelft en daerom heen, waer uit hy te vooren 't meeste volk, om Graef Lodewyk te keer te gaen, geligt had; dus wilde hy Holland aen twee zyden te gelyk aentasten, en den Prins daer uit dryven, en dien zynen onderstand van dien kant beneemen, gelyk hy ook om die zelve reede Zeeland met een Vloot wilde bemagtigen, van waer, gelyk uit Holland de Prins zyn meesten toevoer van geld had, zonder welk

 hy

(a) Verzaaml. pag. 2995.

Digitized by Google

hy wel wist, dat de zaaken spoedig verloopen zouden (*a*). Echter hieldt de Prins, die al het zyne reeds quyt was, een verwonderlyken moed.

Sonoy, die in 's Prince naame Gouverneur van Noordholland was, en zig thans meest te Purmerend onthieldt, wyl langs en om de Zaan het meeste gevaer te vreezen was, beyverde de zaek zoo 't scheen ten dapperste, waerom het niet te verwonderen is, dat hy den volgenden gramsteurigen Brief den 2 Mey aen die van *Alkmaer* zondt, waerby hen bestraft, dat zy wel twee Schuitjes met Geschut, maer zonder Kruid of Kogels gezonden hadden. Deeze luidt aldus:

Gunstige genege Vrunden, ik weet niet wat ik hier uit verstaen sal dat ghy my mit u Burgers en Geschut op die twe Scheepkens gesonden hebt sonder Cruit ende Clooten, daer men alhier den Vyand alle uuren mede doende syn, wat isser mede uitterechten daer geen Cruyt noch Loot is, oec met naeme dat'er geen Victualie princypael by een is ende honger lyden, wyders soo is 't my leet, dat ik soo groote clagten hore, over die Leeninge van Thomas Syges, diewelke hem soe eerlicken alhier is draghende mit syn knegten ende als noch draegt, ende moet honger lyden des Leningens, behalven het welcke niet en hoort, soe ist, dat ik u bevele van wegen syner F. G. die Leeninge terstont alhier te senden, op die grootste ongenade, ende sult my beclaegen ten hoogsten an synder Exelentie, dus wilt hier inne niet suymig weesen, want 't moet wesen. Actum den 2 May Anno 74 in Purmerendt.

(*wat lager*)

Wy hebben Godt loff den Viandt met gewelt wederom te rugghen gedreeven, die ons van meeninghe was te overvallen, die wel 16 Vendel starck sint.

UL. goede Frundt,

DIEDRICH SONOY.

Nog

(*a*) 't Leeven van Willem I. 2 D, pag. 479.

Digitized by Google

Nog verzogt hy den 11 Mey, om 2 Veerschuiten met eenige Bassen volgens inhout van dezen brief (*a*).

Eersame, Wyse, voorsienige goede Vrunden, nadien ik u voor eenige daghen geschreeven hebbe, ende gewaerschouwt, ook geadverteert van de meeninge van syn F. G. ende provisie van Coorn te doen, en Sant te seynden, heeft Mr. Willem Bardesius my op gisteren geschreeven, ende toegesonden de Gedeputeerden van Graft ende Ryp, te kennen ghevende de periculen die hem lieden solden moghen overcoomen deur inval der Vianden, hebbe sulx in alder yle heml. mede gegheeven ordonnantie, omme te saeme met die van Schermer ende Schermerhorn toeterusten twintig Roeyschuyten, dus sult weldoen en bestellen daer toe twee Veerschuyten met eenige Bassen die tot Gemeenelands kosten gehouden sullen worden, tot preservatie der Eylanden, op dat sulx met gelykerhand de saeke mach voortgaen, ende de Viand te beeter geweerd, ik hebbe oick geschreeven aen die van Wormer, dat zy de sinkinge by Wormerveer ophaelen, ten einde de Santschuyten nae 't Calf te lichter deur moegen raecken, dus wilt Sant derwaerts senden in alder yle, ende blyft God bevoolen, in haeste tot Purmereinde den xj in Meye Anno 1574.

UL. goede Vrundt,

DIEDRICH SONOY.

Op deezen dag wierden de Lynbaenen binnen *Alkmaer* geordonneert tusschen 't Ritsevoort en de Ridderstraet, en wierd tot Jaerlyx pensioen aen de vier Stadts Dienaers toegeleidt ieder vyftig gulden, en een vrye kamer in de Zakkestraet.

Ondertusschen vermeerderde de noot niet weinig, om 't nieuw gevaer van de Spaensche Krygsknegten in en om Assendelft, die in den Pinxternagt of 30 Mey zig verstouten, op Wormer en Purmerend een stillen aenval te doen, die hen zeeker moest gelukt hebben, zoo niet d'Almagtige ons wonderbaer wilde behouden, wordende meest alle aenvallers afgemaekt of

Vv 2 ge-

(*a*) Verzaaml. pag. 2997.

Digitized by Google

gevangen (*a*). Brengende onze Schuttery van *Alkmaer* die van Wormer veel hulp toe (*b*).

De Vyandt naderhand door de Saerdammersluis in Waterland op nieuws tragtende intedringen, om den Schans op 't Kalf te bemagtigen, alwaer zig veel gevlugte Waterlanders bevonden, deed Sonoy op den 6 Juny deezen navolgenden Brief (*c*) schryven; alzoo den Vyand naby, en zyne hulpers doordeels slaauwhartig waren.

Eersame bysondere goede Vrunden, alsoe ick in 't seeker weet, dat den Vyandt met gewelt meent intebreeken by 't Calf, ende 't selve ende andere Dorpen afteloopen, waer toe hy al is doende de Sluysen van Saerdam aftebreecken, om met Sceepen daer door te vaeren, soo is myn ernstelyk begeeren, dat gyl. toch tot Conservatie uwer Steede en 't geheele Land uwe Borgers sent, met twee ofte drie Damloopers met steen geladen, om de sinkinge by 't Calf beter te besorgen, dat sy emmers nyet over en moghen coomen, want 't selve soude strecken tot onser aller verderffenisse, ende beveele UL. den Heer, in grooter haeste tot Purmerend den 6 Juny Anno 1574.

UL. goede Vrundt,

DIEDRICH SONOY.

Den 7 Juny deed Hertog (*d*) Erig van Brunswyk en Lunenburg zig noemende Overste van zyn Koninklyke Majesteit van Spanjen, Hoorn en Enkhuizen opeischen. De Trompetter die den brief (*e*) bragt, wierd op een Oorlochsschip (zoo men wil) in verzekering gehouden, en inmiddels aen Sonoy geschreeven, die weder aen zyn Exel. schreef, willende Sonoy hem terstond op-

(*a*) Men zie breeder van deeze togten, doch te verre van ons oogmerk om die gantsch in te lassen, den Hr. Velius in zyne fraeije besch. van Hoorn, pag. 425-427. (*b*) E. van Meteren 5 B. pag. 92.

(*c*) Verzameling pag. 2998. (*d*) Velius Hoorn, pag. 430.

(*e*) Zie dezen Brief in zyn geheel by P. Bor 7 Boek pag. 18, 19. enz. en G. Brandt, Enkh. pag. 154, 155.

Digitized by Google

ophangen, alzoo die van Amsterdam zynen Briefdrager alzoo hadden gedaen, doch de Prins wilde alleen, dat hy zonder bescheid zoude terug gezonden worden, alzoo hy van een Ryksvorst was afgezonden, echter wierdt hy over 't Jaer vastgehouden en niet voor in 't einde van Juny 1575 door nadruklyk bevel van den Prins ontslagen.

Sonoy liet zig den 2 July zelv binnen Hoorn vinden, om de Gedeputeerdens van *Alkmaer* aftewagten, doch deezen ten bestemden dage niet komende schreef hy, zy wilde dezelven doch op den naestvolgenden dach zenden, op dat alle krakeelen en onlusten, die te vooren tusschen den anderen geweest mogten hebben, vergeeten en afgedaen wierden, en men eenpariglyk des Gemeenelands behoudenis mogte zien bevorderen. Anders wilde hy, zoo zy door hun agterblyven eenig nadeel toebragten, zig met hen by zyn F. G. verontschuldigen.

Den 31 July kregen de *Alkmaerderen* bekragtiging van den *Prince van Oranje* te Rotterdam, wegens zekere Visschery tot Rustenburg, welke zy 1571 van Koning Philips op Erfpagt bekomen hadden (*a*).

De groote nood en kleene hulp deed Sonoy dikwerf van besluit veranderen, want volgens schryven van den 14 Augustus had hy gemeent de 2 Vendels knegten, welken op den Slaperdyk lagen, in *Alkmaer* te leggen; maer verzogt dat zy de redelyk civile knegten van Hopman Daniël van Ek daer in wilden neemen, welk schryven hy den 18 dito vernieuwde, en gelaste teffens Robaert uittetrekken. Maer van Ek den 18 voor de Stadt komende, werd de ingang geweigert, invoege Sonoy zyn schryven den 19 weder vernieuwde; echter had men Robaert gaerne in de Stadt gehouden; dus schreef Sonoy den 21 wederom, vertoonende de noodzaeklykheid van somtyds de Soldaten te verwisselen, ondertusschen hadden sedert den 14 Augustus eenige moetwillige Soldaten, een gevangen Tamboer los gemaekt, 't welk Sonoy, volgens zyn schryven, strengelyk beveelt te straffen.

 Ook

(*a*) Handv. van Alkm. 631 en hier voor pag. 173, 174.

Digitized by Google

Ook wierd dit Jaer Reinier Cromhout aengeklaegt, dat hy na het inkoomen der Soldaeten, zoo ras de Vyand voor de Poort was, met eenen Hendrik Cornelisz. Boom was gekoomen ten Huize van Gysbert Pauw, Fabrycqmeester, om de sleutels opteëischen, welken zy door gewelt hebbende bekoomen medenamen. Doch welk vonnis hier op geslagen is, is my niet gebleeken.

In dit Jaer presenteerden de arme Huisluiden van de Egmonden en onderhoorige plaatsen aen zynen F. G. dit navolgende smeekschrift.

Aen zyne F. G.

Geven in alder ootmoet te kennen de arme verbrande Huysluyden van Egmond binnen, Egmond op den Hoef, Rinnegom, Wimnom en Bakkum, hoe dat zyluyden haer Land en Zant en Huys verlaten, met met Wyf en Kinderen haer hebben gezet in de Stadt Alkmaer, alwaer sy een hoop Hutten gebouwt hebben voor haar huisgesin en overgebleeven Beesten, van 't genot van welke Beesten of Koeijen sy luyden de schaemele kost voor Wyf en Kinderen by een moeten schrapen, sulx dat zy sonder middel van dien van honger en kommer geschapen staen te moeten vergaen en versmagten, omme welk ongeluk en jammer te verhoeden, soo hadden sy Supplianten aen uwe Exelentie by Requeste versogt, als dat hen luyden mochte gegundt werden, hare Koeijen en Beesten in de Landen van Egmondt te weiden, mits dat sy in de vervalle Kelders aldaer hen 's daegs willende onthouden, presenteere alle haere Melk en ander genot haerder Beesten alle tyd dagelyks in de Stadt Alkmaer te brengen, en onder de borgers aldaer te slyten en te verkoopen, op welke Requeste uwe Exel. hadde geappostilleert, advys van den Gouverneur en Gedeputeerden van het Noorderquartier, doch de Gedeputeerden van de quartiere voorsz. hadden de zaeken in Communicatie geleit van Burgemeesteren en Magistraten aldaer, dewelke in 't versoeken der Supplianten, niet zoo veel zwarigheid als wel profyts en voordeels daer inne vonden, niet alleen zoo veel omme van die Beesten de Melk en Kaese te genieten voor dees quartiere, maer ook mede om de culture der Landen te Egmond ge-

lee-

Digitized by Google

leegen, mitsgaders om daer van tegen de Winter te hebben Hooy ende Voeragie voor de Beesten, sonder dewelke het de Supplianten niet mooglyk zal zyn haere Beesten in de Winter langer te houden, gelyk die van Alkmaer goede getuigenis daer van sullen geeven, want hadde Godt de Heere den voorleeden Zoomer niet verleent van 't gewas, en Oegste van Schoorel en Egmond, ten waere niet mogelyk geweest de arme huysluyden en haere beesten de mondt open te houden, maer myn Heer de Gouverneur als sorge dragende voor die van Alkmaer en 't Noorderland hadden daer in wat zwarigheid, soo overmits de Vyanden als ter Cause van 't bedrog 't welk de Supplianten daer onder mogten pleegen, uit welke oorzaeken hy ook schynt der Suppl. Requeste onder hem te houden, doch nadien de Supplianten bereyt zyn lyf en leeven daer voore te panden te stellen, soo by hen luyden eenige frauden bevonden worden, zoo versoeken sy lieden ootmoedelyke dat uwe Exel. gelieve myn Heere den Gouverneur van 't Noorderlandt ten minsten by provisie te belasten, dat hy de Suppl. onder behoorlyke Sauvegarde heur verzoek accordeeren en toestaen zoude tot wederzeggens of by verbod by uwe F. G. hemlieden te doen, soo verre eenige frauden ofte bedroch gepleegt worde. Dit doende, enz.

Hier uit kan men zien, hoe ver de achterdocht by den Gouverneur van Noordholland ging, alzoo alles nog niet zuiver was. Ik kan ook niet merken dat dit Requeſt den verzoekers eenige baet heeft toegebragt; alzoo ik deze volgende aenſchryving vinde:

„ Die Scheepenen ende Regeerders van Egmond worden by „ deeze van wegen zyn F. G. geſommeert een oprecht quohier „ van die perſoonen met de Hoornbeeſten, booven twee Jaer oud „ zynde, zoo wel die Melk als geld zyn, die t'ſedert May leſt„ leeden deur vreeze van de Vyand uit haere Dorp geweeken „ en binnen deezer Steede *Alkmaer* gekoomen zyn met'er woon, „ mitsgaders van alle die bezaaide Landen met Specificatie van „ de groote van dien, in den bedryven van Egmond zynde, „ om die voorſz. quohieren binnen den tyd van agt dagen na „ den ontfang van deezen te leveren alhier in handen van Gys„ brecht Pauw, Collecteur van de Impoſten van dien, met ver„ klaringe, in wat ſtraaten die perſoonen woonachtig zyn met

„ laſte

„ laste, dat die verzweege Beesten ende Landen verbeurt zul-
„ len zyn, en zoo verre by de voorsz. Wethouders eenige Ne-
„ gligentie in dezen gepleegt worden op pœne van de Galg,
„ volgende de Ordonnantie by de gemelde Staten neffens zyne
„ Exelentie in Zuydholland gemaekt. Actum *Alkmaer* den laet-
„ sten Octob. 1574.

(geteekent)

GYSBRECHT PAUW, Collecteur.

Den 16 December wierd aen Mr. Willem Bardesius gegunt zoo zyn E. tot *Alkmaer* wilde met'er woon koomen, Exemptie van alle Officien van de Magistraet of anders van Schutterye en andere burgerlyke lasten, van Contributie van Sluysgeld, Loogering van Soldaeten, en dat hy ten allen tyden met zyne familie en goederen vry zoude mogen vertrekken daer 't hem goeddagt.

In deezen tyd was misverstand tusschen de Steeden van Westvriesland, en Sonoy. De eersten klaegden dat Sonoy alles buiten hen deedt, Sonoy zeide, daer waren eenige Vyanden van den Godsdienst die alles in 't war gooiden, verzoekende Sonoy dat de Prins hem in zyn Ampt, en by zyn voorig gezag, wilde handhaven, ofte anderfints van zyne bediening ontslaen. *De* Prins, die zig niet van Sonoy ontdoen wilde, nadien hy te veel aen hem verpligt was, hoewel zyn gedrag dikwils geweldig was, antwoorde aen de Steeden, hy wilde, om 't ongenoegen voortekoomen, Sonoy ontslaen en zynen Zwager Graef Willem van den Berg aenstellen; maer hy wist wel, dat die nog minder gezien was, daerom moesten de Steden met Sonoy verzoenen, en hem in zyn Ampt ongemoeit laten blyven, 't geen de Prins ook zogt, als weetende, dat veel aen een goed Gouverneur geleegen was; want den 29 December (*b*) quam een boode van den Heer van Billi, met brieven aen de Steeden Hoorn, Medenblik en Enkhuizen, strekkende om de onderzaten, waare het mooglyk, door schoone beloften, weder onder de gehoorzaem-

(*a*) 't Leven van P. Willem, 2 D. 515. (*b*) Velius, Hoorn 434.

Digitized by Google

zaemheid des Koning te brengen. Die van Enkhuizen zonden terstont brieven aen Sonoy, of men zoude antwoorden of niet, doch men vond best niet te antwoorden. Deze Boode was voor dertig guldens omgekogt, mits dat hy nauwkeurig alles opmerken, en aen den Heer van Billy bekent maaken zoude.

Na het eindigen van het Jaer 1574 liet het zig aenzien, als 1575
of het woeden des Oorlochs eens zoude ophouden, niet alleen de Staaten die onder Spanjen gezeten waren, maer ook de Keizer aenhoudende by den groot Commandeur, in Vreedehandel met den *Prins van Oranje* en zyn Bondtgenooten te treeden, zulx dat eindelyk de Prins daer over gesprooken zynde, goed vondt, de verbondene Staaten daer over tot Dordrecht te beschryven; zy aldaer vergadert zynde, droeg de Prins, op het voorstel by de Spaenschen gedaen, voor, dat men eenigen wilde Committeeren om ter bestemder plaetse over den vreede te handelen, zynde vrede zeer nut, doch geen vrede te omhelzen, ten zy dezelve een geduurige veiligheit met zig bragt: om welken te verkrygen, men zig in voldoenden staet van tegenweêr moest houden. Op dit voorstel wierden gezanten tot den Vredehandel benoemt, onder welken ook was Mr. Nanning van Foreest van *Alkmaer*. Deze onderhandeling wierd in het begin van Maert te Breeda begonnen, doch liep zonder vrugt den 14 July af.

In 't begin van dit Jaer zyn de Zoutkeeten hier weder opgerigt, zoo dat de buitenste wal toen al zal gelegt zyn (*a*).

Den 9 January wierd toegestaen aen Willem van Trier, alle ontheffing van alle Ampten, Schatting en verdere burgerlyke Lasten, mits dat hy 't beloofde voor de Stadt zoude overleggen.

Mr. Willem Bardesius te Enkhuizen zynde, schreef aen Sonoy verstaen te hebben, dat den 7 January de Amsterdammers met 9 of 11 dryvers aen den Dyk tusschen Hoorn en Enkhuizen geweest waren; hier op volgde den 16 een sterke Vorst, en eenige vyandlyke Vrybuiters ondernamen op 't Schermer Eiland by

(*a*) Ziet pag. 344.

Digitized by Google

Graft te koomen, doch wierden zonder iets uitteregten kloekmoedig afgeweezen (*a*).

De aenhoudende Vorſt deedt Sonoy en de Staaten van 't Noorderquartier bevel geeven, om door de huisluiden van Petten tot Munnikendam byten te hakken van 42 voet wydte.

Die van Schagen, Barſingerhorn, Haringhuizen, St. Maerten, Valkoog, Winkel, Haringkarſpel, Kalverdyk, Koedyk, Sr. Pancras, Warmenhuizen, Hoogtwoud en Ertswoude moeſten t'ſamen ten getaale van 1335 mannen op Koedyk verſchynen, om 6007 Roeden van Alkmaer tot Petten te byten.

De Ingezeetenen van Oude- en Nieuwe Nierop, Opdam, Hensbroek, Venhuizen, Spanbroek, Opmeer, Oudkarſpel, Noordſcherwoud, Broek op Langendyk, Schermerhorn, Ryp en Graft moeſten ten getaale van 1325 man op 't Schermereiland vergaderen, om van 't Spykerboor (dat is daer de Starmeer en Beemſter in een vloeiden) tot Alkmaer 4250 Roeden te byten.

Die van Urſem, Wadway, Abbekerk, Lambertshagen, Twisk, Midwoud, Avenhorn, Myſen, Sybekarſpel, Benningbroek, Opperdoes, Ooſtwoud, Houwaert, Weſterblokker, Binnewyſent en Schardam, moeſten 1317 man uitleveren te Ooſthuizen, om van Spykerboor tot Purmerend 1769 Roeden langs de Beemſter open te hakken.

Die van Scharwoude, Beets, Quadyk, Hoogkarſpel, Zwaegdyk, Groſthuizen, Middelye, Waerder, Wydenes, Ooſterleek, Schellinkhout, Boovekarſpel, Grootebroek, Venhuizen met de Sluis, Ooſterblokker, Weſtwoud en Lutjebroek moeſten 1215 mannen t'ſamen naer Ilpendam zenden, om van Purmerend tot Munnikendam langs de Purmer 2965 Roeden te byten.

Ieder man moeſt voor 5 dagen leeftogt en zyn Geweer waer op geſtelt was meede neemen, en onder Vaendels optrekken, en des noods ieder op zynen hoefſlag verſchynen, zoo door vuur of klokken daer toe ſein gegeeven wierd, ieder Schout had opzigt over 't volk van zyn Dorp, en eenige Capiteins voerden gezag over allen. De Huizen der onwilligen wierden ter plun-

(*a*) Vander Woude, pag. 146, 147.

plundering en brand aen den gewilligen overgelaaten. Booven dien moest ieder 50 Mergen Lands een Paerd en Sleê leeveren, zoo dat 1000 Mergen, 20 Paerden en Sleeden beschikken moesten (a).

Den 22 January was'er zoo geweldige storm uit het Zuiden en Zuidoosten, dat de Huigendyk en Galgdyk, by Oudorp doorbrak, waer door Geestmerambagt onderliep, en verscheide Huizen, ja alle Moolens op een na omverre waeiden. Ook brak het Hondsbosch door, waer door de Vriessedyk by St. Maerten groote schaade leedt (b).

Den 18 Febr. landde door tegenwind (wyl men nog geen kennis van Laveren had, zoo vander Woude zegt (c)) te Petten, Philip Graef van Hohenloo, Heer van Langenberg, koomende uit Duitschland, zynde de Broeder van den Zwager van Prins Willem, hy reisde vervolgens naer den Haeg, om den Kryghandel te leeren.

Den 3 Maert kreeg deze Stadt haer laetste handvest van (d) Philippus de II. Koning van Spanje, of liever op zyn naem van Prins Willem te Dordrecht, tot het houden van twee Leermarkten, een 's Maendags na beloke Paessche, en de andere des anderen daegs na St. Bartholomeusdag, nadien de Schoenmakers klaegden dat zy zeer benadeelt wierden, door dien zy als andere plaetsen geen Leermarkt hadden.

Den 26 Maert quamen 9 vyandlyke wel uitgeruste Schuiten met 150 Man, en overvielen die van Schermer en Gragt, die zig moedig weerden, en verlooren 1 man, 2 gevangens en 3 of 4 groote Schuiten, en de Schouwe in de Vuilgragt. Sonoy zondt Kapitein Jan Smit met zyne Galeye, en Kapitein Michiel Samploen met zyne Compagnie, waer op het Schermereiland weer vry raekte (e).

Den 11 April (f) wierdt binnen Alkmaer een Synodus van de Gereformeerde Predikanten van het Noorderquartier ge-

 hou-

(a) Ziet breeder Bor 8 B. Fol. 101. (b) Bor 8 B. Fol. 86.
(c) Vander Woude Kron. van Alkm. pag. 149.
(d) Handv. van Alkm. pag. 64. (e) Vander Woude pag. 149, 150.
(f) Bor 8 B. pag. 610.

houden, alwaer van de Leere, Order en Welvaaren van de Kerke gehandelt, en ettelyke geschillen tusschen de Predikanten ter neder geleid werden. De Gouverneur Sonoy zoude aldaer als President gezeten hebben, op het verzoek van eenige Predikanten, om door zyn gezag alle hooge woorden voor te koomen, en ter neder te leggen, op dat alle handelingen vreedelyk en stigtelyk afgeleid mogten worden, dan, overmits hy verhindert was door een onderneeming by 't *Barnegat* (*a*), (zynde een doorgraaving door de Vrybuiters in de Waterlandsche Dyk tusschen Zaendam en Oostzaener overtoom gedaen,) heeft hy in zyn plaetse aengestelt Philip Cornelisz., Burgemeester van Alkmaer, onder andere byzonderheeden, wierd op dit Synodus ten opzigt der Papen besloten, dat een Priester van Texel, genaemt Françiscus, een Wyf zoude trouwen, zyn dwaling weder roepen, en binnen Alkmaer komen woonen, en de ander Johannes zoude op Texel in zyn dienst blyven.

Den 2 Mey, wierd op schriftelyke beloften van den Heer Gouverneur besloten, nog een Vaendel knegten inteneemen, alzoo men van den Vreedehandel te *Breda* den uitslag moest verbeiden, en Requesens niet naliet, alle bereidselen tot den Oorloch voorttezetten, 't welk van alle zyde tot kennis der bondgenooten overgebragt, tessens met byvoeging, dat's Vyands gewelt, zig op Westvrieslandt dreigde te storten, die van 't Noorderquartier deed uit de oogen zien. De Prins schreef zelv aen de Staten, hoe hy verstondt dat de Vyand met 15 of 16 duizend man van meening was een inval in Westvrieslandt te doen, en vermaende hen desweegen goede wagt te houden. Sonoy bevond zig in deezen tyd te *Alkmaer*, en kreeg berigt, zoo hy zeide, dat de Vyanden te Wyk aen Zee veel Schuiten en Wagens gereed hielden, om een togt naer omtrent Petten te doen, tragtende inmiddels door brandstigters de Dorplieden te verbaezen, terwyl zy van verscheide zyden de inlandsche sterktens zouden aenvallen; weshalven hy dienstig vond met toestemming van de Gedeputeerdens der Steeden, de Ingezeetenen ten platten Landen

(*a*) Ziet van die onderneeming *Velius* pag. 436 en 437 en de Schryvers aldaar door S. Centen aangehaalt.

den eene ſcherpe wagt te doen houden; en des noods, het maken van ſeinen en Vuurteekens te beveelen. De Bevelbrief den 9 Mey tot *Alkmaer* gedagteekent (*a*), luid aldus:

Ordonantie van de wagthouding in het Noorder-quartier (b).

„ Alzoo des algemeenen Vyands moordadige aenſlagen, die
„ zy op de Schanſen en Dorpen in deezen Landen voorgenoo-
„ men hebben, daeglyx hoe langer hoe meerder tot mynder
„ kenniſſe koomen, meenende met groote heirkragt en mee-
„ nigte van volk te platten Landen, inzonderheid 't Noorder-
„ quartier te overrompelen, wel wetende, dat de beſlote Stee-
„ den (Godt heb lof) van alle behoeften genoeg voorzien,
„ verſterkt en bemant zyn, en de Burgers van dien zoo een-
„ dragtelyk gerezolveert, om voor de vrydom van het Vader-
„ landt tot de laetſte droppel bloeds te vegten, zoo genoegzaem
„ by de vromigheid van die van Alkmaer, Haerlem, Leiden
„ en anderen is gebleeken, insgelykx by de vromigheid in de
„ Schanſen van Schooreldam, Crabbedam en anderen is ge-
„ pleegt. En om dezelven onze openbare Vyandts aenſlagen
„ te voorzien, en met magt eendragtelyk te reſiſteeren en we-
„ der te ſtaen, zoo worden de nabeſchreeven ſcholten gelyklyk
„ en elks reſpective van wegen zyne F. G. wel ernſtig bevoo-
„ len, henlieden, ieder uit zyn Dorpen, met zoo veel volks
„ als hier na geſpecificeert ſtaet, terſtond en zonder eenig ver-
„ trek optemaken, om haer wagt te houden een iegelyk te zyn-
„ der gedeſtineerde plaetſen of hier navolgende, met zulk ge-
„ weer daer zy opgeſtelt zyn, en mitsdeezen nog opgeſtelt

 „ wor-

(*a*) Bor, Nederl. beroerten, 8 B. pag. 621.
(*b*) P. Bor, Nederl. beroerten, 8 B. pag. 621 Wy hebben deezen hier geheel ingevoegt, nadien men hier uit niet alleen de Wagtplaetſen, maer ook eenigſints de geſteltheid der Dorpen van 't Noorderquartier in dien tyd kan opmaken.

„ worden, te weeten die hem eenigsints vermoogen, zullen „ gehouden weezen, een Roer met een Fles en Fleskielgen, „ een pond goed Kruits, Loot en Lonten altoos gereed te hebben, waer toe alle Schouten en Officieren belast werden, op „ de verbeurten van haer lieder Officien 't zelve wel ernstelyk „ te doen onderhouden, en goede regarde daer op te neemen, „ en den onwilligen daer toe te Constringeeren, en den geenen „ die van geen state of magt zyn, zullen gehouden weezen te brengen een goede Verrejager of een lange tweetande Vork, met „ een Zydgeweer of een sneedige Byle onder haer gordel, en „ of'er eenige *Mennoniten* waren, zullen gehouden weezen te „ koomen met een scherpe Spade, en met een Mande, en „ zullen gelykelyk gehouden wezen haer wagt waer te neemen, en tot haer noodruft voor haer mede brengen, zoo „ veel Victualie als zy in drie etmael behoeven zullen, zonder „ middelertyd van daer te vertrekken, alwaer de Schouten hen „ na 't verloop van dien, een ieder met versch volk zal komen „ van de Wagt verlossen, met goede Ordonantien, zulx dat „ een ieder die 't zyn wagt zyn zal, hem zal voegen by zyn „ Officier, Capitein en Rotmeester; om gelykelyk voorttetrekken, zonder voorheen te loopen of na te koomen, op arbitrale Correctie na gelegentheid der zaeken, of zullen verbeuren de boeten van drie gulden, tot profyte van den *Rotmeester* en zyn Rotgezellen.

„ Item werd voorts geordoneert en wel expresselyken bevolen, alle Officieren, Schouten, Capiteinen, Borgemeesteren „ of Regeerders binnen agt dagen na de receptie van deezen, „ een iegelyk zig op zyn beschreeven hoefslag te laten vinden, „ en hun Wagthuizen met een lange Mast of Spriet op te rechten, om van de naeste wagt aen wederzyde gezien te mogen „ werden, op allen oorden en plaetsen hier na geschreeven en „ gestelt, geen uitgezondert, daer by een goede en sterke Pley en „ Touw, mitsgaders daer toe een goede Vuurpan aen een Ketting, „ daer in goede Turken wel gepekt gereedt te hebben, om by „ nagte des noots aen te steeken, en by dage met een Zeil of „ Mande, om ter gelegender tydt haer Vuurteeken en Seinen

„ te

„ te doen, en dat een iegelyk zal gehouden weezen ſcherpelyk
„ optepaſſen, als by iemand eenig Vuurteeken of Sein gedaen
„ word, dat den anderen desgelyken gehouden zal weezen
„ meede te doen, op verbeurte van 50 Carolus guldens, 't eerſte
„ derdeparte ten profyte van zyn F. G., 't tweede derdeparte
„ ten profyte van den Officier, en 't derde derdepart ten pro-
„ fyte van de naeſte wagt, die zyn wagt of ſeine wel waerge-
„ nomen hebben, en daerenboven arbitralyk gecorrigeert te
„ worden, na gelegentheid der zake, en op dat hem niemant
„ hebbe te ontſchuldigen, van dat de Bakens van ſommige plaet-
„ ſen niet bequamelyk mogen gezien worden, zal 't zelve in
„ aller yle aengedient worden by den Officier om daer in gere-
„ medieert te worden. En of Godt eenige donkerheid van
„ miſt of anderſints gave, zoo dat men by nagt of by dage geen
„ gezigt hadde; 't zy door ſtorm of onweêr, zoo dat men van
„ verre niet hooren nog zien konde, zal ieder wagt zyn naeſte
„ wagt, 't zy te voet of te Paerde, zoo zy 't geringſte kon-
„ nen, aen beide zyden waerſchouwen, en zoo voort wagt
„ aen wagt, op dat niemant daer van onwetende bevonden
„ worde.

„ Item zal hem ook niemand vervorderen, ligtveerdelyk
„ zonder nood of oorzake het eerſte Vuurteeken of Seine te
„ doen, ten ware by expreſſen laſte des Gouverneurs of Ge-
„ committeerden.

Item, voorts of 't gebeurde, dat'er eenig Vuurteeken by
„ nagte, ofte eenige andere Seinen by dage, 't zy by ophalen
„ van Manden, Zeilen, en Klokgeſlag gedaen worden, zullen
„ alle de andere, die de wagt niet en hebben of by Huizen zyn,
„ gehouden wezen, gelykelyk zonder eenig vertrek hun te la-
„ ten vinden onder haerlieder Officieren, Capitein en Rot-
„ meeſter, om alzoo met het Vaendel gelykelyk in goeder Or-
„ donnantien te trekken, zonder hen te agterhouden voor te
„ loopen nog na te volgen, op haer hoefſlag, daer zy beſchei-
„ den zyn, met hun voorſz. Geweêr en Gereedſchap, om als
„ dan terſtond voorts te trekken in goede ordre als vooren,
„ daer 't nood weezen zal, om alzoo den anderen met goede

„ aſſiſtentie

„ assistentie te succurreeren, en of 't gebeurt dat iemand in „ deeze eenigsints Contrarieert, of van 't zelve te doen onwil- „ lig bevonden werd, zal ieder persoon voor de eerste reize „ verbeuren 25 Carolus guldens, de eene helft ten profyte van „ zyn F. G., de andere helft ten profyte van den Officier ofte Exe- „ cuteur; voor de tweede reize, yder persoon 50 Carolus gul- „ dens ten profyte als booven, en voor de derde en laetste „ reize te verbeuren lyf en goed.

„ Item, voorts zullen alle Dorpen, ziende eenige Vuurtee- „ kenen of Seinen, gehouden wezen Klokgeslag te doen zon- „ der eenig vertrek. En zoo wie in eenige gebreeken zoude „ moogen bevonden worden; zullen verbeuren 100 Carolus „ guldens, de twee deelen ten profyte van de gemeene zaken, „ en 't laetste derdepart tot profyte van den aenbrenger, en „ werden alle de naervolgende Dorpen wel scherpelyk belast „ van weegen zyne Furstelyke Genade van 't gunt wel voor- „ schreeven is, na te koomen en te volbrengen, zonder eenig „ wederzeggen.

„ In den eersten zullen die van *Alkmaer* baken en teeken doen „ van 't Vriessche Blokhuis.

„ Item zal gestelt worden een Wagthuis en wagt tot *Huis- „ waert*, en zal bezet werden van die van Zuidscherwoude by „ nagte met 30, en by dage met 15 man; en nog van die van „ Broek op Langedyk, 's nagts met 24, en 's daegs met „ 12 man.

„ Item *Koedykersluis* zal bezet werden van die van Koedyk en „ St. Pancras by nagte met 70, en by dage met 30 man, mits „ dat die van St. Pancras daer van 10 mannen zullen ter wagt „ doen gaen, tot *Jan Boyes* op Huigendyk.

„ Item *'t Noordereinde van Koedyk* zal bezet worden van die van „ Oudkarspel op Langedyk met 40 mannen, noch van die van „ Noordscherwoude met 23 mannen, en noch van die van Op- „ dam en Hensbroek 15 man, drie etmael.

„ Item *Schooreldam* zal bezet werden met die van Warmen- „ huizen zonder Krabbedam met 40 man; nog van Haringkar- „ spel met Dirkshorn 's nagts met 35 man, en 's daegs met 18 man,

Digitized by Google

„ man, nog van die van Winkel met 30 man drie etmael te „ blyven: nog van die van Spanbroek met 30 man: nog die „ van Opmeer met 14 man, nog die van oude Nierop met 30 „ man, en die van nieuwe Nierop met 60 man drie etmael.

„ Item, de wagt op *Krabbedam* zal bezet worden van die van „ Schagen boven de bezette wagt op de *Keins en Lagendyk*, „ 's nagts met 92 man, en 's daegs met 50 man; nog die van „ Barsingerhorn en Haringhuizen, behalven mede haerlieder „ bezette wagt op *Colhorn* en *Meeldyk*, 's nagts met 68, en „ 's daegs met 34 man, nog die van St. Maerten, Valkoog en „ Eenigenburg, behalven haerlieder bezette wagt tot *St. Maer-* „ *ten en Eenigenburg* 's nagts te saemen met 54 man, en 's daegs „ 27 man, nog die van Zypekarspel 's nagts met 8 man, en „ Benningbroek met 22 man.

„ Item, noch een wagt en bake *tusschen Jan Hendriksz. huis* „ *en Eenigenburg*, tot zes persoonen 's nagts, en drie by dage, „ en zal bezet worden van die van Eenigenburg.

„ Item, nog een wagt tot *St. Maerten* tot zes persoonen by „ nagte, en drie by dagen, en zal bezet worden by die van St. „ Maerten.

„ Item, nog een wagt op *Legendyk*, van zes persoonen by „ nagte en drie by dagen, en zal bezet worden by die van Le- „ gendyk.

„ Item nog een wagt op *de Keins* van zes persoonen by nagte „ en drie by dage, en zal bezet worden by die van de Keins.

„ Item zal omtrent de *Meeldyk neffens Barsingerhorn* gestelt „ worden een bake en Wagthuis, daerin by nagt wagt houden „ zullen zes persoonen, en drie by dage, uit de wagt van die „ van Barsingerhorn.

„ Item, nog een wagt te *Colhorn*, en zal bezet worden van „ die van Colhorn 's nagts met thien, en 's daegs met drie „ man.

„ Item nog een wagt te *Winkel*, en zal bezet worden by die „ van Winkel, 's nagts met 10, en 's daegs met drie man.

„ Item, nog een wagt tot *Eerswoude*, en zal bezet worden „ by die van Hoogwoude 's nagts met 20, en 's daegs met „ 5 man.

Digitized by Google

,, Item, nog een wagt omtrent ten halven tusschen *Aerswoude* en
,, *Lambertschagen*, en zal bezet worden van die van Hoogewoude
,, 's nagts met 30, en 's daegs met 10 man.

,, Item, nog een wagt tot *Lambertschagen*, en zal bezet wor-
,, den van die van Lambertschagen 's nagts met 50, en 's daegs
,, met 4 man; en nog die van Abbekerk 's nagts met 50, en
,, daegs met 4 man.

,, Item, nog een wagt op *Coppershorn* by de twee Watermo-
,, lens tusschen Lambertschagen en Twischerbrug, en zal bezet
,, worden by die van Wognum en Wadweide 's nagts met 38,
,, en 's daegs met 8 man.

,, Item, by *Twischerbrugge* zullen wagt houden die van
,, Twisch en Midwoude die te samen een Vendel zullen op-
,, rechten, verscheide van die van Lambertschagen en Abbe-
,, kerk, die van Twisch 's nagts met 30, en 's daegs met 6 man,
,, en die van Midwoude 's nagts met 20, en 's daegs met 5
,, man.

,, Item op *Almersdorp* zullen wagt houden die van Oostwoude
,, 's nagts met 17, en 's daegs met 5 man, en die van Opper-
,, does en Almerdorp 's nagts met 24, en 's daegs met 5 man.

,, Item tot *Medenblik* zal men teeken doen van het Huis.

,, Item op de *Roseweil* bezuiden Medenblik omtrent St. Anne
,, zullen wagt houden die van Nubixwoude 's nagts met 20,
,, en 's daegs met 3 man.

,, Item op de *Nesdyk* by de noordelykste Hutten zullen wagt
,, houden die van Houwert 's nagts met 15 en 's daegs met 7
,, man.

,, Item by de zuidelykste Hutten zullen wagt houden die van
,, Leegdyk, en die van onder den Hoogendyk by nachte, elk
,, met het agtste deel van haer volk, en 's daegs de helft min-
,, der.

,, Item op 't Oosteind van *Zwaegdyk* by Wervershoove, zul-
,, len wagt houden die van Zwaegdyk 's nagts met het agste
,, part hares volks, en daegs de helft minder.

,, Item op *Wervershove* by de Watermolen zullen die van
,, Wervershove wagt houden 's nagts met [illegible], en 's daegs met
,, 4 man.

,, Item

„ Item by de drie Watermolens zullen wagt houden die van
„ Lutkebroek met die van Crimpen 's nagts met 33, en 's daegs
„ met 8 man.

„ Item op *Reimoort* of *Broekoort* op de Sluizen zullen wagt hou-
„ den die van Hoogkarspel 's nagts met 40, en 's daegs met
„ 8 man.

„ Item op *Cathorn* zullen wagt houden die van Bovenkarspel
„ 's nagts met 49, en 's daegs met 12 man.

„ Item op den *Gelderschen Horn* zullen wagt houden die van
„ Hoogkarspel met Zwaegdyk 's nagts met 50, en daegs met
„ 12 man, en zal wagthuis en bake gestelt worden ten halven
„ tusschen den Gelderschen Horn en Werverhove.

„ Item die van *Enkhuizen* zullen teeken doen van den Tooren.

„ Item, nog een wagt op de *Broekerhaven*, die bezet zal wor-
„ den door die van Grotenbroek 's nagts met 62, en 's daegs
„ met 15 man; nog die van Lutkebroek 's nagts met 33, en
„ 's daegs met 8 man.

„ Item een wagt op *Veenhuizerdyk*, en zal bezet worden van
„ die van Veenhuizen 's nagts met 57, en 's daegs met 12 man.

„ Item zal mede ten halven tusschen Leek en Veenhuizen ge-
„ stelt worden een bake en wagthuis, en zal bezet worden van
„ die van Hem 's nagts met 42, en 's daegs met 10 man.

„ Item, nog een wagt tot *Leek* van 14 man 's nagts en 4 by
„ dage, en zal als vooren bezet worden van die van Wydenes
„ en Leek.

„ Item zal ten halven wegen tusschen Schellinghoudt en Leek,
„ te weeten op *Wydenesser gouwe*, een wagthuis en bake gestelt
„ worden des nagts met 14, en 's daegs met 4 man, en zal
„ bezet worden by die van Wydenes en Leek.

„ Item nog een wagt te *Schellinghout*, en zal bezet worden
„ van die van Schellinghout 's nagts met 42, en 's daegs met
„ 10 man, nog die van *Oosterblokker* 's nagts met 34, en by
„ dag 8 man.

„ Item die van Westwoude en Binnewyzent zullen wagthou-
„ den op *Monikerhorn* en op Westblokkerdyk, te saemen by
„ nagte met 32 en by dage 8 man.

„ Item op de *Monikye* by Schellinghout zullen wagthouden, „ die van Westerblokker by nagt 36, en by dage 10 man.

„ Item by Oosterhorn by de Watermoolens zullen wagthou- „ den die van Zwaeg, by nagte met 40, en by dage met 10 „ man.

„ Item zal tot *Hoorn* op 't hooft een bake gestelt worden, „ of daer het bequaemst bevonden zal worden.

„ Item die van Avenhorn zullen haer wagt houden op de *Beem-* „ *sterwal* met 8 mannen.

„ Item nog een wagt tot *Grosthuizen* en *Schaerwoude*, en zal „ bezet worden van die van Grosthuizen 's nagts met 10, en „ 's daegs met 5 man, noch die van Schaerwoude 's nagts met 5, „ en daegs met 2 man, noch die van den Oudendyk 's nagts „ met 8 man tot Schaerwoude en 's daegs met 2 man, en met „ 4 op de *Beemsterwal*.

„ Item nog een wagt op *Schaerdam*, en zal bezet worden by „ die van Schaerdam 's nagts met 6, en 's daegs met 3 man, „ nog die van de Beets 's nagts met 10, en 's daegs met 5 „ man; en die van Oosthuizen 's nagts met 20, en 's daegs met „ 5 man.

„ Item nog een wagt tot *Waerder en Etershem*, en zal dezelve „ by dezelve uitgezet worden 's nagts met 25, en 's daegs met „ 6 man.

„ Item een wagt ter halven *tusschen Edam en Waerder* tot 6 „ persoonen by nagte en drie by dage, en zal bezet worden by „ die van Middelie, om de bakens waerteneemen.

„ Item te *Edam* zal een bake gestelt worden op de haven.

„ Item een wagt op *Katwoude*, en zal bezet worden 's nagts „ met 6, en 's daegs met 3 man, om de baken waertenee- „ men.

„ Item die van *Munnikendam* zullen teeken doen van de Too- „ ren.

„ Item de wagt van *Ilpendam* zal bezet worden door de Huis- „ luiden aldaer, en een baken opregten om gezien te worden „ van Monnekendam en Purmerland.

„ Item

„ Item een wagt op *Purmerland*, bezet met Soldaeten ende „ Huisluiden aldaer, die insgelyks een bake zullen opregten „ als vooren.

„ Item die van *Purmerend* zullen haer teeken doen van 't Huis „ waervan de Castelein als Schout belast word, goed regard te „ hebben, en wel te letten op de bakens van Purmerland en „ Gisp, op pœne van zynder Officie.

„ Item nog een wagt op *Gisp*, alwaer een bake op het Oost- „ einde zal gestelt worden, om 't zelve te mogen gezien wer- „ den op Purmerend en Wormer, en bezet werden met Sol- „ daten en Huisluiden aldaer.

„ Item de wagt op *Wormer* zal bezet worden met Soldaten „ en Huisluiden aldaer; die een bake zullen opregten om van „ die van Gragt en *Gisp* gezien te mogen werden.

„ Item nog de wagt op *Graft*, die aldaer bezet zal worden „ van de Huisluiden, aldaer ter bester en gelegener plaetse, „ daer 't henluiden goed en oirbaer dunken zal en haer baken „ oprechten, om van die van Graft en Schermerhorn gezien „ te werden.

„ Item de wagt op *Schermerhorn* zal bezet worden van de „ Huisluiden aldaer, ter bequamer plaetse daer het hen noodig „ dunken zal en haer baken oprechten, dewelke die van Scher- „ mer en Rustenburg zullen mogen zien.

„ Item de wagt op *Rustenburg* zal bezet worden by de Huis- „ luiden aldaer, met die van Ursem, te weeten by nagte te sa- „ men 50 man, en by dage met 12 man, daer van zy luiden „ by nagte 10 man zullen doen waeken, by die van Oter- „ lek, en 2 by dage, en een bake opregten als vooren.

„ Item de wagt te *Oterlek* zal bezet worden van de Huislui- „ den aldaer, met 10 man van Ursem by nagte en 2 by dage, „ en ter zelver plaetse een bake oprechten.

„ Item nog een wagt op *Jan Boyes*, en zal bezet worden by „ die van Veenhuizen met negen man, en van die van St. Pan- „ cras met tien man, die insgelyks een bake zullen oprechten „ om gezien te worden by die van Oterlek en Alkmaer.

Digitized by Google

„ En om dat hem niemant van dezen van onweetenschap en
„ hebbe te ontschuldigen, zal deezen de Schouten elx respec-
„ tive vertoont werden, die gehouden zullen weezen den bren-
„ ger van deezen daer van Recepissen te geeven.
„ Oirkonden dezes, heb ik myn aengebooren Pitzier hier op
„ doen drukken, en gewoonlyk signatuer daer benessens ge-
„ schreeven, en gestelt binnen Alkmaer den 9 May 1575. en
„ was Onderteekent *Diedrich Sonoy*. Hebbende een opgedrukt
„ Pitzier in roden Wassche. „

Burgemeesters en Regeerders der Stadt Alkmaer, aen zyne Exell. en Raden te kennen hebbende gegeeven, hoe zy een heerlyk School hadden gehad, tot groot gerief van Hollandt en Westvriesland, zulx dat by hunne Voorouderen over de 900 Klerken of Leerlingen tot Alkmaer zyn geweest, ten tyde Bartholomeus Coloniensis en Johannes Murmellius aldaer lessen gaaven. Hebbende deeze Stadt overvloedige ruimte om zoo een getal Klerken te huisvesten, alsmede overvloed van ververschingen, ook Zee- en Meervis, Boter, Kaes en Melk, enz. behalven dat, roemden zy op de zoete Lucht aldaer, als hebbende opgemerkt, dat, wanneer Steeden met de Pest wierden bezogt, zy ongequelt bleven, of zoo noch dezelve daer oprees, in zeer korten tyd weder ophieldt. Dat de Stadt nu met Wallen en Bolwerken voorzien, door Godts hulpe den Vyandt af kon wyzen. Zoo verzogten de Suppliamten, dat hunne particuliere Schoole mogte opgerecht en bequaem gemaekt worden, om daer inne spruiten der kennisse voor de Leidsche Universiteit aentequeeken, ter opbouwinge der Kerke Gods en Conservatie der Politie, verzoekende wyders een Jaerlyks pensioen ofte salaris tot onderhoud van de Schoolmeesteren daer toe noodzakelyk zynde.

Waerop by zyn Exel. na vooraf ingenoomen advys, by provizie is geaccordeert (*a*) de somma van vyfhonderdt gulden Jaerlyx, te ligten uit de geestelyke geännoteerde goederen in 't quartier van Noordhollandt. Dit is gegunt den 11 Mey binnen Dordrecht.

Den

(*a*) Handv. van Alkm. pag. 65. Brouërius Kab. I. D. pag. 178.

Digitized by Google

Den 22 Mey wierd aen alle Schouten geordonneert, dat zy doch zouden zorg dragen, dat de wagten en bakens overal volgens de voorſz. Ordonnantie geſtelt werden, alzoo men dies aengaende voortaen nauw onderzoek zoude doen, en de boeten afneemen, en dat de Huisluiden van Geweer, Roers, Kruit en Lonten, wel voorzien moeſten zyn, en dat men monſtering doen, en monſterrollen overzenden zoude. Om alle verradery en brandſtigting nog meerder voortekoomen, wierdt op den 27 Mey by Klokkegeſlag by de Dorps Schouten afgekondigt, dat niemant op zware ſtraffe Vreemdelingen zouden herbergen, dan met een behoorlyk Paspoort voorzien.

Na dat al langen tyd veel gemompel geweeſt was, dat de Vyandt, begunſtigt van eenigen in 't Noorderquartier, voorhad eenen nieuwen inval te doen, zag men op gemelden 27 Mey, dat hy met 6000 man te voet, en 700 Ruiters Beverwyk uitgetrokken, de Schanſen te Schoreldam en Krabbendam tragtte te overweldigen, om zig dus een vryen ingang in Noordholland te maaken; by den aenkomſt ſtak de Vyand de Schoorlemmer Moolen in brand, en dit, zeide men, was het teeken, waerop de Landverraaders hier en daer eenige Dorpen in de koolen zouden leggen, om in eene algemeene verbaeſtheid den Vyand ruimte te geeven tot het bemagtigen van het Land en de Steden; doch daer volgde van de zyde des Vyandts niets, wyl hy de gemelde Schanſen niet meeſter wierdt, en naer Beverwyk keerde; en de nauwe toezigt, die het Krygsvolk van Sonoy hieldt op 't gedrag der Huisluiden, maekte, dat'er ook van deezen niets is ondernoomen; en 't ware te wenſchen, dat het ook van de zyde van Sonoy en de zynen daer by gebleeven ware; doch die hielden ſtyf en ſterk ſtaende, dat'er verraed gebrouwen was, en dat moeſt men ontdekken het koſte wat het wilde. Men nam tot dit voorwenden ſteunſel door den vlugt van Pieter van Hoef tot Hoorn, die men zeide wel 400 medepligtigen gehad te hebben (*a*); en wyl men ruim 20 Landloopers als verdagt gevangen had genoomen, dwong men die door felle pynigingen alles bekennen, wat men begeerde.

De

(*a*) Velius pag: 438.

De Commissarissen tot deezen nieuwen Regtbank (by de gemeente om hunne wreedheid als nader blyken zal met den naem van den nieuwen bloedraed bestempelt (*a*)) waren Johan van Foreest Schout van *Alkmaer* (van wien echter Bor zegt niet te vinden, dat hy veel in deeze zaake gebesoigneert hebbe, maer in zyne plaets in 't eerst de geweldige Provoost) Mr. Joost Huigesloot, Schout van Hoorn, Willem Maertensz. Kalf, Bailjuw van Waterland en Zeevang, en Willem van Zonneberg, nu Bailjuw van Brederoode en Bergen, en hun lastbrief was geteekent den 5 Juny.

De gevangenen wierden door de uitgeleezenste pynen genoodzaekt zig zelf te beschuldigen als Landverraders, en voorhebbende gehad op verscheide plaetsen brandt te stigten, en dat veele Huisluiden daer aen deel hadden, en dat onder anderen Koppe Cornelisz. en zyn Zoon Nanning Koppen gegoede Roomsgezinde Huisluiden te Woggenum, hen daer toe hadden omgekogt; waer op eenigen van de gepynigden hier en daer in de Dorpen wierden omgebragt, doch sommigen hadden het geluk van uittebrekken (*b*).

Onder de verweezenen was Jan Driemond van Hoorn, dewelke binnen *Alkmaer* reeds drie of viermael zwaer gepynigt, niemand beschuldigde, doch op nieuw ten strengste behandelt (want wy schrikken de byzonderheden der folteringen te gedenken, laet staen te schryven (*c*)) beschuldigde hy op begeerte der Regteren, gemelde Koppe Cornelisz. en zyn Zoon Nanning. Waerop des anderen daegs na deeze bekentenisse genoemde Jan Driemond op een Wagen buiten de Stad naer Roppieskuil gevoert, en daer half geworgt verbrandt wierdt, na dat opentlyk en zyne en der aengetygde Huislieden onschuldt hadt uitgeroepen (*d*).

Nog

(*a*) Velius pag. 440. Brouërius Cabinet I. D. pag. 85.
(*b*) Velius pag. 439.
(*c*) De nieuwsgierige kan die vinden by Bor 8 b. Hooft; 10 b. Pers ontstelde Leeuw pag. 519. Jonktyds van den Pynbank, 2 D. §. 15. P. Opmeer, Roomsch Holl. Martelboek, 2 D. pag. 254-271. G. Brandt Reform. I. D. pag. 562 en 563. (*d*) Opmeer pag. 258.

Digitized by Google

Nogthans wierden op deeze beschuldiging Koppe Cornelisz. en zyn Zoon naer *Alkmaer* gehaelt, en daer de oude man op de onbarmhartigste wyze gerekt, gebrandt, getystert tot agt of negen malen, ja door geduurige pynigingen zoo afgemartelt, dat hy den 2 Juny (*a*), na 's morgens op nieuw deerlyk toegestelt te zyn, des middags voor de mededoogenlooze Regters gebragt, en op nieuw gevraegt, en zyn onschuld betuigende, in flauwte viel, en in de armen van den Scherpregter neêrzeeg en den Geest gaf. Echter wierd zyn Lyk in vier stukken gehouwen en dezelven ten toon gehangen, en zyn hooft op een der Poorten gestelt, en alle zyne goederen verbeurt verklaert (*b*).

Hier op wierdt zyn Zoon Nanning Koppens ter pynbank gesleept, en na dat hy veertien malen binnen *Alkmaer* jammerlyk mishandelt was, naer Schagen gebragt, daer hy nog twaelf reizen het zelve lot ondergaen moest. Hier bloozen de eerbaare weezens, hier besterven de vingers, hier storten de oogen traanen, als zy gedenken, schryven of leezen de zoo dikwerf verdubbelde onmenschlykheeden deezen Jongman aengedaen.

Wy gaen dan niet met deezen bloedraed naer Schagen, om deszelfs verderen handel te beschouwen, wy spreeken niet van Nanning Koppens jammerlyk uiteinde door vierendeelen te Hoorn, volgens vonnis van Sonoy gevelt den 30 September. Wy zwygen 't spoedig afsterven van den Hoornschen Predikant Juriaen Ypesz., anders Georgius Aponis geheeten, die op 't Schavot Nanning Koppens bestrafte, als die zyne uitgerekte bekentenisse introk, en zyne en der beschuldigden onschuld voorstelde, doch welke Leeraer op Nannings dagvaerden, kort daer op een lyk was (*c*), 't zal genoeg zyn met een woord het vervolg der zaake aentevoeren. Neffens de voornoemde Koppe Cornelisz. en Nanning Koppens waren ook in de gevangenis gesleept, Pieter en Claes Nannings, twee broeders eerlyke en gegoede Huislieden van den Roomschen Godsdienst te Benninkbroek woonagtig. Pieter Nannings na 24 of 25 maalen, niet min vreeslyk dan Nanning Koppens, gefoltert zynde, was genood-

(*a*) Opmeer zegt pag. 249 op den 14 Juny (*b*) Opmeer ter gemelde plaatse.
(*c*) Velius pag. 440, 441. Brandt, kort verhaal op 't Jaar 1575.

Digitized by Google

noodzaekt geworden Jan Jeroenszoon en Pieter El of Ellers, Burgers van Hoorn, en Sybout Jansz. van Medenblik als medepligtigen optegeeven. Pieter El, een man van klein verstand, was den 25 September van Huisduinen naer Hoorn over Schagen reizende, daer aengehouden, en ter kerker geworpen. Jan Jeroensz. te Hoorn in zyn huis verzeekert, doch op begeerte van de uitgekoorene Regteren en Sonoy, den 16 October met twee Vrouwspersoonen naer Schagen gevoert, doch onder beding aen de Hoornsche Overheid, die anders weigerde hem overtegeeven, dat hy niet dan in 't byzyn van den Schout en twee Scheepenen dier Stadt zoude ondervraegt worden, doch waer tegens de Regters dikwils zondigden, laatende hem zelf dikwils en ontmenscht pynigen: dies de Regeering van Hoorn haren toevlugt tot den Prins nam, die met het Hof van Holland zig der zaake toen begon aentetrekken. Den 3 January 1576. benoemde de Prins zeeven Commissarissen op nieuw, tot deeze zaek, en twee Scheepenen van Hoorn, doch wyl onder de zeeven Commissarissen nog eenigen der oude Regteren waren, weigerden twee nieuwen met hen over deeze zaek te zitten, dies het werk op nieuw sleepende wierdt, wordende echter ondertusschen eenige gevangenen, die te *Alkmaer* zaten, ontslagen. Wanneer op 't einde van 't Jaer 1576. het Gentsche Verbond wierdt opgerecht, wilde men om de zaek met eere te eindigen, Jan Jeroensz., Pieter Nannings, Pieter El en Sybout Jansz. volgens 't eerste en negende Artykel van dat Verbond laaten uitgaen, doch dit weigerden de gevangenen, behalven Sybout Jansz., verzoekende de drie eersten, dat hun recht geschieden zoude. In 't Jaer 1577. quamen twee Raedsheeren met eenen Secretaris van den Hove naer Schagen, en vernieuwden, doch te vergeefs, het gedane voorstel: vervolgens quam, op 't aenhouden van den Hoornsche Overheid voor Jan Jeroensz. en andere gevangenen, de Procureur Generael met eenige bystanders naer Schagen, doch vonden geene Regters, en den Castelein met de sleutels gevlugt, waerom zy de gevangenisse door geweld lieten openslaen, en bragten Jan Jeroensz., Pieter El, en P. Nannings eerst naer Delft, en vervolgens naer den

Haeg,

Haeg, daer zy den 15 July 1577. onder handtafting uitgingen. Jan Jeroenfz. te Hoorn weêrgekeert, wierdt vriendelyk van de Burgery ontfangen, zoo ook Pieter Nannings te Benningbroek (*a*), doch overleedt kort daer op door de uitgeftane fmerten; doch had zig met Jan Jeroenfz. ter purge aengeboden voor den Hove van Holland, en Dirk Sonoy en de Regters, die over hem te Schagen gezeeten hadden, gedagvaert, begeerende vry zuiver en onfchuldig aen de valfche opgeraepte befchuldiging verklaert te worden: na lange redentwiften en 't fterven van den een en anderen wierdt by d'Advocaaten beft geoordeelt, by het Gentfche Verbond de zaek te laaten fteeken. Dus was het einde van dit Treurtoneel, dat wy zoo onzydig, als doenlyk was, hebben voorgeftelt, en verwyzen onze Leezers tot de Hiftoryfchryvers reeds hier voor aengehaelt; 't is niet te ontkennen, dat dit ftuk den uitvoerders eenen bloedvlak aenvryft, doch 't zy verre, dat wy dit feit ook op rekening van anderen zouden zetten, of 't Hollands volk van wreedheid, en alle Regters van Tyrannye befchuldigen, neen, hier wyte men alle fchuld, die weinige uitgekipte Regters, en vooral den vreemdeling Dirk Sonoy, by wien Roomfch en gegoed te zyn eene ondragelyke zaek was, die 't toen alles op zynen duim deedt draeijen; en dien Prins Willem zelf in dien tydt veel ontzien moeft.

Doch 't is tyd dat wy terug naer *Alkmaer* keeren, en wel tot het Jaer 1575, waer buiten wy ter aeneenfchakeling der voorgaende zaken geraekt zyn.

Den 26 Juny wierd befloten een Buitengragt van de Kennemerpoort tot de Vriefe Poort te maken, ter wyte van vier Roeden.

Onder de aenmerklyke quydfcheldingen, vinde ik'er eene van Klaes Janfz. Goezinnen over het afbreken van een Huis, geftaen hebbende op 't eind van het Lutticoudorp, *daer nu het wagthuis ftaet*, (doch dit is lang weg;) als mede eene van wegen een

(*a*) Opmeer ter gezegder plaetfe, die zegt Pieter Nannings na zyne Martelaryen gekent te hebben, ook Jan Jeroenfz in de gevangenis te hebben bezogt, en dat die hem verfcheide zaken heeft verhaelt, en autentyke ftukken over dit geval aen hem vertoont. Ziet hem pag, 255.

een klamp Hooy in den storm gebruikt om de Wal te heelen, en te verbranden tot weeringe van den Vyandt.

Omtrent den 20 Augustus (*a*) waren die van Amsterdam weder beezig met het toerusten van verscheide Scheepen om te water de *oude Weetering* weder intenemen, waerom de Prins aen die van het Noorderquartier schreef, men wilde met de Vloot wat nader by Amsterdam koomen, om die onderneeming te verhinderen, 't welk geschiede. Doch men verstond even daer na, dat de Heer *Billi* Gouverneur van Vriesland wel hondert en vyftig Vaertuigen by malkander hadde, om Krygsvolk op te zetten en vervolgens een inval in Westvrieslandt te doen. Doch de wagten op de Zeedyken verdubbelt, en alle noodige voorzorge gebruikt wordende, liet Billi zyn oogmerk steeken, en moest zyne wraake koelen met het Oostende van Vlielandt te verwoesten, daer hy 450 Huizen in koolen leide.

In deezen tydt ontstond verschil, wegens de Regeering in Westvrieslandt en 't Noorderquartier (*b*), de zeven Steden hadden sedert de beroerte de geheele Regering en bewint in handen gehad en aen zig getrokken; met uitsluiting van den Adel en het platte Landt, zy vergaderden afzonderlyk en stelden gemachtigden tot het stuk van Regeering aen; dewelke naderhand Gecommitteerde Raden zyn genoemt geworden. Die van het platte Land agten zig hier by bezwaert te weezen, of liever, zogten meede deel in de Regeering te krygen, brengende desweegen hunne klagten aen den *Prins van Oranje*, vertoonende: Dat, ingevolge de oude herkomens en voorregten van den Lande, de Staet van dien, door de zes groote Steeden van Holland was verbeeld geworden, de overige kleene Steeden met het platte Landt, en daer onder alle de Steeden van Westvriesland en het Noorderquartier, door dezelve wordende vervangen, 't welk alzoo tot den Jare 1573 was geschiet, zedert welken tyd, overmits de scheiding tusschen het Noorderquartier en Zuidholland, de Steeden van dat quartier alleen vergadert waren, weigerende, die van het platte Landt daer toetelaten, waerdoor zy zig booven maten bezwaert vonden;

(*a*) Velius, pag. 441.
(*b*) Dit wordt zeer breedt verhandelt in 't Leeven van Willem de I. 2 D. pag. 595-599. en waerdig daer te zien.

den; hierom wilden die van 't platte Land, dat de Prins hun zoude vergunnen om vyf Gedeputeerdens te mogen zenden. Doch de Steeden ſtelden zig hier teegen, en gaven een breed vertoog aen zyn Exell., met verzoek de Regeering zoo mogt gelaten worden: wyl die van het platte Landt geen reeden hadden om over de Steeden te klagen, dat zy te veel bezwaerdt wierden, wyl zy in tegendeel ryk en weelig wierden, 't welk aen hun overdadig gepronk van kleederen, en hunne dagelykſche dronkenſchappen met de doodſlagen, die daer uit volgden, meer als te veel bleek, toonende dat de meerderheid van Leeden, te veel verdeeldtheeden zoude veroorzaken, en dat die van het platte Land ſcheenen opgemaekt uit eigenbaet, en om aen een ſmerige Commiſſie te geraken, of om de ruſt te ſtooren. de Prins had deeze zaek gaerne bemiddelt, en ſcheen de Dorpen niet ongenegen, doch wilde zyn gezag by deeze gelegentheid uitzetten, antwoorde de zaek te zullen overleggen, en uitſtellen, tot zyn overkomſt aldaer, dat hy ondertuſſchen laſt zoude geeven aen Jonkheer Jan van Vliet, Mr. Sebaſtiaen Lozen, en Tate Gerrits van Schagen, om als Raden daer te zitten, en op alles agt te hebben, maer de Steeden merkten zyne ſtaetkundige ſtreek, en weigerden zyn voorſtel opentlyk; ten laetſten wilde de Prins ten minſte een van 't platte Land als Raed toelaten, en gaf een laſt daer toe, maer de Steeden bleeven ook dit weigeren. Men zoude uit dit alles haeſt een nadenken opvatten, of de Prins zelve dit twiſtvuur niet wel ontſteeken mogt hebben.

Jonkheer Floris van Jutphaes, welke het Provenhuis van zy- 1576
nen naam, ſtaende op den hoek van 't Ritzevoort, heeft doen ſtigten, verkreeg den 1 Febr. des Jaers 1576 vryheid van Exüe en Exys.

Den 14 van dien Maend wierden de Weeskinderen, die door den nood der tyden grootelyks in aantal waren toegenoomen, uit het Elizabeths Gaſthuis, in 't jonge Bagynhof, daer zy nog zyn overgebragt.

Den 5 Maert ſtierf Louis de Requeſens, Spaenſch Gouverneur der Nederlanden, zeer ſchielyk aen de Peſt te Bruſſel, en

 had

Digitized by Google

had Don Jan van Oostenryk, 's Konings bastert Broeder, ten Opvolger, die in November in deeze Landen quam.

Den laatsten van Maert, wierdt by de *Alkmaersche* Regeering goedgevonden, twee of drie bequame mannen tot waerneeming der Weezen en hunne goederen aentestellen.

In den volgenden Maend op den vyfentwintigsten sloot Holland met Zeeland eene nadere verbintenisse ten behoeve van den Prince, en van den Gereformeerden Godsdienst, waertoe men ook Utrecht aenzogt.

Den 28 Mey wilde men nog een Vaendel knegten, welken te Hoorn lagen, in *Alkmaer* overbrengen, doch dit mishaegde den *Alkmaerderen* en wilden liefst dezelven op s Lands kosten ergens anders plaetsen, van waer men ze echter spoedig in nood bekoomen konde.

In dit Jaer was'er weer verschil tusschen de Steden en Sonoy, wyl de eersten buiten zyn meedeweeten Ordonnantien maekten op 't stuk der Regeering, Politie, Finantie en Admiraliteid (*a*).

Als de Koninginne van Engeland Elizabeth weigerde de haer opgedrage Souverainiteit over Holland en Zeeland te aenvaerden, en het met die Provincien als ten einde gekoomen was, wierdt Prins Willem zoo hoopeloos dat hy voorsloeg, Mannen, Vrouwen, Kinderen, en al wat Vryheid lief had, met de beste goederen Scheep te brengen, Dyken en Dammen door, en alle Moolens in brandt te steeken, en zoo 't Vaderland ten prooije der wateren en des vyands te laten, en elders over Zee eenen vryen oort te zoeken; doch hy liet haest zyne wanhoop varen, wyl de muitery der Spaensche Krygsknegten aemtogt gaf.

Een 8 November wierdt het Gentsche Verbond (doorgaens de *Pacificatie van Gent* genaemt) tusschen de Neêrlanden geteekent, tot weering van de Spaensche Krygsknegten, herstelling van de Neêrlandsche vlugtelingen en gevangenen, en tot ophouding van alle quelling over 't stuk van Godsdienst.

Den 9 November quam de Graef van Bossu uit zyne gevangenis

(*a*) 't Leeven van Willem I. 2 D. pag. 633-644. en S. Centen over Velius Hoorn pag. 449.

genis te Hoorn hier aen, en wierdt zeer wel van Sonoy ontfangen, die hem tot Delft geleidde, wyl de Prins hem had belooft, ordentelyk vergezelschapt te Middelburg te leeveren (*a*), gelyk dan ook Bossu van eenige voornamen Persoonen, waer onder Philip Corneliſz., Burgemeester van *Alkmaer*, naer Zeeland gebragt wierdt (*b*): nogtans waren dus de zwarigheden niet vereffent, wyl Don Jan van Oostenryk geen goeden reuk van zig gaf, Amsterdam halsterrig Spaensch bleef, en de Haerlemmer Spaensche Gezaghebber geagt wierdt listig te vleien, immers dit is zeeker, dat *Alkmaer* en andere Noordhollandsche Steeden de goederen der Amsterdammers te koop stelden, en dat men te *Alkmaer* verboodt met die van Haerlem te handelen (*c*).

Den 26 November wierdt beslooten, de Waeg, die thans begon toeteneemen, te verpagten.

De Lynbanen, die by 't versterken van de Stad weggedolven waren, wierden nu op de Bagyneweide weder herstelt en opgeregt.

De Huisluiden, die in de belegering deezer Stadt, van Bakkum, Wimmenum, Rinnegom en d'Egmonden herwaerts gevlugt waren, kregen nu vryheid om hunne beesten in d'Egmondermeer te weiden, 't geen zy al lang te vooren verzogt hadden (*d*), doch de Collecteur Gysbrecht Paeuw eischte van ieder Hoornbeest een stuiver 's weeks, doch zy wierden door den Prince van Oranje daer van ontheeven, mits zy al hun zuivel in *Alkmaer* zouden brengen, zonder eenig bedrog en verkorting.

Ik vinde dat den 9 February 1577 by de Leden van de Vroedschap besllooten is, dat ieder van hun en van de Wet op zoude brengen 25 guldens om de Gedepnteerdens daer door uit hunne gyzeling te helpen; doch waerom die gegyzelt waren, is my niet klaer gebleeken. 1577

In

(*a*) Dus zegt Bor. (*b*). Velius pag. 451.
(*c*) Ziet S. Centen over Velius, Hoorn pag. 451. in de Noote 693.
(*d*) Ziet op 't Jaar 1574. pag. 350-352.

In dit Jaer, waer in Haerlem (*a*) weder onder de Regeering van den Prins van Oranje quam, wilden die van Hoorn Verlaten of Sluizen leggen, waerdoor de Dorpen beoosten *Alkmaer* als Schagen, de Langendyk en daerom heen, hunne waren gemaklyk naer Hoorn zouden kunnen brengen, en *Alkmaer* toen min bevolkt en weinig bloeijende voorby varen, 't voorneemen was een Verlaet te leggen in den Huigendyk, tusschen Opdam en Rustenburg, scheidende het water van de Waert, toen nog een woest water, van de binnenlanden, het ander wilden de Hoornschen te Avenhorn of daer omtrent leggen, waertoe reeds het noodige hout volkoomen bearbeid en ter plaetse daer 't dienen zoude, gebragt was neffens andere Bouwstof, op dat men dus 't werk spoedig zoude volbragt hebben, en in aller yl den Dyk doorsteeken. Doch Schout, Burgemeesters en Scheepenen beyverende der burgeren welzyn als het hunne, begreepen ligt het nadeel, dat hun Stadt daer door zoude lyden, waerom zy den 14 September in eigener persoonen, vergezelt van verscheide Burgers, met vliegende Vaendels naer die plaetse trokken, daer 't hout reeds door de Hoornschen was opgescheept en verbranden het zelve; doch wyl hier uit 't eene quaed op 't ander te vreezen was, belastte de Prins aen die van *Alkmaer* en Hoorn hun verschil door 't Hof van Holland te laten beslegten (*b*); wy zullen op de Jaren 1579 en 1601 hier nog iets van te zeggen hebben.

In dit Jaer reisde de Prins door alle Steden van Holland en Westvriesland, en wierdt overal met gejuich ingehaelt, en belastte de Zeedyken te herstellen (*c*), de blakende gunst, waer meede de Noordhollanders Vader Willem ontmoetten, gelyk hy op zyn beurt hen ook ten vriendelykste behandelde, was een klaer bewys, hoe weinig ingang de Lyst der beschuldigingen had, die Don Jan uitgaf tegen den Prins en Staten om hun Placaet van den 17 April deezes Jaers volgens welk de geestlyke Goederen voor de Predikanten en Schoolmeesters wierden aen-

ge-

(*a*) Velius, pag. 456.
(*b*) Bor, Nederl. Hist. 11. B. Velius pag. 457, 458.
(*c*) 't Leeven van Willem I, 3 D. pag. 39, 40. en 46, 47. Velius, Hoorn pag. 457.

Digitized by Google

geslagen, wordende de Prins van Don Jan hierom en om andere daden beschuldigt alle ketteryen toetelaten, dat in 't Noorderquartier, vooral in Waterland wel 24 verschillende gezintheden, ja dikwils 7 of 8 in een Huis waren (*a*).

Ik vinde in dit Jaer volgens oude quytscheldingen (*b*) aen Burgemeesters verscheide Lynbanen, Huizen en Erven, by 't fortificeeren en vergrooten der Stad afgebrooken en weggedolven, opgedragen, onder deezen vinde ik eene quytscheldíng van den 17 September, waer in gewag geschiedt van eenige roeden Lands, afgenoomen van 't Land genaamt Toornburg, tot behoef van een Blokhuis buiten de Vriesse Poort, en den Gragt en Cingel om het zelve Blokhuis (*c*), stellende de Verkooper ten onderpand een stuk Land genaemt Toornburg, daer het voorschreven Land afgedolven is, leggende in den banne van *Alkmaer*, buiten de Vriesse Poort, belent de Stadts Veste aen de Zuidzyde, met de Melksloot aen de Noortzyde.

Ook wierdt by de Vroedschap belast, volgens voorheen verkregen Privilegie (*d*), alle Huizen en Schuuren, binnen de 600 Roeden aen de Stadt gelegen, door d'eigenaers aftebreeken, op pœne van afgebrandt te worden; doch is deeze Last van de Vroedschap den 19 Febr. 1578 ingetrokken en vernietigt, en 1578
vryheid gegeeven de bouwing voortezetten.

In dit Jaer was'er groot verschil tusschen Zuid- en Noordholland (*e*), willende die van Zuidholland, dat alles ten opzigte der Regeering en Contributien zonde zyn, als voor de beroerte, nadien de scheiding tusschen de twee quartieren alleen door 't overgaen van Haerlem was veroorzaekt; echter stonden zy toe, dat die van 't Noorderquartier met gemeene toestemming eerst hunne eige lasten uit hunnen ontfangst betalen zouden, en dat zy van 't Zuiderquartier in 't Collegie van 't Noorderquartier de hunnen zenden zouden: doch die van 't Noorderquartier wilden daer toe niet verstaen, maer hun byzonder Collegie behouden.

(*a*) 't Leeven van Will. I. 3 D. pag. 120-125.
(*b*) Oude Quytscheld Lade 7. (*c*) Verzaaml. Lett. C. pag. 2145.
(*d*) Ziet op 't Jaar 1573. den 26 Oct. pag. 323. (*e*) Bor 13 B.

Digitized by Google

Dit Jaer is berugt door verscheide veranderingen, waer van wy de voornaemsten met den vinger oproeren.

Haerlem quam niet zonder bloedstorting tot den Gereformeerden Godsdienst (*a*), en Amsterdam eerst tot de zyde der Staten overgehaelt, zag in dit Jaer den gemelden Godsdienst ook ingevoert, en verscheide Roomsche Regenten en Geestelyken uitleiden.

Don Jan, Gouverneur der Spaensche Nederlanden, gaf den 1 October den geest, en wierdt vervangen door den Prins van Parma.

Drie dagen daer na, wierdt Jacob Hessel, voorheen een der Spaensche Bloedraden zonder eenige maniere van proces buiten Gent opgehangen (*b*), zoo trof hem zelf het lot, zoo vaek en vakerig over veele onnozelen uitgesprooken, als hy in bloedraed half slapende zyn stem gaf, *ad patibulum*, *ad patibulum*, na de Galg, na de Galg.

In dit Jaer quam de Hertog van Anjou of Alenson, broeder van den Koning van Vrankryk den Nederlanden te hulp, zoo men meende.

Graef Jan van Nassau 's Princen Broeder tot Stadhouder van Gelderland verkooren wordende, vermeerderde de nyd tegen Prins Willem niet weinig, ja zelf zyne bloedverwanten zagen deeze verheffing met een scheel oog aen, byzonder de Graef van *den* Berg, hoewel die Graef Jans Zuster in Huwlyk had (*c*).

In dit Jaer klaegde Coornhert, die voorheen Secretaris van Haerlem, en naderhand van de Staten van Holland was geweest, doch zyn ampt had neergelegt, en Calvinus en Bezaes stellingen in alles niet goedkeurde, aen de Staten van Holland, over de Alkmaersche, Hoornsche en andere Predikanten, die hem voor een Ketter en Libertyn uitkreeten, waer omtrent hem voldoeninge wierdt toegezegt, zoo hy niet schreef over de Religie, dan met toestemming der Staten (*d*).

Den

(*a*) Brandt, kort Verh. pag. 87.
(*b*) Brands Ref. I D. pag. 626 't Leeven van Will. I. 3 D. pag. 232.
(*c*) 't Leeven van Willem I. 3 D. pag 201.
(*d*) Brandt Reform. I. D. pag. 599 en kort verhaal pag. 98.

Digitized by Google

Den 31 January des volgenden Jaers werdt by de Vroedschap besloten wegens de beschryving der Steden ter dagvaert, in den Hage, daer op aentedringen, dat Alkmaer, Hoorn en Enkhuizen altyd meede beschreeven worden. 1579

Den volgenden dag wierdt de Unie te Utrecht tusschen eenige Provincien opgeregt, en daer in de grondslag tot onze tegenwoordige Republyk gelegt (*a*).

Wy hebben op 't Jaer 1577 gezegt (*b*), dat de Hoornschen den Alkmaerderen wilde benadeelen door 't maken van twee Verlaten, om zoo de Huisluiden met hunne waren op de Weekmarkten te Hoorn te lokken, en wy hebben gezien hoe d'*Alkmaerders* dit voorneemen te keer gingen; dat de onzen by den Hove van Holland niet geheel en al naer hunnen zin slaegden, is gemaklyk uit den volgenden vergunbrief van den Hollandschen Reekenkamer aen die van *Alkmaer*, en betreklyk tot de jaerlyksche uitkeering van de Waeg, aftemeeten, wyl daer reeds duidelyk gesproken wordt van Verlaten, welke die van Hoorn hebben doen leggen aen den Overtoom, of 't Windaes te Averhorn. 't Is noodig deezen Vrybrief geheel optegeeven (*c*), hy luid aldus:

*Gezien by de Luiden van Reken des Konings in Holland de Requeste, hen Luyden in den name van zyne Majest. gepresenteert by de Burgemeesters en Regeerders der Stede van Alkmaer, inhoudende, hoe dat zy Supplianten in pachte genoemen hebben, zyne Majesteits Wage binnen der voorsz. Stede voor den tydt van xviij Jaren, die ingegaen zyn den vj July xv*C *LXXij.*, *des Jaers voor x*C *pond van xl grooten 't pont; van welken pachte Henl. by zyn Exch. met voorgaenden advyse van de Staten, ende die van Reken, voor gratie en quytschelding verleent es voor den tydt van drie Jaren tot iij*C *pond 's Jaers, die expireren zullen den vj July toecomende; maer alsoo de Neringe van 't Zuyvel binnen der voorsz. Stede, als Booter ende Kaes geschapen es aldaer hoe langer hoe meer te verballen, deurdien de Stede van Hoorn tot commodité ende gerief van die van Schagen ende*

 Nyen-

(*a*) Ziet de Schryvers van Centen aengehaelt op Velius Hoorn pag. 461.
(*b*) Ziet booven pag. 376. (*c*) Verzaaml. pag. 3284.

Nyendorpper Cogge met de gevolge van dien, Nieuwe ende propice verlaten hebben doen leggen aen 't Overtboom ofte Windaes tot Avenhorn, omme alsoe die Noorder Huisman (van wien tot Alcmaer die voorsz. Neringe compt) als naer Hoorn ten Weekmarct te locken ende te doen coemen, waer deur dezelve van Alkmaer onlangs groote kosten hebben moeten doen in die vaerten na St. Pancras, Langedyk. Eertswoude, en elders op te schieten, ende te verdiepen, gelyk oik in de Binnenwateren hares Stadts, welke verdiepinge zyl. zullen 't haren grooten costen noch moeten continueeren ende aghtervolgen, alle tot voordeele ende verbeteringe van zyne Majesteits Wage aldaer, die anders in toekomende tyden geschapen waren te vervallen ende gansch nyet in pachte op te brengen. Versoucken omme de voorsz: ende andere middelen, in heure Requeste verhaelt, continuatie van de voorsz. quytscheldinge voor een anderen tydt van zes Jaren, ingaende ter expiratie van de gratie henl. by zyne Exel. als voren verleent. De voorn: van Rekenm. hier op gehadt hebbende 't schriftelyk advys van Hans Kolterman, Rentmr. Generael van Kennemerlandt en Westvrieslandt, die hem wel ende volkomelicken op 't te kennen geven van de Supplianten geinformeert heeft, genegen wesende 't heurl. begeerte, hebben de Supplianten verleent ende geaccordeert, verleenen ende accorderen henl. by desen gratie ende quytscheldinge aen den pacht van de voorsz. Wage voor den tydt van vier eerstkomende ende achtereenvolgende Jaren ter somma van tweehondert ponden van xl. grooten 't pondt 's Jaers, ingaende ter expiratie van heure loopende gratie als voren; Ordonneren daeromme den voorn. Rentmr. Generael henl. dezelve gratie en quytscheldinge te laten genieten zonder eenige zwarigheidt, ende zal hem die in Rekeninge geleden ende gepasseert worden, mits voor eens ende de eerste reize overbrengende Copie authentycq van desen, mitsgaders alle Jaren brieven van Kennisse, dat de Supplianten 't effect van deese tegenwoordige gratie genoten hebben, daer ende alsoe behoeren zal. Gedaen in de Camere van Rekenm. in den Hage op ten viij Aprilis xv^C negen ende t'zeventich, 't oirconde 't Zegel der voorsz. Camere hier onder gedruct.

In kennisse van my,

DOUBLET.

Hier

Hier uit kan men ook eenigzins opmaken de Neeringloosheid van onze Stadt en de trouwe voorzorg der Regenten in dien tyd voor hunne ingezeetenen, niet tegenstaende d'algemeene armoede en wanhoopige staet des Vaderlands. 't Is waer men was nu wel van 't Spaensche Inquisitiejok ontheft, doch 't gering vermogen der Staten was te min om tegen de overmagt van 's Lands vyanden en benyders te evenaren, des zogt men elders hulp (*a*); d'algemeene Staten verzogten de byzondere Provincien met nadruk te denken, van welk gewigt het ware de aenbieding van een magtig Vorst, als de Hertog van Anjou was, van de hand te wyzen, die nu ligtelyk tot de zyde der vyanden, die hem aenzogten, konde overslaen, niet tegenstaende hy zyne hulpe den Nederlanderen had aengeboden.

Met den aenvang der tweede Maend van den Jaere 1580, 1580
verblyden zig de Nederlanderen (*b*), door dien men hoopte, dat Spanjen den Oorloch in deze Landen niet meer zoo hart zoude voortzetten, alzoo Henrik, Koning van Portugal, was overleeden, en die van Portugal Don Antonio Koning wilden maken, dien de Spanjaerden haet toedroegen.

De Prins weder uit Overyssel tot Amsterdam, en vervolgens in den Haeg gekomen zynde, traden de Staten van Holland en Zeeland weder in gesprek wegens het aenneemen van den Hertoch van Anjou of Alencon, en wiert den 29 Maert vastgestelt, dat nu, noch ten geenen tyde, die van Holland en Zeeland met den Koning van Spanjen, of van zynent weege zoude worden gehandelt van eenigen Vreedehandel, pais, of bestand van Vreede; en dat men van stonden aen, in alle plaetsen den naem des Konings niet meer zoude gebruiken in eenig geval, maer in zyn plaetse alomme zoude erkennen den Prince van Oranje, ende de Staten der voornoemde Landen, als reprezenteerende de Hooge Overigheit. Hierop wierden eenigen aengestelt om den Prince de Hooge Overigheit aentebieden, en hem te verzoeken, 't zy met den Hertoch van Alencon, of andere Mogenheit vrindschap te maken; dit besluit wierd den 30 door de

(*a*) Bor Nederl. Hist. 15 B.
(*b*) Bor 14 B. 178.

afgezondenen der Steeden op nieuw opgevat en bevestigt, vallende daer omtrent verscheidene redenwisselingen, welken men echter alle beloofden geheim te zullen houden: De afgezondenen wegens *Alkmaer* waren Jan Jansz. Steenhuis, Adriaen Antonisz. en J. de Foreest, welke laetste (*a*) te Antwerpen op de dagvaert als afgezonden wegen 't Noorderquartier zynde, aldaer op den 25 May 's morgens omtrent een uur is overleeden, en terstont naer *Alkmaer* gevoert, alwaer hy den 27 aenquam, en begraven legt voor het hooge Choor. Zyn Broeder Dirk van Foreest, als 't bestuur hebbende van de goederen van 't Jonge en andere Bagynen Kloosteren binnen Alkmaer, en Adriaen Hendriksz. Rabbi en Paulus Augustynse Schepenen binnen Alkmaer, hebben den 8 Mey overgelevert de inventaris van de Papieren, gekoomen uit handen van Heer Gerrit van Aken, eertyts Pastoor in het Jonge Hof.

In deezen tyd vinde ik een Erf verkogt te zyn aen de Noordzyde van de Voormeer, daer nu, zoo ik meen, het heilig Land is.

Den 24 July wierd besloten nog een Predikant aentestellen, welken den 16 December ook is aengenoomen, met name Everhardus van Geesteren (*b*) of Geestranus.

Den 25 wierd de eerste steen aen de tegenwoordige Waeg gelegt door Teunis Ariaensz, Zoon van Mr. Ariaen Lantmeeter, in dien tyd Burgemeester (*c*).

Dit Jaer is de Boekelermeer bedykt, (zie hier van breeder onder de bedykingen der Meeren,) ook wierd de Breestraet gemaekt, tot dien tyd een moerassige sloot, de Kaksloot, voor Baksloot genaemt. En tusschen 't Stadhuis en 't oude School was een Straet, de Heerestraet genaemt, dewyl vander Woude zegt in een oude quytschelding gelezen te hebben, *agter het Gasthuis*, *'t Manne Gasthuis* (mogelyk nu onder den naem van 't huis van

(*a*) Oude Aenteken. van J. D. Wynkooper, Letter A. pag. 776.
(*b*) Volgens Papieren van Kerkmeesteren, schoon Veris in zyn Register dit op 't jaar 1582 stelt.
(*c*) Deze is zeeker Adriaan Doedesz. Vader der Metiussen, van wien in hun Levensverhaal meer zal gezegt worden.

Digitized by Google

van zesse bekendt) *ten Westen*, *de Heerestraet ten Noorden*, *en Baksloot ten Zuiden* (*a*), In dit Jaer is een zware Pest te Hoorn geweest (*b*), maer ik vinde zulx niet te Alkmaer en het is aenmerklyk dat de laetstgemelde Stadt, nooit zoo sterk aen algemeen heerschende en besmettelyke Ziektens onderhevig is geweest als andere Steeden: Dit Jaer viel de Graef van Rennenberg (waerop men veel vertrouwen had gestelt) de bondtgenooten weder af.

De Alkmaerderen in 't voorige Jaer voor eenige Jaren quytscheldinge van de Pagt der Wage hebbende verzogt, wierden by (*c*) hanstvest van Prins Willem den I. en de Staten van Hollandt op den 13 July 1581 met den gantschen inkomst der Wage begunstigt. Alzoo het den Prince en Staten behaegde, met eenige vereeringe te vergelden, de goede getrouwigheit en vroomigheit, geduurende de binnelandsche troebelen, niet tegenstaende de groote lasten, kosten, en bezwaernissen van verscheidene Guarnizoenen, Contributien en anders hen opgeleit, altyt tegens des gemeene Vaderlands Vyanden, en wel by uitstek in 't laeste beleg beweezen, hen te gunnen ende te geeven de Wage binnen derzelver Steede, en alle de gerechtigheit van dien, met de nutschappen en profyten daer van komende, zulx en in dier voegen, die van wege den Grave van Holland als zyn Domein daer af gegeeven en genoten zyn geweest, behoudelyk dat de Handvestgeevers dezelve Wage en het recht van dien, ten allen tyden zouden mogen lossen, met eene merkelyke somma van Penningen, en dat voor een erkenteniffe van deze by die van Alkmaer betaelt zoude worden de somme van zeven ponden van xl grooten het pond, in handen van den Rentmeester van Kennemerland, 1581

Ik vinde dat in deezen tyd Adriaen Doedesz., met Floris van Teilingen en Klaes Hendriks van Edam, van hunne Ampten wierden ontslagen, nadien zy dreigden uit de Stadt te willen gaen, zoo men hen langer Burgemeester wilde maken; (een vreemde tael in latere dagen!) echter moesten zy als de andere Re-

(*a*) Vander Woude Chron. pag. 154.
(*b*) Velius Chron. pag. 462. (*c*) Handv. van Alkm. pag. 65.

Digitized by Google

Regenten hen riepen, in de Vroedſchap koomen, doch niet als in zware gevallen.

Den 25 wert by de Vroedſchap goedgekeurt het oude Peſthuis te verkoopen aen Jonkheer Diderich Sonoy voor de ſomma van 487 guldens, en een Peſthuis te ordoneeren op 't einde van de Paternoſterſtraet, daer het zelve tegenwoordig nog is.

Den 10 July wierdt de Turfmarkt, welke tot dien tyd op de Miend was geweeſt, verplaetſt by de invaring van de oude Gragt. Ook wierden Burgemeeſteren dit Jaer gevolmacht om Octroy te verzoeken, dat voortaen vier Burgemeeſters geſtelt zouden worden, en de Stadt gerechtigt Jaerlyks een Theſaurier aenteſtellen, waer van nader op het Jaer 1588; ook wierden Predikanten dit Jaer, boven de 25 gulden Huishuur, in tractement tot driehondert gulden verhoogt.

In dit Jaer (*a*) is de Boompoort gemaekt.

Den 5 July waren als Gedeputeerdens van Alkmaer Jan Janſz. Steenhuis, Mr. Nanning van Foreeſt, en Mr. Adriaen Antoniſz., om den Eed aen den Prince van Oranje afteleggen, alzoo zyn Exell. de Souvereiniteit was opgedragen. En den 26 July verklaerden de Staten der Vereenigde Nederlanden den Koning vervallen van zyn Gezag, Regt en Tytelen op deeze Landen, wyl hy derzelver gerechtigheeden vertreeden had.

Dit Jaer is de Heilo'er Meer bedykt.

Volgens zeekeren brief van den 4 Auguſti onthielden zig de Gedeputeerden van het Noorderquartier alhier, immers door hen wierd daer tegens dingsdag daer naer een vergadering van de Gedeputeerden der Steden uitgeſchreven, ten einde te overweegen 't verzoek van den Hertoch van Anjou, om eenige van de grootſte Schepen op zeekere Voorwaerden.

Den laetſten October vertrok de Aertshertog Matthias, zyn Gouvernement den Staten Generael wederom hebbende overgegeeven, naer Duitſchland.

Wy meenen onzen Leezeren geenen ondienſt te zullen doen, met een Lyſtje van de belaſting der Dorpen onder Alkmaer hier intevoegen, waer uit men eenigſints den toeſtand en gegoedheid der Dorpen in dien tyd kan afleiden. Ex-

(*a*) Vander Woude pag. 155, en Brouërius Kab. 1 D. pag 158.

Digitized by Google

Extract van 't Quohier der Quotizatie over al de Steeden en platte Landen in Hollandt by zyn Exell. besloten en getekend den laetsten July 1581. Waer in de Dorpen, van welken de Imposten binnen Alkmaer worden verpacht. Alles zuiver geld:

Heilo en Oesdom.	*f* 499 gl.
Limmen	401
Akersloot.	281
Uitgeest.	568
Castricum.	300
Egmond binnen.	240
- - - op Zee.	400
- - - op de Hoef.	99
Bakkum met de Duynen, enz.	112
Wimmenum.	46
Oudorp.	210
Bergen.	650
Groede.	90
Schorel en Kamp.	257
Petten en Nolmerban	20
Koedyk en Huiswaert.	206
St. Pancras.	70
Broek op Langendyk.	140
Zuydscherwouw.	166
Noordscherwouw.	154
Oudkarspel.	258
Warmenhuyzen.	392
St. Maerten.	201
Valken-Ooge.	150
Schagen met de Tienden en Visschery.	901
Haringhuizen.	120
Barsingerhorn.	320
Oude Niedorp.	273
Nieuwe Niedorp.	766
Winkel.	325
Opmeer.	150

Digitized by Google

Veenhuizen.	55
Spanbroek.	301
Opdam.	66
Hensbroek.	67
Urſem.	250
Oterlyk.	53
Zuideinde van de Schermer.	75
Noordeinde van de Schermer.	120
Graft en Ryp.	210
Huisduinen.	15
't Ooge.	20

1582 Het volgende Jaer wierd 's Stadts Zeegel, van koper gemaakt, dat men plag te gebruiken *Ad Cauſſas*, verandert, en vergroot van zilver, volgens advys van de Vroedſchap, wegende het zelve tien loot min twee Engels, koſtende het fatſoen t'zestig gulden (*a*). Ook zoude in die jaer de fraeije Waeg zyn gebouwt, waer van breeder op 't jaer 1595 en onder de Stadts openbare Gebouwen zal geſprooken worden (*b*).

Den 12. Jan. wierd beſlooten voor den onderhoud der oude Conventualen te geeven agt en veertig, en voor de jonge dertig guldens 's jaers. Alsmeede dat ieder van buiten inkoomende, Poorters neeringe doende, zoude betalen drie gulden, de eene helft voor de Kerk, en de wederhelft voor Burgemeeſteren (*c*). Volgens blyke van den 11 Maert, heeft zyn Excellentie aen die van 't Noorderquartier vergunt, de goederen van de Abdy van Egmond, tot betaling van de oude ſchulden, en wierden ook de Armen binnen Alkmaer uit dezelve goederen onderhouden.

Onder andere quydſcheldingen van dat jaer ter kameren van de Heeren Burgemeeſteren beruſtende (*d*), vind ik'er eene, waer in Jan van Zonneveldt, als Curateur van het Provenhuis van Pieter Claſe Palink by de Geeſtpoort, verkoopt aen de Heeren Burge-

(*a*) Aent. Lett. A. pag. 776 en Eikelenberg Alkm. pag. 821.
(*b*) Zie ondertuſſen Brouërius Kab. 1 D. pag. 163, 164.
(*c*) Verzamel. Letter C, 2154. (*d*) Oude quydſch. Lade 7.

gemeesteren van Alkmaer vier Woningen met de Erven, gestaen hebbende aen de Noordzyde van de *Canisstraat* in de vergrooting der Stadt afgebrooken en verdolven.

Dit jaer waren Kerkmeesteren Claes Tomisz., Jan Adriaensz. en Cornelis Goudsmit alias Brou, welke laetste zynde een Haerlemmer van geboorte, een openbaer bewys van zynen ontydigen yver geeven wilde, want op den 24 Juny den Koster van de Laurenskerk belaste, dat, als hy naer ouder gewoonte de Kerk zoude sluiten, hy dan de Noorderdeur agter in de Kerk zoude laten openstaen, want zeide hy, men zou wat in de Kerk doen, 't welk de Koster zoo gedaen heeft; hierop zyn 's avonds in de Kerk gekomen Jaques Mostert, geboren in Brabandt, met eenen Marcus Blanverneur een Uitlander, en hebben de Schildery van de zeven werken van Barmhertigheden, hangende agter in de groote Kerk, tegens het Doopvond by het groot Orgel deerlyk bedorven met een quast met zwarte Verwe; ook de Letteren en Schilderyen aen de Predikstoel, wezende Profeten. 's Morgens de burgery dit ziende was in groote beweeging, doch is het zwart door last der andere Kerkmeesteren van de werken der Barmhertigheden weder afgewist, (zulx het zig thans nog zeer zuiver vertoont.) Doch de Predikstoel is zwart gebleeven, en naderhand verandert, en is bovengemelde Cornelis Goudsmit hier over voor de Wet geroepen, doch de zaek is aen den Spyker, en 't Schildery tot nu toe in de Kerk blyven hangen: alzoo men de verschilzaken des uiterlyken Godtsdienst hier niet zoo hard als wel op andere plaetsen behandelde.

Dit Jaer begost de Hertoch van Anjou of Alencon de palen 1583 van zyn gezag zoodanig te overschryden, dat men hem geweldadige onderneemingen zag beginnen, dus men 't Fransche voor het Spaensche jok scheen verwisselt te hebben. Op 't einde van dit jaer is de nieuwe styl voor den ouden ingevoert (*a*).

Den 18 January des volgenden Jaers, wierd by de Staten van Holland, en den 4 Maert door de Prince van Oranje ge-

(*a*) Velius Hoorn pag. 464. Brand Reform. 1. D. pag. 687.

Digitized by Google

gelast aen Didrich Sonoy, toen Overste en Superintendent van 't Noorderquartier, de groote vergaderingen, welken de Roomsgezinden tot Spanbroek, Wognum en andere plaetsen hielden, tegens uitdruklyk Placcaet van de Staten der Landen, te stooren, en te verstrooijen (*a*), waer toe hy dan Soldaten afzondt, die eenigen van de voornaemste yveraers gevangen namen, welken echter spoedig wierden ontslagen, mits dat zy zouden belooven niet weder zoo eenen dommen yver te helpen handhaven, en te betalen de verteering der Soldaten, ende boetens aen de Officieren, en zig verder als goede Patriotten te gedragen.

1584 Wy hebben boven gezegt dat de goederen der Abdye van Egmondt tot aflossing der schulden aan het Noorderquartier waren toegestaen (*b*), doch op dit Jaer vinde ik dat de Noordhollandsche Steeden om dezelven hebben geloot, volgens zekere Lotcedullen daer van zynde, en by welke Lootinge aen *Alkmaer* zyn ten deel gevallen, de Landgoederen, den Regulieren en Monniken in St. Pietersdal toebehoort hebbende, mitsgaders Thienden, Erfpachten, Thynsen, Landen, des Abtshuis tot Hargen vervallen met de Graften en Singel, groot 400 Roede, de Huispagten en Lande onder Limmen, enz. Alsmede een Erfpagt tot Heilo op Pottestein en de Boomgaert, leggende beoosten de Kerk in de Schans verdolven. Den 10 Juny overleed den Hertog van Anjou, terwyl men in Hollandt en Zeelandt alles gereed stelde om *Prins Willem* tot Graef te huldigen, en men te Utregt 't zelve tragte in 't werk te stellen, doch Amsterdam en Gouda hielden 't teegen, en den 10. July wierd de Prins te Delft doorschooten (*c*), door Balthasar Gerards, die neffens anderen al voorheen was opgemaekt door Spaensgezinde Geestelyken, doch dit deedt de t'samengebondenen in plaets van terug te deinzen zig te sterker verbinden, om nooit het afgeworpen juk des Zieledwangs weêr op te neemen (*d*). De Prins doorschoten zynde, vergaderden drie dagen na zyn dood (*e*) de

(*a*) Bor Ned. Oorl. 18 B. Hooft 20 B. G. Brand kort verhaal pag. 130. Reform. 1 D. pag. 691.
(*b*) Lett. D. 2880. (*c*) Brand Reform 1 D. pag. 699.
(*d*) Bentivoglio pag. 95. Clerk Neerl. Hist. 1 D. pag. 154.
(*e*) Beschr, van Enk. pag. 174.

de Staten van Holland te Delft, om ordre te ſtellen tot 's Lands verzekering. Maer als de menigte en 't gewigt der zaken, die hier te verrigten waren, te kennen gaven, dat tot de afhandeling een langen tyd behoefde, namen om koſten te ſparen in dezen benauwden tydt den gemagtigden van Edam, Munnikendam, Medenblik, Purmerend en andere kleene Steeden met bewilliging der andere Leeden hun affcheit, daer na vertrokken ook die van Enkhuizen (*a*), Hoorn, *Alkmaer*, nevens Geertruidenberg, te kennen geevende, dat hunne gelegentheit geen langer uitblyven lyden kon, met verdere verklaringe, dat zy niet van meening waren te ſcheiden van de Unie of vereeniging, tuſſchen Holland en Zeeland gemaekt, dat zig ook verbonden hielden aen de vereeniging tuſſchen de andere Provintien geſloten, vaſtelyk beloovende alles te zullen nakoomen, wat volgens gemelde verbinteniſſen, op het ſtuk der Regeering en Schatting tot des Landsbehoudeniſſe tegens de moorddadige aenſlagen, en 't geweld der Vyanden zouden beſloten worden. En wierd niet lange daer na Prins Maurits, nu 18 Jaren oud, verkooren tot hoofd van den Raed der Regeeringe, die over de vereenigde Provincien geſtelt zoude worden, en byzonder tot Stadhouder, Krygsoverſte en Admirael van Holland en Zeeland, doch Graef Willem Lodewyk van Naſſau wierd in October Stadthouder van Vriesland.

Den 26 July wierden door vier gevolmagtigden, de groote verſchillen, die kort te vooren tuſſchen Zuid- en Noordholland ontſtaen waren over het heffen der Schattingen binnen *Alkmaer* bygelegt (*b*).

Het teedere Spruitje van Ziele en Lichaems vryheid wierd 1585
door allerhande ſtormen en onweersbuijen, zoodanig heen en weer geſlingert, dat zyn opkomſt byna niet als tegens hoop te hoopen was; de Nederlanders (hoe ſtandvaſtig anders) wierden moedeloos, en mistrouwden hun nieuwen hulk van Staet aen de vyandlyke winden, weshalven zy zig zelve aen hunne nabuurige gekroonde hoofden voor niet aenbooden. Als eerſt aen

 Hen-

(*a*) Hoofd XXI. pag. 2. (*b*) Centen Aant. op Velius 466.

Digitized by Google

Hendrik de III. Koning van Vrankryk, die zulx weigerde, wyl in zyn eigen Ryk veel te doen was: Toen aen de Koningin van Engeland, die 't ook afsloeg, doch beschikte volk tot 's Landts verdediging, maer op 's Lands kosten.

Barneveld Pensionaris van Rotterdam, een der gezanten van de Staten naer Engeland, verstaende dat Lycester, Oversten der Engelsche Troepen, van de Staten tot Gouverneur Generael stond gemaekt te worden, en dat die zig ook in 't byzonder op dat van Holland toeleide, bewerkte, dat Maurits in November over Holland en Zeeland tot Gouverneur Generael van de Militie en Admirael dier Landen gemaekt wierd, den 10 December quam Lycester in Vlissingen aen, en wierd in Fe-
1586 bruary 1586 Gouverneur Generael met een uitsteekend gezag; in Maert wert Barnevelt Advocaet van Hollandt, Lycester had aenstonds een tegenzin in de Staten, en zogt de gunst der Predikanten, die hy streelde, na dat hy tot algemeen Landvoogt was aengenoomen, ging hy verscheidene Steeden bezoeken, waer onder ook *Alkmaer* was, alwaer hy met groote Eere ingehaelt wierd; en alzoo hy tien dagen hier hebbende geweest op een Zaturdag naer Hoorn zoude trekken, waren de Huisluiden uit het Noorderquartier nieusgierig om hem te zien by de Munkebrug, (daer toen nog de Langedykervaert doorging) by honderden in hunne Schuiten, om hem optewagten, 't (a) geen hy met verwondering aenzag. Dat in dit Jaer de oude Bak- of Kaksloot, reeds de Breestraet genoemt wierd, blykt uit een quydschelding, waer in staet agter het Stadhuis, 't Mannengasthuis ten Westen, de Heerestraet ten Noorden, en de Breestraet ten Zuiden. Dat de tegenwoordige Egmondervaert in dit Jaer gegraven zy, heeft ons onze voorganger Eikelenberg berigt (c).

1587 In dit Jaer wierdt den Huisarmen gegunt een Erf, op de oude Bagynen Weide, over de Turfmarkt, breed 22 voet, en groot in alles 14 Roeden om daer op een Turfschuur met een Rogzolder te moge maken.

Den 20 Maert des Jaers 1587. wierd besloten een Vleeschhal

(a) Vander Woude pag. 155.
(b) Dezelve pag. 154, 155. (c) Eikel. Alkm. pag. 107.

Digitized by Google

hal te maken in 't heilig Geesthuis (nu de Waeg.) Alsmede om aen den Conrector van het Latynsche School te geeven jaerlyks 200 gulden. Dit Jaer was het Noordhollands Synoden te Alkmaer, daer over den Doop en heimelyke samenkomsten tot Oeffening van Godsdienst eenige besluiten genomen wierden (*a*). In October was Lycester te *Alkmaer*, en verstont daer hoe eenigen zyner aenhangeren, wier aenslag op de Stadt Leiden verydelt was, den 26 aldaer opentlyk onthalst waren. Men verhaelt dat hy hier op zoude gezegt hebben, *'t is nu tyd dat ik myn hooft berg*, immers hy vertrok kort hier op naer Utregt, van daer op Dordt, vervolgens op Vlissingen, en zoo voorts naer Engelandt, daer hy zyn gezag over de Nederlanden nederleide (*b*). Want by 't afnemen van zyn gezag in de Nederlanden groeide dat van Prins Maurits, welke laetste tot staving van zyn gezag van de Staten van Holland, Zeeland en Westvriesland had verworven dat alle Oversten, Ritmeesters en Capiteinen, in deeze Provincien leggende, hem den Eed van trouw doen zouden, alle Gouverneurs van byzondere plaetsen hunne Commissie van hem ontfangen, en diergelyken, hierom reisde Maurits van Stadt 1588
tot Stadt, byzonder om van de Krygsluiden den Eedt afteneemen, maer den 20 Maert voor Medenblik koomende, wierd hy van Sonoy afgeweert, die de zyde van Lycester hield, en eene geheime Commissie van hem over 't Gouvernement van Noordhollandt ontfangen had, waerin Sonoy van de vier Stadts Predikanten, om Lycester te behagen, gesterkt wiert (*c*). Waerop Maurits in de Maend February Medenblik begost te belegeren (*d*), waerdoor Sonoy eindelyk genoodzaekt wierdt de Stadt overtegeeven, die meenende dat de misverstanden, staende de Regeering van Lycester, gereezen, met het afleggen zyner bedie-

(*a*) G. Brand, Reform. pag. 727. 1 D. kort Verhael pag. 178.
(*b*) Brand, kort Verhael pag. 178. Hist. der Reform. 1 D. pag. 745.
(*c*) Brand, kort Verhael pag. 162.
(*d*) Ziet hier van in 't breede Velius Hoorn pag. 477-486. en vooral Orlers Oorlogsdaden van Maurits pag. 56. en daer pag. 59-66. de reeden der Staten van hunnen handel tegen Sonoy, zoo als doen van hun is in druk gegeeven en vervolgens de verantwoording van Sonoy en 't antwoord der Staten, en Brand Reform. I. D. pag. 721.

dieninge waren afgedaen, tot *Alkmaar* quam om zig te verontschuldigen wegens zyn gedrach, echter wierd hem groote schade aen zyne goederen toegebragt, nadien hy aengestelt zynde door Prins Willem (*a*), en gezonden als Overften in het Noorderquartier van Hollandt en Weftvrieslandt, daer hy nog geboren, nog gegoed was, en over zulx alleen aengenomen, om dat hy van den Prince was gezonden, zig door eenige persoonen tegens de Staten der Landen en Prins Maurits had doen opmaken.

Dit Jaer kregen de *Alkmaerders* Octroy (*b*) tot het hebben van vier Burgemeesteren in plaets van drie, en eenen Thesaurier in plaets van twee, volgens zeeker handvest gegeeven in 's Hage, want de Vroedschap had in den Jare 1530 van Keizer Karel handvest verkreegen, op heuren Eed Jaerlyx zes dagen voor den gewoonen dach van de vernieuwinge der Wet te benoemen uit den *Rykdom*, de *Rykften*, *Verftandigften*, ende *Regtvaerdigften*, eerst zes, en daer na vier persoonen om den Stadthouder van Holland aangeboden te worden, om daer uit te kiezen voor het naestvolgende Jaer drie Burgemeesters, en twee Thesauriers, welken vervolgens by den Schout van *Alkmaer* moesten geëedigt worden; doch welk drietal dikwils, het zy op de beschryving der Staten, het zy om andere zaken uit de Stadt was: waarom nu een vierde wierd toegestaen: en wyl de tweede Thesaurier niets deedt, vergunden de Staten voortaen maer twee te benoemen, op dat daer uit een op wyze als te vooren verkooren en beëdigt wierden.

1589 In dit Jaer quam de zoogenaemde onverwinnelyke Spaensche Vloot, om Engeland en de Nederlanden te bemagtigen, doch hoe jammerlyk dit onderneemen afliep, is te bekent, dan dat wy'er iets af melden. Den 14 September overleed Lycester.

In het volgende Jaer is de Geestpoort met de Valbrugge gemaekt (*c*), en 't Leprooshuis aen 't Mannegasthuis gehegt, om beter onderhout te hebben, tot dat daer anders in voorzien

zoude

(*a*) Nassausche Lauwerkrans pag. 18.
(*b*) Handv. van Alkm. pag. 66. en hier voor pag. 384.
(*c*) Aanteek. J. de Wynk. pag. 777. Vander Woude 155.

zoude worden, en wierd by voorraed een nieuw Leprooshuis opgeregt buiten de Kennemerpoort, ter plaetſe daer 't oude Leprooshuis ſtond, eer 't verbrande; en is het Mannegaſthuis overgebragt van agter 't Stadhuis, in 't oude Gaſthuis van Elizabeth, na dat het zelve merkelyk was verbetert geworden.

En wert de Retorykkamer verplaetſt op de Wage.

Den laetſten Mey wierd Mourits Stadhouder van Utregt, en kort daer na van Gelderland en Zutphen.

Dit Jaer wierd Taco Sybrands een vroom en ſtigtelyk man, die zig eerſt in Vrieslandt met den Landbouw had onderhouden, doch in Utrecht in de St. Jacobs Kerk een der opvolgers van Duiſhuis was geworden, doch zyn ampt als Predikant aldaer verliet, als de Conſiſtorialen zig met die van de St. Jacobs Kerk verdroegen, niet tegenſtaende hy eene Vrouw en verſcheide Kinderen had, en zig in *Alkmaer* had neêrgezet, op voorſchryven van 't Claſſis van *Alkmaer*, door de Magiſtraet van Medenblik tot Predikant aengeſtelt (*a*), hoewel met tegenzin van 't Enkhuizer Claſſis en Kerkenraed van Medenblik, doch de Prins en Staten ſtyfden de Medenblikker Overheid in hare gedane keuze.

In 't Jaer 1589 en twee volgenden waren'er geene kleine twiſten in 't Noorderquartier, die van te veel belang zyn, dan dat wy ze ongeroert zouden voorbygaen, te meer wyl wy verſcheide ſtukken hier toe betrekkelyk den Leezer zullen meededeelen, die wy nergens, dan in de verzameling van S. Eikelenberg (*b*) hebben kunnen vinden, en die voor 't naerſtig oog van den Neêrlandſchen Hiſtorie-ſchryver Bor en den uitgeever van deszelfs laetſten druk zyn verborgen geweeſt; waarom het niet te verwonderen is, dat deze Geſchied-ſchryver en anderen uit hem (*c*) de zaek zoo verſchillend van de ſtukken, die wy zullen bybrengen, verhalen, dat zy ſchynen eene geheel andere geſchiedeniſſe ons op te geeven. Laat ons eerſt zien, wat gemelde Schryvers zeggen; zy verhalen ons dat Dr. Frans Pieterſz. Maelſon, (1538

(*a*) Brand, kort Verhael pag. 189. en Reform. I. D. pag. 765.
(*b*) Verzaaml. D. pag. 2919-2954.
(*c*) Bor 26 B. pag. 481. G. Brandt, Enkh. pag. 188, 189. S. Centen. op Velius Hoorn pag 488, 489.

Digitized by Google

te Enkhuizen geboren, naderhand daar Stads Medicynmeester, vervolgens Pensionaris en Gezant aan 't Hof van Engeland, Raad en Syndicus of Pensionaris van Westvriesland geworden (*a*), en zig een man toonende yverig voor de Vaderlandsche vryheid tegen allen, die dezelve belaegden, waervan Lycester en Sonoy preuve ondervonden hadden) ter vergadering in Hoorn had voorgesteld, de noodzaaklykheid van 't vasthouden van het souverein Recht van Westvriesland en de voorregten van dien, dat derhalven het Lighaem van Westvriesland in zyn geheel, en de eige leden ongescheiden by een moesten blyven, zulks Medenblik na Enkhuizen in de vergadering volgen moest, dat men echter Edam en Munnikendam zoude toelaten, hoewel geen Westvriessche plaetsen, om de nabyheid, en wyl van den aenvang des Oorlogs met die van Westvriesland waren geweest, doch dat men Purmerend moest uitmonsteren en weeren als behoorende onder eenen byzonderen Heer, den Graven van Egmond. Doch die van Alkmaer, (die volgens Bor *geen* Westvriesen wilden zyn, hoewel Eikelenberg (*b*) het tegendeel beweert, en meent dat het woordtje *geen* in Bor moet uitgedaen worden.) Edam, Munnikendam en Purmerend, dreven de zaken naer hun gelieven, als zynde vier tegen drie, zoo dat Hoorn, Enkhuizen en Medenblik daerom te meer *stonden* op 't verminderen van 't Collegie te Hoorn tot kleiner getal, en zoo 't niet anders wilde, een byzondere vergadering van Westvriesland meenden opteregten, waertoe zy vertrouwden zoo goed recht te hebben, als Holland, Zeeland, en andere Provincien, na dat zy van de dwingelandye der Graven zig hadden ontslagen, waerop ook steunde 't Muntregt van Westvriesland, 't welk zy 1586 hadden ingevoert, en tot welks handhaving deeze drie Steden zig onderling verbonden hadden, den 24 Febr. 1587. tegen allen, die hen dit recht betwisten wilden (*c*). Hier tegen bragten de 4 andere Steden in, dat men de zaken moest laten blyven, als zy waren, volgens Acte van Prins Willem, aen 't Noorderquartier verleent, en ten verzoeke van Maalsoon zelf den 16 November 1583. door zyn Exellentie vernieuwt,

(*a*) Cl. Bruin, Noordh. Arcadia pag. 214. (*b*) Eikelenb. Alkm. pag. 16, 17.
(*c*) Handv. van Enkhuizen pag. 97.

Digitized by Google

nieuwt, wanneer men beducht was, dat het Zuiderquartier 't Collegie van 't Noorderquartier den bodem wilde inslaen, en in welke vernieuwde Acte de Prins dat Collegie bevestigt in deszelfs raedplegen over het bestuur der Gemeenelands Zaken, Inkomsten, Convooy en diergelyken (*a*), immers gedurende den Spaenschen Oorlog.

Om het verschil by te leggen, geschiedde van hoogerhand verscheide bezendingen, doch te vergeefs, wyl 't stuk van weêrzyde hardt gedreeven wierdt, gelyk ook is afteneemen uit het besluit der drie Steeden, Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, genomen den 21 July 1589., waerby zy Dr. Maelson tegen allen overlast in hare byzondere bescherming neemen, en zig nader vereenigen (*b*).

De Stadhouder Maurits, de voorzitters der twee Hollandsche Raden en eenige Edelen en Gedeputeerden der Staten, mitsgaders Leonard Caesenbrood beslooten daerheen te reizen, en vervolgens den President vander Myle, en Caesenbrood te gelasten, ondertusschen voeglyke ordres in dit stuk te stellen; zynde dat besluit van 't Hof genoomen, en de Commissien geteekent den 7 October 1589. door P. Hanneman.

Doch dit besluit schynt niet in 't werk gestelt, wyl de Staten van Holland beslooten hunnen dagvaert den 15 October binnen *Alkmaer* te leggen, en dat men daer in tegenwoordigheid van Prins Mourits tragten zoude dit stuk aftedoen.

Wanneer nu dit verschil verhandelt wierdt, is vooreerst aengetoont, dat het onlydelyk was, dat de Westvriezen zig tot eene byzondere Provincie wilden maken, en dat zulx met alle middelen moest tegen gegaen worden, nadien zy van de Graven van Holland aengewonnen, en door de wapenen onder Holland gebragt waren. Hier uit vloeide ook het betwisten van 't Westvriesche Muntrecht, als daarenbooven strydig met het voorrecht van Dordrecht, en 't scheen de eene twist uit de andere koomen zoude; doch om dit voortekoomen, is by den Prince en d'andere Heeren, byzonderlyk van Jan van Oldenbarneveldt, toen Advocaet van Holland en Westvriesland, en een goed

 vriend

(*a*) Ziet dit stuk in Bor, pag. 481. 26 B.
(*b*) Men vindt dit besluit in de Handv. van Enkh. pag. 98, 99.

vriend van Maelson opentlyk en in 't geheim met allen yver gearbeidt (*a*), en besllooten, dat het Collegie van Westvriesland en 't Noorderquartier by voorraed zoude blyven als het was, maer dat voortaen de drie stemmen van Westvriesland zoo veel zouden gelden als de andere vier; dat ook alle Ordonantien in het Collegie zouden geteekent worden by een uit de drie, en by een uit de andere vier Steeden, of dat anders de Ordonantien kragteloos zyn zouden: En hoewel dit enkel by voorraed dus is goedgevonden en beslooten, 't is'er echter by gebleeven, wyl Maelson Raed wierdt van Prins Mourits, en dus zyn Ampt als Syndicus van Westvriesland ophieldt.

Dus verre hebben wy Bor gevolgt met tussenvoeginge van 't geen anderen over gemelde twist hebben aengeteekent, en 't zoude schynen dat het verschil hier meede beslist ware, doch uit volgende bewyzen zal blyken, dat'er nog vry meer is te doen geweest, want welke voorstellen den 28 en 29 Maert 1589 op de Vergadering in Hoorn door Maelson, uit name van de Steeden van Hoorn, Enkhuizen en Medenblik gedaen zyn, blykt uit volgende

Memorie voor Doede Jansz. Medenblik, Gedeputeerde der Stadt *Alkmaer*, Gecommitteert op de Vergadering van Staten van Westvriesland gehouden binnen Hoorn op ten 28 en 29 Martii 1589.

„ Alzoo de Magistraten en Gedeputeerden der Steden van
„ Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, tegens hare meninge en
„ hoope hebben verstaen, dat in plaetse van drie respective
„ Collegien over Holland, Zeeland ende Westvriesland van aen-
„ begin dezer trouble geuseert, en gecontinueert, als nu 't
„ vierde daerenboven van nieuws provizionelyk voor den tyd van
„ acht Maenden binnen Amsterdam by zyne Exelentie is geaccor-
„ deert, ende dat 't lant van Westvriesland daer over met een apart
„ Collegie van Admiraliteit zal worden bezwaert en belast tot ex-
„ cessive nieuwe kosten, dewelke zonder twyfel al te bezwaerlyk
„ zullen vallen, aengezien dat boven de zeven Gecommitteerden
„ nog een Advocaet Fiscael, Secretaris, Vendumeester, Door-
„ waer-

(*a*) 't Leeven van Barneveld in Oct. Amst. 1669. pag. 42.

Digitized by Google

„ waerder, Booden en andere Officiers, nooit in dezen Quar-
„ tiere gebruikt, zullen worden: . . . en gecommitteert, en
„ Considererende dat 't Collegie van Gecommitteerde Raden van
„ Westvriesland en Waterland t'allen tyden, neffens 't beleit van
„ des Gemeenelands zaken ook heeft gehadt d'Administratie van
„ de Admiraliteit op eene Gagie, en Tractement, zonder dat
„ dit quartier ter oorzake van Admiraliteit eenige vordere of ex-
„ traordinaris lasten, zoo van Gecommitteerden, nieuwe Offi-
„ ciers en andere diergelyken heeft gedragen,

„ Zoo is 't dat die voornoemde Magistraten, om 't Land
„ van veel onnutte kosten te subleveren, goed, noodig en dien-
„ stig hebben bevonden, 't Collegie van Gecommitteerde Ra-
„ den van Westvriesland te reduceren tot het getal van vyf per-
„ sonen, aengemerkt, dat als nu in 't zelve Collegie om reede-
„ nen voorsz. veel min en weiniger zal te doen wezen, nament-
„ lyk een van Alkmaer, van Hoorn, van Enkhuizen, ende
„ van Medenblik, mitsgaders een van Waterland, als van
„ Edam of Monnikendam, 't welk successivelyk ende by ge-
„ beurte, halfjaer om halfjaer, of anderſints zoo die twee Ste-
„ den daer inne onder malkanderen best zullen konnen verdra-
„ gen, en 't zelve met zulken verstande, dat dezelve Stadt,
„ wiens Gecommitteerde in 't Collegie van Westvriesland ac-
„ tuëlyk zal wezen Gecommitteert, ook op de Vergaderinge
„ van de Staten van Westvriesland zal worden beschreven en
„ Compareren, ende dit om redenen in 't lange by monde ge-
„ deduceert en verhaelt. Ende nopende die Stadt Purmeren-
„ de, verstaen de voorsz. Magistraten dat dezelve noch in de
„ Vergadering van de Staten van Westvriesland noch in 't Col-
„ legie van Gecommitteerde Raden der zelver niet en zal wor-
„ den geadmitteert, en dat om oorzake, dat dezelve Stadt heeft
„ eenen particulier Heer, ende van allen ouden tyden in allen
„ Provincien geen gebruik is geweest, dat alzulke Steden op
„ vergaderinge van Staten worden beschreven of Compareren,
„ enz. ende dit alles by provizie en zonder prejuditie van ie-
„ mants gerechtigheid, ende verzoeken de voorn. Magistraten, dat
„ de voorsz. Gedeputeerde van *Alkmaer* gelieve aen zynen prin-
„ cipalen van alles getrouw raport te doen.

Digitized by Google

„ Dat de voorsz. Gedeputeerde gelieve ook aen zynen
„ principalen te rapporteren, die toestand van eenige Steden
„ in 't consent van verzogte X. m. L. geclauzideert, namentlyk dat
„ die van *Alkmaer* neffens d'andere Steden gelieve te Consente-
„ ren en te bewilligen, dat alzoo wel het Kostgelt, als de Sol-
„ dye van Bootsgezellen werde voldaen en betaelt, als wezende
„ van een natuure en konditie, ende dit uyte IJ. c m L. tot redres
„ van zaken van de Admiraliteit by de Staten van Holland en
„ Westvriesland over lange geconsenteert, ende by alzoo verre
„ deze penn. specialyk hier toe gedestineert en geëigent tot an-
„ dere zaken van Landen zouden mogen wezen geëmplojeert
„ ofte verstrekt, dat men in zulken gevallen alsdan het kort
„ uit Verpondinge by provizie zullen mogen suppleeren, hoe-
„ wel die Gecommitteerde Raden haer opentlyk verklaren, dat
„ 't voorsz. Contingent van IJ. c. m L. genoeg bestant bestant zal
„ wezen tot afdoeninge van voorsz. schulden. „

Hier uit ziet men, dat het voorstel tot vermindering van 't getal der Gecommitteerde Raden in Westvriesland en 't Noorderquartier, en tot uitsluiting van Purmerend, en dat Edam en Munnikendam maer by beurte zitting hebben zouden (waervan Bor niet meldt) geschiedt zy by gelegenheid, dat men voornemens was in 't Noorderquartier een byzonder Collegie ter Admiraliteit opteregten, daer de Gecommitteerde Raden *tot nu* toe aldaer de Zeezaken ook en alleen hadden waargenomen en bestuurt op hunne gewone wedde, en dierhalven 't Admiraliteits Collegie aldaer veele nieuwe kosten zoude veroorzaken.

Hoe weinig smaek de Steden Alkmaer, Edam, Munnikendam en Purmerend hadden in het voorstel tot verkleining van 't getal der Gecommitteerde Raden, zal uit volgende Resolutie deezer vier Steden, den 6 April 1589 genomen, klaer blyken, als ook hoe zy Maelsson als oorzaek van dit spel aenziende van zynen dienst (zoo veel in hen was) ontsloegen. Dus luidt de genomene

REZOLUTIE:

„ Op huiden den 6 Aprillis Anno xvC lxxxix, in Commu-

„ ni-

„ nicatie van Magistraten en Gecommitteerden van de Steden
„ van Alkmaer, Edam, Monnikendam en Purmerent geleid
„ zynde zekere Rezolutie by de Magistraten van Hoorn, Enk-
„ huizen en Medenblik genomen, en by Doctor François Mael-
„ son uit den name van dezelve Magistraten op de leste Ver-
„ gaderinge den 28 en 29 Marty leftleden tot Hoorn gehou-
„ den, geproponeert, daer inne by die van Hoorn, Enkhuizen
„ en Medenblik noodig en goedgevonden is, om 't Landt van
„ eenige kosten te subleveren, dat men 't Collegie van Gecom-
„ mitteerde Raden van Westvriesland zal reduceren tot het ge-
„ tal van vyf personen, als namelyk een van Alkmaer, van
„ Hoorn, Enkhuizen en van Medenblik, mitsgaders een van
„ Waterlandt, als van Edam ofte Monnikendam, te weten succes-
„ sivelyk halfjaer om halfjaer, enz. Is by de voorsz. Magi-
„ straten en Gecommitteerden van Alkmaer, Edam, Monni-
„ kendam en Purmerent eendrachtelyk goedgevonden en gere-
„ zolveert, dat men 't Collegie van Westvriesland en 't Noor-
„ derquartier zal houden in zyn possessie, en die beschryvinge
„ van de Magistraten doen, zulx ende in dier voegen 't zelve
„ jegenwoordiglyk is en gedaen word, en gedurende dezen
„ Oorlog geweest is, en dat men gedurende d'Oorloge daer niet
„ van zullen wyken, maer malkander daer inne hand houden;
„ en alle hulp en bystant doen in alle manieren en na hun uiter-
„ ste vermogen tegens alle en een iegelyk.

„ Ende omme die voorsz. Rezolutie te beter staende te houden,
„ zoo is voorts goedgevonden en gerezolveert, dat men den
„ Rentmeester Jan Aelbertsz Raed zal ordonneren, dat hy alle die
„ penn. by hem zynde, mitsgaders die blaffaerden, Rekeningen,
„ Staten en andere Secreten van 't Land eerstdaegs met alle di-
„ scretie en stilligheid binnen *Alkmaer* zal brengen, en 't zelve
„ gedaen zynde hem met zyn Familie binnen *Alkmaer* transpor-
„ teren, en aldaer zyne rezidentie en woonplaetse houden, des
„ zal men den voorn. Rentmr. beloven in zyn Officie, Staet en
„ Tractement te maintineren, en daerenboven hem te vryen
„ en t'Indempniëren van alle 't gunt hem ter oorzake van dien
„ eenigsints zoude mogen opkomen, mitsgaders 't geene die
Rent-

„ Rentmeester by verminderinge van zyn ontfang door 't con-
„ tinuëren van die van Hoorn, Enkhuizen ende Medenblik in
„ haer voornemen, in 't Rembourseren van de penning by hem
„ voor 't geheele Quartier op Intrest gelicht te kort zoude mo-
„ gen komen.

„ Dat men ook den Secretaris Foreest mede zal beloven in
„ zyn dienst te continuëren, en mede van alles vryen en te In-
„ dempniëeren.

„ Ende is voorts goedgevonden, dat men 't gunt voorsz. is
„ gedaen en volbracht zynde, omme die kosten van Westvries-
„ land en 't Noorderquartier te verminderen, Doctor Fran-
„ çois Maelson, Pensionaris, van zynen dienst zal ontslaen, en
„ dat tot dien einde een beschryvinge by de Gedeputeerden ge-
„ daen zal worden.

„ Is ook gerezolveert, dat die van *Alkmaer* een uiten heu-
„ ren zullen Committeren om tot Hoorn te reizen, en van den
„ Gedeputeerden in den Collegie aldaer te lichten alzulke stuk-
„ ken, brieven, sloten van Rekenningen, Munimenten en andere
„ behoeften, als denzelven Gecommitteerde, agtervolgens zyne
„ Specificatie meede gegeven zullen werden; als in den eer-
„ sten Copie uit de Rentebrieven, die sloten van Rekeninge
„ van Hendrik Wou, van Will. Crap en van Jan Aelbertsz. Raet,
„ die Brief van deelinge van de Monnikelanden, Copie *van*
„ twee Acten van zyne Excell. H. M., belangende een *Colle-*
„ *gie* en Confirmatie daer op gevolgt, nog zekere Staten van
„ Liquidatie, met die van Zuidholland gemaekt.

„ Aldus gedaen en geresolveert op Burgemeesteren Kamer
„ der Stede van Alkmaer, by Jacob Dirksz., Kornelis Jansz.
„ vander Nyenburg, Klaes Mattheusz. Burgemeesteren en Rei-
„ nier Cromhout, Cornelis Willemsz. Croon, Ariaen Hen-
„ driksz. Rabbi, Doed Jansz. Medenblik, en Hark Jansz. van
„ Houthum, Gecommitteerden der Stede *Alkmaer*, Lambert
„ Jansz. en Jan Taemsz. Burgemeesteren, Frans Dirksz. Vroet-
„ schap, en Klaes Dirksz. Pensionaris der Stede Edam, als Ge-
„ committeerden der zelver Stede, Hilbrant Hendriksz, Jan
„ Jansz. Brascher, Dirk Jansz. Burgemeesteren, en Mr. Jan

„ Claesz.

Digitized by Google

„ Claesz. Bojes, Gedeputeerden der Stede Monnikkedam, Gys-
„ bert Garbrantsz. Burgemeester, Hendrik Pietersz. en Melis
„ Thysz, Gedeputeerden der Stede Purmerent, ten dag een Jare
„ als voren. In kennisse van my der Stede Alkmaer Secretaris

L. Coren St.

Ingevolge van de bovenstaende Rezolutie, werden aen Jan Aelbertsz. Raed, en aen Jacob Foreest, ten zelven dage, te weten den 6 April 1589. Acten van verzekering en bevryding gegeven uit de Acten zelf.

Dat nu den 15 October 1589. op de Staetsvergadering van Holland, binnen *Alkmaer* gehouden, de zaken reeds zouden vereffent zyn, komt my onbegrypelyk voor, want ik vinde, hoewel zonder dagteekening, het volgende voorstel van *Alkmaer*, om de zaek tot vergelyk te brengen, waerby deeze Stadt wel overgaet tot het verminderen van 't getal der Gecommitteerde Raden, nogtans de Admiraliteids zaken aen dat Collegie wil behouden, en de zeeven Steeden zitting laten op alle Dagvaerden of Vergaderingen van de Magistraten van dit quartier, sprekende ook met eene van de profyten der Munte, dus is de.

Propozitie van wegen der Stede Alkmaer te doen aen de Gecommitteerdens van de Steden Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, ten fine van mette zelve Steden in eenigheit te komen.

I.

„ Zoo men het Collegie gelyk het tegenwoordig is van zeven
„ in 't getal niet en zal mogen staen houden, dat men in zul-
„ ken gevalle zullen mogen consenteeren in de reductie van
„ dien, van zeven op zes ofte uiterlyken op vyf personen, als
„ namentlyk een van Alkmaer, van Hoorn, Enkhuizen, Me-
„ denblik en Edam, ende dit naer voorgaende submissie ofte
„ consent van 't zelve van zyner Exelentie.

Digitized by Google

II.

„ Dewelke zullen representeren Westvriesland en 't Noorder-
„ quartier, en niet alleenlyk hebben d'Administratie van
„ des Landts zaken, maer ook van Admiraliteit, gelyk in vorige
„ tyde altyd is gebruikt geweeſt, zonder eenige vreemde daer
„ by te ontfangen.

III.

„ Dat by de voorſz. Gedeputeerdens van Collegie tot
„ eenigen tyden meerder Schepen van Oorloge tot bevrydinge
„ van der Zee zullen werden toegeruſt, als by zyn Excellentie
„ daer toe zullen wezen of werden geordonneert.

IV.

„ d'Onkoſten van welke Equipagie ofte Scheepstoeruſtinge
„ gedaen by Ordonnantie van zyn Excelentie als voren, verval-
„ len en betaelt zullen werden, uit ten Innekomen van Convoi-
„ jen en Licenten, en wes die niet en mogen ſtrekken, uit de
„ Verpondingen.

V.

„ Dat het Collegie in manieren als voren gereduceert zynde,
„ de gelicentieerde Steden, niet te min neffens de Magiſtraten
„ van de Steden hare Gedeputeerdens in dit Collegie hebbende
„ op alle dagvaerden ofte vergaderingen van de Magiſtraten
„ van dezen quartiere mede zullen werden beſchreven, omme
„ de gelicentieerde Steden beter contentement te geven.

VI.

„ Dat op geen vergaderingen ofte beſchryvingen van Ma-
„ giſtraten eenige overſtemminge vallen zal in Contributien,
„ Conſenten, Ommeſlagen, Aenneemingen van Princen ofte
„ Heeren, veranderinge van Religie, Vredehandelinge
„ nog diergelyke, noch ook in eenige andere zaken, die zouden
„ mogen ſtryden tegens de Unien, 't zy generael ofte particu-
„ lier.

VII.

VII.

„ Dat men in zaken, waerinne overstemminge zoude mogen
„ vallen, ofte plaets hebben, niemant zal committeren uit de
„ Steden die overgestemt werden, omme te vvaerdeeren de Re-
„ zolutie daer inne zy niet en hebben geconsenteert.

VIII.

„ Dat men metten eersten zal procederen tot hooringe en slui-
„ tinge van de Rekeninge van de Muntmeester, ende dat de profy-
„ ten van de Munte tot dezen dagen toe gevallen, en die in
„ toekomende tyden noch zullen mogen vallen, zoo wel zullen
„ gaen en komen ten profyte en voordeel van die van Water-
„ land, als van die van Westvriesland, door dien de Erectie
„ van dien, mede met dezelve van Waterland is begonst, en
„ van wegen 't geheele quartier voorgestaen.

IX.

„ Dat voorts alle Jaren behoorlyk Rekeninge by den Munt-
„ meester zal werden gedaen, en dat de Munte in Conformité
„ van het accoort en rezolutie in 't erigeren der zelver geno-
„ men, zal werden getransporteert binnen *Alkmaar*.

X.

„ Dat ook alle profyten en andere voordeelen van deezen quar-
„ tier, zoo wel jegenwoordige, als die noch namaels zullen mo-
„ gen vallen, mede zullen zyn en komen, zoo wel tot voor-
„ deelen en profyten van gelicentieerde Steden als de andere
„ haer Gedeputeerdens in den Collegie hebbende, in regart dat
„ de voorsz. gelicentieerde Steden met de andere gecombineert
„ blyven onder een Comptoir.

XI.

„ Ende alzoo men verstaet dat de Magistraten van Steden van
„ Hoorn, Enkhuizen en Medenblik elkanderen gegeven heb-
„ ben, bezegelde brieven van Accoorde, dat dezelve door dit
„ Accoort met'er daet zullen wezen en gehouden werden voor

„ gecasseert, alzoo die van *Alkmaer* daerinne niet en zyn be-
„ grepen, en omme alle jalouzie wech te nemen, ende dat
„ voorts by de voorsz. Steden Hoorn, Enkhuizen en Meden-
„ blik, eghene particuliere byzondere of aparte vergaderin-
„ gen voortaen meer gehouden en zullen werden.

Dat dit voorstel omtrent of op 't einde van October 1590 geschiedt zy, is ligt afteneemen uit het antwoord van Hoorn, Enkhuizen en Medenblik op den 31 October 1590, 't welk dus luidt:

Antwoordt van de Magistraten van de Steden van Westvriesland op de propozitien van Burgemeesteren en Gecommitteerden der Stede *Alkmaer*.

„ De Magistraten ende Gedeputeerden van Stede van West-
„ vriesland, namentlyk Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, ver-
„ klaren dat de Magistraten voorn. van herten leet is geweest,
„ 't misverstant en different, tusschen de leeden van 't Corpus
„ van Westvriesiand gerezen, waer van zy . . . . hen gant-
„ schelyk houden onschuldig. . . . Hebbende by alle maniere
„ getracht 't gemeenebeste, de welvaert en dienst van 't Va-
„ derland te vorderen, zonder iemant occazie gegeven te heb-
„ ben, omme eenige sinistere opinie van hen te concipiëren,
„ recht ofte zy iet of wat hadden voorgenomen, 't welk zoude
„ mogen strekken tot prejuditie van zyn Exel. en Consequen-
„ lyk ook die van Holland, alle 't welke met de waerheid niet
„ gemeens en heeft, en daeromme ook noodeloos achten zul-
„ ken frivool voorstellen, ende openbare Calumnie te debat-
„ teren, en omme de voorsz. propozitien te beantwoorden,
„ dewyle de Burgemeesteren ende Gecommitteerden der Stede
„ *Alkmaer*, neffens 't eerste point haerder propozitien by monde
„ verklaert hebben 't zelve point te willen laten glyden, en
„ daer van gantschelyk te wyken, en dien volgende in de re-
„ ductie van 't Collegie van Gecommitteerde Raden van West-
„ vriesland, volgens 't schryven van zyn Exel. van den 25

„ April-

„ Aprillis 1589 te bewilligen, mits in plaetſe van 't zelve point „ hen accorderende deze navolgende drie Conditien, te weten „ daer in de reductie voorſz. geſtelt is Edam ofte Munnikken- „ dam indifferentiael ofte alternative, dat aldaer ſimpelyk zal „ worden geſtelt Edam. Insgelyks dat men op alle zaken van „ inportantie neffens de Steden van Weſtvriesland, ook de Ste- „ den van Waterland zal beſchryven, boven dien dat de voor- „ gemelde reductie van 't Collegie zal geſchien met conſent van „ zyn Exel., en preſenteren tot dien einde die van *Alkmaer*, „ door hare Gecommitteerden aen zyne Exel. te verklaren daer „ inne volkomen te bewilligen.

I.

„ Zoo is 't dat die Magiſtraten voorn. te vreden zyn, dat „ die van Edam haren ordinaris Gedeputeerden in 't gereduceer- „ de Collegie zullen hebben, en Conſenteren insgelyks, dat op „ alle zaken van inportantie neffens d'andere vyf Steden, die „ van Munnikkendam zullen werden beſchreven, en dat de „ voorſz. reductie geſchiede met Advoy en Conſent van zyn „ Exelentie.

II.

„ Hebben insgelyks goedgevonden, dat de voorſz. vyf perſo- „ nen zullen wezen en repreſenteren de Gecommitteerde Raden „ van de Staten van Weſtvriesland, dewelke zullen hebben nef- „ fens d'Adminiſtratie van 's Lands zaken, ook 't beleit van de „ zaken der Admiraliteit, en zullen de voorſz. Gecommitteerde „ Raden hen reguleren, volgende d'inſtructie tot dien einde „ met gemeen advys te Concipiëren en te Arreſteren na be- „ hooren.

III.

„ Conſenteren van gelyke, dat de Equipagie van de Oor- „ lochſchepen, dienende tot de veilinge van de Zee . . . zal „ worden gedaen met advys en by Ordonnantie van zynder „ Exel. als Admirael Generael, gelykerwys by zyn Exel. H. M. „ altyds gedaen is geweeſt.

Digitized by Google

IV.

„ En dat de laſten en koſten van de voorſz. Equipagie zullen
„ worden vervallen uit de inkomſten van de Convooijen en Li-
„ centen, als eigentlyk daer toe gedeſtineert, en dat het kort
„ van dien zal worden geſuppleert uit de Contributie van de
„ Verpondinge.

V.

„ Accorderen 't vyfde point zoo 't leit.

VI.

„ Op 't zesde point, zouden de Magiſtraten voorn. begeren
„ naerder Interpretatie, en dunkt hen impertinent en zeer
„ vreemt te wezen, dat eenige ſpecialyk gecommitteert zyn-
„ de, anders zouden derven doen dan in Conformiteit van haer
„ medegegeven laſt.

VII.

„ Zyn te vreden d'opgenomen Rekeningen van de overleden
„ Muntmeeſter, de Burgemeeſteren van *Alkmaer* te conſenteren,
„ en de Emolumenten daer van geprofiteert, pro rato te laten
„ participeren, maer dunkt de Magiſtraten voorn. vreemt en
„ zeer onbillyk te wezen, dat andere geen Litmaten van Weſt-
„ vriesland wezende, zouden mede genieten de profyten van
„ de principaelſte en ſignaelſte Gerechtigheid van den Lande
„ van Weſtvriesland procederende, dewelke na regte en rede-
„ nen alleen de leden van Weſtvriesland eigentlyk zyn compe-
„ terende.

VIII.

„ Omme de rekeninge van Muntmeeſters van Weſtvrieslandt
„ Jaerlyks op te nemen, vinden de Magiſtraten van 't zelve
„ zeer goet, ingevalle de gelegentheit van 't maken van de
„ buſſe en andere minutiles van de zake van de Munt zulx kon-
„ nen toelaten, ende nopende het tranſporteren van de Munt
„ volgens zekere Rezolutie, tot dien einde genomen, hebben de
„ Magiſtraten voorn. met goede diſcretie en zonderlinge in-
„ zichte wel willen verklaren, dat 't zelve is een zake van zeer
„ groote conſideratie, dewelke met volkomen kenniſſe ende

„ rype

Digitized by Google

„ rype deliberatie eerst behoort gepondereert ende overgewo-
„ gen te worden, of 't zelve ook zonder merkelyke ondienste
„ van den Lande van Westvriesland zoude konnen geschien,
„ en alles met gemeen advys en byzonder van geene die in 't
„ stuk van de Munte best zyn ervaren, en 't zelve grondelyk
„ verstaen, omme de voorsz. Advyzen gehoort hebbende,
„ naerder als dan op dezelve zake ten meesten welvaert en
„ dienste van den Lande van Westvriesland, te rezolveren en
„ disponeren na behooren.

IX.

„ Accorderen 't negende point, uitgezondert alleen de profy-
„ ten en voordeelen de leden van Westvriesland particulierlyk
„ en eigentlyk competerende.

X.

„ Op tiende point verklaren de Magistraten voorn. die van
„ *Alkmaer* met haer goed believen, in de gemeene troubelen
„ Unien verbonden, ende Accoorden onder de Steden van
„ Hoorn, Enkhuizen en Medenblik gemaekt, besloten en be-
„ zegelt te willen comprehenderen naer behooren, en zullen
„ by deze maniere consequentelyk de particuliere Vergaderin-
„ gen der voorsz. Steden buiten allen twyfel van zelfs cesseren.

„ Aldus gedaen en gearresteert in de Vergaderinge van de
„ Magistraten en Gedeputeerden van de Steden voorn. binnen
„ Hoorn op den laatsten Octobris 1590.

Ter Ordonnantie der zelver,

By my,

LAKEMAN.

Om dit alles te beantwoorden, wierdt door *Alkmaer* den 16 January 1591 een Replycq of wederandwoord opgestelt, onder deezen tytel.

Zwa-

Digitized by Google

Zwarigheden en Confideratien, by die van *Alkmaer* gemoveert, en by Replyke gestelt op de pointen van het antwoorde by de Magistraten van Hoorn, Enkhuizen en Medenblik overgegeven.

I.

„ Die van Alkmaer . . . zeggen eerst op de voorreden van de
„ voorsz. Magistraten over geleverde antwoorde, dat die van
„ *Alkmaer* niet en hebben verwilligt in de reductie van den
„ Collegie, volgens 't schryven van zyn Exelentie van dato als
„ in dezelve antwoorde werdt verhaelt, maer zulks dezelve by
„ onderlinge Communicatie zoude goedgevonden, en ingewil-
„ ligt, en by zyn Exel. geapprobeert.

Op de kant van deze memorie stond als volgt,
Is geaccordeert.

II.

„ En komende tot den inhouden van het eerste point van
„ zelve antwoorde, vinden en verstaen die van *Alkmaer* voor
„ goed en redelyk, dat daer in 't zelve Artykel geschreven werd
„ van die van Monnikkendam, neffens die van Edam mede te
„ beschryven op alle zaken van inportantie, met excluzie van
„ die van Purmerent, dat in plaetse daer Staetzaken van in-
„ portantie gestelt werde op alle zaken daer men gewonelyk
„ is de Magistraten op te beschryven, en dat die van Purme-
„ rent ook niet min als d'andere Steden van Waterland op de-
„ zelve zaken als voren zouden werden beschreven, alzoo
„ dezelve onder een Canthoor zyn gecombineert, en gedu-
„ rende deze Oorlogen meest (gelyk ook alsnoch) beschre-
„ ven werden op alle vergaderingen van de Staten van Hol-
„ landt.

Op de kant stont, Differentiael.

Dit poinct op den xxviij February 1591. gerezolveert zynde, is verdragen dat men die van Munnikendam op alle vergaderingen van Magistraten, neffens de andere vyf Steden (gelyk voormaels plag te geschieden) zal beschryven, met excluzie van die van Purmerent.

III.

III.

„ Op het tweede verſtaen die van *Alkmaer*, dat voor het ar-
„ reſteren van de poincten van verdrach eerſt en alvorens zal
„ werden geconcipieert ende tevens metten zelven pointen in-
„ gevalle van verdrag werden gearreſteert, de inſtructie in 't
„ zelve point geroert.

Differentiael.

„ Nopende het derde vinden die van *Alkmaer* goet, dat de
„ woorden, gelykerwys by zyn Exel. H. M. altyts, enz. ge-
„ ſtelt in 't zelve point zullen werden nagelaten en geomitteert,
„ en dat men ſimpel zal blyven by den Text in onze originele
„ propozitie dien aengaende gedaen.

Verdragen volgens het derde Artykel van der Magiſtraten Duplyque.

„ Op het zevende verſtaen die van Alkmaer, dat hen a novo
„ rekeninge behoort gedaen te werden van de Munte en de
„ Emolumenten daer van geprocedeert.

Mede verdragen volgens het vierde Artykel van voorſz. Magiſtrate Duplycque.

„ Aangaende het agtſte, verſtaen die van *Alkmaer* dat de
„ Munte alhier binnen *Alkmaer* in Conformité van voorgaende
„ accoort en Reſolutien zal werden getranſporteert, ofte dat
„ ten minſten het Collegie van Gecommitteerde Raden alhier
„ zal rezideren, ofte uiterlyk en ten alderminſten dat de Rentmee-
„ ſter hem alhier zal tranſporteren, welverſtaende dat in een van
„ de twee laetſte gevallen die van *Alkmaer* mede een zullen hebben
„ omme toezicht te nemen op 't ſtuk van de Munte.

Differentiael.

„ Belangende het tiende en laetste point verstaen de voorsz.
„ van *Alkmaer* by den inhouden van het point, zulx het zelve
„ by de voorsz. van *Alkmaer* dezen aen gaende originelyken ge-
„ stelt en onder anderen overgegeven is, te persisteren.

Verdragen; invoegen, dat men brieven van Unie in hem vervattende de pointen van welke de Steden onder den anderen verdragen zyn, tusschen de vier Steden zal maken.

„ Alle welke pointen by de Burgemeesteren en Gecommit-
„ teerden der Stede *Alkmaer* by forma van Replyque den Ge-
„ deputeerdens der Steden Hoorn, Enkhuizen en Medenblik
„ overgelevert en in handen gestelt zyn binnen der voorsz. Ste-
„ de *Alkmaer* op 't Stadthuis aldaer op ten 16 dach January des
„ Jaars xv^C eenentnegentig. In kennisse van my der zelver
„ Stede Secretaris.

H. VAN HOUTEN.

De

Duplycque van wegen de Gedeputeerdens der Stede Hoorn, Enkhuizen en Medenblik overgelevert, en den Burgemeesteren en Gedeputeerden der Stede *Alkmaer* in handen gesteldt opte Replycque den voorsz. Gedeputeerdens van wegen Alkmaer behandigt:

Was van de volginden inhoud.

„ Zyn te vreden te stellen generalyken, namentlyk tot 't Col-
„ legie zal werden gereduceert op 't getal van vyf personen,
„ te weten een van Alkmaer, Hoorn, Enkhuizen, Medenblik
„ en Edam.

„ Accorderen dat die van Monnikkendam zullen werden be-
„ schreven in zaken van Contributien, Consenten, Ommeslagen,
„ aanneminge van Heeren, ofte aliantie met denzelven te maken,
„ veranderingen van Religie, Vredehandelinge en diergelyke, en
„ belan-

„ belangende die van Purmerend, en konnen niet wyken van
„ haer geallegeerde redenen.

II.

„ Om de zake te vorderen zouden goedvinden de pointen van de begonste eenigheid te verdragen en besluiten, aengemerkt 't concept van de gementioneerde Instructie des te beter naer gelegentheid der zaken zal konnen werden gemaekt, te meer alzoo alle instructien niet perpetuëel, maer alleenlyk temporeel zyn, en naer eisch van zaken dikmaels moeten verandert worden.

III.

„ Wordt verstaen dat d'Equipagie van Oorlogschepen die men tot veiling van Zee en defensie van Ingezetenen dezer Landen, en hare Schepen en goederen jegens de gemeene vyandt zal werden gedaen by advys en ordonnantie van zyn Exel. als Admirael Generael naer behooren.

IV.

„ Op 't 6 werdt verklaert, dat men die van Alkmaer zal communiceren d'opgenomen Rekeninge van de overleden Muntmeester, volgende de mondelinge verklaringe by den voorn. Magistraten gedaen, en dat de profyten daer van gekomen, by die van Alkmaer pro rato zullen werden genoten.

„ Nopende de verklaringe op 't agtste point, bevinden de Magistraten voorn. hen daerinne grootelyks bezwaert, zoo van het Transporteren van 't Collegie als van de Rentmeester, en verstaen dat de ordinaris Rezidentie, zoo van de Gecommitteerde Raden van 't Collegie, als van de Rentmeester behooren geaccomodeert te worden na de meeste bequaemheid en dienste van den Lande, niet te min zyn wel te vreden haer principalen 't zelve te proponeren ten einde daer inne geadviseert en gerezolveert zal mogen werden, ten meesten eenigheid en contentement van respective Steden van Westvrieslandt.

„ Nopende het x point zyn te vreden de gemaekte Uniën „ en Verbonden te renoveren, en te ſtellen op den name van „ Steden van Alkmaer, Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, enz.

„ Aldus overgelevert binnen der Stede Alk-
„ maer op 't Stadthuis aldaer, in handen
„ als voren by den . . . op den 16
„ dag January Anno xvc een en ne-
„ gentig,

FRANCOIS MAELSON.

Den 25 February (a) 1591. ſchreef François Maelſon aen Burgemeeſteren van Alkmaer (b), dat hy zoo veel te weeg had gebracht ter beſlegting der verſchilpointen, dat hy meende dat zy goed genoegen zouden neemen. Immers de Gedeputeerden van de Steden van Hoorn, Enkhuizen en Medenblik zouden hen, binnen Alkmaer, laten vinden op den 27 dezer Maend met volkomen laſt en procuratie, omme abſolutelyk aen wederzyde de voorſz. zaken te mogen beſluiten, en hy verzogt hen, op dezelve wyze, met hunne Gedeputeerdens gereed te zyn.

Op den 9 July 1591. (c) hebben myn Heeren Burgemeeſteren de Vroetſchap Collegialiter vergadert zynde, voorgehouden, dat de Gecommitteerden der Steden Hoorn, Enkhuizen en Medenblik by hen waren geweeſt en verzocht hadden een eindelyk affcheit en antwoord, of die van Alkmaer willen aengaen het accoort onder de vier Steden gemaekt, en zulx 't zelve by die van Hoorn, Enkhuizen en Medenblik geamplieert was, en na dat die Vroedſchappen die zwarigheden ten wederzyden overgeleid en overgewogen hadden, hebben goedgevonden 't zelve accoort te amplecteren met die conditie, dat by het derde poinct gevoegt zal worden, „ welverſtaende dat men ter oorzake van Canalen, Zeegaten, Stroo-

„ men

(a) Den 22 Febr. ſtont in 't Reſolutieboek wierdt dit al in de Vroedſchap gebragt. (b) Uit den brief van Maelſon. (c) Uit eene Memorie.

Digitized by Google

„ men en Binnewateren geen nieuwigheden zal aenrechten,
„ nog ter zake van dien treden in contentie ofte feiten met de
„ geünieerde Provintien, Steden of Leden van dien, maer dat
„ men die gerechtigheden der zelver by wege van Justitie zal
„ mogen voorstaen en defenderen.

En aengaende 't laetste poinct van 't zelve Accoort, vond de Vroedschap goed, dat 't zelve zal blyven, zoo dat by die van *Alkmaer* is gestelt, en zoo de Steden van Hoorn, Enkhuizen en Medenblik blyven willen by hare ampliatie, dat in dien gevalle men henlieden afeischen zal, de verbanden en bezegeltheden by henlieden met den anderen gemaekt, om die met de Vroedschappen te Communiceren, en daer op naerder Rezolutie te nemen.

Dit stond op de rug van de voorsz. Memorie.

Die van Alkmaer zyn te vreden te persisteren by hare Rezolutie op 't derde poinct genomen, luidende van woorde tot woorde als volgt:

„ Aengaende de Equipagie van de Oorlochschepen, dienende
„ tot beveilinge van de Zee en Binnewateren en defenzie van
„ de Ingezetenen dezer Landen, en hare Schepen en Goederen
„ jegens den gemeenen Vyandt, dat diezelve zal werden ge-
„ daen by advys en ordonnantie van zyn Exelentie als Admi-
„ rael Generael naer behooren.

't Laetste poinct differentiael, en luidende van woorde tot woorde als volgt.

„ Van welk voorsz. verdrach en accoort tusschen die voorsz.
„ vier Steden gemaekt zullen werden behoorlyke brieven die
„ voorsz. poincten in hen begrypen, mits welken die voorgaende
„ brieven by de Steden van Hoorn, Enkhuizen en Medenblik,
„ elkanderen gegeven, mitsgaders alle particuliere en byzon-

Digitized by Google

„ dere Vergaderingen dadelyken zullen werden gehouden voor
„ gecasseert en cesseren. Actum den 9 July xvc xci.

„ Ter Ordonnantie van Burgemeesteren geteekent,
„ by my Secretaris,

L. COREN.

Ter zyden wat lager stond,

„ Dubbelt van dezen en van de Rezolutie aen d'ander zyde
„ geschreeven, is die van Hoorn, Enkhuizen en Medenblik over-
„ gelevert den 9 July 91.

By deze Papieren volgde 't Geschrift dat ik vervolgens zal aenteekenen, op eenige plaetsen geliniëert en doorgehaelt, zoo men vervolgens zal zien.

Poincten en Articulen, waer op de Gecommitteerdens der Stede *Alkmaer*, van wegen der derzelver Stede ter eenre en de Gecommitteerdens der Steden Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, van wegen dezelve Steden ter andere zyde, naer vermogen haer respective Procuratien *hinc inde* vertoont, besloten en gearresteert hebben, het verdrach en accoort tusschen die voorsz. Steden.

I.

„ Dat het Collegie van de Gecommitteerde Raden in dezen
„ quartiere van zeven op vyf personen by voorgaende Advoy
„ en Consent van zyne Exelentie zal werden gereduceert, als
„ eene van Alkmaer, Hoorn, Enkhuizen, Medenblik, en een
„ van Edam.

II.

„ Dewelke zullen wezen de Gecommitteerden van de Staten
„ van Westvrieslandt, en beneffens de administratie van des
„ Landts zaken, ook hebben het beleid van de zaken van de
Ad-

Digitized by Google

„ Admiraliteit, en gehouden zullen zyn hen in alles te dragen „ en te reguleren na de instructie by gemeenen advize te con- „ cipiëren en te arresteren. *Zonder prejudicie van voorstemmen „ dat die van Alkmaer tot nog toe gehadt hebben* (*a*).

III.

„ Aengaende d'Equipagie van de Oorlogschepen, dienende „ tot veilinge van de Zee, en defenzie van de Ingezetenen de- „ zer Landen en harer Schepen en Goederen jegens den ge- „ meenen Vyandt, dat dezelve zal werden gedaen by advys en „ ordonnantie van zyn Exelentie als Admirael Generael na be- „ hooren.

IV.

„ De onkosten van welke Equipagie ofte toerustinge van Sche- „ pen als voren gedragen en betaelt zullen werden uit de inne- „ komen van de Convooijen en Licenten, als eigentlyk daer toe „ gedestineert, en wes die niet en zullen mogen strekken, dat „ het kort van dien genomen zal werden uit de Verpondinge.

V.

„ Dat op alle Vergaderingen van de Magistraten van West- „ vriesland ordinaer mede zullen werden beschreven de Magi- „ straten der Steden Edam en Monnikkendam, zonder meer.

VI.

„ En dat op egheene Vergaderingen van de Magistraten eeni- „ ge overstemminge vallen zal in Contributien, Ommeslagen, „ Consenten, aenneminge van Princen ofte Heeren, veran- „ deringe van Religie, Vredehandelinge, of diergelyke, of „ ook eenige andere zaken die zoude mogen stryden jegens de „ Uniën, zoo generael als particulier.

VII.

„ Dat die van *Alkmaer* zal werden Gecommuniceert de opge- „ nomen Rekeninge van den overleden Muntmeester, en dat „ de profyten daer van gekomen en voortaen te komen by die „ van *Alkmaer* pro rato zullen werden genoten.

VIII.

(*a*) *Zonder prejudicie, enz.* Deeze woorden waren doorgehaalt.

Digitized by Google

VIII.

„ Dat alle Jaren de Rekeninge van de Muntmeester van
„ Westvriesland zal werden opgenomen, ingevalle de gelegent-
„ heid van 't maken van de Bussche en andere minutes van de
„ zaken van de munte zulx konnen toelaten.

IX.

„ Dat alle profyten en voordeelen van dezen quartiere zoo
„ tegenwoordig als toekomende zullen wezen, en komen ten
„ profyte en voordeelen van de zeven Steden van dezen quar-
„ tier, uitgezondert alleenlyk de profyten en voordeelen van
„ Westvriesland particulierlyk en eigentlyk competerende.

X.

„ En zal terstont na de Approbatie en Advizen van zyn Exel.
„ nopende de reductie van 't Collegie als voren geprocedeert
„ werden tot Nominatie en Commissie van een Rentmeester
„ ofte Ontfanger van alle de gemeene middelen, zoo wel die
„ tot betalinge van des Lands Rente zyn gedestineert als an-
„ dere die verpacht werden, waertoe die van *Alkmaer* voor dit-
„ mael zullen nomineren drie personen om by de vier Steden
„ daer uit de gequalificeerste verkoren, en tot het voorsz. Of-
„ ficie gecommitteert te werden, dewelke zyn Rezidentie zal
„ houden binnen *Alkmaer*, en niet eerder gehouden zal zyn
„ eenige Ordonnantie die op hem zullen werden geassigneert te
„ betalen, voor dat hy twee Maenden lang actuëlyk in *offiico*
„ zal hebben geweest (*a*), *en dat den Innekomen van dien zal bebben*
„ *ontfangen*, en ook egheene andere Ordonnantie als die geene
„ die naer dato van de voorsz. twee Maenden zullen weezen
„ gedateert en uitgegeven. En dat midlertyt de Ordonnantien
„ die geduurende de voorsz. twee Maenden uitgegeven zullen
„ werden, betaelt zullen werden by den Rentmeester Jan Ael-
„ bertsz. Raed, zoo uit de penn. by hem van de gemeene middelen
„ ontfangen, als uit de restante van dien, ofte andere onder hem
„ zynde, en (*b*) *dat voorts de voorn. Jan Aelbertsz Raed, in den ont-*
„ *fank van de ommeslagen van de Verpondingen van dezen quartiere*
„ zal

(*a*) *En dat den innekoomen van dien zal bebben ontfangen*, deeze woorden waren onderhaalt.

(*b*) *Dat voorts enz.* deeze en volgende woorden in *Cursyf* waren ook onderlynt

Digitized by Google

„ *zal werden gecontinuëert*, en dat hem terstont na de voorsz.
„ approbatie van zyne Exelentie zal werden afgevordert Staet
„ en Rekening, zoo van de gemeene middelen, als van de Ver-
„ pondingen, omme dezelve gezien, en zoo veele de restanten
„ van de middelen aengaet, den voorsz. nieuws gestelden Rent-
„ meester in handen gestelt, en by den zelven tot des Lands
„ nut en besten geinnet te mogen werden naer behooren, en
„ zoo na als doenlyk wezen zal.

XI.

„ Van welke voorsz. verdrach en accoort tusschen die voorsz.
„ vier Steden gemaekt zullen worden behoorlyke brieven de
„ voorsz. poincten in hem begrypende (a), *die welke daer na by de*
„ *respective Vroedschappen zullen werden geëxamineert* (b) *en by ge-*
„ *meen advys werden gearresteert* naer behooren, mits welken
„ de voorgaende brieven by de Steden van Hoorn, Enkhuizen
„ en Medenblik elkanderen gegeven, mitsgaders alle particu-
„ liere en byzondere Vergaderingen datelyk zullen werden ge-
„ houden voor gecasseert en cesseren.

Dat echter dit verband in allen deele niet is agtervolgt, leert d'ervarenis en het volgende Verbond tusschen de zeeven Steden, 't welk waerschynelyk het einde van alle questien gemaekt heeft, en waerby alle zaken op den voorgaenden voet bleven.

„ Alzoo die Magistraten en Gedeputeerde van de Steden
„ van Westvrieslandt, namentlyken *Alkmaer*, Hoorn,
„ Enkhuizen en Medenblik reprezenterende de Staten van
„ den zelven Lande, mitsgaders van de Steden van den
„ Noorderquartiere, te weten Edam, Monnikendam en Pur-
„ merende, als hare geassocieerden in den aenvang dezer trou-
„ ble tot conservatie van de Privilegien, vryheden en gerech-
„ tigheden van haren lieven Vaderlande en defenzie van haren
„ Wyve en Kinderen, geoorzaekt zyn geweest hen t'samen te
„ voegen, confedereren, vereenigen en te verbinden omme
„ mit gemeenderhandt het geweld van de Spanjaerden en haren ad-

(a) De volgende woorden waren onderlynt.
(b) De woorden die hier nog in *Cursyf* volgen waren doorgehaalt.

Digitized by Google

„ adherenten wezende gezworen Vyanden van de ware Chri-
„ stelyke gereformeerde Religie, en van onzen gemeenen Va-
„ derlande, tegen te staen, waerinne zy tot dezen dagen toe
„ constantelyk hebben geperseverееrt, en insgelyks gerezol-
„ veert door Godes Genade ten uittersten toe te persevereren,
„ zonder te sparen lyf, goed, nochte bloed, en overmits dat
„ alle zaken te beter en mit goede ordre in dezen quartieren
„ zouden mogen werden beleit, heeft zyne Exel. H. M. ook
„ belieft gehadt in den zelven quartieren te doen oprechten een
„ Collegie 't welke de Rezolutien by de voorsz. Magistraten en
„ Gedeputeerde van de Steden Staetsgewys genomen, zoude
„ effectuëren en ter Executie stellen naer behooren, en voorts
„ in gemeene voorvallende Landszaken besoigneren, als ook
„ op 't beleid van de Oorlogen te Water en te Lande, mitsga-
„ ders op de inninge van den gemenen Lands contributie ordi-
„ naris en extraordinaris generale middelen, zoo van der con-
„ sumtie, als van de Convooijen en Licenten, met expresse be-
„ lofte 't zelve Collegie geduurende deze Oorlogen te mainti-
„ neren en handhavenen in hare volkome possessie, en met de
„ appendentien en gevolge van dien te doen continuëren, tot
„ welken einde dezelve Exelentie den voorschreven quartieren
„ verleent heeft zekere solemnele acte van confirmatie binnen
„ Dordrecht op den zestienden Novembris Anno xv^C *drie en*
„ tachtig gegeven, en gemerkt in deze Conjuncture t'effect
„ van de voorsz. confederatie en vereeniginge requireert en ver-
„ eischt resiprocque en onderlinge verzekeringe, getrouwigheid
„ en mutuële correspondentie gedurende dezen Oorloge, en
„ dat die voorsz. Magistraten en Gedeputeerden van de Steden
„ niet en begeren, dat door misverstanden eenige oorzaken
„ zouden mogen gegeven worden van disunie ofte separatie,
„ ('t welk God verhoede) maer dat die zaken dezelve confede-
„ ratie, unie, en vereeniginge concernerende met alle eenigheid
„ en getrouwigheid mogen worden beleid, en gevordert, ge-
„ lyk ze van aenbeginne dezer Oorlogen tot dezen dage geza-
„ mentlyk beleid en gevordert zyn geweest. *Zoo* hebben de
„ voorsz. Magistraten en Gedeputeerden van den Steden naer

voor-

Digitized by Google

„ voorgaende rapport, en met volkomen consent en bewilli-
„ ginge van hare respective Vroedschappen eendrachtelyken
„ gerezolveert, besloten en belooft, en beloven by dezen die
„ voorsz. confederatie, vereeniginge, unie en verbonden vast
„ en onverbreekelyk t'onderhouden, en doen onderhouden ge-
„ durende d'Oorloge en consequentelyk tot eenmale afdoeninge
„ des voorsz. Oorlogslasten met den aenkleven van dien, en
„ malkanderen met alle behoorlyke en mogelyke middelen, ja
„ met lyf en goed (is 't noodt) die Privilegien, Vryheden,
„ Rechten, Statuten, Handvesten, loffelyke en welherge-
„ brachte Costuimen, Usantien en alle andere respective Ge-
„ rechtigheden, zoo wel generale als speciale en particuliere te
„ helpen handhaven, styven en sterken, conserveren en be-
„ schermen tegens allen en iegelyken, wie, en hoedanig die
„ zoude mogen wezen, insgelyks te maintineren de possessie
„ van 't Collegie van dezen quartiere in conformiteit van de
„ voorsz. acte van confirmatie, de Munte, d'Admiraliteit, 't Ont-
„ fangerschap met den aenkleven van dien, mitsgaders alle an-
„ dere appendentien aen 't zelve Collegie eenigsints behooren-
„ de, en zullen alle de Emolumenten van dien procederende
„ komen tot gemeene nut en profyt van de Landen van West-
„ vrieslandt en 't Noorderquartier, en zal egene van de voor-
„ schreve Steden hen van deze Confederatie, Vereeniginge en
„ Verbonde mogen separeren ofte scheiden, ofte laten scheiden
„ om eenigerhande oorzaken in eenige manieren, hoedanig die
„ zouden mogen wezen, geduurende deeze Oorloge, ofte ook
„ iet altereren ofte attenteren in prejuditie van deze confede-
„ ratie en vereeniginge, ofte tot nadeel van de respective Pri-
„ vilegien, Vryheden en Gerechtigheden, zoo generale als
„ speciale van de Landen van Westvrieslandt, Steden, en Le-
„ den van dien, ofte ook van den Noorderquartiere Steden en
„ Leden van dien, insgelyks, en zullen de voorsz. Steden niet
„ mogen rezolveren in 't byzonder in zaken de gemeene Lan-
„ den van Westvrieslandt en 't Noorderquartier betreffende, dan
„ na voorgaende behoorlyke beschryvinge aen de voorsz. Ste-
„ den, en zullen mede in gelyke zaken neffens die Steden van

Digitized by Google

„ Westvriesland, ook die Steden van 't Noorderquartiere voortaen mogen rezolveren en vois hebben, gelykze tot dezen dage toe gerezolveert en gestemt hebben, belovende de voorschreve Magistraten, en Gedeputeerde van de Steden van Westvriesland en 't Noorderquartiere 't geen voorsz. is respectivelyk op alle Eere, Trouwe, en Vromigheid t'onderhouden en na te komen, en in alles naer een yders vermomen te maintineren, en handhaven, en te doen handhaven ten meesten welvaert, eenigheid, ruste, vrede, profyt en dienste van den Landen van Westvrieslandt, en van den Noorderquartiere, zonder eenige simulatie, belet en wederstandt ter contrarie, en tot meerder zekerheid hebben de Burgemeesteren en Regeerders der Stede van Alkmaer, Hoorn, Enkhuizen, Medenblik, Edam, Monnikendam en Purmerende elx haren respective Stadts Zegelen hier onder aengehangen, op ten, enz.

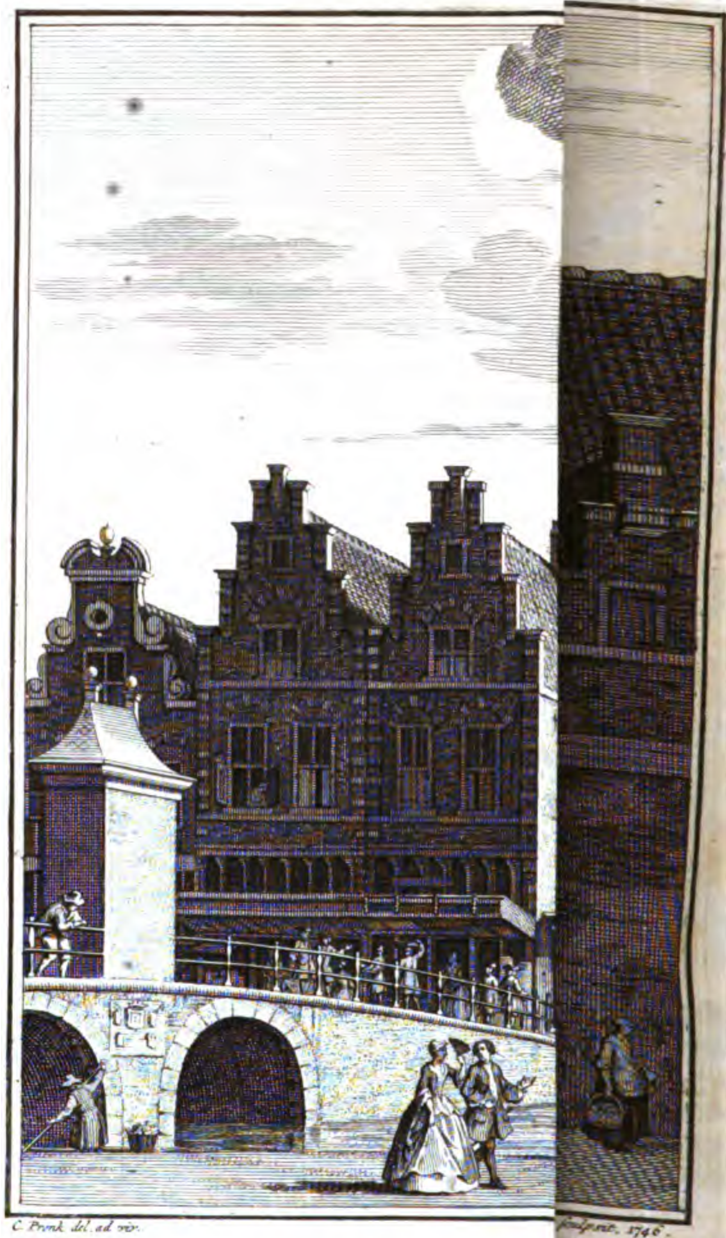
't Jammerdt ons dat wy den dag der onderteekeninge hier missen; men zoude daeruit zien wanneer de voorgemelde questien geëindigt zyn.

1590 Wy treden na deezen uitstap te rug tot het Jaer 1590. waer in de Regeerders van onze Stadt tot welzyn hunner ingezeetenen en gerief der buitenluiden, ordonneerden eene welgeschikte Linnen, Garen en Vlasmarkt te maken agter het Stadhuis, ter plaetse van het oude Mannenhuis op de Breestraet; wordende daer nog tegenwoordig de Linnen, Garen en Vlashandel volgens verscheide keuren daerop gemaekt gedreven. De Kraen tot lossing van Goederen, dus lang gestaen hebbende op de Groenmarkt agter de Vismarkt, wierdt in dit Jaer tot meer gerief verplaetst op de Bierkaey, op 't Oosteinde van 't Fnidsen, daer zy echter nu niet meer te zien is.

1591 Den 14 February van 't volgende Jaer, wierdt by den Raed beslooten de Boogbrug (nu de hooge Steenebrug genaemt) aen 't einde van de St. Jans of Hekelstraet, tot vergrooting van de Vismarkt en meerder cieraed van de Stadt, van steen te maken, hoog uit het water omtrent zes voet, op dat de Wieringer, Texeler, Pettener en diergelyke Schuiten daer onder door zouden

Digitized by Google

Digitized by Google

C. Pronk del. ad viv. … *sculpsit. 1746.*

Digitized by Google

C. Pron

J. Punt sculpsit. 1746.

Digitized by Google

Digitized by Google

den kunnen varen, 't werk was aengenomen by Bastiaen Kempe voor 615 gulden; en wierdt toen ook de Galdery van de Vismarkt aen 't water voor de Riviervis gemaekt. Wy deelen hier den Leezer mede eene fraeije afbeelding van gemelde hooge Brug en van de Vis en Groenmarkt, zoo die zig thans vertoonen.

In 't Jaer 1592 overleedt de Heer Nanning van Foreest, 1592
Raedsheer in den Hoogen Raed, op wiens geboorte binnen onze Stadt *Alkmaer* met rede roemt; wy meenen breeder van deezen getrouwen Geschiedtschryver van *Alkmaers* beleg, en beroemden Staetsman te spreken onder *Alkmaers* geleerde mannen.

Den 9 May wierd by de Ridderschap, Edelen en Steeden van Holland en Westvriesland, een Privilegie aen de Stadt *Alkmaer* (*a*) vergunt, rakende de goederen van Weeskinderen: alzoo de Burgers van *Alkmaer* doorgaens van kleen vermogen waren, dier voege, dat hunne nagelatene kinderen veelal qualyk konden toekomen, en onderhouden worden, met de Jaerlykse inkomsten van hunne goederen, ingevalle dezelven niet meer Renten trokken dan den zestienden Penning, en gemerkt de kinderen zig ten huwelyk begeevende, of tot hunne mondige Jaren gekomen zynde, tot hunne Neering of Koophandel, noodig hadden gereede penningen; zoo wierdt op verzoek van Weesmeesteren der Stadt *Alkmaer*, mitsgaders van Burgemeesteren en Regeerders vergunt, dat voortaen alle Penningen eigentlyk toekomende eenige Weeskinderen tot *Alkmaer* voornoemt, ten overstaen van de voorsz. Weesmeesteren als vooren zullen mogen beleid en uitgezet worden op Losrenten tegens den Penning twaelf in 't Jaer ten hoogste in geld, zonder eenige kortinge, en dat de uitgezette Penningen van Weeskinderen op hun vyfentwintigste Jaer of mondig worden, van de Schuldenaers moesten afgelost worden, doch dat die een halfjaer van te vooren, daer van moesten vermaent worden.

Deeze Stadt lang gesolt door zulken die hare burgerlyke Vryheid en Godsdienst beloerden, is echter na 't verkrygen derzelve duurbare panden niet altoos zoo in rust geweest, dat die geenen, welken hemelsbreedte van de Pausgezinden verschilden, aenstonds vrye oeffeninge van Godsdienst zouden gehadt hebben;

(*a*) Handv. van Alkm. pag. 67.

Digitized by Google

ben; men zag hier zoo wel als elders, dat zulken die de sterksten in magt of getal waren, weinig verdragen kunnen zulken, die iets van hen verschillen (*a*), al is het, dat de oude conscientie dwang nog in versche geheugen is, en de wonden der voorige vervolgingen nog niet geneezen zyn: Wy zullen in de volgende eeuw voorbeelden genoeg, ja te veel vinden van verdrukkingen, den zwakken aengedaen, men zag'er in dit Jaer een klein begin van, toen de Predikanten van de Gereformeerde Religie (welken 's Jaers te voren een derde Amptgenoot geweigert was) met toestemming van eenige Burgemeesteren voor zig riepen tot een gesprek en verhandeling over den Kinderdoop Pieter Cornelisz. cum Sociis als Predikers der Mennoniten. Zy quamen by elkanderen over 't Raedhuis in de Langestraet, ten huize van Arent Claesz., en men twiste daer tusschen deeze Schriftgeleerden ruim twee dagen; wanneer de Burgemeesteren het voor en tegen overwegende best oordeelden, door Pieter Michielsz. en Hendrik Buys Stads Roedragers, die Vergadering te doen eindigen (*b*).

1593 Hoe omzigtig men hier was in 't stuk der Leere, kan ook uit het volgende blyken, ik vinde dat in 't Jaer 1593 Bonaventura Vulcanius, Professor in de Griekscher Tale te Leiden, voornemens zynde alle de werken van onzen beroemden en geleerden *Alkmaerder* Petrus Nannius byeen te vergaderen en uittegeven aen de Vroedschap van onze Stadt daer van kennis gaf, om te vernemen of zulx der Steede aengenaem zyn zoude: doch hier eischte men eerst een Catalogus van de Boeken die men wilde uitgeven, om te onderstaen, of'er iets ten nadeel van den Gereformeerden Godsdienst in gevonden wierdt (*c*), en wyl Nannius nooit blyken gaf, dat hy de Protestantsche Religie was toegedaen, maer 1557 te Leuven in de gemeenschap der Roomsche Kerk als Professor gestorven is (*d*), behoeft men zig niet te ver-

(*a*) Ziet breeder hier over de beschryving van Delft door den Hr. Bleiswyk pag. 458. en volgende als zeer aenmerkelyk

(*b*) Uit d'aenteek van J. D. Wynkooper pag 778.

(*c*) Uit 't Rezolutieboek der Vroedschap Letter C. pag. 2161.

(*d*) Ziet A. Paauw, Europaas Lutherdom pag. 352.

verwonderen, dat de werken van onzen Nannius nog verstrooit zyn.

Om ook alle oude gebruiken met nadruk te dempen en af te schaffen, wyl men die voor overblyffels van 't Pausdom houdt, wierdt op den 17 Augustus afgekondigt, dat men op den Vastenavondstyd nog op andere dagen, Gansen, Vogelen of Snoeken zoude trekken, nog gayschutten, nog vermommingen, nog eenige baldadigheid of buitensporigheden langs de straten bedryven, nog de kinderen eenige pasquilieuze spelen langs straet laten doen (a), en volgens het 118 Artykel van de keure, mogt men by Stadts Wallen nog Zoutkeeten geene Vergaderingen van Dansers of Zingers maken, op pœne van op de steene Mienterbrug aen de Kaak gestelt te worden.

En is in dit Jaer by het Noordhollandsch Synode te *Alkmaer* gehouden, Cornelis Wiggers, Predikant tot Hoorn, over zyn gevoelen van wegen de eeuwige Voorschikking, Erfzonde en andere stukken van zyn Ampt opgeschort (b).

In dit en het volgende Jaer 1594 is de Weeskamer, mitsgaders de Secretary, gestaen hebbende op de oude Schepenen kamer overgebragt beneden in het Stadthuis, daer de Concherge gewoont hadt, en ten zelven tyde een schoone Zael met een Keuken getimmert, en dezelve geordineert in de Hal en agter in 't oude Mannen Gasthuis; wordende deeze nieuwe Zael genaemt de Prince Zael of Hof van zyn Excellentie (c). 1594

Ook heeft de Stadt dit Jaer ten haren koste laten maken een Overtoom tot Hensbroek, en een tot Obdam, mits dat de voorsz. plaetsen den gewoonen onderhoud zouden doen, volgens een accoort daer van zynde.

In January quam de Aertshertog Ernestus in de Nederlanden, om van wegen Spanjen Gouverneur Generael te zyn (d). Dit Jaer zyn de Waterkrebbingen eerst bekent geworden, zulx dat Eikelenberg met reede besluit, dat de Krebbesteeg, al lang voorheen

(a) Oud Keurboek C. 2268. (b) Brand, kort Verhael pag. 198 en 203.
(c) Vander Woude pag. 156 brengt dit op 't Jaer 1595.
(d) Brand, kort Verhael pag. 199.

heen bekent, van dezelven haren naem niet kan ontleent hebben (*a*). De Stadts Bibliotheek, die door de troebelen geheel vervallen was, wierd in deezen tyd weder op hare oude plaets gebragt aen het Zuideinde van de groote Kerk boven de Galdery aen den ingang, en met veel Boeken vermeerdert tot gerief der Burgers en Studenten; vander Woude (*b*) zegt dat'er by zyn tyd 360 voortreffelyke fraei gebonden Boeken waren, meest in 't Latyn en aen Kettingen leggende, waervan men nog de overblyffels kan zien; doch hier van in 't gevolg breeder.

1595 In dit Jaer is in *Alkmaer* door (*c*) Pasquier Lammertyn uitgevonden de konst om in 't Linnen te Weven, door trekwerk allerhande Beelden, Historien, Veldslagen, ja alles wat men begeerde, 't geen nooit van te voren gezien was, krygende hy op dezelve konste van de Heeren Staten Generael Octrooy voor eenige Jaren. Dit Jaer wierd het Latynsche School van agter het Stadtshuis (*d*), daer het tot dus lang was geweest verplaest aen 't Jonge Bagynhof over de oude Doelen.

Ook is dit Jaer het Waterpoortje gemaekt, en een nieuwe steene Brug met twee Pypen naest het zelve door de Stads Wal gelegt, waerop thans de Zaetdragers Kamer gehouden wordt; en is de eerste steen van de Waegtoren gelegt (*e*).

Den (*f*) 13 Maert dezes Jaers, wierdt op verzoek van *Jan François Le Petit*, Historieschryver te Middelburg op 's *Stadts* kosten in plaet gebragt de afbeelding van *Alkmaer*, om in zyne
1596 Chronyk te voegen, en den 17 January des volgenden Jaers een nauwkeurig Kaertboek van alle de Landen de Stadt toebehoorende.

In dit Jaer was een overgroote duurte in de Granen (*g*).

Den

(*a*) Eikelenb. Alkm. pag. 7 nota (a). (*b*) Chron. van Alkm. pag. 156. Brouërius Kab. 1 D. pag. 161.

(*c*) Kron. van Medenbl. pag. 86. en Brouërius Kap. I. D. pag. 181. en wy zullen onder Alkmaers Kunstenaers nader hier van spreken uit onze Verzaml. D. pag. 2897 enz.

(*d*) Vander Woude, pag. 156, 157.

(*e*) Doch J. D. Wynkooper zegt dat de Tooren dit Jaer wierd afgebrooken en weder besteet te maken aen Korn. Pietersz. Kunst, voor de somma van 2960 gl.

(*f*) Rezol. der Vroedschap by my pag 2163.

(*g*) Velius, pag. 495 en aldaer Centen.

Digitized by Google

Den 24 April is Cornelis Hendrikſz., Paſtoor uit de Kuinder, 1596
van Burgemeeſteren en Schepenen gelaſt uit Alkmaer te trekken binnen den tyd van drie dagen, en daer niet weder in te koomen, op pœne van gebannen te worden ten eeuwigen dagen uit de Landen van Hollandt en Weſtvrieslandt, om dat hy, zoo men zeide, geoeffent hadde de Pauſſelyke Religie, dan heeft een Requeſt geprezenteert aen de Vroedſchap om gratie te mogen hebben, dat hy zoude mogen blyven, en heeft ten antwoord op zyn verzoek bekoomen, dat hy als nog zoude blyven, tot hem anders geordineert werde, dat niet geſchied moet zyn, nadien hy hier overleden, en in de Laurenskerk begraven is, volgens uitwys van de nog voorhanden zynde Grafzerk.

In dit Jaer is de eerſte Zaegmolen uitgevonden, door Kornelis Korneliszoon van Uitgeeſt, en te Zaendam opgeregt (*a*).

In February dezes Jaers quam de Cardinael Aertshertog Albertus in Neêrland, om Gouverneur Generael te zyn (*b*).

In den Jare 1597, was door gantſch Holland een ongemeene 1597
ſchaersheid aen Rogge, zulx men bezwaerlyk Brood konde bekomen; waerom de Burgemeeſters van Alkmaer op de Poorten en Boomen wagt hielden, op dat geen Graen zoude uitgevoert worden, als met een Biljet van Burgemeeſteren ten gerief der naby gelegene Dorpen, hoewel geheele Schuiten vol Brood van hier naer Hoorn gingen (*c*), en dit duurde binnen deze Stadt zes dagen; de Armen betaelden voor een Brood van 12 pond 8 ſtuivers, den vermogenden 10 ſt. 12 penn. de Rogge gold het Laſt 148 G. gl., een zak Tarw op de Markt 9 gl. Ook deed de Stadt *Alkmaer* 100 Laſten Rogge op voor den Armen, en gaven 't Brood voor zeven ſtuivers (*d*). Voorts wierden de Burgers getaxeert om Rogge te koopen elk naer zyn vermogen of qualiteit tot eene ſomme van 80 Laſten.

In deezen tyd rees verſchil tuſſchen den Grave van Egmond (*e*) en Regeerders van *Alkmaer*, nadien de voorzaet van den tegenwoordigen Graef, begerende de Egmondermeer te bedyken,

(*a*) Centen op Velius pag. 496 in 't breede. (*b*) Brand, kort Verh. p. 103.
(*c*) Velius Hoorn pag. 499. (*d*) Volgens Prezentieboek van dien tyd.
(*e*) Handv. van Alkmaer.

daertoe voor lange van de Hertoginne van Parma niet alleen toeſtand hadde verkregen, maer ook den eigendom van de grond, die men uit het water tot Land zogt te maken; als mede het Regtsgebied over het zelve, niet tegenſtaende, een gedeelte van die Meer was leggende binnen den bedryve van *Alkmaer*, waerdoor dan onze Stadt merkelyk was benadeelt in hare Vryheid, ban en Jurisdictie, mits dat de Procureur Generael zoude blyven in zyn geheel ten petitoire nopende de vorſz. Jurisdictie, en dat de Graef van Egmond wegens deze zaek voor 't Hof van Holland te regt zoude ſtaen: maer mits de Inlandſche Oorlog korts daer op gevolgt, hadden die van *Alkmaer* den Procureur Generael nooit eenig actie geïnſtituëert. En nadien 't Graefſchap van Egmond ſedert gekomen was aen de Graeflykheid van Holland, in diervoege, dat de Prince van Gavere Heer Lamorael van Egmond door toelating van de Staten van Hollandt, de zuivere inkomſten van dien was genietende, verzogten die van *Alkmaer* herſtelling van hun ouden Ban en Regtsgebied, voorwendende dat daer mede de verſchillen ter zake voorſz. ophouden, en de Hoogheid des Graeflykheids van Holland in 't gunt voorſz. is, wederom geredreſſeert zoude worden: doch hun wierd alleen vergunt dat by provizie, aen de Jurisdictie der Stadt *Alkmaer*, onder de berigtinge van Schout en Scheepenen aldaer zoude gevoegt worden de Adminiſtratie van de hooge Jurisdictie in de Limiten boven geroert, omme dezelve by der voorſz. Schout en Schepenen van wegen de Graeflykheid van Holland en Weſtvriesland geëxerceert te worden, tot dat anders daer inne zoude worden geordoneert, werdende het overige in bedenken gehouden; zynde dit Octroy geteekent den 22 Dec. 1597. (Zie hier van verder op het Jaer 1601.)

Den 15 Aug, 1597. brak door een fellen Noordweſte ſtorm de nieuwe bedyking van de Zype, en geſchieden veele andere ſchadens (*b*). De bedyking der Landeryen of liever de onderwater leggende gronden tot Land te maken, was in deezen tyd zeer noodzakelyk, alzoo de Landeryen in Noordhollandt zeer ſchaers wier-

(*a*) Octroy van de Wieringerwaert, en Centen op Velius pag. 499.
(*b*) Centen op Velius pag. 499.

wierden door de meenigvuldigheid der Binnemeeren, waerdoor verscheide Huisluiden zig naer Groningerland en elders begaven, 't welk aenleiding gaf, dat *Adriaen Maertenszoon Cootenburg*, woonende binnen *Alkmaer*, van de hooge Overigheid Octroy verzogt ter bedykinge van zekere gronden, gelegen buiten den Westvrieschen Zeedyk, Benoord-oosten de Slykkerdyk, genaemt de Wieringerwaert; deze grond lag met gemeen Ty meest bloot, en met Wier begroeit, vertoonende zig des Zomers byna geheel groen, en was doordeels een goede vette Kleygrond; doch deze bedyking is den Jare 1608 eerst begonnen. Den 22 July overleed in Groningerland op het Casteel Tendyk, den zoo dikwils van ons genoemden Didrich Sonoy, oud 68 Jaren (*a*).

Wy hebben op het Jaer 1589 van Taco Sybrands beroep tot Medenblik gesproken, doch 1594 klaegde P. Plancius, (een man berucht door de van hem verschillenden te vervolgen:) en Joh. Bogaert of Bogardus by de Staten over het onwettig beroep en onzuiverheid in de Leere, want hy was 't niet eens met hen over de eeuwige Voorschikking; na lang schryven en wryven samenspraken en bezendingen, wierd in 't Jaer 1598 op last der Staten een Synode te *Alkmaer* gehouden, waerin Taco zyn gevoelen overeenkomstig met dat van Melanchton, en van Duifhuis, of die van St. Jacobs Kerk te Utrecht opgaf, waerop hy by zyn gevoelen en dienst in vrede gelaten wierdt. 1598

Den 13 September overleed Philippus II. Koning van Spanjen op eene smertelyke wyze in het 72 Jaer zyns Ouderdoms, hebbende ons Land veel quaeds gedaen, en zig zelf daer door veel benadeelt.

Burgemeesteren en Regeerders van *Alkmaer*, kundig het Recht van andere Steden, om ten dienste of cieraed der zelven tot behoorlyken prys te mogen aenslaen de Huizen, Erven, en diergelyken, binnen hunne Stadt of Rechtsgebied gelegen, verzogten dit Jaer 't zelve voorrecht, waertoe aenleiding gaf (*b*), dat zekere Harmen Jansz. Burger

van

(*a*) Bor 24 B. pag. 102. Brand kort Verhael pag. 211. Velius pag. 487.
(*b*) Handv. van Alkm. pag. 89.

van *Alkmaer*, weigerde afstaen een stuk Lands, min dan een Mergen groot, gelegen buiten de Nieuwlanderpoort, daer de Regering om den aenwas van de Lynslagery gaerne Lynbanen wilde oprechten, en waer toe 't genoemde Land van Harmen Jansz., die het tot bleiken van gesneden Lynwaet bezigde, ten uiterften noodig was; doch de Staten van Holland en West-vriesland verstonden by Octroy van den 17 Maert 1598, dat de Burgemeesters van *Alkmaer* 't zelve stuk Land en andere Landen, Huizen, Gronden en Erven, zoo binnen *Alkmaer* als daer buiten, in de vryheid der Stadt, ter Ordonnantie van de Vroedschap, noodig tot vermeerdering der Stadt, 't maken en leggen van publycque werken of plaetsen, om die uit te geeven aen anderen tot inbrenging, verstyving, vordernisse of vermeerderinge van neringe, handteringe, ofte versterkinge der Stadt op taxatie van Scheepenen ofte hunne Gecommitteerdens, altydt mogten aenvaerden, bezitten en gebruiken ten behoeven als voeren; vervolgens wierden buiten de Nieuwlanderpoort zes, en buiten de Boompoort elf nieuwe Lynbanen aengelegt. Ook is dit Jaer een verdrag gesloten tusschen de Steeden Dordregt, Haerlem, Amsterdam en alle de Westvriessche Steeden, ter begunstiginge van het spoedig doorschutten der Schuiten (die met Koopmanschappen of Stukgoederen geladen waren) door den Sparendammer en Goudsche Sluis (*a*).

1599 In het volgende Jaer 1599, zoude de Waegtooren volbouwt zyn, door Maerten Jansz. als Metselaer, door ordre van Cornelis Pietersz. Kunst, strekkende dezelve tot groot cieraed der Stadt; doch hier van onder de publycque Gebouwen. In Augustus quam Aertshertog Albertus met zyne Vrouwe Izabella, Dochter van Spanjen, in Brussel, hebbende Philips de II. alle de Nederlanden, ook Bourgondien en Charlois, met toestemming van zyn Zoon, aen hen opgedragen, doch onder Voorwaerde dat de Landen, zoo een van beiden zonder Erfgenamen stierf, waer toe men zegt dat de Spanjaerts raed wisten, weer aen Spanjen komen zouden.

De

(*a*) Handv. van Enkhuizen pag. 192.
(*b*) Vander Woude pag. 157.

De Pest te Hoorn woedende (*a*), zulx dat 30 ja 40 menschen 's daegs stierven, gaf gelegentheit, dat het Collegie van de Gecommitteerden Raden naer *Alkmaer* wierd geplaetst, alwaer het zes of zeven Maenden bleef, doordien de pest alhier zoo sterk niet was, en is weêr na Hoorn gegaen, doch schynt van daer vervolgens weder hier gekomen te zyn, om 't geen wy 1601 zien zullen. De strenge Winter, welke volgde op deze Pestzomer, (als zynde met de Maend Mey begonnen,) was merkelyk ten nutte, om de besmette Lugt te zuiveren. Echter bleef zy te Hoorn nog wel 4 of 5 Jaer woeden.

Vander Woude verhaelt ons, dat hy in het Jaer 1600 omtrent 1600 den Maend Juny, staende neffens de Capel op de Leet zelf gezien heeft, in de Lugt veel gewapend Volk met elkander slaende, en voegt'er deeze byzonderheid by, dat men 't nergens dan op die plaets zien kon, en dat het voorviel eenige Weken voor de slag in Vlaenderen; doch wy zyn niet voor die zeldzaemheden, en laten het in zyn waerde.

Wy sluiten dit deel van onze Alkmaersche Geschiedenissen met het einde der zestiende Eeuw; hebben wy gedwaelt, 't was onwillig, en verzoeke door den verstandigen Lezer beter berigt, en den zelven verwyzende tot het geen wy in onze Voorrede gezegt hebben, wenschen wy onze Stadt, Overheid, Burgerye en 't gantsche Vaderlandt welzyn en vreede.

E I N D E.

(*a*) Velius pag. 502, 503.

Digitized by Google

BYVOEGZELS.

I.

Behoorende in 't voorgaande werk bladz. 29 agter de 11 Regel.

Wy hebben op 't Jaer 1426. pag. 12 en volgende gesproken van de zware rampen, die Vrouwe Jacoba en hare aenhangers, byzonderlyk Alkmaer en de Kennemers overquamen van Philips van Bourgondiën, die hen hard kastyde en van alle voorrechten beroofde; doch wy hebben ook aengetoont, hoe al het ontnomene van Philips zelf 1451 en 1455 (*a*) aen Alkmaer zy wederom gegeven, ook hebben wy de nadrukkelyke Restitutie Privilegie van onze Stadt, gedagteekent den 23 January 1455 naer styl van den Hove, letterlyk in ons werk ingelast (*b*). Diergelyken Vrybrief gaf ook Philips aen de Kennemers in 't algemeen den 12 Maert deszelven Jaers, en vermeerderde hunne voorrechten met byzondere nieuwe: wy behoeven deezen Brief niet optegeeven als te vinden in B. van Zantens Handvesten van Kennemerland pag. 44-51. Doch wyl ons sedert het drukken van de bladen, dien tyd beschryvende, is voorgekomen een Copye van een *Vidimus* van de Heeren Burgemeesteren van *Alkmaer* by hun Ed. gegeven in 't Jaer 1461. doch gecopiëert in den Jare 1589, waerin men vindt den Pardonbrief van Philips in 't byzonder aen de Dorpen en Heerlykheden van Noordscherwoude, Zuidscherwoude, Broek op den Langendyk, Koedyk en St. Pancras, waer by die plaetsen van de harde tegen hen gevelde vonnisse ontheft worden, kunnen wy niet nalaten denzelven hier woordelyk optegeeven.

(*a*) Ziet pag. 25 en v. (*b*) Ziet pag. 26 en v.

„ Wy

„ Wy Burgemeesters der Stede van *Alkmaer*, doen
„ cont allen goeden Luyden, erkennen dat wy
„ gezien hebben een Brief die gants en geheel
„ was zonder rasuer, wel bezegelt metten Zege-
„ len des Hooggeboorne Vorste Hartoge Phi-
„ lips van Bourgondiën, onzen lieve genadigen
„ Heere, sprekende en inhoudende van woorde
„ tot woorde als hier na geschreven staet.

Philips by der Gracien Godts Hartoge van Bourgondien, van Lotryk, van Braband en van Limburg, Grave van Vlaenderen, van Artois, van Burgondien, Palatyn van Henegouwen, van Holland, van Zeeland en van Namen, Markgrave des Heilgen Roomschen Ryks, Heere van Vriesland, van Salmes en van Mechelen, allen den geenen die dezen onzen brieven zullen zien ofte hooren lezen, Saluit. Alzoo onzen gemeenen Ondersaten van onzen Dorpen en Heërlykheden van Noordscherwoud, Zuidscherwoud, Broek op ten Langendyk, Coedyk *ende* St. Pancras *mitten Kermeren en Kennemervolk met gewapende hand tegen voor onzen Stede van Haerlem, in meeninge onzen voorsz. Stede te winnen, en die te stellen uit onzen handen onderdanigheit, indien zy hadden gemoogen, van welker rebelheit ende overhoorigheit die voorsz. Onderzaten van Noordscherwout, Zuidscherwout, Broek op ten Langendyk, Coedyk en St. Pancras en hare helpers om beternis te doen van de voorsz. rebelheit hun gesubmitteert hadden mitten zelven van onzen ondersaten van Kennemerland en Kennemervolk en hunne medeplegers van al in onsen wille en Ordonnantie, en wie zelve submissie hadde, wy die voorsz. Dorpen by onzen sententie en vonnisse verklaert en afgeweezen alle hare regte Privilegien ende handvesten die zy van onse Voorsaten ende Voorvaderen verworven en verkregen hadden ofte hebben, tegens ons verbeurt te weezen, daeraf zy die brieven die zy gelevert hadden in onsen handen, die tot nog toe daer in gelegen en geweest hebben. Ook meede hadden wy by onser sententie aen ons gehouden en gereserveert, dat wy uit hun allen mogten kiezen en neemen tien persoonen om daer mede te doen na onsen wille in heure lyve en goederen, mede hadden wy tot ewiger dagen ofte gedenkenisse in onze voersz. Sententie hun overge-*

ge-

geseit ende gewesen, dat zy alle Jaer van elken Haertstede, daer men vier en ligt in hout, betalen zouden op ten Jaersdag eeuwiglyk geduurende vier grooten op te verbeurtenisse van dezelven Huizen van den geenen, die daer gebreklyk in waren. Ook hadden wy geweezen en gecondemneert in veele andere puncten ende Articulen, gelyk al beeter en langer verklaert is in onze gegeeve Sententie binnen de Stede Amstelredam in den Jare duizend vierhondert zesentwintig.

Ende het zy alzoo dat die voorsz. onderzaten van onsen Dorpen en Heerlykheeden voorsz. ons hebben doen toonen, hoe dat zy onderdanig wesende, en volkoomen 't inhouden van derselver onser Sententien betaelt hebben die gelden, daer sy ingeweesen waren tot eenmael.

Ende voort geleeft, ende hun luyden geregeert ende gehouden hebben zoo vreedelyk ende deugdelyk als zy hebben gekonnen ende gemogen, sonder haar voorsz. Privilegien, en ook anders onderdaniglyk ende volkomen onderhouden hebben alle 't inhouden van onse voorsz. Sententie, 't welke in 't lange hun seer swaer en hart wesen zoude te dragen ofte agtervolgen. Ons biddende zeer ootmoedelyke hun hier op te willen gonnen, geeven en verleenen onse gratie en genaden ende hun te vryen ende te quiten van den tien persoonen, ende hun doen wedergeeven ende verleenen, haren voorsz. Privilegien, Rechten ende vryigheeden, ende die selve Privilegien hun te willen Confirmeeren en te vestigen, ende ook mede hun te vryen en te quiten van de vier grooten van Haartgelde voorsz.

Soo *doen wy te weten, dat wy aensien en gemerkt hebben 't gunt dat voorsz. is, altyts genegen weesende meer tot onfarmhertigheit, dan tot strangigheit, ende tot begeerten van den zelven onsen ondersaten van Zuydscherwout, Noordscherwout, Broek op ten Langendyk, Coedyk ende St. Pancras, ende mits dat zy op desen tydt met ons overkoomen ende overdragen hebben om zekere somme van Penningen, daeraf geheel verklaringe gemaekt is in 't generael in den brieven van Remissie ende quydscheldinge besegelt met onzen grooten Zegel; die onsen ondersaten van Kennemerland en Kennemervolg van ons vercregen hebben, die welke somme zy luiden betalen zullen in minderinge van een somma van twintig duizend schilden, ofte daer boven, daer mede onse voorsz. ondersaten van Kennemerland en Kennemervolg haer medeplegers ende van Zuydscherwout, ende Noordscherwout, Broek op ten Lan-*

Digitized by Google

gendyk, Coedyk, en St. Pancras met ons overkomen zyn in handen van onsen Rentmeester van Kennemerland ende Vriesland, Albert van Raephorst binnen dezen Jaren ende op zeekere termynen, gelyk die voorschreve brieven van remissie ende quydschelde, die ons voorschreve onderſaten van Kennemerland en Kennemervolg daer af hebben, ten vollen uitwyzen en verklaren zullen. Den zelven onſen onderſaten van onſen Dorpen en Heerlykheeden booven voorſz. gegont en verleent hebben, gunnen en verleenen uit zonderlinge gracien met deſen onſen brieven, voor ons ende voor onſe nakomelingen Graven ende Gravinnen van Holland, dat alle haer voorſz. Rechten, Wetten, Privilegien en Handveſten, dewelke uit kragte van onſe Sententie zy overgelevert hadden in onſen handen, hen luyden terſtond weeder gegeeven en gelevert ſullen werden, by den bewaerder van onze Regiſteren van Holland, die wy gebieden by dezen onze brieven dat alſoo te doen. Ende die ſelve hare Regten, Wetten, Privilegien ende Handveſten, in zulken ſchyn als zy en hare Ouders die van onſe Voorvaderen vercregen hebben, geconfirmeert, belieſt en geveſtigt hebben, Confirmeeren, believen en beveſtigen by onſer ſelver gratie, ende gelooven hem voor ons en onſen nacoomelingen die te houden en doen houden, en daer in te ſterken en te ſtyven na uitwyſinge der brieven die zy daeraf hebben, om van nu voortaen die voorſz. Regten, Wetten, Privilegien ende Handveſten te gebruiken, alſoo vry, als ſy deeden eer onſen Sententie uitgeſprooken worde. Voorts zoo hebben wy die voorſz. Dorpen Zuydſcherwout, enz. quyt- en vrygeſcholden, ſchelden quyt en vryen by onſen voorſz. gratien, by deeſen ſelven onſen brieven, dat kiezen en neemen van tien perſoonen boven geroert, die wy uit kragten derſelver Sententie nemen mogten, en hier op gebieden een eeuwig ſwygen onſen Procureur en allen anderen wie hy is.

Desgelyks zoo verdragen wy hun voortaen tot eeuwigen dagen, en ſchelden quyd gelyk al die vier grooten die ſy ons Jaerlyks ſchuldig waren van de Haertgelde van elken huyſen, houdende vier en ligt, gelyk in onſe Sententie verklaert is.

Ende voorts ſoo hebben wy die voorſz. Dorpen en Heerlykheden gegonnet ende geconſenteert, gonnen en conſenteeren by deezen onſen brieven, dat zy hebben en gebruyken zullen ſulke Privilegien, Handveſten ende Vryheeden, als onſe onderſaten van Kennemerland van

ons

ons nu van nieuws en ook van onse Voorvaderen in voorleeden tyden verworven en verkregen hebben, en dien zy van onsen gewoonlyken zyn die Kennemere Handvesten te gebruyken. En is onse geliefste ende wille, ende ordineeren dat onse Sententie booven geroert, zy en blyve in alle andere saeken niet gespecificeert en verklaert hier booven in heure magt, kragt en waerden. Ontbieden daerome ende beveele onse Stadhouder Generael van Holland, luiden van onsen Rade in 's Hage, onsen Rentmeester Generael van Hollandt, onsen Bailliuwen Schouten van onsen Dorpen en Heerlykheden boven genoemt, en allen onsen Regteren, Officieren, Dienaren en Ondersaten, en elken van hun in 't byzonder die nu syn of namaels wesen zullen, ende die 't aengaen mag, dat zy ondersaten voorsz. doen en laten gebruyken volcomelyk rustelyk, vredelyk en eeuwiglyk van desen onsen brieve van quydscheldinge en vergiffenisse, ende van alle punten en articulen die daer in begreepen staen, zonder humne ofte haren erven en nacomelingen daerinne te doen ofte laten doen eenig cort, hinder ofte moeijenisse ter Contrarie, want onsen wille is dat het aldus geschiet, behoudende in alle onse Heerlykheden, onzen Recht, ende onze ondersaten hunnen Recht. In Oorconde dezen onzen brieve gemaekt en onsen Seegel hier aen gehangen in onsen Hove in de Hage den viij dach in Maert in 't Jaer 1455 na 't beloop van onsen Hooven.

„ Want wy Burgemeesteren voornoemt dese voorsz. brief in „ onsen handen gehadt ende geleezen hebben, soo hebben wy „ ter waeragtiger oorconden desen onsen brief uithangende be- „ zegelt, met onsen Stede Zeegel van saken die wy dagelyks „ gebruiken, gegeeven in 't Jaer 1461. op den 11 dach in Ju- „ nio (*Onderstont geschreven*) gecollationeert met voorgaende „ Copie bezegelt by Burgemeesteren van Alkmaer, en is daer „ mede bevonden te accordeeren by my als Secretaris des Dorps „ van Zuydscherwout den 18 Augusti. 1589.

(Was getekent)

ALBERTS Secretaris.

Digitized by Google

II.

Behoorende op pag. 188 na den agtsten Regel.

Den 4 Augustus 1572 gaf Sonoy deeze Ordonnantie uit, in den naem van Prins Willem.

„ Werdt van wegen zyn F. G. belast, allen Hopluiden, Ca-
„ piteinen, Bevelhebberen, en alle andere Soldaten, dat zy
„ luiden haer geenzints en vervorderen binnen der Steede van
„ *Alkmaer* te comen, geen loopplaetsen of monsterplaetse daer
„ te houden, en dat die van de voorsz. Stadt geenszints gehou-
„ den zyn eenige derzelver Hopluiden ofte Soldaten inne te la-
„ ten, ten zy dat zy luiden expressëlyk bevel van my hier toe
„ hebben, en zulx by myn Pitsier ende gewoonlyke Subsignature
„ bewysen. Actum tot Enkhuizen, den vierden dag in Au-
„ gusto, Anno 1572. en daer neffens het Zegel gedrukt.

„ Was onderteekent,

DIDERICH SONOY.

Den 2 Sept. verzogt de Graef Willem vander Mark, dat men den brenger des briefs Capitein Triere met zyn Vaendel knegten tot bewaernisse van de Stadt en burgeren zoude ontfangen en inneemen, en goed Tractament doen. Doch dat het geweigerd wierdt zal in 't volgende byvoegzel den 15 Sept. blyken.

III.

Intevoegen pag. 189 agter den vyfden Regel.

Wy konnen niet nalaten den brief zelf die Sonoy den 12 September 1572 aen de Burgemeesteren schreef, letterlyk mede te deelen.

„ Ik heb uwe begeerten deur Philips Cornelisz. (aen my ge-
„ zonden) verstaen, en begeer derhalven dat gy niet weigerig en
„ valt

„ valt in 't inneemen der knegten, zoo my zyn F. G. belast
„ heeft u die te zenden, ende van u gezanten wederom van
„ Exel. gekomen zyn, ende die zelfste aen my van zyn Exel.
„ mochten gezonden werden, myn meeninge te weten ofte
„ oorbaer zoude zyn, die knegten daer te houden ofte van daer
„ te trekken, wil zulx myn beste doen, om als dan u die knegten
„ wederom quyt te maken, ende zoo veer ook zyn Exel.
„ begeeren is, die knegten daer te moeten blyven, zal myn
„ beste doen aen zyn F. G. te schryven, dat u alles des van
„ noode zal zyn tot onderhoudinge en bewaernisse der Stadt zult
„ bekomen; midlertyd wilt toch Mostaert uwen Gouverneur en
„ Ruichhaver zulx in aller yl laten volbrengen, als ik aen Zevender
„ ende aen hem geschreven hebbe. Voorts zoo bevinde
„ ik zeer noolyk te wezen, dat gy alle die Voorsteden van
„ uwer Stadt of deden breken, gelyk ik Mostaert en Ruichaver
„ geschreven hebbe, ende die luiden, die gy die Huizen afbreekt
„ ofte brant, laet die binnen u Stadt komen in die Bagynen
„ Cloosters, ende jaegt die Bagynen, die u burgers kinderen
„ niet en zyn, wech, te weten, die oud zyn, zult gy
„ schikken onderhoudt uit die Convents goederen te hebben,
„ ende die jonge mogen gaen dienen en zien haer Brood te
„ winnen. Eerzame, Wyze, Voorzienige, enz.

DIDERICH SONOY.

Dat echter 't volk van Capitein Triere niet is ingenoomen blykt uit schryven van den Graef vander Mark den 15 September 1572, waer in hy betuigt, niet weinig verwondert te zyn, dat de Burgemeesteren den Capitein Triere met zyn Krygsvolk geweigert hadden aenteneemen, en verzogt wederom de inneming deszelfs.

Digitized by Google

IV.

Behoorende op pag. 247 agter Regel 15.

Wy zullen de Ordonnantie op de eetbare waren den 3 September 1572 uitgegeeven, letterlyk hier by voegen, waer uit blyken zal tot welken prys dezelven hier te bekomen waren.

ORDONNANTIE.

Werdt geordonneert van wegen Jonkheer Cabeljau, Gouverneur der Steede *Alkmaer*, en by Burgemeesteren der zelver Stede, dat niemand hem vervorderen zal eenige eetbare en andere Waren, zulx hier na verklaert zal worden, hooger te geven, dan hier na de pryze gesteld word.

Die Roggenbrooden van elf pond, voor vier stuivers een oortje min.
Die halve na advenand.
Het pond Zoetemelkkaes voor een stuyver.
Een pond Cantert (*a*) vyf duits.
De Vat Boter een vier-eiser (*b*).
Een kop Boter vier stuivers.
De Zoetemelk een braspenning.
De Karemelk 't Mengelen een blank.
Het Mengelen Wey een oortje.
Het pond Vlees 't zy Schapenvlees of Rundvlees, het pond drie groot.
Het pond Spek een Vier-eiser.

Ende en zal niemand eenige Beesten mogen slagten, dan by advys en believen van de Vinders, die daer toe zullen geordonneert worden op de verbeurten van dezelve Beesten.

En

(*a*) *Cantert* is een soort van groote Kaezen: Ziet Kilianus.

(*b*) *Vier-yser* dat is dry blanken, *Numus ab effigie ignarii sic dictus*, zegt Kilianus, doch C. v. Alkemade in zyne graeflyke Munten pag. 134 stelt een enkel Vuer-yzer op twee blanken, doch een dubbelt Vuer-yzer op 3 stuivers en een halve blank.

Digitized by Google

En zoo iemand bevonden word eenige van de voorsz. Waren binnen of buiten haer Huizen te hebben, en niet en willen verkoopen, of hooger geven dan die prys voorschreven, zal verbeuren die zelve Waren, die men onder haer bevinden zal, en daerenboven arbitralyken gestraft na gelegentheid van zake.

Voorts zoo worden alle Tappers gelast, die eenige vreemde Bieren of Wynen binnen haer Huizen ofte Kelders hebben, dat zy die zelve niet zullen mogen verkoopen, aen eenige Burgers nog Soldaten, dan zullen die zelve Wynen en Bieren houden tot behoef van kranke persoonen, gequetste Soldaten ofte Burgers, die men 't zelve zal laten volgen by Biljetten, en met kennisse van zaken, op de verbeurte van dezelve goederen, en daerenboven arbitralyk gecorrigeert te worden. Voorts dat niemand de Kaersen nog de Zeep hooger zullen mogen geven, dan twee stuivers elk pond, op de verbeurte en Correctie als voren.

Voorts dat alle Vreemdelingen die opgeteikent zyn, gehouden zullen wezen 's morgens vroeg voor zes uuren te koomen met Schoppen en Spaden voor de Vriese Poort, om aldaer te arbeiden op lyfstraffe. Actum den 3 September Anno 1573.

V.

Behoort op pag. 381 agter den 13 Regel.

Wy laten hier volgen een Extract uit eene Notariale Acte geteekent by den Notaris Goert Berritsz, waerin staet, dat Heer Gerrit Jansz. van Aken, voor den laetsten troebel Pater tot *Alkmaer*, eer *Alkmaer* overvallen wierd, toebetrouwt en te bewaren bevolen zynde XII ponden Zilverwerks en een vierendeel, zworf met het zelve twee Jaren lang, om dat te bergen herwaert en derwaert in den Lande van Cleve, enz. En hy, ten tyde zyns Paterschaps, zoo verdient als verschooten en geleent hebbende aen 't Jonge Hof een somme van 415 gl. 17 stuivers, konde van de Mater Marytgen Gerrits, nog door de Conventualen betaelt worden na de verandering van den Godsdienst, alzoo die voorsz. Mater met die andere Conventualen nu geen

Re-

Digitized by Google

Regering of Ontfank van heur Convents Goederen hadden. Derhalven verdragen zy met hem, dat hy 't gemelde Zilverwerk daer voor zoude genieten, uitgezondert eenige kleinigheden, en nog daerenbooven een Casuifel met zyn toebehooren, en eene L. Vrouwenmantel. Dus hebben zy geteekent tot Renen in St. Agnieten Convent den 22 November Anno LXXIX. en was Heer Gerrit daer toentertyd Pater.

EINDE.

REGISTER

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

REGISTER.

A.

Alk-

Am-

Brandt

 St.

Digitized by Google

Digitized by Google

F.

G.

 Geest-

Digitized by Google

Digitized by Google

H.

I.

K.

 Ka-

Klok-

Digitized by Google

Digitized by Google

M.

Digitized by Google

REGISTER.

Digitized by Google

N.

O.

P.

St.

Digitized by Google

Reijers

S.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Vis-

Digitized by Google

We-

Zon-

EINDE.

REGISTER
DER
SCHRYVEREN,

Van welker Werken wy ons bedient hebben, waar van echter de eerste of aanmerkelykste aanhaalingen alleen zyn uitgedrukt.

Nnn Fo-

Til

Digitized by Google

Ongedrukte Papieren in dit Werk aangehaalt en gebruikt.

DRUKFEILEN.

Pag. 15. Regel 15. agter (d) voegt by en geven 8000 Kroonen, waar van zy echter voor 't grootste deel 1435. afslag bequamen, als pag. 21 blyken zal.

Pag.	Regel	
19.	9.	staat *drye Vryheit.* Moet zyn *die Vryheit.*
117.	6.	staat *te ginnen* voor te beginnen.
118.	9.	*van onderen staat, en de Poortiers om*, moet zyn, en de Poortiers gelast om.
156.	1.	staat landers *die niet*, doedt uit, *die*
159.	11.	Cardinaels Hoet. *Lees* Krygshoed.
220.	1.	*Velucrem* lees *Volucrem*.
243.		*onder aan in de Note (a) staat.* hier na op 't einde van Oct. 1573. *doch moet zyn* hier na in 't begin van Dec. 1573. p. 323 enz.
249.	7.	Misspreeken. *Lees* mispreezen.
269.		laatste Regel, waren *lees* was.
272.	2.	*van onderen in de Noten.* Plaats *lees* Plaat.

Digitized by Google

Aanwyzing, waar de Platen in dit Werk te plaatsen.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google